

พระเขมปโตโต หลวงปู่หล้า

วัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

อนุสรณ์พิพิธภัณฑสถานหกรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๙๙๙ หมู่ ๙ บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระเขมปัตโต หลวงปู่หล้า

วัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

อนุสรณ์พิพิธภัณฑสถานอนุสรณ์

วัดป่าอัมพโรปัญญาหาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระเขมปโตโต หลวงปู่หล้า

เลขมาตรฐานหนังสือ : ๙๗๘-๖๑๖-๔๔๕-๒๐๗-๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๖๐

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิพุทธสมุนไพรวงศ์แผ่นดินไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สงวนลิขสิทธิ์ : ห้ามคัดลอก ตัดตอน เปลี่ยนแปลง แก้ไข ปรับปรุง
ข้อความใดๆ ทั้งสิ้น หรือนำไปพิมพ์จำหน่าย
หากท่านใดประสงค์จะพิมพ์เพื่อใช้เป็นธรรมทาน
โปรดติดต่อขออนุญาตจากทางมูลนิธิพุทธสมุนไพรวงศ์แผ่นดินไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ที่ : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์ จำกัด
๖๑ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ซ.เพชรเกษม ๖๙
แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐-๒๔๔๔-๓๓๕๑-๙ โทรสาร ๐-๒๔๔๔-๐๐๗๘
E-mail: silpasiamprinting@hotmail.com www.silpasiam.com

คำปรารภ

เรื่องการจัดทำหนังสือมรดกกรรมยอดโอวาทคำสอนของสมณะนักปราชญ์
วิสุทธิเทวา (พระป่า) จัดทำขึ้น ๓๔ องค์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พุทธศักราช
๒๔๖๐-๒๕๕๔ โอวาทกรรมยอดแห่งคำสอนของวิสุทธิบุคคล ท่านแสดงบริสุทธิ
สมบูรณ์ไม่ว่ายุคใดสมัยใด นำผู้สนใจพยายามตั้งใจปฏิบัติตาม ย่อมก้าวล่วงทุกข์ไปได้
สมความปรารถนา คณะปสาทะศรัทธาเห็นควรจัดทำขึ้นสงวนรักษาไว้ เพื่อกุลบุตร
สุดท้ายภายหลังที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม บ้าน
หนองกลางดอน ตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผู้สนใจกรุณาเข้าไป
ศึกษาได้ตามโอกาส เวลาพอดี

ผู้ฉลาดยึดหลักนักปราชญ์เป็นแบบฉบับพาดำเนินปกครองรักษาตน

คณะปสาทะศรัทธา

ห้ามพิมพ์เพื่อจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

พระเชมปตโต หลวงปู่หล้า

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา พระเชมปตโต หลวงปู่หล้า	๑
ชีวประวัติ พระเชมปตโต หลวงปู่หล้า	๑๕
พระธรรมเทศนา พระเชมปตโต หลวงปู่หล้า	๓๑๕

พระเชมปตุโต หลวงปู่หล้า

วัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระเขมปัตโต หลวงปู่หล้า

๑) หะไมเมสัพพทสาณัง
หะไมเมสัพพันจเรชัมมาหัง
หะไมเมสัพพสันนิชวาหัง

ขอมห้อมแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทั้งกาล พระอัมรินทร์ พระอิศวร พระพรหม

และพระอินทร์

ขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งกาลเหล่าอื่น

ระลึกได้ ระลึกได้ก็ดี ขอผูกพันของขาด

เคารพห้อมห้อมอยู่ในกาลทุกเมื่อ

เอาเมฆแห่งพระอินทร์ มีปฏิมาตย์บูชา

เพื่อตมการทั้งมวล

โดยไม่มีสิ่งใดในจักรวาลทั้งนั้น

...พระนิพพานเหนือผู้รู้ไปจนไม่มีที่หมาย
ถ้าหมายอยู่ที่พอหมั่นๆ นี้เอง ก็พอหมั่นๆ นี้เอง
มีปัญหาคือ ถ้าอย่างนั้นก็สูญชาติ
แต่สูญในพระนิพพานมีขอบเขต สูญจากกิเลสเท่านั้น
รสของพระนิพพานมีอยู่ ใครเป็นผู้ดื่มรสพระนิพพาน
ก็พระนิพพานเท่านั้น ละเอียดรสพระนิพพาน
ไม่เป็นหน้าที่ของสังขารจะไปก้าวก้าว
พระนิพพานเป็นอนัตตาหรือไม่ว่าง
พระนิพพานไม่ได้อยู่ในดวงแขนขของท่านผู้ใดโดยถ่ายเดียว
เป็นของกลางอยู่อย่างนั้น ไม่เกิดไม่ดับไปไหน
เป็นอนัตตาธรรมที่ไม่เกิดไม่ดับไปไหน
ไม่มีใครใส่ชื่อลือนามให้ก็ตาม
ก็เป็นจริงทางไม่เกิดไม่ดับอยู่อย่างนั้น
เราละเอียดพระนิพพานมาเป็นอนัตตา
หมั่นขั้นที่ ๕ และกิเลสทั้งหลายมันก็ไม่ถูก
เรียกว่าแยกอนัตตาธรรมไม่ถูก
เช่นผู้รู้ ดังนี้ ละเอียดผู้รู้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
มาเทียบกับพระปัจเจกๆ มาเทียบกับ
สาวกสาวกิกอรหันต์ ก็เรียกว่ายกตนเทียบท่าน
สิ่งเหล่านี้ เป็นหน้าที่ชาวพุทธจะรู้ทั้งนั้น...

ด้วยเดชพระพุทธานุภาพ
อันทรงพระคุณค่าไม่มีประมาณ
และก็ทรงมีอยู่ทุกกาลด้วย
ไม่ขึ้นอยู่กับผู้รู้ และไม่ผู้
ไม่ขึ้นอยู่กับผู้เชื่อและไม่เชื่อ
และก็เหนือโลกอยู่ทุกยุคทุกสมัยด้วย
ทุกกาลทุกเวลาอีกด้วย
เมื่อเป็นดังนี้ พวกเราทั้งหลาย
ผู้สนใจใคร่พินทุกขันธ์ในวิภูสิตวาร
จงรู้ตามเป็นจริง ปฏิบัติตามเป็นจริง
หลุดพ้นตามเป็นจริง
ในปีอุกฤษณจิต ปีอุกฤษณธรรม
โดยไม่เหลืออยู่ทุกเมื่อเทอญ

บุญอะไรๆ ก็ทำให้ใจ ก็ฉลาดใจ
บาปอะไรๆ ใจทำก็ทำให้ใจ ฉลาดใจ
บวกรู้คุณใจได้ก็ดีใจ บาปบุญ
แต่พยายามย้ายตำแหน่งบาปออกจากใจ
เอาบุญมาเป็นนายปกครองใจ
ถึงจะเป็นนายกดี มีสติปัญญา
ก้าวหน้าเป็นธรรมาธิปไตย
ไม่ไกลพระนิพพาน มิฉะนั้นแล้ว
ก็ฉะแฉอแต่ทะเลน้ำตา
ไกลจากพุทธศาสนาแล้ว

ฝากไว้ให้ลูกหลาน

- ◇ วัดก็ต้องเป็นวัด อย่าไปจัดเป็นสนามเลข มาผูกเอาเลข ก็ไม่ผิดกับมาเชกหัวพระ กับเอาชื่อมาทาลำนำถึก ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เหยียบย่ำทำลายพระศาสนาและดูหมิ่นปฏิบัติของสำนัก ก็มีความหมายอันเดียวกันนั่นแล
- ◇ การเอาอบายมุขมาคลุกเคล้ามอมเมาในพระพุทธศาสนา กับการสร้างมหาอเวจีมหานรก ก็มีความหมายอันเดียวกัน
- ◇ อบายมุขทุกประเภทกับโลกาวินาศก็มีความหมายอันเดียวกัน อบายมุขทุกประเภทกับมนุษย์วิบัติ สวรรค์วิบัติ พรหมวิบัติ นิพพานวิบัติ ก็มีความหมายอันเดียวกัน
- ◇ ส่งเสริมอบายมุขกับส่งเสริมให้คนปิ่นเกลียวออกนอกพระพุทธศาสนา ก็มีความหมายอันเดียวกัน
- ◇ ผู้ไม่เห็นโทษในอบายมุข จะเป็นผู้ถึงไตรสรณคมน์แท้ย่อมเป็นไปไม่ได้ ฟ้าขาวดาวสว่างไม่มีเมฆหมอก แต่มองไม่เห็นดวงดาวจะเห็นพระจันทร์พระอาทิตย์ได้อย่างไร ผู้ไม่ถึงไตรสรณคมน์ก็อย่างนั้น อนิจจาเอ๋ย
- ◇ บางท่านอ่านแล้วนึกโกรธ จงเอาโกรธแบกไปขายให้พระนิพพาน ในโลกนี้มันเต็มแล้วขายไม่ออก
- ◇ พระนิพพานดับจากสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว ไม่ควรเอามากล่าวตุ่เลย
- ◇ หลวงพ่อ หลวงตา หรือหลวงปู่หล้า เขมปัตโต มุ่งดี อย่าได้มีเวรภัยเทอญฯ

ศรัทธาธรรมทรงค่าล้ำนำมามากมายผลมของ

ศรัทธาหดยปดยเวลาทั้งผู้มาและผู้รับ

เป็นอุปมงคลอภัพทั้งผู้รับและผู้มาสู่

ผู้เฝ้าสูงแต่ ตูปีวารณาถอยศรัทธาแลฯ

(พระชีณาสัพพาท่านพ้นไปแล้ว)

คำนำ

หนังสือชีวประวัติเล่มนี้ แรกเริ่มคุณอินทร์ถวายมาร้องขอข้าพเจ้าหลายๆ ครั้ง (ดังรายละเอียดในรูปเล่ม) ครั้นต่อมา พวกอุบาสกอุบาสิกาของพระพุทธรักษาทาง พระนครหลวง กรุงเทพฯ ได้มาวิงวอนร้องขอข้าพเจ้าให้อนุญาตจัดพิมพ์

ข้าพเจ้าได้พิจารณาหลายๆ รอบ หลายๆ นัย ก็เข้าใจได้ว่าคงเจตนาจะพิมพ์จริง ข้าพเจ้าจึงได้อนุญาต เพราะเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในทางธรรมะบ้างไม่มากก็น้อย ส่วนการตีพิมพ์ของชาวโลกนั้น เป็นธรรมประจำโลกอยู่แล้วไม่ขาดเลย แต่ก็มีหลักเกณฑ์ อยู่ว่าไม่ให้ชี้ขาดต่อความดีของตนอันจะพอทำได้ ให้ชี้ขาดต่อความช่วยเหลือได้ อาจหาญล่วงละเมิด เมื่อมานึกถึงเรื่องเหล่านี้แล้วก็เบาใจได้ ปัญญาเกิดขึ้นมาที่ดวงใจ ให้คำนี้ มีใจพอพึงอนุญาตให้ตีพิมพ์

บรรดาท่านผู้จะพิมพ์หนังสืออันเกี่ยวกับธรรมะฟรีไว้เพื่อเป็นคติมากเล่มน้อย เล่มก็ดี เป็นของหาได้ยาก เพราะเกี่ยวกับทรัพย์สินบ้าง เกี่ยวกับไม่มีศรัทธาบ้าง และ ก็เป็นของหาได้ยากอีกด้วย และอีกอย่างหนึ่ง ธรรมดาชีวประวัติชาวพุทธแล้ว จะทุกข์ จนขั้นแค้นในด้านามิส ลาภยศ สรรเสริญ สุขสักเพียงใดก็ตามที แต่ถ้าหากว่ามีความ ประพฤติดีมาชั่วชอบ เป็นต้น ก็สมฐานะของชาวพุทธผู้มีชีวประวัติคุณค่าสูง เสียชีพ ดีกว่าเสียสัตย์ เสียชีวประวัติก็เสียชีพดีกว่า

แท้จริงชีวประวัตินี้ จะเขียนหรือไม่เขียนมันก็มีอยู่ในตัวทุกๆ ท่าน เพราะความลับ ไม่มีในโลก **นตฺถิ โลเก รโห นาม** แต่เขียนไว้ดีกว่าไม่เขียน ท่านผู้ชอบอ่านก็จะได้อ่าน ผู้เขียนประวัติของตนเองยังไม่มรณาภาพนั้นเองยิ่งดี เพราะมีโอกาสให้ผู้อื่นคัดค้านได้ ทุกเมื่อ (สำหรับคำจริงแล้วไม่พูดอีกก็จริงอีก เมื่อยิ่งพูดก็ยิ่งจริง)

ท้ายแห่งคำนำโดยย่อนี้ ด้วยเดชพระพุทธรักษา จงเป็นสุขทุกถ้วนหน้าทั่วทั้ง ไตรโลกาอยู่ทุกเมื่อ เทอญ

พระหล้า เขมปตโต

คำนำแต่ต้นไปหลัก

พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ย่อมตีความหมายได้ทั้งต้น ทั้งขนาดกลาง ทั้งเล็ก ทั้งแคบ ทั้งกว้าง ทั้งขยาย ทั้งย่อ เหล่านี้เป็นต้น แต่ต้องขึ้นกับบารมีแก่กล้ามาแล้ว หรือไม่หนอเท่านั้น ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมพลกลมกลืนในปัจจุบัน อันไม่ส่งสายในฝ่ายย่นก็ดี ก็ต้องขึ้นอยู่กับพระสติพระปัญญาในปัจจุบันของแต่ละท่าน ละท่าน จะเอามาตีเสมอกันก็ไม่ได้ แมื่อด้านกิเลสน้อยและมากในปัจจุบันก็ดี จะเอามาตีเสมอกันก็ไม่ได้อีก ต่างฝ่ายต่างถึงโลกุตตรธรรมแล้ว อันเป็นแก่นของธรรม ก็สูงต่ำ ลุ่มดอนกว่ากันอีกตามชั้นของมรรคและผล

ฉะนั้น พระบุคคลบัญญัติ พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงบัญญัติบุคคลและธรรมให้สมดุลกันเป็นชั้นๆ ไป ไม่ก้าวก้าว การขบธรรมของพระพุทธศาสนาแตกแล้ว พร้อมทั้งจบกิจธุระของกิเลสโดยมิได้มีเชื้อเหลือ ก็มีพระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้นๆ บรรดาท่านผู้มีราคะ โทสะ โมหะ เป็นนายหน้านายกออยู่ จึงไม่ควรหลับตาสนเข็มดูหมิ่นพระพุทธศาสนาในทางตรงและทางอ้อมใดๆ เลย

พระหล้า เขมปัตโต จิตฟุ้งซ่านก็ไม่หนีจากหลักธรรมฯ

กฎของกรรมทรงอำนาจ

กรรมและผลของกรรม เป็นกาลยุดิธรรมอยู่ไม่หนีจากหลักของความจริง คือหลักของเหตุพีชกรรมกิริยา เป็นกาลยุดิธรรมอยู่แบบไม่มีอคติลำเอียงเลย ท่านผู้ใดจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ไม่เป็นปัญหาเลย ธรรมะคือธรรมแท้ ย่อมมีอิสระผ่องแผ้วเป็นจริง รักษาความจริงอยู่ในตัวไว้อย่างบรรจงทรงธรรมอยู่อย่างไม่เสียดธรรมแล

ธรรมฝ่ายเหตุฝ่ายผลไม่นิยมกับชั้นวรรณะใดๆ ทั้งสิ้นแลหนอ ธรรมฝ่ายเหตุฝ่ายผลของโลกุตตระ นับแต่พระเสขสุปฏิปันโนไปจนถึงพระอนาคามี จนถึงอรหัตตมรรคฯ ส่วนอรหัตตผลนั้น ทรงผลขาดตอนไม่ได้โยงมาหาอรหัตตมรรคเสียแล้ว เพราะทรงอโหสิผล ผลให้สุขทรงสุขเต็มภูมิแล้ว ไม่เป็นหน้าที่จะโยงถึงมรรคให้ยุ่งอะไร ทรงอฐานะไปแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของท่านผู้หนักในธัมมวิจยะวิจย

บรรดาท่านผู้สวดส้องใคร่ครวญธรรม ย่อมชนะความใคร่ครวญในโลก การที่มีปฏิสัมภิตาสีในพระพุทธานุศาสน์ กับการทรงจุดดวงควัตร จึงเป็นของเว้นไม่ได้ เพราะบางท่านก็สร้างบารมีมาอย่างนั้นจริงๆ สงวนอย่างนั้นจริงๆ เช่น พระมหากัสสปะชอบจุดงค์คุณ เป็นต้นนี่เองละ พระมหาโมคคัลลาชอบกฐิน พระมหาสารีบุตรชอบและหนักไปทางปัญญาฯ

การสะสมแห่งบุญนำมาซึ่งสุข

บุญที่สุขกำหนดคือโลกุตตรบุญ สุปฏิปันโนบุญ ไปถึงอนาคามีบุญ ต่ำกว่านี้ลงมา เป็นบุญโลกีย์ เป็นบุญวนเวียนไม่แน่นอนจะกำหนดเพราะหลายบางที และกิบุญลัทธิอื่น ก็ไม่ต้องเอ่ยสนใจเลยละ ปรารถตามเป็นจริงของธรรม ไม่มีการลำเอียงเข้าข้างตัวแต่นิดเดียว

และคำว่า เหตุผล ก็เหตุผลทางโลกุตตระเป็นเกณฑ์จึงฟังขึ้น แม้ผลของพีชก็ดี หรือพีชก็ดี กรรมและผลของกรรมก็ดี กิริยาและผลของกิริยาที่ดี ธรรมและผลของธรรมก็ดี ธาตุและผลของธาตุที่ดี ใจและผลของใจที่ดี ชั้นธและผลของชั้นธที่ดี อินทรีย์ และผลของอินทรีย์ที่ดี บุคคลและผลของบุคคลก็หมายเอาโลกุตตระก็ฟังได้

และคำว่า เจตนาที่ดี การมุ่งหมายที่ดี ความหวังที่ดี คิวที่ตั้งไว้ก็ดี ทาน คีล เนกขัมมะ กิติ ปัญญาที่ดี วิริยะที่ดี ชันติที่ดี สัจจะที่ดี อธิษฐานที่ดี เมตตากิติ อุเบกขากิติ ทั้งหลาย ที่บรรยายมานี้ ต้องหมายโลกุตตระทั้งนั้น จึงจะสมภูมิผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนา ถ้าไม่แล้ว ก็เสียเกียรติของการปฏิบัติ และก็จึงสมเกียรติของผู้สร้างบารมีแก่กล้ามาแล้ว

บารมีอ่อนขนาดไหน แก่ล้านขนาดใด ก็ต้องรู้ตัวเองให้ชัดแจ้งจึงจะใช้ได้ในส่วนตัว จึงจะรู้ได้ว่างานเสร็จไปเท่าใด ยิ่งเหลือเท่าใดฯ

ถ้าไม่มีผู้ทำดี เราก็ไม่อยากทำ

บางบุคคลเคยได้ยินบ่อยๆ ว่า การทำบุญนี้อ่อนใจมาก เพราะไม่เลื่อมใสคน ดังนี้ เป็นต้น ไม่อยากทำบุญสุนทานเลย ไม่มีกำลังใจจะทำ เมื่อมากแท้ๆ แต่ก็หาพิจารณาอยู่ พิจารณาว่าเราจะเที่ยวไปเลื่อมใสคนอื่น เราจึงจะพอใจสร้างความดีคือบุญนั้น เป็นความเข้าใจผิด ถ้าเราสำคัญตัวว่าเราเห็นธรรมแล้วไม่มีผู้ใดทำก็ตาม ไม่น่าเลื่อมใสคนก็ตาม ของใครของมันดอก ใครทำใครก็ได้ เพราะเชื่อขาดตัวแล้วว่าความดี แล้วแต่ใครจะทำเอา เป็นอิสระของใครมัน

คนอื่นไม่ทานอาหาร เราหิวอยู่เราก็ต้องทาน เว้นไว้แต่สิ่งที่เป็นโทษแก่ร่างกายและผิดศีลธรรมในขณะและกรณีนั้นๆ เอ้า การทำบุญมีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น อย่างย่อ บุญกิริยาวัตรอุสุภาม อย่างพิสดารเพิ่มเข้าอีกเป็นเจ็ดข้อ รวมเป็นบุญกิริยาวัตรอุสุภาม คือ กิริยาวัตรอุสุภาม และการขาดทานความตระหนี่ก็จัดขึ้น ความห่วงแหนก็มีอิทธิพล ไม่มีมิตรไม่มีสหายชี้เหนี่ยว ผิวพรรณวรรณะก็เศร้าหมอง คนพาลย่อมไม่สรรเสริญทาน และก็ไม่สรรเสริญบุญเลย และก็เกิดชาติหน้าก็เป็นคนจนไร้ทรัพย์ ขาดศีลก็อายุสั้น ขาดภาวนาก็ส่งเสริมความหลงผิดนานาอเนกปริยาย ขาดความเคารพก็เกิดตระกูลต่ำมากมาย ขาดเวทย์วิเศษจรรย์ ก็ชวนชวายเป็นกิจธุระที่ไม่ชอบเหล่านี้เป็นต้น ที่ว่ามานี้ว่าอย่างย่อเต็มที ถ้าจะอธิบายให้ครบทั้งสิบข้อก็ไม่ต้องการเขียนยาวแต่ก็เข้าใจ

นโม เม สัพพพุทธานัง

นโม เม สัพพัสัจจัมมานัง

นโม เม สัพพสังฆานัง

ขอนอบน้อมแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย พร้อมทั้งพระอริยสังฆกรรม และพระอริยสงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ระลึกได้ไม่ระลึกได้ดี ขอผูกขาดจองขาด เคารพนอบน้อมอยู่ในกาลทุกเมื่อ เอาเป็นที่พึ่งที่ระลึกที่ปฏิบัติบูชา เพื่อดับทุกข์ทั้งปวงโดยไม่เหลือในปัจจุบันชาตินี้เทอญ

ดูก่อนท่านผู้ใจสูงธรรมสูงทุกถ้วนหน้า แมลงภูแมลงผึ้งไม่เบียดหนาย ำเริงบันเทิงใจ ในเกสรดอกไม้ฉันใด บรรดาท่านผู้ใจสูงธรรมสูงก็ไม่เบียดหนาย ย่อมรำเริงบันเทิงใจ บันเทิงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงพระมหากุณาธิคุณเปิดเผยไว้แล้ว

อึ่ง อันว่า ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้นเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เลย เรื่องทุกข์จิตทุกข์ใจนานาอกเพิ่มเข้าอีกเล่า ก็ยังเป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นอีก หาประมาณไม่ได้

เมื่อยังไม่มีญาณอันถ่องแท้ว่าพ้นทุกข์ในสงสาร จะสำคัญตัวว่าเป็นสุขสักเพียงใด ก็ตาม ก็เป็นเรื่องโกหกปกกลมตนเองอยู่โดยตรงๆ แบบไม่รู้ตัวอีกด้วย มิหนำซ้ำเป็นวิชาทำตัวให้เป็นหมั่นอีกด้วย เพราะวันเวลาชีวาล่วงไปไม่กลับหลัง กรรมนิยมกรรม บันดาลผูกมัดรัดไว้ให้กลายเป็นกรรมเมารกรรมมัวไป พระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้น จะอยู่เหนือกรรมและผลของกรรมไปได้ เหลือนอกนั้นยังเป็นทาสอยู่ใต้อำนาจกรรม และผลของกรรมทั้งนั้น

แต่กรรมและผลของกรรมนั้น ว่าโดยย่อจำแนกออกเป็นสอง เป็นโลกียกรรม หนึ่ง เป็นโลกุตตรกรรมหนึ่ง โลกียกรรมนั้น แบ่งออกเป็นหลายจำพวก เป็นพวกมนุษย์ก็มี

เป็นสัตว์เดรัจฉานก็มี เป็นเปรตก็มี เป็นสัตว์นรกก็มี เป็นเทวดาก็มี เป็นพรหมก็มี
สารพัดจะบรรยายให้จบได้เพราะมากมายนัก

ส่วนที่เป็นโลกุตตรกรรมนั้น มีอยู่เจ็ดจำพวก นับแต่พระโสดาปัตติมรรคไป จนถึง
พระอรหัตตมรรค (เว้นพระอรหัตตผลเสีย) เมื่ออยู่ใต้กรรมและผลของกรรมแล้ว
ผู้ที่เชื่อกรรมและผลของกรรมลงได้สนิทแล้ว เรียกว่า ได้ทรัพย์ขุมต้น คือขุมศรัทธา
เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และก็จะรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่ควรหรือไม่ควร
เพราะได้ดวงตาดวงปัญญาดวงธรรมแล้ว ขุมทรัพย์ภายในขุมอื่นๆ ก็เปิดประตูรับไป
ในตัว

ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาสมดุค จึงเป็นอริยศรัทธาเบื้องต้น พรหมจรรย์ของ
พระพุทธศาสนา เป็นศรัทธาปัญญาที่บรรจงก้าวหน้าด้วยศรัทธาและปัญญาที่สมดุคกัน
เพื่อหลุดเพื่อพ้นจากปัญหาโลก ปัญหาโกรธ ปัญหาหลง ของตนที่ต้องสันดานมานมนาน
ศรัทธาและปัญญาขั้นนี้เป็นอาวุธพอที่จะต่อสู้กับความหลงชั้นกลางได้บ้างแล้ว ต้องเอา
ออกใช้เสมอๆ ไป ความหลงนับวันจะตั้งอยู่ไม่ได้แล้ว

มูลเหตุการเขียนประวัติ

ชีวิตวัยที่นิยมใช้กันในโลกๆ ว่าเราๆ ท่านๆ เขาๆ เป็นต้น บัดนี้ได้ล่วงกาลผ่านเวลา มาถึงเจ็ดสิบปีเข้าแล้ว ถอนตัวมาปฏิบัติฝ่ายตรงควัตรตั้งแต่ ๒๔๘๘ จนถึงเวลาที่กำลัง เขียนอยู่นี้ เป็นวันที่ลงมือเขียนวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ แล้ว พรรษา ๓๖ ย่าง ล่วงมา ผ่านกองทุกข์มาน่าสังเวช เป็นเหตุให้นึกคำนึงถึงการเขียนชีวประวัติ และก็มีพระภิกษุ อินทร์ถวาย สนฺตฺสุสโก ทาสฺมุดมาไว้ให้เขียนตั้งหลายๆ เล่ม พร้อมทั้งนิมนต์วิงวอนให้ เขียนด้วย ที่เธอทาสฺมุดมาให้ก็เป็นเวลาล่วงมาสองสามปีแล้ว และก็มีคุณวินที่จำพรรษา อยู่ด้วยมาได้หลายปี ได้กล่าวว่าท่านอาจารย์อินทร์ถวายมาเยี่ยมคราวใด ก็ได้ถามกระผม อยู่เสมอว่า *องค์ท่านเขียนแล้วหรือยัง* กระผมตอบว่า *ยังไม่ทันได้เอาใจใส่เขียน*

เมื่อเป็นดังนี้ เหตุผลในการเขียนก็จวนตัวผู้เขียนเข้ามา และคุณอินทร์ถวายเล่าก็ได้บวช อยู่กับเจ้าตัว ได้รับทุกข์ลำบากมากในยุคต้นของภูจ้อก้อมมาติดๆ กันแก่พรรษา และโยมบิดา โยมมารดาของเธอพร้อมทั้งวงศ์ตระกูลของเธอด้วย ก็ปฏิบัติใกล้ชิดกับภิกษุสามเณรฝ่ายปฏิบัติ มามนานด้วย นับแต่ยุคห้วยทราย หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น มาจนถึงปัจจุบันยุคภูจ้อก้อมนี้ ถ้าไม่บรรยายมาบ้าง ก็คล้ายๆ กับว่าจะแอบได้แอบเสียในประวัติของตน ยกทางตนเองขึ้น เหมือนโคและกระบือถ่ายอุจจาระออก แต่ก็ต้องยอมเสียสละการติชมก่อน จึงจะลงมือเขียนได้ ถ้าหวังจะแบกการติชมไปพระนิพพานด้วย หลังก็จะหักตายเกิดคาโลกอยู่ ไปไม่ได้

การเขียนประวัติของตนเอง พร้อมทั้งเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลของตนที่ผ่านมาในสงสาร เฉพาะปัจจุบันชาตินับแต่รู้แต่เพียงสามา คงไม่เหลือวิสัยอะไรนัก ทั้งจะได้เพิ่มธรรมสังเวช เช็ดหลาบในชาติๆ ภาฯ เพิ่มขึ้น พระบรมศาสดาระลึกชาติได้โดยไม่ยาก ตั้งล้านอสงไขย พระอรหันตสาวก สาวิกา จำพวกบุพเพนิวาสกัถิ ก็ระลึกได้หลายๆ กับ หลายๆ กัลป์ เราเพียง แต่จะระลึกแต่รู้แต่เพียงสามาจนถึงแก่ลักๆ ล่นๆ บ้าง ก็ถือว่าเหลือวิสัยเสียแล้ว

อนึ่ง ท่านผู้อื่นเขียนประวัติของเราย่อมถูกบ้างผิดบ้าง แต่ต้องผิดนั้นแหละเป็นส่วนมาก เพราะไม่ได้ติดตามกันอยู่ทุกอิริยาบถของกาย วาจา จิต เพราะสมัยนั้นๆ ยุคนั้นๆ เจตนา ของจิตเจตสิกตั้งไว้อย่างไรบ้าง เป็นต้น ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะไม่ใช่เจ้าของประวัติ เจ้าของ ประวัติเขียนเองก็รับผิดชอบได้สนิท มอบบาปบุญคุณโทษไว้กับเจ้าของประวัติชะ

ชีวประวัติ

พระบรมมตโต หลวงปู่หล้า

มรดกที่อยากได้

พลิกจิตตสังขารมาปรารภประวัติต่อไป ข้าพเจ้าเกิดวันที่ ๑๙ ปีกุน เดือนกุมภาพันธ์ ขึ้น ๓ ค่ำ วันจันทร์ เวลาตอนเช้า พ.ศ. ๒๔๕๔ นี้เป็นโยมมารดาบอกอย่างชัดแจ้ง ธรรมดาของโยมมารดาข้าพเจ้ามีนิสัยชอบจดจำ ลูกทั้งแปดคนเกิดออกจากอุทร ท่านจำวันเกิดข้างขึ้นหรือข้างแรมเดือนปีได้ทุกๆ คน ไม่ลืมเดาและไม่เก้อเขินเลย แปลกแต่ไม่รู้วันที่คงจะเป็นเพราะท่านไม่รู้หนังสือ

ที่นี้บ้านที่ข้าพเจ้าเกิด บ้านกุดสระ หมู่ที่ ๒ ตำบลกุดสระ อำเภอหมากแข้ง จังหวัดอุดรธานี มณฑลอุดร (สมัยนั้นเป็นมณฑล) (แต่ไม่ตรงกับใบสุทธิเมื่ออุปสมบท เพราะเมื่ออุปสมบท เขียนหมู่ที่ ตำบล อำเภอ ตามปัจจุบันที่อุปสมบท) แล้วก็วิทยฐานะ ป.๒ เท่านั้น อาชีพทำนาตลอดทั้งโคตร บิดา นายคุณ นามสกุล เสวตร์วงศ์ มารดาชื่อ นางแพง บ้าน อำเภอ จังหวัด มณฑล เขียนไว้แล้วในหน้านี้ เพราะเขียนลึกลับลุ่มลี้ลุ่มทำ นึกเห็นอันใดก็เขียนลง คงไม่เอาไปตรวจในสนามหลวงเอาคะแนนอันใดหรอก และคงไม่มีโทษ

ขณะที่มีอายุหกปี ได้ถามบิดาว่า “พ่อ บ้านของเรามีบุญหรือไม่”

พ่อตอบว่า “มี”

ถามต่อไปว่า “มันเป็นก้อนเหลืองๆ หรือพ่อ”

พ่อตอบว่า “เออ มันเป็นก้อนเหลืองๆ นั้นแหละลูก” พ่อตอบลูกแล้ว พ่อก็เลย ยิ้มอยู่

และเวลาโอกาสได้ไปนา พี่สาวทั้งหลายก็ดำนาอยู่ ส่วนตนก็เล่นอยู่ตามนาที่คราด แล้วเตียนๆ ไกลๆ นั้น บิดาปรากฏเป็นๆ ขึ้น พร้อมทั้งชี้มือว่า “นาตอนนี้จะให้ลูกคนนั้น คนนี้ ส่วนบักหล้าจะให้แกวนี่ไป”

ตอบพี่สาวและบิดาว่า “ไม่เอาหรอก”

พี่สาวพูดต่อไปว่า “ไม่เอา มึงจะไปเอาที่ไหน”

ตอบพี่สาวว่า “นั่น วัดข้า นั่นนาข้า” แล้วชี้มาทางวัด เพราะวัดก็อยู่ใกล้นาบ้าง

เมื่อบิดาได้ยินแล้วก็ยิ้ม และก็ได้เคยไปเล่นในวัดเป็นนิจในฤดูแล้ง เพราะบ้าน อยู่ใกล้วัด ภิกษุหนุ่มสามเณรหนุ่มท่านชอบพูด ชอบถามด้วย เมื่อได้ยินท่านท่อง หนังสือก็ดี เทศน์ตามใบลานก็ดี เป็นสำเนียงอีสานฟังแล้วจับใจ

เนื้อความในการเทศน์ดังนี้ “เม มะยา ตนผู้ข้าชื่อว่าอานนท์ สุตัง สุตตะวา อันว่า สุตระอันนี้ ได้ฟังแล้วจากพระพุทธเจ้าแห่งเราแท้ดีหลีแลนา” ดังนี้ เป็นต้น

ความประทับใจในวัยเด็ก

พ.ศ. ๒๔๖๕ ก็ออกจากโรงเรียนได้เพียง ป.๒ เท่านั้น ในระหว่างอายุสิบสองปี ได้มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งได้มาพักอยู่ที่ดอนหว่านา บิดาก็ไปทำร้านถวายเป็นให้พัก ท่านจะพักที่นั่นเพียงหนึ่งสัปดาห์ พรรษาของท่านล่วงแล้ว ๗ พรรษา ชื่ออาจารย์คำภา อยู่บ้านโพนเลา อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี บิดาของท่านเคยเป็นสหายกับบิดาข้าพเจ้า และตัวของท่านก็เคยเป็นสหายกับพี่ชายของข้าพเจ้า ผู้ชื่อว่าทิดทองดี จึงเป็นที่คุ้นเคยเคารพนับถือกันมาแต่ยุคบิดาตลอดมาปัจจุบัน

เวลาที่พระพุทธรูปพักอยู่ที่นั่น เมื่อเลิกจากโรงเรียนแล้ว บิดาข้าพเจ้าก็ให้ข้าพเจ้าไปรับต้มน้ำร้อนถวายเป็นท่าน ก่อนแก่นาฬิกาตอนเช้าก็เหมือนกัน ไปคอยรับใช้ท่านเพื่อประเคนของ

คนอายุ ๑๒ ปี รู้สึกสังเกตพระเป็นโดยไม่มีใครบอก เมื่อเห็นท่านมีอกกับกิริยาเรียบร้อย พร้อมทั้งฉันในบาตรรวมลงทั้งหมดทั้งหวานและเค็ม เอาข้าวและกับไว้ในบาตรพอดี เหลือไว้ในบาตรเพียงสองสามคำ และไม่ฉันอีตอาดอยู่นานด้วย รีบล้างมือและปาก และล้างบาตรเช็ดเรียบเร็วพลัน เรียบร้อยคล่องแคล่ว ไม่ปึงปังปึกเป็กอะไร ก็ยิ่งรู้สึกเลื่อมใส เคารพรักองค์ท่านมาก ผิวพรรณวรรณะของท่านก็ผ่องใส และเดี๋ยวนี้ก็ไม่จิตจางองค์ท่าน ระลึกเวลาใดก็ไม่จิตจาง คงไม่หนีจากรสเค็มคือเกลือ

บิดาของข้าพเจ้ายอมไปนอนด้วยองค์ท่านทุกคืน คึกขารรณะ ท่านเล่าให้บิดา ฟังว่า เดินชุดงศ์ไปก้มหน้าทอดจักษุพอประมาณ ภาวนาพุทโธติดต่อไปพร้อมกับเดิน ไม่รู้ว่าข้ามน้ำโขงแต่เมื่อไร เหลียวหลังคืนเห็นแม่น้ำโขงอยู่ข้างหลังข้ามมาแล้ว คำลับ ของท่านมิได้เล่าทั่วไป เล่าให้บิดาข้าพเจ้าฟังเท่านั้น ท่านเล่าเรื่องถ้าเอวมองที่ท่านไปว่า มีสะพานหินข้ามเหวไปประมาณสองเส้น ส่วนเหวนั้นลึก มองลงไปใต้สะพาน เห็นซาก พระและบาตรอยู่หลายๆ ซาก เพราะสิ้นสะพานหินตกลง ส่วนท่านนั้นพลาดลงแบบ เบาๆ แต่ตะครุบทัน บาตรบุบบ้าง ไปด้วยกันห้าองค์ ไปลงท้องมรณะกลางทางก็มี ไปพลาดสะพานหินตกลงมรณะก็มี เหลือแต่ท่านองค์เดียวได้เข้าถึงถ้ำนั้น ถ้ำนั้นมี ประตูหินปิดเป็นห้องๆ ไปเป็นระยะๆ ไป ห้องที่แรกมืด ภาวนาติดต่อพุทโธอยู่ไม่ขาด ปรากฏได้ยินเสียงเปิดประตูดังอี๊ดอี๊ดๆ ไม่ได้เดินเข้า นั่งขยับเข้าผ่านถ้ำ มืดแล้วก็ สว่างตา มีเสือโคร่งอ้าปากใส่ เสือจริงไม่ใช่รูปหิน ทำท่าทางให้กลัวพิลึก พันห้องนั้นแล้ว ถึงห้องกองเงินกองทอง พันห้องนั้นไป ได้ยินแต่เสียงพูด ไม่เห็นตัว พูดเสียงเย็นๆ ไพเราะว่า **“ลาลิกขาสีเยน่อ ไปมีเมียสีเยน่อ”** เสียงหนึ่งพูดขัดกันมาทันทีแบบไพเราะ เย็นๆ ว่า **“ถ้าท่านลาลิกขา ก็เท่ากับว่าตายจากธรรมอันจะพึงได้พึงถึง ท่านอย่าลान่อ”**

นี่แหละ คนอายุสิบสองปีจำได้ เพราะบิดารับมาจากท่านแล้วเล่าให้ฟัง และท่าน ได้เล่าเรื่องท่านไปวิเวกคอยศิษย์ภุชฌ อเนกปริยาย เพราะท่านไปถึง มูลค่าปัจจัยเงิน เหรียญเขาถวายท่านหลายร้อยหลายพันระหว่างที่ท่านไปวิเวก แต่ท่านมิได้สะสม เกิดที่ใด สละไว้ที่นั่น

บรรพชาและอุปสมบทครั้งแรก

ครั้นอายุล่วงเข้าสิบแปดปี ก็ได้บรรพชาเป็นสามเณรในวัดบัวบาน บ้านกุดสระ นั้น มีพระอุปัชฌาย์หนู ดิสสเถโร เป็นเจ้าอาวาส มีอายุพรรษามาก เพราะอายุขัยของท่าน ก็แก่กว่าบิดามารดาของข้าพเจ้า เพราะท่านก็บวชแต่ยังหนุ่มแน่น และบิดามารดาเล่า ก็ตำรียากให้ข้าพเจ้าบวช พร้อมทั้งเจ้าตัวก็ดี พระอุปัชฌาย์ก็ดี มีความเห็นตรงกัน ก่อนจะปรารภกันอยู่แล้ว ไม่มีสิ่งกินแหนงแคลงใจอันใด และอุปัชฌาย์ก็เปิดประตู ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ให้ปฏิบัติใกล้ชิด

พรรษาแรกเรียนหนังสือธรรมไบลาน พร้อมทั้งเรียนหนังสือสูตรสวดมนต์ ไหว้พระเข้าเย็น เรียนสิบสองตำนานแบบพิสดาร พร้อมทั้งขัดตำนาน ธรรมจักร มหาสมัย อนัตตลักขณะ อาทิตตะ อนุโมทนาวิธี สวดแจ้ง การเรียนก็ดี การท่องบ่นสาธยายก็ดี สมัยนั้นต่างก็ถือเอาเป็นจริงเป็นจังกันในสำนัก พรรษาที่สอง ท่องนวโกวาทจบแต่ฤดูแล้ง แต่ที่จริงพรรษาที่สองแต่ฤดูฝน ท่องหนังสือธรรมจักร มหาสมัย อนัตตะ อาทิตตะ จบแล้ว ครั้นถึงพรรษาที่สาม ออกพรรษาแล้วเดือนพฤศจิกายน ก็ลาสิกขาจากสามเณร คัดเลือกทหารเดือนเมษายน มารดาวิตกวิจารณ์เกรงจะถูกทหาร ก็พอดีคัดเลือกทหาร ได้ดีหนึ่ง แต่จับสลากไม่ถูก แปลว่าลาสิกขาจากสามเณรอยู่หกเดือนจึงคัดเลือกทหาร พอเดือนพฤษภาคมในปีนั้นก็เข้าอุปสมบทเป็นพระในวัดเดิม อุปัชฌาย์เดิม

สมัยนั้นใครลาสิกขาไปวันหนึ่งสองวันก็ตาม เมื่อกลับมาบวชใหม่ต้องได้เรียน นักธรรมชั้นเก่าของตน แม้จะสอบได้แล้วก็ตามให้สอบอีก ข้าพเจ้าก็สอบอีก ได้คะแนน เทียบโท คราวนี้ได้สิบเอ็ด ห คำว่า ห แปลว่า ให้ถูก แปลว่าสอบนักธรรมตรีในสนามหลวง ได้สองครั้ง ได้ใบประกาศสองใบ พอสอบนักธรรมแล้วไม่นาน ก็ได้ลาสิกขาจากพระภิกษุ

ห้วงทุกข์แห่งฆราวาส

การลาจากเพศพระภิกษุก็ไม่อยากจะทำเท่าใด แต่หมู่เพื่อนพาละนงก็ลาไป ตามเพื่อน พอลาสิกขาจากพระภิกษุได้หกเดือน ก็แต่งงานอยู่ด้วยกันปีหนึ่งก็เลิกกัน ได้บุตรคนหนึ่งเป็นเพศหญิง ห่างจากนั้นหนึ่งปีก็แต่งงานอีก ที่เขตเทศบาลซานเมืองอุดร คือบ้านเตื่อ ต.หนองบัว สถานีรถไฟหนองบัว ห่างจากแต่งงานเก้าปีมีบุตรสามคน ผู้หัวปีเป็นชาย ผู้ที่สองเป็นหญิง ผู้ที่สามเป็นชาย แต่ผู้ที่เป็นหญิงนั้น พอได้สามปีก็ถึงแก่กรรมไป

ในปีครบที่เก้านี้เอง ภรรยาป่วยอยู่สิบห้าวันก็ถึงแก่กรรมไป เสร็จฌาปนกิจแล้ว ก็พักอยู่อีกปีหนึ่ง มารดาของข้าพเจ้าก็มรณะไป อายุของท่านล่วงไป ๘๐ ปี แล้วก็มอบหมายลูกให้ป่าแก่น สามชื่อคำภา ฝ่ายชานา ป่าแก่นนั้นเป็นพี่สาวภรรยาของข้าพเจ้า ท่านเป็นหมันไม่มีบุตร ได้ลูกข้าพเจ้าทั้งสองคน คือเด็กชายเสาร์ อายุแปดปี เด็กชายหลุย อายุสามปี พร้อมทั้งเรือกสวนไร่นา เรือนชานบ้านช่อง กระบือสามตัว สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นมรดกของผู้ตายคือภรรยา ได้แบ่งกรรมสิทธิ์กันก่อนตายแล้ว แปลว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ชวนชานทำอะไรในด้านยุ่งข้าวและเรือนชาน ตลอดถึงที่ดิน โคนกระบือ มีแต่ตั้งหน้าทำนากินเท่านั้น เพราะมรดกเป็นของภรรยา ส่วนป่าแก่นอันเป็นพี่สาวของภรรยาผู้เป็นหมันนั้น มรดกก็ปันไว้ส่วนหนึ่งต่างหากไว้ก่อนน้องสาวมรณะแล้ว ส่วนน้องชายป่าแก่นสามคน พี่ชายป่าแก่นคนหนึ่งนั้น เขาก็แบ่งคนละส่วนๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้ได้รับโชคก็ป่าแก่น คือได้หลานผู้ชายสองคน ทั้งมรดกของหลานก็ได้ อยู่ในกำมือบริหารด้วย เพราะเป็นหมัน มีหน้าที่จะได้หาบุตรมาเลี้ยงอยู่ตรงๆ

แต่ข้าพเจ้าก็มีโชคทางบวช ตั้งแต่ตั้งพรรษาคนก่อนก็นึกจะบวชอยู่แล้ว แม่บิดาก็แนะนำให้บวชอยู่แล้ว แต่ตนถือมานะว่าเขาจะเขี้ยวว่าหาเมียไม่ได้แล้วหนีไปบวชเสียเปรียบเมียเก่า บิดาได้ฟังแล้วหัวเราะ มีหน้าซ้ำขณะที่เมียผู้ที่สองนี้ยังไม่มีห้อง บิดาก็พูดทางลับค้อมให้หนีไปบวชอยู่ เพราะบิดารักบวชยิ่งกว่าจะแต่งงานให้ลูกชายอยู่แต่ไรๆ มา และนิสัยของท่านไม่ยอมให้ท่านผู้อื่นบรรพชาหรืออุปสมบทให้ลูกของตนเลย คือฝ่ายบริหารจะบวช มีหน้าซ้ำท่านคุยว่าลูกชายทั้งหมดจะพากันบวชจริง ปฏิบัติให้สมควรแก่พระจริง จะบวชจนวันตาย พ่อก็ยินดีส่งเสริมทุกเมื่อ ส่วนพวกเป็นเพศหญิง อันเป็นลูกๆ พ่อรับอาสาเลี้ยงเขาจนกว่าจะมีครอบครัวได้ แม่ของสูจะตายก่อนหรือหลังๆ ก็พอมีฟันไว้ให้เผาได้ ฟันคือสตาลค์ พ่อแม่เผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลเป็นผู้มีสรณังคัจฉามิ แห่งพุทธ ธรรม สงฆ์ เท่าที่ควร

คืนสู่เพศพหุภรรยา

ปรารภในเรื่องบวชต่อไป การบวชต้องบวชมหาภิภายก่อน พระอุปัชฌาย์ที่บวชนั้นคือพระครูคุณ บ้านท่าตูม ได้นิมนต์ท่านมาบวชที่บ้านยาง บ้านยางนั้นมีหลวงพ่อบทองสุวัณณโสโร เป็นเจ้าอาวาส และก็เป็นลูกศิษย์ของอุปัชฌาย์หนู บ้านกุดสระด้วย พระครูคุณก็เช่นกัน ได้นิมนต์ท่านอาจารย์เสาร์ บ้านดงลิง มาเป็นอนุสาวนาจารย์ หลวงพ่อบทองสุวัณณโสโร เป็นกรรมวาจาจารย์ พระครูคุณ เป็นอุปัชฌาย์ *ไหนจึงไม่ไปบวชธรรมยุตเล่า* ตอบว่า มารดากำลังชราภาพหนักเข้า เพราะที่นั่นอยู่ใกล้มารดา ไกลกันเพียงสองกิโลเท่านั้น จะได้เยี่ยมมารดาสะดวกในทางธรรมะ และอุปัชฌาย์และอาจารย์สวดเล่า ก็ได้เคารพนับถือกันมานาน พร้อมทั้งวงศ์วานด้วย และเมื่อองค์ท่านได้รับทราบข่าวว่าจะบวช องค์ท่านก็เปิดประตูทางกาย วาจา ใจ ด้วย และข้ามกราบไม่ได้ เพราะเกรงกระทบกระเทือน และองค์ท่านเล่า ก็มีนิสัยใจคอกว้างขวางมากทุกๆ ด้าน

พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้นเอง เป็นเดือนเมษายน พอบวชแล้ว ข้าพเจ้าก็ท่องหนังสือสูตรต่างๆ คืนมาได้หมดแต่พรรษาแรกตลอด ทั้งนวโกวิทและธรรมวิภาค เล่ม ๑ เล่ม ๒ พร้อมทั้งเรียนนักธรรมโทต่อ ก็สอบนักธรรมโทได้ในปีนั้น ครั้นพรรษาที่สองก็เรียนนักธรรมเอกต่อ สอบในสนามหลวง วัดโพธิสมภารณ์ อุตรา เพราะสมัยนั้นทั้งธรรมยุตมหาภิภาย ต้องไปสอบสนามหลวง วัดโพธิสมภารณ์ แห่งเดียวกัน และข้าพเจ้าบวชมหาภิภายคราวนี้ ได้ปฏิบัติข้อวัตรเคร่งข้้นบ้างเฉพาะส่วนตัว พระอาจารย์เจ้าอาวาสก็ไม่ขัดข้อง คือ ฉันทนเดียว มือเดียว เอกาสนิกังคะ ไม่ฉันทจับๆ แจ็บๆ ตอนก่อนเที่ยงและเที่ยง เว้นไว้แต่ภัสชแก้โรค ฝ่ายชุดดิน พรากของเขี้ยว ข้าพเจ้าถึงดเว้น มูลค่า ข้าพเจ้าก็ไม่เก็บเองเพื่อสะสม มารดาก็มรณะในปีนั้น ท่านมีสติเฉียบเรียบร้อย (คือตายคาภาวนาพุทโธ)

ไม่ไว้ในสังขารทั้งปวง

ฉาปนกิจศพมารดาเสร็จแล้ว ก็กราบลาอุปัชฌาย์อาจารย์สวดไปหาท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ (จุ่ม พันธุโล) สมัยนั้นท่านเป็นพระเทพกวี ส่วนอุปัชฌาย์อาจารย์เดิมท่านก็ห้าม แสดงความอาลัยอเนกปริยาย จึงกราบเรียนท่านว่า **“กระผมบวชเมื่อแก่ อายุขึ้นสามสิบ ลูกตายเสียเมียตายจาก ถ้าอยู่ใกล้บ้านไม่ได้ปฏิบัติสะดวก โลกจะกล่าวว่าเป็นบวชเลี้ยงชีวิต และการบวชคราวนี้ก็เห็นภัยในสงสารอย่างเต็มที่ ไม่ไว้ในชีวิตเลย และไม่ไว้ในสังขารทั้งปวงด้วย อยากจะไปปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ในสงสารขอรับ”**

ท่านฟังแล้วก็มึนงงสับสน ก็เลยอนุญาต กราบลาท่านแล้วก็จัดแจงแต่งบริวารให้หลานชายคนหนึ่งชื่อ บุญหลาย บุญมาตุ่น ซึ่งเป็นลูกชายของพี่สาวผู้พี่ชื่อว่า นางแก้ว ตามไปส่งถึงวัดโพธิสมภรณ์ มหาสุปัฒม์ อันเป็นหลานของข้าพเจ้าก็เป็นพระเลขาของท่านเจ้าคุณ พักอยู่ชั้นล่างกุฏิของท่านเจ้าคุณ แล้วก็ขึ้นไปกราบทำท่านแล้วถวายหนังสือรับรองให้องค์ท่าน หนังสือรับรองนั้น มหาเฉลิม หลานเขยที่เป็นครูสอนโรงเรียนอยู่บ้านยาง เขียนรับรองให้ และมหาเฉลิมก็เป็นพี่เขยมหาสุปัฒม์ เคยได้บวชกับท่านเจ้าคุณมานานในวัดโพธิสมภรณ์นั้นแล้ว ทั้งได้เป็นลูกศิษย์อยู่ใกล้ชิด ท่านเจ้าคุณยุคนั้นมหาสุปัฒม์มา แล้วได้ลาสิกขาไปสอนโรงเรียนฝ่ายโลก นับว่าเป็นโชคดีที่เหมาะสมทุกประการ แม้ท่านเจ้าคุณเทพกวีก็รู้จักเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลของข้าพเจ้าดีพอแล้ว เพราะเป็นตระกูลที่มีสัมมาอาชีพ องค์ท่านก็รับไว้แบบเบาใจเบาธรรม

เมื่อองค์ท่านเมตตารับแล้ว ก็ให้พักอยู่ชั้นล่างกับพระมหาสุปัฒม์นั้น ประมาณ ๗ วัน องค์ท่านก็สั่งให้โยมวัดป่าหนองน้ำเค็มมารับเอาไปปฏิบัติ รอญาติในวัดป่าโพธิ์ชัย บ้านหนองน้ำเค็มนั้น มีหลวงพ่อบุญมีเป็นเจ้าของ ไกลจากวัดโพธิสมภรณ์ อุตรธานี

ประมาณสิบสองกิโลเมตร เป็นตำบลเชียงยืน ขึ้นอำเภอเมืองอุดรฯ และวัดป่าโพธิ์ชัย หนองน้ำเค็ม นั้น เป็นวัดที่ข้าสร้างถวายพระอาจารย์ใหญ่มั่น ในคราวพระอาจารย์ใหญ่มั่น กลับจากเชียงใหม่มาอุดรฯ ที่ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์นิมนต์มาพักฤดูแล้ง พอถึงฤดูฝน ปีนั้น หลวงปู่มั่นก็จำพรรษาที่วัดป่าโนนนิเวศน์ ซานเมืองอุดรฯ ทางทิศเหนือของเมือง อุดรฯ เป็นมงคลดี

จะกล่าวถึงหลวงพ่อบุญมี วัดป่าโพธิ์ชัย หนองน้ำเค็ม อำเภอเมือง ไว้บ้าง ในส่วน ปฏิปทาของท่าน ท่านก็ได้ศึกษาเรียนกับหลวงปู่มั่นในคราวหลวงปู่มั่นพักอยู่วัดป่า หนองน้ำเค็มนั้นเป็นอย่างจริงจัง รู้จักและอ่านออกข้อวัตรทุกประการบ้างพอควรในการ ปฏิบัติของหลวงปู่มั่น และท่านก็เคารพรักหลวงปู่มั่นแบบไม่จิตจางได้ หลวงพ่อบุญมี ปฏิบัติเคร่งครัดพอควร อายุ ๗๒ ปี พรรษาอย่างเข้า ๑๘ พรรษา ท่านมีอุปนิสัยสอน เยือกเย็นแบบคายพอควร ดัวยให้หนักไปในการหลุดพ้นโดยด่วนในสังสารทุกข์ ไม่พา ทำงานจุกๆ จิกๆ อะไร เพราะปัจจัยสี่ในสำนักพอเป็นพอไปได้แล้ว พาเร่งรัดความ เพียรโซกโซน กลางวันไม่ให้หลับเคลิ้มเลย ทั้งตรงต่อเวลาด้วยตามกาลของข้อวัตร ตอนกลางคืนก็ให้หลับประมาณสามสี่ชั่วโมงเท่านั้น

ญัตติธรรมยุต

ครั้นถึงเดือนกุมภาพันธ์ในฤดูแล้งปีนั้นเอง ท่านเจ้าคุณเทพกวี (จุม พันธุโล) ก็สั่งให้เข้าไปญัตติ พอได้เวลาจัดแจงบริหารเพิ่มพอเพียงแล้ว พร้อมทั้งญาติโยมและพระที่ไปด้วยสององค์ ก็พากันเดินด้วยเท้าไปถึงวัดโพธิสมภรณ์ เมืองอุดรธานี ไปหาท่านที่กุฏิ กราบเท้าถวายนมัสการท่านว่า “เกล้าต้องทำพิธีลาสิกขาออกจากมหานิกายก่อนหรือประการใดหนอ”

องค์ท่านกรูณาว่า “ไม่ต้องดอก เพราะเจ้าเป็นผู้ตั้งใจดูว่าดีแล้ว นุ่งเหลืองห่มเหลืองตามเดิมเข้าญัตติ มหาสุพัฒน์เฮ้ย เอามีดโกนมา เราจะโกนหัวให้เป็นพิธี ผมจะไม่ยาวพอโกนก็ตาม เราลงมือโกนให้เป็นสิริ”

เมื่อพิจารณาตามพระวินัยแล้ว องค์ท่านทำถูกมาก พระวินัยบอกไว้ว่า อุปัชฌาย์จะโกนหัวให้สังฆวิหาริกก็ควร เพราะต่างฝ่ายจะได้เคารพรักกันเป็นอดีตารมณ

ครั้นโกนผมแล้ว องค์ท่านก็ให้พระไปตีระฆังมารวมที่โบสถ์แล้วก็เข้าญัตติ มีพระครูธรรมธร เป็นกรรมวาจาจารย์ พอเสร็จแล้วองค์ท่านก็ออกไปสูทธิให้ เลขนับจำนวนโบสูทธิ ๑๓๑๘ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ เวลา ๑๓ นาฬิกา ๑๕ นาที ส่วนโบสูทธิเดิมใช้ไม่ได้ เพราะคนละลังกัถ

เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็กราบเท้าลากลับวัดป่าโพธิ์ชัย หนองน้ำเค็ม ตามเดิม กลับถึงก็พอดีค่ำมืด แก้ปัญหาตอนนี้ได้แล้วรู้สึกเบาใจมาก แล้วก็ต่อนิสัยกับหลวงพ่อบุญมี

ในวันนั้น ต่างก็ตั้งหน้าปฏิบัติไม่มีกังวลทางอื่นเลย สมัยนั้นสถานที่วิเวกวังเวงดีนัก แต่มีงูกะปะมาก เพราะเป็นดงป่าไม้ไร่บ้าง ต้นมะเหินบ้าง ต้นเอ็นหม่อนบ้าง

พอถึงเวลาเข้าพรรษา มีพระ ๕ รูป สามเณร ๓ รูป ด้วยกัน มีการถือธุดงค์พอควร กลับถึงวัดแล้วไม่รับอาหารที่เป็นปัจจัยภัต หวานคารวมลงในบาตร องค์ไหนทำอาหารให้เหลือในบาตรในยามฉันอิ่มแล้วเท่าฟองไข่ไก่ ถือว่าไม่รู้จักประมาณในการเอาไว้อ่อนจะฉัน ไม่ถือว่าเป็นของลำบากด้วย ต่างก็รู้สึกสนุกใจด้วยการพอใจทำ เพราะมีแต่ท่านผู้ตั้งใจตามสมควรแท้

การภาวนาพรochaแรก

การภาวนาเฉพาะส่วนตัวก็ได้กำหนดลมหายใจออกเข้าเป็นหลักเป็นส่วนมาก แท้จริงได้หัดทำแต่ยังอยู่เป็นฆราวาส คราวภรรยาตายแล้วเป็นต้นมา นิมิตเห็นแสงดาว และนิมิตก้อนเมฆที่ไหลผ่านแล้วแตกสลาย ได้น้อมลงสู่ไตรลักษณ์ เห็นประจักษ์แต่เป็นฆราวาสแล้ว จิตที่รวมลงในอานาปาฯ ไม่ได้ยินเสียงใดๆ ตัดเสียงหมอลำที่เขาเล่า อยู่ในวัดที่กำลังเป็นพระมหานิกายอยู่ ก็ได้รู้จักรสชาติแล้วไม่สงสัย พอหมดกำลัง ก็ถอนออกมา ก็ได้คำนึงน้อมสู่ไตรลักษณ์แถมท้ายส่งเดช

ฉะนั้น การปฏิบัติมาแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน เดียวนี้ท่านผู้ใดเล่าเรื่องนิมิตต่างๆ นานาสารพัดให้ฟังก็ฟังได้ แต่ไม่ตื่นเลย เพราะนิมิตทั้งหลายไม่ใช่พระนิพพาน เกิดขึ้นแล้วก็แปรปรวนแตกสลายเท่านั้น เพราะไม่พ้นกองพลของไตรลักษณ์ เพราะนิมิตกับกิเลสมันเป็นคนละรสละชาติ กิเลสต่างจากนิมิตไกลกันริบหรี่เลย

อยู่กับหลวงพ่อบุญมี นิมิตไม่มาก แต่ถึงกระนั้นเพียงที่นอนอยู่พาหะลอยไปในอากาศก็มี บางทีเหาะขึ้นไปบนอากาศ แล้วตีลังกาพลิกคว่ำพลิกหงายโลดโผน เดินจงกรมในอากาศ นอนกลางอากาศเข้าสมาธิก็มี และในเวลาที่ยืนขวางอยู่บนอากาศ เช่นนั้น ตอบตนเองว่า “นี่สิ่งจึงเป็นสมาธิ” เมื่อหมดกำลังก็ถอนออกมา เห็นลมเข้าออกตามเดิม อุปจารสมาธินี้เป็นไปโลดโผนต่างๆ นานา กุศลสมาธิขั้นนี้อยู่ได้อำนาจอนิจจัง ผู้มีปัญหา น้อมลงสู่ไตรลักษณ์ได้เร็วพลันทันเวลา เป็นทางกันความสำคัญตัวว่าประเสริฐได้

เป็นทางไม่ให้นอนใจติดอยู่เพียงแค่นั้น ผู้ขาดการศึกษา มักพาให้เพิ่มบ้าว่าตนภาวนาเก่ง
ใครเทศน์ก็ไม่หลง เพราะขาดปัญญาปลงลงสู่อนิจจัง เพราะธรรมอนิจจังเป็นกาลยุดิธรรม
ตัดสินฝ่ายสังขารธรรมไม่ลงบัลลังก์อยู่ทุกกาล ปัญญาญาณต้องรู้ตามเป็นจริงส่งคืน
ไม่มีหน้าที่จะต้องไปปล้นไปจี้ว่าเป็น เรา เขา สัตว์ บุคคลอะไร จะกลายเป็นหักดอกไม้
บูชาอวิชา ความมัวความเมาให้บวทวิคุณทวีขึ้น นักภาวนาชอบมาติดอยู่ชั้นนี้ เกะยาก
จนกว่าจะเห็นคุณและโทษในชั้นนี้ด้วยตนเองชัดเจน แล้วจึงจะข้ามพ้นจากความ
เข้าใจผิดไปได้สะดวก

ไปหาหลวงปู่มัน

เมื่อจำพรรษาครบไตรมาสแล้ว สิ้นกาลจิวรเดือนพฤศจิกายนข้างแรม (แต่ปีนั้นได้รับภจันอยู่) ก็ลาหลวงปู่บุญมีไปหาหลวงปู่มัน แต่การไปจะเที่ยววิเวกไปด้วยผีเท้า ไม่ไปตามทางถนน เว้นไว้แต่บางบ้านบางถิ่นไม่มีทางลัด หลวงปู่บุญมีก็ไม่รู้ว่าจะห้ามประการใด ญาติโยมก็เหมือนกัน แต่ต่างฝ่ายต่างก็อภัยกันตามธรรมเนียมของความวิโยค ในการไปครั้งนี้มีผู้ร่วมทาง ๔ รูปด้วยกัน เป็นสามเณรองค์หนึ่งอายุสิบห้าปี และตาปะขาวคนหนึ่งอายุราวห้าสิบปี มีพระอิกองค์

พอวันใหม่ฉันเช้าเสร็จ ได้เวลาก็กราบลาหลวงปู่และญาติโยมออกจากสถานที่เดินทางไปทางทิศใต้ ภาวนาพุทโธพร้อมก้าวเดินและวิจารณ์ใน พุทโธ ว่า **ไม่เกิดไม่ดับ** **ไปไหน** เกิดดับ เป็นแต่จิตตสังขารที่บริกรรม ถ้าจะภาวนาพระคุณออกไปข้างนอก ก็ไม่มีที่สิ้นสุดได้เพราะมีมาก ถ้าจะภาวนาย่นเป็นสามกั พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ แต่ก็ใหญ่หลวงไม่มีประมาณอีก ย่นลงในผู้รู้เล่าก็ไม่มีประมาณอีก ย่นลงในเอกคุณในปัจจุบัน ก็เป็นเอกคุณในปัจจุบันอันใหญ่หลวงอีก และธรรมเล่า สงฆ์เล่า ก็กลมกลืนกันอยู่ในตัวแล้ว เป็นเชื้อกสามเกลียว เป็นเพียงใช้อักษรย่อบริกรรมเท่านั้น เมื่อตกลงในใจได้ดังนี้ ก็พอใจบริกรรมพุทโธพร้อมก้าวที่เดินไป

คำพอดีก็ถึงบ้านแม่นนท์ พักที่วัดโบราณเก่าร้าง เป็นเขตอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรฯ มีต้นไม้เป็นธรรมชาติของป่าที่บึง ไกลบ้าน เงียบสงบ มีโบสถ์ร้างผูกพันลง กระจัด

กระจายกว่าพันปี เขาบอกว่า “ผีตุ้มก” แล้วก็พักอยู่ที่นั่นหนึ่งคืน ก็ไม่เห็นผีๆ ใดๆ อะไร ก็คงมีแต่ผีโลก ผีโจร ผีหลง ที่ต้องลั่นदानตนอยู่ ยังไม่พ้นไปเท่านั้น

ครั้นบิณฑบาตฉันเช้าเสร็จ ก็เดินทางต่อไปทางทิศตะวันออกของบ้านนั้น ข้ามทางรถไฟตรงไปริมหนองหาน ผ่านบ้านกุดสระ บ้านพิก เมืองปัง บ้านเหล่านี้มีแต่ทุ่งโล่ง ถึงบ้านโพนทองคำพอดี

เวลาเดินทางก็ภาวนาพุทโธตามเคย ไม่จำเป็นไม่ได้พูดกัน พักที่นั่นหนึ่งคืน ฉันเสร็จเดินทางต่อ คำว่า “ฉันเสร็จ” นั้น พูดคำย่อ การบิณฑบาตเป็นวัตร และฉันในบาตรรวมภาชนะบาตรนั้นก็ดี และทั้งหวานคาวรวมนั้นก็ดี มือเดียวนั้นก็ดี ไม่ได้ลดละไปทางไหนได้ แม้บุหรีก็สมทานไม่สูบแต่ต้นพรรษาแล้ว ใช้บริขารน้อย สะพายบาเดียว และเวลาเดินทางแต่ฉันเสร็จแล้วจนคำ ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ ไม่ดื่มน้ำ กระจายบ้าง ก็อดเอา เพราะเกรงเท้าแตกที่เรียกว่าลงพื้น จนกลายเป็นโรคท้องผูกมาจนบัดนี้

วันนั้นเดินทางถึงตัวอำเภอหนองหาน พักหนึ่งคืนที่ศาลา บิณฑบาตฉันเสร็จ เดินทางต่อไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอหนองหาน มีแต่เนินสุดสายหูลายตา เจียบส่งด หมดวันก็ไม่เจอคนสักคนเลย ถึงบ้านคำตานาคำพอดี ไปพักวัดร้างหนึ่งคืน เข้าได้เวลาฉันเสร็จเดินทางต่อ ข้ามบ้านตาดถึงบ้านโพธิ์ ขณะที่เดินทางวันนี้ เวลาเที่ยงแฉกๆ กำลังเดินทางอยู่ นิ้วเท้าของข้าพเจ้าทางขาซ้ายนับจากแม่นิ้วมาเป็นนิ้วที่สอง ไปชนกับตอเล็กๆ ที่อยู่กลางทาง เล็บหลุดออกหมด เหลือแต่หนังนิดเดียว แขนงแวงอยู่ ได้กลั้นใจดึงออกทิ้ง เลือดไหลแดง จึงคว่ำก่าเอาดินทรายมาพอกฉีกผ้าเช็ดเท้าที่พันกับตีนบาตรมาพันแล้วก็เดินไป ใจก็นึกสังเวชเรื่องที่ว่า ซาติๆ ภาพๆ ในสงสารมาก

บ้านโพธิ์นี้ น้ำจะเต็มจะสร้งก็อดกันแท้ๆ คนจึงมักเป็นขี้กลากกัน และเรื่องที่เล็บหลุดออกมานั้น ก็เลยไม่ออกมาจนถึงทุกวันนี้ กลายเป็นอนุสรณ์ให้เจ้าตัวได้คำนึงถึงอดีตารมณที่ได้ผ่านทุกข์มาในสงสารอนอกปริยาย เมื่อเป็นดังนี้ก็เป็นเหตุให้สิ้นความสงสัยในชาติก่อนๆ ว่าเป็นมาอย่างไร ตลอดจนถึงชาติอนาคต ด้วยเพราะชาติ

ปัจจุบันเป็นพยานเอกอยู่แล้ว จะไปหาพยานที่ไหนอีก ต้องยอมจำนนยกธงขาวว่า
ชาติทุกข์เท่านั้น ชรา พยาธิ มรณะ ฯลฯ ไม่ว่าจะก็ได้ เพราะลงท้ายมีแต่ทุกข์ทั้งนั้น
และก็เป็นจริงอย่างนั้น และก็มีรสชาติอย่างนั้น สัมผัสโทรเลขให้รู้อยู่ ส่วนใจจะโศก
จะเศร้าหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับสติปัญญาแต่ละรายของท่านผู้ปฏิบัติเป็นชั้นๆ ไป ไม่เสมอ
กันหมดได้ แต่เมื่อพ้นจากความหลงโดยสิ้นเชิงแล้ว รสชาติของความพ้นนั้นเสมอกัน
ผิดกันแต่ฤทธิ์เดช ลาภ ยศ ทำนายทายทักที่เอาออกมาใช้กับบุคคลและสังคม เทวดา
มาร พรหม เท่านั้น

ฉะนั้น พระนิพพานจึงไม่มีวิมานและรูปชั้น นามชั้น ไปสวย และไม่มีที่นั่ง
ที่นอน ที่ยืน ที่เดิน เป็นอันดับกัน จะมีอันดับกันก็แต่ชั้นธวิบากยังไม่นิพพานเท่านั้น
ที่เรียกว่า **สุภาภิเสสนิพพาน** เมื่อถึงอนุภาภิเสสนิพพานแล้ว จะยืนยันว่ายังไงได้
เปลวไฟถูกกำลังลมพัดแล้วดับไป จะยืนยันว่าเปลวไฟไปตั้งอยู่ที่นั่นที่นี้ก็ได้
หรือยืนยันว่าสูญ สูญก็ไม่ได้อีก เพราะเปลวไฟไม่ได้สำคัญตัวอะไร ผู้ยืนยันสำคัญตัว
ต่างหาก เป็นธรรมอันลึกซึ้ง ปุถุชนจะเดาต้นคาคดคะเนยาก

ครั้นพักอยู่บ้านโพธิ์ที่วัดร้างคืนหนึ่งแล้ว บิณฑบาตฉันเช้าเสร็จ ก็เดินทางต่อ
มีแต่โคกเท่านั้น คำพอดก็ถึงบ้านดุง (อำเภอบ้านดุง ปัจจุบันนี้เอง) พักหนึ่งคืน ตื่นเช้า
บิณฑบาตฉันเสร็จ เดินทางต่อไปผ่านบ้านกำแมด ถึงบ้านวังทองคำพอดี พักอยู่วัดร้าง
บ้านนี้มีสัตว์ป่าชุกชุม เลื้อและงูเป็นต้น เพราะมีป่าทึบเป็นดงรอบบ้าน บ้านวังทองนี้
สุดเขตอำเภอหนองหานไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเพียงเท่านั้น ต่อแดนกับอำเภอสว่างแดนดิน
ที่บ้านวังทองนั้น เขาวิงวอนและนิมนต์ให้พักอยู่นานบ้าง เพราะมีที่พัก
วิเวกเหมาะสมทุกประการ และชาวบ้านเขาเล่าให้ฟังว่ามีเสือโคร่งโลดโผนมาก พอตก
กลางคืนเดือนหงายด้วยซ้ำ กระโดดข้ามรั้วเข้าคอกโคกระบือเข้ามากัดโคและกระบือ
ในคอกก็ใกล้เรือนคนในบ้าน แล้วกระโดดออกวิ่งหนีไป

จึงปรึกษากันว่า “พวกเราเดินทางมาติดต่อกันคำ นับแต่จากที่จำพรรษามาจนบัดนี้
เป็นเวลาหลายวัน ถึงแม้ว่าสนุกในการเดินทางนั้นก็จริง แต่ร่างกายมิได้พักผ่อนพอควร
เราต้องหยุดพักทำความเพียร เขาจะเล่าเรื่องเสือๆ ส่าๆ ก็ตาม บางทีเขาจะลองพวกเรา

ว่าเป็นผู้ฉลาดกลัวเกินไปหรือไม่ก็อาจเป็นไปได้ และเขาก็พิจารณาว่าจะทำร้านให้พัก
องค์ละร้านที่ในป่าอันไกลบ้านพอควร ถ้าเราไม่พักให้เขาก็จะเสียตระกูลปฏิบัติ”

เมื่อปรารภกันเห็นดีแล้ว ถึงวันใหม่ เขาก็มาทำร้านให้ในดงอันไกลห้วยที่มีน้ำ
มีต้นยางใหญ่ๆ รมครีမ် เขามาทำให้หมดบ้าน เสร็จในวันนั้น สูงห้าสิบเซ็นต์ กว้างยาว
พอดีกับกลดและพอนอน สูดเท้าเอาไม้กลมเล็กมาเรียงกัน เอาตอกมัดท้ายหัวปูต่างฟาก
ไม่ต้องกั้นและมุง เอากลดและมุ้งและรมไม้ ขณะนั้นเป็นฤดูหนาว พอถึงตอนเช้ากลด
ก็เปียก มุ้งก็เปียก พักทำความเพียรกันอยู่ที่นั่นประมาณยี่สิบวันก็สะดวกพอควรและ
ไม่มีอันตรายใดๆ ด้วย เสือๆ สากๆ ก็ไม่เห็นมีมา พบแต่งูกะปะบั้งเท่านั้น เห็นแต่เม่น
ตัวหนึ่ง ตอนกลางคืนมันเข้ามาหาที่ใกล้มุ้ง แล้วมันก็วิ่งหนีเสียงดังกริ่งๆ ไปทางอื่น
เพราะขนของมันกระทบกัน ด้านจิตใจหนักเข้าหาธรรมติดต่อ

วันหนึ่งจึงปรึกษากันว่า “เรามาพักอยู่ที่นี้ก็เป็นเวลา ๒๐ กว่าวันแล้ว พอคุ้มค่าเขา
ทำร้านให้แล้ว และจะจวนเวลาข้างหน้า การจะไปต่อไปครั้งนี้ต้องแยกกันเป็นสองพวก
จึงจะเหมาะดี เพราะการไปสำนักหลวงปู่มั่นคราวเดียวสี่คนนั้น ไม่ถูกกับความประสงค์
ของหลวงปู่มั่น เพราะเราหวังจะไปอยู่ด้วย ไม่ใช่ไปพึ่งเทศน์เฉยๆ แล้วก็ลาไปทางอื่น
หรือกลับ”

ปรารภแล้วก็เห็นดีกัน ไม่ขัดกัน ตาปะขาวตกลงจะไปกับพระทางหนึ่ง จะไป
บ้านดงเย็น หาพระอาจารย์พรหม อ้าภาสสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ส่วนเนรบุปผา
จะไปกับข้าพเจ้า เพราะเนรได้สัญญาไว้แต่ต้นทางก่อนออกจากอุดรฯ ว่า ถ้าไปถึง
ธาตุพนมแล้ว จะกลับไปเรียนหนังสือนักรธรรม วัดโพธิสมภรณ์ อุดรฯ และเมื่อตกลง
กันแล้ว ตื่นเช้าฉันเสร็จแล้ว ก็พากันลาญาติโยม โยมก็ไปส่งพอไม่หลงทาง แล้วก็บอก
ให้กลับ ข้ามบ้านบ่อ เมืองไพร เดินไปตามริมสายดง คำพอดีก็ถึงวัดป่าบ้านโคกคอน
เข้าไปกราบเจ้าอาวาส ปราศรัยถามไถ่รู้ความประสงค์แล้วก็จัดแจงที่พัก

การปวารณาปัจจัยสี่ตลอดชีวิต

ครั้นเป็นวันใหม่บิณฑบาต ฉันเสร็จก็กราบลาเดินทางผ่านดงบ้านโคกคอน พักวัดบ้านดงบังลักครู่ ลากจากนั้นก็เดินทางต่อ เดินทางก็คือเดินภาวนา มีได้คุยกันไปพลางเว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น เดินตามทางคนบั้ง ทางเกวียนบั้ง คำพอดีก็ถึงบ้านถ่อน พักวัดร้าง เข้าฉันเสร็จเดินทางต่อ ข้ามป่าบ้านถ่อน คำพอดีถึงบ้านหนองฮาง พักหนึ่งคืน ตื่นเข้าบิณฑบาต ฉันเสร็จเดินทางต่อ ข้ามบ้านตาลเดี่ยว ข้ามป่าไปอีกประมาณสองชั่วโมง ก็ถึงอำเภอวานรนิวาส เป็นเวลาเที่ยงวัน หยุดพักพอหายเหนื่อยเดินทางต่อ ถึงบ้านกุดเรือพอดีคำสี่โมงเย็น โยมพอแลเห็น รีบมารับบาตรและกลด แล้วพาไปพักวัดป่าบ้านเขา

วัดนั้นไม่มีพระ เพราะท่านไปวิเวกทางอื่นทั้งหมด แล้วโยมเขารับตมน้ำซักผ้าให้เขาตมเองซักเอง เขาว่าเขาเคยแล้ว เขาเป็นเองมีได้บอก เขารู้จักปวารณาปัจจัยสี่ตลอดชีวิต จะอยู่ที่ศไหนก็ตาม ถ้าต่างฝ่ายต่างมีชีวิตอยู่ ขอให้หนังสือมาบอกขอได้ เว้นไว้แต่สิ่งที่เหลือวิสัย ก็จะได้กราบเรียนขอยอม

จึงตอบเขาว่า “พวกท่านเป็นพุทธมามกะเต็มภูมิแล้ว อาตมาขออวยพรให้ภิญโญยิ่งจนถึงที่สุดทุกซัดโดยชอบเถิด เวลานี้บริหารทุกๆ ประการก็บริบูรณ์อยู่ แต่มีความต้องการด้ายเย็บผ้าประมาณสองวา บางที่ผ้าขาดคำคืนจะได้ชุนและปะทาบ และอีกก็เกลือและพริก ขอให้ดำใส่กันให้ละเอียดทั้งเกลือและพริกปนกัน แล้วให้ได้ประมาณสี่ห้าซอนโต๊ะ หากระบอไม่ได้ไผ่มาใส่เป็นยาปรมัตถ์ เดินทางไกลจะได้ฉันกับมะขามป้อมและสมอ เป็นยาช่วยระบาย เพราะเดินทางวันยังค่ำ ติดต่อกจากอุดรฯ มา ท้องผูกไม่ถ่ายได้หกเจ็ดวันแล้วโยมเอ๋ย”

เขาฟังแล้วทำท่าปลงธรรมสังเวช แล้วเขาตอบว่า “เรื่องนิดเดียวขอรับ ไม่เป็นของ
ลำบากแก่ผู้จัดถวาย จะต้องการมากกว่านั้นก็ได้ออรับ”

ตอบ “เอาไปมากก็หนักและเกินงามของผู้เดินด้วยฝ่าเท้า เพราะหนทางเล่า ก็เดิน
ลัดป่าลัดดงลัดโคก เพียงสี่ห้าซัอนโตะนั้นก็ใช้ได้มานานแล้ว เพราะมีสององค์”

ตกลงพักอยู่ที่วัดป่านั้นสามคืน บ้านนั้นสังเกตดูตามธรรมแล้ว สนใจทางปฏิบัติ
ธรรมกันมาก ทั้งผู้เฒ่า ผู้แก่ รุ่นหนุ่มปานกลาง มีผิวพรรณผุดผ่องหน้าตาคมคาย มีกิริยา
มารยาทสุภาพ พวกกันมารักษาศีลภาวนาตามร่มไม้เต็งรังในวัดเป็นทิวแถว ๗ คำ ๘ คำ
๑๔ คำ ๑๕ คำ แม้วัดจะไม่มีพระก็ตามก็พากันมาอย่างนั้น สงบ ไม่เกรียวกราว
อึงคะนึงอันใดเลย เวลาไปบิณฑบาต เขามายืนรวมกันแห่งเดียวที่กลางบ้าน เรียงตัวกัน
เป็นแถวประมาณห้าสิบคน และบ้านก็มีหลังคาเรือนประมาณห้าสิบหลังคา อาหารหมก
ห่อใส่บาตรเรียบ และการนิมนต์ของเขาก็ฉลาดมาก เขาพูดว่า

**“การที่พระคุณเจ้าพาสามเณรมาผ่านพักที่บ้านและวัดป่าของพวกข้าพเจ้า โดย
มิได้นัดหมาย เป็นของทิพย์มาเองโดยสุภาพ นับว่าเป็นบุญอันสิ้นเหลือแล้วละ แต่ความ
ประสงค์ของพระคุณเจ้าจะต่อไปในทิศใดๆ ก็ยังไม่ทราบได้ ถ้าหากว่าต้องการพัก
ปฏิบัติอยู่นี้จนกระทั่งพวกกระผมสิ้นลมปราณจนทราบใดๆ ก็ดี พวกกระผมก็จะตั้งใจ
ปฏิบัติตามสติกำลังอยู่ทราบนั้น หรือหากว่าจะพักอยู่ต่ำกว่านั้นลงมา ก็มอบให้เป็นสิทธิ
ของพระคุณเจ้า แต่ถ้าจะไปวันไหนเดือนไหนปีไหน ก็จะตามส่งตามสติกำลังไม่ทอดธุระ
ทั้งจะอยู่และจะไป ขอให้พระคุณเจ้าเป็นหัวหน้าในทางที่เป็นธรรมอันสะดวกต่อข้อวัตร
ปฏิบัติของพระคุณเจ้าเท่านั้นเป็นเกณฑ์ พวกกระผมมีหน้าที่จะปฏิบัติตาม ไม่แข่ง
ออกหน้า”**

อ๊าๆๆ ข้าพเจ้าเกิดมา เทียวมาเกือบสามสิบจังหวัดแล้ว พร้อมทั้งปัจจุบันที่กำลัง
เขียนอยู่นี้เอง ยังไม่เคยได้ยินญาติโยมกลุ่มใด พวกใด พรรคใด บุคคลใด ปรารภ
คำอย่างนี้กับพระเลย หายากในตลาดโลกแล้ว ข้าพเจ้าก้มคำนึงแล้วหาอุบายถามเขาว่า
**“พระอาจารย์องค์ใดหนอแล ที่ได้สั่งสอนบอกญาติโยมในวัดป่าบ้านนี้ ให้พวกญาติโยม
ได้แยบคายในธรรมพอควร”**

เขาตอบว่า “**พระอาจารย์บุญมี น.ธ.เอก บ้านทรายมูล ยโสธร เวลานี้ท่านกำลังไปเยี่ยมบ้าน พระลูกศิษย์และสามเณรก็ตามไปด้วย**”

เห็นญาติโยม บ้านกุดเรือ นี้ เขาปวารณาปัจจัยสี่ถึงพรึกถึงชิงแล้ว ก็ยิ่งเกรงใจเขามากจนถึงบัดเดี๋ยวนี้ ก็ไม่ได้ขออะไรๆ ต่อเขาเลย และมีได้ติดต่อเขาก็กเลย ใครตายใครยัง ก็ไม่ได้ทราบข่าวกันเลย ชะรอยจะได้เคยร่วมบารมีกับเขาเพียงนั้นมาในภาพก่อนๆ ก็อาจเป็นได้ เพราะสังขารไม่แน่นอนในกรณีใดๆ

โอวาทท่านอาจารย์สีลา

เมื่อพักอยู่สามคืนแล้วก็ลาไป มีชายสองคนตามไปส่งประมาณสี่ห้าเส้นพอที่จะไม่หลง ก็ให้ขากลับเพราะไม่ถนัดภาวนา เดินข้ามโคกใหญ่โคกโตจึงถึงบ้านนา เป็นเวลาบ่ายประมาณสามโมงเย็น ไปพักวัดป่าท่านอาจารย์สีลา ทั้งพระทั้งเณรอยู่นั้นประมาณสิบรูป วางบริวารไว้ที่ควรแล้ว นมัสการกราบท่าน องค์ท่านทักทายปราศรัยเยือกเย็นแล้วขอโอกาสองค์ท่านจะเอาใบสุทธิของตนจะคั้นเอาในบาตรมาถวายองค์ท่าน เพราะใบสุทธิเอาไว้ในบาตร ท่านพูดว่า **“อย่าเลยท่านเอ๋ยไม่ต้องดอก ผมดูแพล็บเดียวก็รู้ได้ นั้นรองเท้าของท่านขาดบ้างแล้ว จงตัดกับหมู่ชะ”**

กราบเรียนว่า **“กระผมยังไม่ทันตัดดอก เพราะยังเดินทางอยู่ และการเดินทางบางที่มันดั่งกับขี้ๆ กระผมก็ถือเอาไม่ใส่เลย ทางเส้นไหนรกมากจึงใส่”**

ท่านบอกสองสามครั้งติดๆ กัน คงจะให้จริง ไม่พูดเปรยๆ เป็นพิธี แต่ไม่ตกลงเอาแล้ว ท่านถามต่อไปว่า **“ท่านตั้งใจจะไปไหน”** เรียนตอบว่า **“จะไปธาตุพนม แล้วจะฝากเณรกับพวกอุตุฯ ที่ไปไหว้พระธาตุคั่นอุตุฯ แล้วกระผมจะไปถ้าพระเวสองค์เดียวพอสมควรแล้ว จะเดินล่องเขาภูพานโค้งไปหาพระอาจารย์ใหญ่มัน แล้วจะมอบกายถวายตัวอยู่กับองค์ท่าน ยอมเป็นยอมตายให้องค์ท่านดูว่าเช่นครับ”**

ถาม **“ทำไมจึงไปธาตุพนม โค้งนั้ มาจากอุตุฯ ก็ต้องตรงมา อ.หนองทาน ทางหลวง อ.สว่างฯ อ.พรรณฯ อ.เมืองสกล อ.นาแก อ.ธาตุพนม”**

ตอบ “เพราะตั้งใจจะวิเวกไปด้วยเพราะไม่ด่วน ต่างสวดดูวิเวกของป่าในสังคม แต่ละบ้านด้วย จะได้สำเหนียกในอนาคตคืนหลังว่าที่ผ่านมาในอดีตว่าบ้านใดบ้าง บุคคลและสถานจะเป็นที่สะดวกในการบำเพ็ญ”

องค์ท่านกล่าวว่า “เออ ก็พอฟังได้ แต่ถ้าพระเวสนั้นหาท่านเอ่ย คือถ้ากายของเรา นี้เอง อันมีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ ท่านจงทำความเพียรอยู่ถ้านี้ให้มัน คงจะพบพระอาจารย์มัน อยู่ในถ้ำนี้” นิสัยวาสนาองค์ท่านกล่าวเยือกเย็นถึงจิตถึงใจ

ตอบ “กระผมไม่มีข้อแข่งในส่วนนี้ เมื่อกระผมมานึกๆ แล้ว เมื่อพระอาจารย์มัน ยังมีชีวิตอยู่ในประเทศไทย ผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่เป็นฝ่ายธรรมยุตก็มีชีวิตทันองค์ ท่านอยู่ แต่ไม่ยอมตัวเข้าไปปฏิบัติศึกษากับองค์ท่าน ทั้งๆ ที่ยังไม่เห็นองค์ท่านสักทีด้วย ก็คล้ายกับว่าไร้वासนาในส่วนนี้ ส่วนผู้ที่ออกปฏิบัติภายหลังองค์ท่านมรณธรรมไปก่อน ก็มอบให้เป็นการจมนใจไป แม้พระอาจารย์ที่เทศน์อยู่เดี๋ยวนี้ก็ได้ไปศึกษากับองค์พระ อาจารย์มันแล้ว จึงได้สิ้นกังวลในส่วนนี้ กระผมมีความเห็นอย่างนี้จะเป็นประการใดหนอ ขอรับ” องค์ท่านก็เลยยิ้มไม่ว่าอย่างไร

ครั้นตื่นเข้าบิณฑบาตฉันเสร็จ เก็บของมอบเสนาสนะแล้ว ก็ไปกราบลาองค์ท่าน องค์ท่านก็ให้สามแถวองค์หนึ่งไปส่งบอกทางเพราะเป็นทุ่งโล่ง ไปส่งประมาณ ๑ กิโลเมตร เพราะมีทางซ้อนหลายเส้นพอจะไม่หลงแล้วก็กลับวัด ก็ตั้งหน้าออกเดินตามเคย

เวลาเดินภาวนาพุทโธเป็นหลัก ติดต่อไม่ขาด พร้อมกับขาก้าวออกเดิน เพราะตีความหมายในพุทโธแยกคายเป็นว่า ธรรม สงฆ์ ก็รวมอยู่ในนั้นแล้ว พุทโธเป็นเพียง อักษรย่อเฉยๆ เปรียบเหมือนเชือกสามเกลียวและเป็นอนันตมหานันทคุณอันไม่เกิด ไม่ดับอีกด้วย ทั้งไม่มีประมาณอีกด้วย จะเกิดดับก็แต่เจตสิกผู้บริกรรมขาดๆ วินๆ ไม่ติดต่อเท่านั้น พระมหานันทคุณของพุทโธมิได้เกิดมิได้ดับไปไหนเลยนา แม้จะย่น ลงมาในปัจจุบันคุณก็ตาม ก็เป็นปัจจุบันคุณอันใหญ่หลวงหาประมาณมิได้ หรือจะย่น ลงมาในพระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ ก็ดี ก็ไม่มีประมาณอีก หรือ จะย่นลงในผู้รู้ปัจจุบันก็ดี ก็ไม่มีประมาณอีก หรือจะย่นลงในเอกคุณในปัจจุบัน ก็เป็น

เอกคุณอันใหญ่หลวงไม่มีประมาณ ที่นี้จะโอบพระคุณขึ้นถึงคุณพระนิพพานก็ได้
ไม่ผิด เพราะเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันไม่เกิดไม่ดับไปไหน ผู้มีสายตาวาก็มองได้
ไกล ผู้มีสายตาสั้นก็มองได้ใกล้ ผู้มีเชือกยาวก็ชิงได้ไกล ผู้มีเชือกสั้นก็ชิงได้ใกล้
กำลังกายก็ดี กำลังใจ กำลังปัญญาที่ดี ไม่อยู่ระดับเดียวกันผูกขาด และก็ไม่มีการ
จะจับจองหมาขาดตัวไว้ในวงแขนแต่ตนผู้เดียวได้ นักสถิติ นักปัญญา มีอิสระจะรู้ได้
ทั้งนั้น แต่รู้ดีปฏิบัติดีไปทางโลกุตตระ จึงเป็นที่สรรเสริญของพระอริยเจ้า เพราะ
ทรัพย์สินใดๆ ในโลกา ไม่เท่าทรัพย์และศีลทางโลกุตตระ แต่ผู้มีใจสูงธรรมสูงจึงจะ
พลอยยินดีเลื่อมใสได้ ผู้มีใจต่ำธรรมต่ำ กรรมและผลของกรรมต่ำผูกมัดรัดรั้งไว้
ก็จำเป็นอยู่นั่นเอง

ป่าเปลี่ยวอันตราย จงตั้งใจภาวนา

กล่าวเรื่องเดินทางต่อไป ออกจากวัดป่าบ้านวาถึงวัดป่าศรีเวินชัยพอดี พักอยู่สองคืน หรือเรียกว่าถึงสามผงแล้วก็ได้ ฉันเข้าเสร็จ เดินทางต่อถึงบ้านดงน้อย เข้าพักวัดป่าบ้านนั้น ไปเจอเขากำลังทำบุญบ้านบุญเรือนเขา มีพระอาจารย์บุญมา สามผงเป็นประธานในการบุญของเขานั้น และมีมหาอาบ เจ็ดประโยค ก็พักอยู่ที่นั่น ท่านมาจากกรุงเทพฯ มาเยี่ยมบ้าน ข้าพเจ้าพักบาตรบริวารไว้ศาลา แล้วพาสามเณรเข้าไปกราบพระอาจารย์บุญมา ท่านถามข่าวคราวความประสงค์กว้างขวางเยือกเย็น พร้อมทั้งเปิดประตูทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทุกๆ ประการ

องค์ท่านกล่าวว่า “ต่อไปนี้บ้านท่านัก เป็นป่าสัตว์ร้ายทั้งนั้น กลางวันแสกๆ เขาไปเกี่ยวหญ้าเจ็ดคนด้วยกัน เกี่ยวหญ้าอยู่ใกล้ๆ กันด้วยซ้าชะ เสือมันเอาไปกินอย่างผึ่งผาย ตะครุบได้แล้ว มักตีใส่ดินตุมเดียวตายเลย คาบเดินไปอย่างผึ่งผาย ไม่สะทกสะท้านเลย จะทำอะไรมันก็ได้ นี่หัวทวงสดๆ อยู่ที่นี่ ผมเอามาจากบ้านคำนกกก มันกินวันนี้แหละ ผมเอามาเพื่อเอาเขามัน นอกจากนี้ยังมีกระบือฝูงใหญ่ประมาณร้อยกว่า มันเป็นกระบือที่เขาไม่ได้ด้อนเข้าคอกได้หลายปี คุ่มาก แม่เจ้าของ มันก็ไล่ชนไล่เหยียบ ถ้ามีต้นไม้อยู่ใกล้ก็พอได้ขึ้น ถ้าไปเจอในระหว่างต้นไม้ห่าง หรือมีต้นไม้แต่เป็นต้นไม้ใหญ่เกินไป กอดไม่หุ้มและไม่มีการพอกที่จะเหนียวขึ้นไปได้ก็ดี หรือขึ้นไม้หันมือก็ดี ก็อยู่ในเกณฑ์ตาย เพราะมันหลายตัวรวมหน้ารวมหลังนะท่าน ไม่ใช่ผมช่วยฉวยให้กลัว มันเป็นความจริงนะ ผมว่าท่านและสามเณรจงพักอยู่ที่นี้สักสามคืนก่อน

อย่าด่วนไป ผมจะให้โยมตามส่ง ช่วยงานสวดมนต์เย็นในบ้านกับผมด้วย เพราะพระก็เหนื่อยน้อยแล้ว ถ้าท่านจะไปด่วนๆ จะหลงทางเพราะมีแต่ดง ทางปึกหน้าปึกหลังลับสนอลหม่านมาก เกรงจะอันตรายมาก”

ก็ตกลงพักอยู่กับองค์ท่านสามคืน แท้จริงวัดป่าบ้านดงน้อยนั้น มีหลวงพ่อรอดอยู่องค์เดียว เขานิมนต์พระอาจารย์บุญมา มาพักวัดป่าบ้านเขาทำบุญเฉยๆ พอครบสามวันแล้ว ก็กราบลาองค์ท่านและหลวงพ่อรอด องค์ท่านจะให้โยมตามส่งไปทางบ้านค้ำนกก กกราบเรียนองค์ท่านว่า “จากนี้ไปไกลขนาดไหนขอรับ”

“เออ ก็คำพอดี เพราะผมจะส่งลงเรือล่องไปจนถึงธาตุพนม”

ก้มหน้าลงยกมือกราบเรียนว่า “กระผมมาได้เหตุไม่ได้ผลอะไร มาให้พระอาจารย์ยุ่งยากด้วย น่าละอายเทวดามากขอรับ และกระผมเริ่มออกจากอุดรฯ มา ก็ได้ตั้งใจไว้ว่าจะเดินด้วยฝีเท้า ไม่ขึ้นรถเรือใดๆ ถ้าคำตั้งใจนี้ล้มเหลวก็เกรงว่าจะไม่ปลอดภัยแก่กระผมในอนาคต จะอย่างไรก็ฝากฝังชีวิตกับพุทธ ธรรม สงฆ์ ผูกขาด จงขาด เลือดทุกหยดจะถวายบูชาต่อพุทธ ธรรม สงฆ์ ทุกเมื่อนั้นแหละขอรับ คงจะไม่เป็นวาจามุทะลุหรือประการใด”

องค์ท่านพูดกับพระและโยมเบาๆ ว่า “เออ จิตเป็นไปในพุทธ ธรรม สงฆ์ แล้วโสเป็นโสตาย อาจหาญ คนอายุสามสิบกว่าอาจหาญพอได้ แต่ก็คงเป็นเฉพาะบุคคล” ว่าแล้วองค์ท่านกล่าวขึ้นอีกว่า “ถ้าไม่ไปลงเรือก็มีอีกทางหนึ่ง คือตรงทิศตะวันออก แต่อันตรายก็มากเหมือนกันเพราะบ้านอยู่ห่างไกล มีแต่ป่าแต่ดงทั้งนั้น หนทางคนแคบๆ เท่าทางหนูเดิน ตั้งแต่ฉันจ้งหันแล้วก็ไม่พบคนจนค่าละ”

องค์ท่านพูดย้ำอีกว่า “เอาให้ดีนะ อย่าห่างเหินจากภวานานะ”

รับคำองค์ท่านยกมือใส่หัว เณรก็เหมือนกัน สำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว โยมก็ตามส่งสองคน อายุราวสามสิบปี ไปไกลประมาณครึ่งกิโลก็หยุดพัก ถ้ามโยม บอกให้โยมกลับ โยมก็ทำท่าอยากจะไม่กลับเพราะเป็นกังวลด้วย จึงว่ากะโยมว่า “ใครๆ ในโลกนี้โยมเอ๋ย

ถ้ากรรมตายมาถึงแล้วจริงๆ ก็ไม่มีศาลอุทธรณ์ใดๆ ในโลก จงเตือนว่า เวะซ้ายหรือขวา แห่งใดบ้าง”

เขาตอบว่า “จะเก่าหรือใหม่ ก็ขอให้เดินเส้นนี้ต่อ อย่าได้แวะหนีทางใดเลย”

“เออ ถ้าอย่างนั้นพวกญาติโยมจงกลับบ้านโดยสวัสดิ์เถิด บุญอันใดที่พวกอาตมาได้สร้าง พวกโยมจงได้รับส่วนด้วยโดยทุกเมื่อ”

เขายกมือสาธุแล้วก็ลากลับ พอเขากลับไปแล้วสักครู่หนึ่ง ก็กลับสายตาริบหรี่ไปได้พูดกับเณรว่า “เณรเอ๋ย บัดนี้ป่าเปลี่ยวอันตรายมากแล้ว พวกเราเดินตื่นต่อตื่นมาจากอุตรฯ จนถึงนี้ก็ปลอดภัยทุกๆ ประการ แต่ไม่น่าหวาดเสียวเหมือนวันนี้ จงตั้งใจเดินภาวนายิ่งๆ ขึ้นนะ เราไกลจากพ่อแม่ครูบาอาจารย์มา ต่างก็พึ่งตนเองคือภาวนา ทุกๆ ก้าวขาเดิน คือ พุทฺโธ ถ้าไม่จำเป็นอย่าพูดอย่าถามนะ และอย่าถือว่ารังเกียจกัน ถ้าเณรกลัวจงออกเดินหน้า”

เณรตอบว่า “ไม่กลัวดอก ถึงจะกลัวมาสลับบ้างก็จะทนเอา ถ้าเดินก่อนเทวดาเห็นก็จะหัวเราะและก็เป็นเรื่องผีนั้นๆ กับภาวนา” ว่าแล้วก็ตั้งหน้าเดินทางภาวนา

บ่ายประมาณหนึ่งโมงก็ข้ามดง ถึงบ้านนาประทราย คำมิด ก็ถึงบ้านอ้วน บ้านเสียว ไม่มีอันตรายใดๆ ทั้งสิ้น ไปพักวัดร้างไม่มีพระ เข้าบิณฑบาตฉันเสร็จ ลาโยมเดินทางต่อที่นี่เป็นทางเกวียนแต่ข้ามดง บ่ายประมาณสามโมงเย็นก็ถึงชัยบุรี ริมแม่น้ำโขง ปากแม่น้ำสงครามไหลออกแม่น้ำโขง มีวัดเก่าๆ เรียงรายเป็นระยะๆ ตามริมแม่น้ำโขง มีอยู่สี่วัด มีพระอยู่สองวัดเท่านั้น พักอยู่วัดร้างหนึ่งคืน เข้าบิณฑบาตฉันเสร็จ เขาเอาริ่มารับข้ามปากแม่น้ำสงครามไหลตกข้ามบ้านโนนตาล ข้ามบ้านท่าดอกแก้ว ประมาณสามโมงเย็นถึงอำเภอท่าอุเทน ได้แวะไปพักวัดธาตุอุเทนประมาณห้านาทิจากนั้นก็ข้ามทุ่งอำเภอท่าอุเทนไปทางทิศใต้

พบพระอาจารย์อุ้น

ตั้งใจจะไปพักวัดป่าพระอาจารย์อุ้น อันตั้งอยู่ริมห้วย ไกลจากอำเภอท่าอุเทน ประมาณหนึ่งกิโลเมตร พระอาจารย์อุ้นมีปฏิสันถารเคร่งครัดมากนัก องค์ท่านให้เณรสององค์มารับแต่ไกล เพราะผ่านทุ่งและเป็นทุ่งมองเห็นไกล พระผู้ใหญ่ไม่มีมานะถือตัว ก็พระอาจารย์องค์หนึ่งเนื้อโลกเอ๋ย

พอไปถึงหม้อผ้าเฉียงบา ถอดรองเท้า เก็บร่มไว้เรียบร้อย วางบริการไว้ที่ควร แล้วก็เข้าไปกราบองค์ท่าน องค์ท่านก็ขึ้นบานหรรษา ถามข่าวคราวสุขทุกข์ทุกประการ ตลอดถึงการปฏิบัติเปิดโอกาส องค์ท่านกล่าวว่า “หมู่ตีเตียนผมว่า ผมฉันเจ ใครก็ไม่อยากอยู่กับผม ผมอยู่กับเณรสององค์เท่านั้นเดี๋ยวนี้ การทำความเพียร คุณจะชอบอย่างไร ผมพาทำได้ มักสวดมนต์ของใครของมันเงียบๆ ก็เอา มักสวดมนต์แปลก็เอา ด้านจงกรมภาวนา จะเอาตลอดวันตลอดคืนก็เอา ด้านฉัน จะฉันเนื้อปลา ก็แล้วแต่ผู้เขาให้มาเป็นธรรมที่ไม่นอกเหนือวินัย ส่วนผมก็ฉันได้ทุกชนิดตามเกิดตามมีแล้ว ลองมาพักปฏิบัติอยู่กับผมสักหว่าง (ระยะหนึ่ง) ก่อนนะ อย่าเพิ่งจาริกไป”

กราบเรียนองค์ท่านว่า “พระอาจารย์เมตตากรุณาเปิดโอกาสให้กระผมทุกแง่ทุกมุม โดยธรรมะอันจริงใจเช่นนี้ ชั่วชีวิตหนึ่งของกระผมก็จะเป็นของหาได้ยากนัก แต่คำสัตย์ของกระผมที่ตั้งไว้นั้นก็มีอยู่ว่า ตั้งใจจะไปให้ถึงธาตุพนม แล้วจะโค้งกลับไปทางอำเภอนาแก แล้วจะไปพักภาวนาถ้าพระเวสพอลสมควร แล้วจะเดินล่องภูเขากลับไปทาง

อำเภอพรรณา จังหวัดสกลนคร ไปวัดป่าบ้านหนองผือ ไปหวังเป็นหวังตายอยู่กับ พระอาจารย์ใหญ่มันขอรับ”

องค์ท่านตอบว่า “วัดป่าพระอาจารย์มันก็ไกลจากบ้านเพียงสิบแปดเส้นเท่านั้นแหละ ผมได้ไปแล้ว ไม่เป็นวัดป่าได้เต็มภูมิดอกท่าน ส่วนวัดผมนี้ ยี่สิบห้าเส้นพอดี เป็นวัดป่า ได้เต็มภูมินะ”

ว่าแล้วองค์ท่านก็เทศน์แบบถึงใจว่า **“นกที่ถูกลูกศรของนายพรานไม่ถึงกับตายคาที่ พอกระเสือกกระสนบินไปได้ก็บินไป เร็วออกไปในทิศทั้งสี่ฉันใด มนุษย์ เทวดา มาร พรหม และสัตว์ที่มีวิญญาณครองสิ่งอยู่ทั่วทั้งไตรภพ เมื่อไม่พ้นจากลูกศรคือกิเลส ก็บินไปในทิศทั้งสี่ คือ ทิศเกิด ทิศแก่ ทิศเจ็บ ทิศตาย อยู่อย่างนั้น มีทิศโลก ทิศโกรธ ทิศหลง เป็นตัวเหตุ ตัวพิษ ตัวกรรม ผลฝ่ายรับก็สัมพันธ์กันอยู่ทั้งอดีต อนาคต ทั้งปัจจุบันด้วย วนอยู่ไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย”**

เมื่อฟังองค์ท่านเทศน์แล้วก็จับใจมาก เพราะเสียงก็เย็นไพเราะนิ่มนวลมาก ครั้น พักอยู่กับองค์ท่านคืนหนึ่ง เข้าได้เวลาองค์ท่านพาไปบิณฑบาตในเมือง กลับถึงวัด ฉันท์เสร็จ ก็กราบลาองค์ท่าน องค์ท่านกล่าวว่า “ถ้าจะไปจริงๆ ก็ให้ผมแสดงอาบัติก่อน ผมอยู่กับเณรไม่ได้แสดงอาบัตินานแล้ว ว่า กายต่อพุทธ ธรรม สงฆ์ เป็นส่วนมาก แทนเอา”

ว่าแล้วก็แสดงอาบัติ ส่วนข้าพเจ้าก็แสดงเพราะเคารพท่าน ถ้าจะไม่แสดงก็คล้าย กับว่าคนลืมหัด ทำทำเป็นผู้ประเสริฐ พอเสร็จแล้วก็กราบลาเดินทาง องค์ท่านให้เณร ไปส่งทั้งสององค์ องค์ท่านสั่งเสียซ้ำซากว่า ขณะนี้ญวน ลาว กำลังสู้รบกับฝรั่งเศส กู้อิสระคืนอย่างรุนแรง โจรผู้ร้ายก็มาก พระมันก็ปล้น แม่ผ้าดำๆ มันก็เอา สองสามวัน ล่วงมา มันปล้นสายอำเภอทำอุเทนต่อนครพนมในระหว่างกลางดงอันกิ่งกลางนั้นเอง โจรนั้นโก้เก้ ซี่รถจักรยาน สะพายปืนพร้อม ฝูงกางเกงผ้าลินินฝรั่งเศส เพราะสมัยนั้น เพียงเท่านั้นก็ว่าโก้เก้แล้ว แล้วเณรก็ตามส่งไปไกลประมาณสองกิโลก็ถึงปากดง สามเณรสององค์ที่ไปส่งก็ลากลับวัด

จึงเตือนเธอร์ว่า “เธอร์เอ๋ย บัดนี้ก็ผ่านอุปสรรคอีก เพราะป่าดงพงไกลเงียบไปเย็นบึง พวกเราตั้งใจภาวนาติดต่อกันทุกวันนะเธอร์”

แต่พอไปถึงกลางดงก็เที่ยงวัน ชายหนุ่มขนาดอายุราวสามสิบปีขี่รถจักรยาน สะพายปืนยาวคนละครบอกรตามกันมาทางหน้าอย่างผึ่งผาย พอเห็นรถมาใกล้ ประมาณสืบทว่า ก็ใช้อูบายพาเธอร์วางบริวารไว้ที่ริมทาง แล้วไปไกลจากบริวารประมาณ สามวาแล้ว ใช้อูบายพูดขึ้นว่า “เหนื่อยนัก ปูผ้าพักร่อนเถิด”

ส่วนเขาเหล่านั้นพอมมาถึงก็หยุดรถพร้อมกันอย่างผึ่งผาย จึงหาอุบายพูดกับเขาว่า “พวกอาตมาเหนื่อยมาพักเสียบก่อน” พูดกับเขาก็กว่า “พวกคุณจะไปไหนหนอ” เขาตอบแบบขี้โกงว่า “ไปเล่น” ไม่มีมรรยาทเคารพเลยแม้แต่นิดเดียว และเขาถามว่า “มีผึ่งไปหมอล่ะ” ตอบเขาว่า “มีอยู่เท่าแม่มีอยู่ในบาตร เอามาจากสามผง คุณจะเอาไปทำอะไร” ตอบขี้โกงว่า “เอาไปติดรถ” ตอบเขาว่า “ขอให้พวกคุณตรวจเอาเองเถิด เพราะอาตมาเหนื่อย จะเอนกายสักหน่อย”

เขาก็คั้นบริวารทุกอันอย่างพอใจเขา เขาหยิบเอาผึ่งนิดเดียวเท่าเม็ดข้าวโพด พอเขาคั้นสิ่งของแล้ว เวลาที่เขาจะผ่านไปตามทางที่เราผ่านมาแล้ว เขาก็กราบลาแบบ อ่อนโยน พร้อมทั้งขอร้องยักที่ได้ใช้มรรยาทอันไม่งาม ตอบเขาว่า “ไม่เป็นไรดอก จงพากัน เป็นสุขอยู่ทุกเมื่อเทอญ” แล้วเขาก็ขึ้นรถสะพายปืนอย่างผึ่งผายจากไป

เขาไปไกลพอควรแล้วก็พูดกับเธอร์ว่า “คงจะเป็นพวกนี้เองที่จับปล้นกลางดงในทาง เส้นนี้ อันเป็นที่กลางแห่งอำเภอท่าอุเทนและจังหวัดนครพนมที่พระอาจารย์อุ้นสั่งเสีย พวกเราก่อนออกเดินทางวันนี้ แต่พวกเราคงไม่ได้สร้างกรรมสร้างเวรในส่วนนี้ไว้ แต่พวกเราคงได้ตรวจบริวารพระเณรกลางดงอย่างนี้ไว้แต่ชาติก่อนๆ ก็อาจเป็นไปได้ จะอย่างไรพวกเราก็เชื่อกรรมและผลของกรรมอยู่อย่างสนิทแล้ว กรรมเก่าแต่ภพก่อนๆ มองไม่เห็น ส่วนกรรมใหม่สิ่งไหนไม่ดีเราพยายามเว้นไปตะพึด จนกว่าจะถึงที่สุดทุกข์ โดยชอบ” ว่าแล้วก็พาสามเณรพลิกใจเข้าหาภาวนาเดินตามเคย ถึงวัดป่าอรัญญิกาวาส ค่ำมีดพอดี

สมัยนั้นพระอาจารย์โง่งนเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่นั่น พักที่นั่นหนึ่งคืน ตื่นเช้าบิณฑบาต
ฉันเสร็จ กราบลาเจ้าอาวาสออกเดินทาง คำพอดีพักวัดร้างบ้านดงสะพัง ตื่นเช้า
บิณฑบาตฉันเสร็จลาญาติโยม เดินทางกลับบ้านแสนพันทมน้อย นอนวัดร้างหนึ่งคืน
รุ่งเช้าบิณฑบาตฉันแล้ว เดินทางถึงธาตุพนมเวลาเที่ยงวัน ไปพักวัดป่าเกาะแก้ว

คราวนี้พักอยู่นานบ้างเพราะเป็นผีที่น้อง ครั้นผีหายแล้ว ก็ส่งเณรฝากเณรคืน
อุดรฯ พร้อมกับพวกพระที่มาไหว้ธาตุพนม ส่วนข้าพเจ้าก็เดินด้วยผีเท้าถึงบ้านนาโสก
พักวัดป่าพระอาจารย์สน พักอยู่กับพระอาจารย์สนสามคืนแล้ว ก็ลาท่านไปถ้าพระเวส
องค์ท่านกล่าวว่า “เออ เรายังอยู่ใกล้ถ้าพระเวสเฉยๆ ไม่ได้ขึ้นไปวิเวก มัวแต่บริหารพระ
เณรโศกโชนอยู่ บ๊ยะ เราก็คจะไปค้นหาถ้าก่อนนา” และก็ตกลงไปในวันนั้น ส่วนข้าพเจ้า
ก็ไปถ้าพระเวสในวันนั้น

ถึงถ้าพระเวส

พอไปถึงถ้าแล้ว จิตใจก็ดูตื้นตันหัวใจ เกิดปิติน้ำตาไหล จิตใจ อ่อนโยนศรัทธา สังเวชนียสถาน ธรรม สงฆ์ ยิ่งขึ้น ไม่มีที่จะเปรียบเทียบได้ นึกในใจว่าครั้งพุทธกาล บรรดาท่านผู้มีนิสัยชอบภุชภพเขาก็จะพักอยู่อย่างนี้แหละหนอ ว่าแล้วในใจน้ำตาไหลอีก ตะพึดตะพือ ศรัทธาอิงปิติสังเวชนียสถาน แต่ในขณะที่นั้นก็มิได้ลืมนึกถึงว่าวิเศษวิโสอันใดเลย เพียงรู้ตัวว่าศรัทธาเราตั้งดูไม่ถอยหลัง รู้อยู่เฉพาะตนเอง ไม่สงสัยในตอนนี และรสชาติที่อยู่คนเดียวในภูเขาป่าเปลี่ยวไกลบ้าน เงียบสงัด มีแต่เสียงสัตว์ป่า เช่น นกยูง และไก่เถื่อน เป็นต้น รสจิตรสใจธรรมก็มีดี หากวิเวกเอง มิได้ทำท่าทางบังคับบัญชา มโนสติ วิจีสติ แม้ปัญญาเกิดกายสติเป็นกองทัพธรรมรวมกันเองก้าวไป ถอยกลับ เหยียดคู้แขนขา ก้าวไปแลหยุดอยู่ก็ดี ก็รู้เองไม่ได้บังคับ จิตใจเบา ไม่หนักเฉื่อยชาน้อมไปโอนไปเอนไปในทางพันทุกข์ในสงสาร

สมัยนั้นป่าราชภัฏในบริเวณแถบนั้นมากนกหนา มีสัตว์ป่านานาเนกมากมายนัก ข้าพเจ้าก็ประหยัดในข้อวัตรต่างๆ ผ้าอาบน้ำยังเหลือผืนเดียว บ่ายสามโมงเย็น ก็ปิดกวาดรอบบริเวณพอได้ข้อวัตร แล้วก็สร่งน้ำ เพราะน้ำนั้นสะอาด อยู่ใกล้ไหลรินอยู่ ไม่ขาดที่หน้าผา ตากผ้าไว้แล้วเดินจงกรมจนถึงมืด พอผ้าอาบน้ำแห้งแล้วก็เอาปูไว้นอน ผ้าคลุมหมอนก็อยู่ในตัว หมอนก็คือห่อผ้าสังฆาณีนั่นเอง ผ้าอาบน้ำที่ปูนั้นแหละเป็น สาदनอน ครุฑักน้ำก็คือกา ไฟฉายและโคมไฟและเทียนผึ้งไม่ต้องถามหา ต้องถามเอา เดือนกับดาว เห็นหรือมืดเป็นเรื่องของตา เดือนดาวไม่ได้รับผิดชอบด้วย มุ้งกมลาจ

ไม่กางอีกเพราะหัวชนก็อกๆ แก๊กๆ มันพอใจเองมันเป็นเอง ไม่มีใครไปยุไปยอมัน และมันไม่ได้อยู่เอววันเอาคืนไปอวดคน มันรู้จักเจตนาของมันพร้อมด้วย มันดูตนเอง เหมือนแม่เหล็กดูดเข็มหรือเข็มดูดแม่เหล็ก สถิติไม่ขาดระยะอยู่กับตัว เกิดความอึดใจ น้ำตาไหลไม่ค่อยขาด ความยอมเป็นยอมตายกับพุทธ ธรรม สังฆะ แบบแบบคายนี่ เป็นรสชาติอ่อนโยนเย็นสงบ ไม่เหมือนความยอมเป็นยอมตายด้วยความโมโหโโสแบบ มุทะลุ รสชาติจิตใจไกลกันราวฟ้ากับดิน แม้รสของภายนอกหยาบๆ เช่น รสเปรี้ยว เผ็ด เค็ม หวาน ขม เป็นต้น เมื่อชีวหาประสาทไม่พิการ ท่านผู้ใดแตะเข้าไปในลิ้นของตน น้อยหรือมากก็จะรู้รสได้เป็นส่วนๆ ไป จึงจะหมดปัญหาของส่วนตัวเป็นตอนๆ ไป เป็นปัจจุัตตัง จึงจะหายกล่าวต่อผู้อื่นว่าขี้เท็จด้วยเป็นบางตอน แต่บางท่านก็ขี้เท็จจริงๆ ท่านผู้ใดขี้เท็จ ท่านผู้นั้นก็หนักในอามิสเป็นเจ้าหัวใจ อามิสเป็นสรณะ คัจฉามิ ท่านผู้นั้น จะไม่ลวงโลกเพื่ออามิสเป็นไม่มีเลย จะไม่สะสมความชั่วก็เป็นไม่มีเลย และไกลจาก พรหมจรรย์เบื้องต้นของพระพุทธศาสนาด้วย (ภาชนะน้ำเปล่า ราชูลสูตร ๑)

ปรากฏการณ์ที่ถ้าพระเวส

ครั้นพักอยู่ถ้าพระเวสคืนที่หกนั้น ลมเข้าออกแห่งอานาปานสติเวลาประมาณ ห้าทุ่ม ลมละเอียดเข้าละเอียดเข้าแห่งหายใจออกเข้าอันตั้งสติจึงอยู่ จนไม่ปรากฏ หลอดลมที่คอหอย เพราะตั้งสติไว้ที่นั่น เสียงระเบิดตุ้มลงใกล้ใต้ที่พัก ปรากฏว่าภูพาน ทั้งลูกกระเด็นกระเทือน แต่ไม่ชนพองสยองเกล้าเลย ใจก็เป็นสมมติว่าใจอยู่ตามเคย เย็นๆ แล้วหวนทวนถอยหลังพิจารณาว่า วันนี้ก็ดี วันอื่นๆ ล่วงมาแล้วก็ดี ข้อวัตรของเรา ไม่วิบัติอันใดดอก น้ำก็ตักใส่กาไว้แล้ว ตาดก็กวาดแล้ว จงกรมก็เดินภาวนาแล้ว ทำวัตร ก็ทำแล้ว การฉัน ก็ฉันในบาตรรวมภาชนะเดียวทั้งหวานทั้งคาว ช้อนก็ไม่ได้ขีดให้ถูก กับพญารสพญาลิ้น น้ำแกงผักหวานก็ไม่ได้ขโมยขีดดอกเออ ที่นี้จะสมมติคนเป็นสอง ธรรมาสันนะ

“มาอยู่นี้เพื่อประสงค์อะไร”

“เพื่อพ้นทุกข์ในสงสาร”

“จริงหรือ”

“จริงซี”

“ไม่มาอยู่พอได้ไปอวดคนหรือ”

“ไม่ ไม่ ไม่”

“เมื่อเทวดาเนรมิตพระพุทธรูปทองคำขึ้นตรงหน้าก็ดี หรือมีอยู่ในถ้ำนี้แต่เดิมก็ดี จะไม่แอบคิดว่าเอาไปให้คนบูชากราบไหว้ดีกว่าอยู่ในถ้ำเช่นนี้ จะไม่นึกอย่างนี้หรือ”

ตอบตนว่า “เป็นบาริ เป็นบาริ เป็นบาริ จึงจะคิดอย่างนั้น”

เมื่อถามตนตอบตนอยู่อย่างนั้น ปิติใหญ่เกิดขึ้นคล้ายๆ กับว่าจะชนภูเขาทะลุซั่ว ลัดนิ้วมือเดียว แต่ก็ไม่หลงตัวว่าจะชนเพราะมีสติปัญญาสมดุลกัณอยู่ว่าปิติๆ อยู่ ไม่หลง ลืมตัวได้ง่ายๆ รู้จักข่มปิติได้ เพราะสุขก็ดี อุเบกขาที่ดี ปิติที่ดี อยู่ในอำนาจอนิจจัง เกิดขึ้นแล้ว แปรดับ ที่นี้ก็พูดกับตนต่อไปว่า “ถ้าไม่นึกกลัวอะไรจริงก็นอนซะ” แล้วก็ นอนห่มผ้าจีวรเฉวียงบ่า แล้วก็นอนตะแคงข้างขวา กำหนดลมต่อไปในอานาปานสติ แล้วก็หลับสนิทไป ไม่มีนิมิตและไม่ฝันเห็นอะไร ตื่นตีสามโดยคาดคะเน เพราะไม่มีนาฬิกาพิแกเหมือนทุกวันนี้ และเมื่อตื่นแล้ว ร่างกายและจิตใจก็กระปรี้กระเปร่า รู้สึกเบามาก

บางเวลาก็เกิดปฏิกิริยาขึ้นว่า

อยู่องค์เดียวเปลี่ยวกายายังยินดี

พบคุณาผาสูงจูงจิตคิดสังเวช

แม้จะโศกาในเวทนาทุกข์

เพราะหวังจะพ้นภัยในโลกสงสาร

หันหน้ารบกับมารต่อต้านชิงชัย

ชั้นธมาร คือชั้นห้า นี้แลหรือมาร

ใครถือมันเป็นของหนักมักพาล้ม

เพราะเหตุว่าเดินตามมาร คลานตามใจ

ร้อยเท่าพันทวีชาติภพนับไม่ครบเลย

พรากรมุมาแสวงหาความสงบ

เป็นเหตุให้ขยันหมั่นภาวนา

ก็ภาวนาผ่อนถอนอารมณ์ไว้

อุทิศต่อพระนิพพานเป็นแม่ร่มเย็น

ให้กิเลสมารหนีไปไม่คืนมา

ศาสตราจารย์กล่าวไว้ไม่ถือมั่น

เที่ยวจำจมนอยู่ในโคลนนวนสงสาร

มันปล้นลัทธิมัดไว้ให้โศกให้เศร้า

นี่ก็จัดเข้าแผนกปิติ เหมือนจะเรียกว่าปิติฟุ้งซ่านก็ถูก จะว่าปิติให้ธรรมแตกฉาน ก็เชิงควร

พักอยู่ถ้าพระเวสนั้นดูดีไม่ถอย จิตใจโอนไปหม่อมไปในทางพันทุกข์โดยด่วน ในปัจจุบันชาติ กลายเป็นเรื่องนึกถึงคุณพระนิพพานว่าเป็นเครื่องระงับกิเลสและ กองทุกข์ไปในตัว แม้อย่างต่ำไปอุจจารกรรม ไปปัสสาวากิจกวีเวกไปในตัว แต่มิได้สำคัญ ตนว่าประเสริฐเลิศล้ำเกินภูมิของธรรมดาอันใดเลย ขออยู่ใต้อำนาจของพระพุทธ ธรรม สงฆ์ เสมอไปผูกขาดแล้ว เป็นสังฆจารมีสัมปันโน เป็นอธิษฐานบารมีสัมปันโน ขาดตัว จิตชั้นนี้ ธรรมชั้นนี้ เมื่ออยู่ในป่าในเขาองค์เดียว วิเวกวังเวงคล้ายกับว่า ข้ำก้ออันเก่า กับก้ออันเก่า แต่เมื่อเอาไปฉนในป่าในเขาเพราะหมดหวังอาหารอื่นๆ ก็ต้องสันโดษ อาหาร ที่มีอยู่ซึ่งหน้า รสชาติอาหารก็เพิ่มขึ้นทวี เหตุนั้น ธรรมะคำสั่งคำสอนจึงหนักแน่นให้ ยินดีในที่สุด ปาดงพงเขา ไม่ได้ไปส่งเสริมในที่คลุกคลีและที่อีกที่ก็ แต่ผู้มีได้เคยดื่ม กายวิเวกแล้ว จิตตวิเวกก็จะมาจากประตุใด ย่อมเป็นไปได้อย่าง อุปธิวิเวกก็โดยนัยเดียวกัน นั่นเอง

แต่ผู้มีไม่เคยได้ดื่มรสวิเวก ย่อมถือว่าที่อีกที่ก็อากาศดีถูกกับข้ำ เพราะข้ำเป็นคน ไม่คับแคบ หมู่ของข้ำมีมาก เพราะข้ำเป็นคนทันสมัย ไม่ไร้ญาติมิตรเลย ไม่ใช้มะพร้าว ตาเดียว ไม่ใช่คนอ่อนล้าคมเลย ไม่เก้อไม่เขินในสังคมเลย มักได้ยินอย่างนี้เป็นส่วนมาก นักหนา แต่ก็ต้องปล่อยให้เป็นเรื่องของโลกสันนิวาสไป เพราะกรรมและผลของกรรม แต่ละราย

ถ้าจะพิจารณาถึงสัตว์เดรัจฉานบางจำพวกแล้ว เช่น อีงอ่าง เป็นต้น จะออกมาวิวุ่น ก็ปีละครั้ง และก็มีเวลาจำกัดอีกด้วย เหลือนั้นต้องวิเวกอยู่ของใครของมัน กบก็เช่นกัน เป็นเรื่องน่าพิจารณาทั้งนั้น ผู้ท่องเที่ยวในสังสาร กรรมและผลของกรรมมีอำนาจจำแนก ให้ดีและเลวต่างกัน ตามเหตุและผลที่เจ้าตัวสร้างสรรค์ไว้ เมื่อสร้างไว้แล้วไม่ยอมรับ ก็ได้รับ จะรู้ตัวหรือไม่ก็ไม่เป็นปัญหา ต้องให้ผลตามเหตุที่สร้างไว้ไม่ลำเอียง ทางดีก็ โดยนัย ทางชั่วก็โดยนัย

เรื่องเหตุๆ ผลๆ นี้ แยกออกได้เป็นสองทาง ทางหนึ่งเป็นทางโลกีย์ ทางหนึ่งเป็น ทางโลกุตตระ เหตุผลทางโลกีย์นั้น เหตุุใจผลุใจหนักไปในทางวัตถุนิยมเป็นเจ้าใหญ่ นายโตของเจตนารมณณ์ เหตุผลไปทางโลกุตตระนั้น เหตุุใจผลุใจหนักไปทางบรรเทา

และพยายามแก้กิเลสและความหลงของเจ้าตัวไปเป็นตอนๆ จนถึงที่สุดแห่งความหลง
สิ่งเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับเจ้าตัวจะรู้เจตนาธรรมของตนเอง มิฉะนั้น การปฏิบัติธรรมก็
มีวามไม่แจ่มแจ้งเฉพาะตนด้วย เพราะธรรมแท้ใจแท้อันประกอบด้วยสติปัญญาอัน
ถูกต้องย่อมเป็นปัจจัยตั้ง

คราวที่พักอยู่ถ้าพระเวสนั้นนำพิจารณาอยู่ตอนหนึ่งว่า โฉนญาติโยมจึงไม่รู้จัก
ปวารณาไม้ขีดไฟ เทียนไขบ้าง ชะรอยจะเป็นด้วยวาสนาของตนเองก็อาจเป็นได้ หรือ
ชะรอยพระที่ไปอยู่พักที่นั่นแต่ก่อนเคร่งครัด ไม่เผด็จวงจวิญญูติ แต่ก็เป็นการถูกต้อง
ดีแล้ว แต่เขาไม่ปวารณาที่ไม่สงสัยว่าจะเอ่ยเลียบเคียงและโอภาส แท้จริงข้าพเจ้าก็ขาด
ไม้ขีดไฟและเทียนจุดไต้มานานแล้ว เลื่อและหมอนก็ไม่ได้เจอมานานแล้ว แต่อำนาจ
ความพอใจอันยอมเป็นยอมตายกับพระพุทธศาสนาเพื่อพันธุภักดิ์ ก็เลยกลายเป็นเรื่อง
เล็กน้อยไป ไม่ได้เป็นอารมณ์หนักใจ

ย้อนคืนมาปรารภที่ไปถึงถ้าพระเวสในวันแรก ตอนกลางวันพักเอนกายลงครู่หนึ่ง
ประมาณสองนาทีก่อนนอน มีคนผู้ชายคนหนึ่ง สูงผิวดำร่างใหญ่โต อายุประมาณ
๔๐ ปีกว่า นุ่งผ้าห้ายกรั้ง และเห็นไกลจากที่เอนกายประมาณสองวา เดินเข้ามาสองก้าว
ก็ถึงอย่างฝั่งผายนั้ก แล้วก็กำลูกอ้นทะทั้งสองมือตั้ง แล้วรู้สึกอ่อนเพลียลงมากโดย
เร็วพลัน มีสติระลึกหวนขึ้นในใจว่า “นี่หรือเขาว่าผีอำ” กลั้นใจยกขาซ้ายขึ้นถีบไป
อย่างแรง ยันไปอย่างแรงก็ว่า เวลายกขาขึ้นมาที่ว่าพุก ยันไปก็ว่าโธ ก็รู้สึกหายวับไป
มนุษย์ก็หายไปด้วย คงจะเป็นผีปีศาจก็อาจเป็นได้ แต่จิตใจคำนึงแบบเย็นๆ อยู่
ไม่หนีกลัว ก็เลยเป็นเหตุให้รู้ได้ชัดว่า **ผีๆ นี่มีจริงแท้** แต่นั้นไปก็ไม่ปรากฏเห็นอีก

สติตั้งอยู่กับกายใจ

การไปบิณฑบาตไปบ้านแก้ง ไกลร้อยเส้น ญาติโยมเขาเห็นว่าไกลเกินไป เขาจึงจัดกันมาแบ่งวาระกันเป็นพวกมาลัดหนทางใส่บาตรที่ถ้าไพร่และมีน้ำสะอาดอยู่นั้นด้วย จากบ้านเขามา ๖๐ เส้น พระไปจากถ้ำ ๔๐ เส้น และเขามาใส่บาตรแต่ละวันก็มีผู้ชายตามมาด้วยพร้อมทั้งรู้เตยงสา ไม่ใช่ผู้ชายไปบิณฑบาตพวกฟาง คும்อาบัติพระได้ในยามปรารภธรรมะบ้าง จันเสรีจันในที่นั้นก็ไม่มีเวลาสนทนาธรรมะนาน เพราะประหยัดเวลาแต่ละวัน กลับถึงถ้ำที่พักก็เกือบ ๕ นาฬิกา

การปฏิบัติภาวนาก็เป็นไปสม่ำเสมอติดต่อกันโดยมิได้บังคับ มันเป็นเอง มันดูดีเต็มเอง สติมิได้เลื่อนกลาง ตั้งอยู่กับกายใจเป็นหลัก เหยียดแขนคู้แขนขา เหลือบซ้ายแลขวาอยู่กับตัวอยู่กับใจในปัจจุบันทันกาล เบากายเบาใจวิเวกมาก รสชาติของใจของธรรมชนิดนี้จะพูดก็ไม่ออกจะบอกก็ไม่ถูก เพราะของใครของมันในรสปรมัตถ์ รสวิเวก รสชาติวิเวกสาม กายวิเวก สังคกาย จิตตวิเวก สังคจิต อรูปวิเวก สังคกิเลส เมื่อสมดุลงันในปัจจุบันขณะเดียวติดต่อกันแล้ว จึงเป็นรสชาติของวิเวกที่ไม่ส่งสายบัญญัติและเรียงแบบกลมกลืนกันอยู่ในปัจจุบันทันกาล

ผู้ปฏิบัติพระพุทธรศาสนาแท้ จะแอบเอาแต่ความจำได้หมายรู้ที่ได้เคยท่องบ่นจำมาเป็นเครื่องบริสุทธ์ของตนโดยฝ่ายเดียว แล้วเที่ยวกวาดต้อนให้คนเสื่อมใสเป็นนายก โฆษกเพื่อลาภและอำภิส เป็นเจ้าหัวใจแล้วก็โบลานเปล่าอยู่ดี ๆ กันนั่นเอง แต่ก็ยังดีอยู่

เพราะดีกว่าจำไม่ได้ ผู้เขียนน้อมมาเตือนตนเพราะตนยังไม่ดีพอ เพราะการอยากดี
ยังมีอยู่ เพราะยังไม่อิ่ม มีความอยากดีออกหน้าอยู่ เพราะยังต้องการเดินทางไปหา
เมืองอยู่คือเมืองพอ ถ้าจะเดินทางไปหาเมืองพอภายนอกด้วยผีเท้าหรือยนต์ยานพาหนะ
แล้วก็กับที่กัลป์ ล้านๆ โทกๆ ก็ไม่มีวันเดือนปีหรือขณะจะถึงได้ เพราะเมืองพอหรือ
เมืองไม่พอมันตั้งอยู่ที่เมืองใจแห่งเดียว เมืองนอกคือเมืองกิเลส เมืองในคือเมืองใจ
แต่เมืองนอกคือเมืองกิเลสชอบไปเกย ไปพาด ไปตั้งเมืองอยู่รอบๆ เมืองใจ เมืองสนิม
หรือไม่สนิมก็ตั้งอยู่ที่เมืองเหล็ก ถ้ามีเหล็กก็ต้องมีสนิม ถ้าไม่มีสนิมก็ไม่มีเหล็ก แต่
เหล็กดีไม่ค่อยมีสนิม แต่เหล็กดีแท้ไม่มีสนิมเลย ใจก็โดยนัยเดียวกันนั้นแลนา

แต่ใจที่มีผู้ยึดถือเอาเป็นเจ้าของหวงแหนอยู่ จะเป็นของไม่มีโทษย่อมไม่มีในโลก
อดีต โลกอนาคต และโลกปัจจุบัน เมื่อใจไม่มีผู้ยึดถือเอาเป็นเจ้าของแล้ว ใจก็ย่อมเป็น
โสดโดดเดี่ยว ย่อมไม่มีโทษใดๆ และจะบัญญัติอดีต อนาคต ปัจจุบันใดๆ ก็ไม่มีโทษ
ไม่มีพิษอันใดแลนิจจังยั่งยืน

อาลัยถ้าพระเวส

ครั้นพักอยู่ถ้าพระเวสคนเดียวเปลี่ยวกายาเป็นเวลาล่วงมาเยี่สิบสองวันแล้ว ก็หวนระลึกด้วยธรรมสังเวชว่า “เอ๊ะ เหนี่จวนแจเวลาแล้ว เราตั้งใจจะไปหาหลวงปู่มันเพื่อมอบกายถวายชีวิตผูกขาด เราค้ำที่นั่นที่นี้มาเป็นเวลานาน ชีวิตสังขารเป็นของไม่เที่ยง บางที่เราสิ้นลมปรานก่อนท่าน บางที่องค์ท่านสิ้นลมปรานก่อนเรา”

เมื่อคิดดังนี้แล้ว มองดูถ้าและบริเวณที่พัก ซ้ำเลื่องไปมาน้ำตาไหลลงมาอาบแก้มคว้าเอาผ้าอาบหน้าเช็ดเพราะยังอาลัยในถ้าอยู่ แล้วก็บรรเทาได้ด้วยพลิกใจถึง **นานภาโว** **วินาภาโว** จะได้ปลัดพรากจากไปตามธรรมชาติแห่งสังขาร และนึกในใจต่อไปว่า “เทวดาตัวภูผารุกขมาส จะได้ยাত্রาลาจากพวกเจ้าไปหน้าด่วนหาย จะไปหาพระอาจารย์มันชั้นอาสาขอยู่ เพื่อจะได้รู้ธรรมพระพุทธเจ้า ปฏิบัติเข้าสู่นิพพาน ขอให้พากันอยู่สวัสดิ์พร้อมในพุทธ ธรรม สงฆ์ อยู่ทุกเมื่อ ไผ่ไปถึงเร็วหรือช้าก็มุ่งหน้าต่อนิพพานนั่นแล”

แล้วก็ไปบิณฑบาต ฉันเสร็จบอกญาติโยมว่า “พรงนี้ถ้าไม่มีอุปสรรคใด อาตมาจะได้ลงไปบิณฑบาตให้ถึงบ้าน ไม่ต้องมาลัดที่ถ้าไทรดอก เพราะจะได้ลาล่องชายเขาภูพานไปหาพระอาจารย์มันที่วัดป่าบ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เพราะเวลาจวนแจมากแล้วโยมเอ๋ย”

ครั้นตื่นเช้าวันใหม่ก็ลงไปถึงบ้านแก้ง เขามารวมใส่บาตรในวัดป่าบ้านแก้งเป็นวัดร้างไม่มีพระ ฉันเสร็จก็ลาเดินทาง เขาไปส่งพอจะไม่หลงแล้วก็ให้เขากลับ

เดินคนเดียวไม่เกี่ยวกับเพื่อน ล่องชายเขาตามทิศตะวันตก ค่ำบ้านคือพอดี ตื่นเช้า
บิณฑบาตฉันเสร็จเดินทางต่อ ค่ำวัดป่าสุทธาวาสพอดี พักอยู่ที่นั่น ๓ คืน สมัยนั้น
พระอาจารย์กู่อยู่ที่นั่น ไปกราบองค์ท่าน องค์ท่านถามข่าวคราวรู้จักความหมาย
ทุกประการแล้ว องค์ท่านให้อุบายว่า “ใครจะไปหาองค์ท่านพระอาจารย์มัน ต้องยอมตัว
เป็นคนโง่ให้องค์ท่านเช่นนี้จะอยู่ได้ แม้ผมบางครั้งองค์ท่านดูดำเหมือนแฉกร้อย
แล้วองค์ท่านย้อนถามคืนมาว่า “คุณมาพักขณะนี้ได้อุบายอะไรบ้าง”

กราบเรียนว่า “ได้ คือการไปมอบกายถวายตัวเพื่ออยู่กับพระอาจารย์มัน อย่า
สำคัญตัวว่าฉลาด ไม่เหมาะสมส่วนโดยอมให้องค์ท่านว่ากล่าวได้ทุกเมื่อ”

“เออ ดีทะเล ฟังเทศน์ออกนะ ผมขออนุโมทนาด้วย จงไปโดยเป็นสุขเถิด แต่ขอ
ให้พักถ้าผาแด่นก่อนสักคืนสองคืน เพราะได้มาไกลแล้วจะเสียเที่ยว จากนั้นไปถึงถ้า
ประมาณสิบสี่กิโลเมตรกว่าๆ”

ได้เวลาสามคืนแล้ว ฉันเสร็จก็กราบลาองค์ท่านไป ผ่านบ้านดงมะไฟถึงบ้านนาทับแก้ว
แล้วขึ้นภูถึงถ้าผาแด่นประมาณบ่าย ๔ โมงเย็น แต่มีหลวงพ่อกิริกับแฉกรองค์หนึ่ง
ประจำอยู่นั้น และที่พักถ้ำนั้นก็พอดีสององค์เท่านั้น แต่ก็ไม่ได้ไปเบียดเสียดท่าน ไปหา
ที่พักเอง ไกลท่านต่างหาก รุกขมูลอยู่ร่มไม้ จิตใจก็สงบเยือกเย็น ไม่ได้ร้องเรียกหา
ความกลัวมาเป็นเจ้าหัวใจพอที่จะเป็นอุปสรรคของภาวนา นึกในใจว่า ถ้าเรามีโอกาส
มาพักข้างหน้า เราจะมาพักองค์เดียว เพราะจิตใจเราดูดีมีสถานที่ เพราะเป็นต้นไม้สูง
ร่มรื่น อากาศเยือกเย็นดี หลังพลาญหินที่ออกมารับอากาศเป็นบางครั้งก็โปร่งดี มีเนื้อที่
ราบเรียบบ้าง

ถ้าค้ำบงเป็นถ้ำมืด แต่มีน้ำไหลรินอยู่จากหินแตก สูงประมาณสองเมตร เป็นห้องหิน
ทรงน้ำในตัว ก็ไม่ไกลจากที่พักประมาณ ๓ เส้น ก็รู้ได้ชัดว่าสถานที่นี้ต้องเป็นสถานที่
พักวิเวกเพียรธรรมของผู้หวังพ้นทุกข์ในสงสารโดยแท้ ไม่เป็นสถานที่ของผู้มุ่งหวัง
ปัจจัยสี่อามิสวัตถุนิยมใดๆ ทั้งสิ้น แต่สถานที่ที่ภายในคือสถานที่จิตใจอันเป็นมรดก
ดั้งเดิมนั้น รู้ดีอยู่ขาดตัวแล้ว จะไปไหนมาไหนก็ยกไปได้ เพราะเป็นมรดกเขา ไม่ได้หาบ

ไม่ได้หิว ไม่ได้กลัวว่าโจรจะปล้นเอาลักเอา ไม่กลัวปลวกจะกัดไฟจะไหม้ แต่...แต่
ตรงกันข้าม ถ้าทำให้หนักก็หนักได้ หนักจนร่างกายแตกคือผูกคอตายก็มี เพราะตน
เป็นฝ่ายลัทธิจะจริงตามสมมติ จะคัดค้านเป็นมะพร้าวตาเดียว เป็นกระต่ายยีนขาเดียว
ก็ไม่ได้ เพราะจะเป็นผู้ไม่รู้จักสมมติไป เมื่อไม่รู้จักสมมติ จะรู้จักวิมุติอย่างไรได้
เมื่อไม่รู้จักร้อน จะรู้จักเย็นได้อย่างไร เมื่อไม่รู้จักได้ จะรู้จักเสียอย่างไรได้ เมื่อไม่
รู้จักถูก จะรู้จักผิดได้อย่างไร เมื่อไม่รู้จักบาป จะรู้จักบุญอย่างไรได้ เมื่อไม่รู้จักข้อปฏิบัติ
จะปฏิบัติอย่างไรได้ เมื่อไม่รู้จักข้อเว้น จะเว้นอย่างไรได้ จะพรรณนาข้อนี้ไปมากมาย
ก็มีความหมายอันเดียวกัน

ความเห็นเป็นยาเสพติด

ธรรมดาปุถุชนคนหนาย่อมเห็นผิดเป็นชอบเป็นนายหน้าของเจตนา ชั้นธสันดาน เป็นยาเสพติดตราบใจ เห็นโทษด้วยตนเองเป็นตอนๆ ไปจึงจะกลับได้ตราบนั้น ตรงกันข้าม ธรรมดานักปราชญ์ย่อมเห็นชอบเป็นชอบไปเป็นตอนๆ คุณทิวี เพราะความเห็นชอบเป็นนายหน้าของเจตนา เป็นยาเสพติดไปในทางชอบ ไม่ลำบาก แต่ขอยกเว้นพระอรหันต์ ไม่ควรเอาองค์ท่านมาปนกับยาเสพติดใดๆ เลย จะกลายเป็นการกล่าวตูไม่รู้ตัว เดียวก็จะถูกกล่าวตูว่าเป็นยาเสพติด บิณฑบาต ฉัน ดีม พุด ดิด เทศน์ นัง นอน ยืน เดิน สงบ รู้ได้ตอบอุเบกขาสารพัด ธรรมดาปุถุชนคนหนาน (เว้นพระโสดาบัน เสียเป็นต้นขึ้นไป) ย่อมกล่าวตู พุทธ ธรรม สงฆ์ อยู่ในทางตรงๆ และทางอ้อม ดิดชั้นธสันดานอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน แบบรู้ตัวบ้างไม่รู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวทั้งหมดเลย ก็ว่าได้ไม่ผิด

เช่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เขาก็ตอบพุทธศาสนาว่า “ฆ่าตัวเล็กๆ มันบาป เพราะกินไม่อิ่ม ฆ่าตัวโตๆ มันจึงเป็นบุญเพราะบุญท้อง สุราเมรยะระยะนี้ กินเป็นระยะๆ มันไม่บาปหรอก”

“อบายมุขทุกประเภทมันเป็นเหตุไม่ให้ฉิบหายอยู่ซึ่งหน้าซึ่งตาดอก มันพอได้ แก่แค่นั้นอยู่นะ มึงว่ายังไง กูก็ว่าอย่างนั้นแหละ”

แล้วก็เที่ยวเตร่ไปยุ่งเหยิงกับพระ พระบางกลุ่ม บางบุคคล บวชพันธรรวาสแล้ว เพื่อพ้นทุกข์ในสงสาร คำสั่งและคำสอนของท่านหนักไปในศีลธรรมแท้ เมื่อท่านเทศน์ คำใด วรรคใด ตอนใด ก็ไปผูกเอาเลขๆ ผาๆ เสียเวลาทั้งท่านและผู้เข้าไปหา ทั้งสอง ฝ่ายไร้ประโยชน์ กับทั้งไม่มีสง่าราศีแก่ท่าน และสำนักของท่าน และผู้ไปหาด้วย เหล่านี้แหละเรียกว่า กล่าวต่อพระพุทธรูปศาสนา พร้อมทั้งเหยียบย่ำทำลายพระพุทธรูปศาสนา โดยไม่รู้ตัวและถือเป็นที่สนุกอีก มันเป็นปฏิบัติทุกข์ลิ้นๆ แล้วไม่มีสุขมาเจือปน พอที่จะหลงเลย แต่พระบางกลุ่มบางจำพวกที่บวชเพื่อปัจจัยสี่ วัตถุนิยมเป็นเจ้าของใจ ก็พลอยไปเป็นพรรคด้วย พุดน้อยไม่พอกาย พุดหลายตายโหง แผ่นดินทุกหย่อมหญ้า แทนที่จะเป็นสถานที่พักกายนอกเพื่อบำเพ็ญพัฒนาสร้างคุณงามความดีเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ด้านจิตใจ ให้สูงส่งจากระดับที่ลุ่มหลงอยู่มาเป็นเวลาช้านาน กลายเป็นหลุม ถ่านเพลิง พร้อมทั้งทั้งพื้นโล่ไม่หยุดยั้งได้ พื้นก็เป็นพื้นทิพย์ จิตใจที่ห่างเหินออกจาก ศีลธรรม เรียกว่าพัฒนาพื้นทิพย์เผาโลกโดยไม่รู้ตัวแต่ละรายแล้ว

ไตรสิกขา

ไฟฟืนที่พียงเผาเกลสนั้น จะเอามาจากไหนเล่า พระบรมศาสดาและพระอริยสาวก พระอริยสาวิกของพระองค์ทรงหาไว้แล้ว จะเผาจะสุ่มอยู่ทั้งหมดทั่วทั้งไตรโลกาก็ไม่หมดฟืน เป็นไฟก็จะเผาโดยนัยเดียวกันคือ คีล สมาธิ ปัญญา ที่ซึ่งลงสู่หัวใจทุกๆ รูปทุกๆ นาม **อริยธัมเม ฐิต นโร** (อริยธรรมตั้งอยู่ที่นรชน) คีล สมาธิ ปัญญา ทางพระพุทธรศาสนาตัวเอง จะว่าเป็นกองดับเพลิงโลกก็ถูก จะว่าเป็นยาไอศถก็ใช่ จะว่าเป็นไฟเป็นฟืนเผาเกลสก็ถูก จะว่าเป็นแว่นส่องตาส่องใจไปสู่ทางร่มเย็นก็ได้ไม่ผิด จะว่าศีลมรรค สมาธิมรรค ปัญญามรรค คีลผล สมาธิผล ปัญญาผล ก็ได้ทั้งนั้น จะว่าจิตมรรค จิตผล ก็ได้ทั้งนั้น ใช้สำนวนโวหารหลายอัน แต่มีความหมายเดียวกัน เหมือนแกงหม้อใหญ่ แต่เมื่อลงมือฉันแล้วก็มี ความหมายว่าอิมอยู่ที่ท้องขณะเมื่อฉันพอ ขึ้นอยู่กับภาพพจน์ของจิตที่มีสติปัญญาจะรู้เท่าทันเทียมถึง คีล สมาธิ ปัญญา นี้ปรารภเป็น ทิกะ หมวด ๓ ถ้าจะขยายเป็นมูลกระจายออกไป ก็ครบแปดหมื่นสี่พัน พระธรรมชั้น ถ้าจะย่อลงสั้น ก็เอกจิตเอกธรรมในปัจจุบัน ถ้าจะย่อลง ๒ ก็กายกับใจ ก็ว่า ธรรมกับวินัยก็ว่า รูปชั้นนามชั้นก็ว่า จะว่าไปน้อยไปมากก็ออกจากผู้ปัจจุบันนี้ จักหนีไปที่กองที่ล้านๆ โภคิๆ อสงไขย ก็ออกไปจากหนึ่งในปัจจุบัน จะตามอดีตก็พุ่งออกไปจากปัจจุบัน จะคาดหมายหรือทำนายทายทักในอนาคตก็พุ่งออกไปจากปัจจุบัน จะจริงเพียงไหนหรือไม่จริงเพียงไหน ขึ้นอยู่กับปัจจุบันจะรอบคอบ ไม่เป็นหน้าที่จะไป จับผิดจับถูกกับอดีตอนาคตในทางธรรมฝ่ายปรมาตถ์อันลึกซึ้ง ผู้ไม่รู้จักรสชาติของ

ปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมแล้ว ย่อมหนักใจในการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา และ
ก็เฝ้าระวังการขยายออก และก็เฝ้าระวังย่นเข้า ผิดหลักของสังคโห คือย่นเข้ามา ผิดหลัก
ของอสังคโห ที่ไม่สงเคราะห์ย่นหรือขยายออก เมื่อรู้จักแล้วจะขยายหรือไม่ขยายก็ไม่
สงสัยในโวหารน้อยและมาก

ย่นคืนมากล่าวเรื่องลาออกจากภูผาแต่่น เดินทางต่อไปพักอยู่หนึ่งคืนแล้ว
บิณฑบาต ฉันเสร็จแล้วเวลาประมาณบ่าย ๒ ก็ลา เดินทางลัดไปค้ำบ้านนานกเค้า
พอดีวันนี้ได้พักนอนกลางทุ่งทางทิศตะวันออกบ้านเขา แต่อากาศก็มีหนาวซ้ำทำยฤดู
อยู่บ้าง ภูผานอนลงบนแผ่นดินโต้งๆ ไม่มีใบไม้รอง ตองฟางก็ห่างลั่นเพราะโคกระบือ
กัดกินหมด มุ้งก็ไม่ได้กาง กางแต่กลด แล้วก็วางกลดตะแคงลงให้เป็นเงื่อมแล้วผินหัวใส่
ส่วนกลางตัวและขาที่ไม่หุ้ม นอนกำหนดลมหายใจออกเข้า จิตใจและสติอยู่กับลมอันมา
ถูกต้องแบบเบาๆ ไม่พุ่งชันไปทางอื่นเลย ตาใสแจ๋วไม่มัวไม่เหมง คล้ายกับว่าไม่หลับ
เพราะไม่ปรากฏว่าฝันอะไร ใจเบาทมาก แต่ผ้าจีวรที่ห่มเจวียงบ่านั้น ด้านกลางตัว
ลงไปถึงแข้งเปียกด้วยหมอกหมด ส่วนผ้าเท้าไม่ได้เอาผ้าคลุมเพราะเกรงจะสกปรก
เพราะเท้าไม่ได้ล้าง

ตื่นเข้าได้เวลาเข้าไปบิณฑบาตบ้านนานกเค้า ออกมานอกกริมบ้านเขาฉันเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว ลาเขาเดินทางตามชายเขา ตรงไปทิศตะวันตก ข้ามหนทางรถยนต์เส้น
จังหวัดสกลนคร ผ่านไปกาฬสินธุ์ สมัยนั้นรถยนต์ยังไม่ได้แล่นไปกาฬสินธุ์ เพราะ
ทางยังไม่เสร็จ แล้วผ่านบ้านโพนงาม ถึงบ้านพระคำภู คำมีดพอดี แล้วพักวัดร้าง
เข้าบิณฑบาตฉันเสร็จ เดินทางต่อผ่านบ้านอุนอง ถึงวัดป่าบ้านหนองผือประมาณ
เที่ยงวัน จิตใจก็เบาขึ้นมากนัก

มอบกายถวายชีวิตต่อพระอาจารย์มั่น

ขณะนั้นองค์ท่านกับคณะสงฆ์กำลังทำผ้ายองกันบาตร องค์ท่านพระอาจารย์ก็รีบห่มผ้าเฉวียงบ่านั่งเรียบอยู่ วางบริวารไว้ที่ควรแล้วก็กราบองค์ท่าน องค์ท่านกรุณาถามว่า “มาจากไหน” กราบเรียนว่า “มาจากถ้ำพระเวส” ถามว่า “ภาวนาเป็นอย่างไร” กราบเรียนว่า “ยังไม่เป็นอะไร คงเป็นเพียงว่าศรัทธาท่านั้น” แท้จริงอยากจะกราบเรียนเรื่องเสียงตุ้มลงจนภูเขาลูกกระเด็นนั้นอยู่ แต่ไปใหม่ก็เก็บไว้เสียก่อน เพราะมีพระจ้องคอยฟังคำเรียนถวายอยู่มาก เพราะยังไม่คุ้นไม่เชื่องกับท่านองค์ใด คล้ายกับว่าอวดดีเกินไป พลิกจิตตั้งใจดีๆ แล้วก็หมอบลงจรดพื้นกระดานศาลาไม่เงยหน้าขึ้น กล่าวว่่า “ขอมอบกายถวายชีวิตต่อพระอาจารย์ ผูกขาดทุกลมปราณ ตลอดทั้งคณะสงฆ์ในที่นี้ทุกๆ องค์ด้วย ข้าพเจ้าน้อยว่าจะมาแต่ปีกลายนี้ แต่ท่านเจ้าคุณเทพกวีบอกว่่าให้ไปหัดภาวนากับหลวงพ่อบุญมี วัดป่าหนองน้ำเค็ม เสียก่อนในปีนี้”

องค์ท่านได้ฟังแล้ว ก็บอกพระเถรเอาบริวารไปที่กุฏิที่ว่าง กราบแล้วก็ตามบริวารไปที่พัก ขณะนั้นเป็นเดือนเมษายนข้างขึ้น แต่ลืมนวันที่ เพราะไม่ได้ดูปฏิทิน เป็น พ.ศ. ๒๔๘๙ ขณะนั้นอาจารย์มหาบัวก็อยู่นั้นก่อนเข้าพเจ้าแล้ว พระอาจารย์วันก็ไปก่อนเดือนแต่เป็น พ.ศ. เดียวกัน อาจารย์ทองคำก็ไปอยู่ก่อนพระอาจารย์วัน แต่เป็น พ.ศ. เดียวกันอีก เมื่อคิดคืนหลังแล้วเป็นธรรมสังเวชถึงใจไม่จีตจาง

เมื่อล่วงถึง ๕ วันแล้ว ก็เข้าไปกราบเท้าขอขมา องค์ท่านก็ได้กรุณารับ พระอาจารย์มหาบัวได้โอกาสลับหลังหลวงปู่มั่นแล้วก็กรุณาเตือนว่่า “เอาให้ดีนะ เมื่อคุณได้มอบกาย

ถวายตัวกับองค์ท่านแบบแจบจมอย่างนี้แล้ว ต้องเข่นหนักระ เพราะองค์ท่านมีความหมายว่าจะจริงเหมือนที่มอบกายถวายตัวหรือไม่ หรือเป็นเพียงมายาวาเปล่าๆ แล้วจะแสดงการสู้ข้อต่อครูเหล่านี้เป็นต้น เพราะธรรมดาเหล็กเมื่อเอามาให้ช่างตี ช่างก็ต้องตีพอจะเป็นมีดเป็นพริกก็ต้องให้รู้จัก ถ้าเป็นเหล็กกันเตาก็ใช้ไม่ได้ คั้นให้เจ้าของเดิม ถ้าเป็นเหล็กแข็ง เผาไฟแดงๆ แล้วก็ตีลงไปอย่างหนักระท่าน แต่การตีค่อย ดีแรง ไม่เป็นหน้าทีของเหล็กจะไปผูกขาดตั้งกฎไว้ผูกมัดช่างผู้จะตีนะท่าน สิ่งเหล่านี้ท่านต้องรู้ล่วงหน้าไว้ละ ผมนี่ก็สงสารท่าน เพราะเป็นคนชาวอุดรด้วยกัน แม่ตัวของผม ท่านก็เข่นมามากแล้วด้วยอุบายต่างๆ ธรรมดาพ่อแม่อิงจะเข่นลูกๆ เต็มภูมิสักเพียงไรด้วยอุบายต่างๆ นานาก็ดี ยังมีเมตตาอยู่เต็มภูมิและถือว่าเป็นลูกๆ อยู่เต็มภูมินั่นเอง”

ในขณะที่พระอาจารย์มหาเทศน์ให้อุบายอยู่นั้น ข้าพเจ้ายกมือประนมฟิ่ง นิ่งนิ่งพิจารณาตามกระแสที่เทศน์ พอเสร็จ องค์ท่านก็กลับที่พักของท่าน เมื่อพิจารณาแล้ว องค์ท่านบอกขุมทรัพย์เอาเพชรเอาพลอยไว้ให้เราเป็นทุน องค์ท่านสมมุติเป็นมือขวาของหลวงปู่มั่นในยุคนั้นหนองผือแท้ๆ ครูบาอาจารย์ชุดใหญ่องค์อื่นๆ มิได้เป็นมือขวาดอกหรือ เป็นอยู่เต็มภูมิเหมือนกัน แต่ว่าองค์ท่านไปเป็นหัวหน้าอยู่อาวาสอื่นๆ นี่หมายเฉพาะในวงชุดยุควัดป่าหนองผือเท่านั้น มิได้หมายว่าจะหลบหลู่ดูหมิ่นชุดก่อนเก่า ไม่เลยนา

เมื่อกล่าวถึงยุคบ้านหนองผือที่ข้าพเจ้าไปมอบกายถวายชีวิตอยู่ด้วย ก็จำได้กล่าวปฏิปทาของพระอาจารย์ใหญ่มั่นและพระอาจารย์มหาบัวไปในตัว เพราะท้องเรื่องสมัยนั้นลัทธิพันกันเหมือนเดือนดาวในท้องฟ้า เพราะเป็นประวัติของตนที่เห็นด้วยตาพิจารณาด้วยใจ ได้ปฏิบัติตามองค์ท่านตามสติปัญญาของตน แต่จะเป็นเหมือนกาจับภูเขาทองหรือกบเผ้าดอกบัว ก็เป็นหน้าที่ของตนเองจะรู้ตัวเท่านั้น และต้องการเป็นศิษย์ที่มีครูนอก ครูใน ครูจิต ครูใจ ครูปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มรรคผลนิพพาน เพราะไม่ต้องการครูอัตโนมัติ บัญญัติเอาเอง คนเราถ้าขาดการฟังการตรikirตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุบายที่ชอบแล้ว ก็จะเป็นไปได้ยาก จะเป็นเหล็กดีสักเพียงไรก็ตาม ก็ต้องได้รับเข่น รับฝน รับชูป ลับคม จากหินก่อนจึงจะใช้ได้บ้าง มิฉะนั้นแล้วไม่สมบุญ

บางท่านทนไม่ไหวได้ดีพอ ก็อยากจะให้ครูบาอาจารย์ยกยอทำเดี่ยวตลอดไป เรียบง่าย ๆ ว่า บ้ายอ ก็ทำได้ง่าย มีอยู่มากหลายแต่ขายไม่ออก ครูบาอาจารย์ดีตอนใด ลูกศิษย์ทำดี ย่อมส่งเสริม ตอนไหนทำชั่วย่อมกีดกัน การกีดกันถูกกาลหรือไม่ถูกกาล ค่อยหรือแรง แล้วแต่กรณี ไม่เป็นหน้าที่ของลูกศิษย์จะไปตั้งกฎเกณฑ์ผูกมัดอาจารย์ไว้ ไม่เป็นหน้าที่ของเหล็กจะไปผูกมัดช่างตีไว้ว่า เมื่อมีผู้มาล้อมเตาอยู่มาก อย่าเผาชิ้นน้อยให้แดงมาก และอย่าตีชิ้นน้อยให้แรงมากเนื้อ มันจะเสื่อมรรยาท ไม่เป็นหน้าที่ของเหล็กจะมาตั้งกฎเกณฑ์ได้ ช่างจะตีให้แขกเห็นความสามารถของช่างตีเหล็กอีกซ้ำก็ได้เป็นบางราย

เขาห้กรถเข้าทาง ก็ห้เวลากำลังเลี้ยวออกทาง ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วก็ไม่ทันกับเวลา จิตใจภายในก็เหมือนกัน ขณะไหนพลิกไปทางกามวิตก ตริกลงทางกามก็ดี พยาบาทวิตก ตริกลงทางพยาบาท วิหิงสาวิตก ตริกลงทางเบียดเบียน ต้องพลิกคืนสู่สภาพเดิม มิฉะนั้นจะเย็นเกินไปจนบูด ฉันทไม่ได้ เสียห้องปวดห้องต่างๆ

อาจารย์วัตร

กล่าวต่อไปในวาระที่อยู่ใหญ่คหนองผือ ข้อวัตรส่วนตัวขององค์ท่านที่ท่านทำอะไบบ้างเหล่านี้เป็นต้น และสอนลูกศิษย์ขนาดโต สอนญาติโยมขนาดโต จะได้กล่าวปะปนกันไป เพราะมิได้ชำนาญในการเขียนและการเรียง ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นๆ นั้น

ข้อวัตรประจำตัวองค์ท่าน ตอนกลางคืนตีสาม ล้างหน้าล้างปากใส่กระโถนปากกว้างแบบเงียบๆ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้พระสวดมนต์เงียบๆ ในห้องขององค์ท่าน บางวันก็สวดนานประมาณสามสิบนาที ได้ยินเสียงอยู่บ้าง แต่ไม่รู้ว่าสวดไรใดแท้ เพราะเป็นขโมยแอบฟังทั้งกลัวด้วย

ครั้นสวดมนต์เสร็จแล้วก็นั่งภาวนา ตะเกียงเล็กๆ จุดไว้นอกมุ้งกลด ภาวนาไปจนสว่างเป็นวันใหม่ได้อรุณ ลูกศิษย์ที่ไปรวมกันคอยรับเพื่อเอาข้อวัตรเข้าไปในยามจะออกจากห้อง ไปคอยอยู่แบบเงียบๆ มิได้พูดกันซุบซิบๆ ซิบๆ เลย พองค์ท่านกระแอมเสียงเบาๆ ก็เปิดประตูค่อยๆ เมื่อองค์ท่านเดินออกมาที่ระเบียง ต่างก็เอาข้อวัตรของใครของมัน ผู้เอาบาตรก็เอาแต่บาตร ผู้เอาจีวร ผู้นุ่งผ้าถวาย ผู้รัดประคตเอว ผู้รับผ้าเช็ดหน้าออกจากมือองค์ท่าน ผัดผ้านุ่งแล้วยืนถวายคืน ผู้เอากระโถนไปล้าง ผู้กวาดกุฏิ ผู้กวาดทางข้างล่างชายคา ระเบียงจงกรม ผู้คอยใส่รองเท้าสวมถวายใกล้ที่ลงบันได ผู้เอาไม้เท้าไปรอไว้ที่ศาลาฉันเพื่อจะรอถวายในเวลาเข้าบิณฑบาต ผู้เอา

ไฟถ่านอั้งโล่ไปวางไว้ที่ทางจงกรมหัวท้ายแห่งละอัน แล้วคอยสังเกตการณ์อยู่ตาม บริเวณแถบนั้น เพราะเมื่อองค์ท่านไปศาลา จะได้เอาตามไปถวายที่ศาลาฉันอันหนึ่ง เต่าหนึ่งจะได้อรับเก็บไว้

องค์ท่านเดินจงกรมก่อนไปบิณฑบาต ไม่ขาด ได้เวลาก็เดินไปศาลา ไกลจากกุฏิ องค์ท่านประมาณหนึ่งเส้น ผู้รักษาไฟอั้งโล่ก็ยกไฟตามหลังขึ้นไปไว้ที่ใกล้องค์ท่าน หนึ่งฉัน เพราะธาตุไฟอ่อน มีอาการหนาว และจะได้เอาผ้าอาบและผ้าคลุมตักมาอังและผึ่ง เพื่อได้รับไออุ่นเพิ่มขึ้น

ให้เข้าใจว่าลูกศิษย์ที่ถือนิสัยมีอยู่ที่องค์ ก็ต้องมีข้อวัตรกับองค์ท่านทุกๆ รูป ไม่ลับสนกั้วกายกัน ของใครของมัน ทั้งตรงต่อเวลาด้วย เป็นระเบียบเรียบร้อย เงียบ สงัด ไม่เกรียวกราว เว้นไว้แต่องค์นั้นๆ ป่วย ก็มอบให้องค์อื่นชั่วคราว เมื่อหายป่วยแล้ว ก็เข้าทำหน้าที่ตามเคย

ส่วนงานส่วนรวม เช่น กวาดลานวัด ตักน้ำ รักษาโรงไฟ โรงฉันต่างๆ ต้องเอา ใจใส่พร้อมเพรียงกันทั้งนั้น ไม่ต้องมีการตีระฆังนัดหมายให้เป็นการบังคับร้องเรียกมา เวลาของใครของมันแล้วแต่จะสังเกตไว้ ใครอ่อนแอเหลวไหลละ ต้องถูกเข่นต่อหน้า สงฆ์และต่อหน้าญาติโยมเสมอๆ องค์ท่านไม่ไว้หน้าใครเลย จะกล่าวข้างหน้าปะปนกันไปดอก

การซ่อนผ้าบิณฑบาต

จะกล่าวการเตรียมไปบิณฑบาต เมื่อองค์ท่านเดินไปถึงบันไดศาลา ก็มีผู้หนึ่งคอยรับถอดรองเท้าเอาเก็บไว้ที่ควร ระวังมิให้น้ำถูก เพราะรองเท้าหนัง องค์หนึ่งถือกระบวยล้างเท้าด้วยมือขวา มือซ้ายอุ้มตามแข้งและฝ่าเท้าทั้งใต้ฝ่าเท้าและหลังเท้า เทอญเทอญโดยเร็วและไม่ให้กระทบกระเทือนด้วย และไม่แสดงมารยาทอันไม่ตั้งใจแอบออกมาให้ปรากฏด้วย และมีผู้คอยเช็ดเท้าอีก ต้องเช็ดเร็วๆ แต่เร็วมีสติ ไม่ให้กระเทือนเกินไป ไม่ให้เบาเกินไป

องค์ท่านขึ้นไปถึงศาลาฉัน ไม่ได้นั่งลงกราบ เพราะศาลาฉันโด้งๆ ไม่มีพระพุทธรูป (ศาลามีพระพุทธรูปลงอุโบสถต่างหาก) แล้วก็ซ่อนสังฆาฏิถวายองค์ท่าน เว้นไว้แต่ทำทางฝนจะตก ขณะนี้ต้องซ่อนช่วยกันสององค์ องค์หนึ่งม้วนลูกบวบช่วยสองสามรอบแล้วปิดรังดุมคอตถวาย องค์หนึ่งปิดรังดุมใต้ถวาย การเข้าบ้านซ่อนสังฆาฏิลัดรังดุมใต้และบนนี้ องค์ท่านถือเคร่งมาก ตลอดถึงการนุ่งสบงที่มีซัณฑ์เข้าไปถูกระบ้าน เช่นบิณฑบาตและสวดมนต์ องค์ท่านกล่าวว่า “การห่มผ้าห่มผ้า พระลังกาชอบเอาอนุวาทเข้าข้างในเพราะกันผืนเดิมไม่ให้ชู้ยผูก่อนอนุวาท จะเอาอนุวาทเข้าข้างในหรือออกนอกก็ไม่ผิดวินัย จะผืนเบื้องบนเบื้องล่างสลับกันไปก็ไม่ผิดพระวินัย เพราะที่ระแข่งจะได้ทนหรือสึกหรือทนกัน”

องค์ท่านอธิบายอย่างนั้น ผู้เขียนได้ฟังกับหู เห็นกับตา และชอบจามา ถ้าไม่เขียนให้ละเอียดบ้าง ยุควัดป่าบ้านหนองผือของหลวงปู่่มั่นก็จะเลือนราง ไม่สมดุกับผู้เขียน

ที่เป็นกบไปเผ่าดอกบัว เป็นกาไปจับภูเขาทองสี่ปีเศษ เพราะยุควัดป่าบ้านหนองผือ เป็นยุคสุดท้ายแห่งหลวงปู่มั่น และเก็บลูกศิษย์ก็เก็บไว้มากกว่ายุคใดๆ ในสำนัก สิ่งใด เป็นประโยชน์แก่ลูกศิษย์ ก็ห่มเทอดสะพานให้ไม่ปิดบัง ไม่ว่าแต่เท่านี้ ผ้าสังฆาและ จีวรขององค์ท่าน ท่านใส่รังดุมทั้งดุมคอและดุมล่างทั้งสองทาง วันหนึ่งห่มผินทางหนึ่ง ขึ้นสลับกันเป็นวันๆ ลูกศิษย์ผู้ไปช้อนไปห่มให้ต้องมีสติจำไว้จึงห่มถวายให้ถูกเป็นวันๆ จึงถูกกับธรรมประสงค์ขององค์ท่าน การจำของก๊อกๆ แก๊กๆ ประสมประสานกันได้ เป็นของประกอบปฏิบัติทาขององค์ท่านและลูกศิษย์ด้วยไว้ให้สำเหนียกในปัจจุบันและอนาคตว่าลบล้างเปลี่ยนแปลงมาตามยุคตามสมัยเพียงไรบ้างในชั่ววัตร

ถ้าเขียนข้อวัตรปฏิบัติพระเถระฝ่ายอุดงค์ในอดีตกาลยุคกรุงเทพฯ ก็เกรงว่าจะ กระเทือนโลกปัจจุบันนี้แล้ว ผู้เขียนก็มีที่อ้างครั้งพุทธกาลเป็นกาลพิจารณาว่าเด็ดเดี่ยว ประเปรียวเพียงไร มี ภิกขเว ภิกขเว ออกหน้าแล้ว ห้าๆ หั้นๆ ซ้ำๆ ซากๆ อยู่ทุกบท ทุกตอน การสำคัญตัวว่าประพตฺติเคร่งในปัจจุบันของยุคเดี๋ยวนี้ก็ดี คงจะพอเป็นการ พอใช้ได้ในครั้งพุทธกาลหรือประการใด การสำคัญตัวว่าเป็นมัชฌิมา คงจะเป็นจวนจะ พอใช้ในครั้งพุทธกาลกระมัง การสำคัญตัวว่าหย่อนบ้าง คงจะเป็นหลวมมากจนฉันไม่ได้ ในครั้งพุทธกาลก็อาจจะเป็นได้ ครั้งพุทธกาลเดินจงกรมจนเท้าแตกจึงว่าเคร่งจนเกินไป แต่ทุกวันนี้เดินไปชนหินตอเลื้อยออกบ้าง ก็ว่าตนอดทนและเคร่ง ตนไม่มีสติก็ไม่ว่า เสียแล้ว น่าควรคิดไว้

ผู้เขียนเล่าดีขนาดไหนละ ผู้เขียนก็ไม่ดีดอก มีแต่คำพูด แต่เขียนไว้เพื่อเตือนตน ในยามที่ควรเตือน และการเขียนการแต่ง หลวงปู่มั่นก็ไม่ค่อยส่งเสริม เพราะองค์ท่าน ถือว่าพระพุทธรเจ้าเขียนแต่งไว้พอแล้ว

เรื่องบิณฑบาต พอหกโมงเช้า ธรรมเนียมนบ้านหนองผือเขาก็ดีขอไม้ตะเคียนเป็น ลัญจณาดังไกลเป็นสามบทติดๆ กัน หมายความว่า พอเตรียมตัวใส่บาตรแล้วพวกเรา ชาวบ้าน แต่พอพระผ่านละแวกบ้าน เขาก็ดีขออีกสามบท เขารวมกันเป็นกลุ่มยื่น เรียงรายกันเป็นทิวแถว แต่ละกลุ่มเขามีผ้าขาวปูม้ายาวๆ ไว้เรียบ ส่วนม้านั่งของ หลวงปู่มั่น เขาทำพิเศษต่างหากสูงกว่ากัน พอยื่นรับบิณฑบาตแล้วก็นั่งให้พระเขา

พร้อมกัน ไปกลุ่มอื่นอีกก็เหมือนกัน มีสามกลุ่มแล้วก็กลับวัด หลวงปู่มั่นค่อยกลับตามหลังกับพระผู้ติดตามองค์หนึ่งตามหลังกลับมาด้วย มีโยมผู้ชายรับบาตรพระผู้ใหญ่มาวัด วันละสี่ห้าหกคนไม่ขาด ฝ่ายพระผู้่น้อยที่กำลังถือนิสัยและเถรก็ดี รีบกลับไปให้ถึงวัดก่อนเพื่อจะได้ทันข้อวัตรของครูบาอาจารย์ เป็นต้นว่า ล้างเท้า เช็ดเท้า รับผ้าสังฆาและจีวร หรือเตรียมแต่งบาตรแต่งปก เป็นต้น

แต่ในฤดูพรรษา พระเถรทั้งหลายเข้าเขตวัดแล้วไม่รับอาหารอีก จะได้จัดแจงแต่งถวายแต่เฉพาะหลวงปู่ มีบดอาหารใส่ครกบ้าง ซอยผักบดในครกให้ละเอียดบ้าง เพราะองค์ท่านจะเคี้ยวไม่ละเอียดเพราะไม่มีฟัน ใช้ฟันเทียมแทน แล้วก็จัดข้าวใส่บาตร องค์ท่านมีข้าวเจ้าปนบ้าง ส่วนกับนั้น จัดใส่ภาชนะถวายวางไว้ใกล้ แล้วองค์ท่านเอาใส่เอง องค์ท่านฉันรวมในบาตรทั้งหวานและคาวด้วย ไม่ชดช้อนด้วย โอวัลตินนั้นเอาใส่แก้วไม่ใหญ่โต ขนาดกลาง ใส่พอดีพอครึ่งแก้วตั้งไว้มีฝาครอบ พอฉันอาหารอิ่มแล้ว องค์ท่านก็ฉันประมาณสามสี่กลืน ไม่หมดแก้วสักวัน

แต่ก่อนจะลงมือฉัน ก็ให้พรเป็นพิธีพร้อมกัน ธรรมดาบ้าง สัพพพุทธาบ้าง ถ้าว้นข้าวประดับดิน และวันสารท สวดพาหุงบ้าง การให้พรไม่ได้ประนมมือ ทั้งสวดพาหุงทั้งใส่บาตรขณะเดียวกัน องค์ท่านไม่พาทำเลย เพราะถือว่าไม่เป็นการเคารพธรรมใส่บาตรเรียบร้อยก่อนจึงสวด ถ้าไม่สวด ก็ให้พรธรรมดา และก่อนจะลงมือฉัน องค์ท่านก็ทอดสายตาลงพิจารณาอาหารในบาตรอยู่สักครู่พอควร จึงลงมือฉัน และพระเถรยังไม่เสร็จ ยังจัดแจงของเจ้าตัวแต่ละรายยังไม่เสร็จตราบใด องค์ท่านก็ยังไม่ลงมือฉันก่อน เมื่อลงมือฉันแล้ว ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ องค์ท่านก็ไม่กล่าวไม่พูดอันใดขึ้น ถ้าจำเป็นจริงๆ กลืนคำข้าวแล้วจึงพูด แต่น้อยที่สุด เป็นระเบียบเรียบร้อยมาก มีสติอยู่กับความเคลื่อนไหวของกายในการจะหยิบจะวาง จะเหยียดแขนคู้แขน แลซ้ายแลขวา

กิจวัตรประจำวันขององค์หลวงปู่มั่น

ย้อนมาปรารภเรื่องอาหารที่เข้ามาในวัดแล้วไม่รับในฤดูพรรษา เป็นมติของหลวงปู่มหาพาหุทำ เพื่อตัดรอนความยุ่งยากจุกจิกออกจากหลวงปู่มั่น หลวงปู่มั่นเป็นเพียงปรารภว่า “อาหารที่ได้มาเป็นธรรมตกลงในบาตรแล้ว พระจะแจกกันในวัดหรือนอกวัดก็ไม่ใช่ไรหรอก ครั้งพุทธกาลเบื้องต้นที่มีสาวกขึ้นใหม่ๆ ทำองค์มีโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ องค์หนึ่งจัดให้เฝ้าบริวาร นอกนั้นไปบิณฑบาตมาเลี้ยงกันเป็นบางครั้ง เมื่อพระไม่แจกกันฉันกันใช้ จะให้ใครมาแจกให้เล่า แต่เราไม่บังคับในส่วนนอกวัดและในวัด แล้วแต่ศรัทธาเป็นเอง” ดังนี้

และการเว้นไม่ฉันอาหารยุคหนองผือหลวงปู่มั่น ไม่ค่อยได้ทำกัน ถึงมีผู้ทำก็เพียงวันวันเดียว คือปี ๒๔๘๙ นั้นเอง มีสิบเอกผันอดอาหารวันหนึ่งเท่านั้น ชะรอยจะเป็นเพราะข้อวัตรจำกัด ใครๆ ก็ไม่อยากขาดข้อวัตรอันเกี่ยวกับหลวงปู่มั่นและส่วนรวม

เท่าที่สังเกตดูในยุคนั้น ท่านพระอาจารย์มหาบัว ที่เรียกเดี๋ยวนี้อันนี้ว่า หลวงปู่มหาเวลาที่อยู่กับหลวงปู่มั่น คงจะนึกอยากจะเว้นอาหารอยู่ แต่มีเหตุผลในใจว่า เราเป็นพระผู้ใหญ่อยู่กับองค์ท่าน เราจะได้สังเกตองค์ท่านว่าวันหนึ่งๆ องค์ท่านฉันได้เท่าไร ข้าวหมดขนาดไหน กับอะไรหมดขนาดไหน เราจะได้สังเกตประจำวันเพื่อจะจัดถวายให้ถูกเท่าที่มีมาโดยเป็นธรรม แม้องค์ท่านหิบบิณฑบาตรเองก็ดี เราจะสงวนรู้ว่าหิบบอะไรบ้าง เพราะเราเป็นห่วงองค์ท่านมาก แม้องค์ท่านฉันได้บ้าง เราก็พลอยเบาใจ

เมื่อฉันไม่ได้ เราก็สนใจในเรื่องนี้ หันมาปรารภเรื่องนี้ติดต่อกันไป หลวงปู่ฉันฉันอ้อม
ขนาดไหน ขนาดพอกกลางๆ ถ้าอ้อมเร็วนัก พระเถรจะเดือดร้อน ถ้าอ้อมช้านัก พระเถร
จะเอาเป็นตัวอย่าง คงจะเป็นแบบนี้ ที่ว่านี่ตามสังเกตแล้วเดากัน องค์ท่านอธิบายเป็น
เพียงว่าอืดอาดนักก็ไม่ได้ หิวนักก็ไม่ได้ พอดีของใครของมันให้สังเกตเอา นั่ง นอน ยืน
เดิน ก็เหมือนกัน นั่ง หมายความว่านั่งภาวนา ยืน เดิน นอน ก็เหมือนกัน แต่ถ้า
นอน หมายถึงนอนหลับ วันหนึ่งคืนหนึ่งหลับสี่ชั่วโมงพอดี แต่ฉันนั้น ยังอีกสี่ห้าคำ
จะอ้อม ให้หยุดเสียตีมน้ำแล้วพอดี ส่วนเดินจงกรมนั้น วันหนึ่งคืนหนึ่งอย่างน้อยก็
สาม-สี่-ห้า ชั่วโมงก็ได้ ที่ว่ามานี้หมายความว่าปกติ ไม่ได้เจ็บป่วย การเดินจงกรมนั้น
บางที่ข้าพเจ้าแต่ห้าโมงเย็นตลอดรุ่งก็มี เดินภาวนา ไม่ใช่เดินเอาเวลา

ปรารภเรื่องฉันอ้อมเสร็จแล้วของหลวงปู่ฉัน องค์ท่านเดินไปส้วม พระเถรต้องรีบ
ล้างบาตรเก็บบริขารให้ท่านองค์ท่าน การไปส้วมก็มีผู้ตามไปรับใช้ เป็นต้นว่า รีบไปหน้า
ใส่กระบะบอกไว้ ถ้าอากาศหนาว ก็รีบเอาน้ำร้อนไปชงไว้ที่กระบะบอกชำระ หรือใส่กระบะปอง
พิเศษ ชงแล้วตั้งรอไว้ แล้วก็คอยอยู่ตามบริเวณนั้น เมื่อท่านออกมาก็ได้รีบรับเอา
กระบะปองกับองค์ท่าน การรับของจากมือองค์ท่านก็ดี การยื่นอะไรๆ ถวายองค์ท่านก็ดี
ต้องสองมืออ้อมเคารพพอควร จะเหลาะแหละคุ่นซึ่งจงลืมนั้นไม่ได้ ถ้าเราพลิกมารยาท
ประมาทแพลีสเดียว องค์ท่านก็รู้ ภายหลังไม่ให้เข้าใกล้เลย ใช้อุบายเช่นต่างๆ นานา
อเนก ถ้าแก้ตัวกลับประพฤติดีดีทันก็เป็นการดี ถ้าไม่แก้ตัวแล้วถูกไล่หนีไม่รอช้า
อนิจจาเอ๋ย อย่าได้นอนใจเลย อยู่กับองค์ท่าน ถ้าเป็นช่างเหล็กก็ไม่นอนเฝ้าเหล็ก
อยู่เฉยๆ ต้องตีและเข็นให้เป็นมีดเป็นจอบเป็นสิ่วเป็นขวาน ถ้าเป็นเหล็กกันเตาใช้ไม่ได้
ก็ขวางทิ้งเพราะเป็นเหล็กส่วนตัว

การฉันในวัดป่าบ้านหนองผือ

ย้อนมาปรารภในการเตรียมจะฉันหรือฉันอยู่ก็ดี ธรรมเนียมอกพรรษา ต้องมีการแจกอาหารในศาลาโรงฉันจีปาละขลุกขลุ่ม พระองค์ใดเป็นห่วงบาตรตนเองในยามเตรียมจัดแจงกัน ไม่ประเปรียวหุหลักตาไวช่วยแจก เกรงแต่หมู่มิให้ นั่งเฝ้าบาตรองค์นั้นแหละต้องถูกเทศน์อย่างหนักในขณะนั้นด้วย ถ้าองค์ไหนยอมเสียสละในใจว่า ถ้าหมู่มิพอใจเอาใส่ให้เรา เราก็ไม่ต้องฉัน เราจะพอใจช่วยแจกช่วยทำกิจอันเกี่ยวกับพระอาจารย์และหมู่เพื่อนให้เรียบร้อย เสร็จแล้วจึงมานั่งเฝ้าบาตรตน ผู้ใดปฏิบัติอย่างนั้น เป็นมงคลในสำนัก แม้ถึงคราวพลาดถูกเทศน์ในเรื่องอื่นๆ ก็ไม่ถูกแรงนัก เพราะอำนาจความกว้างขวางในสำนักเป็นเครื่องดึงดูด ทำให้เรื่องอื่นผ่อนคลายไปในตัว และก็เป็นทีี่สะดวกของครูบาอาจารย์และหมู่เพื่อนด้วย แม้ปัจฉยสี่ จิวร เสนาสนะ ฆาตช์เจ้าตัวก็ต้องปล่อยให้เป็นเรื่องของครูบาอาจารย์และหมู่เพื่อนจะสงเคราะห์ตนโดยตนไม่ต้องพิถีพิถัน ภิภษุสามเณรใดปฏิบัติแบบนี้ในสำนัก เป็นธรรมวินัยอันลึกซึ้งด้วย เป็นทีี่เกรงขามของหมู่เพื่อนในตอนนี้อีก

จะกล่าวถึงในเวลากำลังแจกอาหารอีก สภาพศาลาฉันในวัดป่าบ้านหนองผือสมัยนั้น เป็นศาลามุงหญ้าคาและปูฟาก กว้างประมาณสี่เมตร ยาวประมาณห้าเมตร ใช้กระโถนกระบอกไม้ไผ่บ้าน เวลากำลังแจกอาหาร ต้องนอนกระโถนไว้เรียบร้อย ก่อนแจกอาหาร แล้วจึงตั้งกระโถนขึ้นได้ เพราะฟากขลุกขลุ่ม เดินไปมากกระโถนจะล้ม ในขณะที่กำลังฉันเงียบส่งตมาก ไม่มีองค์ใดจะเคี้ยวฉันอันใดให้มีเสียงกร้อบๆ แก้วบๆ เลย เช่น

ถั่ว มะเขือแดง ที่ได้ฉันเป็นบางยุคบางสมัย เมื่อเดือนเป็นขึ้นๆ แล้วก็ตาม เมื่อมือหยิบส่งเข้าประตูปากแล้วก็ต้องสำนึกว่า เมื่อเราเคี้ยวพรวดลงที่เดียวจะมีเสียงกร๊อบหรือไม่ ถ้าเห็นว่าจะไม่มีเสียงกร๊อบแล้ว เราจึงเคี้ยวพรวดลงที่เดียว ถ้าเห็นว่าจะมีเสียงกร๊อบก็ค่อยเน้นลงให้บู่ก่อนจึงเคี้ยวต่อไป ข้อนี้พระอาจารย์มหาบัวบอก ข้าพเจ้าจึงได้รู้วิธีปฏิบัติ พระวินัยก็บอกไว้ไม่ให้ฉันดั่งจับๆ หรือชู้ดๆ แต่ดั่งกร๊อบมันก็ผิดเหมือนกัน เพราะมันคงเหมือนหมาเคี้ยวกระดูกและเลือกัดกระดูก

ปรารภเรื่องนี้ซ้าๆ ซากๆ อีกก่อน เพราะยังไม่ละเอียดดี ตอนนั้นอาหารเสร็จ พระอาจารย์ใหญ่ไปส้อมถ่าย ส้อมนั้นเป็นส้อมแบบโบราณ ชุดหลุมลึกประมาณสามเมตร ถวายเฉพาะองค์ท่าน กว้างเมตรเจ็ดสิบห้าเซ็นต์ ส้อมแบบโบราณ มีรางปัสสาวะ ครั้นองค์ท่านเข้าไปถ่าย ถอดรองเท้าเรียงคู่ไว้เรียบร้อย ไม่ผินหน้าผินหลัง เปิดประตูแบบมีสติ ไม่ตึงตัง ปัสสาวะลงในรางปัสสาวะแล้วเทน้ำลงล้าง ถ่ายเสร็จแล้วชำระด้วยใบตองกล้วยแห้งที่พันไว้เป็นกลมๆ ยาวคืบกว่าที่ลูกศิษย์จัดทำให้ไว้ เพราะองค์ท่านเป็นโรคริดสีดวงทวาร

ในยุคนั้นไม่มีกระดาษชำระ กระดาษที่มีหนังสือชาติใดๆ ก็ตาม องค์ท่านไม่เหยียบ ไม่เอาลงในกระถาน ไม่เอาเช็ดทวารหนักทวารเบา องค์ท่านเคยอธิบายบ่อยๆ ว่า หนังสือชาติใดก็ตาม สามารถจารึกคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทั้งนั้น จึงควรเคารพยำเกรง

เมื่อถ่ายเสร็จแล้ว องค์ท่านปิดกวางดเรียบ ค่อยเปิดประตูเบาๆ ออกมาโดยสุภาพ ไม่ตึงตัง นำเลื่อมใสถึงใจมาก เมื่อพิจารณาไปก็คล้ายกับว่าชมทรัพย์เศรษฐี แต่ชมทรัพย์เศรษฐียังมีดีกว่าชมทรัพย์โจรที่เขาปล้นมาได้ ถ่ายเสร็จเรียบร้อยทุกประการก็กลับพักกุฏิขององค์ท่าน ทำกิจธุระด้านภาวนาเฉพาะองค์ท่าน

ข้อปฏิบัติต่อหลวงปู่่มั่น

ครั้นถึงเวลาบ่ายหนึ่งโมงกว่าๆ องค์ท่านก็ลงจากกุฏิเปลี่ยนอิริยาบถบ้าง บ่ายประมาณสี่โมงเย็น ก็กวาดลานวัดพร้อมกัน ไม่มีองค์ใดจะใช้กลเม็ดหลีกเลียงได้ เว้นแต่ป่วยไข้ไม่สบาย หรือได้เฝ้าพยาบาลภิกษุไข้อยู่เท่านั้น กวาดลานวัดแล้วก็รีบ หามน้ำฉันท้ำใช้ไว้เติมตุ่มใหญ่ประมาณวันละสี่สิบปี๊บเป็นเกณฑ์ วันซักผ้าและวันมี อาคันตุกะมาพักมากก็ตักมากกว่า รีบหามเรียบร้อยแล้วก็รีบไปสร่งถวายหลวงปู่่มั่น เสร็จแล้วก็กลับไปสร่งกุฏิใครกุฏิมัน ไม่ได้รวมกันไปสร่งที่บ่อ แต่บ่อน้ำก็ไม่ไกล อยู่ในวัด ริมวัด น้ำในบ่อก็ไม่ขาดแห้งเลยสักที เป็นน้ำจืดสนิทดี พร้อมทั้งใส่สะอาดเยือกเย็นด้วย มีรางไม้กว้างๆ เทใส่ราง มีผ้ากรอง พระอาจารย์มหาบัวได้ดูแลเป็นหัวหน้า แต่มีได้ให้องค์ท่านตักและหาม เพียงเป็นนายหมวดนายหมู่ดูแล ในตอนที่ว่าน้ำๆ ฟืนๆ ก็เหมือนกัน

และการสร่งน้ำหลวงปู่ ถึงเวลาแฉกรและตาปะขาวต้มรอไว้แล้ว พระเถรผู้ประจำ สร่งน้ำไม่ได้เปลี่ยน เว้นไว้แต่ผู้ดูแลถวาย ส่วนผู้นุ่งผ้าผัดผ้าถวายและผู้ซัง น้ำร้อนสร่ง และผู้เก็บตั่งที่นึ่งสร่งนั้นก็ดี ผู้รักษาไฟอั้งโล่ก็ดี ผู้รอสวมรองเท้าถวายก็ดี ไม่ได้ถูกเปลี่ยน ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ถูกเปลี่ยนเลยเพราะมีข้อวัตรเกี่ยวกับสร่งน้ำถวายอยู่ และมีข้อวัตรอันอื่นเกี่ยวข้องอยู่หลายๆ อัน เฉพาะวันหนึ่งคืนหนึ่งเป็นนิจวัตร ใครเคย ถวายข้อวัตรแผนกไหน ก็ต้องทำแผนกนั้นเป็นประจำ จะก้าวก่ายสับสนอลหม่านแย่งกัน ทำไม่ได้ (ส่วนข้อวัตรส่วนรวมด้านอื่นเป็นอีกอย่างหนึ่ง) ข้อวัตรเกี่ยวกับลูกศิษย์ทำ ถวายองค์ท่านประจำวันประจำคืนจะก้าวก่ายกันไม่ได้ ของใครของมัน

ข้าพเจ้ามีข้อวัตรโศกโชนอยู่กับองค์ท่านหลายอย่างอยู่มาก คือ

๑. ตื่นขึ้นมาแต่เช้า รีบติดไฟอั้งโล่เข้าไปไว้ใต้ถุนองค์ท่านให้ไฟส่องขึ้นเพื่อไล่
อากาศหนาวเย็นไปบ้าง

๒. เมื่อองค์ท่านวิการในธาตุขันธ์ผิดปกติ ได้ถ่ายตอนกลางคืนลงที่หลุมใต้ถุน
ได้รีบเก็บด้วยมือ คือเอามือกอบใส่บุงก็ที่เขาไปตองรองแล้วเอาขี้เข้ารองอีก กอบอุจจาระ
จากหลุมมาใส่บุงก็ขึ้น ส่วนหลุมนั้น เอาถ่านรองหนาๆ ไว้แล้วมีฝาปิดไว้ตอนกลางวัน
ค้ำมิดแล้วรีบไปเปิดไว้ เข้ามืดรีบไปตรวจดูแบบเงียบๆ เมื่อเห็นรอยถ่ายก็รีบเก็บ
รีบล้างมือด้วยขี้เถ้าและน้ำมันก๊าด ตัดเล็บมือไว้ให้เรียบร้อย ข้อมือเอามือกอบออก หลวงปู่มหา
บอก แต่ไม่ได้บอกต่อหน้าหลวงปู่มัน บอกว่า **“ครูบาอาจารย์ชั้นนี้แล้ว ไม่ควรเอาจอบ
เสียมนะ ควรเอามือกอบเอา”** ดังนี้ ย่อมเป็นมงคลล้ำค่าของข้าพเจ้า

๓. เมื่อท่านออกจากห้องตอนเช้า รีบยกอั้งโล่จากใต้ถุนขึ้นไปรอรับที่ระเบียง ทั้งคอย
รับผ้าเช็ดหน้าองค์ท่านที่ท่านถือมาจากห้องนอน พอครูบาวันนุ่งผ้าถวายเสร็จแล้ว
ยกสองมือส่งองค์ท่านคืน

๔. เมื่อองค์ท่านลงเดินจงกรมตอนเช้า รีบเอาไฟตามไปไว้ที่หัวจงกรมและคอย
ดูแลอยู่ตามแถบนั้น เพราะเกรงท่านจะลืมนิไฟ

๕. เมื่อองค์ท่านไปศาลาเตรียมตัวไปบิณฑบาต จึงยกอั้งโล่ตามหลังไปด้วย ตั้งไว้
ใกล้ที่องค์ท่านนั่งพอสมควร

๖. กลับบิณฑบาตแล้ว รีบมาตรวจดูไฟอั้งโล่ แล้วรีบดูอาหารของตนว่าอันไหนที่
บิณฑบาตมาได้พอจะถูกกับธาตุองค์ท่าน และรีบช่วยหมู่เพื่อนในเรื่องอาหาร อย่างนี้
เผ้าบาตรของตนอยู่เหมือนนกบงอยฝั่ง

๗. จันเสร็จแล้วรีบล้างบาตรตน รีบเช็ดเอาไปไว้กุฏิตน ตอนเที่ยงโอกาสว่างจึง
ตากบาตร

๘. รีบเอาบาตรท่านอาจารย์มหาบัวไปไว้กุฏิท่าน ท่านจะตากเอง

๙. รีบกลับมาเอาอั้งโล่ขึ้นไปที่พักขององค์หลวงปู่ให้ทันกับเวลา อย่าให้องค์ท่านขึ้นไปก่อนอั้งโล่

๑๐. จงสังเกตให้ดีว่าองค์ท่านร้อนแล้วหรือหนาวอยู่ อย่ารีบด่วนแต่ทางจะเอามาดับท่าเดียว

๑๑. บางวันองค์ท่านหนาวจัด แต่พักอยู่เตียงนอกห้อง ท่านนอนอยู่แต่ไม่หลับ ภาวนาอยู่หนึ่งๆ ต้องขยับไฟเข้าหาใกล้เตียง ถ้าท่านห้าม จึงถอยไฟออก ถ้าท่านไม่ห้าม ท่านนิ่งภาวนาอยู่ เราต้องนั่งเฝ้าอยู่ใกล้เตียงนั้นนั่งอยู่ ถ้าหากว่าองค์ท่านพูดถามอะไร เราตอบเฉพาะตรงคำถาม อย่าลาม และก็ไม่แน่นอน บางที่ได้เฝ้าอยู่จนเที่ยงวันก็มี ตอนหัวค่ำก็ต้องได้จุดได้รักษาวนๆ เวียนๆ อยู่นั่นแหละ สิ่งเหล่านี้มิใช่องค์ท่านและสงฆ์ บังคับ ตนมีศรัทธาเอง

๑๒. เมื่อคราวซักหรือข้อมถวายเป็นองค์ท่าน เราก็ต้องอยู่กองข้อม กองซัก กองตาก กองพับไว้ กองตัด หลวงปู่มหา กองเย็บ ท่านอาจารย์วัน กองถวายเป็นแก้โรค ท่านอาจารย์วัน อาจารย์ทองคำ ปูที่นอนและเอาบาตรไว้ อาจารย์วัน อาจารย์ทองคำ

หลวงปู่ให้อุบายข้าพเจ้าปูที่นอนต่อหน้าอาจารย์วันว่า **“ท่านหล้า ปูที่นอนกับเขาไม่เป็น เอาแต่ของทยาบๆ หนักๆ”** พูดเย็นๆ เบาๆ แต่ข้าพเจ้าก็เก็บไว้เฉพาะส่วนตัวในสมัยนั้น ถ้าหากว่าเล่าให้อาจารย์มหาฟัง ท่านอาจารย์มหาที่จะต้องให้ปุจริงๆ มีอยู่ข้อหนึ่งที่อดไม่ได้ ได้เล่าถวายท่านอาจารย์มหาฟัง คือมีพระองค์หนึ่งปูที่นอนถวายหลวงปู่มัน ทั้งปูทั้งเหยียบไปมาเต็มเท่า บริหารขององค์ท่านบางชนิด เช่น กระทบยาสูบก็ข้ามไปมา ข้าพเจ้าอดไม่ได้ ก็เล่าถวายท่านอาจารย์มหา ท่านอาจารย์มหาที่หาอุบายสังเกต ก็พบจริง จึงพูดขึ้นว่า **“หมู่ทำแบบไม่มีสูงมีต่ำแบบนี้ ผมไม่เหมาะหัวใจ ปล่อยให้คนที่เขาเคารพว่านี่มาทำจะเป็นมงคล ทำขวางหมู่เลยๆ”** ดังนี้ แต่นั้นมาพระองค์นั้นก็เข็ดหลาบ

การปูที่นอนขณะนั้นมีสามองค์ คือ อาจารย์ทองคำ อาจารย์วัน คุณสีหา (คุณสีหาเป็นหลานอาจารย์วัน) เมื่ออาจารย์วันปู ปูกับคุณสีหา เพราะจับคนละทางเพื่อให้ผ้าตั้ง

แล้วจึงยึดเยียดตามริมให้ตั้งอีก บางทีอาจารย์ทองคำมาแอบดู แต่หลวงปู่คงเข้าใจว่า อาจารย์วันกับคุณลีหาเท่านั้นช่วยกันดู ข้อวัตรเฉพาะอันนี้ก้าวก่ายกันอยู่ทางลับๆ

มีปัญหาว่าเวลาลูกศิษย์อยู่ที่นอนนั้น หลวงปู่ไปอยู่ไหน หลวงปู่กำลังถ่ายอยู่ที่ส้วม ตอนหลังฉันจึงหันเสร็จเป็นส่วนมาก ถ้าถ่ายเวลาผิคนั้นแล้ว เรียกว่าธาตุไม่สบาย เฉพาะองค์ท่าน การทำข้อวัตรถวายหลวงปู่ประจำวันคืน ไม่ให้หลวงปู่หาอุบายคอย ลูกศิษย์ มีแต่ลูกศิษย์คอยเท่านั้น ตอนนั้นพระอาจารย์มหาได้เทศน์หมู่ในยุคหนองผือ ลับหลังหลวงปู่ซู่ๆ ซากๆ เสมอๆ แม้ตัวของผู้นั้นก็ดี ถ้าไม่มีหลวงปู่มาควบคุม ในยุคนั้น ก็มักจะตีความหมายไม่ออกหลายเรื่องอยู่ เพราะบางเรื่องลึกลับจมองไม่ออก เมื่อองค์ท่านมีโอกาสลับหลังมาอธิบายให้ฟัง ก็เท่ากับของคว่าอยู่แล้วหายขึ้น

สำหรับองค์ท่านในสมัยนั้น ต้องมีภาระหนักใจกว่าองค์อื่น แต่ด้วยความศรัทธา และพอใจ ก็เลยกลายเป็นเบา

- ก. ด้านธรรมะส่วนตัว เพราะเราหลายพรรษา ทั้งชื่อใหญ่เป็นมหาด้วย
- ข. ด้านเกี่ยวกับหลวงปู่ เพราะเราเคารพและรักท่านมากๆ
- ค. ด้านบริหารหมู่ เพื่อแบ่งเบาหลวงปู่
- ง. ด้านญาติโยม เพื่อให้รู้จักความหมายของหลวงปู่ จิปาถะสารพัดทุกๆ ด้าน

ท่านเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังบ่อยๆ ในยุคนั้น เพราะเข้าใจหลวงปู่ใหญ่ขนาดไหน ก็เข้าใจหลวงปู่มหาขนาดนั้น องค์ท่านฉลาดมาก บอกไว้ว่า ถ้าวันไหนจะไม่ทัน หลวงปู่มันในข้อวัตรขององค์ท่าน อยู่มาล้างกระโถนผม อยู่มาเอาบาตรผมลงไปศาลา จงรีบให้ทันข้อวัตรขององค์หลวงปู่ก็แล้วกัน เพราะองค์ท่านจะวิจารณ์ว่ามาเป็น คณาจารย์แข่งกัน เพราะข้อวัตรขององค์ท่านมีมาก แต่องค์ท่านฉลาด รีบออกห้องก่อน หลวงปู่มันตอนเช้า เรามีเวลาไปล้างกระโถนไม่ไผ่ถวายให้ และได้เอาบาตรลงมาไว้ศาลา ถวาย ส่วนบาตรตนเองเอาลงไปก่อนแต่ยังไม่ได้อรุณ ต้องคล่องว่องไวจึงได้ วิชาเกียจคร้าน วิชาหลักกลางวัน วิชาเกรงจะไม่ได้ฉันของดีๆ และมากๆ และเกรงจะไม่ได้ใช้บริหารดีๆ ก็ไม่มีในสมัยนั้น

หนึ่งทุ่มประชุมกันที่กุฏิหลวงปู่มัน

ผู้ที่ไปทำแต่ข้อวัตรครุบาอาจารย์และส่วนรวมบริบูรณ์ก็ตาม ถ้ามเรื่องภาวนาไม่ได้ความก็ถูกเทศน์หนักอีก ผู้เขียนปีแรกถูกเทศน์หนักสามครั้ง แต่คนละเรื่องมิใช่เรื่องเก่า ปีที่สองที่สามที่สี่ เจียบ ไม่มีเลยก็ว่าได้ แต่ธรรมเนียมนักปฏิบัติยอมถือกันว่าถ้าเทศน์องค์ใดเป็นต้นเหตุ ก็ให้ถือว่าเทศน์หมดวัด ถ้าไม่น้อมลงอย่างนั้นแล้ว มาจะความถือตัวจะกำเร็บโดยไม่รู้ตัว แม้เมื่อถูกชมก็เหมือนกัน ถือว่าชมหมดทั้งวัด น้อมอย่างไรจึงได้ความอย่างนั้น น้อมอย่างนี้ คือถ้าใครทำอย่างนี้ก็ต้องถูกติเตียนอย่างนี้ไม่เลือกหน้า ถ้าใครถูกอย่างนี้ก็ต้องถูกชมอย่างนี้ เรียกว่าน้อมลงมาใส่ตนนี้ที่หลวงปู่มหาเคยอธิบายในยุคนั้น

และปรารภต่อไปว่า เมื่อสรองน้ำถวายเป็นองค์ท่านแล้ว องค์ท่านก็เข้าทางจงกรมต่อไปจนถึงมีดคำ พระเณรในวัดนั้นก็เช่นกัน ราวทุ่มหนึ่งก็ไปประชุมกันที่กุฏิองค์ท่าน จุดตะเกียงโตะกลมเล็กๆ กราบแล้วนั่งพับเพียบเรียบร้อยสงบอยู่ องค์ท่านหากเทศน์เองโดยอิสระ เห็นสมควรอันใดด้านศีล สมาธิ ปัญญา ประเภทใดๆ องค์ท่านก็เทศน์อย่างจิตใจของผู้หวังอรรถหวังธรรม ด้านศีล องค์ท่านกล่าวเป็นลำดับทั้งพุทธบัญญัติและอภิสมาจารอย่างแยกคาย ทั้งยันและขยายหลายร้อยหลายพันนัย ย่นลงในเอกศีลในปัจจุบันทันกาล พร้อมทั้งสมาธิ ปัญญา ให้สมดุลงันไปเป็นชั้นๆ จนถึงโลกุตตรศีล โลกุตตรสมาธิ โลกุตตรปัญญา อูบายขององค์ท่านแตกฉานในอรรถในธรรม พุทธประวัติของพระองค์ ตลอดพระสาวก สาวิกา จัปมายกเป็นตัวอย่างให้กุลบุตรกุลธิดาปลุกใจให้ศรัทธายิ่งขึ้น ตลอดถึงองค์ท่านวัยหนุ่มได้ขึ้นเขาลงห้วย สันโดษมักน้อย ขยันหมั่นเพียร มอบเป็นมอบตายต่อการปฏิบัติ ปลุกจิตใจให้เห็นภัยในสงสาร

ภัยกับไฟกับกิเลสก็มีความหมายอันเดียวกันแห่งรสชาติ มีไฟหลงกับไฟวิชา
ที่ทำให้เป็นไฟก็มีความหมายอันเดียวกัน นอนเนืองอยู่ในชั้นธสันดานของปวงสัตว์
ผู้ที่หนักไปในโลกียสมบัติวัฏฏนิยมนกลายเป็นยาเสพติดของเจตนาอันมุ่งหมาย
จนกว่าอริยมรรคอริยผลเบื้องต้นจะปรากฏเด่นชัดในตน จึงจะไม่เดินวนขอบกระดิ่ง
จึงจะพอใจเดินผ่าศูนย์กลางกระดิ่ง ข้ามปากขอบกระดิ่งไปปากโน้น คือปากโลก
ปากโกรธ ปากหลง และถ้าไม่ยอมขี่เรือสุริยะอสุริย์ข้ามปาก คือหนังหุ้มอยู่โดยรอบนี้
ก็ยากจะข้ามทะเลาะจะได้ และยากจะบรรเทาโรคได้อีก ผู้มีโรคจะมีหลงหนัง ฯลฯ อยู่
ก็เหมือนไม้ที่มียาง ทั้งแช่อยู่ในน้ำ จะสีให้เกิดไฟจนแขนขาดยอมเกิดไฟขึ้นไม่ได้เลย
ผู้คอยแต่จะเอาโกรธออกหน้า ถ้าไม่หนักไปทางเมตตาทน เมตตาสัตว์อื่น ให้เสมอภาค
กันแล้ว โกรธก็ยิ่งจะบวก โกรธคุณ โกรธทวิ ไม่ผ่อนปรนลงได้ ผู้ไม่มีสติลึ้มๆ หลงๆ
เป็นเจ้าใหญ่นายโตของชั้นธสันดานแล้ว ไม่พอใจกำหนดลมออกเข้า ความลึ้มๆ หลงๆ
นั้นเล่าก็ยิ่งบวกทวีคุณทวีหนักเข้า กรรมฐานแต่ละอย่างๆ มีพระคุณอยู่ก็จริง ยาแก้โรค
แต่ละอย่างๆ มีคุณอยู่ก็จริง ถ้าวางยาไม่ถูกกับโรคแล้ว โรคก็หายยากด้วย ข้อนี้ต้อง
ขึ้นอยู่กับเจ้าตัวของใครของมัน จะสังเกตรู้เองส่วนตัว

การประชุมก็หนึ่งทุ่มไปหาสี่ทุ่มเป็นส่วนมาก เสร็จแล้วบางทีก็จับเส้นถวายเป็น
การจับเส้น ไม่ได้พูดไม่ได้คุยกันเลย บางทีจับเส้นไปไม่นานเท่าใด องค์กรท่านบอกหยุดแล้ว
ก็ส่งองค์กรท่านเข้าห้อง องค์กรท่านก็กราบพระภิกษุมาต่อไป และบางวันองค์กรท่านก็เข้าห้อง
เร็วกว่านั้นบ้าง แต่การตื่นนอนล้างหน้านั้น มีเกณฑ์ดีสามอยู่แล้ว

ปี ๒๔๘๙ ก็ดี ๒๔๙๐ ก็ดี สามวันประชุมคราวหนึ่ง ตลอดทั้งเลี้ยงและฝน แต่ฤดูแล้ง
ก็ไม่แน่นอน เพราะพระอากาศันตุกะมาบ่อยๆ ๒๔๙๑ เจ็ดวันประชุมคราวหนึ่ง
๒๔๙๒ สิบวันบ้าง กว่าบ้าง จึงประชุม เพราะชราภาพหนักเข้า

ในยุคหนองผือ องค์กรท่านให้โอกาสพิเศษแต่ละบุคคล ใครขัดข้องจำเป็นให้เข้าหาได้
เป็นพิเศษ การเปิดโอกาสรับแขกประจำวัน เข้าออกห้องแล้วรับแขกประมาทห้าหกนาที่
เพราะจวนลงจงกรมก่อนนิณฑบาต ตอนนั้นเสร็จ ถ่ายส้วมแล้ว รับแขกที่กุฏิท่าน ทำหรือ
สืบนาทิ ปายหนึ่งโมงตอนกลางวัน รับแขกอยู่ประมาทยี่สิบนาที่ องค์กรท่านตรงต่อเวลา
ขององค์กรท่านมาก

ผู้จะต้องถูกเข่นอย่างหนัก

การเขียนประวัติตน ประวัติองค์กรหลวงปู่ ครูบาอาจารย์ และหมู่เพื่อนในยุคหนองผือไม่ให้ลึกๆ ลั่นๆ ก็เป็นเรื่องทำได้ยาก เพราะสมัยนั้นไม่มีเทป เป็นเพียงต่างคนต่างจำได้เท่านั้น ผู้ไม่สนใจบ้างก็จำไม่ได้เลยพอที่จะสมเหตุสมผลที่ตนไปอาศัยอยู่

แต่อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมขององค์กรท่านทุกๆ อุบาย ทุกๆ กัณฑ์ ไม่ว่าจะส่วนรวมหรือเฉพาะบุคคล แสนๆ นัย ลั่นๆ นัย ก็ตาม หนักแน่นลงไม่ให้เห็นซ้ำในสงสาร เขย่าอยู่เสมอว่า **มิใช่บวชเล่น มิใช่ปฏิบัติเล่นเพื่อลวงโลก เพื่ออามิส หรือเพื่อธรรมเนียมหรือเพื่อเปลี่ยนชื่อ**

คนนอนหลับแต่หัวค่ำ คนหลักกลางวันตื่นใหญ่ๆ คนนอนตื่นสายหลังตีสาม คนทำข้อวัตรแต่ภายนอกหลวงอาจารย์ คนมักอวดดีทะเลาะกับเพื่อนฝูง คนฉลาดแกมโกง คนพูดธรรมสูงแต่ข้อวัตรเหลวไหล คนไม่เคารพไม่เจียมตัว คนวางเฉยหลอกลวง ทำท่าว่าจิตตนสูง คนไปเที่ยววิเวกเล่น แต่เนื้อเรื่องเข้าไปวิวันไม่ตั้งใจปฏิบัติภาวนา คนไปเที่ยววิเวกเด็ดเดี่ยวในป่าในเขาจริง แต่เมื่อเขาทำร้านให้พักแล้ว ก็ติดต่อกับญาติโยมจนไม่มีเวลาทำความเพียร เมื่อกลับเข้าสำนักแล้วไปคุยอวดหมู่ว่าตนเก่งได้วิเวกดี

ทั้งหลายที่บรรยายมานี้ ต้องถูกเข่นจากองค์กรหลวงปู่ทั้งนั้น และก็ไม่ได้อยู่กับองค์ท่านพอพรรษา ไม่เหตุอันหนึ่งก็อันหนึ่ง พระธรรมบันดาลให้ร้อนใจอยู่กับองค์ท่านในสำนักไม่ได้

ข้ออื่นยังมีอยู่อีก พระเถระบางองค์ทำอะไรตามอัตโนมัตติ เช่น ทำกลดทำร่วมก็ดี ย้อมผ้าผ่าแก่นขนุนก็ดี ไม่ได้กราบศึกษาขอโอกาส ผิดประเพณีขององค์ท่านทั้งนั้น ส่งเสียงกับเพื่อนกุฎิอื่นก็ดี มักคุยแต่เรื่องโลกก็ดี ชอบติดต่อกับญาติโยมประจบประแจง ก็ดี เมื่อองค์ท่านเรียกใช้องค์ใด พระเถระองค์นั้นไปใช้ผู้อื่นอีกต่อหนึ่งก็ดี ไม่ใช่ใครต่อดอก แต่ไม่เอาใจใส่ ลงมือทำงานก็ดี ลงมือทำอยู่แต่ทำแบบมักง่ายก็ดี จับสิ่งของไม่มีสติปักเบิกตั้งตั้งก็ดี ห่มผ้าตีลูกบวบ ไกล่คณะสงฆ์หรือพระปฏิมากรก็ดี สะบัดผ้า และตีหมอนตากลมอนดังตุ่มๆ ตามๆ ก็ดี ล้างเท้าแล้วเช็ดไม่ถี่ มีรอยนิ้วเท้าที่ศาลาและกุฎิก็ดี มีดพร้าขวานเสียม คานหามน้ำ เครื่องใช้ส่วนตัวส่วนรวม ไม่เก็บเป็นระเบียบก็ดี เคารพทำดีแต่บริหารส่วนตัว ของสงฆ์ของส่วนรวมไม่เคารพรักสงวนก็ดี มีดพร้าขวานสิ่วเลื่อยไม่คม ไม่มีใครลับคมเลยก็ดี ด้ามพร้าด้ามขวานแตกหักไม่มีใครสงวนบูรณะก็ดี จอบเสียมขุดดินแล้วไม่ล้างก็ดี เครื่องเหล็กที่ใช้ด้วยสงวนคมตากลมตาดนนาน ไม่มีใครเก็บก็ดี รมเปียกมาแล้วไม่เช็ดไม่ตากก็ดี ตากลมตาดนนานจนเปราะก็ดี รมกางอยู่แต่เอียงวางทางหนึ่งให้ถึงดินก็ดี โรงไฟกรงรังมีเถาถ่านเกลือถ่านกลาดก็ดี ใต้ร้านเก็บพื้นกรงรังก็ดี ผาตุ่มน้ำไม่ปิดก็ดี ผ้าเช็ดเท้าหนาๆ ชักก็ดี

ที่พรรณนามานี้ หลวงปู่ต้องเช่นแบบเผ็ดๆ ร้อนๆ ทั้งนั้น ยังอยู่อีกมากมายนัก ถ้าจะเขียนให้หมด ก็กลายเป็นบุพพลิกษาหรือมหาขันธ์ ผู้ไปอยู่กับองค์ท่านจะอวดฉลาดไม่ได้ ต้องยกธงขาวว่าข้าเหนื่อยมาเกิดชาติใหม่

การรับคนเข้าสำนัก องค์ท่านแนบเนียนจำกัดมาก แม้จะเป็นมายาอ่อนโยนแต่ภายนอก แต่ภายในแข็งกระด้าง ดีเสมอยกตนเทียบหรือสูงกว่าองค์ท่าน องค์ท่านก็ไม่รับไว้ เพราะไม่สุมสี่สุมห้า มีทั้งตาเนื้อภายนอกและมีทั้งตาในแห่งปัญญาด้วย พอจะสั่งจะสอนได้ องค์ท่านจึงรับไว้ เพราะไม่มีใครจะไปจับมือท่านเช่นได้ในตอนนี้

พระอาจารย์เนตรพูดกับข้าพเจ้าว่า “หล้าเอ๊ย ท่านมีวาสนากว่าผม ท่านเข้ามาคราวเดียวได้อยู่เลย ผมนี้เวียนอยู่สามปีจึงได้อยู่ณะหล้า ผมมาปีที่แรก เทศน์ผมว่า เนตรเอ๊ย ผมกับท่านเทศน์ไม่ได้ผลดอก จงหนีไปวิเวกเสีย ว่าสองสามครั้งติดๆ กัน ผมก็เลยไป มาปีที่สองก็เทศน์แบบเก่า เทศน์แบบเย็นๆ เจ็บในมาก ผมก็ได้ออกไป มาปีที่สามนี้แหละ

ได้แบบผิดๆ แต่ไม่รู้วันไหนจะไล่แบบเย็นๆ อีก” พูดแล้วท่านก็ยิ้ม แม้มุขจะว่าง ลักเพียงไรก็ตาม ถ้าไม่พอจะสอนได้ องค์ท่านก็ไม่รับ เทศน์ให้ฟังแล้ว สามวัน เจ็ดวัน ก็ไล่ออกไป องค์ท่านใช้คำว่า “เออ เราเทศน์เด็ดๆ ให้แล้ว รีบออกไปวิเวกนะ อย่าอยู่” บางรายเข้าไปไม่ถูกระเบียบเหมือนมาจากนรก ก็เลยไล่หนีแบบซู่ๆ เชิญๆ ในวันนั้น ก็มีมาก

สมัยยุคหลวงปู่มั่น ยุคบ้านหนองผือ มิได้เอาใจใส่สุขทุกข์แขกทางไกลในการตี๋ม กินพักผ่อนหลับนอนนั้น เพราะเหตุว่า สมัยนั้นโจรผู้ร้ายไม่ค่อยมี อะไรมาก อดทนมาก แต่ทุกวันนี้ต้องดูแลทุกๆ ด้าน เพื่อความปลอดภัยและให้ความอบอุ่นทุกๆ ด้าน เพราะ บ้านเมืองคับขันตามสถิติกำลังเท่าที่จะเป็นไปได้

และวันวิสาขะ วันมาฆะ และวันสารท อันเป็นวันสำคัญของชาวพุทธ องค์ท่าน หลวงปู่มั่นก็พาพุทธบริษัทในสังคมปฏิบัติตามประเพณี

การสวดมนต์ประจำวันเข้าเย็น เอาของใครของมันเงียบๆ มิให้ใช้เสียงกระเทือนกัน สวดน้อยสวดมากแล้วแต่อิสระของแต่ละท่าน แต่ให้หนักไปในทางจงกรมภาวนา (นั่นคือ มหาสวดมนต์) ซึ่งผู้พิจารณาไตรลักษณ์อยู่ไม่มีกลางวันกลางคืนก็เรียกว่า สวด “อนัตตลักขณสูตร” อยู่ไม่มีกลางวันกลางคืนแล้ว เป็นต้น แต่วันมาฆะ วันวิสาขะ ต้องสวดพร้อมกันทั้งญาติโยม วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันอุโบสถ สวดแต่พระ เข้าพรรษา ออกพรรษา สามเณรก็สวดด้วย คือสวดมนต์แล้วก็สมาทานพรรษา กลางพรรษา นอกจากวันอุโบสถก็ของใครของมัน

ถ้าพระเถรชัดช่องทางภาวนาหรือมีฤทธิ์ดวงๆ เช่น เจ็บป่วยขึ้นสดๆ ร้อนๆ องค์ท่าน ก็ทรงอนุญาตให้เข้าหากราบเรียนพิเศษได้โดยทุกเมื่อตามกาลเทศะ

เรื่องธรรมชั้นสูงขององค์หลวงปู่มั่นที่องค์ท่านยืนยันว่า **ไม่ว่ากรรมส่วนใด ถ้าสำคัญตนว่าสวย ก็เป็นอันผิดทั้งนั้น** ถ้าผู้ชอบแย้งก็จะมีข้อแย้งว่า เพราะมีในปฐม-สมโพธิและในพุทธประวัติว่า พระพุทธเจ้าสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเต็มที แล้ว ก็ทรงเสวยวิมุตติสุขแห่งละ ๗ วัน รวมเป็น ๔๙ วัน เพราะนางสุชาดาถวายอาหาร

คือข้ามรฐปายาสทั้งถาดนั้น แบ่งออกได้เป็น ๔๙ คำ คงไปได้วันละคำ ก็กล่าวคำว่า เสวยวิมุตติสุขโต้งๆ แต่ผู้เขียนเพื่อแบ่งเบาหลวงปู่มั่นว่า ชะรอยเกจิอาจารย์ผู้กสมมติขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังรู้จักความหมายว่าพระองค์เสวยวิมุตติสุข คำว่า **“เสวยวิมุตติสุข”** นั้น ออกจาก พระโอษฐ์ของพระองค์โดยแท้ หรือหากว่าเกจิอาจารย์ผู้กสมมติเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจ ก็อาจเป็นไปได้ ผู้เขียนเข้าใจว่าพระองค์สำคัญตัวว่าอยู่ในที่ไหนยังไงก็ไม่ทราบได้ เพราะระลึกใจและธรรมชาติของพระองค์ไม่เป็นฐานะของสาวกจะรู้ได้ทุกแง่ทุกมุม เช่น พระอนุรุธตามพระองค์ได้ในเวลาเข้านิโรธสมาบัติ ก็คงตามได้เป็นบางครั้งบางครั้ง จะให้เท่าเทียมถึงพระองค์ย่อมเป็นไปได้ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว สาวกก็ต้องตีเสมอ เหมือนพระองค์ได้ทั้งนั้น เช่น ทรงสรรเสริญพระมหาสารีบุตรทรงมีพระปัญญา มาก ก็ตาม แต่คงไม่ถึงเสี้ยวของพระองค์เลย แม้พระสิวลีมีลาภมาก ก็คงไม่ถึงเสี้ยวของ พระองค์อีกด้วย

อีกประการหนึ่งที่น่าควรคิดเช่น นางธรรมทินนาภิกษุณีเข้านิโรธสมาบัติแล้ว วิสาขคฤหบดีไปทรงเรียนถามนางธรรมทินนาว่า **“ในขณะที่เข้านิโรธสมาบัติอยู่นั้น ได้สำคัญตัวว่าอยู่ที่ไหนหรือไม่”** นางก็ตอบว่า **“มิได้สำคัญตัวว่าอยู่ในนิโรธสมาบัติ และไม่สำคัญว่าตัวอยู่นอกนิโรธสมาบัติ หรืออาการใดๆ ทั้งสิ้น”** เหล่านี้เป็นต้น

เมื่อเป็นดังนี้ก็ตรงกับคำของหลวงปู่มั่นที่ว่า **ไม่ว่ากรรมส่วนใด ถ้าสำคัญตนว่า เสวย เป็นสำคัญผิดทั้งนั้น** นี่เป็นธรรมชั้นสูงของพระพุทธศาสนา ถ้าจะอาจเอื้อมแข่ง คำเทศน์ของหลวงปู่มั่นในขณะนี้ ก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบดังกล่าวมาแล้วนั้น

กรรมฐานที่หลวงปู่มั่นสอน

ด้านภาวนา สอนให้เลือกเอาตามจริตนิสัยที่สะดวกของจิต เป็นที่สบายของจิต ในกรรมฐานสี่สิบห้อง อันใดอันหนึ่งแล้วแต่สะดวก เมื่อบริกรรมและเพ่งอยู่พอ ก็ลงไปปรากฏรสชาติอันเดียวกัน เช่น **ขณิกสมาธิ** รวมลงไปขณะหนึ่งแล้วถอนออกมา **อุปจารสมาธิ** รวมลงไปแล้วมักจะมีนิมิตต่างๆ เช่น แสงเดือนหรือดวงอาทิตย์ ดวงดาว ควันไฟ เมฆหมอก กงจักร ดอกบัว เทวบุตร เทวดา หรือร่างของตนปรากฏว่า พองขึ้น หรือเหี่ยวลง หรือปรากฏว่าเหาะเหินเดินอากาศโลดโผนต่างๆ นานา เหล่านี้เป็นต้น เรียกว่าอุปจารสมาธิทั้งนั้น “**จาระ**” แปลว่า ไปตามนิมิตแขกที่มาเกยมาพาด ภายหลังจากนิมิตเดิมที่เพ่งไว้ “**ฉานัง**” แปลว่า เพ่งอยู่ อุปจารสมาธินี้ หมดกำลังก็ถอนออกมาเหมือนกัน

อัปปนาสมาธิ เข้าไปละเอียดกว่านั้นอีก แต่ไม่มีนิมิตแขกมาเกยมาพาด เป็นแต่รู้ว่า จิตอยู่ ไม่วอกแวกไปทางใด และไม่สงสัยว่าขณะนี้จิตเราเป็นสมาธิหรือไม่หนอ ย่อมไม่สงสัยในขณะนั้น ไม่ปรากฏว่ามีกาย ปรากฏแต่ว่ามันรู้อยู่เท่านั้น ไม่ได้วิตกวิจารณ์ อันใดเลย แต่หมดกำลังก็ถอนออกมาอีก แต่หนานกว่าอุปจารสมาธิ เพราะความหยุดอยู่ แน่วแน่หนึ่งกว่ากัน

ขณิกสมาธิ นี้ ภวังคบาทก็ว่า ขณิกภาวนาก็ว่า ขณิกฉานก็ว่า **อุปจารสมาธิ** นี้ ภวังคจรณะก็ว่า **อุปจารภาวนา** ก็ว่า **อุปจารฉาน** ก็ว่า **อัปปนาสมาธิ** นี้ ภวังคปัจเฉทะก็ว่า **อัปปนาภาวนา** ก็ว่า **อัปปนาฉาน** ก็ว่า

แต่การเรียกชื่อใส่ชื่อลือนามนั้นเป็นรสชาติอย่างหนึ่ง ส่วนรสชาติของสมาธิแต่ละชั้นก็เป็นรสชาติไปอย่างหนึ่ง คล้ายกับลิ้นจี่บองน้อยก็รู้จักรสน้อย ลิ้นจี่มากก็รู้จักรสมาก แต่มิได้สอนให้ติดอยู่เพียงแค่นี้ เพราะสมาธิชั้นนี้อยู่ที่อำนาจไตรลักษณ์ มี อนิจจัง เป็นต้น แต่จัดเป็นฝ่ายเหตุ ฝ่ายมรรค ฝ่ายผล ของเหตุผลของมรรคเป็น ปุญญาภิสังขารทั้งนั้น เป็นของจริงขนาดไหนละ จริงตามฐานะแต่ละชั้นแต่ละชั้น เช่น หนึ่งก็จริงตามฐานะของหนึ่ง เนื้อก็จริงตามฐานะของเนื้อ เอ็นก็จริงตามฐานะของเอ็น กระดูกก็จริงตามฐานะของกระดูก เป็นต้น จริงตามสมมติที่ใส่ชื่อลือนาม จริงตามปรมาตถ์เสมอภาค คือเกิดขึ้นแล้วแปรปรวนแตกสลายไป ไม่เกรงขาม ไม่ไว้หน้าใครๆ ทั้งนั้น สติปัญญาชั้นนี้ก็ต้องพิจารณาให้แยบคายให้รู้ตามความเป็นจริงในชั้นนี้ลึกลงไปอีก มิฉะนั้นความหลงไม่มีหนทางจะร่อยหรอไป เพราะความหลงเป็นแม่ทัพของกิเลสชั้นที่หนึ่ง อันมีอำนาจเหนือกิเลสใดๆ ทั้งสิ้น จึงบัญญัติว่า อวิชชา เพราะไม่ใช่วิชา แต่เป็นวิชาที่พาท่องเที่ยวเสวยสรรพทุกข์ เป็นวิชาของกิเลสมาร เพราะกิเลสมารมีอำนาจเหนือมารใดๆ ทั้งสิ้น

ย้อนมาปรารภเรื่องกรรมฐานอีก **หลวงปู่มั่นยืนยันว่า กรรมฐานสี่สิบห้องเป็นห้อง**
อานาปานสติ อานาปานสติเป็นยอดมกฺกของกรรมฐานทั้งหลายอยู่แล้ว ศาสนาอื่นๆ นอกจากพุทธศาสนาแล้ว ไม่ได้เอามาสั่งสอนให้หัดปฏิบัติกันเลย เพราะกรรมฐานอันนี้ บริบูรณ์พร้อมทั้งสติปัญญา ๔ ไปในตัวด้วย และเป็นแม่เหล็กที่มีกำลังดึงกรรมฐานอื่นๆ ให้เข้ามาเป็นเมืองขึ้นของตัวได้ เช่น พระมหากษัตริย์ของพุทธโธ ธัมโม สังโฆ สีโล จาโค กายคตา แก่ เจ็บ ตาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้เป็นต้น ย่อมมีอยู่จริงอยู่พร้อมทุกลมออกเข้าแล้ว แปรเดหมีสี่พันพระธรรมชั้นย่อยมจริง ย่อมมีอยู่ทุกลมออกเข้าแล้ว ไม่ต้องไปค้น ไปหา ไปจด ไปจำ ไปบ่น ไปท่องทางอื่นก็ได้ ถ้าไม่หลงลมเข้าลมออกแล้ว โมหะ อวิชชา วัฏจักร มันจะรวมพลมาจากโลกหน่วยไหนละ หลงลมออกเข้าก็หลงหนึ่งเหมือนกัน ถ้าไม่หลงหนึ่ง ก็ไม่หลงลมออกเข้า โดยนัยเดียวกัน ดูโลกก็ดูทุกข์ ดูทุกข์ก็ดูโลก ดูสังขารก็ดูทุกข์ ดูทุกข์ก็ดูสังขาร พันโลกก็พันทุกข์ พันทุกข์ก็พันโลก พันสังขารก็พันทุกข์ พันทุกข์ก็พันสังขาร มีความหมายอันเดียวกัน ทั้งนั้นไม่ผิด รู้ลมออกเข้าในปัจจุบัน รู้ลมออกเข้าในอดีต รู้ลมออกเข้าในอนาคต รู้

ผู้รู้ในปัจจุบัน รู้ผู้รู้ในอดีต รู้ผู้รู้ในอนาคต แล้วไม่ติดข้องอยู่ในผู้รู้ทั้งสามกาล ผู้นั้น
ก็ดับรอบแล้วในโลกทั้งสามด้วยในตัว อวิชชาและสังขารเป็นต้นก็ดับไป ณ ที่นั่นเอง
ไฟโลภ ไฟโกรธ ไฟหลง ก็ดับไป ณ ที่นั่นเอง กองทัพนครมีกำลังสมดุลงดด้วยสติปัญญา
กองทัพอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นต้น ย่อมแตกสลาย ไม่ต้องพุดไปหลายเรื่อง
หลายแบบก็ได้ พระอาทิตย์ส่องแสงจ้า มีดนั้นหาไม่ได้สิ่งลา หายวับไป ณ ที่นั้น

การลาไปวิเวกของหลวงปู่มหา

พอถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๙ นั้นเอง พระอาจารย์มหาบัวก็ดำริจะออกวิเวก โครงการขององค์ท่านจะไม่ไปไกล เพราะจะได้ฟังข่าวสุขทุกข์ของหลวงปู่ทุกประการ จะได้เป็นผู้กลับเข้ากลับออกอยู่ ไม่ไปแบบเตลิดเปิดเปิง และหวังจะได้ธรรมะพิเศษ มาศึกษากราบเรียนเพิ่มเข้า เพราะอายุพรรษาก็มากเข้าลืบทำพรรษาแล้ว และก็อภัย หลวงปู่ เกรงผู้อยู่ข้างหลังจะปฏิบัติในสำนักบกพร่อง ทำให้หลวงปู่ไม่สะดวกธรรมะ ทุกๆ กรณีในสำนัก แต่ลงท้ายก็เลยตกลงใจไป

ฝ่ายข้าพเจ้าก็นึกอยากจะไปกับองค์ท่านด้วย หลวงปู่ก็รู้จักแล้วและหลวงปู่ได้เทศน์ อยู่บ่อยๆ ว่า ใครออกวิเวกปีนี้กลับมา เมื่อถูกถามไม่ได้ความในด้านภาวนา จะไม่ให้อยู่ จำพรรษาด้วยต่อไปในอนาคต ถ้าไปวิเวกจริง ถ้ามก็ต้องได้ความแท้ ไม่น้อยก็ต้องมาก แต่ไปวิเวกเป็นส่วนมากเพราะไปเที่ยวเล่นตามสำนักเฉยๆ

การไปวิเวกในสมัยนั้น ไปในดง ในป่า ในโคก ในดอน ในภูเขา ได้ทั้งนั้น เพราะไม่มี สิ่งที่สงสัยกันในการเมือง ขอแต่กล้าหาญ ไม่กลัวเสือสัตว์ป่านานาชนิดเท่านั้น การไป องค์เดียวเป็นขั้นที่หนึ่ง ไปสององค์เป็นขั้นที่สอง ไปสามองค์เป็นขั้นที่สาม ไปเหลือนั้น (มากกว่านั้น) อยู่วัดดีกว่า เพราะถือกันว่าวิเวกไม่สะดวกได้

มีปัญหาว่า พระอาจารย์มหาบัวนั้น หลวงปู่มั่นก็เกรงว่าจะไปเที่ยวเล่นดอกหรือ จึงปรารภอย่างนั้น แก้วว่า ปรารภเพื่อพวกอื่น บุคคลอื่นต่างหาก เพราะปีนั้นจะออกวิเวก

หลายพวกอยู่ ครั้นล่วงเวลามาอีก ๒-๓ วัน ท่านอาจารย์มหาขึ้นไปกราบเรียน หลวงปู่มั่นว่า “เกล้านี้จะไปเที่ยววิเวกจะเป็นประการใด และการทำงานที่ใช้เกล้าพาทมู่ ทำนั้น ยังมีอะไรอยู่บ้างหนอ เกล้าจะพาทมู่ทำ เสร็จแล้วจึงจะไป ถ้ามีงานจำเป็นอยู่ เกล้าจะรออยู่ก่อน”

หลวงปู่ตอบว่า “จีวรกาลเราก็เสร็จแล้ว ฟืนเราก็บริบูรณ์แล้ว แต่บูรณะกุฏิ ซ่อมแซม หลังคาและเอาฟืน เดือนกุมภาพันธ์จึงพากันจัดทำ วาระนี้จะไปก็ไปได้”

พระอาจารย์มหาเรียนว่า “ถ้าจะไปวันไหน และทิศทางใดหนอจึงจะวิเวกพอควร” หลวงปู่ตอบว่า “ถ้าสะดวกใจตน จะไปวันไหนก็ได้ ไปทางทิศตะวันออกก็มีที่วิเวกดี พอควรอยู่นะ” แล้วพระอาจารย์มหา ก็กราบลากลับกุฏิของตน แต่ไม่ถึงวันจะไป เป็นเพียงไปกราบศึกษาให้หลวงปู่มีสติ วันจะไปจึงไปกราบลาใหม่

ข้าพเจ้าได้สำเนียงว่า ลูกศิษย์ที่มีครู ไปลาอาจารย์เพื่อเที่ยววิเวกเป็นธรรมดาซึ่ง เป็นเชิงปริศนาให้เกียรติอาจารย์ ให้ความเป็นใหญ่ไว้เสมอด้วยเคารพ ไม่ตัดลิ้นเอา แต่ตัวตามอัตโนมติ เป็นเยี่ยงอย่างอันดีของฝ่ายปฏิบัติ ไม่ข้าม ไม่เกิน ไม่อวดดีอะไร อาจารย์ก็นักปราชญ์ ลูกศิษย์ก็บัณฑิต สมัยปัจจุบันนี้ทำได้ยากแท้ๆ หนอ เพราะโดยมาก ลูกศิษย์ตกลงเอาเองหมดแล้ว เป็นเพียงมาลาไปเฉยๆ บางรายกรุ่นให้อาจารย์อย่าง ไม่อาย เวลาไปไม่มาลาอีกซ้ำ กลายเป็นปฏิบัติแบบเปรตแบบผีไปอีก ผู้เขียนนี่ๆ แล้วก็หน้าสังเวชมาก

หลวงปู่มั่นมรณธรรมไป ๓๐ ปีกว่าเท่านั้น ฝ่ายปฏิบัติทุกวันนี้ไกลกันขนาดไหน หนอ ไม่ต้องกล่าวไปใยในครั้งพุทธกาล เพียงเท่านี้ก็ไกลกันขนาดนี้ แต่ธรรมวินัยนั้น อันเก่าอยู่ ผู้ปฏิบัติเลือนลางต่างหาก แต่ก็เป็นเรื่องอจินไตย ถ้าพิจารณาไปที่ฟุ้งซ่าน กล่าวไว้พอได้เทียบเคียงบ้าง

ข้าพเจ้าขอติดตามไปด้วย

กล่าวการไปเที่ยวต่อไป ล่วงมาจากการที่พระอาจารย์มหาไปกราบเรียนศึกษา หลวงปู่มั่นประมาณ ๓ วัน พระอาจารย์มหา ก็ไปกราบลาองค์ท่านเตรียมเดินทาง ข้าพเจ้า ก็เตรียมพร้อมแล้ว เรียนท่านอาจารย์มหาว่า “กระผมจะต้องขึ้นไปกราบลาหลวงปู่ หรือไม่หนอ” พระอาจารย์มหาตอบว่า “ถ้าไปกราบลาแต่ผม มันก็ถูกแต่ผม ส่วนท่าน ก็ผิด เพราะเรื่องของใครของมัน”

ข้าพเจ้ายิ่งเพิ่มเห็นความเป็นธรรมชาติระหว่างพระอาจารย์มหา ยิ่งขึ้นเป็นอันมาก แล้วก็ขึ้นไปกราบลาพร้อมกัน องค์ท่านหลวงปู่ก็ใช้มารยาทอันละมุนละไมแบบเมตตา กราบลาแล้วเตรียมเดินทางไปทางทิศตะวันออกของวัด ตามทางคนบ้าง ทางเกวียนบ้าง มีป่าดงเป็นทิวแถวมีทุ่งนาสลับเล็กน้อย มุ่งตรงไปวัดป่าบ้านพระคำภู อันเป็นวัดร้าง เป็นป่าเต็งรังสูงๆ ขณะนั้นกำลังหนาวจัดเริ่มเข้า ข้าพเจ้าก็ขอลิขัยกับพระอาจารย์มหา

ท่านให้โอกาสสั่งสอนประทับใจว่า “เออ เดียวนี้เราออกมาวิเวกไกลจากครูบาอาจารย์ เราทำความเพียรขนาดอยู่วัดมันก็ไม่สมกับคำที่ว่ามาวิเวก เพราะการอยู่วัดก็เป็น ธรรมดาของคนมาก ก็ต้องมีงานจุกๆ จิกๆ อันนั้นบ้าง อันนี้บ้าง นี่สองคนเท่านี้ ต้องตัด ข้อวัตรให้น้อยลงเพื่อให้มีเวลาภาวนาติดต่อกัน ไม่ขาดวรรคไม่ขาดตอน ส่วนน้ำล้างบาตร และน้ำที่ผมจะสรองนั้น ให้คุณคอนมาไว้ที่ใ้ให้เต็ม ส่วนน้ำดื่มน้ำฉันนั้น ขอให้คุณไป ตักมาไว้ใส่กาใส่ตุ่มให้เรียบร้อย ส่วนล้างบาตรนั้น โยมเขาตามมาล้างเอง แล้วผมเช็ด

ใส่ถลกเอง คุณจึงเอาไปฝังแล้วเก็บไว้ให้เรียบร้อย สรงน้ำก็ดี บัดที่อยู่ปูที่นอนก็ดี ผมทำเอง ที่พักเราก็อยู่ไกลกันพอสมควรแล้ว คือภูมิมุ่งหน้ากันใบไม้ตองกุง ปูฟากแคบๆ พอดีมุ้ง มอดเจาะมอดไชทั้งฟากและใบตองกัน และขอให้คุณตั้งใจทำความเพียรนะ ไม่จำเป็นอย่าพูดกับผมนะ และอย่าเข้าใจว่าผมรังเกียจ ไปบิณฑบาต ผมไม่ให้ท่าน รับผิดชอบ เพราะท่านสามสี่วันก็จับใช้ มันเป็นเรื่องจริงมาแต่กลางพรรษา”

แล้วก็พักอยู่นั้นเกือบเดือน น้ำใช้น้ำฉันไปตักเอาที่ห้วย เขาทดไว้ไกลจากวัด ประมาณสามเส้น ข้าพเจ้าไปคอนมาไว้แต่ตีสี่ ตอนกลางคืนงมมิดไป ไม่ได้จุดไฟเลย เพราะโคไฟไม่มี ท่านพาทำความเพียรไม่หยุดหย่อน ไม่มีกลางวันกลางคืน แต่ข้าพเจ้า มักจับใช้ตอนเที่ยงหรือบ่ายหนึ่ง ชั่วโมงก็สร้าง แต่ปวดหัวอยู่มับๆ แต่ฉันได้ ไปได้ ไม่เปลี่ยนนัก ๒-๓ วันครั้งหนึ่ง แต่ตอนกลางคืนไม่ค่อยใช้

วันหนึ่ง พระอาจารย์มหาเอยาควินินเคลื่อนน้ำตาลให้ฉัน ก็เลยฉัน ๖ เม็ดทีเดียว หูดับอยู่ทั้งวัน เลยไม่ฉันอาหาร ปล่อยให้ยาออกฤทธิ์ คุ่มได้ ๑๕ วัน ใช้อีก อยู่อย่างนั้น แต่ตักน้ำกวาดลานวัดอยู่ พาใช้เดินจงกรมอีก ใช้แบบนี้ก็มี ถ้าใช้รากสาตมทะเลแบบนี้ก็คงจะตายกัน

ครั้นพักทำความเพียรอยู่นั้นประมาณเกือบเดือน พระอาจารย์มหาพาย้ายที่เข้าไป ในดง ไกลจากที่พักเดิมประมาณ ๑๓ เส้น ส่วนน้ำนั้นมาตักเอาที่เก่า ไปบิณฑบาตบ้าน พระคำภูตามเดิม เขามาทำร้านให้ ปูไม้กลมเล็กๆ กว้างพอดีกลด ไกลจากพระอาจารย์มหา ประมาณ ๒ เส้น แต่กรรมบันดาลอีก เขาเอาไม้กลมเล็กมาปูต่างฟากให้ฉัน มีไม้เนื้อเกลี้ยง ปนอยู่ ๒-๓ ท่อน พอพักได้ ๓-๔ วัน หน้าบวมขึ้น เห็นหน่วยตาลูกตาพอริบหรือ พระอาจารย์มหาหัวเราะแล้วพูดว่า “ยิ่งชี้ร้ายก็ยิ่งดีม (เพิ่ม) ตดเหม็น” แล้วองค์ท่าน ไปตรวจดูร้าน ก็เห็นไม้เนื้อเกลี้ยง ๒-๓ ท่อน เขาเอามาลาดปูนอนให้ปนกับไม้อื่นอยู่ จึงคุมให้โยมถอดทิ้งเอาใหม่แทน เมื่อพิจารณาแล้วเขาไม่ได้แกลังทำ เพราะเป็นเวลา ไปไม้ร่วง เขาไม่รู้จักว่าไม้อะไร เห็นเกลี้ยงกลมแล้วก็เอากัน ทั้งทำดวนด้วย ไม่ได้กินไม่ได้มุงอะไรหรอก เข้ามามุงก็เปียก กลดก็เปียก ตากกับที่เลย นี่การเที่ยวใน สงสารแห่งชาติๆ ภาพๆ มันเป็นอย่างนี้

ด้านภาวนา ก็อาจารย์ลมออกเข้าเป็นหลัก รวมหรือไม่รวมก็สะดวกอย่างนั้น จะตีปัญหาไปน้อยมากต่ำสูง จับอันนี้เป็นหลักอยู่นั่นเอง พิจารณาอันอื่นดูว่าไม่อร่อยเท่า พระอาจารย์องค์ลม เว้นไว้แต่เดินจงกรมเท่านั้นจึงตั้งอันอื่นเป็นหลัก คือตั้งไว้กับซาก้าว ส่วนนอนและนั่งต้องลมเป็นหลัก ถ้าพิจารณาอะไรพร้อมกับลมออกเข้าแล้วถือว่าชัดในส่วนตัวและไม่สงสัยอีกด้วย ส่วนท่านผู้อื่นนั้นชัดแยกกายด้วยวิธีใด แล้วแต่ของใครของมัน ไม่คัดค้าน จะสมณะก็เอาลมเป็นหลัก จะวิปัสสนาก็เอาลมเป็นหลัก จะพินหรือไม่พินตอนใดๆ ก็เอาลมเป็นหลัก อุบายของใครของมัน อุบายพระบุญทันต่างหาก ความถือว่าเป็นของยากของง่ายย่อมไม่ตรงกันหมด ความอดทนก็มียิ่งมีหย่อนกว่ากัน เมื่อศรัทธาความเชื่อ วิริยะความเพียร สติความระลึกได้ สมาธิตั้งมั่น ปัญญารอบรู้ สมดุลเสมอกันยิ่ง ในขณะที่เดียวกันทั้ง ๕ นี้แล้วในปัจจุบันทันกาล ก็จะเป็นใจเป็นธรรม อันมีกำลัง ปลายทางไม่มีประมาณแล ผู้ใคร่ควรวุฒธรรมเป็นผู้เจริญ ตรงกันข้ามเป็นผู้เสื่อมถอย

ผู้เพลินในโลกมากจะเป็นผู้เศร้าโศกมาก
ผู้เพลินในธรรมมากจะนำความเศร้าโศกออกมากมาย
ผู้เห็นภัยในสงสารผู้ไม่ไว้ใจในสงสาร
ก็คือผู้ถือกุญแจเปิดประตูพระนิพพานนั้นแล
ใจใดไม่ติดอยู่ในผู้รู้เป็นตัวเหตุ
ใจนอกเหตุก็ไม่ต้องได้หาใจนั้นแลนามิได้ท่องเที่ยว
ใจเดียวธรรมเดียวทรงนอกเหตุ
หมดประเภทใจอื่นจะตามหา
ใจนั้นข้ามโลกาไปแล้วไม่มีรอยแล
ใจใดไม่รู้จักใจ ใจนั้นก็ไปพบแต่ภัย
ยิ่งไปเท่าใดก็ยิ่งพบแต่ภัยล้านๆ อสงไขย ก็ไม่พบสุข

ลาท่านอาจารย์มหาไปวิเวกบ้านโพนงาม

ครั้นพักปฏิบัติอยู่กับพระอาจารย์มหาประมาณสองเดือนแล้ว การจับใช้ก็ยังคืนมาชบถอยู่ไม่พอจะขาดแท้ มันแบบโบราณว่า ใช้พอตารังเกียด ใช้แดงโมกายเย็นกินได้ ใช้หมักไม้กายร้อนกินเย็น ใช้นอนกลางวัน สายัณห์ตะวันบ่ายสามตามกินสมอขามป้อม ใช้ชี้เกียดชักย้อมตากก็ลำบากทางกลิ่นเหม็น เมื่อเป็นดังนี้จำเป็นต้องลาองค์ท่านพรากไปปฏิบัติคนละแห่ง องค์ท่านก็เห็นดีด้วย แล้วองค์ท่านทั้งหัวเราะทั้งพูดว่า ให้ออกไปทุ่งทางสกลนคร ให้ไปทางกลดทางมุ่งอยู่กลางทุ่ง เดินจงกรมภาวนาตากแดดอยู่ชะรอยธาตุชั้นธัมมันจะชอบอากาศโปร่ง ว่าแล้วองค์ท่านก็หัวเราะอีก ข้าพเจ้าอดไม่ได้ก็เลยหัวเราะไปตาม ดูคำเทศน์ขององค์ท่านชั้นมาก เป็นคติไปแบบลึกๆ ชวนให้หวนคิดพิจารณาจับใจ จึงได้จำไว้ไม่ลืมเลย เพราะธรรมดาองค์ท่านปรารถนาอะไรเป็นอุบายให้ผู้ฟังมีคติทั้งนั้น ไม่ใช่พูดแบบคติโลกล้วนๆ มีลีลาหยอเยี้ยวในตัว

แบบหยิกแกมหยอกแบบนี้ ถ้าผู้ฟังลื้อเข้าไปแบบเลียปาก จะถูกศอกกลับหลังเข้าพร้อมนับสิบไม่ลูก

แบบบรรจงตรงไปตรงมา นี่ก็แบบหนึ่ง แบบนี้จะฝืนกระเบียดหนึ่งไม่ได้ เพราะได้ทุ่มเทแบบบรรจงแล้ว

แบบชู้ทำทำทำทาง แบบนี้ต้องนั่งฟังโดยเคารพ จะอุทธรณ์หรือพูดแก้ตัวในขณะนั้นไม่ได้ ต้องแก้ความประพฤติของตัวเองกลับหลัง ท่านหากสังเกตเองว่าท่านเทศน์เผ็ดๆ ร้อนๆ แล้วมันได้ผลไหม ท่านต้องสังเกตอยู่หลายวัน แต่ผู้ใดงี้ก็เข้าใจว่าท่านไม่สังเกต

แบบปลอบโยนนิมนวล แบบนี้มี ๒ นัย นัยหนึ่งหมดหวังหมดวิชาแล้ว ถ้าไม่
นิมนวลไว้ มันจะเฟื่องโทษมากมันจะเป็นบาป แต่ตัดทิ้งไม่ยอมสอนอีกต่อไป นิมนวล
แบบหนึ่ง ยังจะสอนต่อไปอีกอยู่

แบบทำกิริยาซึ่งอยู่เป็นนิจ แบบนี้เราต้องทำทำไม่สนใจว่าท่านซึ่งใส่เรา เราทำดี
เรื่อยไปหากแก้ตกอยู่ในตัว

แบบหนึ่งวางเฉยไม่พูดด้วย แต่ไม่ซึ่งไม่บึ้ง แบบนี้เราแก้เราไปก็หาย ผู้เขียนได้ยิน
กับหูที่หลวงปู่มั่นเทศน์ว่า “ลูกศิษย์ร้อยคนก็ต้องใช้อุบายร้อยนัย เพราะนิสัยต่างกัน”

หันมาปรารภจะไปวิเวกคนละแห่งให้เหมาะสมกับผู้ใช้เรื่องจริง ครั้นบิณฑบาตฉัน
เสร็จแล้ว องค์ท่านก็เขียนจดหมายฝากเจ้าตัวผู้จะไป จำหน้าซองว่า ส่งท่านมหาผาน
บ้านโพนงาม วัดปริยัติธรรม เนื้อความในจดหมายว่า

ท่านมหาผานที่นับถือ พระองค์ที่ถวายจดหมายนี้ ออกจาก
สำนักหลวงปู่มั่นมาวิเวก ต้องการพักวิเวกอยู่ในเขตบ้านนี้บ้าง
ตามสมัยเท่าที่จะเป็นไปได้ และก็มีหวังจะกลับเข้าสำนักเดิมแห่ง
หลวงปู่มั่นอยู่ ฉะนั้น จงกรุณาให้โยมทำที่พักให้ช่วยเท่าที่เห็น
สมควรว่าแห่งใดจะวิเวกพอ

ขอแสดงมาด้วยความนับถือ บัว ป.

รับจดหมายจากพระอาจารย์มหา กราบลาเดินทาง องค์ท่านให้โยมไปส่งประมาณ
หนึ่งเส้น ก็บอกให้โยมกลับ เพราะทางเส้นนี้ได้รู้จักจำได้แล้วแต่เข้าไปหาหลวงปู่แต่แล้ง
ปีกลายนี้ เดินคนเดียวไปตามสายป่า พอเที่ยงวันก็ถึงเข้าไปกราบท่าน

โอ ตอนนี่ตกไป ขอภัยต่อท่านผู้อ่านผู้ฟังบ้าง คือตอนจะออกจากพระอาจารย์
มหาบัว ได้กราบวิงวอนองค์ท่านว่า “เมื่อพระอาจารย์กลับถึงหลวงปู่มั่นก่อนกระผม
กรุณากราบเรียนหลวงปู่ว่า คุณหล้าได้ลาเกล้าไปที่อื่น เพราะเกรงใจเกล้า เพราะ ๔-๕ วัน
จับไข้ อีกอันหนึ่ง จะลองดีตนว่า จะกล้าเป็นกล้าตายต่อพระศาสนาเพียงไร ดังนี้ หรือ

พระอาจารย์เห็นดีอันใดเหมาะสมตามเป็นจริง ก็แล้วแต่จะกรุณากราบเรียนทอญ” พระอาจารย์มหาข้อนถามคืนว่า “คุณเห็นประโยชน์ยังงี้ จึงให้ผมกราบเรียนหลวงปู่มน้อยอย่างนั้น” เรียนพระอาจารย์มหาว่า “เพราะเกรงหลวงปู่จะเขกว่า คุณหล้าไปวิวาทกับคุณมหา แล้วแตกหนีจากคุณมหา เพราะไม่ลงคุณมหา ทิฐิมากเหลือเกิน เราจะไม่ให้คุณหล้าอยู่กับเราอีกต่อไปด้วย” ดังนี้ “ก็อาจเป็นได้ครับ” พระอาจารย์ยิ้มแล้วพูดว่า “เออ คุณพูดมีเหตุผลดี ผมจะกราบเรียนหลวงปู่ตามคำสั่งของคุณนั่นเอง”

กล่าวต่อ เรื่องการไปถึงบ้านโพนงามต่อไปอีก เมื่อถึงแล้วก็ยื่นถวายจดหมาย โดยเคารพแก่ท่านอาจารย์มหาพาน พอท่านอ่านจบแล้ว ท่านก็บอกโยมบิดาของท่าน ประกาศแก่ญาติโยมโดยด่วน ญาติโยมก็ออกมา ๓๐ คน เพราะเป็นเวลาที่เย็นวันเศษๆ แล้วเขาปรึกษากันโดยด่วนว่า เอาท่านไปพักปฏิบัติธรรมที่โคกตุ่มนกกกระหา อันเป็นฝึบึงบด ถ้าหลงมาจึงเห็นตุ่ม คือกรงนกกกระหาชั้นแก๊กๆ อยู่ มันมีฝึดุมมากในโคกนั้น แล้วเขาก็ทำกระท่อบให้ มุงฟางกันฟาง มีล่วมหลุมตลอดตรงปัสสาวะ ทางจงกรมเสร็จในวันนั้น มีน้ำบ่ออยู่ที่นั่นด้วย ไกลบ้านประมาณหนึ่งกิโลเมตรก็คงจะไม่พอ คงเพียงยี่สิบกว่าเส้นเท่านั้น เป็นป่าไม้เต็งรังสูงๆ ถึๆ ความสะดวกทางบิณฑบาตก็พอเป็นไปได้ บุคคลก็เป็นที่สบายพอควร ส่วนการจับไข่นั้น ก็เว้น ๒ วัน ๓ วัน ก็เป็นไข แต่ฉันก็พอฉันได้ แต่ไม่หายปวดหัว วันไหนไข เขาจะมาเผาก็ไม่ให้เขามา เขาจะมาฝนยาให้ประจำวันก็ไม่ให้เขามา ถึงคราวไขก็ไขอยู่องค์เดียว เป็นเพียงให้เขาเอาหินกับรากยาไว้ให้ จะฝนเองดอก ดังนี้

ส่วนมหาพาน ๗ ประโยคนั้น ท่านเป็นธรรมยุต ลูกศิษย์ท่านเจ้าคุณเทพกวี วัดโพธิสมภรณ์ อุดรธานี มีอุปัชฌาย์เดียวกันท่าน มาพักเยี่ยมบ้านของท่านเฉยๆ เป็นวัดร้าง ท่านอยู่กับเด็กชายลูกหลาน และท่านก็กว้างขวางมาก ท่านให้โยมบิดาของท่านมาปฏิบัติตอนเช้า ฉันเสร็จจึงกลับบ้าน ท่านบอกไว้ว่า “วันลงอุโบสถปาริสุทธิ จะมาลงด้วย เพราะผมอยากจะมาต่างวิวาทบ้าง คุณไม่ต้องเข้าไปหาผมดอก ผมจะออกมาหาเอง” ดังนี้ พอถึงวัน ท่านก็มาจริงๆ ไม่ถือตนไม่ถืออะไรเลย แต่ท่านกำลังดำริว่าจะสร้างรั้ววัดด้วยไม้เป็นเสาเสื่อเอง

ด้านภาวนาก็ลมหายใจออกเข้าเป็นหลักตามเคย บางวันก็แผ่เมตตาพร้อมๆกับลมออกเข้า น้อมลงถึงธรรมอันไม่มีเวรไม่มีภัย ด้านจิตใจก็ไม่มีความกลัวมาเป็นเจ้าหัวใจได้เลย

พักอยู่ประมาณสี่วัน ก็มีเสือมาเข้าบ้านเขา ๒ ตัว เป็นคู่กันมา มาจากทิศตะวันออก ล่องชายเขา ร้องสลับกันตามทางชายเขามาตรงบ้านเขา ประมาณ ๕ ทุ่ม ติดๆ กัน ๕ วัน แต่พอถึงชายบ้านแล้วก็หยุดเสียงเงียบ ไม่รู้ว่ามันไปไหน และประมาณตีสามก็ร้องสลับกันจากตีนบ้านออกไปเป็นลำดับตามสายที่มันเข้ามา ร้องแบบบรรจง ไม่หวาดเสียวเลย ไกลจากที่พักไปประมาณ ๑๐ เส้น ร้องเข้าก็ไกลกว่านั้นประมาณ ๒๐ เส้น แต่ใกล้เข้ามาทุกที ร้องขาออกก็ค่อยไกลไปทุกที ตอนเช้าเขาตามมาเอาข้าวเศษเหลือฉัน เขาเล่าว่า “ชาวบ้านเขาวิจารณ์กันว่า แต่ก่อนไม่ได้ยินแบบนี้ นี่อาจหาญเหลือเกิน ร้องเข้ามาแบบบรรจง ร้องทั้งสองตัวสลับเสียงกันตามทางตรงเข้ามาหาบ้านด้วย ชะรอยจะเป็นด้วยพระคุณเจ้ามาอยู่ที่ผิมันหวง แล้วมันบันดาลแสดงอภินิหารให้กลัว ก็อาจเป็นได้ นะครับ”

ตอบเขาว่า “เออ ตั้งใจฟังให้ดี อาตมาจะอธิบายให้ฟัง คือขณะนี้มันเป็นเดือนฤดูหนาวอยู่ และปีนี้ก็หนาวจัดมากกว่าทุกปี น้ำเกือบจะแข็ง แงงที่พวกโยมห่อใส่บาตร อาตมาเปิดฉัน มันจับก้อนเป็นเม็ดเป็นกลุ่มๆ เป็นจุดๆ ถ้าปีไหนหนาวจัด เสือกก็เพลินโบราณอีสานกล่าวว่า ปีไหนฝนจะดี เสือกก็ร้องเพลิน ชาติของเสือนั้นชอบหนาว ชาติของแมวก็เช่นกัน มันไม่ใช่ฝึๆ สางๆ อะไรบันดาลดอก และโบราณกล่าวย่ำว่า เสือร้องเพลินฝนจะดีในปีหน้า และปีที่แล้วมานี้ะฝนก็ดีด้วย และก็เรื่องธรรมดาสัตว์ เมื่ออารมณ์ของจิตใจนึกเพลิน ก็แสดงความเพลินออกมาไม่ทำหนึ่งก็ทำหนึ่งให้จนได้ แต่มนุษย์เรามีหลายท่า ผิวปากบ้าง รำบ้าง ฟ้อนบ้าง เป็นต้น”

เมื่ออธิบายให้เขาฟังดังนี้แล้ว ก็สังเกตไปและก็ได้ผล เขาก็เลยหยุดสนใจในเรื่องเสือร้องทั้งหมู่บ้าน ภาษาลัตว์ ปากมีมันก็ร้องไปเท่านั้น

เลื้อตัวร้าย คือ เลื้อหลง

พิจารณาน้อมเข้ามาภายในส่วนตัวแล้ว เลื้อกิเลสมันตั้งบ้านตั้งเมืองอยู่รอบเมืองจิต เมืองใจ อรหัตตมรรค อรหัตตผล จำพวกเดียวจึงจะปราบมันให้ชนะราบคาบได้ เมื่อยังมีชาติภพอยู่เพียงใด ก็เท่ากับว่ายังมีเลื้อสิ่งหนึ่งหรือภัยๆ อยู่ตราบนั้น ความหลงอันเดียวเป็นแม่ทัพให้ท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร เลื้อตัวหลงๆ เป็นเลื้อตัวที่ร้ายกาจอันนอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน วิปัสสนาปัญญาญาณอันถ่องแท้เท่านั้นจึงจักสามารถขับไล่ได้ไล่หนีเพียงสมานิล้วนๆ ก็เท่ากับว่ารินและยุบเท่านั้นไปกัดมัน มันก็นอนอยู่ในมุ้งตามสบายไม่สะท้านเลย ปัญญาสัมมาทิฏฐิเป็นแม่เหล็กของมรรคทั้งหลาย เมื่อสัมมาทิฏฐิข้อต้นเห็นชอบแล้ว หากเป็นแม่เหล็กดึงดูด **สังกัโป วาจา กัมมันโต อาชีโว วายาโม สติสมาธิ** มาอยู่ในวงแขนเอง ไม่ต้องสงสัยส่งสายไปทางอื่นก็ได้ เพราะเป็นโทรศัพท์สายเดียวกัน ก็ว่าเป็นนายกของมรรคของผลก็ได้ไม่ผิด เพราะมรรคกับผลเชื่อมโยงกันอยู่ในตัวแล้ว คล้ายหนังกับเนื้อ และให้ผลไม่เลือกกาล ไม่เลือกเวลา สติปัญญาจะรู้เท่าหรือไม่ก็ตาม เป็นจริงอยู่อย่างนั้น ความจริงไม่หนีจากความจริงทั้งเหตุและผล

ท่านผู้ใดสงสัยในเรื่องของมรรคๆ ผลๆ แล้ว จะปฏิบัติธรรมลำบากใจมาก เหตุกับผล พี่ช ผลของพี่ช กรรม ผลของกรรม เหตุ ผลของเหตุ กิริยา ผลของกิริยา ก็มีความหมายอันเดียวกันทั้งนั้น แต่จะไปทางดีหรือชั่วชั้นไหนๆ ต้องขึ้นอยู่กับ มรรค เหตุ พี่ช กรรม กิริยาเจตนาเป็นประมาณ จะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ไม่เป็นปัญหา เป็นวิสัยของปราชญ์ผู้จะรู้ได้โดยเฉพาะ เพราะตาปัญญาของปราชญ์แท้ รู้อันใดไม่มีพลาด ถึงจะ

พลาดบ้างก็มีประตุแก่ได้ ไม่ถึงกับนับสิบไม่ลูก ฉะนั้น ธรรมแท้ ธรรมละเอียด จึงไม่ขึ้น
อยู่กับเมืองเดาดั้น นักปราชญ์จึงยอมเคารพธรรมไม่จิตจาง จึงไม่ยืนยันว่าธรรมเป็นตน
ตนเป็นธรรม เพราะเกรงจะตีตนเสมอธรรม เติดธรรมไว้สูงกว่าตัวเสมอๆ แม้พระบรม-
ศาสดาก็ยอมเคารพธรรม ไม่ตีตนเสมอธรรม เป็นแต่ใช้คำว่า รัฐธรรม เรียงธรรม
จำแนกธรรม ถ้าธรรมไม่มีอยู่ก่อนพระองค์ พระองค์จะรู้ได้อย่างไร จะเรียงได้อย่างไร
จะจำแนกได้อย่างไร ข้อนี้เป็นของควรถิคน มิฉะนั้นจะสำคัญว่าธรรมเป็นตน ตนเป็นธรรม
จะตีตนเสมอธรรม จะตีธรรมเสมอตน จะไม่มีวันละมานะความถือตัวได้ อวิชชา ตัณหา
อุปาทาน กรรม ก็จะทำให้เราและเหย้าหยัน สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องน้อมเข้ามาสอนตนสอนใจ
ทั้งนั้น ถ้ามุ่งแต่เป็นภาระน้อมออกนอก สอนผู้อื่นโดยถ่ายเดียว ก็ขาดเมตตาตน เมื่อขาด
เมตตาตนแล้ว จะเมตตาต่อท่านผู้อื่นอย่างไรได้เพราะไม่มีทุน จะเอาทุนที่ไหนไปจ่าย
ถ้ามีไปจ่าย ดอกเบี้ยก็ท่วมทับถมมากขึ้นทวีหาไม่ทัน

หันมาเล่าเรื่องพักรักษาใจในที่ใดๆ อันไม่ใช่สำนักบริบูรณ์ในเครื่องใช้สอย
ก็ต้องเอาความพอใจออกหน้า เป็นต้นว่า การซักการข้อมผ้า เครื่องบมซักผ้า ก็ต้องใช้
ซามกะละมัง ใบเล็ก หม้อต้มแก่นขนุนก็ต้องหม้อดินธรรมดา แต่พื้นนั้นไม่อด เอาที่ไหน
ก็พอได้ น้ำก็ไม่อด เพราะสมัยนั้นจะอัดตัดบ้างก็แต่เครื่องใช้ การต้มแก่นขนุน ต้องต้ม
หลายๆ หม้อ หม้อหนึ่งก็ได้สังฆาฏิผืนหนึ่งเท่านั้น และต้องต้มหลายๆ ครั้งด้วยจึงจะเสร็จ
แต่ละครั้งของการซักข้อม แต่วิเวกวังเวงดี ไม่ได้เกี่ยวกับผู้กับคนดี

เรื่องน้ำร้อน ตอนตะวันบ่ายก็ไม่ต้องถามหาดอก ยาสีฟันก็คือไม้ชำระฟันที่ทาบตี
ตอกเอาไม้โกทานั้นเอง ตื่นนอนเวลาเช้ามีด ตีสาม ล้างหน้า บ้วนปาก ล้างปาก ล้างฟัน
อมน้ำเข้าแล้ว ก็เอานิ้วมือเข้าสีฟันแล้วก็เสร็จกัน ยาสีฟันชนิดหลอดหรือชนิดผง ไม่ต้อง
ถามหา ผ้าห่มหนาวก็คือผ้าสังฆาฏินั่นเอง อุ้่นหรือไม่อุ้่นก็หมดหวังเท่านั้นกับจิวรผืน
เดียว ผ้าอาบ ผ้าปูนอน ผ้าคลุมหมอน ก็ผืนเดียวกัน ปายสามตอนกลางวัน ต้องปิดกวาด
ให้เสร็จ รับประทานอาหาร รับประทานอาหาร แม้ผ้าเช็ดตัวเช็ดหน้า ก็ผืนเดียวกับผ้าอาบผ้าเช็ด
บาตรนั้นแหละ

ชีวิตพระป่า

สมัยนั้นญาติโยมเข้าไปหาพระต้องการธรรม ธรรมะกุศลผลบุญจริงๆ ไม่มี
มาหาสาไถยไปทางอบายมุข ผู้หวังอบายมุขไม่กล้าเข้าหาพระซ้ำ ทุกวันนี้สารพัดแล้ว
ผู้เป็นหัวหน้าสำนักก็ดับจะแตกตาย แต่ผู้หวังอุทิศต่อมรรค ผล นิพพาน มีอยู่ทั้งเพศ
ฆราวาสทั้งเพศสมณะปะปนกันอยู่พอประทัง จึงพอหายใจได้บ้าง ถึงอย่างนั้นก็ยังจะ
กลายเป็นหลุมถ่านเพลิงไปทั่วทั้งโลก อุปสรรคเป็นยาวิเศษเป็นเหตุตัวผลให้ปวง
ปราชญ์ไม่สงสัยในคำที่ว่าโลกๆ ทั้งโลกอดีต ทั้งโลกอนาคต ทั้งโลกปัจจุบันด้วย เป็นการ
ช่วยเสริมให้ระอา ให้หน่าย ให้คลาย ให้หลุดพ้นจากความหลงความเข้าใจผิดของตนๆ
ที่เคยหลงเคยเข้าใจผิดมาเป็นเวลาช้านมนาน เจตนาและสติปัญญาย่อมโอนไป เอนไป
โน้มไปในธรรมอันไม่ตาย ศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ปัญญาอรบรู้อะไรที่ควรรู้อะไร เช่น รู้ว่า
สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เป็นต้น ศรัทธาและปัญญาส่วนนี้ก็รวมพลเป็นมิตรกัน
พร้อมทั้ง วิริยะ สติ สมาธิ เชือกที่ผูกมัดรัดตรึงไว้ เส้นหลงๆ ไหลๆ หลำๆ ก็ขาดกระเด็น
ผูกไว้ไม่อยู่เลย ธรรมอันนี้เป็นของจริง เป็นอริยสังขารฝ่ายอริยมรรค อริยนิโรธสังขาร
ไม่ใช่ของปุถุชนอันยังหนาแน่นด้วยกิเลส

ขณะที่พักอยู่บ้านโพรงงาม ป่าแกมดง นั้น เขามาทอดบังสุกุลตามประสาของเขา
เมื่อรับของเขาโดยเคารพตามมารยาทวิธีของกองบังสุกุล ให้พรเขาย่อยๆ แล้ว ได้อธิบาย
ให้รู้จักความหมายว่า “*อาตมารับโดยเคารพแล้ว จะถวายต่อโดยเคารพ ขอให้ญาติโยม
พลิกใจอนุโมทนาเป็นบุญต่อสองครั้ง คือให้เอาไปถวายพระอาจารย์มหาพานที่วัดของ*

พวกเรานี้เทอญ อาตมาจะเอาไว้เพียงเทียนไขเล็กน้อยและไม่ขีดไฟสามกัลกเท่านั้น นัยที่
นี้มีได้หวังว่าจะอดมกน้อยอดสันโดษอะไรดอก เพราะเหตุว่าบริวารผ้าท่อนผ่วนสไบ
อะไรๆ ก็บริบูรณ์มาจากหลวงปู่มั่นและอาจารย์มหาบัวแล้ว และจะพะรุงพะรังในการ
เดินทาง ส่วนมูลค่าก็ไม่จำเป็นต้องตามส่ง เพราะพวกเราเป็นบ้านป่าคมนาคนไม่สะดวก
ขึ้นเขาลงห้วย การไปๆ มาๆ ก็ด้วยฝีเท้าชุกชลัก กว่าที่จะถึงแต่ละบ้านก็กินเวลาครึ่งวัน
หรือตั้งวันๆ มูลค่านี้ จงเอาไปช่วยรื้อวัดของพระอาจารย์มหาพานโดยเคารพเสียเถิด
โยมเอ๋ย”

เมื่อปรารภกันอันมีเหตุผลพอแล้วก็หมดปัญหากันและกัน ไปโดยสุภาพ
เรียบร้อยดี แล้วก็พักวิเวกอยู่ที่นั่นต่อไป เวลาของวันและชีวิาก็ล่วงไปได้ ๒๘ วัน
จะย่างเข้าครบเดือน ก็ลาท่านอาจารย์มหาพานและญาติโยมจะไปถ้ำพระเวส ท่านเหล่านั้น
ไม่อยากจะให้ไปง่าย เพราะอยากจะให้ผีที่มันหวงดินต่อนั้นหนีเสียก่อน ตอบเขาว่า
“อาตมาอยู่ที่นี่ไม่ได้เห็นมันสักทีดอก กรงนกกระทาของผีก็ไม่เห็นมี และอาตมาก็อยู่
พอคุ้มค้ำร้านพักกระต๊อบของพวกญาติโยมแล้ว เพราะจะจวนเวลาไปวิเวกในถ้ำ
เพราะนึกถึงถ้ำอยู่ กุศลผลบุญอันใดที่พวกญาติโยมได้สร้างไว้แล้วในภพก่อนๆ ก็ดี
ปัจจุบันนี้ก็ดี จะสร้างต่อไปก็ดี ขอจงภิญโญยิ่งจนถึงที่สุดทุกข์โดยชอบตามความ
ประสงค์อยู่ทุกเมื่อเทอญ”

แท้จริงเขาปฏิบัติดีพอควร บิณฑบาตหมกห่อใส่บาตรเรียบ ไม่ต้องตามมาส่งที่วัด
เป็นปัจฉิมภัต ต่างๆ จึงตามมาเป็นบางครั้ง การฉันก็นั่งรวมทั้งหวานและคาว อยู่คนเดียว
ยิ่งประหยัดข้อวัตร เพราะหมดที่อาศัย เกรงจะวิบัติมาก พอใจเอง ไม่ได้บังคับมัน
มันเป็นเองแท้จริง ธรรมเนียมชาวโลกผู้ใจสูง เมื่อเห็นพระไปวิเวกองค์เดียว เขายอม
วิจารณ์และสังเกตว่าไปปฏิบัติธรรมแท้ หรือเพื่อแสวงหาอามิสหนอ การไปคนเดียว
ต้องปฏิบัติรักษาหลายๆ ด้าน มิฉะนั้นแล้วทำให้เขาติเตียนวงศ์ฝ่ายปฏิบัติ เรื่องนิทาน
เป็นเรื่องโลกก็จริง แต่เป็นเรื่องจะปฏิบัติรักษาในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัย มิฉะนั้นแล้วจะ
เหลือใจไปหมดไม่มีขอบเขตได้โดยแท้ กุลบุตรกุลธิดาผู้จะเดินทางตามหลังก็ไม่มี
อันใดจะได้ถือเอาไว้เป็นแบบฉบับ กลายเป็นศิษย์ไม่มีครูอีก แปลว่าไม่เรียนตามพ่อ

ก่อนตามครู ผู้ประมาทพ่อแม่ ประมาทครูบาอาจารย์ เป็นผู้อกตัญญู ผู้นั้นนับวันจะ
เสื่อมทรามลงทุกที เหมือนพระจันทร์ในวันข้างแรมนั่นเอง จึงเป็นของควรถืออยู่ทั้งนั้น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่ศาสตราจารย์กรรมฐานหัวตอ สั่งและสอนให้ครอบคลุม
ทุกด้าน เป็นศาสนาที่บริบูรณ์พร้อมมูลทุกๆ ประการกว่าศาสนาใดๆ ทั้งในโลกนี้ และ
โลกหน้า และโลกอดีต และโลกปัจจุบันด้วย ไม่มีศาสนาใดๆ จะทันเทียมถึงได้
ผูกขาดจองขาดอยู่ทุกเมื่อด้วย และก็ได้เขียนเข้าข้างตัว เขียนเข้าข้างธรรม แต่ผู้มี
ธรรมเป็นหลักจึงจะรู้จักยินดีเคารพรักปฏิบัตินับถือพระพุทธศาสนาได้ เพราะ
พระพุทธศาสนา ธรรมศาสนา สังฆศาสนา สอนให้ฝังลงหยั่งลงที่ใจแต่ละหัวใจอัน
ลึกซึ่งลงไม่มีประมาณเลย แผ่นดินภายนอกหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ยังมีประมาณอยู่
คุณของพุทธ ธรรม สังฆ ที่เรียกว่าคุณของพระพุทธศาสนา นี้ หาประมาณมิได้
จะย่อลงมาหาผู้รู้ รู้สักเพียงใดก็ตาม อันรู้ดีรู้ชอบรู้พ้นจากกิเลสทั้งปวงก็ตามก็ไม่มี
ประมาณอีก ไม่เป็นวิสัยที่เอาเครื่องตวงในโลกสมมติ โลกบัญญัติ มาวัดมาตวง
ผ่านศูนย์กลางได้

ย้อนกลับคืนมาการลาจากที่พักที่บ้านโพนงาม มอบหมายสิ่งที่เขาเอามาให้ใช้
ทุกๆ ประการ ฉันเข้าเสร็จแล้วก็เตรียมเดินทางไปทิศตะวันออกตามชายเขา เขาไปส่งพอ
เป็นพิธี เพราะทางนี้เคยผ่านตอนแล้งปีกลายที่ไปหาหลวงปู่มาแล้ว

พบพระอาจารย์ฝัน

แต่จริงวันออกเดินทางนี้ก็จับไข้อยู่บ้างแล้ว แต่ไม่เล่าให้เขาฟัง เพราะเกรงว่าเขาจะเป็นอารมณ์ด้วย พอเขากลับ ก็ตั้งหน้าภาวนาเดินตามชายเขา นกโพระดกร้องส่งเสียง ไข่ม้วนจมนโปรงข้างบน ไม่ได้กังวล ตั้งใจภาวนาร่วมฆาก้าวเดิน ทั้งจับไข้ทั้งเดินภาวนาไปตามไหล่เขา นกดูเหวว่าร้องเสียงดังก้องได้ยินไกล เดินทางไปได้ถึงห้าโมงเย็นเศษๆ จนถึงเขตบ้านนาหกเค้า พบพระอาจารย์เจ้าองค์สำคัญ คือ **พระอาจารย์ฝัน** วัดป่าธาตุนาเวง ท่านกำลังเดินทางมากับพระสามสิ่งค์ ท่านประสงค์จะไปถ้ำผาแดง มีตำรวจสองคนตามส่งท่าน ท่านถามว่า “อ้าว จะไปไหน ใครบ้างอยู่กับพระอาจารย์ใหญ่ ทำไมจึงหนีออกจากท่านมาคนละทิศละทาง” นั่งคุกเข่าลงกับพื้นพร้อมทั้งประนมมือกราบเรียนท่านรวบรัดเอาแต่ใจความ ท่านจึงกล่าวว่า “เออ วันนี้คุณเดินทางตลอดวัน ทั้งไข้ไม่สร้าง เห็นใจมาก จึงไปพักวัดธาตุนาเวงก่อนนะ เดี่ยวนี้วัดไม่มีพระ ผมจะให้ตำรวจสองคนนี้ก็กลับไปส่งเดี๋ยวนี้แหละ จากนั้นไปถ้ำผาแดง ผมไปกับพระก็ได้ ตำรวจเอย ต่อพรุ่งนี้เข้าให้สิบโถมพรมมาเจ็ดยาให้พระนะ หายแล้วจึงไปวิวาทต่อไป”

ขณะนั้นเวลาสายณที่ตะวันเย็นริบหรือลับขอบฟ้าแล้ว ตำรวจสองคนก็มารับเอาบริวาร คนหนึ่งสะพายบาตร คนหนึ่งแบกกลดพร้อมทั้งถือเอากาน้ำ กราบลาท่านกับพื้นดินแล้ว ก็ผินหลังใส่กัน ต่างพวกก็ต่างไป คือองค์ท่านไปทางทิศใต้กับพระ ข้าพเจ้ากับตำรวจไปทางทิศเหนือ ข้าพเจ้าก็จับไข้อยู่อย่างนั้น ทางไกลประมาณสิบกิโลเมตร

เดินทางลัดตัดตรง หนทางเท่าหนทางหนู ไฟก็ไม่มี มีดไม่เห็นเท่าว่าจะเหยียบอะไร
เสี่ยงบุญเสี่ยงกรรม แล้วภาวนาเมตตาเดิน เพราะเกรงจะเหยียบบุญ พอถึงธาตุนาเวง
ก็เกือบสามทุ่ม ตำรวจส่งขึ้นกุฏิแล้วเขาก็ไปพักที่พักเขา พอประมาณสี่ทุ่ม ไขก็สร้างบั้ง
แต่หัวยังปวดหมึบๆ อยู่พอปรากฏบั้งเล็กน้อย

วันนั้นภาวนานอนมิได้นั่ง แต่ก็ไม่หลับง่าย รุ่งเช้าตรวจดูน้ำใช้ น้ำฉันยังมีบริบูรณ์อยู่
กวาดลานวัดอ้อมกุฏิก็พอดีถึงเวลาเลิกวิชาการ กลับจากบิณฑบาต โยมเฒ่ามาเอาเฒ่าเมียด
มาให้ ๑๑ เม็ด สิบโทอัมพรสั่งมาให้ฉันครึ่งละสองเม็ด วันละสองเวลา ก่อนหรือ
หลังอาหารก็ได้ พักอยู่นั้น ๖-๗ วัน ไขก็หายขาด เบาตนเบาตัวมาก แข็งแรงขึ้นโดย
รวดเร็วมาก รับอาหารก็มีรสชาติดี แม่ยา ๑๑ เม็ด ก็หมดเพียง ๘-๙ เม็ด เท่านั้น
ความตั้งใจของหมอ ถ้าฉันยานั้นหมดไม่หาย เขาจึงจะฉีดยา ถ้าทั้งฉันทั้งฉีดยาฉันแรง
เกินไป

พักอยู่นั้นอีกรวมทั้งหมดเป็น ๑๑ วัน สังเกตธาตุชั้นก็แข็งแรงขึ้นมามากแล้ว
เหมือนไม่ได้ใช้สักรั้ว แล้วก็โยมว่า “อาตมาจะลาไปถ้าพระเวลา” โยมเฒ่าร้องขึ้นว่า
“รักษาหายแล้วหนีไปละทีนี้” ข้าพเจ้าทั้งตอบทั้งหัวเราะเขาตอบว่า “อาตมาเป็นผู้ต้องหา
หลวงปู่มันอยู่ คือองค์ท่านเทศน์หนักแน่นว่า ใครไปวิเวกกลับมาภาวนาไม่ได้ความ
จะเชกหนี ไม่ให้อยู่จำพรรษาด้วย เพราะไปเที่ยวเล่นเฉยๆ และพระอาจารย์ฝัน
ก็บอกไว้ว่า หายจากไขแล้วจึงไปเที่ยววิเวกอีกต่อไปดังนี้โยมเอ๋ย อาตมาไปวิเวกในถ้ำ
ในเขา ในป่า ในดง องค์เดียว อาตมาก็ได้บุญ โยมก็ได้ด้วย ไม่เสียประโยชน์ทั้งสองทาง
หลวงปู่มันได้ทราบข่าวว่าอาตมาพักวิเวกเล่นอยู่ตามวัดเฉยๆ ก็เป็นเหตุให้หลวงปู่
พิจารณาว่าอาตมาบิดพลิ้วต่อข้อวัตรครุบาอาจารย์เฉยๆ มาลอบซ่อนตัวอยู่ ไม่เห็น
กล้าเป็นกล้าตายอะไร อาตมาก็ถูกเข่น องค์ท่านก็ไม่รับไว้สอนเลย ตัดหนทางอาตมา
อีกด้วย” โยมตอบว่า “ถ้ากระนั้นก็เป็นอันว่าไปได้แล้ว จงแผ่เมตตาถึงพวกข้าหน่อยบ้าง”

ครั้นได้วันใหม่ ฉันเสร็จก็ออกเดินทาง ถึงบ้านโคกคำพอดี พักวัดป่า เช้าฉันเสร็จ
เดินทางต่อ คำถึงอำเภอนาแก แต่ยังคงเดินต่อไปอยู่ พักเถียงนาเขาเป็นเวลาหนึ่งทุ่มพอดี
น้ำมิได้อาบ มิได้ดื่ม มิได้ล้างเท้า ตอนกลางคืนหนาวจัด หม่มผ้าเพียงแข่งไม่ปกเท้า

เพราะเรามีได้บ้าง ทนหนาวเอา เข้าได้เวลา ไม่มีน้ำล้างหน้าและบ้วนปาก เลยเอามือถูตา แล้วเข้าไปบิณฑบาตบ้านคู่ ฉันทเสร็จ เดินทางต่อถึงวัดป่าอ้อมแก้ว ชาติพนม พักสองคืน แล้วไปวัดป่าเมืองเว พักหนึ่งคืน เดินทางต่อพักวัดเก่าๆ โบราณเป็นวัดร้าง (เขารู้ว่ามีผีดู) หนึ่งคืน รุ่งเช้าบิณฑบาตฉันเสร็จเดินทางต่อ พักวัดป่าบ้านหนองห้างหนึ่งคืน เข้าฉันเสร็จ เดินทางต่อพักบ้านนาโสภะ ได้รับข่าวว่าหลวงตามิ่งไปอยู่ถ้ำพระเวสก่อนแล้ว โยมบ้านนาโสภะพาไปหาถ้ำ และพระอาจารย์สนก็พาไปหาด้วย ตกกลางได้ถ้ำมะเขือจวนค่ำแล้ว จากถ้ำมะเขือไปหาถ้ำพระอาจารย์สนไกลประมาณ ๔๐ เส้น ตกกลางจำเป็นก็ต้องพัก ถ้ำมะเขือ แล้วสัญญากันว่าพรุ่งนี้เข้าไปบิณฑบาตลัดกันที่ป่าละเมาะอันไกลจากที่พัก ประมาณกิโลเมตร โยมเขาจะลัดใส่บาตรที่นั่น ว่าแล้วพระอาจารย์สนก็กลับถ้ำท่าน โยมก็กลับบ้านโยม คงราว ๒ ทุ่ม จะถึงบ้าน

ยังแต่เราอยู่คนเดียวเปลี่ยวที่สุด ไฟจุดก็ไม่มี เทียนก็ไม่มี อนิจจา สรรพทุกข์ขา ในส่วนกายา แต่จิตใจนั้นนาขณะนั้นอยู่ธรรมตา เฉยๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์เลย ไม่ได้ กางกลด แผ่นดินเอียงเหมือนจอมปลวก นั่งไม่ได้ หน้าจะคว่ำลง ตั้งแต่มันเป็นแผ่นดิน แผ่นหินมาตั้งแต่กุกสันธมาจนบัดนี้ คงไม่มีพระเณรองค์ใดไปเป็นผีบ้าภาวนาอยู่ที่นั่น นึกขึ้นมาแล้วก็น่าขำๆ หมดหนทางก็เอาผ้าอาบน้ำปู วันนั้นไม่ได้สร่งน้ำอีกซ้ำ ปูกับ พื้นดินเอียงๆ นอนผินหัวไปทางทิศใต้ เอาห่อผ้าสังฆาฏิมาหนุน บาตรตั้งไม่ได้ ต้องผูกมัดติดกับต้นไม้ กลดก็สอดเข้ากับกอไม้ทั้งปลอกเพราะไม่ได้กาง เวลานอนเอาศอกทางขวางไว้ กำหนดลมหายใจพร้อม ปรากฏว่านอนไม่หลับเลย ตาใสแจ๋วตลอดรุ่ง อันนี้ก็เ็นภาพพจน์ส่วนตัวอันหนึ่ง นึกเห็นคราวใด น่าหัวเราะตนมาก และก็เป็นเครื่องเพิ่มความเข็ดหลาบในสังสารอยู่แบบไม่เสียธรรม กลายเป็นอดีตตั้งสัญญา ญาณในส่วน อดีตไปในตัว เป็นพยานในส่วนปัจจุบันและอนาคตได้ไม่สงสัย

อดีต อนาคต เป็นเมืองขึ้นของปัจจุบัน

บุคคลไม่เห็นกองทุกข์ชัดด้วยตนเองในปัจจุบัน อดีต อนาคต ให้เสมอภาคด้วยตนเองชัดแล้ว ใจความเพลिनในสังสารจึงจะลดลงได้ เมื่อความเพลिनในสังสารไม่ลดลง ตัณหาความทะเยอทะยานก็ไม่ลดลง ทุกข์ทางใจก็ไม่ลดลง การเดินมรรคทางปัญญา มรรคภาวนา วิปัสสนาญาณก็ไม่ดูต นิโรธธรรมอันดับตัณหา ดับทุกข์ทางใจก็ไม่กระจ่าง คล้ายกับคนตาฟางเดินทาง แม้จะไปในรถในเรือก็มองเห็นอะไรไม่ถนัดโดยส่วนตัวได้

อดีต อนาคต ทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่ว่าจะเป็นของไม่มีค่าเหลือทิ้งไปหมดโดยส่วนเดียว อดีตที่เป็นประโยชน์ก็จะได้อามาเป็นเยี่ยงอย่างในทางดี ที่ไม่เป็นประโยชน์ก็จะได้เซ็ดหลายวัน แม้อนาคตที่ตั้งสัตย์ไว้ สิ่งที่เป็นประโยชน์ก็จะได้เตรียมรักษาไว้ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ก็จะได้เว้น เช่น เราเดินทาง แม้ขาเราจะยังไม่ก้าวไปถึงก็ตาม ก็ต้องเห็นที่จะก้าวที่จะเหยียบล่วงหน้าก่อนก้าวไป ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อหลุดเพื่อพ้นจากความหลงและความเข้าใจผิดอันมีนง ไม่โยงอดีตอนาคตเป็นพยานกันในปัจจุบันพลันด่วนให้ชัดแจ้ง แม้จะมีนิสัยวาสนาเป็นสุขขวิปัสโกก็ตาม ก็ต้องบริบูรณ์ด้วยญาณสาม **อดีตตั้งสัจญาณ** ญาณในส่วนอดีต **อนาคตตั้งสัจญาณ** ญาณในส่วนอนาคต **ปัจจุบันนั่งสัจญาณ** ญาณในส่วนปัจจุบัน ยกอุทาหรณ์เช่น **เห็นไตรลักษณ์ในปัจจุบันชัด** **ไตรลักษณ์ในอดีต อนาคต** ก็มาเป็นพยานที่เสมอภาค **เมื่อมีพยานสองปาก มีใช้พยานทั้งปัจจุบันก็ตัดสินพร้อมทั้งเป็นพยานเพิ่มเข้าอีกอยู่ในตัว** ไม่ว่าจะไปในทางดีหรือทางชั่ว

โลกิยะหรือโลกุตตระ อดีต อนาคต ย่อมเป็นเมืองขึ้นของปัจจุบันทั้งนั้น เว้นอรหันต์เสีย เพราะพระอรหันต์ไม่ติดข้องอยู่ในกาลทั้งสาม แม้จะเอากาลทั้งสามมาใช้อยู่แล้ว แต่ก็ใช้แบบไม่ติด น้ำค้างบนใบบัวแต่ไม่ติดใบบัว ถึงน้ำจะตกออกจากใบบัว น้ำก็หาได้เป็นกังวลในใบบัวไม่ ใบบัวก็มีได้ยืนยันว่าหนักมากเพราะน้ำมาค้างเรา และก็ไม่ยืนยันว่าเบาแล้วเพราะน้ำตกออกไปจากเรา

ย้อนคืนมาแก้ปัญหาที่ยังค้างแขวนอยู่ มีปัญหาว่า อดีต อนาคต ก็คือปัจจุบันนั่นเอง ไปร้องเรียกเชื้อเชิญก็จริงอยู่ แต่ขยายตนเองออกให้เป็น ๓ ธรรมาสันกับปัจจุบัน โยงกันเข้าลงรอยกัน เพราะไม่ถือว่าเป็นของยากและหนักใจ และถือว่าเทศน์ให้ตนฟังด้วย ไม่หวังเอาคะแนนใดๆ ในโลกภายนอกด้วย เมื่อปัจจุบันกาลแตกฉานในนิทานของเจ้าตัวอยู่แล้ว อดีต อนาคต ก็ต้องรู้เท่าทันเทียบถึง เลยกลายเป็นเรื่องเล็กน้อย และขบให้แตกได้ทันท่วงทีง่ายตายโดยด่วน

ถ้าอรรถกิลมณูโยค

หวนมาปรารถนาคิดต่อการเดินทางต่อไป เข้าพอได้เวลาก็ออกมาจากถ้ำมะเขือ อันเป็นถ้ำที่รามาอรรถกิลมณูโยค นอนได้เอาศอกขวาปักดินค้ำไว้ตลอดรุ่งนั้น มาลัดที่บิดนขาตพระอาจารย์สน ฉันเสร็จแล้วล้างบาตรเสร็จเรียบร้อย เรียนท่านว่า “ถ้าที่ปักค้ำนี้ เรียกว่าถ้ำจนตรอกได้ เพราะค้ำจนเวลา กระผมนอนได้เอาศอกงัดไว้ ตลอดคืน ตาใสแจ่มนอนไม่หลับ นอนกำหนดลมมีสติอยู่กับลมออกเข้าพร้อมกับศอก ที่ค้ำดินไว้ ต่างก็พากันหัวเราะกันซ้ำทุกข์ กระผมนึกเห็นถ้ำผาแด่น เพราะแล้งปีกลาย ก่อนเข้าไปหาหลวงปู่มัน ได้ไปพักอยู่คืนหนึ่ง ได้อ่านสถานที่ออกแล้วเหมาะสม ทุกประการ และปีระหว่างผมผ่านมา ก็พบพระอาจารย์พื้นที่ใกล้บ้านนาหกเค้า องค์ท่านว่าจะไปถ้ำผาแด่น แต่เดี๋ยวนี้ท่านคงกลับวัดป่าธาตุนาเวงแล้วก็อาจเป็นได้ เพราะทางสกลนครติดต่อกันอยู่ หรือมิฉะนั้นท่านคงจะย้ายที่ไปหาถ้ำอื่นก็อาจเป็นได้ เพราะองค์ท่านมีพระไปด้วย ๒-๓ องค์ ถ้ำผาแด่นนี้เท่าที่กระผมสังเกตเห็นที่ได้เห็น แล้งปีกลายนี้ ถ้าอยู่องค์เดียวก็เหมาะมากน่ะแท้ๆ ครับ ทางบิดนขาตไกล ๑๐๐ เส้น ขึ้นอำเภอเมืองสกลนครนั่นเอง จากตัวเมืองไปถึงถ้ำก็อยู่ในระหว่างอย่างมากก็ ๔๐๐ เส้น ฉะนั้น กระผมจะได้ลาไปวันนี้ขอรับ”

องค์ท่านก็ให้พรอันดีทุกประการ แต่ต้องกลับวัดป่าบ้านนาโสกเสียก่อน เพราะหนทางหลังภูเขาล่องไปตามยาวของภูเขาไม่มี มีแต่ทางชายเขา

พบพระอาจารย์ฝั้นที่ถ้ำบ้านไผ่

กราบลาองค์ท่านแล้ว ก็ลงภูเขามาพร้อมโยมที่ไปลัดใส่บาตรบนภูเขา พอลงมาถึงใกล้วัดป่าบ้านนาโสภะ ก็เลยไม่เข้าพักวัด ให้โยมชาลีตามส่งทางล่องชายเขาตรงทิศตะวันตก โยมไปส่งประมาณหนึ่งกิโลเมตรพอจะไม่หลงแล้วก็ให้โยมกลับ

เดินองค์เดียวเปลี่ยวเปล่าตามชายภูเขาคู่ไร้โศก

บริโภคนานาพร้อมกั๋วกับขาก้าวหน่วงน้าวธรรม

บริกรรมติดต่อจตจ่อเป็นจิงหวะ

ไม่ขาดระยะวิเวกวังเวง

จ๊กจั่นร้องเพลงตามต้นไม้เป็นระยะๆ

ไปพบปะเด็กจับจ๊กจั่น ถ้ามเขาว่าไปทางนั้นถูกไหมหนุ

เขายกมือชูชี้บอก ขอหลวงพ่อย่าได้ปลีกออกจากทางเดิม

ทางเส้นนี้แหละผ่านบ้านมะนาวสีฯ

เดินถึงคำพอดีก็พักบ้านค้อ

ตื่นเช้าบิณฑบาตฉันเสร็จก็เดินต่อ พักวัดร้างบ้านนาสีนวลสองคืน

สมัยนั้นวัดดอยธรรมเจดีย์กำลังเริ่มสร้างมาในระหว่างสองปี ลาจากบ้านนาสีนวลเดินทางข้ามเขา บ่ายสามโมงเย็นถึงวัดป่าบ้านต๋องอย ลาจากนั้นเป็นวันใหม่ ฉันเสร็จเดินทางถึงบ้านไผ่ประมาณเที่ยงวัน

ได้ทราบว่าคุณครูพี่นมาพักอยู่ที่บ้านไม่หลายวันแล้ว องค์ท่านย้ายจากถ้ำผาแดง เขากล่าวว่าองค์ท่านลงมาจากรถ บิณฑบาตบ้านไม่ทุกวันองค์เดียว หมูของท่านกลับวัดหมดแล้ว พอได้ยินเขาเล่าอย่างนั้นก็นึกในใจว่า เราจะผ่านไปถ้ำผาแดงเลยก็ไม่ใช่เป็นกรรมอีก เราก็ต้องแวะองค์ท่าน

เขาบอกล่วงหน้าว่า “จากบ้านนี้ขึ้นไปหาถ้ำพระอาจารย์พี่น ทางไกล ๗๐ เส้น”

“เออ อาตมาก็จะขึ้นไปหาองค์ท่าน” ว่าแล้วเขาก็ไปส่งทางประมาณสองเส้นกว่าๆ แล้วก็บอกเขากลับ เดินไปอีกนานพอสมควรก็ถึงถ้ำองค์ท่านอยู่

ขณะนั้นองค์ท่านกำลังสานครุไม้ตักน้ำอยู่องค์เดียว วางบาตรไว้ที่ควรแล้วห่มผ้าเจวียงป่าเข้าไปกราบองค์ท่าน องค์ท่านทักทายว่า “มาจากไหน”

เรียนว่า “มาจากถ้ำมะเขือ นึกว่าจะไปถ้ำพระเวสแต่หลงตามิงอยู่แล้ว ก็ไปหาถ้ำได้ถ้ำมะเขือค่าๆ จวนเวลาที่ยอมนอน แผ่นดินที่นอนเอียงมากและสถานที่ก็ไม่เหมาะสมนอนอยู่คืนหนึ่งก็เลยจากมาครับ”

องค์ท่านกล่าวว่า “เออ ผมย้ายจากถ้ำผาแดงมานานแล้ว หมูท่านกว่าพากันกลับวัดหมดแล้ว ถ้าหากว่าท่านอยากอยู่กับผม ผมก็ไม่ขัดข้องเลย จงพิจารณาดูตามสะดวกเถิด”

กราบองค์ท่านแล้วก็ไปหาที่พัก เลยได้หินดานกลางแจ้ง ไม่ได้ทางกลดและมุ้งเลย ปูผ้านอนหินดานเลย และน้ำก็อดอีก ไม่ได้อาบน้ำเลยวันนั้น เพราะเกรงจะหมดไปจากองค์ท่าน

ฝูงผึ้งต้อนรับที่ผาแดง

ตื่นเช้าได้เวลาก็ไปบิณฑบาตกับองค์ท่าน มีโยมผู้ชายคนหนึ่งมารับบาตรองค์ท่าน และมารับใช้ ฉันเสร็จจึงเอาข้าวเศษกลับบ้าน และอากาศตอนกลางคืนก็ยังมีหนาว เย็นเยือกอยู่พอสมควร ฉันเสร็จแล้วล้างบาตร เช็ดเสร็จแล้ว กราบเรียนองค์ท่านว่า “ที่พระอาจารย์เปิดประตูให้กระผมอยู่ด้วยนั้น เป็นบุญอันล้ำเกล้าของกระผมแล้ว แต่นิสัยกระผมเป็นคนขี้กลัวอยู่บ้าง กระผมอยากตัดสันดานมันอยู่ ถ้าหากว่ากระผม ไปอยู่ถ้ำผาแดงองค์เดียว พระอาจารย์จะเห็นสมควรหรือไม่หนอประการใดขอรับ และกระผมก็มีปัญหาอยู่อันหนึ่ง คือหลวงปู่มั่นปรารภปีนี้ว่า ผู้ใดไปเที่ยววิเวกกลับมา ถ้ามองเรื่องราวไม่ได้ความจะไม่ให้จำพรรษาด้วย ข้อนี้ก็เจ็บปวดมาก เท่ากับว่ากระผม แยกแผ่นดินแผ่นดินฟ้าอยู่ ยังเป็นผู้ต้องหาแก้อย่างไม่ทันตก”

องค์ท่านทอดสายตาลงต่ำอยู่สักครู่ ก็กล่าวว่า “คุณเรียนผมแบบนี้ มันถึงจิตถึงใจ ผมมาก ผมอนุโมทนาสาธุการ เอาให้ดีนะ ยกธงแดงต่อสู้” แล้วองค์ท่านก็บอกว่า “เฮ้อ เตรียมบริวาร ผมจะให้โยมคนนี้แหละตามส่งจนถึงถ้ำผาแดง ไปทางหลังภูเลย ไม่ต้อง ลงไปทางตีนภู”

กราบสามทีแล้วก็ออกเดิน ให้โยมออกก่อนเพราะเป็นทางไม่เตียน โยมจะสะพาย เอาบาตร แต่ไม่ให้สะพายเพราะเกรงเขาหนักเกินไป เลยแบ่งห่อผ้าออกให้เขาถือหรือ สะพายเอาบ้าง เดินภาวนาไปเรื่อยๆ ประมาณบ่ายสี่โมงเย็นก็ถึงถ้ำผาแดง แล้วก็รีบ บอกโยมกลับบ้านเขา แต่เขาก็คงค้างบ้านนากับแก้ว หรือมิฉะนั้นก็คงค้างบ้านเหล่านกขุ่น เพราะต้องไปตามไหล่เขาตรงทิศตะวันออก

ขณะที่โยมกลับบ้าน ก็เตรียมตัวจะขึ้นถ้ำ บันดาลมีผึ้งฝูงหนึ่งบินกรูเข้ามาตอมรอบหัวเป็นกลุ่มๆ ตั้วพันๆ ตัว บินวนเวียนอยู่รอบตัวแต่ไม่ถูกกาย บินรอบทั้งส่วนบนส่วนกลาง ส่วนล่างของกาย บินซ้าๆ ขณะนั้นจิตใจจะว่ากลัวผึ้งก็ไม่ใช่ จะว่ากล้าหาญก็ไม่เชิง ยืนค้ำหนึ่งอยู่ว่า “เอ๊ะ เราก็ดูได้นึกได้ฝันว่าจะมาก่อกรรมทำเวรกับท่านผู้ใด ทำไมจึงเป็นอย่างนี้หนอ” พอนึกอย่างนี้จบลง ผึ้งทั้งฝูงๆ ก็บินขึ้นหน้าผาหมด เข้าวังเดิมของมันแล้ว สังเกตก็ได้รับความว่า “เมื่อเรามาไม่ได้มองสูง ไม่เห็นรังมัน คือเมื่อมันเข้าวัง เราจึงได้รู้ว่ามันบินออกจากรัง รังของมันมีรอยเหยี่ยวเฉี่ยวมาตีขาดวันไปข้างแล้ว เหตุที่มันบินกลับทุกตัวไม่กัดเลยนั้น ชะรอยจะเป็นด้วยเราคำหนึ่งธรรมว่า ไม่มาเอาเวรเอาภัยกับท่านผู้ใดก็อาจเป็นได้” กระแสจิตของมันจึงเบาทางโอรธลงก็อาจเป็นได้ เราก็ดูรู้จักขณะจิตของมัน เป็นเพียงเหตุผลเดาต้นเท่านั้น แต่ก็ไม่เป็นเรื่องแปลกและสำคัญอะไร เขียนไว้พอให้เป็นอดีตารมณที่ผ่านทุกขมาในการท่องเที่ยวของสังขารลงทุนบารมี พลีปฏิบัติ

ครั้นแล้วก็เอากาไปตักน้ำ ธิบปิดกวาดเล็กๆ น้อยๆ พอได้ข้อวัตร เวลาที่ค้ำมีดพอดี มีกระต๊อบเล็กๆ อยู่ในถ้ำเงื่อมหน้าผา ปูด้วยไม้กลมเล็กๆ เอาใบเข้าปรองและกันด้วยใบเข้าป่าพอลวมตัว ด้านบนมุงด้วยหินธรรมชาติ หันหัวไปทางเหนือคือทางทิศเหนือทางจงกรมยาวประมาณ ๔ วา ตรงทิศตะวันออก ผ้าปูนอนก็คือผ้าอาบน้ำผืนเดียว เช็ดบาตรก็อยู่นั้น ปกหมอนก็อยู่นั้น เช็ดตัวเช็ดหน้าก็อยู่นั้น ไฟก็แล้วแต่เดือนดาว และพระอาทิตย์จะอำนวย เห็นหรือไม่เห็นเป็นหน้าที่ลูกตาจะสัมผัสให้ มุ่งและกลดไม่ต้องกาง หมอนก็คือห่อผ้าสังฆาฏิ ครูดักน้ำอย่าถามหา ใช้กาตักมา ทั้งล้างเท้าทั้งฉัน การล้างเท้า นั่งหย่อนเท้าลงที่นั่งพักร้าน มือหนึ่งกำฝ่าเท้าทางใต้ ยั้งตัวยกฝ่าเท้าให้พ้นพื้น มือขวาจับแก้วน้ำเทลง มือซ้ายกำเท้าล้าง น้ำครึ่งแก้วก็พอ แล้วแต่ละครั่ง ล้างแล้วพุงตัวไว้ให้น้ำหนักตัวอยู่ที่กัน ยกขาทั้งสองขึ้น ฝ่าเท้าพ้นพื้นแล้วเอาผ้าเช็ด แล้วจึงเอี้ยวตัวเอาขาขึ้นที่ร้าน มิฉะนั้นแล้วเท้าจะหยั่งลงเหยียบที่ดินที่หินอีก ถึงแม้จะใส่รองเท้าอยู่ก็ต้องล้าง เพราะการใส่รองเท้าก็กันได้เพียงหนามบางอย่าง และทางขลุกลักหินคมดินคมบ้างเท่านั้น จะกันฝ่าเท้าทางพื้นไม่ให้ดำนั้นไม่ได้ การรักษาเท้าไม่ให้สกปรกก็มีพระวินัยกวดขันอยู่

ขณะที่อยู่นั้นไปบิณฑบาตทางไกล ๑๐๐ เส้น ไต่ไปตามหลังเขาประมาณ ๑ กิโลเมตร แล้วเอียงลงชายเขาเป็นดงบ้างแล้วจึงตกฟุ้งนาใกล้บ้าน กลับออกมาแล้ว จันที่ฟุ้งนาเล็กๆ มีน้ำบ่ออยู่ตรงนั้น มีโยมชื่ออาจารย์เสน เขาตามปฏิบัติ จันเสร็จล้างบาตรเรียบร้อยแล้วก็สะพายบาตรเปล่าขึ้นภู เว้นวันจันบ้าง และบอกโยมเขาให้รู้ เพื่อให้เขาไม่ต้องคอยในวันที่ตนไม่ไปบิณฑบาต

ขณะนั้นมีควายดุร้ายอยู่ตัวหนึ่ง เขายาวโค้ง มันขวิดคนมาหลายรายแล้ว แม่เจ้าของมันก็ไล่ขวิด เข้าวันหนึ่งมันดาลไปพบที่กลางทางใกล้เข้าบ้าน มันขวางทางอยู่ไม่หนีเลย แกว่งเขาใส่ใกล้ประมาณ ๖-๗ วา เป็นตัวผู้ ถ้าเป็นมนุษย์ก็อายุราวสัก ๓๐ ปี โตด้วย อ้วนด้วย สูงด้วย ต่างก็ยืนเฝ้ากันอยู่ประมาณ ๑๐ นาที ชูยังงาก็ไม่หนี พุดดี ๆ ก็ไม่ฟัง แกว่งเขาออกลูกไม้้อยู่อย่างนั้น ก็เลยกลับเข้ารั้วเขา มันก็ตามโซกโซน เล็ดลอดแอบที่นั่นที่นี้ก็เลยผ่านพ้นไป ชาวบ้านเขาทราบเรื่องราวเข้า เขาไปบอกเจ้าของมัน ให้ปล่อยสายๆ และเขาบนพีไร่าพันต่างๆ นานาว่า “จะขายให้เขาฆ่าเสียก็ไม่ขาย ควายตัวนี้ เดือดร้อนบ้านเมืองมานานแล้ว คุณพวkb้านตากแดดที่ไปทอดแหอยู่กลางทุ่งก็เกือบตาย แต่เดชะบุญขึ้นต้นไม้ทัน ทิ้งแหไว้แล้ว มันชนแหอยู่ใต้ต้นไม้ขาดเป็นชิ้นเป็นอัน แหกกลาญไม่มีขึ้นดี โไล่ชนเจ้าของที่ไร่อ้อย วนไปเวียนมาอยู่แต่เข้าจนเที่ยง บันดาลนึกเห็นลำอ้อยโตๆ ขนาดวา ก็เข้าต่อสู้อัจฉริยะเวลาหลบหนีทัน อันนี้พระท่านยังโชคดี อยู่บ้าง ไม่เป็นอันตราย” เขาพากันบนอีกทีก็ แต่ต่อมาเขาก็ปล่อยสายให้ผ่านพ้นในยามพระบิณฑบาต

เมื่อมาพิจารณาดูแล้ว เรื่อง โทโส โมโห โลโภ นี้มีอยู่ในชั้นธสันดานของสัตว์ทุกตัวสัตว์ ต่างกันเพียงหนักเบาเท่านั้น **เมื่อกิเลสมีอยู่ทุกตัวสัตว์ เทวดา มาร พรหม มนุษย์ ทางบรรเทาถ่ายถอนตลอดหลุดพ้น จึงมีอยู่ทุกตัวสัตว์ เทวดา มาร พรหม มนุษย์** พระองค์ผู้รู้ธรรมจึงสามารถยืนยันได้ว่า **อริยธัมเม จฺจิท นโร อริยธรรมอันประเสริฐย่อมมียอมตั้งอยู่ที่นรชน** ถ้านรชนรู้และรับรองว่ากิเลสมีอยู่ในตนจริงๆ การเห็นโทษในกิเลสก็ไม่อาจปฏิเสธด้วยตนเอง การละการพยายามละออกจากชั้นธสันดานก็ไม่อาจปฏิเสธได้อีก ย่อมเป็นการเคารพและจําหนต่อพุทธศาสนาอยู่ในตัวแล้ว **ถ้ากิเลสไม่มีอยู่ในสรรพไตรโลกธาตุแล้ว พระนิพพานก็ไม่มีในพระนิพพานอยู่นั่นเอง**

ความอึดคือสมบัติของพระธุดงค์

การพักอยู่องค์เดียวไม่เกี่ยวกับหมู่ เกิดเป็นอยู่ของการพิจารณาธรรมะ รสจิตใจใคร่ ธรรมสูงขึ้น จะเจริญกรรมฐานอันใดก็ดูว่าโล่ง หัวใจไม่ได้ขุ่นไม่ได้เซื่องให้ทำ ดูดดื่มเอง เป็นเอง สติปัญญาจิตใจอยู่ติดสนิทกับตัว ถ้าเทียบใส่โคและกระบือ ก็ไม่ต้องต้อนเข้า คอกยาก เวลาเข้ามันเข้าเอง เวลาออกก็รู้จักขอบเขต กายใจเบาโปร่ง ไม่มีเมฆ สิ่งที่เคยรู้ เคยเห็นเคยปฏิบัติมาก่อน ก็ยิ่งเด่นชัดอรอยขึ้นในใจ ผู้ใดไม่ยินดีในวิเวก ก็คือผู้นั้น ไม่ได้เคยดื่มรสวิเวก เคยดื่มแต่รสวิเวก กายวิเวกก็ดี จิตตวิเวกก็ดี อุปธิวิเวกก็ดี ก็รวมลงมาเป็นเอกวิเวกอันเดียวกัน จะบัญญัติหรือไม่ก็ไม่มีปัญหาอะไรนักเลย ที่บัญญัติไว้ก็เพราะเป็นแผนที่ แต่ตัวเนื้อที่จริงๆ แล้วหัดตัวเข้ามาเอง หาเอกปัจจุบัน วิเวกลงมารวมกันเอง ไม่ได้ต้อนมาฮือๆ ฮาๆ เหมือนโคและกระบือเลย ผู้หวังพันทุกข์ ในสงสารโดยถ้วนโดยแท้จริง จึงจะพูดกันออก บอกกันถูก ปลูกกันได้ ให้กันเป็น มิฉะนั้นแล้วก็จะตรงกันข้ามไปละ

พระธรรมเป็นของลุ่มลึก แต่จะลึกสักเพียงใด ก็ลึกลงที่ใจ จะตื่น ก็ตื่นขึ้นมาที่ใจ ไม่ใช่ลึกลงอยู่ที่ดินฟ้าอากาศ ลม ไฟ น้ำ ภายนอก ผู้มีสติปัญญาอยู่กับใจ ย่อมขุดถึง ใจถึงธรรม ไม่หนีจากธรรมจากใจ ไม่หนีจากใจจากธรรมไปได้ ถ้าหา ก็หาอยู่ที่ใจ ที่ธรรม ที่ธรรมที่ใจ ถ้าเห็น ก็เห็นอยู่ที่ใจที่ธรรม ที่ธรรมที่ใจ ทวนไปมาอยู่นี้

พักทำความเพียรอยู่ที่ถ้ำผาแต่นั้น การซักผ้าและย้อมผ้า ก็ซักน้ำเย็นและย้อม น้ำเย็น หินดานแห่งใดเป็นอ่างเล็กขนาดกะละมัง ก็ซักที่นั่นย้อมที่นั่น ฝนหินแดงลงที่นั่น ไม่ยากไม่แค้นอะไร น้ำร้อนก็ดี ขามบ่อม สมอ ไม่ต้องเกี่ยว และไม่ต้องเอ่ยปากถามหา อีกด้วย ยาแก้ไข้แก้หนาวและแก้พิษสัตว์กัดต่อยไม่มีในยามในถ้ำ และก็ไม่สนใจหา

อีกด้วย แม้ไม้ขีดไฟ เทียนไข ก็ขาดอยู่นานแล้ว เมื่อถูกงูกัดเกี่ยวกับพิษสดาๆ ก็นึกเห็นแต่บุตร (ปัสสาวะ) อุตุ (อุจจาระ) ดิน เท่านั้น ส่วนเขาก็ไม่นึกหวังจะได้ มุตร อุตุ ดิน จันปนกันแล้ว หายก็หาย ไม่หายก็ยอมภวานาตายองค์เดียว ไว้ให้เทวดาผู้ใจสูงมาพบเข้าจะได้ปลงกรรมสังเวช เป็นเหตุให้เขาได้กามาพจรกุศลเพิ่มขึ้น ไม่ได้กินแหง แคลงใจในเรื่องศพๆ ลับๆ ด้วย ชั้นต่ำที่สุดก็ฝากไว้กับโยมอุปัฏฐาก นับแต่แมลงวัน และหมู่หนอน อีกา อีแร้ง หม่าจิ้งจอก หม่าโน ขึ้นไป

ความพอใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นจากกรรมฝ่ายกิเลสที่เรียกว่าอ้ายหลงๆ ใหญ่ๆ หล้าๆ นี้ ย่อมชนะความพอใจในการปฏิบัติธรรมเพื่ออามิสใดๆ ในโลกทั้งสิ้น จิตใจและเจตนาของเจ้าตัว ย่อมมีอิทธิพลเฉพาะเจ้าตัว ชับมิจฉาภิภูฏิจิเฉพาะเจ้าตัวให้ขาดกระเด็นออกจากเจ้าตัวได้แบบไม่ขบถคืนได้ เรียกว่าชนะแล้วไม่กลับคืนมาแพ้ในตอนนี้อีก มีแต่ตั้งใจเดินทางรุดหน้าในมรรคภวานาเท่านั้นเองละ

และในยุคที่พักอยู่นั้น วันขึ้นก็ดี แรมก็ดี ๗-๘ ๑๔-๑๕ คำ เขาขึ้นไปนอนรักษาศีล ถ้าหนึ่งอีกต่างหาก ไกลจากที่พักของตนประมาณ ๖ เส้น มีคนจำนวนประมาณ ๖-๗ คน เขาไปทำข้าวหลามไม้เปาะใส่บาตร วันเช่นนั้นบิดนทบาทลานหินไกลจากที่พักของตน ประมาณ ๔ เส้น ไม่ได้ไปบิดนทบาทถึงบ้าน จันที่ลานหินนั้นมันถึงจิตถึงใจตนเองจริงๆ ข้าวหลามเฉยๆ ไม่มีกับ ก็กลืนสบาย เคี้ยวสบาย มันรู้จักทั้งกำลังส่งเข้าปาก รู้จักทั้งกำลังเคี้ยว รู้จักทั้งกำลังกลืน รู้จักทั้งที่ตกลงในกระเพาะ มันเบากายเบาใจ โปร่ง คล้ายกับจันอยู่กลางอากาศ คล้ายกับอาหารเทวบุตร เทวดา อินทร์ ความอึดกายอึดใจ ในธรรมชนะความอึดกายอึดใจในอามิส ไกลกันราวฟ้ากับแผ่นดิน ฟ้าก็ยังเห็นเมฆหมอก พระอาทิตย์ เดือน ดาว เป็นเครื่องหมายสมมติ มันไกลกว่านั้นอีกเทวธรรมเอ๋ย พุดน้อยไม่พอคาย พุดหลายถูกกล่าวต่อว่าอุตริ ความอึดกายอึดใจในขั้นนี้เป็นขั้นต่ำๆ ดอก ความอึดกายอึดใจของท่านผู้พ้นแล้วนั้น ไม่มีเครื่องหมายเปรียบเทียบเสียแล้ว ผู้เขียน ผู้ฟัง ผู้อ่าน อยากรู้เท็จจริงเพียงไร ผู้เขียน ผู้อ่าน ผู้ฟัง ก็จงประพฤติตนให้พ้นจากกิเลสจนสิ้นเชิงก่อน หากจะรู้เองดอก ไม่ต้องทุ้มเถียงเกี่ยงอนกันให้เป็นปัญหาโลกแตกก็ได้ ปัญหาของสัตว์ทั้งหลายจะจบลงได้ก็ต่อเมื่อสำเร็จพระอรหันต์

ต่ำกว่านั้นลงมายังเป็นทาสปัญหาของตมอยู่ แต่ปัญหาแบ่งออกเป็นสอง ปัญหาทางโลกียวิสัย ปัญหาทางโลกุตตรวิสัย (เว้นพระอรหันต์เสีย เพราะไม่หนักใจในปัญหา)

กล่าวต่อในเรื่องโยมที่ขึ้นมาใส่บาตรข้าวหลามบนภู โยมพวกนั้นเขาเล่าให้ฟังว่า “ถ้าห้าค่ำที่เป็นถ้ามีด ที่พระคุณเจ้าเที่ยวเข้าไปสรงและตักมาไว้ใช้ไว้ฉันนั้น กลางวัน แสงๆ บางวันก็มีเสือโคร่งบ้าง เสือดาวบ้าง เสือดำบ้าง หมีบ้าง หมูป่าบ้าง เข้าไปกินน้ำ ที่นั่น ส่วนกลางคืนนั้นก็บอกไม่ถูกละ และก็มีมึงใหญ่รอยกว้างสองคืบไปๆ มาๆ อาศัยอยู่ที่นั่น และมีหน้าซำ ถ้าที่พระคุณเจ้าเดินจงกรมและพักนอนอยู่นั้น มันมีมึงเหลื่อมอีกตัว โตรอยทางกว้างหนึ่งคืบ” ตอบเขาว่า “เออ ถ้าอาตมาจะกลัวหรือไม่เพียงไรก็ดี ก็เป็นหน้าที่จะมอบเป็นมอบตายต่อ พุทธ ธรรม สงฆ์ อยู่แต่ไรๆ แล้ว จิตใจก็จะมอบให้ กรรมและผลของกรรมในชาติปางก่อน ก็ถ้าสิ่งเหล่านั้นจะมาก่อกันใหม่ เริ่มต้นก็คงจะเป็นไปได้ยาก เพราะอาตมาแบ่งเวลาแผ่เมตตาอยู่แต่ละวันแต่ละคืน”

ศรัทธาความเชื่อในพระพุทธานุภาพ อันมีปัญญาเป็นนายหน้าอยู่เป็นส่วนมากแล้ว ถึงแม้ว่าความกลัวจะมาชิงออกหน้าบ้างเป็นบางขณะจิต พระศรัทธา พระสติ พระปัญญา ก็คงไล่ความกลัวได้ให้ตามหลัง คงไม่เซงออกหน้าได้ตามอำเภอใจนัก แม้ความขี้เกียจ และความลังเลก็เหมือนกัน เมื่อภัยโลก ภัยโกรธ ภัยหลง หลงปลุกไว้ฝังไว้ในชั้นธสันดาน มาในอดีต จนบัดนี้ยังไม่ลดละและหายขาด ก็ยอมเป็นผู้เกิดมาคุณแวรคุณภัย ไม่มีวันจบสิ้นได้ ภัยแก่ ภัยเจ็บ ภัยตาย จิปาถะสารพัด ย่อมเป็นบริวารเป็นเมืองขึ้นของ ภัยโลก โกรธ หลง แต่เมื่อพ้นจากภัยกิเลสไปหมดแล้ว ภัยแก่ ภัยเจ็บ ภัยตาย ตามมาถึง ก็ไม่มีพิษสงอันใด เพราะมิได้กลัวหลังว่าจะขออีก คล้ายเรือร้างว่างเปล่า ไม่มีเจ้าของหวงอยู่ในเรือนนั้น สิ่งเหล่านี้ได้พิจารณาเตรียมไว้ล่วงหน้า ไม่ค่อยจะเลื่อนกลาง เพราะเป็นหน้าที่จะต้องเดินทางใจให้ไปถึงอยู่ มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติธรรม เพื่อธรรม เพื่อใจ เพื่อหลุดเพื่อพ้น ก็ไม่กระจำจิด ไม่เป็นธรรมาธิปไตยไปได้ กลายเป็น อุตตาริปไตย บัญญัติขึ้นตามอัตโนมัตติของกิเลสตน เป็นโลกาธิปไตยเล่นไปตามโลกหน้าเดียว

พบหมูป่าลูกอ่อน

หันมาปรารภเรื่องเขาบอกว่า มีเสือๆ งูๆ หรืออะไรต่ออะไรอีก อยู่ไปก็ไม่เจอไม่เห็น เขาเล่าให้ฟังแล้วก็ไม่หนักใจอะไร เห็นหมูป่าตัวเดียวเท่านั้น เวลาเข้าเดินไปบิณฑบาตตามหลังเขา ระหว่างที่พบนั่น หนทางคดเหมือนเขนศอกงอ เดินภาวนาไปทุกก้าวเขาก็ไปเจอหมูยี่นผืนหน้าตรง ห่างกัน ๒ เมตร หมูนั่นสูงประมาณ ๑ เมตร พอขาช้ายก้าวเหยียบพื้น ขาขวายังไม่ทันยกขึ้น ก็เห็นหมูยี่นผืนหน้าทำตาปริบๆ อยู่ ทั้งหมูก็ไม่สะดุ้ง คนก็ไม่สะดุ้ง ต่างก็ยืนดูกันอยู่ประมาณ ๕ วินาที ได้บันดาลพิจารณารวดเร็วว่า เตี้ยว่ามันจะไปดอกเพราะมันกำลังพะวง พอนึกอย่างนี้จบลง มันก็วิ่งขึ้นแล้ว ก็วิ่งเบาๆ ไปทางขวามือใกล้ๆ ลูกเล็กๆ ของมัน ๓-๔ ตัว ก็วิ่งตามแม่มันไป แต่ก่อนมิได้เห็นลูกมัน เห็นแต่แม่มัน และนึกในใจขึ้นได้ว่า ผู้ภาวนามีสติอยู่กับกายกับใจ ติดต่อกันพร้อมกับขาก้าวเดินนี้ เมื่อไปเจอสิ่งอันน่าสะดุ้งที่ใกล้ขีด ก็ไม่สะดุ้ง เพราะสติสัมปชัญญะอยู่กับกายใจโดยเฉพาะ มิได้ส่งออกนอก สมาธิภาวนาแบบนี้สมควรด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา (ไม่ใช่หัวตอ)

ฉานัง แปลว่า เฟงอยู่

สมาธิ แปลว่า ตั้งมั่นในการเฟงอยู่

สติ แปลว่า ระลึกได้ในเฟงอยู่

สัมปชัญญะ แปลว่า รู้ลึกตัวในการเฟงอยู่

ปัญญา แปลว่า รอบรู้ในการฟังอยู่ สมดุลเป็นขณะเดียวกัน ไม่ใช่คนละขณะดอก ผู้ที่ชอบตื่นสะดุ้งผวา ขณะนั้นสติสัมปชัญญะไม่อยู่กับตัวเพราะส่งออกนอกมาก สติสัมปชัญญะหวนเข้ามาหาตนภายในช้า ไม่ทันกับเวลาสะดุ้งผวา มันเอาไปกินก่อน

อย่างหมัดหนักได้ใส่ยาทายาหม่อง *ยาหม่อง* คืออะไร คือกำหนดลมหายใจให้ดี หรือสมณะใดๆ ก็ได้ หรือวิปัสสนาใดๆ ก็ได้ แต่ชาวโลกชอบพูดว่าโรคประสาทและโรคหัวใจ โรคประสาทและโรคหัวใจ มีในชั้นธวิปากของพระอรหันต์หรือไม่ หรือหากว่าชั้นธวิปากเป็นฝ่ายสังขาร ชั้นธชาติตัวอยู่แล้วก็ต้องอาจเป็นได้ และอยากทราบว่าการสะดุ้งเป็นสังขารล้วนๆ หรือว่ามีโมหะสัมปยุต โมหะนั้นคือตัณหาเราดีๆ นี้เอง ถูกหรือไม่ ผู้พ้นจากตัณหาแล้วเป็นผู้สะดุ้งหรือไม่ ธัคคสูตรที่กล่าวเรื่องพระอรหันต์ว่า **อภิรุ อัจฉมภิ อนุตตราสี อปลาโยติ** หายตื่น หายสะดุ้ง หายชนพองสยองเกล้านั้น **จริงหรือไม่** ถ้าหากว่าเป็นคำจริงแล้ว ผู้ที่เขาทำได้เป็นพระอรหันต์ เขาก็มีเครื่องทดสอบพระอรหันต์ได้ ผู้ที่เขาไม่รู้จักทองแท้ แต่เขาก็มีเครื่องทดสอบทอง เขาก็รู้ทองในเครื่องทดสอบของเขา

พูดเรื่องอื่นต่อไปเถิด พักอยู่ณั้น วันหนึ่งประมาณเที่ยงคืน ลมหายใจเข้าออกละเอียดเข้า รู้ชัดขึ้นว่า ผู้ที่ทำนพินไปแล้ว ก็พินไปไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้หนอ ผู้ตะเกียกตะกายอยากจะพินไป ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้หนอ ผู้อยู่พอแล้ววันแล้วคืนไป ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้หนอ ผู้ถือว่าไม่มีบุญไม่มีบาป ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้หนอ

ขณะที่พิจารณาอยู่นั้นรู้พร้อมกันกับลมออกเข้าอยู่ ไม่มีอันใดก่อนไม่มีอันใดหลัง แล้วปิติเกิดขึ้นอย่างโลดโผนมาก ร้องขึ้นว่า “จริงเผลงที่เดียว ความเห็นชอบตอนนี้”

พูดกันว่า “มันจะเป็นบ้านะ”

ตอบตนว่า “ถ้ารู้ตนจะเป็นบ้า ก็อย่าเป็นบ้าซินะ” แต่ก็ไม่สำคัญว่าประเสริฐอันใด ในขณะนั้น เป็นเพียงปิติที่ประกอบด้วยธรรมอันเห็นชอบเฉยๆ ภายใจเขาไปรุ่งอยู่ปรากฏว่าจะชนภูเขาให้ทะลุได้ แต่มีได้หลงชน ถ้าชนก็คอหักตายหรือหัวแตกตาย ปิติตความอิมกายอิมใจนี้เป็นไปต่างๆ นานา แต่จะอย่างไรก็ตาม ก็เกิดเป็น ดับเป็น

ไม่พ่นอนิจจาได้ดอก ท่านผู้ใดภาวนาห่างเหินจากไตรลักษณ์แล้ว มักจะชวนให้หลง
ไม่ใช่บ่อย เพราะการทะนงสำคัญตัวเป็นกิเลสที่ถอนได้ยาก เพราะนอนเนื่องอยู่ใน
ชั้นรัตนदानอันละเอียด เป็นตะกอนอันลึกละเอียด เมื่อน้ำแห่งงวดลงจึงสามารถจะ
เห็นตะกอนได้มาก น้ำแห่งโดยสุภาพ ไม่ใช่แห่งแบบเขย่าขวดแล้วเท

เช้าวันหนึ่งลงไปบิณฑบาต จึงเล่ากับญาติโยมว่า “พรุ่งนี้ถ้าไม่มีสิ่งขัดข้อง อาตมา
จะกลับคืนไปหาหลวงปู่มัน เพราะคิดถึงองค์ท่านมาก จะลงมาบิณฑบาตฉันที่วัดร้าง
ที่บ้านพวกท่านนี้”

เขาว่า “ทำไมไปง่ายเหลือเกิน”

“เออ ก็มาอยู่ที่นี่เดือนหนึ่งแล้ว นานไปก็เวลาจวนเจ็ แล้วจะได้รีบไปช่วยงานเอาพื้น
และอะไรๆ ก็อึกๆ แก๊กๆ เพราะปีหนึ่งต้องเอาพื้นหลายครั้ง”

พอฉันเสร็จแล้วก็กลับขึ้นภู ดูที่อยู่ที่พักจะได้วิโยคพลัดพรากไป รู้สึกว่าเหวใน
สถานที่ เพราะสถานที่นั้นอารมณ์บางคราวเกิดปีติสังเวชขึ้นในพุทธ ธรรม สงฆ์ ได้ทำให้
ตาเปียกหลายครั้ง ดูดเต็มเสมอกันกับถ้ำพระเวส ครั้นถึงเวลาเช้าก็ลงไป เพราะบริวาร
ไม่มากและไม่ได้อะไรเขา เลือ หมอน ก็ใช้ผ้าอาบน้ำและห่อผ้าสังฆาฏิ ครุฑก็ไม่ได้
ยืมเขา กาก็คือครุ ครุก็คือกาน้ำ พอไปถึงวัดร้าง เขาก็เอากลดและมุ้งและกาน้ำไว้วัดร้าง
เข้าไปบิณฑบาตกลับมาฉัน เขาตามมาส่งอาหารในวัดร้างประมาณ ๕-๖ คน ฉันเสร็จ
ให้ศีลให้พรเขา จัดแจงแต่งของใส่หน้าเขา เขาก็สงวนดู อธิบายให้เขาฟังว่า “นี่ใบสุทธิ
นี่เชือกตากผ้า นี่มีดโกน นี่หินลับคม นี่ของกรองน้ำ นี่หนังสือปาฏิโมกข์ นี่มุ้ง นี่กลด
นี่มีดตัดเล็บ นี่มีดเหลาไม้สีฟัน แล้วก็หมดเท่านี้”

ทำไมจึงอธิบายให้เขาฟัง เพราะเหตุว่าเขาจ้องดู เพราะเขาจะสงสัยว่าหาเอาพระเล็ก
พระน้อยในถ้ำและทรัพย์ในดินสินในน้ำ เกรงจะเสี้ยววงศ์ตระกูลของครูบาอาจารย์
ให้เขาหายสงสัยเสีย ถ้าเขากล่าวแต่เรื่องไม่เป็นจริง เขาจะเป็นบาป แล้วลาเขา เขาไปส่ง
ประมาณ ๗-๘ เส้น ก็ให้เขากลับ เพราะตั้งใจจะไปพักวัดป่าสุทธาวาสก่อนเพื่อซักผ้า
สมัยนั้นมหาไพบูลย์อยู่นั่นองค์เดียว

พอจะเข้าวัด ก็ห่มผ้าเหลืองบ่า รองทำนั้นขาดแต่นานไม่ได้ถอดยาก วางบริวารไว้ ศาลา แล้วขึ้นไปกราบท่าน ท่านถามไถ่ได้ความแล้วกล่าวว่า “เออ ดีนะ เฝ้าวัดให้ผมบ้าง ผมจะไปหล่อพระบ้านคือ ผมมาแล้วจึงไปเที่ยวอีก หรือไม่ยากไปก็อยู่ด้วยกัน”

ตอบท่านว่า “ไม่ได้อยู่ดอก ท่านอาจารย์มหาเอ๋ย เพราะด่วนมาก จะขอพัก ด้วยเพียง ๓ คืน เพื่อขอซักผ้า แล้วจะรีบไปหาพระอาจารย์ใหญ่มันเพื่ออยู่จำ พรรษาต่อไปอีก ถ้ากระผมเฝ้าวัดอยู่ที่นี่ ถ้าอาจารย์มหานานกลับ ผมก็แย่ เพราะการ ไปหล่อพระจะก็วันก็บอกไม่ถูก เพราะมีผู้เฝ้าวัดแล้วท่านอาจารย์มหา ก็เบาใจ บางทีก็ มีจดหมายถึงกระผมว่าติดอันนั้นติดอันนี้ตะพึดตะพืออยู่ กระผมก็หมดหนทางขอรับ”

ว่าแล้วท่านก็หัวเราะว่า “เออ ปัญญาดีมาก ซักผ้าแล้วก็ไปซะ”

อุบายทรมาณสัตว์โลก

ในเวลาพักอยู่วัดป่าสุทธาวาสนั้น ชักผ้าเสร็จในวันที่สอง พักอยู่ศาลามีห้องกันห้องหนึ่ง ตอนเช้าฉันเสร็จ วันหนึ่งได้ไปกราบพระพุทธรูปปางพระปาลิไลยก์ ที่ท่านทำเป็นรูปคอนกรีต มีรูปข้างถวายผักบัว มีรูปลิงถวายรวงผึ้ง แล้วนั่งพิจารณาตามกระแสอดีตารมณฺ์ว่า

ข้างนั้นเป็นสัตว์เดรัจฉาน ยังมีข้อวัตรปฏิบัติพระองค์ ถวายผักบัว หมอบลงเรียบร้อย คุดคู้ยกวงนอบน้อมอ่อนโยน ไม่ได้แข็งกระด้าง และก็จะได้เป็นพระปัจเจกในอนาคตด้วย ส่วนลิงก็ถวายรวงผึ้งสองมือโดยเคารพ พอถวายแล้วพระองค์ทรงฉันลิงดีใจกระโดดขึ้นต้นไม้ เต้นไปมาพลัดตกตายคาที่ ได้ไปเกิดเป็นเทวบุตร เห็นใหม่

พระองค์ก็ดี หนีจากพระเมืองโกสัมพีที่บอกยากสอนยาก แตกกันเป็นสองฝ่ายทางละ ๕๐๐ สอนให้สามัคคีกันก็ไม่ฟังเลย พระองค์มิได้วินิจฉัยให้ทางนั้นทางนี้แพ้และชนะ เพราะเห็นว่าเป็นอาบัติเล็กน้อย และแต่ละฝ่ายก็มีบริวารทางละ ๕๐๐ เท่ากัน จึงไม่ทรงตัดสิน ถ้าตัดสินให้ทางใดทางหนึ่งแพ้และชนะแล้ว อธิกรณ์จะกำเริบ เห็นอยู่ทางเดียวว่า ถ้าเราหนีจากพวกนี้ไปด้วยผีเท้า เข้าป่ารักชิตวัน จำพรรษาอยู่ผู้เดียว ญาติโยมเขาจะดูถูกพระพวกนี้เองว่า เป็นด้วยพระพวกหัวดีนี้ พระองค์จึงได้หนีไปแล้วเขาจะไม่ให้บิดนทาต แล้วพระพวกนี้จะเห็นโทษเอง ต่างฝ่ายต่างก็จะมายอมกันเอง โกล่เกลี่ยกันเอง ระวังกันด้วยติณวัตถารกวินัยโดยแน่แท้

เมื่อทรงอนาคตตั้งสัจฉาณ ฉาณในส่วนอนาคตอย่างนี้แล้ว จึงได้หนีไป มิได้หนีไป ด้วยความหมดประตุจะระงับอธิกรณ์เลย **ไอ้ พระองค์ อุบายทรมาณลัทธิโลกนี้มีมากมาย สมภูมิแท้ๆ อุบายแบบบรรจง อุบายแบบซุ่มม อุบายแบบวางเฉย อุบายแบบยกย่อง อุบายต่อลื้อต่อเถียง อุบายแสดงยมก อุบายดักใจทายใจ อุบายไล่หนี อุบายปลอบโยน อุบายหนีด้วยผีเท้าพระองค์เอง คือเรื่องปาลีโลกย์ ที่เรานั่งพิจารณาอยู่เดี๋ยวนี้**

เมื่อนั่งพิจารณาอยู่ต่อหน้าพระปฏิมากรอย่างนี้ น้ำตาข้าพเจ้าก็ไหลอยู่ไม่ขาดสาย อยู่ผู้เดียว เป็นเวลานานประมาณ ๑๕ นาที แต่ระวัง เกรงท่านอาจารย์มหาไพบูลย์ จะเห็น นี่มันเป็นอย่างนี้นิสัยของข้าพเจ้า ออกปฏิบัติที่แรกเป็นบ้ำอย่างนี้ บ้ำอย่างนี้ ยาปรมัตถ์ทางพระพุทธศาสนาคงรักษาได้ไม่ยากเท่าไรนักกระมัง คงไม่เหมือนบ้ำ ประสาท

เมื่อหลวงปู่รับกิจนิมนต์

ครั้นพักอยู่วัดป่าสุทธาวาส ๓ คืนแล้ว ฉันเข้าเสร็จก็กราบลาไป ลัดผ่านสนามบินไปวัดป่าธาตุนาเวง แต่ไม่พัก ข้ามบ้านนาห้วยบ่อ แล้วแวะทางซ้ายข้ามบ้านพอก พักนอนบ้านคำข่า พักวัดป่าร้างที่ท่านพระอาจารย์ดีสร้างไว้ พักหนึ่งคืน ตื่นเช้าได้เวลาเข้าไปบิณฑบาตบ้านคำข่า พอไปได้ ๒ เรือน เขามาแย่งบาตรไปที่เรือนเขา ทำบุญบ้านเขา “ขอภัยที่มาหิวเอากลางทาง เพราะไม่รู้จักว่าพระคุณเจ้ามา เห็นจะมากำหนดจะขอรับ”

“เออ อาตมามามากจริง พบเด็กคนหนึ่งเขานั่งที่พักร้างให้ อาตมาไม่ได้ดื่ม น้ำไม่ได้ล้างหน้า ไม่ได้สรองน้ำด้วย ถ้าจะให้อาตมาไปจริงๆ ก็เอาน้ำมาที่ชายป่านี้ ให้อาตมาล้างขาล้างหน้าบ้าง”

เขาเอาน้ำมาโดยด่วน เขาบอกว่า “น้ำสะอาด ไม่มีตัวสัตว์ดอก” บ้านเขาอยู่กลางป่าละเมาะ กำบังที่ไหนก็ได้ ล้างเช็ดแล้วก็ไปเรือนเขา แต่เขาก็ล้างเท้าให้อยู่ มีพระอยู่เรือนทำบุญเขาประมาณ ๘ องค์ ไม่ได้สวดพาหุง เขาเอาบาตรตั้งไว้แล้ว ใส่บาตรเสร็จรับศีลทำแล้วถวายเป็นสังฆัสสละ ข้าพเจ้าขอโอกาสพระท่านอุปโลกน์ ท่านบอกว่า “เคยข้ามถ้าข้ามลูกนั้นไปกราบหลวงปู่มันอยู่บ่อยๆ ทั้งโยมด้วยทั้งพระด้วย”

พอเสร็จการฉันแล้ว เขาเอาผ้ามาถวายไตรหนึ่งและเทียนผึ้ง ผ้าในกองบุญนั้นมืออยู่ประมาณ ๕ ไตร มูลค่าประมาณ ๓๐๐ บาท สมัยเงินแพง

ข้าพเจ้ารับกับเขาเป็นพิธี แล้วกล่าวว่า “อาตมารับโดยเคารพแล้ว จะพลิกใจถวาย
พระเณรเราต่อโดยเคารพเดี๋ยวนี้ เพราะสงขจิวรก็ตัดเย็บย้อมไปจากหลวงปู่มัน ปีนี้
มิได้พอขาดเขินดอก อาตมาเดินทางมาพบเหตุก็ว่าได้”

เขาตอบว่า “เป็นบุญของพวกกระผมบังนดาลเอง พวกกระผมมิได้วิจารณ์พระคุณเจ้า
ในทางแง่ร้ายเลยครับ จะอย่างไรก็สนองให้พวกกระผมบ้าง”

“อาตมาก็ไม่ได้อวดมากนักน้อยเลย และก็มิได้อวดรำรวยเลย พระเณรของเรานี้ก็มีมาก
เอาไว้วัดเรานี้แหละ ถ้าอาตมาฝืนเอาไป หลวงปู่มันและครูบาจารย์ในวัดป่าบ้าน
หนองผือ ก็จะวิจารณ์อาตมาอีก คล้ายกับว่าไปเที่ยววิเวกหารายได้ปัจจัยสี่ และก็กลับ
วัดเดิมอยู่แล้วซ้ำ”

“ถ้าอย่างนั้น พวกกระผมจะฝากมูลค่าไปที่หลัง”

“เออ ก็ยิ่งไปใหญ่อีกละ หนีเสือก็ไปพบราชสีห์”

“ถ้าอย่างนั้นก็เอาฝิ่งก้อนนี้และเทียนเล่มบาทคุณี่ซะ”

“เออ จะเอาแต่เทียนเล่มบาทคุณี่แหละ จะเอาไปทำวัตรหลวงปู่ ให้พวกท่านได้
บุญด้วย” ก็เลยเหมาะสมในเรื่องนี้พอดีพองาม

แล้วก็ลาจากกัน เขาบอกว่าจากนี้ไปหาหลวงปู่มันก็ภายในเที่ยงวันก็ถึงดอก เขาให้
คนไปส่งคนหนึ่ง ออกจากบ้านเขาตรงทิศตะวันตก ล่องชายเขาเป็นป่าบ้าง ป่าไม้ไร่
เลยป่าไป เขาไปส่งประมาณ ๖ เส้น พอจะไม่หลงแล้ว ก็บอกเขากลับคืน เขาบอกว่า
“อย่าหลงปลีกเส้นนี้เลยขอรับ” แล้วเขาก็กลับ

ตั้งหน้าเดินภาวนา พอไปอีกประมาณ ๑๕ นาที มีหนองน้ำใหญ่อยู่ข้างซ้ายมือ
ไกลจากทางประมาณ ๕ วา ควายนอนน้ำเต็มอยู่ประมาณสิบตัว มีแต่ตัวอ้วนๆ ล่ำๆ
ทั้งนั้น พอเห็น มันก็ลุกพริบขึ้นผินหน้าสู้ แกว่งเขาใส่ ทั้งเดินทั้งพูดกับควายว่า “กูก็ไป
ตามกู ลูกก็อยู่ตามสุ อย่าได้มีเวรมีภัยแก่กัน” แล้วก็ผ่านพ้นไปไม่มีอันตรายใดๆ

แล้วเดินทางไปอีกประมาณ ๑๕ นาที ก็เข้าป่าไผ่ อนิจจา ทุกขา บันดาลหลงทาง ไม่รู้ว่าเส้นใดต่อเส้นใดสับสนกัน หลงไปหลงมาวนเวียนอยู่ในป่าไผ่ หลงอยู่นั้น ประมาณ ๑๕ นาทีอีก และก็เบียดูร้อนแล้ว เหงื่อแตกโชกโชก ป่าไผ่นั้นไม่มีลมโกรกเลย ร้อนอบอ้าว ได้ยินเขาฟันขวานเปิงๆ อยู่ไกลประมาณ ๘ เส้น รีบตรงไปหาเขา เกรงเขา จะเจ็บบ่ก่อน แต่ไปยังไม่ถึงเขา เขาหยุดฟันก่อน แล้วก็ยื่นดักฟัง ได้ยินเสียงพูดกัน รีบเข้าไปอีก จึงเห็นตัวเขา ผัวกับเมีย มีลูกผู้ชายคนหนึ่งประมาณ ๖-๗ ปี พอเขาเห็น เขาก็ถามเลย “มาจากไหนขอรับ”

“มาจากบ้านคำข่า”

“เออ พวกกระผมก็อยู่บ้านคำข่านั่นเอง มาลื้อมรั้วไร๋ ท่านจะไปไหน”

“จะไปหาหลวงปู่มัน บ้านหนองผือ ออกไปเที่ยววิเวกจากองค์ท่านนั่นเองแต่เดือน ๑๒ แต่ออกไปทางบ้านพระคำภู เตี้ยวันนี้หลงทางแล้ว ขอให้โยมช่วยบอกจะเป็นกุศล มิใช่น้อยเลย เพราะโชกโชกวนเวียนอยู่ในป่าไผ่นานแล้ว”

ว่าแล้วโยมก็สังกรรยาว่า “จงอยู่กับลูกนี้สักประเดี้ยว เราจะไปส่งพระ” แล้วเขา จะสะพายเอาบาตร เลยพูดกับเขาว่า “บาตรเบาๆ ดอก ไม่หนัก จงถือเอามืดเดินออก ก่อนอาตมา เล็ดลอดไปตรงไปใส่ทางก็พอเหมาะแล้ว เพราะโยมทำงานฟันขวานเปิงๆ อยู่ก็คงเหนื่อยมากแล้ว”

เขาไปส่งประมาณ ๑๐ เส้น ก็ถึงหลังเขา ก็พบหนทางสว่างใจมาก พูดกับเขาว่า “โยมเอ๋ย อาตมารู้แล้ว สว่างจำในสัญญาความจำ เพราะหมู่พระอาจารย์มหาได้พามา เอาตราด (ไม้กวาด) ที่นี่ อาตมาได้นั่งมัดเอาตราดอยู่ที่ก้อนหินก้อนนี้” โยมยกมือ ใส่หัวแล้วกลับไป ให้พรโยมย่อๆ พอเหมาะเวลา

ท่านพระอาจารย์มั่นถามภาวนาเป็นไฉน

ตั้งใจเดินตรงตามทางมาถึงวัดหนองผือ เอาบาตรไปไว้ศาลา พักอยู่สักครู่ เวลานั้น ตะวันประมาณบ่ายโมงสามสิบนาที สายตาจับอยู่ที่กุฏิหลวงปู่ ไม่ซ้าก็เห็นท่านออกมา ที่ระเบียงขององค์ท่าน จึงได้ห่มผ้าเฉวียงบ่า ถือน้ำบาตรใส่เทียนที่เอามาจากบ้านคำข่า และใส่ไม้สีฟันค่อยเดินไปหา องค์ท่านแลเห็นใกล้บันได องค์ท่านปรารภเย็นๆ เบาๆ ว่า “ท่านหล้านี้มาจากไหนหนอ เดินย่องๆ มาคนเดียว นิสัยก็แปลกหมู่ ชอบไปคนเดียว มาคนเดียว สันเท้าก็แหลมๆ เดินไปมาปรากฏดั่งดั่งๆ”

ที่ว่าแปลกหมู่นั้น องค์ท่านก็ไม่อธิบายว่าแปลกไปทางดีหรือทางชั่ว แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่เรียนตอบสักคำเลย เพราะเข้าใจว่าองค์ท่านพูดไปตามเรื่องขององค์ท่าน และเป็นเรื่ององค์ท่านทดสอบเราว่า จะทั้งเดิน ทั้งพูด ทั้งล้าง ทั้งเช็ดเท้า หรือไม่ พอกราบเสร็จแล้ว ท่านก็ถามกระหน่ำต่อไปทั้งคำเก่าและคำใหม่ปะปนกันไปตะเพ็ด ยกมือกราบเรียนว่า “มาจากถ้ำผาแด่น”

“ภาวนาเป็นไฉน?”

กราบเรียนว่า “รสจิตใจวิเวกวังเวม ความไหวการ ยืน เดิน นั่ง นอน สถิตอยู่กับกาย และใจ เหลียวซ้ายแลขวา เหยียดแขน คู้แขนรู้ที่อยู่แทบทุกอิริยาบถ จิตใจอ่อนโยนใน พุทธ ธรรม สงฆ์ น้ำตาไหลไม่ค่อยขาด การกลัวสัตว์ร้ายหรือผีไม่ค่อยมี จะมีมา บางอารมณ์ก็สูงใหญ่ นึกในใจบ้างว่า ถ้านั่งภาวนาอยู่ มันมาคาบกลืนลงไปทีเดียวก็ได้ แต่อารมณ์ชนิดนี้มาครู่เดียว ก็ซบมันหนีไปได้ แต่นานๆ มันจึงจะมาอีก”

องค์ท่านตอบว่า “กลัวมันทำไม่ มันกินเข้า ก็ยื่นท้องมันซิ” ว่าแล้วองค์ท่านก็ยิ้ม แล้วองค์ท่านก็ปล่อยโอกาสให้เล่าถวายเป็น

กราบเรียนต่อไปว่า “วันหนึ่งเป็นเวลาเที่ยงคืน กำหนดลมออกเข้า เมื่อลมละเอียด ลงไป บรรดาขึ้นมาว่า เออ ท่านผู้พ้นไปแล้ว ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้ ท่านผู้ตะเกียกตะกายอยากพ้นไป ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้ ผู้ที่ไม่มี ข้อวัตรอันใดเพื่อหลุดเพื่อพ้น ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้ ผู้ที่ถือว่า ไม่มีบุญไม่มีบาป ก็ไม่มีข้างหน้าข้างหลังเหมือนลมออกเข้านี้ ในเวลาวิจารณ์อยู่นั้น รู้พร้อมกันกับลมออกเข้า ไม่มีอันใดก่อนอันใดหลัง แล้วเกิดความพอใจร้องขึ้นจน สุดเสียง แล้วชู้ตนว่า มันจะเป็นบ้านะ ตอบตนเร็วด่วนว่า ถ้ารู้ว่าตนจะเป็นบ้าก็อย่าบ้าชิ ผิดถูกประการใด กราบเรียนพ่อแม่ครูบาอาจารย์ได้โปรดกรุณาแก้ไขเทอญ”

องค์ท่านทอดสายตาลงต่ำขณะหนึ่งแล้ว จึงกรูณาแล้วว่า “เออ พิจารณาตาม เป็นจริงของธรรมส่วนนี้”

ว่าแล้ว องค์ท่านก็เรียกหา “สามเณรบุญเพ็งเอ๋ย เอาบริวารของเธอไปไว้กุฏิเดิม ของเธอ นั้น ออกมาจากถ้ำใหม่ๆ จะได้อยู่ที่เย็นๆ ตามเคย” แล้วก็ขอโอกาสทำวัตรและ ต่อณีสัย

เสร็จแล้วองค์ท่านถามต่อไปอีกว่า “ได้ยินเขาว่าเบลีอกน่องมีอยู่ที่ถ้ำผาแด่น เป็นต้นใหญ่โต ได้เห็นหรือไม่”

เรียนว่า “ไม่ได้สังเกตและก็ไม่รู้จักต้นของมันด้วยขอรับ”

“เราต้องการทุบแล้วเอามาปูต่างอาสนะนั่ง โรคริตสีดวงทวารเราพอบรรเทาไป”

พอสงฆ์ขึ้นมาประชุมฟังเทศน์ตอนหนึ่งท่ม องค์ท่านปรารภขึ้นว่า “ถ้าจะให้คุณหล้า คั้นไปหาเบลีอกน่อง ถ้ำผาแด่น เธอก็มาใหม่ๆ เดี่ยวนี้ กำลังเหนื่อย และอังโล่ที่เธอทำไว้ สี่ห้าอันก่อนออกวิเวกก็แตกหมด เพราะไม่มีใครทำเป็น ไม่อยากให้เธอไปละที่นี้ เพราะ ขาดผู้ใช้หลายหน้าที่หยาบๆ หนักๆ ไปองค์หนึ่งในวัด”

พระอาจารย์มหาบัวปรารภขึ้นว่า “เกล้าจะไปเอาเองดอกพุ่มนี้”

พอถึงวัน องค์ท่านก็ไปองค์เดียวด้วยผีเท้า เพราะสมัยนั้นผีเท้าทั้งนั้น ข้าพเจ้ารู้ล่วงหน้าคาดคะเนในใจไม่ผิด การที่พระอาจารย์มหาบัวไปเอาเปลือกน่องถ้าผาแต่นั้น ไม่ใช่ไปด้วยภาพพจน์ใดๆ เลย

๑. เพื่อรับให้หลวงปู่โดยเคารพและศรัทธา

๒. เพื่อสอบว่าท่านหล้ามาอยู่ถ้าผาแต่นหนึ่งเดือนแต่ผู้เดียวจริงหรือ ถ้าหากว่ามาอยู่จริง ปฏิบัติไปแถวใด คลุกคลีกับญาติโยมขนาดไหน จันในบาตรหรือนอกบาตร อยู่แบบข่มใจหรือพอใจ คำพูดขณะอยู่ถ้าและขณะญาติโยมไปในวันพระนั้น พูดไปเทศน์ไปแถวใดบ้างเหล่านี้เป็นต้น แต่ข้าพเจ้าคาดคะเนแล้วก็ไม่เดือดร้อน กลับมีความดีใจว่า *โชคดีมีครูบาอาจารย์ผู้สำคัญไปสืบเป็นพยาน*

พอองค์ท่านไปประมาณอาทิตย์กว่าๆ ก็ได้เปลือกน่องมาจริง แล้วองค์ท่านไปเที่ยวพูดกับหมู่ลับหลังว่า “ท่านหล้านี้นับเข้าเป็นหมู่กับพวกเราได้นะ ผมไปสืบดูแล้ว ไม่มีสิ่งที่จะดูถูกท่านได้ แต่ข้างหน้าใครๆ ก็มองกันไม่เห็นได้ ถ้าหากว่าต่างก็มุ่งหลุดมุ่งพ้นแล้วต่างก็ตะเกียกตะกายสูงใจสูงธรรมขึ้นในตัวดอก” นี่เป็นคำพูดของพระอาจารย์มหาบัวพูดกับหมู่ลับหลัง ข้าพเจ้าได้ฟังหมู่เล่าให้ฟังแล้วก็พิจารณาเป็นกลางๆ ไม่รับไม่ปัด

ไม่ว่าใครๆ ในโลก ทำดีประจำวันอยู่ก็นับวันสูงขึ้นแห่งความดี ไม่ว่าทางโลกียหรือโลกุตตระ ความชั่วถ้าทำประจำวันคืนก็นับวันพอกพูนสูงขึ้นทางฝ่ายชั่ว แต่ความชั่วคนชั่วทำได้ง่าย ความดีคนดีทำได้ยาก ความดีคนชั่วทำได้ยาก ความดีคนดีทำได้ง่าย เป็นของตรงกันข้ามอยู่ทั่วไป ความดีเป็นฝ่ายเหตุที่พระพุทธรศาสนาส่งเสริม ความชั่วเป็นฝ่ายที่พระพุทธรศาสนาทรงกีดกัน ผู้ที่รู้จักเหตุฝ่ายดีฝ่ายชั่ว กับผู้รู้จักผลฝ่ายดีฝ่ายชั่วนั้นก็มีความหมายของธรรมอันเดียวกัน และไม่เลือกชั้นวรรณะด้วย บาบบุญคุณโทษ มรรค ผล นิพพาน เป็นธรรมฝ่ายตรงอยู่มีอยู่แบบกลางๆ บรรจง ไม่ขึ้นอยู่กับเพศชั้นวรรณะ ไม่ลำเอียงด้วยอคติใดๆ แห่งชั้นวรรณะและพรรคพวก แล้วแต่ใครจะสร้างเอา

การไปวิวะในป่าในดอนดงภูเขา ไม่ใช่ไปเล่นสนุกๆ เพื่อมาอวดเอาคะแนอะไรในโลกๆ มันเป็นเรื่องทดสอบตนอยู่ในตัวแห่งรสชาติของจิตใจว่า ศรัทธาและปัญญา สมดุลกันหรือไม่ วิริยะความเพียรในธรรมกรรมฐาน สติระลึกรู้ชอบในกรรมฐาน สมาธิตั้งมั่นในกรรมฐาน จะสมดุลกันขนาดไหน รสจิตรสใจได้เต็มแล้วหรือประการใด กามวิตก ความตริ่กในทางกาม พยาบาทวิตก ความตริ่กในทางพยาบาท วิหิงสาวิตก ความตริ่กในทางเบียดเบียน เมื่อจิตเข้าถึงปฐมฌาน สิ่งเหล่านี้สงบลงแล้ว เมื่อถอนออกมาแล้ว สิ่งเหล่านี้กำเริบขึ้นหรือไม่ ไม่กำเริบขึ้นด้วยวิธีไหนก็ให้รู้วิธีนั้น กำเริบด้วยวิธีไหนก็ให้รู้ด้วยวิธีนั้น ขาดไปแล้วด้วยวิธีไหนก็ให้รู้ด้วยวิธีนั้น กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก มีคุณเจือปนกับโทษหรือไม่ หรือเป็นโทษล้วนๆ ไม่เป็นคุณเลยแม้แต่นิดเดียว เห็นเป็นจริงชัดหรือไม่ หรือว่าเป็นเพียงจำมาด้วยสัญญาความเคยชินเคยหู ก็หันปากว่าไปเหมือนแก้วเจ้าขาकिनข้าวกับกล้วย

เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องทดสอบตัวเองให้ได้ความชัดทั้งนั้น มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติก็ ลุ่มลี้ลุ่มห้า คล้ายกับว่าทั้งซื้อทั้งขาย แต่ไม่รู้ว่าขาดทุนหรือได้กำไร แต่ละวันๆ แม้จะอยู่กับที่กับวัด ก็ต้องตรวจตนเตือนตนอยู่แบบนี้เป็นคราวๆ เสมอ จะละเว้นจนเหลือใจก็ไม่ได้อีก

วิธีทดสอบตนเองขณะภาวนา

เราไปพักวิเวกบางแห่งไม่มีแขกมาสูงส่ง สถานที่ก็อำนวยความสะดวก ด้านภิกษุอาจารย์ก็ไม่ไกลนักไม่ใกล้นัก วันหนึ่งคืนหนึ่งมียี่สิบสี่ชั่วโมง เราจะกำหนดไหนจึงพอดี เราจะเปลี่ยนอิริยาบถขนาดไหนจึงเหมาะ เราจะหลับขนาดไหนจึงจะเหมาะ เราจะปันเวลาขนาดไหนจึงจะเหมาะ เราหลับขนาดนี้ ภาวนาได้ความยังงัย เราตื่นขนาดนี้ ภาวนาได้ความยังงัย เราหลับขนาดนี้ ได้ความยังงัยด้านภาวนา สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องทดสอบตนเอง เพื่อจะได้เอาออกใช้ปฏิบัติให้ได้ผลเฉพาะส่วนของตน เราตั้งกรรมฐานอันนี้ไว้เป็นหลักพิจารณา เราได้รับผลอย่างไร เช่น พิจารณากาย เป็นต้น เรากำหนดลมออกเข้าได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาพุทโธได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาเมตตา กรุณา ได้ผลเป็นอย่างไร เราเพ่ง อาโป เตโช วาโย ปฐวี ได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาอนิจจัง ได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาทุกขัง ได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาอนัตตา ได้ผลเป็นอย่างไร เราพิจารณาใจทั้งหมดธรรมทั้งหมดรวมลงในผู้รู้แห่งเดียวในปัจจุบัน ได้ผลเป็นอย่างไร

สิ่งเหล่านี้จะได้รู้จริงชัดจริงในภาพพจน์ตน ไม่ต้องสงสัยถามใครทั้งนั้น แต่จะปฏิเสธในการถามก็ไม่ได้ จะปฏิเสธในการฟังก็ไม่ได้ ไปหน้าเดียว กรรมมีการทดสอบอีก ถ้าเรารู้ชัดปฏิบัติชัดตอนไหนๆ ตอนนั้นๆ ไม่กลับมาเดี๋ยวนั้นให้เราสงสัยแคลงกลางอีก ตอนนั้นไม่ถามใครอีกก็ได้ อุทาหรณ์แบบหยาบๆ เช่น เราจับเกลือก็รู้จักรสเค็มแล้ว เราก็ไม่ต้องถามใครๆ ว่ารสเกลือนั้นรสเค็มมันเป็นอย่างไรครับ เราก็ไม่มีประตุที่จะถามอีกเพราะเราได้จับดูแล้ว ฉันทใดก็ดี รสของธรรมแต่ละชั้นๆ ก็โดยนัย จิตแต่ละชั้นๆ

ก็โดยนัยอีก เมื่อปฏิเสธในการถามไม่ได้ ก็ปฏิเสธในการตอบไม่ได้เป็นบางราย เหมือนกัน เพราะสัตว์โลก มนุษย์ เทวดา มาร พรหม ก็ดี ตลอดพระอรหันต์ต่อ พระอรหันต์ก็ดี ก็มีการสังสรรค์ถามตอบกันอยู่ทั้งฝ่ายสมมติและปรมาตม์ แม้สัตว์ เตร็จจกานมันร้องเรียกกัน ถามตอบให้รู้ความหมายของกันและกัน เช่นบางกรณีมันกิน อาหารอยู่หรือจับอยู่ มันร้องถามหมู่เพื่อนของมัน หมู่ของมันได้ยินก็บินมาตอบ หรือ บินหนีตอบ หรืออยู่ที่เก่าตอบ เช่น เขาเบียดเบียนเรา แต่เราไม่เบียดเบียนตอบ จะว่า เราตอบเขาหรือไม่ตอบ จะตอบก็ได้ไม่เป็นไรดอก เพราะเราตอบในทางดี ตอบแบบ ไม่เบียดเบียน เรื่องอื่นยังมีอยู่อีก เพราะจิตสังขารเป็นผู้ใช้กายสังขาร เขียนก็ต้อง เขียนไป แต่อย่างทั้งเขียนทั้งเดือดร้อนทางใจก็แล้วกัน แม้ผู้อ่านผู้ฟังก็เหมือนกัน อย่าทั้ง อ่านทั้งเดือดร้อน ทั้งฟังทั้งเดือดร้อนก็แล้วกัน เพราะเดือดร้อนนั้น มันเดือดร้อนให้ตน เดือดร้อนให้คนอื่นไม่ได้ กินอาหารอร่อยหรือไม่อร่อยก็ดี กินให้ตน กินให้ท่านผู้อื่น ไม่ได้ จันใดก็ดี ความเดือดร้อนก็เหมือนกัน เราเดือดร้อนให้เขา ถ้าเขาเดือดร้อนตอบ ความเดือดร้อนอยู่ในใจเรา เขามารับหอบเอาไปหาเขาหมดดอกหรือ แม้เขาไม่เดือดร้อน ตอบ ความไม่เดือดร้อนของเขามาหาเราหมดดอกหรือ ตกลงความเป็นธรรมแท้ ก็ของ ใครของมันตามเดิม นี่ปรารภตามชั้นเราชั้นเขาตามเป็นจริงของสมมติ แต่มีปรมาตม์ ความอยู่แบบเฉือปนๆ มิใช่ปรมาตม์ไต้ๆ เพราะยังมีบุคลาธิษฐานเฉือปนกันเพื่อให้ความ กระจ่างแก่ผู้ฟังผู้อ่านผู้พิจารณา เพราะพระสูตร พระวินัย มีทั้งบุคลาธิษฐาน ธรรมาธิษฐาน เฉือกันอยู่ พระปรมาตม์เป็นธรรมาธิษฐาน มีธรรมเป็นที่ตั้งล้วนๆ

ถามว่า ผู้มุ่งปฏิบัติตามพระวินัย พระสูตร จะได้ชื่อว่าปฏิบัติตามพระปรมาตม์ กันหรือไม่

ตอบว่า ได้ปฏิบัติตามปรมาตม์อยู่ในตัวแล้ว เพราะคำว่า พระวินัย ก็วินัยกาย วินัยวาจา วินัยใจ คำว่า พระสูตร ก็สูตรของกาย ของวาจา ของใจ ผู้ไม่มีใจก็ปฏิบัติพระวินัยไม่ได้ ผู้ไม่มีใจก็ปฏิบัติพระสูตรไม่ได้ ผู้ไม่มีใจก็ปฏิบัติใจคือพระปรมาตม์ไม่ได้ เป็นอันว่าพระปรมาตม์ กล่าวถึงธรรมและใจล้วนๆ แต่ให้เข้าใจว่า พระวินัยก็ดี พระสูตร

ก็ดี พระปรมาภิไธยก็ดี ทุกคนยอมปฏิบัติได้ เว้นใจอันบ้าใบ้เสียจริต ผิดมนุษย์เสีย เพราะไม่สามารถจะปฏิบัติได้สะดวก เพราะกรรม และผลของกรรมฝ่ายชั่วยังหนักอยู่ คล้ายกับดอกบัวยังอยู่ในน้ำ จะเป็นมนุษย์ก็จริง แต่เป็นมนุษย์ชั้นจัตวา ฉะนั้น บ้าใบ้เสียจริต ผิดมนุษย์นั้น พระบรมศาสดาจึงไม่ทรงอนุญาตให้บวช แต่ไม่รู้ซัด รับบวช เมื่อบวชแล้วรู้ซัดเข้า ให้นำสนะเสีย คือให้สึกเสีย เพราะ ยังเป็นมนุษย์ไม่เต็มภูมิ ไม่ตรงกับคำถามอันตรายกกรรมต่อหน้า สงฆ์ว่า “มนุสฺสโสสิ” แล้วตอบว่า “อามะกันเต” เฉยๆ ไม่ตรงต่อ ความจริง เพราะบ้าใบ้อยู่

ถามว่า ผู้เขียนชีวประวัติของตนเองอยู่เดี๋ยวนี้ จะไม่เป็นบ้าอารมณ์ดอก หรือ

แก้วว่า จะบ้าอารมณ์ยิ่งดีกว่าบ้าแล้ง

ถามว่า บ้าแล้ง นั่นคืออะไรบ้าง

ตอบว่า บ้าแล้งนั้น คือ เพลินในโลกสงสารโดยถ่ายเดียว ไม่เหลียวแล ทางปัญญาพาฟอกความหลง เป็นต้น

ถามว่า คำว่า หลงๆ ในที่นี้ หลงอะไรครับ

ตอบว่า หลงหนึ่งที่หุ้มอยู่โดยรอบแห่งกาย ว่าสวยงาม ว่าเป็นอย่างยิ่งย็น ว่าเป็นสุข ว่าเป็นของตน เอาจริงๆ จังๆ จนเกาะไม่ได้คลายไม่ออก แต่เมื่อสิ่งเหล่านี้ไม่ตั้งอยู่ตามความประสงค์แล้ว ก็เดือดร้อน ทางใจ เพราะผลลัพธ์เป็นฝ่ายสะท้อน เพราะเหตุหลงหนัง

ถามว่า ท่านผู้ไม่หลงหนังมีไหมเล่า

ตอบว่า ซ่อนนี้เป็นของตอบยาก เพราะผู้ไม่หลงหนังไม่ได้เขียนใส่หน้าผากไว้ แม้เขียนไว้ก็เชื่อไม่ได้ เพราะเขียนลงก็มี เพราะการหลงหนัง ไม่ขึ้น

อยู่กับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และท่านผู้ไม่หลงก็ไม่ขึ้นอยู่กับ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ขึ้นอยู่กับใจ

ถามว่า ใจมันเป็นตัวยังไง ผมทำไม่ถึงไม่เห็นมันสักที ชาวโลกชาวธรรม
ก็มักพูดว่า ใจๆ

ตอบว่า ผู้ถามหาใจก็เอาใจถาม ผู้ตอบก็เอาใจตอบ คนตายแล้วถามไม่เป็น
ตอบไม่เป็น เพราะไม่มีใจอยู่นั้น

ถาม ใจมันเป็นคุณหรือเป็นโทษ

ตอบ เมื่อมันทำโทษมันก็เป็นโทษ เมื่อมันทำคุณมันก็เป็นคุณ คุณและ
โทษของมันไม่มีใครไปปล้นไปจี้เอาได้

ถาม ใครใส่ชื่อให้มัน

ตอบ มันใส่ชื่อเอง

ถาม ใครเป็นเจ้าของมัน

ตอบ มันเป็นเจ้าของเอง

ถาม มันเกิดมาจากไหน

ตอบ มันเกิดมาจากมันเอง

ถาม อะไรพาให้มันเกิด

ตอบ ความหลงของมันพาให้เกิด

ถาม มันหลงอะไร

ตอบ มันหลงว่ามันเป็นมันเอาจริงๆ จังๆ

ธรรมะหลวงปู่มั่น

หันมาปรารภต่อไปว่า ในยุคบ้านหนองผือในวาระผู้เขียนไปอยู่ด้วยกับองค์ท่าน ได้ยินองค์ท่านยืนยันว่าองค์ท่านเป็นพระอรหันต์หรือไม่ ตอบได้อย่างผึ่งผายว่า องค์ท่านมิได้ยืนยันว่าองค์ท่านเป็นพระอรหันต์หรือปฤชณีใดๆ เลย ชะรอยผู้เขียนจะไม่รู้จักอิเหน่อิเหน่ แล้วองค์ท่านจะไม่เล่าคำลับให้ฟังก็อาจเป็นไปได้ หรือเกรงว่าผู้ฟังประมาท และไม่เชื่อก็อาจเป็นโทษแก่เขาก็อาจเป็นไปได้ องค์ท่านจึงไม่เล่าให้ฟัง

ส่วนธรรมะขององค์ท่านแสดง บางคราวเป็นธรรมชั้นสูงมาก เป็นต้นว่า **“ไม่ว่าธรรม ส่วนใด ถ้าสำคัญตนว่าเสวยเป็นอันผิดทั้งนั้น”** ข้อนี้ประทับใจของข้าพเจ้ามาก ในเวลาที่ องค์ท่านเทศน์อย่างนี้ พระอาจารย์มหาบัวก็ฟังอยู่ที่นั่นด้วย มีพระสองสามองค์นั่งฟังอยู่ด้วยกัน ไม่มีพระอาคันตุกะมาปน แต่แปลกอยู่ว่า ชีวิตประวัติของหลวงปู่มั่นได้พิมพ์มาหลายๆ ครั้ง ตรวจสอบแล้วไม่เห็นธรรมข้อนี้ปนอยู่เลย ชะรอยต่างองค์ก็ต่างจำมาได้ คนละบทคนละบาทอันสำคัญ

มุตโตทัยตีพิมพ์ฉบับต้น คราวถวายเพลิงของหลวงปู่มั่น ธรรมชั้นสูงในเล่มนั้น กล่าวว่ **“ถ้าไม่มีที่อยู่ ก็ไปอยู่ที่สุญญานนั้น”** ใจความในหนังสือเล่มนั้นทั้งหมดก็ขึ้นอยู่กับภาพพจน์ข้อนี้ นี่เป็นธรรมชั้นสูงในหนังสือเล่มนั้นทั้งหมด เหตุผลที่จะไปอยู่ที่สุญญานนั้น หนังสือเล่มนั้นอธิบายว่า **“ถ้าจะว่าสุญญานไม่มีค่าก็ไม่ได้ เพราะไปบวกกับเลขหนึ่ง ก็สิบ ร้อย พัน หมื่น แสนล้าน”** ดังนี้ เป็นมติของผู้เขียนคืออาจารย์มหาเส็งและอาจารย์ทองคำ ในยุคนั้นพระอาจารย์มหาบัวกำลังรักวิเวกเที่ยวปฏิบัติโศกโชนอยู่ไม่สูงส่งในการเขียนหนังสือ

ข้าพเจ้าพิจารณาอยู่แต่ไรๆ ว่า เหตุที่สุญญานจะเป็นของมีค่า ก็เพราะมีผู้ไปยึดถือเอา เป็นเจ้าของ ถ้าไม่มีผู้ไปยึดถือเอาเป็นเจ้าของแล้ว สุญญาก็กลายเป็นโมฆะไปตามสภาพที่สมมติ ไม่ว่าแต่สุญญานเลย ชี้เบ็ดชี้ไถ่ก็ดี ถ้ามีผู้ไปยึดถือเอาเป็นเจ้าของแล้ว ย่อมเป็นของ

มีค่าทั้งนั้น ชื่อขายเอาไปใส่ผักก็ได้ ใครลักก็เป็นอกหินนาทาน แต่พระนิพพานไม่เป็น
หน้าที่จะเล่นไปหรือเดินไปอยู่ที่สูญสูญ ถ้าอย่างนั้นสูญ ก็เป็น สรณัง คัจฉามิ ของ
พระนิพพาน พระบรมศาสดากล่าวไว้เพียงแต่ว่า เพลวไฟอันกำลังลมเป่า เมื่อเปลวไฟ
ดับไปแล้ว ไม่เป็นหน้าที่จะไปยืนยันและสมมติว่าไปตั้งอยู่ที่นั่นที่นี้หรืออะไรๆ ทั้งนั้น
ความขัดแย้งแห่งสงครามความเห็น ถ้าความเห็นออกนอกกริตนอกรอยเป็นอัตโนมัตติ
ของผู้ยังมีกิเลสหนา ไม่เหมือนอัตโนมัตติของพระอริยเจ้า ที่มีตเข้าหาธรรมฝ่ายอริยะ
เป็นบรรทัด เป็นแว่น เป็นกระจกเงา เป็นกล้องจุลทรรศน์ เป็นเครื่องวัดเครื่องตวง
อันไม่เลยเถิด ปราศจากเดาเด้นคาดคะเน พร้อมทั้งมีสัมมาญาณะอันถ่องแท้ ไกลจาก
โลกียวิสัยไปแล้ว จะดึงลงมาเทียบกับโลก โลกกา โลกเระ โลกึง โลมึง โลกู ย่อมเป็นไปไม่ได้
ทั้งอดีต อนาคต ปัจจุบัน ด้วย

ชีวิตประวัติของหลวงปู่มั่นก็ดีของท่านองค์ใดๆ ก็ดี จะแต่งจะเขียนพิสดารหรือย่อ
ก็ตามที ถ้าแก่นเรื่องของธรรมะ ยอดเรื่องของธรรมะชั้นสูง ไม่สมเหตุผลผลแล้ว ปราชญ์
ผู้อ่านผู้ฟังก็ไม่ถึงใจถึงธรรมเท่าที่ควร ไม่ชวนอยากอ่านไม่ชวนอยากฟังด้วย มีหน้าซ้ำ
ถูกวิจารณ์ว่าไม่สมชื่อลือชามากกว่าโด่งดังอะไรกันเ็นทางที่ชอบแท้ของธรรมะ เมื่อ
ผู้เขียนมิใช่เจ้าตัวเขียนเอง ย่อมตีความหมายลงมามาหาตัวของผู้เขียน เพราะเข้าใจอย่างนั้น
ชัดอย่างนั้น แต่มันก็เป็นเรื่องอจินตบอจินตโย เหลือวิสัยจะผูกขาด ชีวิตของหลวงปู่มั่น
ในยุควัดป่าหนองผือ พรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เป็นยุคสุดท้ายของชีวิตองค์ท่าน
และสุดท้ายธรรมะชั้นสูงแห่งองค์ท่านอีกด้วย ธรรมะขององค์ท่านส่วนอื่นๆ อเนกปริยาย
ก็ตาม ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติอันเด็ดเดี่ยวที่ท่านส่วนตัวองค์ท่านก็ตาม เพื่อทอดสะพาน
ใ้ให้อนุชนรุ่นหลังก็ตาม ย่อมเป็นเมืองขึ้นของคำที่องค์ท่านเทศน์ว่า **“ไม่ว่าธรรมส่วนใด
ถ้าสำคัญตนว่าสวยเป็นอันผิดทั้งนั้น”** เมื่อกล่าวว่าธรรมส่วนใด ก็เป็นอันกล่าวถึงจิต
ส่วนใดอยู่ในตัว ผู้รู้ส่วนใดอยู่ในตัวอีกด้วย ญาณส่วนใดอยู่ในตัวอีกด้วย ส่อแสดง
ให้เห็นว่าทำลายอุปาทานในตัวแล้ว

ย้อนมาปรารภลับสนปนเปกันไปอีก เพราะนึกเห็นได้จำได้อันใดก็เขียนกันลงไป
ไม่ต่ออนุสนธิเป็นระเบียบ ลับสนอลหม่าน เพราะไม่ชำนาญในการแต่งและการเขียน
และก็คงไม่ได้ไปตรวจเอาคะแนนในสนามโลกใดๆ ทั้งสิ้นเลย

หลวงปู่มั่นเผาศพอาจารย์เนียม

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ นั้นเอง เป็นเดือนพฤษภาคม แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้าบิณฑบาตมาถึงวัดแล้ว กำลังเตรียมจะแต่งบาตรฉัน พระอาจารย์เนียมมีพรธาล่วงไป ๑๘ พรรษา องค์ท่านป่วยมานานประมาณ ๑ เดือนกว่า องค์ท่านตั้งเตียงพักอยู่โรงจกรมเก่าของหลวงปู่มั่น ใกล้กับศาลาฉันอาหาร ประมาณ ๗-๘ ไร่ ได้ล้มลงปรมาณไปแบบสุภาพ ไม่มีสกลกายกระดูกหรือเคลื่อนไหวอันใด ปรากฏเห็นแต่ลมเบาไปหมดไปเท่านั้น งามมาก น่าเคารพมาก น่าเลื่อมใสมาก ไม่อึก ไม่แฉิก ไม่ยักคิ้ว ยกสบปาก ยกจมูก หลับตาสุภาพอยู่ ผู้เขียนได้เห็นกับตาพิจารณากับใจ พระอาจารย์มหาบัวก็ให้เห็นด้วย

หลวงปู่มั่นอยู่ศาลากี่ทราบ ย้ายเพราะได้ทราบเรียนแล้ว หลวงปู่มั่นปรารภว่า “เออ ท่านเนียมก็ไปแล้วในส่วนสิ้นลมปรมาณ เธอเล่ากับเราบ่อยๆ ว่ารู้จักวิธีกาวนาแห่งสมมติแล้ว พวกเธอมาศาลาฉันเช้าชะ ปล่อยให้ผู้นั้นเสียก่อน ฉันเสร็จแล้วเก็บบริวารแล้วจึงพูดกันใหม่” แล้วก็ปล่อยให้ไม่มีใครเฝ้าอยู่ดอก

เมื่อนั้นเสร็จ ขนบริวารขึ้นกุฎิเรียบร้อยแล้ว หลวงปู่มั่นเดินมาจากกุฎิองค์ท่านพอมมาถึงศพ ก็ก้มลงจับเสื้อสองมือหิ้วมือซ้ายและมือขวาทางหัวศพ พร้อมทั้งกางขาออกแบบขึงขัง พร้อมทั้งปรารภว่า **“พวกเรานี้มันขี้โง่ พวกมันเกิดมาตายเล่นเผากันเล่นอยู่”** พอตกบทคำปรารภ พระอาจารย์มหาบัวว่า **“ถ้าจะเอาจริงๆ พวกเกล้าพากันเอาดอก”** ว่าแล้วยกมือใส่หัว แกะมือหลวงปู่ออก หลวงปู่ตอบว่า **“เราไม่ใช่จะทำเล่นดอก”**

ที่นี้พระภิกษุมันจับเสื้อโดยรอบศพเป็นวงรอบ พระพวกผู้ใหญ่อยู่ทางหัวศพ พระผู้นานกลางก็อยู่ระหว่างกลางตัวศพ พวกพระผู้น้อยก็อยู่ทางเท้าศพ ชูกันไปถึง

ริมวัดทิศตะวันออกเฉียงใต้ในเขตบริเวณวัด หลวงปู่มั่นปรารภว่า “ไปบอกโยมบ้านหนองผือว่า หลวงปู่จะพาเผาพระอาจารย์ด่วนเดี๋ยวนี้” แล้วก็บอกเถร ตาปะขาว และพระว่า “เข้า รีบเอาฟืนโดยเร็ว” ต่างก็รีบเอาฟืนโดยเร็ว พระเอาไม้ตาย เถร ตาปะขาวเอาไม้ตีบปะปนกัน เดี่ยวเดียวฟืนก็พอ เพราะฟืนยังไม่อด หลวงปู่ก็บอกว่า **“ยกศพขึ้นตะแคงข้างขวา ไม่ต้องล้างศพดอก ไม่ต้องคลุมผ้าจีวรให้ดอก เพราะตายแล้วล้างทำไม คลุมห่มทำไม นั่น ประคตเอาไว้ใหม่ใหม่ๆ อยู่ นั่น แก้ออกเอาไว้ให้ผู้ขาดเงิน”**

เสร็จแล้วบอกตาปะขาวจุดไฟโดยด่วน ไฟเดือนหก ฤดูร้อนแสดๆ ลูกกรุ่นขึ้นโดยด่วน ชาวบ้านมาถึง ไฟลุกโพล่งขึ้นแล้ว ทีนี้องค์ท่านก็ให้เอาผ้าปูนั่งของใครของมัน ปูกับพื้นดิน ห่มผ้าเฉยสบายแล้ว กล่าวว่า **“เราจะพาว่ามาตีกาเป็นพิธี ไม่ว่าเอาสตางค์ใครดอก”** พอจบแล้วก็กลับที่ใครที่มัน พอตกเวลาเย็นใกล้ค่ำ ไฟไหม้ศพเหลือแต่หัวกับหน้าอก พอตกตอนพลบค่ำ องค์หลวงปู่กล่าวว่า **“พากันเห็นอาจารย์ไหม ไฟเผาอยู่นั้น รีบจงกรมภาวนาเข้า เดี่ยวจะตายเปล่า”**

ข้าพเจ้านึกสังเกตอยู่ว่า องค์ท่านจะพาสดมภ์เป็นพิธีไล่ผีหรือไม่หนอ แล้วเลยเห็นท่านไม่เกี้ยวไม่ยุ่ง และก็นึกในใจว่า หลวงปู่นี้เด็ดเดี่ยวมาก หาผู้เทียบได้ยากในสมัยปัจจุบัน ไม่แอบเอารายได้กับศพๆ เล็บๆ ของลูกศิษย์เลย เชื่อกกรรมและผลของกรรมที่ท่านทำเอาเองอันยังมีชีวิตอยู่จริงๆ แม้พี่ชายของท่านผู้มรณภาพก็มาถึงแต่หลายวันแล้วคือโยมแพง บ้านโคกนามน พระอาจารย์เนียมก็คนบ้านโคกนามน จังหวัดสกลนครนั้นเองไม่ใช่อื่นไกลเลย และหลวงปู่มั่นปรารภเปิดเผยต่อพระเถรในยุคนั้นขณะนั้นว่า **“ท่านเนียมเป็นพระโสดาบันแล้ว ไปเกิดขึ้นหกอาภัสรา”**

ข้าพเจ้าก็คอยสังเกตอีกว่า องค์หลวงปู่จะทำประการใดหนอ จะประกาศญาติโยมหรือประการใดหนอว่า **เดี๋ยวนี้พระมรณภาพ อาตมาจะพาทำบุญอุทิศ ท่านผู้ใดจะมีศรัทธายังไงก็สมทบทุนกัน** องค์ท่านก็เสียบเลย แต่บอกโยมแพงอันเป็นโยมพี่ชายของพระอาจารย์เนียมว่า **“โยมแพงอยากได้กระดูกก็ไปเอาเสียเน้อ อาตมาไม่เอาดอก เพราะอาตมาไม่อดกระดูก อาตมามีแต่จะทอดอาลัยในกระดูกนั้นแหละ โยมอดกระดูกก็ไปเอาซะ”**

โยมแพงกราบเรียนว่า “เกล้าก็ไม่เอาดอก เกล้าก็ไม่อดเหมือนกัน” แท้จริงนั้น โยมแพงลงมติของหลวงปู่มั่นทุกกรณีแบบราบคาบมาแต่มนานแล้วไม่จี๊ดจาง

ท่านผู้อ่าน ท่านผู้ฟัง คงไม่สนิทใจในตอนนี้ แต่ผู้เขียนสนิทใจอยู่ จึงได้กล้าเขียนไว้ ถ้าไม่เขียนไว้ ประวัติอันสำคัญจะไม่ยังคงที่ จะลบเลือนไป ถึงโลกปัจจุบันจะเป็นปัญหา ยุ่งเหยิงในส่วนนี้ ก็ลงเอยอยู่กับปฏิปทาแต่ละรายของบุคคล หลวงปู่มั่นมิได้คืนมา ต่อสู้อิทธิฤทธิ์เอาแพ้อาชนะด้วย ผู้เขียนตีความหมายว่า หลวงปู่มั่นมิได้ประมาทในการ กุศลอุทิศเลย ไม่ได้หวังว่าจะทำลัทธิการกระทบกระเทือนชาวพุทธทั่วไป ไม่ได้ทำ ด้วยความคับแคบสะเพร่าไม่รอบคอบ ความจริงใจขององค์ท่านแยกกาย ไม่ชอบวิงวน ทอดสะพานให้ฝ่ายพระรูดงศ์กรรมฐานต่างๆ เชื่อกรรมและผลของกรรมที่ตนทำไว้ ก่อนตาย **อัสสา ทิ อัสสโน นาโถ** โดยแท้ เพราะจะได้สมฐานะกับตนที่แบกกลดสะพาน บาตรขึ้นเขาลงห้วย จันในบาตรป้อ แสงอยู่ป่าป้อเดินจงกรมภาวนา ปราบปรามแต่ มรรค ผล นิพพานป้อ เหล่านี้เป็นต้น และเรื่องที่คุณเขียน ผู้อ่าน ผู้ฟัง จะพิจารณาแบ่งเบาอีก ก็มากมายนักหนา

ผู้รับแรงพากเพียรเพื่อพ้นทุกข์ในสงสาร ก็เป็นการทำบุญอุทิศให้ตนเองและทั่วทั้ง ไตรโลกาอยู่แบบตรงๆ แล้ว และก็เป็นมหาทอดสะพานให้ชาวโลกอยู่โดยตรงๆ แล้ว การประพฤติดีแต่เดียวเป็นเครื่องเหนี่ยวใจของท่านผู้ต้องการพ้นทุกข์ในปัจจุบันชาติ การเห็นภัยในสงสารขณะจิตเดียว ประเสริฐกว่าการเห็นเพลินในสงสารล้านๆ ขณะจิต การนอนใจในโลกกับการนอนใจในหลุมถ่านเพลิงกิเลสก็คงมีความหมายและรสชาติ อันเดียวกัน แต่ก็เป็นการเบื้อหูของผู้ไม่สนใจอีกละ ผู้ทำดีหวังดีก็มีผู้หวังชั่วทำชั่วมาเป็น อุปสรรค ผู้ทำชั่วหวังชั่วก็มีผู้ทำดีหวังดีมาเป็นอุปสรรคกัน แต่ผลร้ายรับนั้นต่างกันมาก และเหตุไปทางดีและทางชั่วนั้นขึ้นอยู่กับผู้จะเลือกเฟ้นถูก ผู้ไม่รอบคอบในเหตุก็ไม่มี ประตุจะรอบคอบในผล ผู้ไม่รอบคอบในผลก็ไม่มีประตุจะรอบคอบในเหตุได้ ผู้รอบคอบ ในเหตุก็คือผู้รอบคอบในผล ผู้รอบคอบในผลก็คือผู้รอบคอบในเหตุ เพราะโยงถึงกัน กระจ่างชัดเฉพาะตน ไม่ลำบากใจด้วยไม่ว่าเหตุผลตอนไหนๆ

สมัยพุทธกาล เก็บศพไว้กี่วัน

สิ่งที่คุณควรวิจัยแบ่งเบาเรื่องศพๆ เล็บๆ อีก ครั้นพุทธกาล วัดป่าเซตวันมหาวิหารนั้น มีการเผาศพพระศพเณรอยู่ไม่เว้นแต่ละวันกระมัง ถ้าหากว่าเก็บศพไว้ก็คงไม่มีโกดังพอ พระอัญญาโกณฑัญญะปริณิพพานที่สระจันทน์ ช้างป่าทำฌาปนกิจ ช้างเขาเก็บศพองค์ท่านไว้กี่วันไม่ทราบได้ และช้างเขาไปนิมนต์พระที่เหมายมาให้กุสลาภิไม่ทราบได้ เพราะเรียนน้อยรู้่น้อยพลอยรำคาญ พระมหาสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ ปริณิพพานก่อนสมเด็จพระบรมศาสดา องค์ท่านพาคณะสงฆ์และญาติโยมเก็บศพไว้กี่วันก็ไม่ทราบได้ ไม่ปรากฏอีก พระราหูลไปปริณิพพานที่ดาวดึงส์ เทวดาเก็บศพไว้กี่วันไม่ทราบอีก เทวดาทำบุญอุทิศด้วยอาหารทิพย์หรือไม่ ไม่ทราบอีก

มีปัญหาวว่า นั้นมันเรื่องของพระอรหันต์ทั้งหลาย เราจะเอามาเทียบไม่ได้หรอก

ตอบทันทีว่า นั้นแหละพระอรหันต์ทอดสะพานไว้ให้ปวงชาวโลกผู้จะสืบไปข้างหน้า พระบรมศาสดาเจ็ดวันจึงถวายพระเพลิง แต่ถึงกระนั้น มัลลกะษัตริย์ก็เวียนถวายพระเพลิงก่อนหลายครั้งแล้วแต่ไม่ติด เพราะเทวดาบันดาลมิให้ไฟติด เพราะคอยพระมหากัสสปะกำลังเดินทางมาจะถวายบังคมพระพุทธรูรีระ พร้อมด้วยบริวาร ๕๐๐ องค์

แต่ผู้เขียนนี้เมื่อตายแล้วคงจะถูกคอยพระมหากัสสปะ همینก็อาจเป็นไปได้ แต่ได้ทำพินัยกรรมไว้แล้ว ไม่ให้คอยท่านผู้ใด คอยเพียงเอาพินสเสร็จเท่านั้น กุสลาภิไม่ต้องว่าอนิจจาก็ไม่ต้องเอ่ยให้ เพราะได้เรียนไว้แล้ว ตายอยู่วัดป่ากะโลงก็ไม่ต้องทำ เพราะ

ไม่ได้ดูไม่ได้ห้ามผ่านบ้านท่านผู้ใด เว้นไว้แต่ตายอยู่ที่อุจาดเท่านั้น ตายเวลาเช้าก่อน
ฉันจึงหันบิณฑบาต ฉันเสร็จแล้วก็เผา เว้นไว้แต่มีอุปสรรคฝนตกมาก หรือเว้นไว้แต่
กลางคืนหาไฟไม่ทัน เชื่อแน่ว่าประเทศไทยมีได้อดฟัน ถ้าเอาเงินเผาเท่าใดก็ไม่พอง่าย
เพราะเมืองพอในตวันเงินไม่มี ความเลียงชีวิตเนื่องด้วยท่านผู้อื่นฉิบาจะเอาศพไว้เป็นโล่
เพื่อล้วงกระเป่าผู้อื่น เรียกว่าตายร้อนเพราะเดือดร้อนท่านผู้อื่น ไม่ใช่ตายเย็น ร้อนทั้ง
พระหนุ่มพระแก่เฒ่าร้อยคอยเผาศพ ฉันก็ไม่อร่อย นอนก็ไม่หลับ

มีปัญหาว่า มันเป็นเรื่องของผู้อยู่ข้างหลัง

ตอบจิงๆ ว่า มันเป็นเรื่องเจ้าตัวจะลั้งเสียไว้ด้วยความจริงใจ มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็น
เป็นผู้ไม่รอบคอบในอนาคต ทำความยุ่งเหยิงให้ผู้อยู่ข้างหลังลั้งเล ถ้ามีผู้ติเตียน
ผู้อยู่ข้างหลังว่าใจคับแคบจิตจางเกินไป เขาก็มีพินัยกรรมออกอ้างอย่างสมบุรณ์
ถ้าพินัยกรรมแต่ปากเปล่าๆ คำผู้เล่าอาจลบลเลื่อน หากยังเป็นลายมือของผู้ตายเขียนไว้เอง
โดยไม่ถูกข่มเหง หรือผู้อื่นมาล่อให้เขียน ก็ยังเป็นจริงขึ้น เพราะเขียนด้วยศรัทธาอัน
จริงใจลันๆ เปอร์เซ็นต์ และก็เป็นมรณสติไม่ประมาทว่าตนจะไม่แตกไม่ตายด้วย จึงสม
ฐานะของผู้ไม่มักใหญ่ใฝ่สูงในเรื่องศพๆ เล็บๆ ด้วยเพราะไม่ใช่ปลาไม่ใช่เนื้อที่ผู้อยู่
ข้างหลังจะแบ่งกันไปทำปลาร้าปลาเจ้าปิ้งแกงแบ่งแจกปลาแดกและน้ำปลาได้

หันมาปรารภเรื่องศพฆราวาสครั้งพุททกาล เรื่องนางปฎาจารา บิดามารดาของนาง
เป็นเศรษฐี ท่านๆ ใครๆ ย่อมรู้ดีในธรรมบท พากันตายสดๆ พร้อมกันในวันเดียว
หลายคน บันดลบันดาลลมพัดปราสาทหักตอนกลางคืน ตื่นเข้ากินข้าวเสร็จก็เผาใน
เชิงตะกอนเดียวกัน ๓-๔ ศพ และสามีของนาง ลูกของนางสองคนอีก สามีของนาง
งูกัดตายคาที่ ทิ้งกับที่มีได้เผาฝัง ลูกคนเล็กเหยี่ยวเอาไปฝังไว้ในห้องมันสดๆ ลูกคนโต
ตกน้ำจิวดี น้ำพัดไปไม่เห็นศพ นางเสียวจิตพิศวจนถึงกับเป็นบ้าเปลือยกาย สุดท้าย
ก็ได้บวชสำเร็จพระอรหันต์ เรื่องศพทั้งหลายก็หายกังวล เพราะเผาศพกิเลสของตน
จนเสร็จสิ้นก่อนตาย ถ้าเขียนไปหลายกลายเป็นเถรีประวัติ แต่เป็นการเทียบชัดที่เก็บ
ศพไว้นานหรือถูกกล่าวตู่ว่าครั้งพุททกาลเป็ครั้งล้ำสมัย แต่ยุคปัจจุบันจะลากสมัยก็อาจ
เป็นได้

นัยที่นี้มีได้หวังว่าจะบั่นทอนผู้อ่านผู้ฟังให้ยุ่งมันสมองอันใดเลย เกรงว่าจะเพ่งโทษ หลวงปู่มันเลยเถิดไป เกรงจะกลายเป็นสร้างขุมนรกลงที่ใจให้ลึกลับเดือดร้อนมาก แต่ขอฝากไว้ให้นักปฏิบัติพิจารณาเองเถิด บางทีอาจเกิดโล่งใจไม่กังวลในศฯๆ ของตน ก็อาจเป็นได้ จะกังวลแต่เวลามีชีวิตอยู่ เพื่อจะได้รับแรงสร้างความคิดไว้ให้ด่วน ชวนเจตนา เพื่อพ้นทุกข์ในสงสารเร็วพลันทันกาล ไม่นานเนิ่นช้าในปัจจุบันชาตินี้แล

และอีกความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของผู้เคยคุ้นเชื่อง แต่เป็นธรรมดาของผู้เรียนวิชาเข็ดหลาบ เรียนวิชาเพื่อพ้นไปจากสิ่งเหล่านี้ มันมีกิเลสเป็นแดนเกิด ให้รู้จักขัดกระ้างแจ้งว่าเท็จจริงเพียงไรโดยส่วนเฉพาะตัวตามคำสั่งและคำสอนของพระองค์เป็นบรรทัด ไม่บัญญัติเอาตามอัตโนมติของตนด้วยมานะความถือตัวให้เป็น เลียนหนามต่อธรรมวินัย เพราะพระธรรมวินัยบริบูรณ์แล้ว ไม่บกพร่องไปไหน ถ้าเทียบใส่อาหาร ก็ล้างมือเปิบเอาเท่านั้น

การเผาพอย่างสมเกียรติพระกรรมฐาน

หันมาพรรณนาต่อไปอีกติดต่อกว่า ปี ๒๔๘๙ นั้นเอง ยุควัดป่าบ้านหนองผือใน
กลางพรรษา ก็มีพระมรณะอีกหนึ่งรูป พรรษาเก่า ชื่อท่านอาจารย์สอ นธ.เอก บ้านเกิด
เมืองนอนของท่านอยู่บ้านศรีฐาน อ.ลุ่มพุก สมัยนั้นขึ้น จ.อุบลราชธานี สมัยที่เขียนนี้
คงเป็น จ.ยโสธร ท่านป่วยเป็นไข้อยู่ประมาณหนึ่งเดือนก็มรณภาพไป เพราะเหลือวิสัย
จะรักษาได้ในสมัยนั้น แต่สมัยใดๆ ยุคใดๆ ก็ตาม ในสรรพโลกทั้งมวลรวมกันย่อมมี
ผู้เกิดผู้ตายอยู่ทุกวินาทีไม่ขาดระยะ จองขาดผูกขาดอยู่แล้ว เมื่อเกิดเมื่อตายอยู่ทุก
วินาทีอย่างนี้แล้ว ความแก่ความเจ็บเล่าก็ต้องมีความหมายอันเดียวกัน จะบัญญัติว่า
เป็นเรื่องเล็กเรื่องน้อยนั้น ก็เป็นเหตุให้คุ้นซึ่งสิ่งลี้มตัวลี้มตน ลี้มใจลี้มธรรม หักดอกไม้
บูชาส่งเสริมความหลงประมาทมัวเมาหนักขึ้น

ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงทรงพระมหากรุณากล่าวแก่พระอานนท์ว่า **“การพิจารณา
ความตายวันละร้อยครั้งนั้น ยังประมาทอยู่นะอานนท์ พิจารณาทุกลมหายใจออกเข้า
จึงไม่ประมาท”** เมื่อจะตีความหมายว่า พระองค์เทศน์ข้อนี้เฉพาะพระอานนท์องค์เดียว
แล้วสรรพโลกทั้งปวงแก่ เจ็บ ตาย ไม่เป็นหรือกหรือ หรือแก่ เจ็บ ตาย แต่พระมหา
อานนท์องค์เดียว เมื่อเป็นดังนี้ ธรรมคำสั่งสอนของพระองค์แต่ละบทละบาทอันบริสุทธิ
ใสสะอาด ย่อมหยาดรดให้ทั่วถึงสรรพไตรโลกธาตุอยู่โดยตรงๆ แล้ว เช่น ยก *ชาติปิ ทุกขา*
บทเดียวเท่านั้น ก็ถูกไตรโลกธาตุกระเทือนไปทั้งผู้หูหนวกตาบอดทั้งนั้น ในฝ่ายสัตว์ที่มี
วิญญานครองสิ่งไม่เว้น

ย้อนหลังคืนมาเล่าเรื่องพระอาจารย์สอมรรณภาพอีก การทำฌาปนกิจนั้น ก็ทำแบบ พระอาจารย์นิยมนั่นเอง มิได้ติดกันแม่แต่ชนิดเดียว ส่อแสดงให้เห็นชัดได้ว่า หลวงปู่่มั่น ทอดสะพานให้ลูกศิษย์กรรมฐานในส่วนศพของพระเถรกรรมฐานไว้โดยกระจ่างแจ้ง แล้ว และส่อแสดงให้เห็นชัดดีกว่า ตัวขององค์ท่านเมื่อสิ้นลมปราน ก็ต้องการให้ลูกศิษย์ ทำถวายแบบนั้นจริงตามเจตนารักธรรมอันสงบแท้ ไม่มีมายาสาไถยอันใดเลยในส่วนนี้ แท้ๆ

ชาวโลกนิยมกันว่าการเก็บศพไว้นานเพื่อทำให้สมเกียรติโลก การเผาเร็วคล้ายกับ ว่าเป็นของไม่มีค่า ข้าพเจ้าหนักไปในทางเผาเร็ว เป็นของสมเกียรติพระกรรมฐานแท้ เพราะไม่อยากจะดักบ่วงดักเร็วไว้อวดๆ เกลาๆ ท่านผู้ใดทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่มัก มีปัญหาว่า ท่านผู้นั้นมาไม่ทัน ท่านผู้อยู่ไกลนั้นมาไม่ทัน ดังนี้ ความจริงแล้วใครมา เวลาไหนๆ ก็ทันอยู่ เพราะผู้สิ้นลมปรานไปไม่ได้คืนมา มาเวลาใดก็ทันทั้งนั้น คือ ทันตายแล้วนั่นเอง แต่ถ้าหากว่าได้รับทราบข่าวว่าตาย พอมาถึงแล้วผู้ตายนั้นคืนมา ก่อนเสีย เรียกว่ามาไม่ทันตาย จะอย่างไรก็ทันเกิดทันตายอยู่ทุกเมื่อ เพราะเหตุว่า ร่างกายอันมีหนังหุ้มอยู่โดยรอบมีทั้งก้อนเกิดก่อนตายอยู่โดยธรรมอันแท้แล้ว

ผู้ทันเกิดทันตายลึกลงไปกว่านั้นอีกเล่า มีท่านผู้ใดหนอ ขอตอบตามอัธยาศัยว่า **พระอรหันต์** เพราะรู้ทันการเกิดรู้ทันการตายแล้วไม่มาเกิดมาตายอีก เหลือนอกนั้น ได้ถูกแพเกิดๆ ตายๆ ทั้งนั้น ผู้เขียนอยู่นี้ เห็นพระอรหันต์หรือไม่หนอ ตอบว่า พอได้ยิน แต่ชื่อว่าอรหันต์ๆ ก็เลื่อมใสศรัทธาอยู่มากแล้ว แต่เมื่อได้เห็นจริง ยิ่งจะเขียนมากกว่านี้ เอาจนท่านผู้อ่านซี้เกียจอ่าน

แท้จริงจะมาหาพระอรหันต์ในหนังหุ้มย่อมไม่พบเลย เพราะพระอรหันต์มิได้เป็น เปรตมาฝ้าหนังหุ้ม ถ้าหนังหุ้มเป็นพระอรหันต์แล้ว โคนกระปือเป็นต้นก็เป็นพระอรหันต์ ได้ทั้งนั้น ผู้พิจารณาหนังหุ้มลงสู่ปฏิภนหรือเป็นแต่สักว่าธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ผสมผสาน กันอยู่ก็ดี หรือพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ก็ดี นั่นเป็นหนทางเดินไปสู่พระอรหันต์เท่านั้น และถ้าถึงพระอรหันต์แล้ว หากจักเห็นอรหันต์ดอก ถ้ายังไม่ถึงแล้วก็คาดคะเนเดาฝัน ทั้งนั้น จะหุ้มเถียงเถียงงอนกันสักเท่าใดก็ไม่เห็นได้ และถ้าไม่หุ้มเถียงกันแล้ว

เป็นพระอรหันต์ก็ดี ดิน น้ำ ไฟ ลม ล้วนๆ ที่ไม่มีวิญญาณครองสิง ไม่ได้หุ้มเอียงกันสักที ก็เป็นพระอรหันต์ได้ทั้งนั้น

เรียนวิชาทางติดแล้วไม่ค่าเป็นของเรียนง่าย เพราะเรียนทางมานะทิฎฐิ เรียนวิชาทางติดแล้วค่าเป็นของเรียนยาก เพราะนิยมกันว่าเสียเปรียบ ฉะนั้น จึงมีแต่อาจารย์เต็มโลกแต่หาลูกศิษย์ยาก เพราะเหตุว่าต่างฝ่ายต่างก็มุ่งจะเทศน์เอากันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เรื่องมานะถือตัวจัดจึงเป็นกิเลสตัวสำคัญ ถ้าไม่มีคำสอนพระบรมศาสดาเป็นบรรทัดไว้ ยิ่งจะไปกันใหญ่ ไม่มีสถานีและผู้เชื่อคำสอนของพระองค์แท้ๆ ก็คงมีส่วนน้อย สงครามเวรสงครามภัยจึงมีอยู่ทุกหย่อมหญ้าและเกือบทุกหย่อมหัวใจ

ระเบียบปฏิบัติวัดหนองผือ

จะกล่าวต่อไปในการอยู่ต่อไปในสำนักหลวงปู่่มั่น ยุควัดป่าบ้านหนองผือ คำสั่งและคำสอนขององค์ท่านมีหลายๆ อุบายและหลายๆ นัย จะเป็นอุบายใดๆ และนัยใดๆ ก็ตาม เพื่อให้ผู้เห็นผู้ฟังผู้รู้พิจารณาหลุดพ้นในสังสารโดยถ้วนทั้งนั้น เพราะไม่ใช่บวชเล่น ไม่ใช่ปฏิบัติเล่น เพื่อลวงตน เพื่อลวงโลก เพื่ออามิสใดๆ ทั้งสิ้น องค์ท่านเทศน์ทำหั้นและเขย่าลูกศิษย์อยู่บ่อยๆ

ในยุคบ้านหนองผือ เป็นยุคสุดท้ายขององค์ท่าน รับลูกศิษย์ไว้มากจริง ฝ่ายพระไม่เกิน ๑๕ องค์ เณรไม่เกิน ๔ องค์ ตาปะขาวไม่เกิน ๒ คน แม่ชีไม่เกิน ๓ คน แต่แม่ชีมิให้อยู่ในบริเวณวัด เขาไปทำที่พักรั้วไถลวัดหลวงปู่และหมู่พระ ฟากบ้านหนองผือทิศตะวันตก วัดป่าของหลวงปู่และหมู่พระเณรอยู่ที่ทิศตะวันออกของบ้านหนองผือ ฟากทุ่งนา วัดแม่ขาวและวัดพระ ไกลกันไม่ต่ำกว่า ๒๕ เส้น และองค์ท่านไม่ให้พระไปติดต่อเขา เป็นต้นว่า ถักชบบาตร (ถลกบาตร) หรือทอประคตเอว หรือเมื่อเวลาเขามาตอนเช้าส่งอาหารหลวงปู่เป็นบางรายเท่านั้น

โยมทางไกลมานอนค้างคืน เมื่อค้างคืน เขาก็ไปหาพักหากินหาอนที่อื่น ไม่ว่าจะโยมประจำบ้านและโยมมาทำบุญทางอื่น เขาไม่เอาศาลาของพระเป็นที่รับอาหารของเขา เขาไปกินกันทางอื่น เว้นไว้แต่มาคนเดียวหรือสองคนเป็นเพศผู้ชาย มาศึกษาธรรมะจากต่างจังหวัดไกล หรือมาเยี่ยมภิกษุสามเณรป่วยอยู่ที่นั่น แล้วจะได้ดูแลรักษาช่วยกันแล้วนอนค้างคืนอยู่ติดๆ กัน ก็ต้องกินอยู่นั้น นอนอยู่นั้นด้วย แต่ก็กินหนเดียว มื้อเดียวเหมือนพระ อยู่อย่างสงบ ไม่อึ่งคะนึ่ง เขามีใจพอพึ่งเป็นเองไม่ได้บังคับ

พระอาจารย์มั่นถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต

ด้านบิณฑบาต หลวงปู่มั่นพาลูกศิษย์ปฏิบัติยินดีภักดีที่ตกลงในบาตร ไม่ค่อยส่งเสริมในการตามส่งที่หลังอันเป็นปัจฉิมภัต ยินดีฉันรวมในบาตรทั้งหวานคาวไม่ชดช้อน เอามือเป็นช้อน ด้านจีวร ยินดีบังสุกุลวางไว้ที่กุฏิบ้าง บนไถ่ใกล้ที่ขึ้นลงบ้าง ทางไปส้วมและใกล้ทางจงกรม และทางไปบิณฑบาตบ้าง และในศาลาที่ประชุมฉันบ้าง

แต่หลวงปู่มีภาพพจน์ลงไปอีก มีข้อสังเกตของพระอาจารย์มหาบัวเล่าให้ผู้เขียนฟังเป็นพิเศษจึงสังเกตได้ พระอาจารย์มหาบัวเล่าให้ฟังว่า “หล้าเอ๋ย ผมสังเกตหลวงปู่มั่นได้คือ ผ้าบังสุกุลอันใดที่เจ้าศรัทธาเขาทำกองบังสุกุลไว้เป็นส่วนรวม เช่น ที่หนทางบิณฑบาตและศาลาและที่ร่มไม้ไกลจากกุฏิองค์ท่าน แม้ท่านจะขาดเงินสักเพียงใดก็ดี องค์ท่านไม่ค่อยจะใช้ให้เขาหรือไม่ใช้เลยก็ว่าได้ องค์ท่านใช้แต่เฉพาะที่เขาเอามาบังสุกุลไว้ที่กุฏิ ใกล้บนไถ่ ใกล้ส้วม ใกล้บริเวณทางจงกรมขององค์ท่านเท่านั้น สังเกตดูดูถ้าไม่เชื่อ”

เมื่อสังเกตดูก็เป็นจริงแท้ๆ เพราะองค์ท่านลึกซึ้ง ใช้ของไม่มีราคีแก่ท่านผู้ใด และของที่เขาเอามาบังสุกุลใกล้บริเวณที่องค์ท่านอยู่และพักนั้นก็ดี องค์ท่านไม่ได้หวังไว้ใช้องค์เดียว เมื่อลูกศิษย์ขาดเงินก็ให้ทั้งนั้น

ในยุคนองฝื่อ พระอาจารย์มหาเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น ลึกซึ้งมากทุกวิถีทาง หลวงปู่ไว้ใจกว่าองค์อื่นๆ ในกรณีต่างๆ ด้าน ควรจะเปลี่ยนไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งก็ดี หรือครบทั้งไตรก็ดี หรือสิ่งใดที่ควรเก็บไว้เป็นพิเศษเฉพาะองค์หลวงปู่ก็ดี ในด้านจีวร

และของใช้เป็นบางอย่าง ตลอดทั้งเภสัช เป็นหน้าที่ของท่านพระอาจารย์มหาทั้งนั้น เป็นผู้แนะนำให้คณะสงฆ์รู้ความหมายลับหลังหลวงปู่่มั่นทั้งนั้น และหลวงปู่่มั่นก็มีได้นัดหมายให้พระอาจารย์มหาบัวทำประโยชน์เพื่อองค์ท่านเองอย่างนั้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ลึกหรือตื้น ด้วยประการใดๆ เลย พระอาจารย์มหาเคราพลีซึ่งเป็นเองและไม่ผิดกรรมด้วย ไม่ผิดวินัยด้วย เพราะกรรมวินัยมีอยู่แล้วว่า *ภิกษุสามเณรใดไปไล่ที่ตีเบียดจัญ ๔ ที่ได้มาโดยทางที่ชอบจากพระเถระในสังฆมณีนั้นๆ หรือสำนักนั้นๆ เป็นอาบัติทุกกฏ* ในพระวินัยปิฎกได้กล่าวไว้แล้ว

ฉะนั้น ในพระพุทธศาสนาจึงเว้นคุณวุฑโฒ วัชวุฑโฒไม่ได้ บิดามารดาฝ่ายฆราวาสก็โดยนัย กุลบุตรกุลธิดาจะไปไล่ที่ตีเบียดในการกินการใช้กับบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ขาดความเคารพและสิริและไม่สมบุรณ์ในธรรมวินัยส่วนนี้ด้วย กลายเป็นตีเสมอกตัญญู แม้ถ้าองค์ท่านเกินงามในการกินการใช้ ก็ต้องมีอุบายละมุนละไม กลอุบายปรารภศึกษาโดยเคารพว่า ทำอย่างนั้นมันจะมีเกินไปดอกหรือประการใด เมื่อท่านเห็นว่าเกินไป ท่านก็จะผ่อนลงโดยสุภาพ เมื่อท่านเห็นว่าไม่เกินไป ท่านก็จะอธิบายเหตุผลให้ฟังโดยสุภาพให้เราเข้าใจ เพราะเราใช้อุบายเตือนโดยเคารพ ท่านก็จะใช้อธิบายโดยเคารพละมุนละไม ผู้น้อยเตือนผู้ใหญ่ ใช้คำหยาบและเสียดสีไม่ได้ พระวินัยมีไว้แล้ว ผู้ใหญ่เตือนผู้น้อยแล้วแต่กรณีในเรื่องและเหตุผล เป็นภาพพจน์อยู่กับท่าน แต่พระวินัยและกรรมห้ามมิให้ผูกอาฆาตและเขียนตีเพราะเกินไป พระองค์ทรงบัญญัติไว้พอดีแล้ว

เสนาสนะยุคบ้านหนองผือ

ที่นี้ด้านเสนาสนะ องค์หลวงปู่มีได้ชอบก่อสร้างหรืออะไรดอก ทำพอได้อยู่ ได้พักก็อกๆ แก๊กๆ ไปเท่านั้น อย่างสูงก็มุงกระดานปูกระดานก็ไม่ไสกบ ฝาก็เหมือนกัน สมัยนั้นมีปูกระดานมุงกระดาน ๔ หลังเท่านั้น กับศาลาอุโบสถอีกหลังหนึ่ง กว้างประมาณ ๖ เมตร ยาวประมาณ ๘ เมตร เป็นศาลาเก่าโบราณที่เขาปลูกไว้ก่อนหลวงปู่มันไปอยู่ ส่วนศาลาฉันนั้น ที่ปูฟากได้กล่าวแล้ว หลังอื่นๆ ที่พระเณรอยู่นั้น ปูฟากมัดด้วยเครือเถาว์ล้วยและมัดด้วยตอก กั้นด้วยฝาแถบตองใบตองก่อและใบหูกวางทั้งนั้น ประตุทำเป็นฝาแถบตองเป็นหูหลักไปมา หน้าต่างฝาแถบตองเสี้ยมไม้ไผ่เป็นง่ามค้ำเอาในเวลาเปิด เชื้อกระเดียงตากผ้าก็ผืนเอาฝ้ายอีโป้เป็นสามเกลียว เพราะฝ้ายไม่อด ส่วนเครื่องมุงกุฎีหญ้าคาเป็นส่วนมาก

ตามธรรมเนียมประจำปี พอถึงเดือนกุมภาพันธ์ก็มีการซ่อมแซมหลังคา ระดมไฟหญ้า เวลาเช่นนั้นโยมก็มาช่วย พระเณรทั้งหมดก็ไฟหญ้า ใครจะใช้อุบายหลบการงานไม่ได้ เว้นไว้แต่ผู้ป่วยจริงๆ จังๆ การทำงานมิได้มีเสียงอีกทีก็ เมื่อมีเรื่องจำเป็นพูดกันพอได้ยิน ถ้ามีการผ่าฟันก็ได้ยินแต่เสียงงาน ฟังไกล ๑ เส้นแล้วไม่ได้ยินเสียงพูด ถ้าไกล ๑ เส้นแล้วได้ยินเสียง ก็ได้ยินแต่เสียงหลวงปู่องค์เดียวเท่านั้นละ แต่มิได้ทำงานจนเลยเขตข้อวัตร เช่น กวาดตรางและตักน้ำ เป็นต้น การเก็บเครื่องมือและอะไรต่ออะไร เรียบร้อย ไม่ปล่อยระเนระนาด ถ้าทำสองวันติดๆ กันยังไม่เสร็จ หลวงปู่ให้หยุดวันหนึ่งเสียก่อน เกรงว่าสมณะและวิปัสสนาจะไม่ติดต่อ แล้วจึงทำต่อไปเป็นระยะ หยุดเป็นระยะ

หยุดนี้ แผลว่่างานที่เกี่ยวข้งหมดวัด แต่ข้อวัตรเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ประจำวันเวลานั้น และส่วนรวมประจำวันเวลานั้น จะไม่ตรงต่อเวลาไม่ได้ ผูกขาดอยู่แล้ว ส่วนข้อวัตรประจำตัว เดินจงกรมภาวนาตอนกลางคืนนั้นก็ผูกขาดอีก จะอวดอ้างว่าตอนกลางวันเรามีได้พัก เราจะนอนแต่หัวค่ำละวันนี้ หรือเราจะตื่นสายละวันนี้ ก็ไม่ได้อีกเว้นไว้แต่เจ็บป่วยจริงๆ ถ้าเจ็บนิดๆ หน่อยๆ แล้วโกหกว่าเป็นหนัก องค์หลวงปู่ก็รู้และหมู่เพื่อนผู้ตาแหลมก็รู้อีก **วิชาขี่เกี้ยวขี่คว้าน วิชาฆ้องง่าย วิชาเห็นแก่ตัวในอามิสต่างๆ ไม่มีในสำนักของหลวงปู่เลย ถ้ามีอยู่ไม่ได้ กระเด็นเลย** ไม่มีวิธีหนึ่งก็วิธีหนึ่งละ

ในยุควัดป่าบ้านหนองผือ ไม่ขี่เกี้ยวเขียนเลย พอใจเต็มที่แล้ว เพราะเห็นด้วยตาพิจารณาด้วยใจ เพราะไม่ได้อ้างออกนอกไปว่าได้ยินแต่เขาว่า เขานั้นมันเกิดที่หลัง ของหูและตานอก ตาใน ตาปัญญา ตาปัญญาชั้นสูงสุดสามารถไล่ความหลงและโง่ โง่และหลง และอวิชชาและกิเลสก็อันเดียวกัน กองปัญญา นิพพิทา วิมุตติ ไล่ไปแตกกระเจิง

๒๔๙๐ พระเถระผู้ใหญ่มาศึกษาธรรม

วัดป่าบ้านหนองผือยุคนั้น จะว่าชุมทางของพระเถระผู้ปฏิบัติก็ได้ไม่ผิด จะว่า ชุมทางของผู้ปฏิบัตินั้น ก็คือใจอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ได้ไม่ผิดอีก แต่ถ้าไม่เขียน ผู้อ่านและผู้ฟังก็คอยแต่จะแข่งอยู่ เขียนชะงะอย่าให้แข่งจะเสียเวลา

ปี ๒๔๙๐ นั้นเองในฤดูแล้ง วันนั้นเป็นวันบังเอิญก็ว่าได้ มีพระผู้ใหญ่อันเป็นเถระต่างทิศต่างจังหวัดเข้าไปศึกษาหาหรือธรรมะกับหลวงปู่ในสำนักพร้อมกันในวันเดียว ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ อุดร พระอาจารย์สิงห์ นครราชสีมา และท่านพระครูอะไร ลืมชื่อไป ท่านเจ้าคุณอรียเวที (เขียน ป.ธ.๙) กาฬสินธุ์ หลวงปู่อ่อน อยู่วัดป่าหนองโคก อ.พรรณานิคม หลวงปู่ฝั้น อยู่ธาตุนาเวง วัดป่า อ.เมือง สกลนคร พระอาจารย์มหาทองสุข อยู่วัดป่าสุทธาวาส อ.เมือง จ.สกลนคร มีพระอาจารย์กงมา วัดดอยธรรมเจดีย์ แต่ยังมีได้ใส่ชื่อวัดเพราะไปตั้งใหม่ บางวันบางวาระก็อยู่พักวัดป่าบ้านโคก

วันที่พระผู้ใหญ่มาเยี่ยมหลายองค์โดยมิได้นัดหมายเช่นนั้น พอถึงหนึ่งทุ่ม ก็จุดตะเกียงเจ้าพายุ ตีระฆังลงไปรวมกันที่ศาลาอุโบสถ (ไม่ใช่ศาลาโรงฉันดอก เพราะมันคับแคบเกินไป) ครั้นกราบไหว้พร้อมกันเสร็จจลันแล้ว ต่างก็นั่งพับเพียบเงยบงัดอยู่ ๒-๓ นาที หลวงปู่มั่นมีสันติวิธีปรารภขึ้นเย็นๆ ว่า “เออ วันนี่เหมาะสม ผมจะได้ศึกษากับพวกท่าน จะผิดถูกประการใด ขอให้พวกท่านปรารภได้ไม่ทำให้เกรงใจ ผมได้ศึกษาบ่อย เรียบน้อย”

แล้วองค์ท่านเสนอว่า “พระบรมศาสดา บัญญัติอนุศาสน์ ๘ อย่าง เป็นข้อเว้นเรื่องใหญ่ อันเป็น ปุ่ ย่า ตา ทวด ของความผิด คือปาราชิก ๔ แล้วอีก ๔ ประเภท ในฝ่ายปัจจัย ให้ปฏิบัติจนถึงวันสิ้นลมปราน เพราะเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต เรียกนิสัยก็มี ๔ อย่าง เทียบบิณฑบาตหนึ่ง อยู่โคนไม้หนึ่ง นุ่งห่มผ้าบังสุกุลหนึ่ง และกัณฑ์ชดองน้ำมูตรเนาหนึ่ง ด้านบิณฑบาต พระองค์ได้ทอดสะพานไว้แล้วจนสิ้นลมปราน แต่พวกเราไม่ค่อยจะไปบิณฑบาตกัน กลับเห็นว่ามีลาภแล้วก็คอยให้เขาเอามาส่ง และบังสุกุล พวกเราก็ไม่ยอมแสวงเสี้ยเลย อยู่ที่ตั้งร่างกายวิเวกพวกเราก็ไม่ยอมแสวงเสี้ย สิ่งเหล่านี้พวกเราได้นึกคิดอย่างไรบ้าง พวกเราถูกตามอนุศาสน์แล้วหรือ หากว่าบกพร่องอยู่บ้าง”

ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ยิ้มอยู่โดยเคารพ มิใช่ยิ้มแยม ส่วนท่านเจ้าคุณอรียเวที ป.ธ. ๙ กราบเรียนว่า “ไม่มีสิ่งจะแข่งพระอาจารย์ได้ดอก พวกกระผมจำได้ท่องได้เฉยๆ ขอรับผม”

ในสมัยนั้น ผู้เขียนอายุสามสิบปีกว่าล่วงไป ได้สังเกตพฤติกรรมของพระเถระในที่ประชุมทุกๆ องค์ ตลอดพระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อย ใช้มารยาทเคารพรักหลวงปู่มั่น เหมือนบิดามารดาบังเกิดเกล้า ไม่มีท่านองค์ใดจะจับผิดจับถูกในทางแง่ร้ายอันใดเลย แห่งหลวงปู่มั่น การประชุมถึงจิตถึงใจจึงได้จำไว้ไม่ลืม คล้ายกับว่าเวลาร่างกายร้อนเข้าพักร่มไม้สูงๆ โดดๆ มีกิ่งก้านสาขาอากาศโปร่งข้างล่าง ลมมาพัดพวยเย็นๆ ดี ไม่ค่อยไม่แรง เรียกว่าประชุมเย็น มิใช่ประชุมร้อน

แล้วองค์หลวงปู่ก็ปรารภต่อไปอีกว่า “พระบรมศาสดาทรงพระมหากรุณาทรงสั่งและทรงสอนเป็นขั้นที่หนึ่ง คือภิกษุ จึงมีคำออกหน้าว่า **ภิกขเว** เกือบทุกวรรคทุกตอน ถ้าภิกขเวไม่ศึกษาปฏิบัติ แล้วจะให้ใครปฏิบัติศึกษาเล่า ส่วนพระองค์ทรงพระกรุณาทรงสั่งสอนอุบาสก อุบาสิกา เทวดา มาร พรหม ก็ดี ว่า ในพระบาลีน้อยกว่าภิกษุทั้งหลาย นางภิกษุณีก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรก็ดี นางสิกขมานาก็ดี ในพระบาลีเห็นมีน้อยกว่าภิกษุ ผมผู้นั่งหลับตาได้ความอย่างนี้ตามประสาผู้เฒ่า”

แล้วองค์ท่านหลวงปู่ก็ปรารภสมาธิ สมาธิ แปลว่า ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่เพ่งอยู่
อันเดียวเป็นหลัก แต่เมื่อรวมเข้าไปจริงๆ แล้ว ก็พักอยู่ให้รู้จักรสชาติของธรรมในขั้นนี้
แต่เมื่อหมดกำลังก็ถอนออกมา ส่วนญาณพิเศษว่าหลุดว่าพ้นยังไม่ปรากฏ เป็นเพียงพัก
อารมณ์อันหยาบเฉยๆ เรียกว่าจิตใจพักงานอันหยาบของอารมณ์ แต่จะติดอยู่แค่เพียง
รสของสมาธิไม่ได้ เพราะรสของสมาธิเป็นรสขนาดกลาง ต้องพิจารณาใช้สติปัญญา
ลงสู่ธาตุขันธ์ ในส่วนรูปขันธ์นามขันธ์ให้เสมอภาคเหมือนหน้ากลอง ทั้งอดีต ทั้งอนาคต
ปัจจุบันใดๆ ทั้งสิ้น ลงสู่ไตรลักษณ์เสมอหน้ากลองอีกเรื่อยๆ ติดต่อกันไม่ขาดสาย
ย่นย่อลงมาเป็นหลักอันเดียวในปัจจุบัน ทรงอยู่ซึ่งหน้าสติซึ่งหน้าปัญญา ตราบได
นิพพิทาญาณยังไม่ปรากฏแก่สันดานอันประณีต ก็พิจารณาติดต่อกันไม่ขาดวรรค
ไม่ขาดตอนอยู่อย่างนั้น มีทางเดียวเท่านั้นไม่มีทางอื่นเลย แต่นานๆ จึงจะพิจารณา
คราวหนึ่ง ชาติๆ วันๆ นั้น ผู้มีนิสัยหยาบก็พอประทังไปเท่านั้น ไม่สามารถจะถึง
นิพพิทาญาณ ความเบือหน่ายคลายหลงคลายมาได้ง่าย กลายเป็นหมั่นไปอีก

สมถกรรมฐานทุกประเภท นับแต่แห่งหุ้มอยู่โดยรอบเป็นต้นไปก็ดี หรืออานๆ นัย
ก็ดีแล ก็ต้องปลงปัญญาลงสู่ไตรลักษณ์ทั้งนั้น เพราะไตรลักษณ์เป็นที่ชุมทางของสมถะ
และสมถะคล้ายกับเป็นเมืองขึ้นของไตรลักษณ์แบบตรงๆ อยู่แล้ว ไตรลักษณ์เป็น
เมืองขึ้นของนิพพิทาญาณ ความเบือหน่าย ความเบือหน่ายเป็นเมืองขึ้นของวิมุตติ
วิสุทธิ นิพพาน พระโสดาบันเปิดประตูเข้านิพพานได้แล้ว แต่ยังไม่ถึงศูนย์กลาง
พระนิพพาน ยังไม่ได้เที่ยวรอบในพระนิพพาน

จริงอยู่ พระนิพพานไม่มีประตูปรูป ประตูนาม ศูนย์ขอบศูนย์กลาง ไปๆ มาๆ อยู่ๆ
อะไร เป็นเพียงอุทาหรณ์เทียบเฉยๆ เพราะคำพูดก็เป็นวจีสังขาร พระนิพพานมิใช่คำพูด
และนึกคิดหรือรสสิ่งต่างๆ มีรสเกลือ เป็นต้น ซึ่งเป็นรสหยาบๆ ในโลก ของโลกลิ้น
โลกผัสสะ กระทบจึงจะรู้จักเค็ม เว้นไว้แต่ชีวหาประสาทพิการ แม้ชีวหาประสาทจะพิการ
ก็ตาม รสของเกลือเค็มตามธรรมชาติ ของความจริงก็เค็มอยู่อย่างนั้นแล ฉันทาก็ดี
ความนึกคิดและคำพูดก็ดี จะไม่นึกคิดพระนิพพานอยู่ก็ตาม พระนิพพานก็เป็น
ธรรมชาติอันไม่ตายอยู่นั้นแล ลิ้นพิการเปรียบเหมือนยังไม่รู้รสนิพพาน

องค์ท่านเปรียบเทียบอีก สี่มา พัทธสี่มา ที่คณะสงฆ์ทำกรรมถูกต้อง ไม่เป็น
สี่มาวิบัติ คณะสงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป ก็สวดถอนได้ แต่โลกุตตรธรรมนี้จะเอียดไปกว่านั้น
นับแต่พระโสดาบันขึ้นไปหาพระอรหันต์ แม้พระบรมศาสดาทุกๆ พระองค์ อริยสงฆ์
ของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นทั้งหมดจะพร้อมกันมาสวดถอนจิตใจของพระโสดาบันก็ดี
ให้เป็นบุญคุณคนหนาย่อมเป็นไปไม่ได้

เหตุนี้ พระอริยเจ้าทั้งหลายจึงยอมเคารพธรรมอย่างแจบจมไม่จีจาง ไม่ใช่ว่า
พระอริยเจ้าทั้งหลายไม่ถ่อมแล้วจะไม่เคารพธรรม ยิ่งเคารพมากกว่าบุญคุณคนหนา
ไม่มีประมาณได้ ไม่ใช่ว่าถอนอุปาทานความยึดมั่นถ่อมได้แล้วก็เลยเถิดไป ไม่มี
ข้อวัตรเคารพธรรม เรียกว่าพระอริยเจ้าเลยเขตแดน กลายเป็นพระอริยะของ
พระเทวทัต แต่ท่านก็เห็นความผิดของท่านแล้ว แต่เห็นความผิดรู้ตัวจวนค่าเลยไม่มี
เวลาขอขมาโทษพระองค์ ได้ขอแต่ลับหลัง เพียงไหลขึ้นมากาคอหาหัว โดยน้อมถวายเป็น
ถึงกระนั้นก็ยังจะได้เป็นพระปัจเจกในอนาคต เพราะได้สร้างบารมีมาได้สองอสงไขย
แล้วยังเหลือแสนมหากัป แต่ยังเป็นโลกียอยู่ จึงสามารถประพฤติล่วงอนันตริยกรรมได้

หลวงปู่่มประชุมคณะสงฆ์วันนั้นถึงหกทุ่ม นับทั้งปกิณกะสารพัด

พิธีปลุกเสกพระพุทธรูป

กล่าวเรื่องต่อไปอีก ปฏิปทาของหลวงปู่ทอดสะพานให้ลูกๆ หลานๆ ยังมีอยู่อีกมากมายนัก การเรียไร่ต่างๆ ขอบๆ ในทางตรงและทางอ้อม และจัดงานขึ้นในวัดเพื่อหารายได้สมทบการก่อสร้างหรือซ่อมแซมที่เกี่ยวกับตัวเงินๆ ไม่มีในชั้นรัตนदानขององค์หลวงปู่เลย ของรางวัลของคลังไม่มีในปฏิปทาเลย รูปเหรียญ ขยายพระเล็กพระน้อย พุทธาภิเษก ก็ไม่มีในปฏิปทาขององค์ท่านเลยนา วิชาปลุกเสก แกะหู แกะตา แคะหู แคะตา ให้พระพุทธรูป หรือทำพิธีบวชให้พระพุทธรูป ก็ไม่มีในสันติวิธีขององค์ท่าน

องค์ท่านกล่าวว่า “สมมติเป็นพระพุทธรูปแล้วก็เสร็จกัน เราดีอย่างไรจึงจะไปบวชให้องค์ท่าน องค์ท่านบวชก่อนเราแล้ว เราดีอย่างไรจึงจะไปปลุกท่านให้ตื่น ท่านตื่นก่อนเรา เข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานแล้ว เราดีอย่างไรจึงจะไปแคะหูแคะตาให้องค์ท่าน ตานอก ตาใน หูนอก หูใน ขององค์ท่านดีกว่าเราแล้ว จะภิเษกภิชนให้องค์ท่านเป็นอะไรอีก องค์ท่านเป็นพระพุทธเจ้าเต็มภูมิแล้ว จะเอาไสยศาสตร์ไปพอกไปทาองค์ท่านทำไม นั่นแหละตัวบาป นั่นแหละขุมนรก ขุมมิจฉาที่ภูจู้ เห็นผิดเต็มภูมิแล้วยังสำคัญว่าเห็นชอบ เข้าข้างตัว แต่ไม่เข้าข้างธรรมวินัย เพียงเท่านี้ก็ยังไม่รู้จักผิดรู้จักถูก แล้ว ธรรมอันละเอียดลอกก็ยังมีขึ้นไปกว่านี้มาก ไฉนจะรู้ได้”

พูดไปมากเป็นนัย แต่มีประโยชน์แก่นักปราชญ์ แต่บาดหูผู้ไม่ชอบและจะถูกกล่าวตู่ว่าขัดขวางรายได้แห่งวัดตุตถ์ ง. แต่เมื่อไม่พูดยามมีชีวิตอยู่ ก็ไม่รู้ว่าจะไปพูด

ในเวลาไหน เพราะตายแล้วพูดไม่ได้ และคนเราเป็นส่วนมากมักจะเข้าใจผิดไป คือเราจะทำดีตอนไหนๆ ก็เป็นคนชั่วฉลาด แต่เมื่อมีผู้พาทำชั่วกลับอาจหาญใส่ อยากจะอวดว่าตนเป็นผู้ใจถึง นักปราชญ์อวดว่าใจถึงทางทำดี คนพาลอวดใจถึงทางทำชั่ว ผลฝ่ายรับได้รับผิดกัน รสชาติของผลที่ได้รับก็ผิดกันราวฟ้ากับแผ่นดิน สิ่งที่มีวิญญาณครองสิงอยู่ในไตรโลกธาตุย่อมเป็นผู้ใจถึงทั้งนั้น ถ้าใจถึงทางดี ใจก็ได้รับผลดีตามส่วนควรค่าของเหตุที่ทำดี ถ้าใจถึงทางชั่ว ใจก็ได้รับผลชั่วตามส่วนควรค่าของเหตุชั่ว พระเวททัตใจถึงทางมหาอเวจี พระอนาคามีใจถึงทางปราศจากกามและปราศจากโทสะ พระอรหันต์ใจถึงทางไม่มีกิเลส แผลงวันใจถึงทางกินมูตรครูด แผลงผึ้งแผลงภูใจถึงทางกินเกสรดอกไม้

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ได้รับความชัดขึ้นว่า เหตุใจ ผลใจ ส่วนไปทางชั่วแล้วแต่เหตุ ส่วนน้อยมากก็แล้วแต่เหตุ จะดับเหตุชั่วก็ต้องดับที่ใจ จะสร้างเหตุดีก็ต้องสร้างที่ใจ อนันตเหตุก็ใจเป็นผู้สร้างขึ้น อนันตผลก็ใจเป็นผู้ได้รับ จะปฏิเสธเหตุผลไปทางใด ก็ไปไม่รอดได้ **คัมภีโร** แปลว่า ล้ำลึกถึงใจ ใจนี้จะทำให้ลึกก็ลึกได้ จะทำให้ตื้นก็ตื้นได้ เพราะใจเป็นผู้ทำ แต่ก็ต้องพร้อมด้วยองค์ปัจจัยอื่นๆอีก มิฉะนั้นแล้วจะเป็นศิษย์ไม่มีครูไม่มีขอบเขตได้ จะกลายเป็นลมพัดนุ่น หรือไม้ลอยน้ำ หรือว่าวเชือกขาด

ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงยืนยันว่าเรามีได้อยู่ที่ได้อำนาจของใจ เราบังคับใจได้ในกาลที่ควรบังคับ **ปฐิธัมมสารถิ** เราฝึกใจได้เหมือนนายสารถิฝึกม้า ใจที่ฝึกฝนแล้ว ตอนไหนๆ ก็นำสุขมาให้ใจตอนนั้น เหมือนมิดที่ลับคมแล้วนำคมมาให้มิด ฉะนั้นเราจึงมักพูดกันว่ามิดนี้คมดี ไม่ได้พูดว่าคุณนี้คมดี ถ้ามิดไม่คมแล้ว ก็มักพูดว่า มิดนี้ไม่คมแท้ ไม่ได้พูดว่าคุณนี้ไม่คมแท้ นี่เป็นรูปเปรียบเทียบต่างๆ แต่มีดมันก็ไม่ได้ยืนยันว่ามันเป็นมีดดอก และมันก็มีได้ยืนยันว่ามันเป็นเหล็กฝนหรือไม่ฝนดอกนะ เพราะเป็นสมมตดิใช้กันในสังสารวัฏ เพราะใจเป็นต้นสมมตดิ สมมติมรรคผลนิพพานเป็นมหาสมมตดิที่สูง แต่รสชาติของสมมติมรรคผลนิพพานไกลกันกับรสชาติสมมติวากิเลส จนมองไม่เห็นได้ด้วยตานอกอันจับหน้าผาก ตาจับได้หน้าผากกับตาเนื้อก็มีความหมายอันเดียวกัน

สรรพตาศัพทบัญญัติลงมาเป็นสอง ตาศัพทบัญญัติทางโลกีย์ ตาศัพทบัญญัติทางโลกุตตระ ตาศัพทบัญญัติทางโลกุตตระเป็นตาศัพทบัญญัติอันเดินลัดออกนอกกองทุกข์ ตาศัพทบัญญัติทางโลกีย์ เป็นตาศัพทบัญญัติอันเดินวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ เพราะเดินวนเวียนอยู่ในถนนสายโลก โกรธ หลง เรียกววงเวียนใหญ่ในไตรโลกธาตุ

ไตร แปลว่า ๓ หรือจะเรียกว่าผ้าไตรสำหรับบวชผู้จะท่องเที่ยวอยู่ในกองทุกข์ ก็ได้ จะว่าเพลิงสามกองก็ได้ จะว่าคุกที่ใส่สัตว์ผู้ท่องเที่ยวในสงสารก็ได้ จะว่าป่าโลก ป่าโกรธ ป่าหลง ให้สัตว์ผู้ชอบท่องเที่ยวทัศนาศรก็ได้ จะว่านรกขุมใหญ่ขุมรวมก็ถูก ทั้งนั้นแหละ ว่าไปเท่าใดก็ไม่จบสิ้นได้ จะไม่ว่าอะไรก็ตาม ถ้ากิเลสไม่จบสิ้นก็มีคุณค่า อันเดียวกัน เพราะกิเลสมันไม่ตั้งอยู่เมืองว่าและเมืองไม่ว่า ถ้าหากว่าได้อรหัตต์เพราะ พุทธเพราะว่า จักจั่นร้องตลอดวัน จิ้งหรีดร้องตลอดคืน มันก็ได้อรหัตต์ ถ้าหากว่าอยู่หนึ่งๆ ได้อรหัตต์ สัตว์จำพวกที่ปากไม่เป็น พุดไม่เป็น ก็ได้อรหัตต์ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับสติปัญญา อันชอบต่างหากดอกกระมัง ผู้ปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ในสงสารจะติดอยู่ในว่าก็ไม่ถูก จะติดอยู่ในไม่ว่าก็ไม่ถูกอีก คนนี้บ่อดทนทวน เป็นต้น พระพุทธศาสนาไม่รับบวช แต่จะ อย่างไรก็ให้ศิษษวิชาเข็ดหลาบในกองทุกข์ก็ใช้ได้

ปรารภเรื่องอื่นต่อไปอีก โรงครัวหุงต้มฉันในวัดเป็นนิจวัตรก็ดี หลวงปู่มันไม่ ส่งเสริมเลย เว้นไว้แต่บิณฑบาตไม่พอฉันจริงๆ จังๆ จนใช้คำว่า *อดมาก หิวมาก* องค์ท่านอ้างในอนุศาสน์ว่า ไปบิณฑบาตได้แต่ข้าว พระวินัยก็ชมว่า *อดีเรกาลาโก* อยู่ ถือว่ามีลาภพอที่จะศึกษาและปฏิบัติให้เป็นไปในพระพุทธศาสนาได้อยู่ ฝ่ายจีวรได้แต่ ผ้าฝ้าย ผ้าเปลือกไม้ ก็ถือว่าเป็นลาภอยู่แล้ว ฝ่ายเสนาสนะก็เรือนร้างว่างเปล่า รุกขมูล ลอมฟาง เจริ่มหินหรือถ้ำคูลา หรือกุฎิ ปราสาท กระต้อบไปไม้ เหล่านี้เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นลาภแล้ว ส่วนจำพรรษาต้องมีบานประตูปิดเปิดเข้าออกได้ จะเป็นใบตองก็ใช้ได้ ทั้งนั้น ถือว่าเป็นลาภทั้งนั้น ส่วนเภสัช นับแต่ขามป้อมหรือสมอดองด้วยน้ำมูตรเนา เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นลาภทางเภสัชแล้ว

ถ้าพิจารณาแล้ว แต่ก่อนรักสันโดษมากนัก ย่อมเป็นยอมตายต่อพระธรรมวินัยมาก เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสในตัว แต่ทุกวันนี้ความนิยมสมมติกันก็ลับสนปนไปบ้าง

แต่จะแปลกประหลาดไปสักเพียงใดก็ตาม อันเป็นฝ่ายวัตถุนิยมก็อยู่ในวงแขนของ พระอนิจจัง พระทุกขัง พระอนัตตา แล้ว เพราะเป็นกาลยติธรรมฝ่ายสังขาร ตัดสินอยู่ ทุกกาลไม่ลงธรรมาสน์ ได้ทั้งหยาบ ทั้งประณีต ทั้งภายนอก ภายใน ไกล ใกล้ อดีต อนาคต ปัจจุบัน ก็หมดปัญหาอันจะสงสัยอยู่แล้ว เมื่อหมดปัญหาอันจะสงสัยใน สังขารแล้ว สังขารจะใช้กลมายาสาไถยมาจากประตูดอกอีกก็ตาม ก็คงลงไม่ได้อยู่นั่นเอง ย่อมไม่ได้เหยียบเล็บ เพราะสติปัญญาจะก้าวเหยียบเล็บของความเข้าใจผิดได้ ความ เข้าใจผิดคงไปไม่รอด ไม่มีที่ซ่อนตัว

นักปฏิบัติเพื่อพ้นจากความหลงอันดองสันดานของตนให้ติดใจให้นอนอยู่ในช่องของ วัตถุนิยมแล้วไม่ปลงปัญญาลงสู่อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา แล้ว ย่อมเป็นไปได้ยาก เจริญขึ้นในธรรมชั้นสูงได้ยาก และก็มีกตัญญูในสังขารโลก โลกคือสังขาร สัตว์โลก โลกคือหมู่มสัตว์ โอกาสโลก โลกคือแผ่นดิน ตื่นข่าวทั้งอดีต ทั้งอนาคต ทั้งปัจจุบันด้วย เมื่อตื่นข่าวก็ล้งเลในปฏิปทาของตน แล้วก็คว่ำหา เหมือนตกรน้ำจนตรอกจนมุมว่า ในใจว่า ยังไงหนอ ยังไงหนอ อยู่อย่างนี้เสมอๆ ท่านผู้ติดอยู่ในกองนามรูปก็คือผู้สงสัย อยู่ในกองนามรูปนั่นเอง ผู้สงสัยสรรพโลกสรรพสังขารก็คือ ผู้ติดอยู่ในสรรพนิमित นิमित แปลว่า เครื่องหมายหมายไว้ว่าเป็นสัตว์บุคคลตัวตนเราเขาจริงๆ จังๆ จนเกาะไม่ได้ คายไม่ออก พร้อมทั้งมีความเห็นผิดดิ่งลงไป มีกำลังกล้าถอนได้ยากเพราะฝังลึกแล้ว

หลวงปู่ฉันอาหาร ไปพักวัดร้างบ้านนาใน

หันมาปรารภ ปี ๒๔๙๑ ในฤดูแล้ง หลวงปู่ฉันก็เริ่มป่วย มีไข้สลับมีไอด้วย แล้วองค์ท่านป่วยอยู่ แต่ไปบิณฑบาตได้อยู่อีกประมาณ ๖๗ วัน องค์ท่านนี่ก็อยากจะไปพักบ้านนาในสักวาระ องค์ท่านก็สั่งเสียหลวงตาทองอยู่ว่า “อยู่เอ๋ย จะไปพักวัดร้างบ้านนาในสักระหว่างก่อน เพราะไกลกันจากวัดป่าบ้านหนองผือประมาณหนึ่งกิโล”

แล้วก็บอกหลวงปู่ทำให้ดูแลหมู องค์ท่านจะไปกับองค์นั้นองค์นี้ ก็ไม่ลั่นวาจา ออกชื่อ (โอ ขออภัย คำที่เขียนว่า หลวงปู่มหา นั้นหมายความว่าใช้ในปัจจุบันที่เขียนอยู่ คำว่า พระอาจารย์มหาบัว ก็ดีหรือ พระอาจารย์มหา เณย์ฯ ก็ดี หมายความว่าเรียกใช้ในสมัยนั้น)

แล้วพระอาจารย์มหาพิจารณาว่าควรให้องค์หนึ่งไปกับองค์ท่าน แล้วตกลงลับหลัง หลวงปู่ว่า ควรให้ท่านทองคำไปด้วย แล้วก็จัดแจงบริขารรวดเร็วพลันทันกาล แล้วองค์ท่านไปพักได้สองคืน พระเณรยังไม่กล้าเข้าไปเยี่ยม เพราะเกรงองค์ท่านดูว่าเรามาวิเวก พวกกันมายุ่งทำไม พระเณรผู้อยู่ข้างหลังเจียบเหงาไปทั้งวัด ว่าเหว่มาก ปรากฏแก่ตาแก่ใจว่า ต้นไม้ต่างๆ ในวัดและบรรยากาศเจียบเหงา ลมก็ไม่พัดมา คล้ายกับว่าว่าเหวไปตามกันหมด ผู้เขียนนี้เดินรูปไปรูปมาในวัด แลดูทิศทั้งสี่รอบๆ จิตใจคิดคล้ายละห้อยหวนชวนให้นึกแต่เรื่องภายนอก คิดถึงหลวงปู่อยู่ไม่ขาด ภาวนาไม่ลงเป็นขึ้นเป็นอัน หวนคิดไปต่างๆ นานาว่า หลวงปู่ทรมาณชาวบ้านชาววัดหรือบุคคลผู้ใดหนอ เราไม่รู้ได้ทั้งนั้นละ เป็นเหตุชวนให้คิดแท้ๆ โอ๊ยตับจะแตกตายละทีนี้

พอตกพลบค่ำทำโหมงเย็น ก็ไปกราบพระอาจารย์มหาแล้วปรารภว่า “กระผมอยู่ไม่เป็นสุข อยากจะไปเยือนหลวงปู่ที่อยู่กับครูบาทองคำ ๒ องค์ ทั้งกลัวองค์ท่านจะดุ จิตใจกระผมว่าเหว่มากขอรับ กระผมนี้ก็จะไปองค์เดียว แล้วจะกลับตอนกลางคืน องค์เดียว จะเป็นประการใดหนอ”

องค์พระอาจารย์มหาตอบว่า “เออ ผมก็ว่าเหวเหมือนกัน ท่านลองไปดูซิ ผมไม่ว่าดอก”

กราบลาองค์ท่านแล้วก็รีบไป พอไปถึงก็ค่ำมืดพอดี ขณะนั้นองค์หลวงปู่และครูบาทองคำนั่งอยู่พื้นดิน พอเรายังไม่ทันนั่งลงกราบ องค์หลวงปู่พูดขึ้นเย็นๆ ว่า “เออ คุณหล้ามา ไปเอาพินนั้นมาใส่ไฟให้กัน ดุ้นไหนไม่เรียบริ้อยก็เก็บเสียนอ”

ที่นี้ยายกิเลสมันสลัดใจมากยังไม่อยู่ มือขวาจับเอาพินมาใส่ไฟ มือซ้ายเอาชายผ้าอาบมาเช็ดน้ำตา เพราะยายกิเลสมันไหลหลังถึงเทออกมา ทั้งนี้ในใจว่า เออ เราทวนผิวดคิดผิวดว่าองค์ท่านจะดุว่า มันตามมาอะไร ยุง แต่กลายเป็นหน้ามืออยู่ตามเดิม เป็นเรื่องทดสอบได้ชัดว่าองค์หลวงปู่หนีมาไม่ใช่เรื่องเรา เกี้ยวอยู่ในการองค์ท่าน ชัดชัดดอก เป็นเรื่องใดไม่ทราบได้อีกละ น้ำตาไหลอยู่ประมาณ ๑๕ นาที ก็พลิกจิตคืนได้

องค์หลวงปู่กับครูบาทองคำหัวเราะอยู่ และองค์หลวงปู่เปล่งวาจาว่า “เทวบุตรร้องไห้ เทวบุตรร้องไห้” พร้อมทั้งพูดพร้อมทั้งหัวเราะ และการจับใช้ขององค์ท่านก็เบา ลงแล้ว ชะรอยจะเป็นด้วยอากาศโปร่งกว่ากันบ้างหรือยังงไม่ทราบได้ ครั้นตอนตี ๓ ประมาณ ๔ โมงเศษ ก็กราบลากลับวัด แล้วพระอาจารย์มายังมิทันได้หลับ ขึ้นจากทางจงกรมใหม่ๆ ไฟตะเกียงจุดริบหรืออยู่ ขึ้นไปกราบองค์ท่าน เล่าถวายทุกประการ

องค์ท่านคำนึงพิจารณาแบบบรรจง องค์ท่านกล่าวว่า “เออ พຽງนี้ฉันเข้าเสร็จ ผมจะพาหมู่เราทั้งหมดและชาวบ้านหนองผือทั้งหมด ไปอาราธนากราบทำนมนต์วิงวอนให้องค์หลวงปู่คืนมาวัดเราตามเดิม เพราะชาววัดชาวบ้านก็ว่าเหว่เงียบเหงากินมิได้นอนไม่หลับ แม้ตัวของผมก็สลัดใจและว่าเหว่มากคราวนี้ องค์ท่านจะไปวิเวก

จริงหรืออะไรๆ ผมก็พิจารณาทุกอย่างสักหน่อย ไม่ว่าแต่สักหน่อยละ พิจารณากัน
ดีๆ นี่เอง หล้าเอ๋ยหล้า”

ครั้นตื่นเช้าบิดนทาตฉันเสร็จ โยมก็หลังไหลเข้ามารวมกันที่วัดป่า องค์พระอาจารย์
มหากัปรภาศ พระในวัดเตรียมตัวห่มผ้าจีวร และโยมก็เอาแคร่สำหรับจะหามองค์
หลวงปู่ไปพร้อมด้วย ทั้งชาวบ้านชาววัดประมาณร้อยคน พอไปถึงก็เจียบสังัด ไม่มีใคร
กรอบแกรบและโองาม กราบพร้อมกันหมดแล้ว โยมผู้ฉลาดขอโอกาสกราบเรียนว่า

“เวลาที่องค์หลวงปู่มาพักวิเวกเพียงสองสามวันนี้ เท่ากับว่านานถึงร้อยพันปี
ทั้งชาวบ้านและชาววัดไม่เป็นอันกินอันนอน ว่าแหวมก ขอกกราบเท้าเรียนถวายเป็น
หลวงปู่ได้โปรดกรุณากลับตามเคยเทอญ โทษของเกล้าอันใดมี ขอได้โปรดประทานอภัย
ให้เกล้าและทุกถ้วนหน้าเทอญ การปฏิบัติทุกๆ ประการ หลวงปู่เห็นสมควรประการใด
ทั้งชาวบ้านและชาววัดจะยอมทำตาม ไม่มีขัดเหตุขัดขยของธรรมแห่งองค์หลวงปู่ ตามสติ
กำลังอยู่ทุกเมื่อเทอญ”

ครั้นแล้วก็ค่อยจัดแจงแต่งบริหารขององค์หลวงปู่ นิมนต์หลวงปู่ขึ้นบนแคร่หาม
เดินช้าๆ เจียบๆ โยมหามออกก่อน พระตามหลัง ที่นั่งขององค์ท่านปู่อาสณะด้วยเบาะ
ยัดใบกล้วยแห้ง องค์ท่านนั่งขัดสมาธิไม่ขิงขังและไม่อ่อนแอ แลดูถึงใจไม่มีจะเทียบได้
ข้าพเจ้าก็เลสมาก อยู่ไม่ไหว ก็แทรกโยมเข้าไปจับแคร่ชู นึกในใจว่าเราก็มลิตธิจะจับ
แคร่หลวงปู่ชูช่วยเขา แต่เราจะแลดูพระอาจารย์มหาเสี่ยก่อน ถ้าพระอาจารย์มหาเสี่ย
เราจะถอยออก แต่องค์ท่านก็เลยปลงธรรมสังเวชในกิริยาช้า ข้าพเจ้าทั้งนี้ในใจว่า
ไอ้ อนิจจาเอ๋ย น้ำตาของข้านี้หาเว่ยออกมาขายหน้าอีกแล้ว ผ่าอาบน้ำเซ็ดน้ำตาไปจน
ตลอดทาง

หลวงปู่อยู่ท่าภาวนา กลับตามภาวนาอยู่ ทำไม่ถึงรู้ว่าเราน้ำตาไหล เพราะคนทั้งหลาย
ก็หามไปเจียบๆ ช้าๆ หลวงปู่ปรารภขึ้นเย็นๆ เบาๆ ว่า “หล้า ทำไม่ไม่คอยอยู่วัด
ถ้ามาแล้วน้ำตาเธอออกง่าย นิสัยแปลกกว่าองค์อื่น” แล้วองค์ท่านนั่งภาวนาขัดสมาธิ
ตามเดิมจนถึงวัด

ครั้นองค์หลวงปู่ขึ้นถึงกุฏิเรียบร้อยแล้ว บรรดาลูกศิษย์ที่ถือขันสรงก็มี รีบห่มผ้า
เจวียงปามาขอโอกาสต่อนิสังขตามเคย ต่อแต่นั้นข้อวัตรในระหว่างลูกศิษย์กับหลวงปู่
ก็ของใครของมันตามเคยที่ทำมา ขอให้เข้าใจว่ามีพระอาจารย์มหาและหลวงตาทองอยู่
เท่านั้นไม่ได้ขอขันสรง เพราะองค์ท่านทั้งสองนี้มีพรรษาสูงพอควรแล้ว แต่พระอาจารย์
มหานั้น ขอหรือไม่ขอ ก็มีข้อวัตรประจำหลวงปู่แบบลึกซึ้งอยู่แล้ว ไม่จำเป็นจะสงสัย
จะเอามากล่าววิจารย์เลย เพราะองค์ท่านเป็นมือขวาช่วยหลวงปู่รองรับอยู่

อุคังควัตรจัดเป็นมัชฌิมาปฏิปทา

ครั้นล่วงเข้ามา เวลาวันเดือนปีชีวิตของสังขารก็เคลื่อนคล้อยลงทุกวินาที ไม่ว่าจะคนแก่ คนหนุ่มปานกลาง สังขารที่มีวิญญูณแลไม่มีวิญญูณ มีหน้าที่แปรปรวนไปจากสภาพเดิมอยู่ทุกขณะลมปราณ แล้วองค์หลวงปู่ป่วยลง

ชั้นที่หนึ่ง ไปบิณฑบาตได้รอบบ้าน

ชั้นที่สอง ไปบิณฑบาตริมบ้าน

ชั้นที่สาม ไปบิณฑบาตครึ่งทาง

ชั้นที่สี่ ไปบิณฑบาตประตูวัด

ชั้นที่ห้า ไปบิณฑบาตใกล้ศาลาฉัน แต่ไปฉันกับหมู่ที่โรงฉันอยู่ (หมายเหตุ ในระหว่างที่ไปไม่ถึงบ้าน โยมเขาจัดกันมาลัดใส่แต่เฉพาะองค์ท่านกับพระผู้ตามหลังองค์หนึ่งเท่านั้นคือ ครูบาวัน ส่วนนอกนั้นเข้าบ้านตามเคย มีหลวงตาทองอยู่และพระอาจารย์มหา เป็นหัวหน้าพาเข้าบ้าน แต่ย่นเวลาเข้าช้ากว่าเก่า เพราะได้มาทันขั้ววัตร)

ชั้นที่หก หลวงปู่บิณฑบาตที่ริมบันไดกุฏิองค์ท่าน

ชั้นที่เจ็ด องค์หลวงปู่ยืนบิณฑบาตที่บนระเบียงกุฏิ

ชั้นที่แปด หลวงปู่ตั้งบาตรไว้ที่ระเบียงอันนั่งฉัน ให้เข้าใจว่าขณะที่บิณฑบาตที่บันไดและระเบียงขององค์หลวงปู่ นั้น หลวงปู่ไม่ได้ไปฉันกับลูกๆ หลานๆ ในศาลาแล้ว จึงยอมฉันในถ้วยในชาม และยอมชดช้อนสองสามกลืนบ้าง น้อย่างไรเล่า หลวงปู่มิได้ทำเพื่อถือรั้นถือขลังอันใดให้ส่งเสริมมานะทิฏฐิอันใดเลย ทำเพื่อทอดสะพานโต้งๆ ให้แก่ลูกๆ หลานๆ ผู้สุดท้ายยอมเป็นยอมตายต่อขั้ววัตรส่วนนี้ไม่คลอนแคลน ผู้มีนิสัย

อย่างนี้ก็จะได้สืบไว้ ผู้ไม่มีนิสัยอย่างนี้ก็มีที่พูดอีกว่า ไปบิณฑบาตและไม่ไปมันก็ได้กิน และฉันอยู่จะไปทำไม เกรงจะไม่ได้ฉันหรือ ท่านผู้ชอบอย่างนี้จะว่ากันว่าชะ ถูกไปคนละ ส่วนอยู่ ไม่พิดดอก เพราะพระธรรมวินัยส่วนนี้ไม่บังคับ แล้วแต่ศรัทธาแต่ละราย ของเจ้าตัว แต่เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส บางท่านกล่าวต่อธรรมวินัยว่า *รุดงควัตรเป็น อัตตกิลมถานุโยค*

หลวงปู่มั่นเคยเทศนาว่า **“รุดงควัตรก็ดี คัมภีร์วิสุทธิมรรคก็ดี ย่นลงในพระปฏิโมกษ์ แล้ว โมกชะโมกขัง แปลว่า ข้ามพ้นจากความผิด รุดงควัตรจัดเป็นมัชฌิมาปฏิปทาแบบ ขัดเกลากิเลส ถ้าพระไม่ปฏิบัติบ้างแล้ว จะให้ผีตัวใดมาศรัทธาปฏิบัติเล่า”**

รุดงควัตรสิบสามข้อนั้น ต้องได้คนละ ๑-๒-๓ ข้อ หรือ ๔ ข้ออยู่ เพราะเหตุว่า บางองค์ยินดีแต่เสนาสนะเดิม มิได้โยกย้ายไปทางอื่น เพราะสันโดษในเสนาสนะแล้ว ก็ได้ข้อที่ว่า *ยถาสันถติกังคะ* ผู้ฉันหนเดียวก็ได้ *เอกาสนิกังคะ* เหล่านี้เป็นต้น ยากนัก ยากหนาผู้จะไม่มีรุดงค์เลยทีเดียว ไม่ข้อหนึ่งก็ได้ข้อหนึ่งกันอยู่อย่างนั้น ผู้เขียนได้ รุดงค์อยู่คือห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ฉันมือเดียวเป็นวัตร อยู่ป่าเป็นวัตร ฉันในบาตร เป็นวัตร ฉันในบาตรเป็นวัตรนี้ บางคราวก็มีภาชนะสองบ้าง เพราะเกี่ยวกับนมเป็น บางครั้ง บางทีก็มีน้ำแกงในแก้วบ้าง เพราะมีสิ่งที่อ้างแอบกินกับโรคท้องผูกบ้าง แต่ ปฏิบัติมาได้ ๒๕ ปี จึงมีภาชนะสองบ้าง แต่กำลังจะแก้กลับคืนอยู่ เพราะพระหนุ่ม เณรน้อยเห็นแล้วจับเอาเป็นตัวอย่าง ถ้าตอนไหนหัวหน้าหย่อนบ้าง พระหนุ่มเณรน้อย จับเอาแบบไว้ไม่วางเลย ตอนไหนเคร่งเข้าบ้างก็สะอิดสะเอียน ถือกันว่าอากาศไม่ค่อยดี เท่าไรนัก

ที่เขียนอยู่เดี๋ยวนี้ พรรษา ๓๖ ล่วงแล้ว อายุขัยล่วงไป ๗๐ ปี ส่วนอายุพรรษามีหน้าที่ล่วงไปก็ล่วงไปชะ แต่ทว่าสำคัญที่กิเลสมันล่วงไปหรือไม่ ยังเหลืออยู่หนักเบา เท่าไร หรือหากว่าสิ้นไปจากชั้นธสันดานแล้ว ต้องขึ้นกับภาพจน์แต่ละรายของแต่ละบุคคล จะ *โอปนยโก* และ *ปัจฉัตตัง* ผู้นั่งศาลบัลลังก์จะหยั่งดูตนเอง มิฉะนั้นแล้ว จะมัวแต่แอบกินกับอายุพรรษาไปเป็นอำนาจवादต้อนหมู่เขี้ยวคนให้หักดอกไม้ เลสของตน

ตอนนี้ก็ไม่อยากเขียนดอก คล้ายกับว่าปากบอนหอมห่อ แต่ก็มอบให้เป็นกิเลส ปากบอนไปซะ ปากก็บอน มือเขียนก็บอน ใจก็บอน บอนกับบ่อนก็มีความหมายอัน เดียวกัน เพราะบอน บ่อน บ้อน บื่อน บอน มาจากใจ แต่เขียนแล้ว อ่านแล้ว ฟังแล้ว พิจารณาแล้ว มิให้เป็นพิษเดือดร้อนก็แล้วไปเท่านั้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างคิดแล้วนึก แล้วก็ล่องไปเท่านั้น เพราะจิตสังขารจัดเข้าในนามโลก นามสังขาร นามธรรม นามธาตุ นามอินทรีย์ นามังอนิจจัง นามังทุกขัง นามังอนัตตา กันดี ๆ นี่เอง อย่างปฏิเสธไม่ได้ รู้เขียนรู้ลบ รู้ได้รู้เสีย รู้เกิดรู้ตาย รู้ไปหลาย รู้ไม่เกิดรู้ไม่ตาย รู้ไปมากก็ไม่เป็นไร แต่ระวังอย่าได้เดือดร้อน แต่ร้อนดับไปแล้วก็มีได้ระวังยาก แต่ถ้ามีอยู่ในใจ ก็ต้องระวัง ต้องร้อนแท้ ๆ การระวังเป็นการไม่ลืมตัวของผุ้ยังไม่พ้นเพราะไซกไซนปฏิบัติอยู่ แต่ท่าน ผู้พ้นไปแล้ว จะต้องระวังทำไม เพราะไม่มีโทษ ผู้ที่มีโทษอยู่ก็ต้องระวัง ถ้าไม่ระวัง มันผิดจริง ๆ แต่บางสิ่งบางกรณีเกี่ยวกับโลกวัชระก็ต้องรักษาตามพระวินัย แต่ก็ไม่ต้อง หนักใจในพระบัญญัติ เพราะพระบรมศาสดาบัญญัติไว้แล้วบริบูรณ์ไม่บกพร่อง และ บางท่านชอบกล่าวว่า ทำไมจึงไม่ทำสังคายนาอีกเล่า

ผู้เขียนตอบว่า พระไตรปิฎกบริบูรณ์อยู่ ไม่บกพร่องแล้ว ไม่ใช่ขาดเขินเลย ท่านผู้ใดเหยียบหลุมถ่านเพลิงก็ปล่อยให้หลุมถ่านเพลิงสังคายนาเอา ทางดีตรงกันข้าม กรรมและผลของกรรมที่ทำดีและช่วยอมสังคายนาปวงสัตว์โลกอยู่ไม่มีกลางวัน กลางคืนเลย อยู่ทุกลมปราณก็ว่าได้ อยู่ทุกขณะจิตก็ไม่ผิดอีก เพราะเหตุจิตผลจิต มีอยู่ในปัจจุบันแล้ว ไม่ต้องสาวโยงไปอดีตอนาคตก็ได้ เพราะพระไตรปิฎกฝ่าย สังคหณีย ย่นลงมาในปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมอันเป็นฝ่ายเหตุและผลแล้ว ฝ่ายที่ทรงอยู่ นอกเหตุนอกผลเล่า ก็ย่นลงในเอกฉัมโม ในปัจจุบันธรรม อันไม่ตาย ไม่เกิด ไม่ดับ ไม่แปรแล้ว ถ้าสงสัยตอนไหนๆ แล้ว ความสงสัยตอนนั้นก็เหตุและเป็นผล วนกันอยู่ ไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย ความไม่สงสัยตอนต้นเป็นภูมิของพระโสดาบัน ความไม่สงสัยตอนท้ายเป็นภูมิของพระอรหันต์ แยกความสิ้นสงสัยออกเป็น ๔ ชั้น ตาม ชั้นของมรรคและผลไปเป็นตอนๆ สัจธรรมก็เช่นกัน แต่ก็ขึ้นอยู่กับนิสัยท่านผู้แตกฉาน ในธรรมเป็นเกณฑ์ ไม่ทั่วไปทุกรูปทุกนามผูกขาดเลย

อาหารบิณฑบาตประเสริฐกว่า

ปรารภเรื่ององค์ท่านหลวงปู่ที่ได้เขียนข้ามไปบ้างเพราะระลึกได้ที่หลัง ในระหว่างท่านป่วยชราภาพซัดเซไปบิณฑบาตในบ้านอยู่นั้น วันหนึ่งครูบาทองคำกระซิบกับผู้เขียนด่วนๆ ว่า “ตอนองค์ท่านหลวงปู่ออกจากห้องแล้ว ตอนเช้าองค์ท่านลงไปจงกรมก่อนบิณฑบาต ท่านเป็นผู้รักษาไฟอั้งโล่ที่เอาไปตั้งไว้ที่สุดของทางจงกรมทางละอัน เพราะระวังคอยดูแล เกรงองค์ท่านจะเซล้มใส่และก็ได้รักษาอยู่ใกล้องค์ท่าน ท่านจงกราบเท้าเรียนถวายว่า คณะสงฆ์ทุกถ้วนหน้าได้พร้อมใจกันแล้วว่า ขอกราบเท้าเรียนถวายองค์หลวงปู่ไม่ต้องลำบากไปบิณฑบาต คณะสงฆ์จะหามาเลี้ยง ดังนี้ เพราะเป็นเวลาสองต่อสอง ไม่มีองค์อื่นร่วมด้วยในกาลเทศะอย่างนั้น”

ตอบครูบาทองคำย่อๆ ว่า “เออ ผมก็จะลองกราบเท้าเรียนถวายนิมนต์ดู แต่ร้อยเปอร์เซ็นต์ที่เดียว ผมเข้าใจว่าองค์ท่านคงไม่ยอมรับ และผมเข้าใจว่าพระอาจารย์มหาคงได้พิจารณาแล้ว ถ้าหากว่ามีประตูจะได้ พระอาจารย์มหาคงกราบเท้าเรียนถวายก่อนพวกเราแล้ว และพระอาจารย์มหาจะไม่วิจารณ์พวกเราว่าอวดฉลาดข้ามกราบองค์ท่านดอกหรือ”

ครูบาทองคำตอบว่า “ไม่เป็นไรดอก ผมรับรองได้ ผมจะแก้ช่วยดอก ถ้าหากว่าผิตพอกขอขาดบาตตายต่อพระอาจารย์มหา ผมจะรับเอาว่าเป็นด้วยผมดอก ถ้าโอกาสวันนี้ไม่ทัน พรุ่งนี้จึงกราบเรียนนิมนต์ในยามองค์ท่านจงกรมตอนเช้าที่อยู่สองต่อสองนั้นแหละ เพราะไม่มีใครคอยฟังอยู่ด้วย เพราะหมู่รวมคอยอยู่ศาลาหมดแล้วในตอนนั้น”

แต่วันนั้นไม่ได้กราบเท้าเรียนถวาย เพราะยังไม่ได้เล่าถวายพระอาจารย์มหาพิง
ทั้งเวลาที่ไม่อำนวย เพราะถ้าวันไหนองค์หลวงปู่ออกห้องสายบ้าง องค์ท่านก็เดินจงกรม
ไม่นาน เพราะจวนบิณฑบาต แต่สุดท้ายก็เลยไม่ได้กราบเรียนพระอาจารย์มหาเลย และ
เจ้าตัวผู้จะกราบเท้าเรียนถวายอาชานานิมนต์ก็นึกในใจอยู่แล้วว่า คงไม่ได้เป็นอันขาด
แต่ด้วยความเคารพครูบาทองคำ ก็จะปฏิบัติตามลองดู ส่วนครูบาวันนั้น ท่านฟังแล้ว
พิจารณาอยู่ไม่ว่าอะไร

คำว่า **ครูบาทองคำ ครูบาวัน** นั้น ในสมัยนั้นผู้เขียนเรียกท่านทั้งสองนี้ว่า ครูบา
แบบเต็มภูมิ เพราะถือว่าท่านทั้งสองนี้มีพรรษาเหนือตนไปไม่ถึง ๕ พรรษา เพราะ
มุ่งเรียกตามพระวินัย ไม่มุ่งเรียกตามธรรมเนียมอาจารย์ เหมือนพระสารีบุตรกับพระอัสสชิ

ครั้งเป็นวันใหม่ ได้เวลาหมู่พระสงฆ์สามเณรไปรวมกันที่ศาลารอคอยจะเตรียมตัว
ไปบิณฑบาต องค์หลวงปู่เดินจงกรมกลับไปกลับมาอยู่ได้นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้นดินใกล้ๆ
คอยดูแลองค์ท่านอยู่ เพราะเมื่อองค์ท่านป่วยทวิเข่า ก็ได้รักษาไฟอยู่ใกล้ เกรงจะล้มใส่
ยกมือประนมพร้อมทั้งคุกเข่าอยู่กับพื้นดินว่า “ขอโอกาสกราบเรียนถวายพ่อแม่ครูบา-
อาจารย์ คณะสงฆ์พร้อมใจกัน ให้เกล้ากราบเท้าเรียนถวายพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ขอนิมนต์
วิงวอนมิให้ไปบิณฑบาตเพราะชราภาพแล้ว เดินซัดไปเซมา คณะสงฆ์จะรับอาสาบิณฑบาต
มาเลี้ยงดอกขอรับ”

ที่นี้องค์หลวงปู่ยืนกางขาออกนิดหน่อย กรูณากล่าวบรรจงพร้อมทั้งแยกกายว่า

“พวกเราเป็นขี้เท้าขี้เล็บของพระองค์เจ้า ไปบิณฑบาตแต่ละวันมันได้ประโยชน์อยู่
เราก็ได้ข้าววัตร เขามาใส่บาตร เขาก็ได้จาควัตรทานวัตรของเขา ข้าวก้อนใดอาหารกับ
อันใดตกลงในบาตร ข้าวและกับอันนั้นเป็นของประเสริฐกว่ารับนิมนต์หรือเขาตามมาส่ง
ในวัด ในมหาขันธุ์และปฐมสมโพธิกถาได้กล่าวไว้ชัดแล้ว และผัวเดียวเมียเดียวกับ
ลูกน้อยบางคนเขาก็ได้ใส่บาตร ไม่ได้มีเวลามาวัด และลูกเล็กเด็กน้อยมันตามแม่
มันมาใส่บาตร มันก็ได้กราบไหว้ก็เป็นบุญจิตบุญใจของมัน ก็เรียกว่าเราโปรดสัตว์อยู่
ในตัวแล้ว ขึ้นธรรมาสันจึงจะว่าโปรดสัตว์มันก็ไม่ถูกละ

อีกประการหนึ่ง พระบรมศาสดาของพวกเราทรงฉันบิณฑบาตของนายจุนทะ
กัมมารบุตรแล้ว ก็ทรงเสด็จถึงเมืองกุสินาราในวันนั้น รุ่งเช้าก็ทรงสิ้นพระชนมายุ เรียกได้
อย่างง่ายๆ ว่า พระองค์เสด็จบิณฑบาตจนถึงวันสิ้นลมปรมาณ ได้ทอดสะพานทอง
สะพานเงิน สะพานอริยทรัพย์ ไว้ให้พวกเราแล้ว ถ้าพวกเราไม่รับมรดกของพระองค์
ท่านก็เรียกว่าลืมหืมตัวประมาท พวกเราก็ต้องพิจารณาคำนั้นให้ลึกซึ้ง”

หลวงปู่สังไว้

ผู้เขียนเมื่อได้ฟังอย่างนั้น ในขณะที่นั้นน้ำตาก็ไหลออกมาเพราะประทับใจและเต็มตื่นมากหนักแล้ว ก็พอดีได้เวลาไปบิณฑบาต ไม่ว่าจะแต่เท่านี้ ขณะที่องค์หลวงปู่ไปบิณฑบาตไม่ได้ ยอมฉันอยู่ที่ระเบียงกุฏินั้น พอถึงเวลาจงกรม องค์ท่านก็เดินจงกรมวนไปมารอบระเบียง เอาไม้เท้าคอยสักพื้นระเบียงป้อกแป๊กๆ อยู่ สดลสังเวชและถึงใจมากหนักหนาโลกาเอ๋ย

ครั้นล่วงเวลามา ๒๔๕๒ ปวารณาออกพรรษาแล้ว องค์หลวงปู่ก็ชราพาธวิเข้าพระอาจารย์มหาก็ได้จัดพระเถรเปลี่ยนนวาระเข้าเฝ้ารอบๆ ได้ถุณและรอบกุฏิขององค์หลวงปู่ แต่ครูบาวัน ครูบาทองคำ และข้าพเจ้าไม่ได้เปลี่ยน เพราะได้ถุณนอนเฝ้าที่ข้างบนระเบียงกุฏิองค์ท่าน และก็มีงานประจำตัวคนละครึ่งทาง ข้าพเจ้ามีงานประจำตัวรักษาไฟอั้งโล่และคอยชำระอาจรมของหลวงปู่

วันหนึ่งตอนกลางวัน ประมาณสีโมงเช้ากว่าๆ หลวงปู่องค์ท่านสั่งข้าพเจ้าว่า “ถ้าเราตาย ธิพาทันเผาโดยด่วนน้อ” ประรภแบบเย็นๆ เมาๆ “ถ้าเผาแล้ว จงส่งข่าวไปหาท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์และญาติของเรา” กล่าวสั้นๆ เมาๆ แล้วองค์ท่านหลวงปู่ก็นั่งภาวนานอน ไม่รู้จะกราบเรียนอย่างไร เพราะอ้ายกิเลสน้ำตามันออกมาแล้ว ทั้งเอี้ยวคอกไปแลดูครูบาวัน ครูบาวันก็แลดูประสพสายตากัน แต่ต่างคนก็ต่างนั่งอยู่เฉยๆ

อีกสักครู่หลวงปู่องค์ท่านบอกยืนยันว่า “เอาไฟไปดับเสียเพราะร้อนบ้างแล้ว พวกเรา
ไปพัก จะอยู่องค์เดียวไปสักพักก่อน” แล้วก็พากันเก็บสิ่งของเจียบๆ ไม่ให้กระเทือน
ก๊อๆ แก๊กๆ กราบแล้วก็พากันลงมาพร้อมกัน ครุบาวันก็ขึ้นภูฏิของท่าน ส่วนข้าพเจ้ายังไม่
ขึ้นภูฏิของตน ทอดสายตาแลดูภูฏิของพระอาจารย์มหา เห็นองค์ท่านพักอยู่ธรรมดา
ก็ขึ้นไปกราบองค์ท่าน พร้อมทั้งประนมมือขอโอกาสกราบเรียนว่า

“วันนี้องค์หลวงปู่กล่าวว่า ถ้าเราตาย ธิบพากันเผาโดยด่วนเนื้อ ปรารภแบบยืนยันๆ
เบาๆ ถ้าเผาแล้วจงส่งข่าวไปหาท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์และญาติของเรา แล้วองค์หลวงปู่
ก็นิ่งภาวนานอน พออีกสักครู่ก็บอกให้เอาไฟออกเพราะร้อนแล้ว แล้วก็บอกให้พวก
กระผมลง ว่าจะพักอยู่องค์เดียวสักพักก่อน ดังนี้ พวกกระผมเก็บของเจียบเรียบร้อยแล้ว
ก็ลงมาพร้อมกันกับครุบาวัน กระผมก็ไม่ได้พูดกับครุบาวันอันใดเลย ต่างคนก็ต่างนั่ง
แต่่มองดูหน้ากันอยู่เจียบๆ ขอรับ”

พระอาจารย์มหาถามว่า “ในเวลาองค์หลวงปู่สั่งนั้น คุณอยู่ที่ไหน” เรียนว่า “เผ่าไฟ
อยู่ใกล้เตียงขององค์หลวงปู่ เพียงหัวเข่าหลวงปู่”

องค์ท่านถามต่อไปว่า “ท่านวันอยู่ไกลใกล้ขนาดไหนและทำอะไรอยู่” เรียนว่า
“ครุบาวันอยู่ห่างหลวงปู่ประมาณวาๆ มีธูระเลือกยาอยู่เจียบๆ”

องค์ท่านถามต่อไปอีกว่า “ท่านวันได้ยินหรือไม่” เรียนตอบว่า “ได้ยิน เพราะ
กระผมได้เอี้ยวคอขึ้นไป แลดูครุบาวันประสพตากันอยู่ ครุบาวันก็ไม่พูดอะไร กระผม
ก็ไม่พูดอะไร ต่างคนก็ต่างเจียบ แล้วการสั่งเสียขององค์หลวงปู่จะเป็นความจริงหรือ
ประการใดขอรับ”

พระอาจารย์มหาตอบว่า “จริงทีเดียว” กราบเรียนว่า “ถ้าเป็นความจริง ไฉนจึง
สั่งกระผมเป็นคำฝากไปหาครุบาวันในตัว เพราะครุบาวันนั่งอยู่ใกล้องค์หลวงปู่มากกว่า
กระผม และกระผมเล่าก็เป็นผู้น้อยพรรษา และไฉนจึงไม่สั่งพระอาจารย์มหา ซึ่งเป็น
พระผู้ใหญ่องค์สำคัญขอรับ”

พระอาจารย์มหาตอบว่า “ไม่เป็นอย่างนั้นดอก เพราะองค์ท่านมองเห็นว่าพระองค์นี้เป็นพระอ๋อนพรรษาก็จริง แต่แก่อายุ ทั้งยอมตัวเข้าใกล้เราด้วย ขณะนี้เราไม่ต้องการพูดมากหลายคำ ถ้าหากว่าเราพูดกับพระผู้ใหญ่ มันจะต่อเราหลายคำ เธอหากจะนำคำอันนี้ไปเล่าให้พระผู้ใหญ่ฟังเอง เพราะเธอเป็นผู้สนใจอยู่แล้ว อันนี้เป็นเพียงเริ่มธรรมาสันเฉยๆ ดอกหล้า พรุ่งนี้จะพูดดังกว่านี้ให้คณะสงฆ์ได้ยินหมดละ เฝงๆ ที่เดียวละ”

ครั้นเป็นวันใหม่ ฉันเสร็จแล้ว คณะสงฆ์ขึ้นไปมากจนหมดวัด ก็ปรารภขึ้นตั้งพร้อมทั้งบรรยายกว้างขวางออกไปละเอียดอย่างที่พระอาจารย์มหาทนายไว้ไม่ผิดเลย องค์ท่านหลวงปู่บรรยายออกไปว่า “ถ้าเอาเราไว้นานก็จุกจิกมาก ลูกๆ หลานๆ จะจุกๆ จิกๆ ขาดจากวิเวก จะมีแต่วิวุ่นและสัตว์ก็จะตายมาก และพระองค์เจ้าก็ ๗ วันเท่านั้น ถวายพระเพลิง ถึงกระนั้น มัลลภษตรีย์เขาก็เอาไฟไปถวายพระเพลิงตั้งแต่วันที่ ๓ แล้วแต่ไฟไม่ติดถึง ๓ ครั้ง เพราะเทวดาบันดาลไม่ให้ไฟติด เพราะคอยพระมหากัสสะปะกำลังเดินทางมาพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ นี้เราเป็นขี้เล็บขี้เท้าของพระองค์เจ้า เก็บเราเอาไว้ก็คอยพระมหากัสสะปะ همینเท่านั้น” ดังนี้ ลั่งซ้าๆ ซากๆ ด้วย

ผู้เขียนมิได้มีความสงสัยในองค์หลวงปู่ว่าจะมักใหญ่ใฝ่สูงในเรื่องฌานปณิกิจอันใดเลยแม้แต่นิดเดียว เพราะได้เห็นด้วยตาเต็มตา เห็นด้วยใจเต็มใจ และพยานอันสำคัญก็คือพระอาจารย์เนียม ๑๘ พรรษา พระอาจารย์สอ ก็ ๙ พรรษา ๒ ศพปีเดียวกัน ลั่นลมปราณวันไหนก็เผาวันนั้นอีกด้วย ที่องค์หลวงปู่อยากจะทำลูกศิษย์แบบหนึ่ง แล้วอยากจะทำให้ทำให้องค์ท่านแบบหนึ่งนั้นเป็นไม่มีเลย เป็นเรื่องผู้อยู่ข้างหลังต่างหากที่เอาไว้ซ้า เพราะมีมติจะสร้างโบสถ์ไว้ให้เป็นปูชนียสถานทางวัตถุเพื่อให้ถึงใจแก่ประชาชนผู้หนักไปในทางวัตถุ พระฝ่ายปฏิบัติก็เลยกลายเป็นปัญหาโบสถ์มาจนทุกวันนี้ละเอ่ย

วิทยุ ตู๋เย็น โทรทัศน์

เรื่องที่ควรเขียนไว้เพื่อได้อำนาจก็คือ **หลวงปู่มั่นไม่นิยมส่งเสริมการทำครัวเกี่ยวกับอาหารในวัดจนเป็นประเพณีนิวัตร** องค์ท่านอ้างในพระวินัยอย่างซ้ำๆ ซากๆ ว่า พระองค์ทรงพระอนุญาตในเวลาข้าวยากมากแหว **ครั้งสมัยเมืองเวสาลีไปบิณฑบาตไม่ได้** แม้ข้าวไม่พออิมเลย ส่วนกับนั้นไม่ว่าเสียแล้ว คล้ายกับว่ากับข้าวนั้นเป็นของประเด็นต่างหาก **ครั้งพุทธกาลคล้ายกับว่า ถ้ามีข้าวพอจะอิมไปเป็นวันๆ แล้ว คงถือว่าพอเป็นไป พอปฏิบัติได้ ไม่ถือว่าผิดเคือง**

แต่ทุกวันนี้พญาลิ้นพญารสมันเป็นเจ้าของใหญ่ขายโตเสียแล้ว ถ้าวัดไหนมีโรงครัวอาหารใหญ่ๆ มึงบประมาณประจำวันมากๆ อากาศก็เหมาะถูกกับกิเลส ข้าชอบนัก และมีนมมีโอวัลตินฉันก่อนบิณฑบาต แล้วจึงไปบิณฑบาต ยิ่งถูกนิสัยข้ามาก กลางวันก่อนเที่ยงก็มีอาหารว่างนี้ แหม มันยิ่งเหมาะมาก ด้านน้ำเปิดเอาที่ไหนก็ได้ ไม่ต้องลำบากตัก โทรทัศน์ วิทยุ ตู๋เย็น พัดลม หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ สยามรัฐ หรืออะไร ข้ารู้ทั้งนั้น เจ้าสัวคนนั้นอยู่ถนนนั้น บ้านเลขที่เท่านี้เท่านี้ อาเสี่ยก็เหมือนกัน ผมก็รู้ทั้งนั้น ผมไม่โกงคนหรอก สำหรับผมไม่ต้องมาหาอูบายไม้และโฆษณาต่อหน้าผมเลย ผมนั้นมันไม่ค่อยได้ฉันข้าวอยู่วัดหรอก เขามาเข้าคิวเอาผมไปฉันทุกหนทุกแห่ง ประสาพวกคุณอะไรไปบิณฑบาตหลือจงจ่องๆ จึงมีผู้ใส่ให้บ้างปอกเปลือก บางวันก็พอได้ฉันบ้าง บางวันก็ท้องพ่อง การไปเที่ยวต่างทิศเล่า ผมต้องการไปเครื่องบิน รถไฟ รถทัวร์อะไรๆ ได้ทั้งนั้น สิ่งเหล่านี้มันมีในธรรมบท บทแห่งธรรมในครั้งพุทธกาล กรรณฐานทุก

วันนี้มักจะไปแถวนี้เป็นส่วนมาก ส่วนครูอาจารย์ในฝ่ายเหตุที่องค์ท่านได้สร้างสมมาให้แล้วบริบูรณ์ ผลฝ่ายรับเป็นมาเอง องค์ท่านสวดยไปแบบโอนโอนาน ไม่ได้ลืมหืมตา ลืมตม พวกที่ยังไม่รู้อิโหนอิเหน่ากำลังออกลึงออกลาย ประสงค์ใส่อยากให้ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ เยินยอเหมือนครูบาอาจารย์ ถ้าคราวได้ไปเที่ยววิเวกเล่า ก็ไปเที่ยววิเวกหาเทศน์เอาคน ส่วนตนเองเป็นยังงัซ่างมัน มันเป็นอยู่อย่างนี้เป็นส่วนมากทีเดียว เขาโคกับชนโคมันเป็นของเหลือวิสัย อจินไตย ต้องเขียนไว้บ้าง ต่างเป็นเหตุให้ได้สอนตัวผู้เขียน เพราะกันลืมหืมตา ลืมใจ ลืมธรรม การเขียนจะให้ถูกใจคนทั่วโลกย่อมทำไม่ได้

ย้อนคืนมาปรารภในเวลาองค์หลวงปู่เริ่มป่วย อันเป็นสำคัญในอนาคตังสถญาณญาณในส่วนอนาคต องค์ท่านทนายไว้ว่า “เราลึ้นลมปรานไปนี้ ต่างองค์ก็ต่างออกลึงออกลาย แย่งกระดูกกัน และก็จะไม่ลงกันใฝฝ่ายปฏิบัติทา เพราะต่างก็จะอ้างกันว่าเราได้ฟังมาอย่างนี้ เราได้ใกล้ชิดอย่างนี้ แล้วก็แตกกันไม่ลงกันได้สนิท จะพอพูดกันได้แต่ภายนอก ส่วนภายในต่างฝ่ายก็ต่างเฟ่งกันว่าป็นเกลียว”

ผู้เขียนได้ยินกับหูอยู่บ่อยๆ ซ้ำๆ ซากๆ ก่อนเวลานั้นอาหารนั้นแหละ องค์หลวงปู่ชอบปรารภในตอนนั้นถึง ๖-๗ วันติดๆ กัน หลวงปู่กล่าวต่อไปอีกว่า “พระอาจารย์เสาร์ ลึ้นลมปรานแล้วต่างแย่งกระดูกกัน บางท่านเอาไปปั้นเป็นรูปพระ ทำเป็นของลงของขลัง สารพัดจะพรรณนาได้ แต่มั่นมิได้เอาอะไรเลย เพราะถือว่าเรามีใช้หมาพอที่จะแย่งกระดูกพวกที่อยู่กับเราเดี๋ยวนี ผู้ปรารภนาตีกี้มี ผู้จะออกลึงออกลายป็นเกลียวในอนาคตก็มี้ ถ้าเราพูดมากก็จะเดือดร้อน ถ้าเราไม่พูดก็คล้ายกับว่าเราไม่รู้ใในอนาคต และกี้ไม่มีผู้กล่าวพูดอีก”

ฝ่ายบรรดาลูกศิษย์ที่ได้ยินแล้ว พอลับหลังองค์หลวงปู่แล้วก็จับกลุ่มกัน กระซิบกันว่า “ถ้าท่านองค์ใดไม่ได้ฟังเทศน์ตอนนี การอยู่กับองค์ท่านกี้ไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะเทศน์ซ้ำๆ ซากๆ อยู่ ๖-๗ วันแล้ว” ฝ่ายผู้เขียนกี้พิจารณาหนึ่งอยู่แต่นึกใใจไว้ว่า ถ้าเราไม่ตายก่อน องค์ไหนจะเท็จจริงเพียงไรในส่วนนี้ เรากี้จะได้เห็นเราด้วย ท่านผู้อื่นด้วย ผลสุดท้ายกี้...แต่กี้ไม่กล้าเขียน เพราะจะ...

ข้ออื่นยังมีอยู่อีก องค์หลวงปู่ไม่รับคนเข้าบวชได้ง่ายๆ การบวชที่กะวันลาสิกขาไว้แล้ว หลวงปู่ไม่รับ แม้การลาสิกขาในสำนักก็ไม่มี พระเถระในวัด ถ้าท่านผู้ใดคุยกันปรารภในการลาสิกขาก็ดี หรือปรารภเรื่องโลกเพื่อเพลिनในโลกก็ดี องค์หลวงปู่รู้จักไล่หนีมิให้อยู่ด้วย องค์ใดทะเลาะกันในสำนักก็ไล่หนีทั้งสองด้วย เพราะองค์หลวงปู่ถือว่าที่ปฏิบัติภาวนามีไซ้ที่ทะเลาะกัน เพราะมีไซ้โรงศาลจะมาได้ส่วน ขอให้เอาคดีไปว่ากันในฝ่ายพระเถระ ทางปกครอง ทางบริยัตินั้นเถิด ดังนี้ บางเรื่องบางกรณีก็พิจารณา रखบอยู่ในที่นั้นเสร็จ แต่น้อยรายที่สุดแท้ๆ จึงจะรับพิจารณาให้ ข้าพเจ้าผู้เขียนเห็นว่าอุบายนี้ดี เพราะต่างรูปต่างนามต่างพรรคต่างพวกจะไม่จับกลุ่มทะเลาะกัน จะมุ่งแต่ประโยชน์ต่อกันทางสุภาพ อะไรไม่เหมาะสมก็จะเอาแต่ความดีอันมีเหตุผลพอมาปรารภกัน จะไม่เอาความโกรธออกหน้าในการตักเตือนกันและกัน จะรับฟังของกันและกัน จะรับพิจารณาของกันและกัน จะไม่ชิงดีชิงเด่นกันเอาแพ้เอาชนะ เพราะมุ่งความเป็นธรรม มุ่งความสงบเป็นใหญ่

องค์หลวงปู่มีนโยบายแยกกายลี้กลับในทางตรงและทางอ้อม สอนลูกๆ หลานๆ แยกกาย

คำอธิษฐานของหลวงปู่หล้า

องค์หลวงปู่ได้เทศน์ปกิณฑกะต่างๆ อันเป็นคติที่ประเปรียว ไม่อืดอาด ไม่มักใหญ่ ใฝ่สูง ไม่นอนใจ ไม่เกียจคร้าน ไม่ทะนงตัวว่า ๒๕ พรรษา ยังไม่ได้ทิ้งบาตรให้ใครล้าง ให้เป็นนิจวัตรเลย ทำเอง และยังไม่เอาพระเอาเถรเอาตาปะขาวไว้อุปัฏฐากเลย

ข้อนี้ก็สำคัญควรเขียนไว้ พระปฏิบัติทุกวันนี้ ชะรอยจะตรงกันข้ามเป็นส่วนมาก ส่วนผู้เขียน ๑๕ พรรษา จึงมีผู้ล้างบาตรให้บ้าง ส่วนตักน้ำใช้น้ำฉันนี้ หามก็ดี คอนก็ดี หิ้วก็ดี ๑๘ พรรษา ยังได้ทำอยู่ และทุกวันนี้ก็ยังได้กำชับดูแลในการเปิดปิดอยู่ หิงไม่ได้ เพราะอาศัยน้ำฝนไหลจากหลังคาลงสู่ถัง และถ่ายเทถังอยู่สูงลงไปสู่ที่ต่ำ แม้กระโถนที่เอาไว้ประจำตอกลางคิน ตื่นเช้าก็ไม่ผูกขาตว่าจะเอาไว้ให้แต่ลูกๆ หลานๆ ล้างให้ ล้างก่อนไปก็มี แต่ไม่เอาความผิดกับลูกๆ หลานๆ ถือว่าเคยทำติดนิสัย และเป็นการไม่นอนใจว่าตนเป็นเถระเต็มภูมิ และเป็นการแบ่งเบากับลูกๆ หลานๆ อีกด้วย การกวาดลานวัด ตกอายุ ๗๐ ล่วงเข้า ไม่ค่อยจะทันพระเถรเสียแล้ว เพราะบางทีก็มีแขกมา พุดด้วย ถ้าจะบอกเขาและดูดำบ้างก็ว่าสนาตนไม่พอ ก็กลัวเขาผูกแหว และบางทีก็ไ้เลื่อนลง ก็จำได้นอนหงายลงชันหัวเข้าให้ไ้เลื่อนขึ้น แล้วรัดด้วยเข็มขัดหัวงูเท่าก่อน แล้วจึงได้ไปกวาดลานวัด ก็กินเวลาไปบ้าง ถ้าวัดไว้หมดวันหมดคืน ลมก็เดินไม่สะดวกอีก มันเป็นสรรพทุกข์ไปทางหนึ่งอีก

ไ้เลื่อนนี้ รั้งความขึ้นแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุ ๖๘ พรรษา ๓๔ วันๆ ยาๆ สมุนไพร จิปาถะสารพัดไม่หาย และก็มีท่านผู้มีศรัทธาเมตตาจะพาไปผ่าตัดให้ โดยมีไ้ให้ลง

ทุนทรัพย์แต่ประการใดๆ ก็มิอยู่หลายรายแล้ว และขอขอบคุณท่านทั้งหลายเหล่านั้น อยู่โดยทุกเมื่อ เพราะเจตนาดี แต่เมื่อพิจารณาดูเหตุผลของตนแล้ว ก็มีการเพ่งโทษตนเองว่า

ก. ฐานะของเราป่าเถื่อน ไม่สมฐานะโรงพยาบาลโก้ๆ และเป็นทีล้าปากแก่ผู้อื่น ติดตามฝ้า และเจ้าตัวก็ไม่สะดวกหัวใจอีก

ข. ตนอยู่ในป่าในภูเขา คมนาคมก็ไม่สะดวก ขึ้นเขาลงห้วยหลวง หูหลวงตา ผ่าดำๆ ไม่มีอำนาจวาสนาอันใดเลย แต่ล้าคัญตัวว่าเป็นผู้ปฏิบัติเด็ดเดี่ยวในป่าในเขา พอมีอุปสรรคเข้าในทางป่วย ก็ทำขมับหว่าๆ เส้นเอ็นเป็นเกลียว หน้าเหี่ยวๆ ไม่มีสง่าราศี ผมงอกครึ่งท่อน ไปนอนค้างคืนกิดขวางประชาชนในโรงพยาบาล อายุก็ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ซ่อนนี้แหละเพ่งโทษตนเองมาก ไม่มีศาลอุทธรณ์ตนเองเลย

ค. เมื่อได้ความเฉพาะตนเองอย่างนี้แล้ว ก็อธิษฐานขำลงไปให้แน่น ผูกมัดตนเอง อีกว่า จะไม่ผ่าไม่ตัดใดๆ ที่ในโรงพยาบาลเลย มอบให้คุณหมอพระเพลิงตัดผ่า อันเป็นอิสระผู้อยู่ข้างหลัง หรือจะฝังก็แล้วแต่กรรม แต่ที่ตินภูเขาขูดยากคาซึ่หิน

มีปัญหาว่า ไฉนจึงเอาองค์หลวงปู่มั่นและพระอาจารย์มหาบัวมาปะปนกับประวัติ ของตนลุ่มลี้ลุ่มทำด้วย เล่าไปแต่เรื่องของตนมิได้ดอกหรือ

ตอบว่า ไม่ได้ เพราะไม่สมดุลินยุคนั้น และก็ได้เขียนไว้ในตอนต้นนั้นแล้ว คล้ายๆ กับว่า กาไปจับภูเขาทอง จะเล่าแต่เรื่องกาก็ไม่ได้ จำต้องได้เล่าเรื่องภูเขาทองด้วย เพราะภูเขาทองมีคุณค่ามากกว่ากาหาประมาณมิได้ ธรรมชาติของกาไม่มีใครถาม มันก็ร้องประกาศตัวของมันว่า กา กา กา กา อยู่อย่างนั้นเองแล้ว อนิจจาเอ๊ย และก็มีสุภาภิตข้อหนึ่งเป็นของโบราณของไทยในรัชกาลที่หก แห่งเบ็ดเตล็ด เล่ม ๓ กล่าวไว้ให้คำหนึ่งว่า ยางขาวขนเรียบริ้อยดูดี ภายนอกหมดจดสีใสเปรียบฝ้าย ภายในนั้นดำปานกา นุ่ปผาบางชนิดดอกสวยไม่หวยหอม บางชนิดทั้งสวยทั้งหวยหอม บางชนิดไม่สวยแต่หวยหอม บางชนิดทั้งไม่สวยทั้งไม่หวยหอม ไม้ต้นใหญ่ไม่มีแก่น ก็ได้ ไม้ต้นใหญ่ด้วยทั้งแก่นโตด้วย ไม้ต้นเล็กทั้งไม่มีแก่นด้วย ไม้ทั้งต้นเล็กด้วย

ทั้งมีแก่นด้วย ของที่ดีย่อมมีประโยชน์แก่ผู้รู้จักใช้ ไก่แจ้คู้ยี่เยี่ยหาอาหาร ได้พลอย
เม็ดหนึ่งงามดีมีค่ามาก ชนชั้นเปรยๆ ว่า ถ้าเจ้าของของเจ้ามาพบเข้าเช่นนี้ เขาคงเก็บเจ้า
ไปฝังไว้ในหัวแหวนตามเดิม นี่เจ้าไม่มีประโยชน์อันใดกับเรา ว่าแล้วก็คู้ยี่เยี่ยไป
แปลงอื่นๆ

ผู้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาอันเป็นของมีคุณค่าล้ำเลิศ
แต่เห็นว่าจะไม่ประเสริฐเท่าลัทธิของตนที่เคยสนใจใคร่ครวญมา
ปล่อยให้ตายไปเปล่าประโยชน์

ไม่มีวันจะเห็นโทษว่าตนหลง

กรรมนิยม กรรมบันดาล ย่อมอาจหาญว่าตนดีพอใช้ได้

ลัทธิอยู่ที่ใดโลกา ย่อมตกลุมบ่มบ้ำคือ หลุมกิเลส

แต่มีขอบเขต ยกเว้นพระโสดาบันเป็นต้นไปเสีย

เหลือนอกนั้นเป็นอันไม่แน่นอนได้ จะแน่นอนได้ก็แต่อยู่ของความหลง

เพราะมิได้เดินตรงออกจากความหลงของตัว

ยังมัวเมาในการเห็นผิดเป็นชอบ

สิ่งทีประกอบไปทางผิดติดนิสัย

ท่านผู้หวังดีมีชัยในโลกุตตรสมบัติ

อย่าได้ให้ศีลห้าวิบัติแปรผัน

อบายมุขทุกๆ อัน รีบเว้นพลันทันที่ทวงที่เทอญ

อย่านานเนิ่นช้าช้าเข้าหลังไหลไปม้วย

ช่วยตนเองเมื่อยังมีชีวิตดีกว่าช่วยตนเองยามหายใจผิด

เวลามีเพียงเล็กน้อยเท่าเมล็ดงา เมื่อหายใจออกมาจะมีอุปสรรคสดๆ มาขบถโดย
เร็วด่วนๆ

หายใจเข้าไม่ได้ แน่นหน้าอก หรือลมตีขึ้นเบื้องสูงแรงกล้า เหลือวิสัยได้จำใจมรณา

ผู้มีสติปัญญาภาวนาทันกับเหตุการณ์ พร้อมทั้งมีญาณล้ำมยุตด้วยปัญญา

ตัดความอาลัยในโลกาได้พลันทันกาล

ก็เข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานโดยแท้แล

พระนิพพานนี้เป็นของลึกซึ้งมาก
เป็นของยากอยู่กับท่านผู้อภัยอาวรณ์กับโลกอดีตกับโลกอนาคตกับโลกปัจจุบัน
โลกอดีตนั้นคือผู้รู้ที่ล่วงไปแล้ว
โลกอนาคตนั้นคือผู้รู้ที่ยังไม่มาถึง
โลกปัจจุบันนั้นคือผู้รู้ที่ยังมีอยู่ทรงอยู่ในปัจจุบัน
โลกอดีตโลกอนาคตนั้นมารวมอยู่ในโลกผู้รู้ในปัจจุบันแล้ว
ไม่ต้องสงสัยไปส่งสายหา
จะเป็นกรรมเป็นวิบากวนกันอยู่ เหมือนงูกินหางตน เหมือนหยอกเงาตน
จะไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลายไม่จบสิ้นลงได้ อย่าสำคัญตัวเข้าไปสอดแทรกเสวย
และยึดถือ
อย่าไปจี อย่าไปปลิ้น อย่าไปลักไถลักถอน
มอบคืนส่งคืนให้ผู้รู้ด้วยมหาสติมหาปัญญาอันชัด
อย่าได้ลุ่มเดาดันคาดคะเน ให้เป็นมหาปัจจัยตั้งอันสุดท้ายแล

ดวงประทีปไถ่ล้นแสง

ย้อนมาปรารภองค์หลวงปู่มั่น ผู้ชราพาธเพิ่มหนักเข้า

ออกพรรษาแล้ว ครูบาอาจารย์ผู้เป็นหัวหน้าจำพรรษาอยู่ต่างทิศต่างจังหวัด
ต่างอำเภอ ต่างตำบล ก็ทยอยกันเข้ามาเฝ้าองค์หลวงปู่ที่วัดป่าบ้านหนองผือ ต่างก็ออก
ความเห็นมติตามเจตนาแต่ละองค์

๒๔๗๒ เดือนพฤศจิกายน นั้นเอง เป็นข้างขึ้นของเดือนนั้น มีพระอาจารย์เทศก์
(หลวงปู่เทศก์ในปัจจุบัน) สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาอยู่เขาน้อย ท่าแหลบ จ.จันทบุรี
มีหลวงปู่อ่อน สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาอยู่วัดป่าบ้านหนองโคก อ.พรรณานิคม
จ.สกลนคร มีหลวงปู่ฝัน สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาอยู่วัดป่าธาตุนาเวง ที่เรียกว่า
วัดภูธรพิทักษ์ อ.เมือง จ.สกลนคร มีพระอาจารย์กงมา หรือหลวงปู่กงมา สมัยนั้นองค์
ท่านจำพรรษาอยู่วัดดอยธรรมเจดีย์ แต่กำลังเริ่มก่อสร้างอยู่ยังไม่ทันกว้างขวาง
ไปบิณฑบาตบ้านนาสีนวน แต่องค์ท่านไปๆ มาๆ อยู่วัดป่าบ้านโคก เพราะวัดเดิมอยู่
นั้นก็ถูกขึ้น อ.เมือง จ.สกลนคร มีพระอาจารย์ภู หรือหลวงปู่ภูก็ว่า จำพรรษาอยู่วัดป่า
บ้านโคกมะนาว อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร มีพระอาจารย์มหาทองสุข วัดป่าสุทธาวาส
อ.เมือง จ.สกลนคร และสมัยนั้นวัดป่าบ้านหนองผือ องค์หลวงปู่มั่นก็ขึ้นบัญชีพระ
ประจำปีกับวัดสุทธาวาสอยู่ มีพระอาจารย์สีโห สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาอยู่นครราชสีมา
เป็นวัดไดสงสัยจำไม่ชัด มีพระอาจารย์กว่า สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาบ้านนาหัวช้าง

อ.พรธนาภิคม จ.สกลนครนั่นเอง ให้เข้าใจว่า พระอาจารย์ภู่กั๊ดี พระอาจารย์กว่ากั๊ดี หลวงปู่ฝั้นกั๊ดี เป็นเครือญาติใกล้ชิดกันในฝ่ายตระกูลวงศ์ แต่พระอาจารย์ภู่มีพรรษาเหนือกว่าหลวงปู่ฝั้น ได้สิ้นลมปรานไปหลังหลวงปู่มีพรรษาหนึ่งเท่านั้น มีพระอาจารย์วิริยงค์ สมัยนั้นองค์ท่านจำพรรษาอยู่วัดป่า อ.ขลุง จ.จันทบุรี และก็ไปๆ มาๆ อยู่วัดปากงสีไไร่ อันเป็นอำเภอขลุงนั่นเอง จึงเขียนไว้เป็นที่ระลึก

วัดแตกสาแหรกขาด

เมื่อองค์ท่านพระเถระเหล่านี้ ต่างก็มีศรัทธามารวมกันในยามออกพรรษาแล้ว ที่วัดป่าบ้านหนองผือ ดังกล่าวแล้วในเรื่องหลวงปู่ องค์ท่านชราภาพเพิ่มทวีขึ้น ก็ประชุมปรึกษาหารือกัน ส่วนหลวงปู่กงมาชั้นนันททางเดียวด้วยน้ำใสใจจริงว่า ควรนิมนต์หลวงปู่พักวิเวกวัดป่าบ้านม่วงไขก่อน ซ้ำๆ ซากๆ อยู่เป็นหลายครั้ง ส่วนองค์หลวงปู่เทศก์ หลวงปู่อ่อน หลวงปู่ฝั้น พระอาจารย์กู๋ พระอาจารย์มหาทองสุข พระอาจารย์มหาบัว พระอาจารย์กว่า เหล่านี้ ตามพฤติการณ์ไม่ได้จำใจจำไซ้กราบเท้าเรียน แล้วแต่องค์หลวงปู่จะสะดวก แต่ก็ไม่ขัดขวางหลวงปู่กงมาด้วยประการใดๆ อะไรรู้จัก ตกหลงองค์หลวงปู่มัน ก็รับไปแบบจำใจ

ตื่นขึ้นเป็นวันใหม่ ไปบิณฑบาตแต่เช้า ฉันทเสร็จแล้วก็เตรียมตัวโกลาหล แล้วลูกศิษย์ที่ขอนิลาด้วยประจำวัดหลวงปู่มัน ก็แบ่งออกเป็นสองพวก พวกที่ไปก่อนให้ไปก่อนแต่เฉพาะผู้มีชื่อวัตรจำเป็นอันเว้นไม่ได้ซึ่งเกี่ยวกับองค์หลวงปู่ ให้ไป ๓ องค์ก่อน คือ ๑. ครุบาวัน ๒. ข้าพเจ้า ๓. พระสีหา เท่านั้น ในข้อนี้พระอาจารย์มหาบัวเป็นผู้แต่ง เพราะพระเถระนอกนั้นจำพรรษาอยู่ต่างถิ่น พระอาจารย์มหาบัวและหลวงตาทองอยู่ ให้ควบคุมหมู่ผู้อยู่ข้างหลังไปพลางก่อน เพราะการตัดเย็บจีวรก็ยังไม่เสร็จสิ้นเท่าไรนัก เพราะจุกๆ จิกๆ กับงานฉุกเงินหลายด้าน วัดแตกสาแหรกขาด ฝ่ายพระอาจารย์ต่างๆ ที่มาต่างทิศก็ยกทัพไปพร้อมกองหน้าหมด เเสบเหงาเย็นเหงียบ ออกเดินทางสามโมงเช้า เอาแคร่มาหามหลวงปู่ ทั้งพระทั้งโยมประมาณสองร้อยคน หามไปตามทางเกวียน ผ่านบ้านหนองผือไปทางทิศตะวันตก ค่อยเดินไปเท้าต่อเท้า แล้วเลี้ยวขวาโค้งตรงไปอำเภอพรรณานิคม

อนิจจาเอ๋ย บ้านหนองผือเค้าร้าโคกโคกาน้ำตาหลังไหล เพราะเอาองค์มิ่งขวัญเขาหนีไกลไปจากถิ่นบ้านเขา สารพัดผู้จะคร่ำครวญรำพันพิโร เสมือนพากันตายไปเสียบึงทั้งบ้าน

พอผ่านบ้านหนองผือไปประมาณ ๒ กิโลเมตร องค์หลวงปู่พูดเย็นๆ ขึ้นว่า “พากันหามาไปถึงไปเผาที่ไหนหนอ” ข้าพเจ้าอยู่ใกล้ ไม่หนีจากคานหามทางปลายเท้าขององค์หลวงปู่ ปะปนแทรกโยมไปไม่ว่าง พอได้ยินเสียงองค์หลวงปู่บ่นเย็นๆ และนอนหลับตาปรารภเช่นนั้น อ้ายกิเลสมันสังเวชและโคกขึ้นมา น้ำตาไหลอาบแก้ม โยมตั้งร้อยสองร้อยทั้งพระ ไม่นึกละอายเลย มีปัญหาว่าครูบาอาจารย์ทั้งหลายและอาจารย์วันและคุณสีหาไปไหนขณะนั้น

ตอบว่า ครูบาวันและคุณสีหาได้กระตักน้ำองค์ละลูก สะพายออกก่อนที่ห้ามแคร์ไปไกลกันกว่า ๑๐ วา ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็เดินออกหน้าที่ห้ามแคร์ไปไกลกว่านั้น เป็นลำดับ ส่วนตามหลังแคร์ไปก็เป็นระยะๆ เป็นทิวแถว ส่วนพวกเกวียนที่ขนของก็ตามหลัง บาทร บริหาร โยมสะพายเอาหมดแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้แทรกแซงโยมเข้าใกล้ที่ห้ามได้ ข้าพเจ้าไม่ได้หามใส่ป่าหรงอก เป็นเพียงเอามือขวาจับหูเอียงตัวซิกแซกเดินไป โยมเขาหาม เขาเอาผ้าผูกเป็นวงสะพาย บ้างเอามือจับคนละมือบ้างเพราะมากคน บางแห่งก็หย่อนลง บางแห่งก็ยกขึ้นเพราะดินสูงต่ำ ที่ไหนหญ้ารกปกคลุมทาง เพียงเข้าและแข่งเขาก็รีบราบไปหมดเพราะคนนั้นเหยียบบ้าง คนนี้เหยียบบ้าง ผู้เขียนมันเป็นเจ้ากิเลสมันเป็นเจ้าน้ำตาไปสู่ตทาง ข้าพเจ้าไม่ได้ใส่รองเท้าเลย เพราะมีความเห็นว่าเข้าใกล้องค์หลวงปู่ไม่สมควร โยมเขาจะใส่ก็ตาม มอบให้เป็นเรื่องของเขา แต่เขาก็ใส่บ้างไม่ใส่บ้าง และบางแห่งก็มีหนาม ตาใครตามัน รักษาเอาเท้าของตัวที่จะเหยียบไปได้ทางพอควรก็พักตีมน้ำ องค์หลวงปู่ตีมสองสามจิบ แล้วนอนตะแคงข้างขวาอยู่บนแคร์ที่ปลงวางไว้ ประทับจิตประทับใจว่าเหว้เต็มตื่นมาก

พักประมาณสิบหรือสิบห้านาทีโดยคาดคะเนก็เดินทางต่อ พอถึงทุ่งนาแห่งหนึ่งเป็นหนทางมีตมมีโคลนเลอะเทอะ และจวนเจจจะค่ำมืด ไม่มีทางเว้นแต่ที่นาเขา ข้าวเขากำลังจะพอเกี่ยว เขามีศรัทธาไขรั้วหรือรั้วออกให้ฝ่าเหยียบข้าวไป คนทั้งสองร้อยกว่า

ฝ่าตะลุยเข้าไปจนสุดทุ่งนาเขา จึงได้ลัดใส่หนทางอันพันโคลนตม ข้าวก็ล้มไปเรียบราบ
พร้อมทั้งหล่นพร้อมทั้งขาด นับว่าศรัทธาเขาเกิดขึ้นสดๆ แก่ปัญหาซึ่งหน้าได้โดย
สุจริตใจ จะหาได้ยากในสมัยนี้ และเป็นข้าวที่กอโตและเป็นรวงโตเมล็ดโตด้วย
การเสียหายอย่างน้อยก็ไม่ต่ำกว่าหกร้อยกิโลกรัม เรียกว่าบุญองค์หลวงปู่เป็นปาฏิหาริย์
อยู่ในตัวแล้ว จะอัศจรรย์แต่การดำดินบิบบนได้จึงจะว่าเก่ง ถ้าอย่างนั้นหมันก็มี
ปาฏิหาริย์อยู่ทุกวันเก่งอยู่ทุกวัน ไล่เดือนก็ตีปลาไหลก็ดีเป็นต้น มันก็ดำดินอยู่ทุกวัน
มีปาฏิหาริย์อยู่ทุกวันเก่งอยู่ทุกวัน แต่ไม่ถือเอาเป็น สรรถัง คัจฉามิ เพราะไม่สำคัญใน
สิ่งเหล่านี้ สำคัญอยู่แต่กิเลสน้อยเบาบางและเหือดแห้งไปเท่านั้น พร้อมทั้งข้อวัตรปฏิบัติ
อันชอบที่ถูกต้องเท่านั้น คนโดยมากมักตื่นปาฏิหาริย์ทางดำดิน บิบบน แต่ผู้เขียนลงเอย
มากที่สุดก็คือ **อนุสาสนีปาฏิหาริย์** คำสอนของพระองค์เป็นปาฏิหาริย์ที่ไม่จีจาง และมี
อยู่ทุกกาลของแต่ละตัวสัตว์ บุคคล เทวดา มาร พรหม ด้วย ประจำกองรูปขันธ์ นามขันธ์อยู่
ไม่ลบเลื่อนไปทางใด คือกรรมและผลของกรรม เป็นปาฏิหาริย์อยู่ทุกอิริยาบถของจิตใจ
อยู่แล้ว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วอยู่แล้ว จะไปหาปาฏิหาริย์ที่ไหนอีก จับไฟก็ร้อน ไม่จับไฟ
ก็ไม่ร้อน เป็นปาฏิหาริย์ทั้งนั้น และก็มี ความหมายอันเดียวกันกับกรรมและผลของกรรม
คนเชื่อกรรมและผลของกรรมก็คือเชื่อปาฏิหาริย์ ก็คือเชื่อพุทธ ธรรม สงฆ์ ด้วยนั้นละ

ปรารภเรื่องหลวงปู่ต่อไป ขณะที่กำลังจะแวะผ่านข้าวเขานั้น พระมหาเถระได้พูด
กันว่า “ไม่ควรเอาองค์หลวงปู่ไปพักม่วงไข เพราะเป็นวัดร้างมาหลายปี มีต้นไม้ที่บมาก
อากาศไม่โปร่ง และเดี๋ยวนี้ก็ค้ำแล้ว และองค์หลวงปู่เล่าอาการก็หนักเข้า เพราะจะ
อ่อนเพลียในการหามมาข้ามป่าโคกดงก็อกแก๊งๆ” จึงตกลงแวะบ้านกุดก้อม (ดงภูเกล้า)
เป็นวัดป่าพระอาจารย์กู๋ พอถึงที่นั่นก็หนึ่งทุ่มกว่าๆ โดยประมาณ อาการหลวงปู่ก็หนักขึ้น
ทวีมาก ต่อรุ่งเช้าจึงเบาลงบ้าง

ในวันนั้นฉันจึงหันแล้ว มีพระองค์หนึ่งจะไปตัดช่องกระดานศาลาใกล้ที่พักป่วย
ขององค์หลวงปู่เพื่อให้เป็นช่องขององค์หลวงปู่ถ่ายอาจมน องค์หลวงปู่ปรารภดังๆ
ขึ้นว่า “อย่ามาทำเลย ท่านหล้าเธอกำกับของเธอประจำอยู่ มาทำแล้วก็ไม่ถูกความ
ประสงค์ของเธอดอก” ดังนี้ ข้าพเจ้าได้ยินแล้ว อ้ายกิเลสน้ำตามาอีกละ ไหลลงเลย

มันไม่ละลายใคร เพราะสำเนียงในใจว่า เราปฏิบัติองค์หลวงปู่มาด้วยประการใดๆ ตามประสาเราเป็นเวลา ๔ ปีล่วงเข้า หลวงปู่คงไม่หนักกรรมหนักใจว่าเราปฏิบัติเพื่อเอาหน้าเอาตา และไม่สงสัยว่าเราปฏิบัติไม่เคารพ และก็ตรงกับเจตนาของเราด้วย องค์หลวงปู่ดักใจหายใจเราถูกได้ไม่ผิด คิดดังนี้ได้กะทันหัน อ้ายน้ำตาพลันไหลลงอีก

ห่างจากเรื่องนี้ไปประมาณหนึ่งชั่วโมง จึงละโอกาสไปขอยืมเลื่อยปลาตองและสิ่วมา กราบทำเรียนองค์หลวงปู่ ขอโอกาสทำถวายไม่ให้กระทบกระเทือน เอาไม้หนุหนทางใต้ให้ตั้ง สิ่วเจาะลงพอหลวมปลายเลื่อย เอาเลื่อยเล่มที่คม ประมาณห้านาทีก็เสร็จ ส่วนทางใต้นั้นหาภาชนะรองใบโตๆ แล้วเอาซี่เถ้ารองหนาๆ เวลาไปเก็บสะอาด เอามือกอบใส่อันอื่นไปเทในหลุม แล้วล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำมันก๊าดและซี่เถ้าโดยเร็ว ไม่อดแต่ผู้จะแห่ถือกระบวยให้ เพราะได้เคยเอาเป็นข้อวัตรมาหลายปีแล้ว คราวอยู่หนองผือมีผู้แย่งจะทำ แต่หลวงปู่หาไม่ให้ทำ เพราะเกรงองค์หลวงปู่มันจะไม่พอใจ ไม่ไว้ใจ เพราะเกรงว่าหลวงปู่มันจะวิจารย์ว่าปฏิบัติไม่ถึงพริกถึงขิง ระอาแล้วก็มอบให้องค์อื่น มันเป็นภาพพจน์เหลวไหละ เว้นไว้แต่เจ็บป่วยนอนคาที่ไปไม่ได้ เมื่อได้พูดก็พูดไปซ้ำชะ

คราวพักรักษาของค์หลวงปู่อยู่วัดป่ากุดก้อม ข้าพเจ้าและครูบาวันมีได้ไปบิณฑบาตเลย เพราะคณะพระเถรานุเถระไม่ให้ไป ให้รีบเอาบาตรลงไปตั้งไว้ศาลาฉันเท่านั้น พระสงฆ์กลับมาจากบิณฑบาตจะใส่ให้ และก็ได้ฉันที่หลังหมู่อีกซ้ำ ส่วนครูบาวันนั้นได้ลงไปฉันพร้อมหมู่ เป็นเพียงไม่ได้ไปบิณฑบาต ครูบาวันฉันเสร็จแล้วจึงได้ขึ้นมาเปลี่ยนข้าพเจ้าลงไปฉัน แต่ก็พอใจอยู่ ไม่ห้วง เพราะพ่อของเราปู่ของเรามีคุณค่ากว่าอาหารในท้องเราแต่ละวันแล้ว

ในระหว่างพักอยู่วัดป่ากุดก้อมคือบ้านภู หรือว่าดงบ้านภู ก็เรียกกันหลายอย่าง มีพระเถระมาเพิ่มขึ้นอีกคือ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ จ.อุตรฯ พระอาจารย์สีลา วัดป่าบ้านวา อ.วานรนิวาส จ.สกลนคร รวมพระเถรทั้งหมด ๔๐ รูป และมาพักได้ ๓ คืน พระอาจารย์มหาบัวก็ทิ้งบ้านหนองผือมา และหมู่ทั้งหลายก็ทยอยมาจากบ้านหนองผือได้ ๑๑ วัน ครูบาทองคำก็มากับหมู่อีก เหลือแต่หลวงตาทองอยู่องค์เดียว ส่วนองค์

หลวงปู่่มั่นก็ป่วยหนักเข้าๆ พักอยู่ที่นั่นได้ ๑๑ คืน ตื่นเช้าชาวสกลนครตลอดถึง
คุณหมอแพทย์ใหญ่ในสกลนครก็มาถึงแต่เช้าตรู่ ชาวสกลนครกราบทำเรียนถวาย
วิงวอนว่า “ขอนิมนต์ให้ไปพักวัดป่าสุทธาวาส” นิมนต์วิงวอนถึง ๓-๔ ครั้งติดๆ กัน

องค์หลวงปู่ปรารภว่า “เออ หามศพตกป่าช้าหนอ ไม่มีวันได้หามคืน บัดนี้มาถูก
เราแล้ว” องค์หลวงปู่กล่าวต่อไปว่า “ถ้าไปก็ลำบากอีกละ เพราะลูกศิษย์ก็มาต่างทิศ
มากเข้าสี่สิบองค์ รวมทั้งเก่าใหม่” เขากราบเรียนว่า “มากน้อยเท่าไรก็ตามขอรับ จะเอา
รถขนวันยังค่ำนั้นแหละ” แท้จริงสมัยนั้นมีรถวิ่งไปมาจากสกลนคร อุตรธานี ๒-๓ คัน
กับรถกรมทางคันหนึ่ง หนทางก็เป็นหินลูกรังปูถี่ๆ ห่างๆ ลึกๆ ล้นๆ ยังไม่เรียบร้อยได้
แล้วก็กราบทำเรียนถวายให้องค์หลวงปู่ฉันอาหาร องค์หลวงปู่ก็นั่งฉันได้อยู่ ไม่ได้
พยุงชู ฉันประมาณห้าหกคำเล็กแห่งอาหารเหลวๆ ที่ซดด้วยช้อน ครั้นเสร็จแล้ว
คุณหมอใหญ่ จ.สกลนคร ก็จัดยานอนหลับให้ ด้วยการขออนุญาต ๔-๕ ครั้ง องค์หลวงปู่
ก็ยอมให้ฉีดแบบฝืนๆ แล้วก็เตรียมตัวออกเดินทางโกลาหล อ้ายใจกิเลส อ้ายน้ำตา
กิเลส มันก็ไหลลงอีกละ แล้วเอาแคร่มาหามองค์หลวงปู่ข้ามทุ่ง องค์หลวงปู่นอนตะแคง
ข้างขวาช้อนเท้าเหลื่อมกันหามข้ามทุ่งไปสู่ถนน ไกลประมาณเกือบกิโลเมตรจึงถึงถนน
แล้วเอาองค์หลวงปู่ขึ้นรถกรมทาง เอานอนด้านหน้า ครู่เช้าวัน อาจารย์วิริยงค์ ข้าพเจ้า
คุณสีหา ก็ไปขบวนกองหน้า ส่วนหลวงปู่ก็นอนนิ่งไม่กระดิกพลิกไหวตัวอะไรเลย
ปรากฏแต่ลมเข้าออกแบบเบาๆ

พอถึงวัดป่าสุทธาวาสแล้ว ก็หามองค์หลวงปู่ขึ้นกุฏิพิเศษหลังหนึ่ง อันมีระเบียบ
รอบทั้งสี่ด้าน มุงกระดานกั้นฝา มีประตูเข้าห้องนอนสองทาง มีหน้าต่างบริบูรณ์
รอบระเบียบนอกมีลูกกรง ห้องนอนนั้นกว้างประมาณ ๓ เมตร ปริมาตรละเตียง
โดยรอบสามด้านนั้น กว้างประมาณ ๒.๕๐ เมตร ส่วนด้านหน้านั้น กว้างประมาณ
๔ เมตร หรือ ๕ เมตรนี้แหละ เพราะเป็นกุฏิ ๒ ห้อง แล้วก็ยังมีระเบียงรอบสี่ด้าน แล้ว
กั้นห้องหนึ่งเป็นห้องนอน แล้วครุบาอาจารย์ต่างทิศก็แตกตื่นกันมาเป็นระยะๆ องค์หลวงปู่
สิงห์ โคราช หลวงปู่บุญหลาย หลวงปู่สาร พระอาจารย์เก็ง พระอาจารย์สมิ ตลอดพระ
หนุ่มเถรน้อยฝ่ายปฏิบัติหลังไหลเข้ามาเป็นลำดับ ไม่สามารถจะบอกชื่อลือนามได้

สิ้นแล้วร่มโพธิ์แก้ว

แล้วก็เอาองค์หลวงปู่เข้าห้องนอนตะแคงข้างขวา พอตกเวลาประมาณ ๖ โมงเย็น หลวงปู่กงมาบอกว่า “ท่านทองคำ ท่านหล้า ท่านสีหา พวก้นบอบบอบโบายหิวนอนมานานแล้ว จงพากันรีบนอนอยู่ระเบียงนี้แต่หัวค่ำเสีย พระอาจารย์ฝั้นกับผมจะช่วยเฝ้าในห้ององค์ หลวงปู่ ส่วนท่านวัน เขาพักกุฏิหนึ่งกับวิริยงค์กับท่านเนตรแล้ว ส่วนท่านมหาบัวพัก รุกขมูลร่มไม้ในวัด เธอเร่งความเพียร เกรงหลวงปู่จะสิ้นลมก่อน”

พอจบคำแล้ว ต่างก็ปูผ้าลงกระดานพื้นระเบียง กราบพระองค์ละ ๓ ที ค่ำเอา ห่อผ้าสังฆาฏิมาหนุนหัว กำหนดลมหายใจเข้าออกไป ตาใสแจ๋วไม่หลับ เพราะมันเคยชิน ในการไม่หลับมานานบ้างแล้ว อาหารฉันหมดวันละเท่าไข่เบ็ดก็หึงยาก จืดชืดไปหมด อายุขึ้นสามสิบกว่าๆ อนิจจาเอ๋ย

ประมาณตีหนึ่งกว่าๆ หลวงปู่กงมา มาตั้งแขนกระซิบบอกว่า “พวก้นลูก พวก้นลูก พระอาจารย์ใหญ่ใกล้จะสิ้นลมแล้ว” กระซิบตอบองค์ท่านว่า “ข้าเหนื่อยยังไม่หลับดอก” แล้วองค์ท่านบอกให้รีบด่วน ไปนิมนต์ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ พระอาจารย์สิงห์ พระอาจารย์เทสก์ พระอาจารย์มหา และครูบาวัน ข้าพเจ้ารีบไปกุฏิท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ ก่อน ไปถึงแล้วกล่าวว่า “ขอกราบเท้าเรียนถวายพระเดชพระคุณ องค์หลวงปู่หนักมาก” “เออๆ ข้าจะไปเดี๋ยวนี้” แล้วไปปลุกพระอาจารย์สิงห์ พระอาจารย์เทสก์ “ขอโอกาส พ่อแม่ครูบาอาจารย์ องค์พระอาจารย์ใหญ่หนักเต็มทน” “เออ เราก็ไม่ค่อยหลับสนิทดอก” แล้วไปปลุกพระอาจารย์มหาบัว พอเดินไปที่ใกล้ได้ร่มไม้ องค์ท่านถามก่อนแล้วว่า

“ใครๆ” ตอบว่า “กระผม พระอาจารย์ใหญ่เป็นมาก” แล้วผ่านไปหาอาจารย์วัน พระสีหา ไปบอกก่อน ท่านไปแล้ว แล้วก็รีบขึ้นไปเกรงไม่ทันเห็นใจหลวงปู่

แล้วท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ปรารภว่า “พวกเราต้องอยู่ระเบียบนอกห้อง ปล่อยให้ ลูกศิษย์องค์ท่านผู้โชกโชกปฏิบัติ มีสิทธิปลงธรรมสังเวชอาจารย์ใหญ่ เพราะห้องก็แคบ ถ้าพวกเราซึ่งเข้าไปก็ไม่ใช่ธรรม” ตกงอยู่ในห้องคอยจ้องดูลมออกเข้าของหลวงปู่ ๖ องค์ ๗ กับหลวงปู่ฝัน

หลวงปู่ฝันนั่งท่าองค์หลวงปู่มั่นประมาณวาหนึ่งต่างหาก ผินหน้ามาทางองค์ หลวงปู่ใหญ่ อยู่ข้างหลังพระอาจารย์กงมา หลวงปู่ฝันนั้น องค์ท่านนั่งขัดสมาธิภาวนา อยู่หนึ่งๆ พวกที่เข้าคิวนั่งรอบกายขององค์หลวงปู่มั่น ห่างจากกายขององค์หลวงปู่มั่น ก็ประมาณฝ่ามือ พระอาจารย์กงมานั่งอยู่ทางขวาขององค์หลวงปู่ที่นอนตะแคงขวา นิดหน่อย เพียงไหล่ขององค์หลวงปู่ พระอาจารย์มหาบัวนั่งอยู่เพียงบั้นเอวขององค์ หลวงปู่ ข้าพเจ้านั่งอยู่ใต้ฝ่าเท้ากับท่านสีหา ครุบาทองค่านั่งอยู่เพียงหัวเข่าด้านหลังของ องค์หลวงปู่ ครุบาทวนั่งอยู่เพียงบั้นเอวขึ้นไปหาอกขององค์หลวงปู่ ต่างก็นั่งจ้องดูลม ขององค์ท่านอยู่ ประมาณสัก ๒๐ นาที องค์ท่านก็สิ้นลมปรารถนไปเฉียบๆ

ที่นี่ อ้ายใจผีบ้าน้ำตากิเลสมันก็ไหลออกมาตามอำเภอใจมันอีก คงจะเป็นเวลา ตีสองกว่า ที่ทางในเมืองเขาได้รับข่าว เขาก็มาถึงประมาณตีสามกว่าๆ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ ก็เลยบอกว่า “พวกพระเราออกจากห้อง ปล่อยให้ญาติโยมเขาปลงธรรมสังเวช ชม ดูศพพระอาจารย์บ้าง” ข้าพเจ้าลงล้าหลัง เห็นนาฬิกาอยู่ใกล้ศีรษะขององค์หลวงปู่ เป็น นาฬิกาขององค์หลวงปู่ คิดขึ้นได้รวดเร็วว่า ถ้านาฬิกาอันนี้หายก็จะเป็นปัญหาอีก เพราะเราลงหนี่ที่หลัง นึกแล้วก็เอาไวใส่ยาม แต่ยกมือขึ้นใส่หัวเสียก่อน แล้วก็รีบ เอาไปถวายพระอาจารย์สิงห์ หลวงปู่สิงห์ก็เรียก ว่าแล้วองค์ท่านก็เก็บไว้

อา... ปรารภผ่านไป พอองค์ท่านสิ้นลมปรารถน ก็ขอโอกาสพระอาจารย์มหา แล้ว ยกมือใส่หัวอีก เอามือสองมือชูคางขององค์หลวงปู่ไว้ให้สนิท ชูไว้ประมาณ ๒-๓ นาที ก็เลยจับสนิท เพราะเกรงว่าเมื่อเย็นแล้วตัวแข็งแล้วจะไม่สนิทเข้า

มีปัญหาว่า ไฉนจึงเขียนเรื่องก็อกๆ แก๊กๆ แท้ จะเอาไปพระนิพพานด้วยดอกหรือ

หลับตาตอบว่า เรื่องของเจ้าตัวที่ได้ผ่านทุกข์มาในสงสารปัจจุบันชาติ พระบรมศาสดาและพระอริยสาวกที่ทรงบุพเพนิวาสยิ่งระลึกได้กว่าเราหาประมาณมิได้ เราเพียงแค่นี้จะประสาอะไรกัน เท่าน้ำลายขององค์ท่านบัวนทิงก็ไม่ได้ คราวบ้าเขียนก็ต้องยอมไปตามบ้าก่อน เมื่อเห็นโทษในบ้าก็จะหายจากบ้าดอก และก็ได้อำนาจเป็นยุคสำคัญของผู้เขียนในชาตินี้ด้วย คงจะดีกว่าเขียนกลอนเพลงกลอนลำทางโลกสงสารต่างๆ ถ้าไม่เป็นคติแก่ท่านผู้อ่านแก่ท่านผู้ฟังแล้ว เป็นคติแก่ตนเองก็เอา เห็นว่าไม่ขาดทุน สูญกำไรไปไหน เพราะจิตใจยังหนักแน่นใน พุทธ ธรรม สงฆ์ อยู่ ไม่สงสัยลังเล เมื่อปรารภมากก็รู้จักว่าปรารภมาก เมื่อปรารภน้อยก็รู้จักว่าปรารภน้อย แล้วหัดมิให้ติดอยู่ในเงื่อนทั้งสอง ก็ต้องเป็นภาวนาวิปัสสนาอยู่ในตัวแล้ว ต้องขึ้นอยู่กับสติปัญญา เป็นเกณฑ์กันอยู่ดีๆ นี้เอง รู้มากยากนาน รู้น้อยพลอยรำคาญ จะเอาเป็นประมาณไม่ได้ เพราะกลอนพาไป พระองค์เจ้ารู้มากมิได้เห็นยากนาน พระอริยสาวก พระอริยสาวิกาก็เหมือนกัน เข้าลู่อนุภาติเสสนิพพานไปก่อนท่านผู้อ่านท่านผู้ฟังไปก่อนแล้วแต่ปางไหนๆ

ใจใดเห็นภัยในรสใจอันเดือดร้อน ใจนั้นจะรู้จักการลดผ่อนในเรื่องร้อนของใจ
ใจใดไม่รู้จักรสของใจ ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสของธรรม ใจใดไม่รู้จักรสทางใจ ใจนั้นก็ไม่วิจิตร
ทางธรรม ใจใดไม่รู้จักรสพึงใจ ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสพึงธรรม ใจใดไม่รู้จักรสเหตุแห่งใจ ใจนั้นก็
ไม่วิจิตรสเหตุแห่งธรรม ใจใดไม่รู้จักรสดับเหตุแห่งใจ ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสดับเหตุแห่งธรรม
ใจใดไม่รู้จักรสหลุดพ้น ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสธรรมอันหลุดพ้น ใจใดไม่เคารพใจ ใจนั้นก็
ไม่เคารพธรรม ใจใดไม่รู้จักรสใจที่ควรปฏิบัติเคารพ ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสธรรมที่ควรปฏิบัติ
เคารพ ใจใดที่ไม่วิจิตรสรพใจ ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสรพธรรม ใจใดที่ไม่วิจิตรสเอกใจในปัจจุบัน
ใจนั้นก็ไม่วิจิตรสเอกธรรมในปัจจุบัน นิจจาเอ่ย อนิจจาเอ่ย...

ต่อไปเรื่องศพขององค์หลวงปู่ ครั้นถึงเวลาเย็นในวันนั้น ก็กราบศพเอาเข้าหีบไม้
ที่เห็นว่าเป็นหีบชั้นที่หนึ่งในสมัยนั้น แล้วก็เอาไว้ที่ศาลาโรงฉัน แล้ว ๓ พุ่ม ตอนกลางคืน
มีการสวดมนต์ ธรรมจักรบ้าง อนัตตลักษณะสูตรบ้าง อาทิตตปริยายสูตรบ้าง
ธรรมนิยามบ้าง อภิธรรมบ้าง วนไปวนมา และมีการฟังเทศน์ทั้งโยมทั้งพระรวมกัน

ตอนกลางคืนด้วยทุกคืน ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์เป็นประธาน แต่งพระเถระทั้งหลาย
เปลี่ยนวาระกันเทศน์เข้าคิ่ว

สมัยนั้นพระอาจารย์มหายังมิได้เข้าคิ่วเทศน์ดอก องค์ท่านกำลังเร่งความเพียร
ออกไปวิเวกองค์เดียว ๗ วัน จึงเข้ามาเียนหนหนึ่งเป็นระยะๆ พระมาต่างทิศ
บางวันถึง ๘๐๐ ก็มี บางวัน ๔๐๐ ขึ้นไป ๕๐๐ ๖๐๐ ๗๐๐ อย่างน้อย ไม่ต่ำกว่า
๔๐๐ ตลอด ๓ เดือน การขบฉันก็เหลือแหล่ ไม่มีโจรผู้ร้ายพอที่จะว่าเดือดร้อน
๗ วันที่เรียกว่าสัตตมวาร ในสมัยนั้นทำบุญครั้งหนึ่ง แต่ก็เท่ากับว่าทำทุกวันอยู่ในตัว
เพราะพระมาก ถ้าคิดเฉลี่ยแล้วเอา ๖๐๐ มาคูณ ๕๐ แล้วจะเป็นพระกี่องค์เล่า ก็เป็น
พระ ๕๔,๐๐๐ องค์ ทีเดียวละ พระมหาเถระ พระราชาคณะทางกรุงเทพมหานคร
ก็มาหลายองค์อยู่ สมัยนั้นวัดป่าสุทธาวาสเป็นวัดกว้างขวางวังเวง เพราะยังไม่มีสวน
ไม่มีบ้านท่านผู้ใด เป็นดงบ้าง เป็นป่าบ้าง ทางกลดทางมุ้งอยู่ไหนๆ ก็ได้ไม่คับแคบ
ให้เข้าใจว่าองค์หลวงปู่มั่นสิ้นลมปรารถนาล่วงไป ๓๐ ปีกว่าเท่านั้น บ้านเมืองงอกมาหาวัด
จนกลายเป็นวัดในเมืองไปแล้ว

ครั้งพุทธกาลล่วงมา ๒๕๒๔ ปีแล้ว วัดเซตวัน วัดบุพพาราม วัดเวฬุวัน
วัดนิโครธาราม กุฎาคารปามหาวัน เหล่านี้เป็นต้น ครั้งพุทธกาลเป็นวัดป่าเป็นส่วนมาก
ทั้งนั้น มีหน้าซำที่ประสูติ ตรัสรู้ ที่ทรงแสดงธรรมจักร ที่ปรินิพพาน เหล่านี้เป็นต้น
ย่อมเป็นป่าเต็มภูมิทั้งนั้น เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับป่าๆ ดงๆ ภูเขา
ตลอดพระวินัย อนุศาสน์ และพระสูตรต่างๆ แทบทุกสูตรที่เกี่ยวกับป่า ถ้าพวกเรา
รังเกียจวัดป่าวัดภู ในพระไตรปิฎกเรื่องพระเมฆิยะ เขาก็สร้างวัดบนหลังภูเขาถวายพระ
ครั้งพุทธกาลก็หลายๆ แห่ง ถ้าหากว่าพวกเราตัดป่าตัดภูเขาออกแล้ว พระไตรปิฎก
ก็ไม่ครบ เราวิ่งไปหน้าเดียวไม่มองคืนหลังเสียเลยก็จะเลยเถิดแผนนี้

ถ้าเขียนผิดก็ขอภัยแก่ท่านผู้รู้ทุกถ้วนหน้า และขอรับฟังพิจารณาคำตักเตือน
โดยเคารพด้วยอยู่โดยทุกเมื่อ เพราะหวังดีผูกขาดแล้ว

ปรึกษากันถวายพระเพลิง

กลับมาเล่าเรื่องปรึกษากันจะถวายพระเพลิง ครั้นองค์หลวงปู่สิ้นลมปรมาณได้ ๒ วันแล้ว ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์เป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ในสังคมนั้น พร้อมทั้งคณะสงฆ์พระเถระทั้งหลายกับคณะญาติโยมผู้สำคัญ ก็ประชุมกันที่ระเบียงกุฏิ อันเป็นกุฏิที่องค์หลวงปู่สิ้นลมปรมาณ ศพองค์ท่านนั้นเอาไปไว้ศาลาแล้ว ส่วนข้าพเจ้า ครุบาททองคำ คุณสีทา ๓ องค์นี้ คณะพระเถระสมมติไว้ว่า องค์หลวงปู่ใหญ่สิ้นลมปรมาณไปแล้ว ก็ให้พากันพักอยู่ระเบียงตามเคย เพราะท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์จะพักห้องในที่หลวงปู่ใหญ่สิ้นลมปรมาณ ๓ องค์นี้ จงปฏิบัติท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์จนกว่าเสร็จสิ้นงานถวายพระเพลิงองค์หลวงปู่ ฉะนั้น จึงได้นั่งฟังใกล้ที่พระเถระทั้งหลายประชุมปรึกษาในการจะถวายพระเพลิง

ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ปรารภขึ้นว่า “นับแต่วันสิ้นลมปรมาณไป ๔ วัน ก็ถวายพระเพลิง เพราะองค์พระอาจารย์ได้สั่งลูกศิษย์ข้าๆ ซากๆ ว่าเผาให้เร็วที่สุด” แม้ข้าพเจ้าก็ชอบใจถวายพระเพลิงโดยเร็ว เพราะจะได้ต่างท่านต่างวิเวกตามอิสระของตน มิได้กังวลในอามิสใดๆ ในการต้อนรับ การเก็บศพไว้นานมีเสียมากกว่าได้ ถึงแม้ว่าจะได้อามิสเป็นล้านๆ ในงานศพก็ตาม แต่ไม่เท่าอานิสงส์ของความสงบ ไม่คลุกคลี ไม่เท่าอานิสงส์ของความสันโดษ ยิ่งเป็นพระฝ่ายปฏิบัติแล้วก็ยิ่งประหยัดในการสันโดษ การมีเล่ห์เหลี่ยมดักเร้วเอาปัจจัยกับท่านผู้อื่น ย่อมไม่สมควรกับท่านผู้หวังพ้นทุกข์ในปัจจุบันชาติ ถ้าหากว่าบวชมาพอเป็นนิสัยอย่างนี้ ผู้ที่อยู่ฆราวาสเขาก็พูดกันได้ว่าใช้

กันอยู่ เขาให้ทานเป็นบางครั้ง รักษาศีลเป็นบางครั้ง ภาวนาเป็นบางครั้ง ก็เป็นนิสัย
ไปทางดีของเขาอยู่

นิสัย อ่านว่า นิสัย ประพจน์ไปทางดีก็ว่านิสัยดี ประพจน์ไปทางชั่วก็ว่านิสัยชั่ว
แบ่งนิสัยออกเป็น ๒ **นิสัยโลกีย์ นิสัยโลกุตตระ** นิสัยโลกุตตระนับแต่โสดาบันไป
ต่ำกว่านั้นลงมาเป็นนิสัยไม่มีขอบเขต ข้าพเจ้าเข้าใจว่าการประพจน์ในทางเด็ดเดี่ยวนี้
ย่อมเป็นเครื่องเหนี่ยวใจของท่านผู้ต้องการพ้นทุกข์ในปัจจุบันชาติ แต่กลับเป็นอากาศ
ไม่ดีของท่านผู้อยู่ผู้ไปพอแล้ววันแล้วคืน ธรรมดาปุถุชนคนหนา อยู่ก็อยู่ในโลก ไปก็
ไปตามโลก ไม่เหมือนพระโสดาบันผู้รู้จักหนทาง ทางกาย ทางวาจา ทางใจ จะอยู่
จะไปก็รู้จักหนทางทางใจอยู่ จึงไม่เรียกว่าอยู่ว่าไปในโลกต่างๆ เพราะความไม่ลืมตัว
ไม่ลืมตน ไม่ลืมใจ ไม่ลืมธรรม เป็นนายหน้าหัวใจอยู่

มนุษย์เราในไตรโลกชาติ จะมีลาภยศสรรเสริญเยินยอและมีปฏิภาณโวหารพูด
จนน้ำไหลไฟดับสักเพียงใดก็ตาม แต่ด้านกิเลสไม่เบาบางลดละจากชั้นธสันดานเลย
แม้แต่นิดเดียว ก็เป็นภาชนะน้ำเปล่า ความสำคัญตัวว่ามีที่พึ่ง สำคัญตัวว่าฉลาด
ความสำคัญตัวนั้นก็เป็นการโกหกปกปิดตนอยู่ในตัว มีหน้าซำทำตัวให้เป็นหมั่นอยู่ใน
ในตัวโดยไม่รู้ตัวอีกด้วย แต่พอรู้ตัวก็ค่าไปเสีย ค่าคือตายไป

แจกบริหารหลวงปู่มั่น

ย้อนคืนมาปรารภเรื่องการแจกบริหารขององค์หลวงปู่ นับแต่องค์หลวงปู่สิ้นลมปรานมาได้ ๗ วัน ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ก็ประชุมสงฆ์ ทั้งพระเถระทุกๆ องค์ ยัดเยียดเป็นประธาน

ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ได้ปรารภขึ้นว่า “ท่านมหาบัวเอ๋ย บรรดาที่ขอขณียอยู่กับ องค์พระอาจารย์ที่สิ้นลมปรานไปนี้ องค์ใดบ้างปฏิบัติใกล้ชิดพระอาจารย์บ้าง”

พระอาจารย์มหาบัวเรียนว่า “ท่านวัน ท่านทองคำ ท่านหล้า ท่านสีหา” บอกชื่อตามอายุแห่งพรรษา แท้จริงพระอาจารย์มหาบัวนั้นแหละองค์หนึ่งเป็นหัวหน้า ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ก็รู้แล้ว

ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์กล่าวว่า “หล้า เธอจะเอาอันไหน บริหารองค์พระอาจารย์”

ที่นี้ธรรมสังเวชไม่รู้ว่ามาแต่ไหน เต็มตื่นพูดไม่ออก น้ำตาหยาดเลย ชายหน้าอีกจะได้เอาผ้าอาบปิดหน้าแล้วพลิกจิตอยู่สักครู่ แล้วเรียนว่า “เกล้ามิได้เอาอันใดดอก ธรรมและอามิสอันใด องค์ท่านให้มากแล้วบริบูรณ์ ในฝ่ายอามิสก็ดี ในยามองค์ท่านมีชีวิต บริหารจำนวนนี้เป็นบริหารที่องค์หลวงปู่ใช้ประจำ เกรงจะเป็นบาป ฐานะของเกล้าไม่สมควร และเมื่อเกล้าเห็นยามใด จะเป็นเหตุให้เกล้าน้ำตาไหลอยู่ไม่แล้ว”

องค์ท่านกล่าวต่อไปว่า “เธอจงรับเอาเป็นพิธีกับข้าให้เป็นสามเณรก่อน แล้วถวายองค์ใดต่อจึงถวายต่อไป”

แล้วก็ยกมือใส่หัว แล้วน้อมรับสองมือใต้มือองค์ท่าน ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เป็น
กระตักน้ำร้อน ครั้งที่ ๒ เป็นย่าม ครั้งที่ ๓ เป็นแก้วน้ำ

กระตักน้ำร้อนนั้น พอรับแล้วก็ถวายหลวงปู่เทศก์ต่อหน้าสงฆ์โดยเคารพ ย่ามนั้น
นึกว่าจะถวายหลวงปู่ฝั้นจึงจะสมฐานะ แต่กำลังถวายกระตักหลวงปู่เทศก์อยู่นั้น
มีองค์หนึ่งอยู่ข้างหลัง ทั้งพูดทั้งดึงเอาย่ามว่า “ย่ามนี้ให้ผมซะ” ดังนี้ (แก้วน้ำก็เอา
ไปด้วย) แต่ไม่รู้ว่านี่เป็นองค์ใด ไม่ได้เอี่ยวคอดู เพราะพระขึ้นไปจนยัดเยียด แต่คง
เป็นพระต่างอาวาส ไม่ใช่พระอาวาสเดียวกัน และก็พอใจอยู่ ไม่อ่าลัย เพราะเคารพ
มากกว่าอ่าลัย การว่าเหว่ การเคารพ การสังเวช การรักษนบถือ ทำให้หน้าตาไหล นี่คง
เป็นรชชาติอันเดียวกัน

คำว่า ไม่อ่าลัย ไม่อ่าลัยในสิ่งของขององค์ท่าน แต่อ่าลัยอารมณ์ในธรรมอันอื่น
ลึกลงไปกว่าสิ่งของภายนอกนั้น

บาตรหลวงปู่มัน

โง่นท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์จึงถามข้าพเจ้าก่อนพระองค์อื่นในการจะแจกให้ ก็น่าจะถามเป็นลำดับพรรษาลงมา แล้วจึงคิดเดาต้นว่าชะรอยองค์ท่านจะคิดว่าเอาให้ถูกกับกิเลสของผู้เจ้าน้ำตานี้ก่อนเถิดก็อาจเป็นได้ เพราะองค์อื่นภาวนาผ่านน้ำตาไปไกลแล้ว องค์นี้ยังเป็นมอญของน้ำตาอยู่ ตกนรกทั้งเป็นอยู่

สุดท้ายองค์พระอาจารย์มหา ครูบาวัน ครูบาทองคำ คุณสีหา ก็ไม่เอาอะไรเหมือนกัน ส่วนบาตรนั้นก็ถวายท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ และองค์ท่านก็ต้องการอยู่ไม้เท่านั้น พระอาจารย์กงมาเอาไป และตกไปกับพระเถระองค์อื่นๆ บ้าง และเก็บไว้เป็นอนุสาวรีย์เป็นส่วนมาก

เมื่อสร้างพิพิธภัณฑที่เก็บบริวารเสร็จแล้ว บาตรก็ดีหรือไม้เท้าเป็นต้นก็ดี หลวงปู่มหาบัวกับตอกเตอร์เซวาร์น ไปเที่ยวขอคืนมาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑต่อไปให้เป็นอนุชนนิยมสมบัติของกลาง แต่บาตรนั้นข้าพเจ้าจำได้ รูปลักษณะเห็นอยู่ในตู้พิพิธภัณฑที่ไม่เหมือนลูกที่องค์หลวงปู่ใช้อยู่สมัยองค์หลวงปู่สิ้นลมปราน บาตรลูกจริงคงจะเอาไว้บนเพดานสูง เพราะบาตรลูกนั้นเป็นบาตรกลมสันทัด ระบายด้วยไฟ ขาวเป็นระยับ ไม่ได้สูงเรียว ปากออมๆ แบบนี้ แต่ก็น่าพิจารณาอีก หลวงปู่สิ้นลมปรานไปหลายปี ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ใช้ไปใช้ไปทะลุแล้วก็ไม่ทราบ และท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ก็สิ้นลมปรานก่อนริเริ่มทำพิพิธภัณฑเก็บบริวารหลายปี คงจะมีท่านผู้อื่นเอาไปใช้แล้วไม่เห็นต้นเห็นปลายก็อาจเป็นได้ แต่เมื่อเวลาถูกไปขอคืน ล้าๆ หลังๆ ก็เอาบาตรลูกอื่นๆ ที่เก็บไว้ในตู้มาให้แก้ปัญหาก็หน้าก็อาจเป็นได้ ส่วนบริวารอื่นๆ นั้นไม่สงสัย สงสัยแต่บาตรเท่านั้น

จะอย่างไรก็ตาม ปรารถนาบ้าง บอๆ ไปเฉยๆ ดอก สิ่งไหนที่เราสมมติเป็นบริหาร หลวงปู่มาแล้วเคารพนับถือกราบไหว้ก็เป็นบุญทั้งนั้น พระพุทธรูปไม้ อิฐ ปูน เหล็ก ทอง แก้ว เราทำขึ้นแทน เป็นฉายาของพระบรมศาสดา เป็นที่ระลึกพระคุณ ก็เป็นบุญที่ได้กราบไหว้ได้ระลึกถึง เป็นอาหารของจิต วิมานของจิต ก็เป็นบุญทั้งนั้น เห็นเมฆ ไหลผ่านอากาศ สมมติว่าพระบรมศาสดาเหาะมาก็ดี กราบไหว้ได้บุญทั้งนั้น ไม่เห็นอะไร เป็นวัตถุภายนอก แต่เห็นจิตใจของตน ไม่ตรีกไปในกามารมณ์ ไม่ตรีกไปในทาง พยาบาท ไม่ตรีกไปในทางเบียดเบียน ก็เป็นกุศลอันละเอียดลงไปอีก เป็นภาวนา จิตตานุปัสสนาภาวนาไปในตัวด้วย ไม่เห็นอะไร เห็นแต่ดิน น้ำ ไฟ ลม เต็มไตรโลกธาตุ ทั้งภายนอกทั้งภายใน ไกล ใกล้ หยาบ ละเอียด สุขุม ทั้งอดีตด้วย ทั้งอนาคตด้วย ทั้งปัจจุบันด้วย เห็นแบบราบคาบเสมอหน้ากลองชัย ก็จัดเข้าในภาวนานัยแห่งรูปชั้นนี้ด้วย จะเป็นการบรรเทาช่วยให้ลดความหลงดิน น้ำ ไฟ ลม ลงได้ และการหลงหนังหุ้มก็จะ ผ่อนคลายลง เพราะหนังหุ้มเป็นธาตุดิน เมื่อไม่หลงดิน น้ำ ไฟ ลม แล้ว ความหลงสิ่งอื่นๆ อันละเอียดไปกว่านี้ก็อยู่ในกำมือกำใจจะชนะได้ เมื่อรู้ชัดอันหนึ่ง อันอื่นๆ ก็ค่อยเป็น ไปดอก ถ้าหลงอันใดอันหนึ่งในสกลกาย สกลใจก็พลอยหลงไปด้วย ความหลงมีอำนาจ ฝ่ายกิเลส

หันมาเรื่องรอดมาปนกิจขององค์หลวงปู่ต่อไป เมื่อองค์หลวงปู่ยังไม่ได้ถวาย พระเพลิง ก็เป็นการจวนใจอยู่ในตัว จะไปวิเวกทางใดก็ไม่พอจะสะดวกหัวใจ การงาน อะไรๆ ที่ปรุงแต่งขึ้นก็หนักทวีขึ้น ศาลาก็ต้องปลูกหนึ่งหลัง ยาวประมาณ ๑๕ เมตร กว้างประมาณ ๑๐ เมตร หลวงปู่อ่อน หลวงปู่ฝัน สมมติให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ตัดเครื่องบน คือชื่อ ตั้งจันทน์ เอาเข้ากันเป็นดับ แต่ล่างยกขึ้นใส่เสาเป็นหวี เพราะคนมากพระมาก อนิจจาเอ๋ย ทั้งอดนอน ทั้งฉันอาหารไม่มีรส ทั้งรับพระ ทั้งปฏิบัติท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ อันเป็นอุปัชฌาย์ของตน กลับหน้ากลับหลัง ด้านภาวนาพอสาบานไม่ได้ ด้านจงกรม ไม่ได้เดินเสียเลย นึกถึงพระคุณขององค์หลวงปู่ไม่มีประมาณ เพราะองค์ท่านสั่ง ซ้ำๆ ซากๆ ไม่ให้เอาไว้นานเพราะเกรงว่าลูกๆ หลานๆ จะห่างเหินจากสมาธิภาวนา และ ก็เกรงว่าลูกๆ หลานๆ จะเอาเป็นเยี่ยงอย่าง เก็บศพไว้นานเป็นการคลุกคลี นับว่าเป็น อนาคตังสญาณ ญาณในส่วนอนาคตขององค์ท่านหายไว้ไม่ผิด เพราะอลหม่านจุกจิก

คลุกเคลียงเหยิงมาก แต่ก็ตรงกันข้าม ผู้ชอบเพลินก็ว่าสนุกดี ผู้รักประเพณีของฝ่ายปฏิบัติก็ว่าไม่เหมาะสม

การอยู่ร่วมโลกเป็นของยากนักหนามาแต่ดึกดำบรรพ์ เพราะจิตใจและความเห็นไม่ทรงอยู่ระดับเดียวกันได้ คล้ายกับพระอาทิตย์และพระจันทร์ พระอาทิตย์เดินเร็ว พระจันทร์เดินช้า จำเป็นต้องมีปีกซ์ขาดบ้าง ปีกซ์ถ้วนบ้าง และมีอักษมาสบ้าง จะได้มีอุบายห้ามล้อผู้เดินเร็วได้บ้าง จะได้ใช้ผู้ช้าให้เดินเร็วเข้ากว่านั้นบ้าง มิฉะนั้นแล้วฤดูกาลก็จะผิดปกติไปมาก พระวินัยบางแห่งก็มีอนุโลมภิกษุผู้บวชใหม่ เช่น อาบัติทุกกฏบางประเภท อาทิ หนุงหนมยังไม่เรียบร้อย ยังไม่เป็นปริมณฑล และฉันเมล็ดข้าวตกลงในบาตรและในที่นั้น แต่จะแอบกินกับอนุโลมไปหน้าเดียวก็ไม่ได้ เช่น ภิกษุเป็นบ้าไม่ให้โจทก์ทำนด้วยอาบัติที่ทำที่ล่วงในเวลาเป็นบ้า ที่เรียกว่า อมูพหวินัย เหล่านี้เป็นต้น ถ้าจะใช้แต่อนุโลมถ่ายเดียวก็ไม่ได้ ฉันใดก็ดี ผู้ปฏิบัติตั้งย่อมนำพอใจในผู้ปฏิบัติหย่อน ผู้ปฏิบัติหย่อนย่อมนำพอใจของผู้ปฏิบัติตั้ง แต่ตั้งไปทางถูกก็น่าชม ตั้งไปทางผิดนอกกรรมนอกวินัย ก็เป็นปัญหาไปอีก แต่ตั้งไปทางถูกในปัจจุบันเดี๋ยวนี้ คงจะเป็นการพอใจได้ในครั้งพุทธกาลกระมัง การปฏิบัติไปพอบานกลางในยุคปัจจุบัน คงจะจนจะพอใจในครั้งพุทธกาล ถ้าสำคัญว่าปฏิบัติหย่อนในสมัยปัจจุบันยุคเดี๋ยวนี้ ก็คงจะเป็นชั้นเลวมากในครั้งพุทธกาลกระมัง

แม้จะยิ่งหรือหย่อน หรือปานกลาง หรือเลว ก็ต้องมีธรรมวินัยเป็นเครื่องวัดทดสอบ จะบัญญัติเอาตามอัตโนมัตติ เอาของใครของมันก็ไม่ได้อีกละ เพราะคนเราเป็นส่วนมาก ย่อมเข้าข้างตัว ถ้าเข้าข้างธรรมแล้วไม่ค่อยจะผิด ถึงจะผิดก็ไม่ผิดมาก มีประตุแก้ไขได้ คนมีกิเลสหนาเท่าใดก็ย่อมเข้าข้างตัวมากเท่านั้น พระอรหันต์เข้าข้างธรรมล้วนๆ เพราะไม่มีอุปาทานใดๆ ในชั้นธสันดานเลย จำพวกที่เข้าถึงโลกุตตระแล้วย่อมถือธรรมาธิปไตย เป็นแวน เป็นกระจกเงา เป็นบรรทัด เป็นเครื่องวัดเครื่องตวง เป็นไม้เมตรไม้เส้นต์ เหลื่อนอกนั้นเอาเป็นเกณฑ์ไม่ได้

วันถวายพระเพลิง

ปรารภเรื่องฌาปนกิจขององค์หลวงปู่ต่อไป เพราะยังไม่เสร็จ ครั้นเวลาล่วงไป ใกล้เคียงเดือน ๓ เพ็ญ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์และพระเถรานุเถระก็จะเตรียมถวายพระเพลิง องค์หลวงปู่ กะไว้ว่าพอถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว บรรดาพุทธบริษัทผู้ต้องการจะไป ชาติุพนมประจำปีของงานชาติุพนม ก็จะได้เตลิดไปให้ทันได้ไม่เสียเที่ยวของผู้ต้องการไป จึงตกลงกันในวันข้างขึ้น ๑๓ ค่ำ แห่งเดือน ๓ เป็นวันถวายพระเพลิง กะกันว่า ๓ ทุ่ม จึงถวายพระเพลิง แต่มีผู้ขี้ตื้อไปลอบถวายพระเพลิงก่อน ๓ ทุ่ม เวลาค่ำมืดแล้ว แต่ก็เป็นการแล้วไป

ตื่นเช้า เก็บพระอัฐิธาตุในยามฉันทเช้าเสร็จ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ได้ประกาศว่า “ท่านผู้ใดไปลอบเอาพระธาตุไปเป็นส่วนตัว ฝ่ายพระเถรต้องปรับปาราชิก”

เตาไฟนั้นทำเป็นรูปโบสถ์ พุนดินสูง ๑ เมตร เตาอยู่ศูนย์กลาง มีเปลวทั้ง ๔ ทิศ เป็นรูปโศกโศกออกมาทุกด้าน ไฟลุกโพลงโดยรวดเร็ว เก็บพระธาตุแล้วมาตึกา บังสุกุล ถวายสิ่งของตามประเพณีนิยมกัน ก่อนถวายเพลิงก็เช่นกัน วันยังค่ำก็ว่าได้ เมื่อเสร็จสิ้นแล้ว ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ก็เอาพระธาตุขึ้นไปบนระเบียงกุฏิ องค์ท่านถามข้าพเจ้าว่า “หล้า เธอจะเอาไหมอัฐิธาตุ”

กราบเรียนว่า “เกล้าไม่เอาดอก เพราะองค์หลวงปู่เทศน์ซ้ำๆ ซากๆ ในเรื่องพระธาตุ อยู่บ้านหนองผือ ก่อนสิ้นลมปรานแล้ว”

พระอาจารย์มหา ครูบาวัน ครูบาทองคำ คุณลีทา ก็ไม่เอา หมู่คณะในวัดหนองผือ ก็ไม่เอา เพราะต่างก็จ้องกันว่า ใครจะเคารพคำสั่งขององค์หลวงปู่เพียงไร (เพราะกัณฑ์เทศน์เรื่องแย่งกระดูกกัน เป็นภาพพจน์ให้สำเหนียกเป็นเจ้าของใจอยู่)

แท้จริงแล้วข้าพเจ้าก็ไม่อยากได้จริง เพราะนึกในใจว่า ฐานะพระธาตุขององค์หลวงปู่ ไม่สมควรที่จะเอาไปใส่ยามตามไปในทิศทั้ง ๔ สัปบนระคนกับสิ่งของอื่นๆ เราไม่มีอิทธิพลจะสร้างเจดีย์บรรจุไว้ จะเอาไปให้เป็นบาปทำไม ครั้นพุทธกาลก็มีได้มีตำนานว่า ท่านองค์โตเอาไปเป็นส่วนตัวในทิศทั้ง ๔ นอกจากจะเอาไปเที่ยวรอดคนว่าตนได้พระธาตุขององค์หลวงปู่เท่านั้น คิดดังนี้ซัดในตัวแล้วจึงไม่ได้เอา ถ้าจะเอาก็ได้เป็นกำมือ เพราะอุปัชฌาย์ของตนเปิดโอกาสพิเศษให้อยู่ เพราะองค์ท่านเป็นประมุขในสังคมนั้น ธรรมเนียมขององค์หลวงปู่ไม่ลื้มได้ทอดสะพานไว้ให้ลูกๆ หลานๆ จนวันสิ้นลมปรมาณ

มีปัญหาว่า พุทธ ธรรม สงฆ์ มิใช่สะพานทอง สะพานเงิน ให้จิตใจปฏิบัติเคารพบูชา ดอกหรือ ตอบว่า **อันนั้นเป็นของจริง เป็นของทรงอยู่ทุกๆ กาลแล้ว**

ต่อไปกล่าวเรื่องท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ประชุมสงฆ์ว่า “พวกฝ่ายปฏิบัติเอ๋ย วันสุดท้ายของฉาปนกิจพระอาจารย์ที่ไปจากพวกเรานี้ ต่อไปประจำปี พวกท่านจงมาประชุมกันที่นี้ละ” ดังนี้

แต่ที่ ๒ ปีแรก การประชุมก็เป็นไปอยู่ มีขอบเขตบ้าง ก็มีพระไปมาก ครั้นนานมาก็เบาเข้าเป็นลำดับ ทั้งนี้คงจะเป็นด้วยเหตุที่ทำบุญมหาชาติบ้าง พุทธาภิเษกบ้าง ซึ่งปีนเกลียววปฏิปทาขององค์หลวงปู่ที่ปฏิบัติมา บรรดาผู้รู้ในก็เลยไม่ดูดีมี บรรดาท่านผู้อยู่ใกล้เคียงไม่ได้ ก็มาแบบผืนๆ บรรดาญาติโยมชุดเก่าที่รู้จักปฏิปทาขององค์หลวงปู่แท้ ก็พลอยเกิดสงสัยไปด้วย และสถานที่เล่าก็ไม่วิเวกเหมือนแต่ก่อน กลายเป็นวิเวกบ้านวิเวกเมืองไปหมด ชะรอยจะเป็นด้วยเหตุนี้ นี่เป็นเพียงคาดคะเนเดาฝัน แต่จะอย่างไรก็ตาม ศาลยติธรรมคืออนิจจัง นิ่งอยู่บนบัลลังก์ไม่ลงธรรมาสน์เต็มอยู่สรรพไตรโลกายัตติเยยดอยู่ ตัดสินตามมาตรานอนิจจังแห่งมาตราที่ ๑ ของไตรลักษณ์ แต่เมื่อเห็นสงบแล้ว ก็ต้องเห็นจิ๋ว ต้องเห็นล้งชามู ก็ครบไตร ฉันทใดก็ดี เมื่อเห็น

อนิจจังแล้ว ก็ครบไตรลักษณ์กันดีๆ อยู่ในตัว เมื่อเห็นหนัง ก็ต้องเห็นกระดูกและเนื้อ เป็นตันด้วย ถ้าเห็นหนังก็ต้องเห็นตาเห็นแก้มเป็นตัน **ผู้เห็นนั่นคือใคร ใครเป็นเจ้าของ ผู้เห็น หรือเป็นแต่สักว่าเห็น ใครเป็นผู้รู้ว่าเป็นแต่สักว่าเห็น ใครเป็นผู้รู้ว่าเป็นแค่สักว่ารู้** ตามไปตามมาก็หยอกเงาตนเอง เป็นสังขารละเอียดนรก

ครั้นท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์สังคะสงฆ์ให้มาสังสรรค์กันในวัดป่าสุทธาวาส ปีละครั้งเฉพาะฝ่ายพระชฎงค์แล้ว พระภิกษุสามเณรทั้งหลายผู้อยู่ไกลต่างทิศก็ทยอยกันลากลับสำนักของตนๆ และเตลิดไปวิเวกตามความประสงค์บ้างก็มีมาก ส่วนท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ หลวงปู่อ่อน หลวงปู่ฝั้น หลวงปู่กงมา หลวงปู่เทศก์ หลวงปู่มหาบัว ออกจากสุทธาวาสเป็นหมวดหลัง

ขณะที่รอทำฌาปนกิจอยู่นั้น หลวงปู่เทศก์ได้ถามว่า “แล้วงานศพแล้ว เธอจะไปไหน” กราบเรียนองค์ท่านว่า “องค์หลวงปู่มันสังเสียไว้ว่า ถ้าเราตายไปแล้ว ขอให้ท่านมหาบัว ปกครองหมู่ อยู่บ้านหนองผือนี้เสียก่อน อย่าพากันแตกสายนะไม่ไปทางอื่น เพราะชาวหนองผือจะว้าเหว่มาก แต่เกล้าก็นึกคิดอยู่สองแ่ง ถ้าไม่ไปกับท่านอาจารย์มหาบัว ก็จะไปกับพระอาจารย์” ดังนี้

องค์ท่านผู้ลี้ซึ่งแล้วตอบว่า “ไปกับท่านมหาบัวก็ดี ไปกับผมก็ดี” ดังนี้

ที่นี้องค์พระอาจารย์มหาบัวยังรักษาคำเดิมที่หลวงปู่ใหญ่สั่งไว้แล้ว องค์ท่านพูดว่า “แล้วงานแล้ว ผมจะไปเที่ยวบ้านหนองบัว ตะวันตกบ้านหนองผือนั่นเอง แล้วจะเข้าจำพรรษาวัดป่าบ้านหนองผือตามคำสั่งขององค์หลวงปู่ใหญ่”

และหลวงปู่เทศก์ก็เปิดประตูแบบเป็นกลาง องค์พระอาจารย์มหาบัวก็เปิดประตูตามคำเดิมขององค์หลวงปู่ใหญ่สั่งเสียไว้ ข้าพเจ้าก็น้ำตาไหลต่อพระอาจารย์มหาซึ่งหน้าองค์ท่าน องค์ท่านตอบด้วยความจริงใจว่า “ถ้าท่านไปกับพระอาจารย์เทศก์แล้ว ผมก็ยินดี”

แล้วข้าพเจ้าก็ไปกราบลาท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ องค์ท่านก็กล่าวว่า “เจ้าก็รู้ดีในใจว่า เราจะอยู่กับพระอาจารย์มหาบัว องค์ท่านก็ไม่ขัดข้อง จะอยู่กับองค์ท่านพระอาจารย์เทศก์

องค์ท่านก็ไม่ขัดข้อง เจ้ารู้ดีในภาพพจน์ของเจ้าแล้ว แต่เจ้ากำลังว่าแห้ว 'ไม่รู้ว่าจะอยู่กับท่านผู้ใดไปกับท่านผู้ใดแต่เวลานี้ เมื่อเหตุผลเป็นอย่างนี้ แต่ศรัทธาอันมิได้ถอยหลังออกจากพุทธศาสนาดอก ถ้าเจ้าไปจับหนურიกับท่านเทศก์จริง เจ้าจงไปเอามูลค่าโดยสารกับพระมหาสุพัฒน์ก่อน เป็นค่าโดยสาร เพราะไปไกล มูลค่าของข้า พระมหาสุพัฒน์ เธอเป็นผู้รู้จักดี ให้เธอเบิกให้ไม่ยากดอก”

ตกลงก็ได้ไปกับองค์หลวงปู่เทศก์ แท้จริงข้าพเจ้าก็ไม่งามอยู่ในตอนนี้ เพราะองค์หลวงปู่ใหญ่ให้อยู่ในหนองผือต่อไปสักปีก่อน ให้พระอาจารย์มหาเป็นหัวหน้า แต่มีหลวงตาทองอยู่เป็นผู้มีพรรษาเกินกว่าพระอาจารย์มหาอยู่หลายปี องค์พระอาจารย์มหา ก็คงไม่สะดวกอยู่ จึงคืนไปอยู่พรรษาเดียวเท่านั้น ถ้าหากว่าข้าพเจ้าคืนไปอยู่นั้น ในปีนั้นก็ชื่อว่าแห้วมากนัก เคยเห็นองค์หลวงปู่ประจำวันก็ไม่เห็น เห็นแต่ที่นอน ที่นั่ง ที่จงกรม ภาวนา ที่ฉัน ที่ถ่าย ที่ดื่ม ที่แสดงธรรม อตีตารมณสังเขปว่าแห้วเยียบเหงาจิตจางในสำนัก หนักเข้าก็จะเจ้าน้ำตาอีก ในสมัยนั้นยุคนั้นเมื่อหลวงปู่ใหญ่สิ้นลมปรมาณแล้ว คล้ายกับบ้ำไม้เสียจิตพิศวงงงวย เพราะคราวโตกก็โตกเกินงาม คราววิจารณ์ก็วิจารณ์เกินพอดี ความเกินพอดีเป็นยาเสพติด กลายเป็นนิสัยติดแก้ยากนัก สำคัญว่าตัวพอดี แต่เมื่อท่านผู้อื่นเห็นเข้าก็ว่าเกินพอดีไป **ความพอดีพองามแห่งนิสัยวานานี้ไม่รู้ว่าจะอยู่ระดับใดแท้ เป็นของไม่มีระดับจะวัดกันได้ แต่ด้านจิตใจต่ำลง คงที่ หรือสูงขึ้น นั้นเป็นปัจจัยตัดตั้ง จะรู้ตนเองแต่ละหัวใจแต่ละรายแล้ว**

มูลค่าบังสกุลที่ข้าพเจ้าได้รับ

สมัยนั้น มูลค่าของข้าพเจ้าที่แหะกระตุกองค์หลวงปู่บังสกุลมี ๔๐ บาทเท่านั้น แล้วไม่เบิกสักสตางค์เลย ถวายสมทบกับโบสถ์ในวัดสุทธาวาสนั้น และหลวงปู่ใหญ่ ลึนหายใจแห่งชีวามรณกาลในวัด ก็มีมูลค่าหมดวัดนั้น ๔๐๐ บาทเท่านั้น คือสมบัติ วัดป่าบ้านหนองผือ ส่วนจีวรนั้นยังเหลือผ้าประมาณ ๔ ไม้ ส่วนน้ำมันก๊าดนั้นยังอยู่ ๑๔ ปี๊บ ส่วนนมนี้ยังอยู่ ๓๐๐ กระป๋อง ผ้าและนมได้เอามาใช้ในงานฌาปนกิจ เว้นไว้แต่น้ำมันเท่านั้น ของก๊อกๆ แก๊กๆ ที่เอาไปใช้ในงานฌาปนกิจ เป็นต้นว่า จอกแก้วและตะเกียงเป็นต้น เสร็จงานแล้ว องค์หลวงปู่อ่อนได้จัดส่งวัดป่าบ้านหนองผือ หมดเรียบร้อย

มีปัญหาว่า ใครจึงได้อาของก๊อกๆ แก๊กๆ ในวัดป่าบ้านหนองผือไปใช้ในงานศพบ้าง

ตอบว่า สมัยนั้น ยุคนั้น วัตถุประสงค์ฝ่ายอามิสไม่ค่อยสมบูรณ์ เพราะเงินมีราคา คณะสงฆ์จึงได้สมมติให้เอาไปใช้ชั่วคราว สงฆ์จึงได้สมมติให้ข้าพเจ้าและครูบาทองคำ คั้นไปเอา ชาวบ้านหนองผือกำลังว่าเหว่ คงจะเข้าใจไปทางอื่น แต่พระอาจารย์มหาบัว ได้ตามไปอธิบายให้ฟังว่า ของที่เอาไป ไม่ใช่ว่าจะเอาไปเป็นมรดกของวัดป่าสุทธาวาสดอก และไม่ใช่พระทองคำและพระห้ำจะเอาไปเป็นส่วนตัว และการริเริ่มจะเอาของไปใช้ในงาน ก็มีใช้พระห้ำ พระทองคำ ริเริ่ม คณะสงฆ์ฝ่ายพระเถรานุเถระริเริ่มต่างหาก

ถ้าจะใช้ให้พระองค์อื่นมาเอา ก็เอาไม่ถูก เพราะไม่ใช่พระที่อยู่ในวัดป่าบ้านหนองผือ
มานาน ขอให้ญาติโยมอย่าพากันวิจารณ์ไปทางอื่นเลย แล้วก็หมดปัญหาไป

บ้านแตกสาแหรกขาด พระก็ว่าแห่ว โยมก็ว่าแห่ว มองไปในทิศทั้ง ๔ ภายนอกของ
ตาเนื้อ ก็ดูว่าจิตซีดหมด มองไปในทิศภายในด้านสติปัญญา ก็เห็นแต่ทิศแก่ ทิศเจ็บ
ทิศตาย ทิศวิโยคพลัดพราก ทิศปรารถนาไม่ได้สมหวัง ทิศอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
ทิศนิพพิทา ทิศวิราคะ ทศวิมุตติ ทศวิสุทธิ ทศนิพพาน เป็นเข็มทิศของพระอรหันต์
ผู้ประเสริฐผู้ตัดผ้าศุนย์กลางโลกออก มิได้เป็นเข็มทิศชี้วงเวียนเหมือนเข็มทิศชาว
โลกียวิสัย โลกียวิสัยเป็นเข็มทิศชี้วงเวียน โลกุตตระเป็นเข็มทิศที่ชี้เดินตรง ไม่เหลียว
ซ้ายแลขวาก็ได้ เพราะเป็นทางเตียน ไม่มีสะดุดชูดตอ

ไปวิเวกกับหลวงปู่เทศก์

ปรารภเรื่ององค์หลวงปู่เทศก์ต่อไป ครั้นเสร็จงานถวายพระเพลิงแล้ว องค์หลวงปู่ก็พากันไปพักวิเวกวัดป่าบ้านจอมศรี เป็นเขตอำเภอเมือง จ.สกลนคร นั้นเอง ตั้งอยู่ที่ใกล้สี่แยก แยกหนึ่งไปวัดป่าภูธรพิทักษ์ วัดป่าธาตุนาเวงก็ว่า แยกหนึ่งไป จ.นครพนม แยกหนึ่ง จ.อุดรฯ แยกหนึ่งไปในเมืองสกล มีพระ ๕ รูปด้วยกันนับทั้งองค์หลวงปู่ ตั้งหน้าทำความเพียรไม่มีกลางวันกลางคืน เพราะเห็นว่าเป็นยุคที่ถูกระวางบ้างแล้ว ได้ความภาวนาประการใด กราบเรียนองค์หลวงปู่เทศก์ หลวงปู่เทศก์ก็เป็นผู้มีปัญญามาก เมื่อท่านผู้ใดติดอยู่ในสมมติล้วนๆ ก็ยุใส่สมมติล้วนๆ เมื่อท่านผู้ใดติดอยู่ในอุปจารสมมติ ล้มปยุตด้วยนิมิตต่างๆ ก็ยุใส่ เมื่อท่านผู้ใดติดอยู่ในวิปัสสนาปัญญาล้วนๆ ก็ยุใส่ วิปัสสนาปัญญาล้วนๆ แต่เมื่อมันเลยเถิดก็ดี องค์ท่านก็มีอุบายแก้ไขให้เยือกเย็น ทรงเหตุผลมาก

องค์ท่านกล่าวว่า พวกเราทำเพื่อเป็นเครื่องชำนาญด้วย ทำเป็นเครื่องหลุด เป็นเครื่องพ้นด้วย ไม่เหมือนพระอรหันต์ พระอรหันต์นั้นทำเป็นเครื่องทรงอยู่ของ ชันธวิบากชั่วคราว แต่ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นติดอยู่โดยถ่ายเดียว เพราะได้รู้เท่าทัน เทียมถึงเหนือกว่านี้ไปแล้ว จึงเป็นเรื่องของชันธวิบากและจริยวัตรสืบประเพณีต่างๆ โดยมีได้มีกิเลสคือผู้หลงๆ มาถึงเจ็บบนอยู่ เรียกหยาบๆ ว่าใช้ดอกเบ็ญของทรัพย์ ประจำวันคืนแบบไม่เดือดร้อนว่าต้นทุนจะหายไปไหน และไม่กลัวว่าใจจะมาจับปล้นไปไหน อำนาจเหนือแล้ว

ครั้งนั้นพักอยู่วัดป่าบ้านจอมศรีอยู่ประมาณเกือบเดือน หลวงปู่เทศก์เตรียมตัว จะพาไปวัดป่าเขาน้อย ท่าแฉลบ ริมทะเล จ.จันทบุรี เพราะเป็นที่ขององค์ท่านเจ้าพรหม ผ่านมาในปีที่แล้วนี้ แล้วต้องไปต่อรถไฟที่ จ.อุดรฯ เข้ากรุงเทพฯ ก่อน โยมบัวแถว นายเขียน ก็จัดส่งขึ้นรถ ขึ้นรถยนต์ สกลนคร-อุดรฯ พอถึงอุดรฯ ก็ไปพักค้างอยู่ วัดทิพยรัตน์ วัดนั้นเป็นวัดที่โยมทิพยรัตน์สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ หลังวัดโพธิ-สมภารณ์นิดหน่อย ความจริงองค์หลวงปู่เทศก์จะเสียค่าโดยสารรถไฟให้พระที่ไปด้วยหมด เพราะโยมทาง จ.สกลนคร เขาทราบว่าพระจะไปจันทบุรีกับองค์หลวงปู่หลายองค์ เขาก็ถวายมูลค่าไว้จนพอ ข้าพเจ้านึกไปมาอยู่หลายรอบก็ได้ความว่า เราควรจะแบ่งเบาค่าโดยสารขององค์หลวงปู่เทศก์บ้าง เพราะมีทางจะแบ่งเบาค่าได้อยู่คือ สมัยนั้นยุค จอมพล ป.พิบูลสงคราม รถไฟสายใดก็ตามขบวนใดก็ตาม ต้องมีตู้พิเศษหนึ่งตู้เป็นตู้ชั้นสอง สำหรับให้พระไปฟรีมาฟรี แต่พระผู้จะขึ้นต้องมีใบรับรองจากเจ้าคณะจังหวัด ฝ่ายพระต้นทางของจังหวัดนั้นๆ ก่อน ประทับตราพร้อม

ข้าพเจ้าจึงไปกราบเรียนขอใบสุทธิขององค์หลวงปู่เทศก์ พร้อมทั้ง ๕ องค์ โดยรวดเร็ว ไปวัดโพธิสมภารณ์ ให้มหาสุพัฒน์ทำใบเดินทางให้คนละใบ ปลายทางลงกรุงเทพฯ เพราะมหาสุพัฒน์ก็เป็นหลานข้าพเจ้า เป็นเลขาท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ ฝ่ายท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ยังค้างอยู่สกลนคร ยังไม่กลับ พอได้ใบเดินทางแล้วก็รีบกลับวัดทิพยรัตน์ ไปกลับด้วยรถสามล้อ สมัยนั้นเขาเรียกรถสามล้อว่าแท็กซี่ แท็กซี่ที่ว่ามาสมัยนี้เรียกสามล้อคำเดียว เพราะสมัยเรียกว่าเวลาชั่วคราวของกาลนั้นๆ และในวันนั้นเอง หกโมงเย็นได้ขึ้นรถไฟด่วนจากอุดรฯ ถึงกรุงเทพฯ

หลวงปู่เทศก์รับนิมนต์ไปปักขีไต้

เมื่อถึงกรุงเทพฯ แล้วก็ไปพักวัดบรมนิวาส มีพระเปรียญอีสานอยู่ทั้งหมด พักกุฏิ
สระเต้ากับคุณบุญเหลือ รู้จักกันดีเพราะแกเคยเป็นเถรปฏิบัติอยู่กับหลวงปู่เทศก์
แกพาไปเที่ยวเต็มวันอยู่ ๒ วัน ขึ้นธรรมาศ ต้องยอมตามหลังแก แกพาขึ้นก็ขึ้น
แกพาลงก็ลง เพราะเราไม่รู้จักที่ขึ้นลง แกไม่พาไปแต่สวนสัตว์ แกว่ามันไม่เหมาะสม
กับเพศพวกเรา แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ลืมหิว คิดในใจว่า มนุษย์ที่เที่ยวอยู่ในสงสารนี้ยึดเยียด
กันในประเทศหนึ่งๆ ก็พระนครหลวงหนอ เสมอภาคกันในด้านแก่ เจ็บ ตาย วิโยค
พลัดพราก ส่วนทำดีทำชั่วนั้น มีระดับต่างกันตามกรรมและผลของกรรมจำแนก แต่ที่สุด
ทุกข์โดยชอบก็พระนิพพานแห่งเดียวกัน ผิดแต่ผู้ถึงก่อนและหลังเท่านั้นหนอ ได้ปลง
ธรรมไว้อย่างนี้เสมอๆ

ครั้นพักอยู่วัดบรมนิวาสนั้นประมาณ ๖-๗ วันแล้ว ก็มีพระอาจารย์มหาปิ่น שליโต
ได้มาพบหลวงปู่เทศก์ แล้วนิมนต์วิงวอนให้องค์หลวงปู่เทศก์ไปเที่ยวทางปักขีไต้ ลองดู
พร้อมทั้งลูกศิษย์

องค์หลวงปู่ตอบว่า “จะไปหมดไม่ได้ พวกเราต้องไปสืบทอดคุณ แล้วถ้าหากว่า
สะดวกในการปฏิบัติ จึงจัดให้หมู่ตามเอาพวกนี้ภายหลัง แต่ให้พวกนี้ไปพักรอคอย
อยู่วัดป่าที่ท่าแฉลบที่ผมเคยจำพรรษาติดๆ กันมาได้ ๒ ปีแล้ว ที่จังหวัดจันทบุรี
ให้คุณจันทร์โสมพาพระเหล่านี้ไปเพราะเคยอยู่กับผมในที่นั้นแล้ว เดียวนี้วัดไม่มีพระแล้ว

เมื่อตกลงกันดีแล้วก็แยกออกเป็น ๒ พวก พวกจะไปจับทุเรียนก็ต้องเตรียมตัวในวันนี้ บ่าย ๔ โมงเย็น ไปลงเรือปากพนังที่ท่าสวัสดิ์ ส่วนผมกับท่านมหาปิ่น กับคุณเกษม จะไปขึ้นรถไฟสถานีบางกอกน้อย”

พอได้เวลาก็กราบลาไป ใจว่าเหวไม่ดูดดื่มไม่เพลिन เพราะองค์หลวงปู่เทศน์ไป ทางหนึ่งแล้วขาดความอบอุ่น ทั้งคิดถึงพระอาจารย์มหาบัวทางสกลนคร อีกใจหนึ่ง ก็นึกถึงหลวงปู่ใหญ่ที่ลี้ลมไปอยู่ ยังไม่แน่ววันสามกระทรวงสามด้านเจอเข้ามาละ

ทางวัดเอารถยนต์ไปส่งถึงท่าสวัสดิ์ เรือปากพนังจอดอยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา ค่าโดยสารองค์ละ ๒๕ บาท ห้าองค์ด้วยกัน ขี่เรือเล็กไปจอดเรือใหญ่อีกต่อหนึ่ง มีคนที่อยู่ในเรือนั้นประมาณ ๑๐๐ คน เป็นเรือบรรทุกข้าวสาร พอหกโมงเย็นเรือก็เปิดหวูด ออกตรงไปปากอ่าวทะเล ไม่ไว้ใจในชีวิตหนักเข้าเพราะเกรงเรือจะเป็นอันตราย

มีปัญหาในใจถามตนว่า ถ้าเรือจมลง เราถึงแก่ความตาย เราจะไปเกิดที่ไหนเล่า

ตอบตนว่า **จะไปเกิดที่ไหนก็ตาม หรือไม่ไปเกิดที่ไหนก็ตาม ขอให้ภาวนาตายคาทันทีแล้วกัน ตายไม่ภาวนาเรียกตายไม่เป็น ตายเป็นเรียกว่าตายพร้อมภาวนา ต้องภาวนา ไตรลักษณ์ตาย แล้วพลิกใจว่าไม่มีผู้ตาย สังขารธรรมแปรดับต่างหาก ธรรมฝ่ายไม่เกิด ไม่ตายมีอยู่ทรงอยู่**

ท่าแฉลบ จันทบุรี

ครั้นถึงวันใหม่บ่ายประมาณ ๔ โมงเย็น เรือก็ถึงท่าแฉลบ จ.จันทบุรี ก็ลงเรือไปวัดป่าท่าแฉลบ พักที่นั่น เป็นเดือนเมษายน ๒๔๙๓ อากาศริมทะเลโปร่งมาก แต่ก็ยุ่งมาก พักทำความเพียรอยู่ไม่มีกลางวันกลางคืน วันหนึ่งตั้งใจเดินจงกรม ๕ โมงเย็นจนตลอดรุ่งเช้า ถึงยามไปบิณฑบาตจึงหยุด ไปบิณฑบาตตั้งสติไว้กับขาก้าวไปมา พร้อมทั้งพิจารณาธรรม รู้พร้อมกัน ไม่มีอันใดก่อนอันใดหลังกับกายที่เคลื่อนไหว ก้าวสั้นยาวหรือช้าชวา ขาขวาหรือซ้ายกำลังเหยียบดิน หรือกำลังก้าวอยู่ รู้ทันกันไม่ถือเป็นของยาก

และได้ไปวิเวกที่อ่าวหมู อ่าวยาง อันเป็นอำเภอแหลมสิงห์ เดินไปด้วยฝีเท้าบ้าง ลงเรือแจวบ้าง ไป ๓ องค์กรด้วยกัน และได้เดินด้วยฝีเท้าไปวิเวกอำเภอขลุ้งกับท่านพูล ๒ องค์กร ได้ไปพักอยู่วัดขลุ้ง อันเป็นวัดป่าที่ท่านอาจารย์วิริยงค์สร้างขึ้น องค์กรท่านก็อยู่ที่นั่นด้วย วัดกงสีไร่ก็ไปพัก แต่มิได้นอนแรม เพราะเห็นว่าที่บิณฑบาตแล้วกลับด้วยฝีเท้าถึงวัดป่าทรายงาม อ.เมืองจันทบุรี พักอยู่กับท่านอาจารย์แบนและอาจารย์สัน ท่านอาจารย์แบนก็ดี ท่านอาจารย์สันก็ดี เป็นพระที่โอบอ้อมอารีกว้างขวางมาก วัดเหล่านี้สมัยนั้นวิเวกวังเวงทั้งนั้น ท่านถวิลได้พาไปเที่ยวบ้านโป่งแรด บ้านคมบาง วัดคลองกุ่ม วัดป่าเนินเขาแก้ว วนไปวนมากันอยู่ตามแถบนั้น แล้วเข้าจอดวัดป่าท่าแฉลบตามเดิม

พักอยู่จันทบุรีประมาณ ๓ เดือน เวลาที่ล่วงไปเป็นเดือนมิถุนายน เวลา ๕ โมงเย็น วันหนึ่ง ได้กำลังเดินจงกรมอยู่ ทิดอโณทัย เจ้าของบริษัทเดินรถจันทบุรีพาณิชย์สายกรุงเทพฯ ได้ยื่นจดหมายด่วนให้ ได้ฉีกอ่านในขณะนั้น เนื้อความในจดหมายว่า

คุณจันทร์โสม คุณหล้า คุณอรุณ คุณพูล ที่คิดถึง เดี่ยวนี้
ผมพักอยู่ที่วัดป่า อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ขอให้พวกท่านรีบเดินทางมากรุงเทพฯ มาพักวัดบรมนิวาส ขอให้
มาพร้อมขบวนรถติดอโณทัย บริษัทจันทบุรีพาณิชย์ เจ้าของรถ
เขารู้จักความหมายแล้ว และเมื่อพักรออยู่วัดบรมนิวาสนั้น
ท่านมหาปีนจะไปรับเอาพวกคุณที่นั่น

ด้วยความคิดถึง
เทสก์ เทสรังสี, ปิ่น ชลิต ป.

แล้วก็รีบแต่งของในขณะนั้น เพื่อจะไปนอนค้างที่วัดป่าคลองกึ่ง ใกล้เมือง ได้รีบ
ไปสั่งเสียโยมกล้วยและโยมมอ ทำแฉลบ เพราะเขาเป็นผู้ใกล้ชิดวัดป่าทำแฉลบ แล้วจัด
รถคันหนึ่งส่งถึงวัดป่าคลองกึ่ง ติดอโณทัยก็กลับมาพร้อมกัน ติดอโณทัยนัดหมายว่า
ตี ๔ ในคืนนี้ ให้ครูบาอาจารย์ไปรอรถที่หน้าวัดครับ แล้วแกก็กลับบ้านแกในเมือง
แล้วพากันไปกราบพระครูมงคลที่เป็นเจ้าอาวาส ลาล่วงหน้าไว้ในตอนตี ๔ องค์กรท่าน
จัดให้พักรวมกุฏิเดียวกัน

อนิจจาเอ๊ย ในคืนนั้นเองข้าพเจ้านอนไม่หลับเลย เพราะนิสัยแก้ยาก ถ้าจะไปไหน
ด่วนๆ แล้วนอนไม่หลับเลย พอถึงตี ๔ ก็พอดี รีบไปขึ้นรถที่หน้าวัด รถคันนั้นก็ออก
ตี ๔ กว่า ประมาณ ๓๐ นาที พอถึง จ.ระยอง รถก็จอดฉันเข้า แต่เกือบเที่ยงแล้ว
ฉันอาหารด่วนๆ ตามถ้วยชามประมาณ ๑๐ คำเท่านั้น รถคันนั้นบรรจุคนโดยสารได้
ประมาณ ๖๐ คน

พอจะใกล้อำเภอสัตหีบ หม้อน้ำก็รั่ว วิ่งไปไม่นานก็ได้เติมน้ำ เจ้าของรถเขาบอกว่า
“เออ รถคันนี้เขายอว่าวิ่งเร็ว ภูเก็ตหน้าเพราะมึง เวลานี้ภูเก็ตเสียหน้าเพราะมึง” พอถึง
กรุงเทพฯ ก็มีด เข้าทางศาลาแดง เขาเซ็นรถไปจากศาลาแดง จนกว่าจะถึงบริษัท
จันทบุรีพาณิชย์ก็กินเวลานาน เขาถือเป็นของสนุก ทั้งเซ็นไปทั้งกล่าวว่า จันทบุรีเซ็นส่ง
มิใช่ขนส่ง

พอถึงแล้วสำรวจตามส่ง เพราะเกรงไม่ปลอดภัย เขาเอารถเก่งตามส่งวัดบรมนิวาส ถึงวัดบรมนิวาสประมาณ ๒ ทุ่ม แล้วก็พักกุฏิหลังสระเต่าตามเคย

โอ้ อนิจจาเอ๋ย เขียนประวัติทุกข์ของตนก็ยืดยาวนักแท้ๆ ไม่มีจบสิ้นได้ เพียงในชาติหนึ่งๆ ก็อเนกปริยายแล้วหนอ ขอขีดหลายในเรื่องชาติๆ ภาพๆ เพียงนี้เทอญ อย่าได้มีภพอย่าได้มีชาติต่อไปในข้างหน้าเทอญ ปฏิบัติน้อยขอให้กลายเป็น ปฏิบัติหลาย ขอให้พ้น อย่าได้มาท่องเที่ยวในสงสารอีกเถิด พี่ชกิลีสมีเท่าใด ขอให้พระปัญญา เผาผลาญให้หมดไป วิมุตติญาณทัศนะจงปรากฏอยู่ทุกขณะลมปราณ และทุกขณะใจ ถวายชีวิตกตัญญูต่อพระนิพพานอยู่ทุกขณะใจ ไม่มีเจตนาอื่นจะมาเป็นเจ้าของหัวใจ ผูกขาดได้ ไหล่หนี่หันทีทีเดียว เจตนาย่อมเป็นยาไอศถล่ำค้ำฉมูก

พบหลวงปู่เทศก์อีก

ครั้นพักอยู่วัดบรมนิวาสคืนแรก ตื่นเช้าไหว้พระภาวนาแล้ว ได้เวลาไปบิณฑบาต ฉันเสร็จแล้วประมาณ ๕ โมงเช้า พระอาจารย์มหาปิ่นก็มาเจอในที่นั้น ก็เตรียมเดินทางไปวัดป่า อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช แต่การไปคราวนี้ได้ขี้มมูลค่าจากวัดบรมนิวาส ๕๐๐ บาท เพราะการโดยสารถไฟฟรีได้ยกเลิกกันทั่วประเทศแล้ว

พอถึงวันใหม่ได้เวลา ก็ไปขึ้นรถไฟด่วนสถานีบางกอกน้อย ออกจากสถานีบางกอกน้อยเป็นเวลา ๕ โมงเช้า ถึงจังหวัดสุราษฎร์ฯ ก็ ๖ โมงเช้า ก็ลงรถไฟบิณฑบาตฉันรถไฟก็ไปจอดที่นั่นเพราะข้ามแม่น้ำตาปีไม่ได้ สะพานถูกทำลายสมัยสงครามญี่ปุ่นกับอังกฤษ ฉันเข้าเสร็จแล้วก็ข้ามเรือไปต่อรถไฟปากฝิ่งโน้น ไปถึงวัดป่าร่อนพิบูลย์ ประมาณบ่าย ๒ กว่าๆ แล้วพักอยู่ที่วัดป่าร่อนพิบูลย์นั้นหลายคืน เห็นอักษรที่หน้ากุฏิว่า สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา รัชกาลที่ ๕ มีกุฏิอยู่หลายๆ หลังพอควร มีพระอยู่ชั้นองค์เดียว อากาศเย็น มีน้ำตกจากเขาข้างทางรถไฟ ทิศตะวันออกไม่ไกลพอ ๓ เส้น มีรอยพระบาทสร้างจำลองแต่รัชกาลที่ ๕ พร้อมวัด เห็นแล้วก็รู้สึกสดลึงแวช รักเคารพในใจว่า พระวงศ์พระตระกูลของสมเด็จพระบรมราชาและสมเด็จพระบรมราชินีนาถนี้ไม่ว่าจะยุคใดๆ ก็ดี ย่อมทรงเคารพรักพระพุทธศาสนาอยู่เป็นเยี่ยงอย่างอันเลิศของประชาชนชาวพุทธตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มาแต่ครั้งพุทธกาล เป็นพระหัตถ์ข้างขวาของพระพุทธศาสนาอย่างประเสริฐแท้ๆ แลหนอ

เล่าเรื่ององค์หลวงปู่เทศก์ต่อไป ขณะที่ไปถึงร่อนพิบูลย์แล้ว หลวงปู่เทศก์มิได้อยู่ที่นั่น องค์ท่านไปพักอยู่วัดพิศาล จากร่อนพิบูลย์ไปทางทิศใต้ประมาณหนึ่งกิโลเมตร โดยคาดคะเนประมาณดู ตื่นเช้าบิณฑบาตฉันเสร็จ ก็พากันจัดแจงบริหาร แล้วเดินไปถึงวัดที่องค์ท่านพักอยู่ แล้วพบพระอาจารย์คำผายและพระอาจารย์พรหมอยู่ที่นี่ กำลังจับเส้นถวายเป็นอยู่ พระอาจารย์คำผายและพระอาจารย์พรหมนี้ ได้ลงไปทางปักข์ใต้แต่หลายปีแล้ว เป็นพระภาคีสถานทั้งนั้น

พอข้าพเจ้ากราบหลวงปู่เทศก์ครั้งที่หนึ่งแล้ว เกิดสลดสังเวชในใจว่า เราพลัดพรากจากพระเถระผู้ใหญ่ภาคีสถานแล้วลงมาทางนี้อีก ก็ได้พลัดพรากอีก เป็นเวลาเกือบ ๓ เดือนหนอ เพิ่งได้มาพบขณะนี้แลหนอ เต็มตื่นเช้าแล้ว น้ำตาก็ไหลอาบแก้มเลย องค์หลวงปู่เทศก์หัวเราะแล้วทลายใจออกมาว่า “คนเคยได้ออยู่กับพระผู้ใหญ่ฝ่ายปฏิบัติ เมื่อพรากไปไม่เห็นหนาน พอเห็นเช้าก็สลดใจ”

องค์ท่านทายถูกไม่มีผิดเลยแม้แต่น้อย แล้วก็พักอยู่นั้นคืนหนึ่ง ตื่นเช้าบิณฑบาตฉันเสร็จ องค์ท่านก็พาหมูกลับมาพักวัดป่าร่อนพิบูลย์ต่อไป

ครั้งพักอยู่ ๒-๓ วัน องค์ท่านกับท่านอาจารย์มหาปิ่นและคุณเกษมก็ข้ามทะเลไปภูเกิดเพื่อไปสืบทอดที่จำพรรษา เพราะเป็นเดือนมิถุนายนแล้ว แล้วปล่อยให้ ๕ องค์นี้พักอยู่ร่อนพิบูลย์ไปพลางก่อน มีท่านอาจารย์จันทร์โสมเป็นหัวหน้า

อนิจจา สังขารา ทุกขา อีก ๔-๕ วัน ก็ได้รับโทรเลขด่วนว่า “ให้โดยสารรถไฟไปลงที่อำเภอกันตัง จ.ตรัง ไปพักที่สถานบำเพ็ญบุญ รอขึ้นเรือที่ท่าเรือ” พอถึงวันหลัง เวลาบ่ายประมาณ ๒ โมงกว่า โยม อ.ร่อนพิบูลย์ ก็ส่งขึ้นรถไฟกลับไปอำเภอทุ่งสง แล้วจากทุ่งสงตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เพราะรถไฟขบวนนี้ขึ้นมาจากทางสงขลา ถึงทุ่งสงแล้วเลี้ยวซ้ายหักคิโนไปทิศตะวันตกเฉียงใต้ แล้วไปจอดที่ปลายทางท่าเรืออำเภอกันตังฝั่งมหาสมุทรอินเดีย พอไปถึงแล้วก็ไปพักนอนแรมอยู่ที่ป่าจากสถานที่ทำบุญ ตื่นเช้าบิณฑบาตฉันเสร็จ ก็ได้รับจดหมายอีก ๒ ฉบับ เป็นจดหมายที่ไม่ปิดซอง เนื้อความในจดหมายว่า

ขอให้คุณหล้าเอาจดหมายฉบับนี้ส่งที่อำเภอกันตังด้วยตนเอง แล้วตอนเย็นรอลงเรือไปภูเก็ต แล้วให้พากันไปพักวัดจีน แล้วรออยู่นั้น ตอนบ่ายจะมีรถมารับไปโคกกลอย จ.พังงา (ส่วนการฉันนั้น โยมเขาจะ มาเลี้ยงที่วัดจีนนั้น)

แล้วก็รีบไปส่งจดหมายที่อำเภอเพราะไม่ไกลจากที่พัก ไปองค์เดียว พอขึ้นไปถึง ที่ว่าการอำเภอ เจ้าขุนมูลนายอำเภอนี้แปลกมาก พากันลุกยืนขึ้นยกมือประนมพร้อม กันหมด เราก็บอกว่า “เป็นสุขๆ” แล้วยื่น จ.ม.ให้ เขารับอ่านในที่ประชุมเห็นว่า

ที่พักวัดโคกกลอย จ.พังงา

วันที่... เดือน.... พ.ศ. ....

เจริญพร คณะกรรมการอำเภอนี้ทุกท่านที่นับถือไว้ในพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน ขอรบกวนวิงวอนว่าให้ นายโพธิ์ เดชผล ศุภกากร ส่งพระธุดงค์ที่พักรออยู่สถานที่ทำบุญลงเรือถึงภูเก็ตให้โดยด่วนด้วย หวังว่าคงไม่ขัดข้อง และก็คงเป็นบุญอยู่มีน้อยเลย

ด้วยความนับถือ

พระมหาปิ่น ชลิตโต

แล้วก็ลาเขากลับที่พักวัด ๔ โมง ก็มีผู้มาบอกว่าขอนิมนต์เตรียมตัวไปทำเรือ เพื่อลงเรือ แต่เรื่อนั้นจะออก ๖ โมงเย็น ก็จำได้ไปคอยก่อนเพราะจะสะดวกที่หนึ่ง

ภูเก็ต-พังงา

ครั้นได้เวลา ๖ โมงเย็นแล้ว เรือก็ออก คนที่อยู่ในเรือนั้นประมาณ ๒๐๐ คน เรือตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นฤดูที่มีคลื่นจัด เป็นเดือนมิถุนายนข้างแรม ตั้งใจภาวนาไม่หยุดไม่หย่อนเพราะเสี่ยงชีวิตหนักเข้า เราอยู่สำนักธรรมดาก็เสี่ยงชีวิตประจำวันอยู่ทุกลมปรานแล้ว ไฉนจะไว้ใจในชีวิตได้ คลื่นมาแต่ละลูกละลูก ก็เกือบเท่าภูเขาเสียแล้ว เรือกระโดดคลื่นเป็นระยะๆ เรือผินหน้าสู่คลื่น เพราะลมพัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ คลื่นก็ต้องมาตามลม จะผินข้างเรือให้สู่คลื่น เรือก็ต้องจม ถ้าพิจารณาห้องเข้าหาธรรมแล้วนั้น ยังเป็นคลื่นภายนอกอยู่ คลื่นภายในคือ โลภ โกรธ หลง เป็นคลื่นที่กระทบกระเทือนอยู่ในชั้นธลันดานจนเคยชิน ผู้มีกิเลสมากก็คลื่นมาก ผู้มีกิเลสเบาก็คลื่นเบา ผู้ไม่มีกิเลสเลยคลื่นก็ไม่มีเลย เรือคือใจก็มีได้โอนเอียงไปทางใด แต่เป็นของพุดง่ายทำได้ยาก เพราะข้างลงมือทำเป็นของยาก ซ่างปากทำเป็นของทำได้ง่าย ยากกับง่ายก็ขึ้นอยู่กับผู้ชอบและผู้ไม่ชอบ

ครั้นเรือจอดที่ทำภูเก็ตแล้ว ก็เดินไปวัดจีน ไกลจากท่าเรือประมาณ ๑๕ เส้น ญาติโยมมาใส่บาตรที่นั่นเป็นเวลาประมาณ ๕ โมงเช้า พระจีนอยู่ที่ห้องค์เดียว ๕ พรรษา นุ่งกางเกงขากว้างยาว แกทักทายปราศรัยดี แกฉั้นแจ ครั้นฉันเสร็จแล้ว พระจีนก็พาเข้าไปชมที่กุฎิวิหาร มีรูปพระกัจจายนะเหมือนกัน แกถามว่า “พูดภาษาจิงเบ็งไหม” ตอบว่า “ไม่เบ็ง”

พอเวลาบ่าย ๒ กว่าๆ รถพังงาก็มารับ รถวิ่งไปประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ก็ข้ามน้ำอีก ข้ามเรือ เขาเรียกว่าท่าฉัตรไชย ไปถึงฝั่งนั้นเขาเรียกว่าท่าหนูน เป็นเขต จ.พังงา อ.ตะกั่วทุ่ง ขึ้นรถยนต์ต่อไปอีกประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ก็ถึงสี่แยกโคกกลอย คือแยกหนึ่งไปภูเก็ต แยกหนึ่งไปตะกั่วป่า แยกหนึ่งไป จ.พังงา แยกเล็กๆ ไปทะเล แล้วทำวัดป่าขึ้นที่นากลาง ใกล้โคกกลอยนั้น เป็นดินราบ ไปบิณฑบาตได้สองทาง คือไปทางโคกกลอยทางหนึ่ง ไปทางนากลางทางหนึ่ง

พรรษา ๖ จำพรรษาโคกกลอย

ในปีนั้นญาติโยมทาง จ.พังงา จัดวัดขึ้นด่วนๆ ได้ ๔ สำนัก เพราะก็จวนเจ็จจะเข้าพรรษาแล้ว สำนักกระโสมให้ท่านอาจารย์มหาปิ่นเป็นหัวหน้า สำนัก อ.ท้ายเหมืองให้พระอาจารย์จันทร์โสมเป็นหัวหน้า สำนักกาไหลให้อาจารย์สามเป็นหัวหน้า สำนักโคกกลอยนากลาง องค์หลวงปู่เทสก์เป็นหัวหน้า

พระอาจารย์มหาปิ่นมาขอข้าพเจ้าไปอยู่ด้วย แต่องค์หลวงปู่เทสก์ไม่ยอมให้ เพราะมีเหตุผลว่า “คุณหล้าเคยได้อยู่กับพระผู้ใหญ่มานานปี กำลังว่าเหว่ จงให้อยู่กับผมไปก่อน คุณอรุณก็เช่นกัน” มีคุณเพชร พระ จ.ชุมพร อ.หลังสวนไปด้วยอีกองค์ คุณเกษมก็อยู่ด้วยกัน เหลือนอกนั้นก็แล้วแต่เห็นสมควร คืออาจารย์พรหมา อาจารย์คำผาย และยังมีหลวงพ่อคำพัน มีลูกศิษย์ไปอีก ๕ รูป ท่านเที่ยวอยู่ตามแถบนั้นก็เข้ามารวมกัน แยกกันอยู่

ความอลเวงของญาติโยมและฝ่ายมหานิกายกระทบกระเทือนกันทางวาจาขึ้นเป็นธรรมดา เพราะภูเก็ต พังงา ไม่เคยมีธรรมยุต แต่ผลสุดท้ายก็ลงเอยอยู่กับกรรมและผลของกรรมของใครของมันตามธรรมชาติของธรรม ไม่มีศาลใดๆ จะมาตัดสินให้ใครแพ้ใครชนะได้ในโลก ไม่ว่าโลกยุคไหนๆ บุคคลผู้ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมแล้วมักจะถือแพ้อิทธิชนะภายนอกเสมอ ด้านจิตใจก็เข้าหาพระพุทธรศาสนาไม่ถึงความจริงได้ มักจะสูกเอาเผากิน ทั้งคว่ำทั้งหงาย เพราะไม่กลัวเจอก้าง และมักจะทำชั่วในที่ลับและที่แจ้ง

ผู้เชื่อกรรมและผลของกรรมลงได้สนิท ผู้นั้นจะไม่ทำความชั่วในที่ลับและที่แจ้ง แม้จะทำความดี ก็ไม่ทำเพื่อจะอวดจะอ้างใครๆ ทั้งนั้น ย่อมทำความดีได้สนิททั้งที่ลับ

และที่แจ้จ้ง เรียกว่า สุปฏิปันโน คือ ปฏิบัติดีปฏิบัติตรง พอได้ข้ามบุพพชนคนหนาไปแล้ว ด้วยปัญญาอันรู้ทางเดินตรง ไม่แหวะซ้ายไม่แหวะขวาเลย ไม่สุมเดา

ครั้งจำพรรษาในโคกกลอย กลางพรรษานั้น ได้เคารพรักปฏิบัติที่หลวงปู่มั่นพาทำมา มีจุดดวงควัตร เป็นต้น ก็เกิดปัญหากับผู้ต้องการจะลดหย่อนบ้าง แต่องค์หลวงปู่เทศก์องค์ท่านเทศน์บ่อยๆ ว่า “พากันตั้งใจปฏิบัติอย่าลืมหักตัว ธรรมวินัยเป็นของเก่า มิใช่ของใหม่เลย”

ข้าพเจ้าเห็นดีด้วย ถ้าเปลี่ยนตามยุคตามสมัยตามกาลเทศะไปหมดทุกอัน ไม่มีขอบเขต ก็จะไม่มีข้อวัตรปฏิบัติอันใดจะเหลืออยู่ พรรคทางกิเลสเป็นพรรคมีเสียงมาก พาดังจิตใจให้ระอาและหย่อนลงได้ง่าย เราซึ่งสายระเดียงตากผ้าก็ว่าตั้งจนหมดกำลัง แต่เมื่อถูกแดดมา พร้อมทั้งตากผ้าพาด ก็หย่อนลงจนลากดิน จนได้ก็ดี เมื่อปัจฉัย ๔ บริบูรณ์มาบ้าง ข้อวัตรปฏิบัติก็หย่อนลงไปที่ละเล็กทีละน้อย เมื่อปัจฉัยไม่บริบูรณ์บ้าง ก็คอยแต่จะระอาอีก เมื่อผู้เข้ามาบวชในพระพุทธานุศาสน์ไม่มีเจตนาเพื่อพ้นทุกข์ในสงสารแล้ว นโยบายที่เป็นไปในมโนภาพย่อมปีนเกลียวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ย่อมเป็นเจ้าเล่ห์เจ้ากลมายาอยู่นั่นเองทีเดียว

หลวงปู่มั่นในนิมิต

วันหนึ่งประมาณเวลา ๖ หุ่่ม สนใจในข้อวัตรของหลวงปู่มั่นในยุคบ้านหนองผือ สกลนคร ไม่อยากให้หลุดไปสักอันเลย แล้วก็พิจารณาสังขารสัญญาจากลัทธิจากบุคคล ในเงื่อน ๒ พร้อมกับลมออกเข้าว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดวรรค ไม่ขาดตอน เงียบลงไป ได้ปรากฏเห็นองค์หลวงปู่มั่นมายืนบรรจงห่มผ้าเฉวียงป่า เอามือซ้ายหย่อนเหยียดลงใต้ท้อง เอามือขวาเหยียดลงประทับมือซ้าย ทอดจักษุลงพอ ชั่วแฉก สะพายย่ามทางขวา เป็นย่ามใหม่ มีสิ่งของอยู่ในย่ามด้วยเพราะย่ามพองๆ อยู่ ทำทางยื่นจงกรมและทำทางปลงธรรมสังเวชอีก ผินหน้ามาทางทิศใต้ ยืนอยู่ดินราบๆ ห่างจากกุฏิข้าพเจ้ามาทางทิศใต้ประมาณ ๕ วา ห่างจากกุฏิหลวงปู่เทศก์ไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๑๒ วา ผินหน้ามาทางกุฏิหลวงปู่เทศก์ ในเวลานั้นข้าพเจ้าอยู่ที่กุฏิหลวงปู่เทศก์ ทำกิจธุระอันใดอันหนึ่งอยู่ และหลวงปู่เทศก์ก็อยู่ในกุฏิของท่าน แต่กุฏินั้นมีได้กั้น โลงโถงอยู่

พอข้าพเจ้าเหลือบไปเห็นองค์หลวงปู่มั่นยืนในมรรยาทปลงธรรมสังเวช จิตใจ ก็เกิดปีติยินดีว่า อ้า องค์หลวงปู่มั่นผินหน้ามาใส่ เรียบมาก งดงามมาก นึกในใจได้ โดยเร็วว่า เราต้องเหาะคุกเข่าพร้อมทั้งประนมมือไปให้สูงประมาณนั้นแล้วค่อยพยุลงต่อหน้าไถ่เกล้าฟ้าท้าองค์หลวงปู่ พร้อมทั้งประนมมืออยู่เป็นนิจ นึกอย่างนี้ได้ รวดเร็ว แล้วก็เหาะพร้อมทั้งคุกเข่าพร้อมทั้งประนมมือไปโดยรวดเร็ว แต่พอไถ่องค์หลวงปู่ประมาณ ๑ ศอก ก็ค่อยพยุลงจรดพื้นดิน พร้อมทั้งแหงนคอขึ้นแลหน้า องค์หลวงปู่ แม่น้ำตาไหลออกด้วยซ้ำ

องค์หลวงปู่ถามว่า “ท่านจะเปลี่ยนย่ามไหม”

เรียนองค์ท่านว่า “ไม่เปลี่ยนดอก ข้าน้อย เพราะย่ามอันนี้ใช้อยู่เดี๋ยวนี้ก็เป็นของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ให้”

แล้วองค์ท่านถามอีกเป็นครั้งที่ ๒ ว่า “เอาย่าม” พร้อมทั้งเอื้อมมือให้

เรียนว่า “ข้าน้อยไม่เอาดอก ย่ามเดิมที่ใช้อยู่นี้ก็ยิ่งดี ๆ อยู่ไม่ทันขาด และก็เป็นย่ามที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ให้”

แล้วองค์หลวงปู่ก็หายตัวไปในขณะนั้น ข้าพเจ้าก็นั่งคุกเข่าประนมมือ จิตพะวงอยู่ที่เก่า ยังมีได้เคลื่อนที่ไปไหน อีกสักครู่ท่านก็มายืนที่ใกล้ๆ ที่เดิมนั้นอีก “เอา เอาย่าม” เรียนว่า “ข้าน้อยไม่เอาดอก” ยืนย่นอย่างเดิมอยู่

องค์ท่านกล่าวว่า “โยมกำลังจะมหาเรามาก เราจะไปดอก” ว่าแล้วก็หายตัวไปเลย จิตก็ถอนออกมา เห็นลมหายใจออกเข้าอยู่ พร้อมทั้งพิจารณาไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรายู่ แต่น้ำตาปรากฏเปียกแก้ม ส่วนตาน้ำใสแจ้วอยู่ไม่ใช่หลับ รสชาติอันนี้จำได้ชัด ไม่มี เทวดา มาร พรหม ใดๆ จะมาทำให้ลืมได้จนวันสิ้นลมไป

ครั้งเป็นวันใหม่ ได้เวลาโอกาสอันยากก็ไปกราบเท้าเรียนถวายเป็นองค์หลวงปู่เทศก์อย่างพิสดาร องค์ท่านตอบว่า “ผมก็เหมือนกัน ถ้าเราเคารพหนักในครูบาอาจารย์องค์ใด ย่อมปรากฏมาให้เห็น ยามเราสนใจธรรมในข้อวัตรต่างๆ แต่ไม่ใช่เราสงสัยปฏิบัติ ข้อวัตรมาส่งเสริมเจตนาดีของเราด้วยอุบายต่างๆ เป็นเรื่องทดสอบเราอยู่ในตัวว่าหนักแน่นในธรรมเพียงไร ตัวของเราเองก็ทดสอบเราเองได้ในตัว ซึ่งน้ำหนักของตัวได้ไม่สงสัยเลย”

แล้วองค์หลวงปู่เทศก์ถามต่อไปว่า “ถ้าพิจารณานอกๆ ออกมากกว่านั้น คุณได้ความว่าอย่างไรในเรื่องนี้”

กราบเรียนองค์ท่านว่า “ได้ความบ้างตามประสา แต่จะถูกหรือผิดก็ไม่ทราบได้ ถ้าไม่ถูก ให้พระอาจารย์โปรดแก้โทษเถอ ได้ความว่า หล้าเอ๋ย ข้อวัตรปฏิบัติที่เราพาทำอยู่

ยุคหนองผือ นั้น อันเกี่ยวกับหมู่สังคมตามความนิยมของกาลเทศะ จะเปลี่ยนตามหมู่เพื่อนบ้างก็ได้ ส่วนด้านจิตใจภายในของใครของมัน เป็นส่วนหนึ่งดอก เหตุนี้จึงซ้าๆ ซากๆ ในการจะเปลี่ยนยามให้ แต่ด้วยอำนาจถือสัจย์ว่าจะไม่ยอมเปลี่ยนองค์หลวงปู่มันจึงไม่ใช่อุบายขู่เข็ญให้เปลี่ยน จึงหายตัวไปโดยสุภาพ กระผมพิจารณาได้อย่างนี้ จะถูกหรือผิดประการใดหนอครับ”

องค์หลวงปู่เทศก์ตอบว่า “เออ คุณแก้ปัญหามาของตนเองมีเหตุผลพอ ถ้าให้ผมแก้ผมก็แก้อย่างนั้นละ” แล้วก็จบไปในเรื่องนี้

ครั้นต่อมาพรรษาที่ ๒ ยุคภูเก็ต พังงา ทางภูเก็ตก็เพิ่มขึ้นอีก ๒ สำนัก คือเขาโต๊ะแซะ หลังศาลจังหวัด ตำบลบางजू อ. เมือง จ. ภูเก็ต และสนามบินภูเก็ต เพราะมีครูบา-อาจารย์และหมู่เพื่อนทยอยกันลงไปเรื่อยๆ ไม่ขาด องค์หลวงปู่เทศก์ได้จำพรรษาที่ภูเก็ต พระอาจารย์เหรียญ วัดป่าตะโหนดสวนพริก อำเภอตะกั่วทุ่ง พระอาจารย์มหาปิ่น วัดปากาไหล อ. ตะกั่วทุ่ง อาจารย์จันทร์โสม อ. ท้ายเหมือง ส่วนใหญ่ไปประชุมกันที่องค์หลวงปู่เทศก์อยู่ เพราะไปมาสะดวกเรื่องรถยนต์

ปีที่ ๒ ที่ ๓ ข้าพเจ้าจำพรรษากับพระอาจารย์เหรียญ มีหมู่ปีละ ๕-๖ องค์ กุฏิปูฟากมุงจากกันจากทั้งนั้น ถุดูแล้ง ข้าพเจ้าชอบไปวิเวกองค์เดียวตามควนเขาดินบ้าง ควนเขาหินบ้าง เพราะภูเก็ต พังงา มีแต่ภูเขาเป็นตึบๆ แต่ก็มีเหมืองแร่ เหมืองดีบุก และสวนยางเป็นตึบเหมือนกัน มีสัตว์ป่าเป็นตึบๆ เหมือนกัน เพราะเขาไม่รังแกสัตว์ป่าเหมือนภาคอีสาน แต่เขารังแกปลาทะเล กุ้งทะเล หอยทะเล โจรผู้ร้ายมีน้อยนักหนาแท้ๆ

กติกากองคณะสงฆ์

องค์หลวงปู่เทศก์มีปัญญามากมายนักหนา หลากๆ นัยที่เฝ้าออกใช้กับลูกศิษย์ องค์ท่านกล่าวกับลูกศิษย์ที่จำพรรษาปีอยู่โคกกลอยว่า “พวกเราอยู่อาศัยที่นี่จะเจริญ และเสื่อมอย่างไร ขอให้ตอบได้ตามความเห็นอิสระของตนไม่ให้เกรงใจ” องค์หนึ่ง ก็เรียนตอบอย่างหนึ่ง ไปคนละแง่ แต่ความหมายของเนื้อเรื่องก็ลงรอยเดียวกัน ผิดแต่ ตรงๆ หรืออ้อมเท่านั้น

พอถึงวาระข้าพเจ้า ก็เรียนตอบแบบเถตรงว่า “ส่วนพ่อแม่ครูบาอาจารย์ขอยกไว้ บนกระหม่อม เพราะรู้เท่า รู้ทัน รู้มัน รู้ตน โดยส่วนเฉพาะองค์แล้ว ส่วนผู้น้อยที่ยังไม่รู้อิโหน่อิเหน่นั้น จะเจริญขึ้นยากครับผม” องค์ท่านถามว่า “เพราะเหตุไร” เรียนตอบว่า “เพราะเหตุว่าสถานที่ไม่อำนวย มีแต่น้ำมากและเป็นภูเขาสูงชันเป็นส่วนมาก ที่ไหนพอ ปีนป่ายได้ก็เป็นสวนยาง เหมือนแร่ เหมือนตีบุก นา สวน เขาไปเสีย ส่วนบุคคล จีวร บิณฑบาต เกล็ดช พอเป็นไปได้อรับผม”

องค์หลวงปู่คำนี้แบบเย็นๆ แล้วไม่พูดว่าถูกหรือผิด แล้วผ่านไปเรื่องอื่น พระอาจารย์มหาปิ่นกล่าวต่อไปว่า “การตัดรับนิมนต์ออกคงจะดีเพราะยุ่งเหยิง” คุณอรุณ กล่าวไว้ว่า “ถ้าไม่รับนิมนต์ ก็ไม่รับทั้งคนรวยและคนจน ให้เสมอภาค ถ้าคนรวยเขาเอารถ มารับ เราก็ปรี๊ดไป ก็ถูกโจมตีจากคนจนอีก หรือประการใดขอรับ” แล้วก็หัวเราะกัน แบบซนๆ ก็ตกลงไม่ได้กันในเรื่องนี้ น้ำมนต์น้ำพรตตัดออก เรื่องสำเร็จได้ ยินดีผ้าบังสุกุล อันนี้ได้ ไม่ให้มีมูลค่าส่วนตัวอันนี้ได้ มูลค่ากลางสงฆ์ และค่าเดินทาง หรืออะไรๆ ให้ขึ้น กับญาติโยมจะทำกัน ไม่ให้พระรู้จักจำนวนด้วย จะต้องการอะไรกับโยม ให้สงฆ์และพระ เถระทราบก่อน มิฉะนั้นแล้วต่างคนจะต่างวุ่นตามอำเภอใจ ข้อนี้ได้กันแนบเนียนอยู่ พอควร การก่อๆ สร้างๆ ที่ได้ลงทุนแต่ประมาณพันบาทขึ้นไป ไม่ให้พระไปริเริ่มเพื่อ ล้วงกระเป๋าเขา ข้อนี้ได้เป็นบางสำนักบางบุคคล แต่ ๓ ปีต้นได้เรียบร้อยอยู่ ต่อมาคง กระจายกระจายบ้าง แต่ข้าพเจ้าได้ ๓ ปี ก็กลับก่อนหมู่ทั้งสิ้น

อุบายกลับอีสาน

การที่ข้าพเจ้าไปเที่ยวต่างจังหวัดนับแต่อดีตที่ล่วงมา ได้นึกในใจเป็นพิเศษว่า ถ้าหากมีชีวิตร่มเย็นชวีญยืน มีอายุพอ ๗๐, ๘๐ แล้ว ส่วนเสนาสนะภายนอกจะเก็บตัวตายในยามแก่ชราที่ไหนหนอ ได้สำเหนียกสถานที่ไว้อยู่เสมอๆ ไม่ได้ไปเที่ยวดูบ้านดูเมืองดูภูมิประเทศภายนอกเฉยๆ แต่เพื่อพันทุกษ์ในสังสารอันนั้นขาดตัวอยู่แล้ว เจตนาอันนี้มีได้ขบถคึน และมีได้บังคับ เพราะมีเจตนาตั้งมั่นก่อนออกอุปสมบทแล้ว มิได้หนักใจในเจตนา

และเวลาที่อยู่ในป่าก็ตั้งใจได้สำเหนียกว่า ถ้าเราอยู่ต่อไปอีกให้ถึง ๔ ปี ก็คงไม่ไหว เพราะสถานที่ไม่อำนวยดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าเราจะไปซึ่งหน้าญาติโยมเล่า ก็เป็นเรื่องกระทบกระเทือนทั้งฝ่ายพระและฝ่ายโยม ทำให้พระมากับเราอีกไม่ต่ำกว่า ๑ องค์ และก็เกรงคุณอรุณจะกลับพร้อม ถ้าหากว่าเราจะทำกลอุบายลาเยี่ยมบ้าน ทั้งค่าไปและค่ากลับในการโดยสาร โยมเขาก็จัดให้พร้อม เมื่อโยมเขากำลังระวางและหวังพระอยู่อย่างนี้ ก็เป็นเหตุให้พิจารณามากขึ้น

เมื่อออกพรรษาแล้วในปีที่ ๓ พอถึงเดือนมกราคม ก็ลาออกวิเวกแต่ผู้เดียว ตั้งใจว่าจะกลับภาคอีสาน แต่มิได้เล่าให้ท่านผู้ใดฟังในเรื่องจะกลับ และจะค่อยวิเวกไปไม่ด่วนโยมและฝ่ายคณะสงฆ์ก็คงสงสัยมาก เพราะเห็นจัดบริหารออกเหลือน้อย รองเท้าก็ไม่เอา ผ้าจีวรและสังฆาฏิตัดใหม่ๆ ย้อมใหม่ๆ ก็ไม่เอา เพราะเห็นว่าผ้าใหม่ เวลาเราได้ถูกซัก น้ำธรรมดาดคราวจำเป็นผ้าจะขาวออก ผ้าไตรเก่าพอจะคุ้มปีอยู่ดังนี้ ผ้าอาบน้ำเอา ๒ ผืน กับผืนเก่า ผ้าอังสะผืนเดียว ผ้าสบงผืนเดียว ผ้าปกหมอนตัดออก เอาผ้าปูนอน คือผ้าอาบปกเอาในตัว ยามตัดออก หนังสือมีแต่ปาฏิโมกข์กับไบสุทธิ เอาผ้าเช็ดหน้าห่อ

ยาแก้พิษสัตว์กัดต่อย ยาตราพระตลับเดียว ไฟเช็กแก๊ส ไฟฉาย มุ้งบาง กวดไม้ใหญ่โต
เท่าไร สะพายบาเดียว

แบกกลดขึ้นรถยนต์ไปลง จ.พังงา ในตัวจังหวัด ไกลจากที่จำพรรษาอำเภอหนึ่ง
ไปพักถ้ำกรรจ์ ทิศตะวันออกไกลจากเมืองหนึ่งกิโลเมตร ได้ข้ามน้ำกว้างประมาณ ๒ เส้น
ลี้กเพียงเข้า ไหลอยู่ไม่ขาด ไหลลงสู่ทะเลใน ให้เข้าใจว่าทางทิศเหนือของเกาะภูเก็ต
เขาเรียกกันว่าทะเลใน ทางทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ของภูเก็ต และทิศเหนือ
ของภูเก็ตก็คือมหาสมุทรอินเดียเราดี ๆ นี้เอง แปลว่า จ.พังงา เป็นแหลมของ จ.สุราษฎร์ฯ
ยื่นออกไปทางมหาสมุทรอินเดีย ภูเก็ตอยู่ในเกาะมหาสมุทรอินเดีย และจังหวัดพังงานี้
อยู่ในหุบเขาลึก หลังเขาตีนเขามีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ งู ลิง ค่าง บ่าง ชะนี หมู อีเก้ง
เสียงผา เป็นต้น ถ้าไล่หนีไปมาก ก็จะเป็นแต่รัจจวนกถาในพรหมชาลสูตร สีสันฉรรค
นักปราชญ์อ่านพบก็จะหัวเราะว่าพูดแต่เรื่องบ้านเรื่องเมือง พระพุทธรูปอะไรอย่างนี้
แปลกมาก จะกลายเป็นพุทธรูปที่ภายนอก ไปอยู่ถ้ำไหนๆ ก็หนีไม่พ้นถ้ากายถ้าใจ
นี้เองจะได้พิจารณากัน สัตว์ป่าที่อยู่ในถ้ำนี้มานานจนตั้งบ้านตั้งเมืองได้ มีอิสระ ก็
คือสัตว์กิเลส ราชสีห์ตัวที่หนึ่ง สอง สาม ก็คือ โลก โกรธ หลง ไฟก็ว่า อวิชชา ก็เรียก
ได้ยศได้นามหลายชื่อแท้ๆ เพราะเป็นเจ้าใหญ่นายโตประจำกายประจำใจ เป็นเจ้าโลก
เจ้าสังขารมานาน เขากลัวแต่กองทัพธรรมอริยมรรคอริยผลเท่านั้น ต่ำกว่านั้นลงมา
เขาไม่กลัวหรอก คล้ายกับรินกับยุ้งไปกัดข้างเท่านั้นแหละ หรือมิฉะนั้นคล้ายกับเอา
ไม้จิ้มฟันไปจิ้มตมูเขา กิเลสก็ไม่หวั่นไหวได้ง่ายๆ

วิเวกถ้ำกักรรจ์

ในขณะที่พักวิเวกอยู่ถ้ำกักรรจ์นั้น ซึ่งเป็นถ้ำดินราบ ถ้ำคล้ายกับวงเล็บ มีแคระสูงประมาณ ๔๐ เซ็นต์ ปูฟากไม้ได้กั้น นอนพอสุดหัวสุดเท้า กว้างประมาณ ๕๐ เซ็นต์ บาตรต้องตั้งไว้ใต้เตียงหัวนอน มีคลองน้ำไหลอยู่หน้าถ้ำ เพดานถ้ำหินสูงประมาณ ๓ เมตร ก็มี ประมาณ ๒-๔-๕ เมตร ก็มี ทางจงกรมก็อยู่กับนั้น ยาวประมาณ ๗ วา มีน้ำไหลอยู่หน้าถ้ำ เป็นคลองลึกเพียงเข่า เขาทำร้านล้างบาตรให้ที่นั่น นั่งสรงที่นั่นก็ได้ น้ำจิตดีใสสะอาด ไม่มีบ้านคนอยู่เหนือน้ำที่ไหลมา ดินเขาต่ำกว่านั้นลงมาประมาณ ๑ เส้น เป็นสวนยางเขา ด้านภาวนาหนักไปทางเมตตา พิจารณาลงมาจนถึงอนัตตาธรรม อันไม่มีเวรอันไม่มีภัยอันไม่มีศัตรู พร้อมกับลมเข้าออก ไม่มีกลางวันกลางคืน เพราะถือว่าต้องพึ่งตนเองหนักเข้า

ตลอดทั้งเข้าไปขากลับบิณฑบาต ฉันในบาตรรวมทั้งหวานคาวตามเคย เพราะกลัววิบัติ ไปบิณฑบาตในเมืองไม่ไกลนัก เต็มบาตรทุกวันทั้งกับพร้อม มีโยมชาวบ้านตามปฏิบัติต่อนั้นเช้า วันละคนไม่ขาด เขามีนิสัยดี คำใดเราบอกอย่างไร แล้วไม่ฝันเลย ลัทธิเชื่อสุจริตมาก เขาว่าเขาไม่ค่อยเห็นพระมาอยู่องค์เดียวอย่างนี้ ถ้ามาก็ ๓, ๔, ๕ องค์ เป็นกลุ่ม ๕ วัน ๗ วัน ก็ไป ก็มักเห็นอยู่แต่สนามกลางเมืองและริมถนนที่คนผ่านไปมา ปักกลดอยู่กับดิน และมักจะมีของขลังมาพร้อมด้วยเป็นอันมาก โดยมากมักเป็นพระทางสงขลา พัทลุง และภาคกลางก็มี และก็มีผู้นิยมชมชอบ

เมื่อขณะเขียนอยู่เดี๋ยวนี้นี้ ได้พิจารณาขึ้นว่าจะเป็นลัทธิใดๆ ก็ตาม ที่อ้างอิงว่าถือ พระพุทธศาสนา หลักพิสูจน์ของการปฏิบัติก็มีอยู่ว่า สิ่งใดที่เป็นการส่งเสริมให้กิเลส มากขึ้น สิ่งนั้นไม่ถูก ถ้าประพฤติถูก กิเลสก็ห้ามลื้อหรือเบาลง หรือเหือดแห้งหายขาดไป ผลร้ายรับต้องปรากฏอย่างนี้แก่ผู้ปฏิบัติขณะที่ทวนดูตนดูใจ มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติ ก็เป็น噩ล่องบาตร เห็นท่านจ้องส่องดูบาตรก่อนลงมือฉัน ก็จ้องดู แต่ไม่รู้ว่าจะมีความหมาย ยังไง การเดินทางใจไปมรรคผลนิพพาน จะติเตียนหนทางที่พระองค์ทรงพระมหา- กรุณาธิคุณเปิดไว้แล้วอย่างโล่งโล่งก็ไม่ได้ ต้องติเตียนใจ สติปัญญาของตนเข้าไป สมนทางเท่านั้น ไม่ได้ลงทุนถางและซ่อมแซมเหมือนทางภายนอก ทางภายนอกต้อง ซ่อมแซมกันอยู่เรื่อยๆ จะเทียบใส่อาหารภายนอก มีผู้หามาให้ครบ มีแต่ล้างมือเปิบ กินก็ดี อาหารนั้นถ้าไม่กินนานไปก็บูดก็เน่า เป็นหนทางที่พระองค์เจ้าถางไว้เตียนก็ดี อาหารที่พระองค์เจ้าปรุงแล้วสุกแล้ว ใส่สำหรับไว้บริบูรณ์แล้วก็ดี หนทางก็ไม่กลับรอกอีก อาหารก็ไม่บูด

ต่อไปในเรื่องผ่านเมืองพังงาไปบิณฑบาต บรรดาผู้ที่มาลัดใส่บาตรพระหลวงพ่อนี้ เขาร้องวิงวอนประจำว่า ขอให้เทวบุตรเทวดา อินทร์ พรหม พระยม พระกาฬ จตุโลกบาล ทั้ง ๔ จงรักษาพ่อท่านอย่าให้มีอันตรายใดๆ ทั้งสิ้น เพราะหวาดเสียวเหลือเกิน เขาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังดังนี้ จะเป็นคำเท็จจริงอย่างไร ก็มอบให้เป็นเรื่องของเขา ผู้เขียน ก็ไม่รับได้ ไม่รับเสียด้วย แต่ก็คงเป็นคำจริง เพราะเราภาวนาหนักไปในอัมปมัญญา

ตามความจริงแล้ว เลือมันเอาคนตัดยางไปกินบ่อยๆ อยู่ตามแถบนั้น เพราะการ ตัดยางเขานิยมกันแต่เช้ามีด มัดตะเกียงไฟติดหน้าผาก แต่ตี ๓ ตี ๔ เป็นส่วนมาก สำหรับผู้กล้าหาญ เขานิยมกันว่ายางมันไม่แห้ง มันออกดีในเวลาตอนกลางคืน ได้ยิน ฐุใหญ่ร้องอยู่ใกล้ประมาณ ๑๕-๑๖ วา แต่มิได้เห็นตัว ชะรอยมันจะร้องอยู่ในรูที่เป็น รูเป็นโพรงเข้าไปในเขา ส่วนเสียงนั้นไม่ปรากฏเห็น หรือมันมามองดูก็ไม่ทราบได้ เพราะ เป็นหุบเขาแหลมๆ เข้าไป แต่คราวล่วงมา ไปวิวเภาที่บางนุ ที่ควนเขาดิน คนเดียว อ.ตะกั่วทุ่ง มันมาร้องอยู่ใกล้ๆ อย่างอาจหาญมากนักหนา คราวอยู่วัดป่ากระโสม ตะหนดสวนพริก ตะกั่วทุ่ง ก็ ๖ โมงเย็น มันออกมาสูดกลิ่นเล่นอยู่ตามทางที่ลัดไปมา

ระหว่างกฤตต่อกฤตที่เป็นทางแคบๆ อันเป็นกฤตบนควนเขาตินที่อยู่ไกลหมู่บ้าน พอมัน
เหลือบเห็นข้าพเจ้า มันก็กระโดดเข้าป่าหญ้าฝรั่ง (สาบเสือ) เสี่ย ความกลัวตายของสัตว์
ที่มีกิเลสอยู่นี้ต้องมีกลัวกันทั้งนั้น เว้นพระอรหันต์เสี่ย เหลื่อนั้นต้องกลัวกันไม่มาก
ก็น้อย ท่านผู้ดับตัณหาได้สิ้นเชิงแล้ว ความขลาดกลัวชนพองสยองเกล้าย่อมไม่มี
แต่คนโดยมากชอบมอบให้โรคเส้นประสาทเป็นส่วนมาก และก็ขอฝากท่านผู้รู้ไว้ด้วย
การเขียนเกี่ยวกับธรรมชั้นสูง มิได้ยืนยันเข้าข้างตัวฝ่ายเดียว เพราะจะกลายเป็นมานะ
ความถือ ดิ่งลงไปหน้าเดียว ถอนได้ยากอุปาทาน

อาจารย์ภูเขาทอยพาให้เข็ดหลาบ

ครั้นพักทำความเพียรอยู่ถ้ากรรจ์ประมาณ ๒ เดือนแล้ว จิตสังขารก็คิดอยาก จะข้ามเขาทอย ไปทางอำเภออ่าวลึก ซึ่งเป็นเขตจังหวัดกระบี่ จึงถามโยมว่า “โยมเอ๋ย อาตมามาพักอยู่ที่นี้ก็สะดวกสบายพอควร วันเวลาชีวาก็ล่วงไป นึกอยากจะไปเที่ยวต่อ ไปทางอำเภออ่าวลึก ภูเขาขวางหน้าอยู่นี้มีที่ข้ามไปได้หรือไม่”

เขาตอบว่า “ไม่ยากให้ท่านไปง่าย เพราะประชาชนเขาจะขนดินทรายมาปูพื้นถ้า ให้พ่อท่านอยู่” ตอบเขาว่า “อาตมามาเดินไปข้างหน้าเพราะเกรงจะไม่ได้เที่ยวหลายแห่ง โยมเอ๋ย แม้จะไม่มีพระอยู่นี้ การขนทรายมายังสะดวกดี เพราะพระมาพักจึงจะขน เป็นการไม่สะดวกเท่าไรในฝ่ายพระ เพราะลำบากหลบกับญาติโยมที่ผ่านไปมาอันเป็น เพศหญิง เรารีบทำไว้ก่อนพระมาพักดีกว่านะ”

เขาตอบว่า “ถ้าพ่อท่านไปแล้ว ใครหนอจะพอใจชน เพราะไม่มีกำลังใจ เพราะ ไม่เห็นพระ”

ตอบเขาว่า “ถ้าอย่างนั้นก็รอไว้ก่อน ต่อเมื่อมีพระมาในอนาคต จงพากันขนเนื้อ จะอย่างไร อาตมาก็จะได้ลาไปตามแผนทีวางไว้ พวกเราจะอยู่ไกลกันขอบฟ้าแดนดินใดๆ ก็ตาม ต่างก็ถึงพุทธ ธรรม สงฆ์ เป็นสรณะอยู่ ได้ชื่อว่าอยู่ใกล้กันโดยธรรมแลนะ” แล้วก็หมัดปัญหากัน

แล้วเขาพูดว่า “ถ้าจะไปจริงๆ จะได้นิมนต์กลับไปทางตลาด จะส่งพ่อท่านไป ทางเรือจะสะดวกและถึงเร็ว”

ถามโยมว่า “ภูเขาทอยนี้ ได้ยินเขาเล่าว่ามีคนข้ามมาข้ามไปได้ด้วยผีเท้า”

เขาตอบว่า “ได้อยู่ก็จริง แต่ชันมากสูงมาก บ่าย ๔ โมงเย็นจึงจะถึงตีนเขาทางทิศตะวันออก”

ตอบเขาว่า “ถ้าอย่างนั้นอาตมาก็อยากจะทดสอบดูว่า อาตมาจะกล้าเป็นกล้าตายเพียงขนาดไหน ขอโยมจงไปส่งให้ถูกทางช่องข้ามเถิด”

ว่าแล้ว เขาก็พาไปแบบผืนๆ เขาพาไปตามตีนเขาประมาณ ๘ เส้น ก็เห็นหนทางข้ามลัดเขาแคบๆ พอสังเกตเห็นได้ เขาบอกว่า “ไม่มีเส้นปลีกดอก อย่านำไม้เท้าและขลุ่ยเลย”

ตอบเขา “ถ้าอย่างนั้นขอให้โยมกลับโดยสวัสดิภาพเทอญ” เขายกมือไหว้แล้วก็กลับ

แล้วก็ตั้งใจภาวนาพร้อมกับชาแก้วป็นภูเขา บางแห่งก้าวได้ที่ละคืบ บางแห่งก้าวได้ที่ละก้าวคืบ บางแห่งก้าวได้ที่ละศอกก้าว ไปยังไม่ถึงหลังเขาก็พักเหนื่อย ผินหน้าลงทางที่ปีนขึ้นมา เอาสันสองสันยื่นที่เป็นหลุม หนีบกลดไว้กับรักแร้ สะพายบาตรเจวียงป่าให้แน่น เอาฝ่ามือสองฝ่าแบออกกดพื้น ตัวยั้งน้ำหนักอยู่ที่สันสองสัน อยู่ที่ก้น อยู่ที่ฝ่ามือทั้งสองที่กดลงสนิทพื้น พักบรรเทาทุกข์กายอยู่กับหนทางที่นั่นประมาณ ๑๐ นาทีแล้วก็ค่อยพยุงตัวยืนขึ้น ปีนขึ้นต่อไป ประมาณเที่ยงวันก็ถึงหลังเขา เหนือออกโขกโขนเดินไปไม่พอ ๑๕ วา ก็ชันริบหรือลิ่งอีก ลงยากกว่าปีนขึ้นอีกเสียด้วย เพราะได้หามล้อยั้งลงๆ แบบเบาที่สุด พอถึงตีนเขาก็ ๔ โมงเย็นกว่าๆ แล้วเหลียวคืนหลังที่ข้ามมาเข็ดหลาบมาก ไม่เสียตายไม่อาลัยว่าจะข้ามอีก ระอามาก น้ำก็ไม่ได้ดื่มเลย อาจารย์ภูเขาทอย จังหวัดพังงา พาให้เพิ่มความเข็ดหลาบในสงสารสาครยิ่งขึ้น อาจารย์เกิดอาจารย์แก่ อาจารย์เจ็บ อาจารย์ตาย อาจารย์วิโยคพลัดพราก อาจารย์ปรารถนามิได้สมหวัง อาจารย์อนิจจัง อาจารย์ทุกขัง อาจารย์อนัตตา เป็นอาจารย์สอนให้เข็ดหลาบในวัฏสงสารอยู่ ไม่เลือกกาลไม่เลือกเวลา แต่ขออย่าให้เป็นผู้ทวนทวนตาบอด รับฟังรับพิจารณาอยู่ไม่เลือกกาล จึงจะคุ้มค่าแห่งความหลงและความไม่หลง มิฉะนั้นแล้ว ก็ไปไม่รอดจากความหลงๆ ไหลๆ หลำๆ ได้

ครั้นตกถึงตีนเขาแล้ว เป็นทุ่งนา กว้างประมาณ ๓ ไร่ ยาวประมาณ ๒๐ ไร่ มีน้ำไหลลงจากภูเขา เป็นคลองเล็กๆ ใสสะอาด จืดสนิท มีกระต๊อบกระหน่ออยู่ กว้างประมาณ ๓ เมตร ยาวประมาณ ๔ เมตรกว่า โลงเตียนไม่มีคนอยู่นั้น และไม่มีสิ่งของอะไร นึกในใจว่า ถ้าพบเจ้าของมาที่นั่น ก็จะขออนุญาตพัก แต่ก็ไม่พบเลย พักหายเหนื่อยแล้วก็สร่งน้ำ ด้วยความสังเวชตนว่า เกิดมาทุกข์ ทุกข์อยู่องค์เดียว ไปอยู่องค์เดียว ไม่มีใครเป็นพยานได้ มีแต่หัวใจตนเป็นพยานตนเอง สร่งน้ำแล้วก็พอดีค่า กราบพระแล้วก็ภาวนานอนและไม่หลับสนิทได้ ไม่นึกกลัวและไม่นึกหาญ เป็นเสมอๆ อยู่ คงจะเป็นเพราะคุณธรรมอันวิเวก ไม่มีเพื่อนสอง ไม่เป็นอารมณ์อันจะพุดกับเพื่อนเนาะๆ เนาะๆ อะไร เพื่อต้อนรับกันเป็นคำๆ เป็นเรื่องๆ เป็นวรรคๆ ตนเป็นที่พึ่งของตนโดยแท้ ใจเป็นที่พึ่งของใจโดยแท้ ธรรมเป็นที่พึ่งของธรรมโดยแท้ กรรมเป็นที่พึ่งของกรรมโดยแท้จริง

ครั้นเข้าได้เวลาก็เข้าไปบิณฑบาต มีบ้านอยู่ทางทิศตะวันออก ใกล้เคียงประมาณ ๒๐ เส้น มีหลังคาเรือนประมาณ ๕, ๖ หลัง ฉันทเสร็จแล้วพักอยู่ที่นั่น ปายประมาณ ๓ โมง มีโยมแหวะไปคุยด้วย ๒ คน ได้ถามเขาว่า “มีถ้าอยู่ตามแถบนี้หรือไม่”

เขาตอบว่า “มี” ถามเขา “ไกลขนาดไหน” เขาตอบ “ไม่ไกลเท่าไรนัก”

ถามเขา “ไปเดี๋ยวนี้จะทันหรือไม่” เขาตอบ “ทันครับ” แล้วเขาก็พาไป

พอไปถึง เป็นที่ขรุขระมาก เป็นซอกเขาเข้าไปลึก แล้วมีน้ำซึมอยู่ด้านหนึ่ง มีทากมีเงือกมีหินขลุกลัก ทางจงกรมก็ไม่มีที่จะราบเรียบยาวพอ ๕ วาเลย เวลาที่ค่าเข้า มีป่าไม้ทึบ ไม่สว่าง มีรอยสัตว์ป่าลงไปกินน้ำละลากละลายมาก ที่นี้ห้ามศพตกป่าช้า ถ้าจะคืนพักที่เก่าก็ไม่เหมาะ คล้ายกับที่เราขลาดกลัวเกินไป ว่ากับเขาว่า “เออ ค่าแล้วจะทำร้านก็ไม่ทันดอก จงพากันเอาใบไม้ปูดิน แล้วทำที่ให้เขavnกลอด แล้วก็พากันกลับบ้านจวนค่าแล้ว”

เขาทำเสร็จก็กลับ พอเขากลับแล้วก็กางกลดมุ้ง ปูผ้าอาบลงที่เขาปูไม้ให้ ที่ดินราบ เพราะเป็นถ้ำราบ เงือกหินนิดหน่อย พอถึงเวลา ๑ ทุ่ม ก็กราบพระและจะสวดพาหุง

ความง่วงเหงาหาวนอนไม่รู้มาจากไหน ทำอูบยาแก้ยังไม่หายได้ จึงทวนดูว่า เรามาอยู่ที่ตัดคัตอันตรายมาก ทำไมเราง่วงเหงาหาวนอนมากผิดปกติแต่อย่างใด จะอย่างไรก็ตาม เราจะอธิษฐานธรรมแล้วจะนอน ยกมือประนมนี้ในใจว่า ด้วยเดช พุทธ ธรรม สงฆ์ ขอเป็นมิตรเป็นสหาย ปราศจากสรรพเวรภัยทั่วทั้งไตรโลกาอยู่ทุกเมื่อแล ระลึกได้ ไม่ระลึกได้ก็ดี ขอผูกขาดจองขาด ตราบเท่าเข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานแล แล้วก็นอนกำหนดพุทฺโธ พร้อมลมออกเข้า คงไม่พอ ๕ นาที เลยหลับไป

รู้สึกตัวตื่นขึ้นประมาณตี ๒ กว่าๆ มดง่ามกัดเพราะเป็นดินชุ่ม แล้วคิดว่า เรามีใช้คนชี้เสาหาวนอนอะไรนัก มานอนเหมือนหมูถึงเพียงนี้ เป็นด้วยอากาศที่บีบ ชาติขันธ์สู้ไม่ไหว ทั้งเอาผ้าปิดมดออกจากกาย ทั้งพลิกใจภาวนา ถึงอย่างนั้นก็ยังจะเคลิ้มหลับอยู่แต่ก็นึกเปลวไป มิได้เฟ่งแสงสว่างเป็นอารมณ์เพื่อบรรเทาว่างลงดู และนิสัยเจ้าตัวเล่าก็ไม่ค่อยได้หัดเฟ่งแสงสว่างเป็นอารมณ์อีกด้วย จึงเป็นเหตุให้ไม่ได้ระลึกถึง เพราะเคยเฟ่งแต่อานาปานสติเป็นหลักส่วนมากแห่งสมณะ แม้จะพิจารณาไตรลักษณ์ก็อาศัยอานาปานเป็นนายหน้า แม้พระองค์จะทรงพระกรุณาสอนพระมหาโมคคัลลานะ ผู้ไปทำความเพียรอยู่บ้านกัลลวาลมุตตคาม แขวงมคธ แล้วนั่งโง่งง ทรงสอนอูบยาให้ระงับโง่งงด้วยวิธีต่างๆ ก็เลยลืมไปเสีย เลยกลายเป็นวางยาไม่ถูกกับโรคที่กำลังกำเริบกะทันหัน ก็เลยถูกแพ้การโง่งงไปเสีย ถ้าเลื่อยหรือมีสิ่งบันดาลให้ตายในคืนนั้น สดๆ ต่วนๆ ถ้าพลิกใจไม่เหมาะสมก็คงจะเป็นปัญหาอยู่

พักเขาเต่าพบบงใหญ่

ครั้นตอนเช้าก็จัดแจงบริขารเตรียมเดินทางไปผ่านข้างบ้านเขา เขาวิ่งมารับ แล้วได้พูดกับเขาว่า “อากาศหิบบมาก ที่คับแคบอีก ถ้าจะบิณฑบาตที่บ้านเรานี้ก็ยิ่งเข้าเกินไป ถ้าอาตมาไปข้างหน้าจะมีบ้านหรือไม่ และจะมีที่พักสะดวกหรือไม่”

เขาตอบว่า “ต้องไปพักเขาเต่า เพราะมีเงื้อมหินและมีเตียงอยู่นั้นด้วย ไปบิณฑบาตบ้านเขาเต่า แต่พอไปถึงจะสายมากครับ”

“เออ ถึงสายบ้างก็ไม่ใช่ไรดอก ขอจงส่งอาตมาให้ถูกทางโยมเอ๋ย” เขาไปส่งประมาณ ๒๐ เส้น ข้ามน้ำไหลเชี่ยวลึกเพียงเข้า ไหลลงมาจากเขาทอย กว้างประมาณ ๖ เมตร แล้วก็บอกเขากลับ

พอไปถึงเขาเต่าก็ ๔ โมงเช้า โดยคาดคะเน มีคนหนึ่งตามพาไปถ้า แล้วก็เลยไม่ไปบิณฑบาตเลย เพราะหมดเวลาแล้ว และเขาก็รู้ว่ายังไม่ฉันอาหาร บอกเขาลัดไว้ว่า “อาตมาไม่ฉันก็ได้ดอก วันนี้โยมไม่ต้องลำบากดอก เพราะมาหลอนกันผิดเวลาแล้ว” เขาไม่ยอม เขาเอาปืนโตมาเถาหนึ่ง แล้วแก้บาตรออก เอาใส่บาตร ฉันให้เขาประมาณ ๙ หรือ ๑๐ คำ นี่แหละ

เขาเล่าว่า “พระพุทลุงและสงขลา นานๆ ก็ผ่านมาพักอยู่แต่อยู่ไม่นาน เพราะมาหลายองค์ ที่พักไม่พอ” ประรภกันประมาณ ๒๐ นาที แล้วเขาก็กลับ บ้านเขาเป็นบ้าน

ห่างๆ กัน เพราะเขาอยู่ตามนาตามสวนของใครของมัน สมัยนั้นโจรผู้ร้ายไม่ค่อยมี แต่ทุกวันนี้ก็คงจะบอกไม่ถูกเพราะวุ่นวายขัดข้อง

ที่ปักอยู่เขาเฒ่านั้น เป็นเงื่อมหิน พื้นเสมอดินราบ แต่เงื่อมหินข้างบนสูงมาก เป็นที่มุงยื่นออกไป พื้นใต้ที่ราบที่อาศัยพักมีเตียงสูงประมาณ ๔๐ เซ็นต์ เขาทำที่ บวงสรวงไสยศาสตร์เป็นกระท่อมหนึ่ง ที่เรียกว่ากระท้อบหรือกระท่อมน้ำ ไกลจากเตียง ใกล้หน้าผาเป็นโพรงเป็นรูเข้าไปในหน้าผานั้นประมาณหลวมครุ ภูเขาลูกนั้น เขาเรียกว่าภูเขาถ้ำเขาเฒ่า ตำบลเขาเฒ่า จังหวัดพังงา

วันไปถึงที่แรกก็ปักอยู่ที่เตียง นอนเอนกายปักอยู่เป็นเวลาประมาณบ่าย ๑ โมง มีงูใหญ่ตัวหนึ่งเลื้อยตรงมาทางทิศเหนือ ล่องตามหน้าผามาที่ก้อนหินใต้หน้าผา หัวของมันเกือบจูดกับเตียงด้านทางที่ผินศีรษะไป คอของมันยกขึ้นพร้อมทั้งที่เลื้อยมา ยกคอสูงประมาณ ๕๐ เซ็นต์ มาแบบเรียบๆ ซ้ำๆ ตาของมันเท่าหัวแม่มือ ขำพเจ้าก็ลูบหนึ่ง พับเพียบ หัวของมันอยู่ห่างเตียงประมาณ ๑ ศอก ตัวของมันยาวประมาณ ๔ เมตร โดยประมาณวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๐ เซ็นต์กว่า มันก็ยกคอทำตาปริบๆ อยู่แบบสุภาพ นึกขึ้นได้สดๆ แล้วพร้อมทั้งโบกมือกล่าวว่า “ไปๆๆ เลี้ยวไปทางนั้น จะมาสงสัยเราทำไม เราแผ่เมตตาถึงเธอทุกวัน ไม่ว่าแต่เธอเลย สิ่งที่มีวิญญูณครองสิ่งทุกถ้วนหน้าทั่วทั้งสรรพไตรโลกา เราขอเป็นมิตรเป็นสหายปราศจากเวรภัยอยู่ทุกเมื่อ พร้อมทั้งอุทิศกุศล ผลบุญให้ทุกถ้วนหน้าอยู่โดยทุกเมื่อ จงได้รับแต่สรรพสุขทั้งปวง ผูกขาดจองขาด ระลึกได้ ไม่ระลึกได้ก็ดี ตราบเท่าเข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานทุกถ้วนหน้านั้นเทอญ ไปๆๆ”

มันเลยเลี้ยวขวาตรงไปได้ถนัดกระท้อบที่เขาบวงสรวง ยกคอเรียบๆ อยู่อย่างนั้น เลื้อยไปซ้ำๆ แบบมีสติ หัวมันห่างออกไปจากเตียงประมาณ ๒ วา แต่หางสุดของมันยังอยู่ใกล้เตียง แล้วมันร้องขึ้นว่า “หู่ หู่ หู่ หู่” ท้องของมันยุบพองยุบพองในเวลามันร้อง แล้วมันก็เข้าไปในโพรงหินหน้าผาเงียบ แล้วพะวงนึกในใจว่า มันมาหากินต่างหาก แต่มาเจอเรา ห่างจากกันไปประมาณ ๑๐ นาทีก็ออกมาอีก จะลัดไปทางตีนเตียง ยกคอมาเหมือนเดิม มาเรียบๆ ออกจากโพรงหินมาประมาณวากว่าๆ แล้วที่นี้ตั้งใจ ได้กว่าคราวก่อน จึงพูดขึ้นทั้งก้มมือให้กลับ พูดว่า “ไปๆๆ กลับๆ เราบอกแล้ว

ไม่ฟัง เราไม่มาหาเอาทรัพย์สินในดินสินในหน้าดังกล่าวแล้วนั้น กลับๆๆ” ทั้งโบกมือพร้อม เวลามันกลับ มันก็ถอยตัวกลับประมาณ ๑ คืบ แล้วขว้างหางคืนมา แล้วเข้าไปในรูนั้นต่อไป โคนมันเข้าไปในรูแล้วจึงออกมาอีกโดยตัวหนัก ชะรอยมันจะออกไปหากินทางชายทุ่ง แล้วด้วยอำนาจของพุทธ ธรรม สงฆ์ และจิตใจมิได้มีเวรมีภัยกับมัน มันก็ไม่กัดไม่กิน ไม่ทำอันตรายใดๆ มิใช่ภูตผีเทวดาจำแลงแปลงกายอะไรเลย หรือจะเรียกว่าคู่สร้างบารมีมาทดสอบว่าจะฉลาดกลัวขนาดไหน และจะนึกหาค้อนหาไม้มาฆ่ามาตีหรือไม่ เหล่านี้เป็นต้นก็อาจเป็นได้

เรื่องงูภายนอกก็ไม่สำคัญเท่างูภายใน งูภายในคืองูกิเลสที่พันจิตพันใจอยู่ เป็นงูสำคัญมาก แผ่พังพานโลก โกรธ หลง อยู่ไม่ลดละได้ โสดาบันเป็นต้นไป งูจะไม่รัดจิต รัดใจให้แน่น พอหายใจสะดวกบ้าง เห็นหนทางและมีทางจะชนะงูในอนาคต ต่ำกว่านั้น ลงมาอยู่ในเกณฑ์ตายคาปากงู

ตื่นเข้าไปบิณฑบาต ๒ เรือนเท่านั้น เพราะบ้านเขาอยู่ห่างกันตามสวนตามนา แต่ก็พอได้ฉันอยู่ เขาตามมาส่งอาหารคนหนึ่ง ได้ถามเขาว่า “คุณโยม ที่นี่มีงูหรือไม่”

เขาย้อนถามว่า “พ่อท่านเห็นหรือ” ตอบเขาว่า “เห็น”

เขาถามว่า “ตัวใหญ่ขนาดไหน” ตอบว่า “ตัวขนาดแข้งโตนี้แหละ”

เขาตอบว่า “ตัวใหญ่กว่านั้นก็มิเท่าโคนขา” ถามเขาว่า “มันกัดเป็นไหม มีพิษไหม” เขาตอบว่า “มันกัดเป็น และมีพิษมากเป็นที่ ๒ ของงูเห่า แต่มันไม่ค่อยกัด มันชอบกิน”

ถามเขาว่า “ชื่ออะไร” เขาตอบว่า “ชื่องูบ้องหลาครับ มันเคยอาศัยไปมาอยู่ตามแถวนี้มานานแล้ว มันเป็นงูกายสิทธิ์ แต่ก็ไม่ค่อยทำใครดอก”

แท้จริงแต่ยังมีได้พบงู ก็นึกในใจว่าจะพักอยู่ที่นั่นประมาณ ๓ วันเท่านั้น แต่เมื่อพบงูแล้วและเล่าให้เขาฟังแล้ว ก็จำเป็นต้องอยู่ไปอีก ต่างดัดสันดานตนเองบ้าง และเกรงเขาจะว่าพระพุทธรูปช้ำชลาดเกินไป

อยู่ไปอีกได้สัปดาห์หนึ่ง และไม่เห็นงูมาอีก มีแต่เสือโคร่งผ่านมาได้ใกล้ประมาณ ๑๕ วา โยมเขาบอกเล่าให้ฟัง เขาเห็นรอยมัน แต่เจ้าตัวมิได้ไปดูกับเขา แล้วนึกในใจว่า ถ้ากรรมตายไม่มาถึงแท้ กรรมเป็นอันมีชีวิตก็ต้องรอดไปเป็นคราวๆ แต่ก็ไม่พันทายไปได้

เมื่อนึกให้ละเอียดแล้ว เสือกิเลสก็ตั้งบ้านตั้งเมืองอยู่รอบเมืองใจอีก คำว่า **เสือ** แปลว่า ผู้ยังมีโกรธโทษร้ายอยู่ เห็นแต่กระเป๋าลี้กระเป๋าท้องของตน พระอนาคามีเท่านั้น จะพ้นจากปากเสือโกรธไป ต่ำกว่านั้นลงมา ไม่พ้นจากปากเสือโกรธเลยแลหนอ เมื่อน้อมเข้ามาภายในเป็น **อัมมัตตา อัมมา** แล้ว เรื่องเสือภายนอกก็แบ่งเบาผ่อนปรนลงมาได้ มหันตโทษของเสือภายใน สามารถใช้กายวาจาไปทำอนันตริยกรรมทั้ง ๕ ได้ ฉะนั้น คีล ๕ คีล ๘ ข้อต้นเป็นรากเหง้าของศีลอย่างสมบูรณ์ ถ้าล่วงศีลข้อต้นแล้ว ศีลข้ออื่นๆ ก็พลอยล่วงไปด้วย ตรงกันข้าม ถ้ารักษาศีลข้อต้นได้ ข้ออื่นๆ ก็พลอยจะสมบูรณ์ไปด้วย เพราะได้รากแก้วของศีลที่มีเมตตา เมตใจ เมตธรรม เพราะตัดลินลงในใจ ในธรรมแล้วว่า จะไม่ฆ่าตายหงายไว้แก่ใครๆ ทั้งปวงโดยมิได้เลือกหน้า เป็นเมตตาธรรมาธิปไตย เห็นธรรมเป็นใหญ่แล้ว ไม่ได้เห็นตนเห็นโลกเป็นใหญ่กว่าธรรมใดๆ ทั้งสิ้น ผู้มีศีล ๕ บริบูรณ์ ก็คือผู้มีทรัพย์ภายในบริบูรณ์ อริยทรัพย์นั่นเอง ฉะนั้น ศีล ๕ ของผู้มีศีลบริบูรณ์จึงเป็นโลกุตตรศีล เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้นของพุทธศาสนา

อ่าวลึก-แหลมสัก

พักอยู่นั้นตามสมควร ๗ วันแล้ว ก็ลาเขาไปพักบ่อแสน ลงเรือแจวไป ๒ ชั่วโมง สุดเขตจังหวัดพังงาเพียงนั้น เป็นพรหมแดนต่อ จ.กระบี่ พักอยู่หาดทราย มีกระหน้าเล็กๆ งามเขาว่า “บ่อแสนนี้หมายความว่าอย่างไร”

เขาตอบมาจ๊ะจ๋า ว่า “คือแสนทุกข์แสนยากนะพ่อท่าน”

ให้คะแนนเขาว่า “ดีแล้ว ตอบไม่หนีจากหลักธรรมะ”

พักอยู่นั้น ๓ คืน แล้วลาเขาไป อ.อ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ดี ๑ ตอนกลางคืน เขามา รับเอาบริวารไปลงเรือแจว ขณะนั้นน้ำทะเลกำลังขึ้น เขาแจวเรือไต่หน้าขึ้น เสียงปลา กระโดดตุ้มตามๆ ตามป่าไม้ริมทะเลใน เรือไปจอดท่าอ่าวอ่าวลึกแล้ว พวกชาวเรือ ประมาณ ๗ คน นั้น เขาหาบแดงโม่งเข้าไปขาย อ.อ่าวลึก ขณะนั้นเป็นเวลาตี ๔ โดยคาดคะเน พอเขาหาบแดงโม่งไปแล้ว ลักครุ่ฝนตกลงมาอย่างหนักแต่ไม่ลมจัด ก็ยืนสะพานบาตรอยู่ที่ท่าหน้า กั้นกลดอยู่ประมาณ ๑ ชั่วโมง มีดบาดด้านไม่แลเห็นอะไร นึกในใจแล้วก็คล้ายกับว่าอาจารย์ฝนลองดีให้ยืนกั้นกลดภาวนา เป็นเรื่องซันๆ อยู่บ้าง

สว่างเป็นวันใหม่ ก็เตรียมเข้าไปบิณฑบาตใน อ.อ่าวลึก จากท่าเรือไปในตัวอ่าว ประมาณ ๓๐ กว่าเส้น ไกลจะเข้าบ้าน มีโยมคนหนึ่งมาช่วยถือกาน้ำและกลด เขาเล่าว่า “พระพุทธรูปเกิด โศกกลอย พังงา มาพักวิเวกอยู่ชานอ่าวที่ป่ามะพร้าวนี้ได้หลายวันแล้ว กระผมจะตามพ่อท่านบิณฑบาตไป แล้วจะพาพ่อท่านไปฉันทกับพระพุทธรูปพวกนั้น”

แล้วบิดนทบาทพอได้ข่าวพออิมแล้ว ก็ไปหาท่านเหล่านั้น กำลังแต่งบาตรจะเตรียมฉัน ต่างก็มองดูกันแล้วหัวเราะ เพราะเป็นพวกเดียวกัน แต่จำพรรษาคนละสำนักเฉยๆ

เมื่อฉันเสร็จแล้ว ล้างบาตรเก็บบริขารแล้วก็หักทวยปราศรัยกันจนจบเรื่อง แต่พอเที่ยงวัน มีชาวตำบลแหลมสัก อำเภอลำปาง เขาเอาเรือบรรจุคนมาประมาณ ๒๐๐ คน เขาได้ทราบว่พระรูดงค์มาพักอยู่สวนมะพร้าว อ.ลำปาง หลายวันแล้ว และเขาจะมาซื้อของในอำเภอลำปางด้วย และจะมาขอพระไปไว้พักวิเวกบ้านเขาด้วย ขณะนั้นมีพระอยู่ด้วยกันนับทั้งเจ้าตัวผู้ไปใหม่ในวันนั้น ๕ รูป คือ ท่านอาจารย์อาจ ท่านอาจารย์พรหมาคุณสุบิน คุณเจริญ แล้วเขานิมนต์ต่อหน้าสงฆ์ว่า

“ขอให้ท่านอาจารย์ทั้งหลายแบ่งพระให้พวกกระผมบ้าง จะให้กี่องค์ก็เอา จะให้องค์ไหนก็เอา”

ตกลงก็เลยได้ข้าพเจ้า เขาก็เลยรับเอาบริขาร กราบลาครูบาอาจารย์และหมู่เพื่อนแล้วก็ไป และเจ้าตัวก็พอใจด้วย

เดินไปประมาณ ๒ กิโลเมตร ก็ถึงที่ท่าตำบลแหลมสัก แล้วลงเรือตอนเย็นไปประมาณ ๑ ชั่วโมงกว่าๆ ก็ถึงบ้านแหลมสัก มีตประมาณ ๑ หมู่ ตอนหัวค่ำ น้ำทะเลกำลังขึ้น เขาเอาไปพักไว้กระต๊อบปากโรงเรียน มีเหี้ย มีงูเห่า งูกะปะมาก พักอยู่ที่นั่นเกือบจะเข้าเดือน วิเวกพอควร ญาติโยมก็เป็นทีสบายพอควร มีนายมนูญ แม่ฮ้อย แม่ใจ มาให้ความสะดวก ไปบิณฑบาตก็สะดวก ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก สงัดวิเวก

โยมพังกาที่สำนักจำพรรษาเขาทราบว่อยู่ที่นั่น เขาก็นิมนต์ให้กลับด้วยการเขียนจดหมายมาหา ก็เลยเขียนจดหมายตอบไปหาคณะสงฆ์หนึ่งฉบับ เนื้อความในจดหมายว่า

ที่พักชั่วคราวริมทะเล บ้านแหลมลึก ตำบลแหลมลึก อ.อ่าวลึก
จ.กระบี่

วันที่...เดือน...พ.ศ.๒๕๓๖

กราบเรียน พระเถรานุเถระและคณะสงฆ์ทุกถ้วนหน้าที่เคารพ
อย่างสูง

กระผมเที่ยววิเวกไปก็ไกลไปไกลไป คงจะไม่ได้กลับเสียแล้ว
โทษของเกล้าอันใดมี ขอได้กรุณาโปรดเกล้าอยู่ทุกเมื่อเทอญ

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

หล้า เขมปตโต

แล้วจำหน้าของว่า กราบเรียนพระเถรานุเถระทุกถ้วนหน้า วัดป่าโคกกลอย ตำบล
นากลาง อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงา เมื่อได้ทราบแล้ว อ่านแล้ว กรุณาถวายต่อทางวัดป่าเขา
โต๊ะแซะ ภูเก็ต ด้วยครับ จะเป็นพระคุณยิ่งอย่างสูง

ส่วนจดหมายไปหาโยมพังงานั้น ลงที่พักอยู่ วันที่...เดือน...พ.ศ.... แล้วกล่าวใน
จ.ม. ว่า

เจริญธรรม คณะญาติโยมชาวพังงาที่ร่วมสุขทุกข์กับวัดป่าทุกๆ
ท่านที่นับถือ

อาตมาไปเที่ยววิเวกคงจะไม่ได้กลับเสียแล้ว เมื่อต่างฝ่ายต่างมี
พุทธ ธรรม สงฆ์ ประจำใจอยู่ ได้ชื่อว่าอยู่ใกล้กันโดยธรรมแล

ส่งข่าวมาด้วยความนับถือไว้ในพระพุทธศาสนาตลอดกาลนานแล

หล้า เขมปตโต

นี้แหละเรื่องสังขารของการวิโยค มันเป็นอย่างนี้ละ

ที่ป่าช้าจังหวัดตรัง

ครั้นพักอยู่ที่นั่นเกือบเดือน แล้วก็ลาเขา ลงเรือข้ามอ่าวลึก ไปพักอยู่ที่หนองจิก คืบหนึ่ง เขาส่งขึ้นรถยางไปจังหวัดกระบี่ พอถึงก็ค่ำมืด เขาเอาไปพักไว้นอกเมือง โรงเครื่องจักรคว่ำกาแฟ มีชายโสดอยู่คนเดียว ที่กว้างขวางหลายๆ ห้อง ตื่นเช้า เขาส่งขึ้นรถเก้าอี้ เขาเอานมมาให้ฉัน ๒ แก้ว ก็เลยฉันแก้วเดียว ๖ โมงเช้า รถก็ออก เดินทางข้ามอำเภอคลองท่อม พอถึงอำเภอห้วยยอด เป็นเวลา ๕ โมงเช้า ซาวรถเขา หยุดอยู่ประมาณ ๓๐ นาที เขาจะจัดเพลถวาย บอกเขาว่า “อาตมาฉันมีอยู่เดียว ฉันนมหกโมงเช้าหนึ่งแก้วแล้ว ความหิวไม่รบกวนดอก”

แล้วรถก็ได้เวลาวิ่งต่อไปถึงจังหวัดตรัง ประมาณบ่ายสองกว่า แล้วไปพักที่ป่าช้า ไกลจากสถานีรถไฟประมาณเกือบกิโล มีโยมเอาเสื่อมาปูที่ดินราบได้ต้นไม้ต้นหนึ่ง และมีน้ำหนึ่งครุ แขนงกลดที่กิ่งไม้ต้นนั้น ผินหัวหนุนหลุมศพ เพราะศพที่เขายังไม่เผา เขาถมดินพูนขึ้นเตียนๆ เขาไม่เอากิ่งไม้และหนามมาปกไว้เหมือนภาคอีสาน ด้านภาวนา หน้าไปทางบริการมเมตตาอยู่ไม่มีกลางวันกลางคืนเป็นส่วนมากมาแต่ถ้ากรรจ์ จังหวัดพังงาแล้ว แผ่จนถึงอนัตตาจิต อนัตตาธรรม อันไม่มีเวรอันไม่มีภัยไม่มีศัตรู แต่ก็เห็นคุณค่าหันตาเฉพาะตน เพราะกระแสดลใจไม่นึกเฟื่องโทษใคร สติที่ตั้งได้ง่าย ไม่ไหลออกมาหยุดหืด ตั้งจิตว่า ขอโยนทิ้ง ๔ ทุกถ้วนหน้า จงเป็นสุขในพุทธ ธรรม สงฆ์ อยู่ทุกเมื่อ ดังนี้เสมอๆ ไม่ได้บังคับยาก ส่วนเวลานอนก่อนหลับเอาไว้กับลมออกเข้าพร้อมบริการมเมตตา

ตื่นเช้าได้เวลาไปบิณฑบาตที่ในเมือง ตอนบ่ายประมาณ ๕ โมง มีจีนคนหนึ่ง อายุราว ๓๐ หน้าตาคมคายผ่องใสมากราบ แล้วถามว่า “ทั้งมาพักที่สี่ เติ้งผิงไหมล่ะ” ตอบ “ไม่เห็นเลย” ถาม “เหิงงูไหมล่ะ งูกะปะมั่งมีหลาย” ตอบ “ไม่เห็น”

ถาม “แล้วๆ ทั้งจะไปไหนล่ะ” ตอบ “จะไปกรุงเทพฯ” ถาม “ทางๆ จะไปด้วยวิธีไหนล่ะ” ตอบ “จะเดินไป พอจำพระราชทานครีธรรมราช ร่อนพิบูลย์ ก็จำ”

จีนพูดต่อไปว่า “มั่งๆ ไกลงะ” ตอบ “ไกลก็ค่อยเดินไป คำที่ไหนกันนอนที่นั่น” จีนพูดต่อไปว่า “ถ้าๆ หยั่งลั้ง ผงๆ จะเอาเงินให้ทั้ง” ตอบ “อาตมารับเงินถือเงินเอาเองไม่ได้”

จีนพูดต่อไปว่า “ถ้าๆ หยั่งลั้ง เอาใบสุกทิกทั้งมา ผงจะไปซื้อตัวรอด่วงมาให้ เขาขายล่วงหน้า ๖ โมงเย็ง” แล้วก็ก้มหน้าพิจารณาอยู่สักครู่ ได้ความว่าคนพอนหน้า พอตา เขอคงไม่ตัมเรา แล้วเอาใบสุกทิกให้ เขาก็ขี่รถจักรยานไปไม่นานเท่าใดก็กลับมา เอาใบสุกทิกและตัวรอด่วงให้ รถด่วนตู้ขึ้น ๒ ๖๒ บาท ๕๐ สตางค์

แล้วเขาถามว่า “ข้าวๆ จะกินที่ไหนล่ะ” ตอบ “อาตมาเคยทนหิวได้” เขาตอบว่า “ถ้าหยั่งลั้งก็ไม่ยาก พรุ่งๆ ลี้ไม่ต้องบิงทะบาก ลกไปแต่เช้า จะไม่ทั้งลก จงไปรอผงที่สถานี ผงๆ จะมาลักที่ลั้ง” จบคำแล้วเขาก็กลับบ้าน

ถามว่า ไฉนจีนคนนั้นจึงไปเยี่ยมป่าช้า

ตอบว่า บิดาเขาถึงแก่กรรม ถูกฝังไว้จมดิน เขาเอาธูปเทียนไปจุดบูชาคุณของ บิดาเขา และเขากำลังริเริ่มจะโกยขึ้นเผา ธรรมเนียมของชาวจีนเด่นมากในทางเคารพ บิดามารดาแห่งพระคุณ ทรงคำสอนของพระพุทธศาสนามากในส่วนนี้ ฉะนั้น จีนจึงไม่ค่อยจะตกต่ำในการครองชีพ และมักจะมีแต่ผู้มีศักดิ์มีศรีเป็นส่วนมาก นักโทษจีน ในเรือนจำของประเทศไทยมีน้อยที่สุดนัก

ปรารภเรื่องเดินทางต่อไป ครั้นเป็นวันใหม่ได้เวลา ก็ส่งสาตกับครุเขาแล้ว ก็ลาเขา ไปสถานีรถไฟเพื่อรอขึ้นรถ พอไปถึงสถานีก่อน ๑ โมงเช้า นายสถานีมารับเข้าไปไว้

ในห้องเสมียน จัดเก้าอี้มาให้หนึ่ง เจ้านายทางนั้นเคารพพระอย่างไม่เสียธรรม ไม่ให้พระอยู่ข้างนอกปะปนกับโยม

อีกสักครู่ จีนสองคนผิวเมืยแลเห็น ก็เข้ามาในห้องเสมียน รับเอาบริวารแล้วพูดว่า “นิมงๆ นิมงๆ ผงๆ ให้ลูกผงไปนั่งจองตู้ชั้น ๒ ไว้แล้ว ลูกผู้ชาย” ฝ่ายสามีก็สะพายเอาบาตร ภรรยาแบกเอากลด ข้าพเจ้าลาเสมียนย่อๆ แล้วก็ไปขึ้นรถไฟ เขาประเคนบริวารแล้ว เขาก็ประเคนถุงยางใส่ข้าวกับปลาแห้ง ๓ ตัว ไข่ ๓ ฟอง ยาเกลือดทอง ๒ ซอง น้ำ ๒ ขวดแก้ว แล้วก็เอาไว้ที่ตะแกรงข้างบนใกล้ที่นั่ง ส่วนน้ำ ๒ ขวดเอาไว้ที่ใต้ที่นั่ง แล้วถามเขาว่า “ขวดนี้เมื่อฉันน้ำแล้ว จะให้อาตมาปฏิบัติยังไหนอ”

เขาตอบว่า “ถึงแล้วก็ข้างทิ้งก็ง่าย หรือทิ้งไว้ในโลก ถ้าใครอยากถ่ายก็ให้เขา ไม่ต้องเป็นกังวล”

แล้วจีนคนนั้นเขียนชื่อของตนให้เป็นอักษรไทย ชื่อ นายดำไซ่ จริงจิตร อยู่ถนนราชดำเนิน จ.ตรัง พอพูดกันจบคำไม่ช้า ก็ตีระฆังแก๊งๆ รถไฟก็เปิดหวูด ให้พรเขาย่อๆ แล้วเขายกมือใส่หัว แล้วก็ลงรถไฟ

รถไฟก็ออกช้าๆ ผ่านสถานีแล้วก็เร็วจัด เข้านั่งห้อยเท้าภาวนาในรถไฟ จิตใจก็รู้สึกเบามาก รถไฟสายปักชำได้สมัยนั้นไม่ยัดเยียดคนโดยสารเหมือนสายเชียงใหม่ อุบลฯ อุตรา เลย และคนโดยสารก็ไม่ใจจัด เห็นพระมาในรถองค์เดียวไม่มีญาติโยมมาด้วย ก็เลี้ยงอาหารไม่ดูตายเลยนา

เวลาประมาณ ๕ โมงเช้า ก็ถึง อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช ต้องลงรถที่นั่น รออยู่ประมาณ ๓๐ นาที เพราะรถคันที่วิ่งขึ้นมาจาก จ.ตรัง จะรอลับหลักกับรถด่วนที่วิ่งขึ้นมาจากสงขลาเพื่อเข้ากรุงเทพฯ แล้วรถคันมาจาก จ.ตรัง จะได้เลี้ยวขวาตรงลงไปทาง จ.สงขลา

รถไฟ รถมใจ รถธรรม

ขณะก่อนจะลงรถไปที่ทุ่งสงนั้น ได้เชิญให้คนโดยสารเอาถุงอาหารที่เอาไว้บน ตะแกรงนั้น ให้เขาประเคนเตรียมไว้แต่เนิ่นๆ แล้ว เพราะรู้จักคราวหนทางอยู่ เพราะ คราวขาลงไปภูเก็ทก็ได้ผ่านทางสายนั้นแล้ว ขณะที่ลงพักที่ทุ่งสงรอรถสงขลานั้น ได้รับฉันอาหาร ๔-๕ คำ เพราะสงสารสองผิวเมียที่จัดแต่งให้แต่ จ.ตรัง เหลือนั้น ก็เลยเอาให้นายสถานี มีปัญหาว่ามีได้ตัดตัวอีกดอกหรือ มีได้ตัดดอก เพราะตีจาก จ.ตรัง ถึงสถานีบางกอกน้อยแล้ว ใครๆ มาในรถขบวนนั้นมิได้ตัดตัวที่ทุ่งสงทั้งนั้น อีกไม่นาน รถไฟด่วนจากสงขลาเปิดหวูดโผล่มา ก็รีบขึ้นชั้น ๒ ตามเดิม เขาหยุดอยู่ประมาณ ๑๐ นาที ก็วิ่งขึ้นกรุงเทพฯ รถมาจากตรังก็วิ่งลงสงขลา ผินหลังใส่กัน **เออ รถไฟวิ่งไปตามรางเหล็กภายนอก แต่มีรูปชันทันนามชันทับไป รถภาวนาก็วิ่งไปตามภาวนาติดต่อกันไปถึงสถานีต้นทางของโลกุตตระ ก็คือสถานีพระโสดาบัน สถานีที่ ๒ ก็คือสถานีพระสกทาคามี สถานีที่ ๓ ก็คือสถานีพระอนาคามี สถานีที่ ๔ ก็คือสถานีพระอรหันต์ แล้วไม่ตัดตัวกลับอีก** ไม่เหมือนสถานีภายนอก และรถเหล็ก รถไม้ รถดิน รถน้ำ รถไฟ รถลมภายนอก เป็นของที่ควรทบทวนพิจารณาทั้งนั้น มิฉะนั้นแล้วจะเป็นเดรัจฉานกถา เพราะปรารภเรื่องบ้านเรื่องเมืองเรื่องรถเรื่องรา ฯลฯ นักปราชญ์อ่านพบย่อมหัวเราะ เป็นเหตุให้รู้จักภูมิจิตภูมิใจภูมิธรรมว่าอยู่ระดับใดด้วย อันนี้ก็เ็นคำหนึ่ง

การเขียน การอ่าน การพูด การทำ ลืมตน ลืมตัว ลืมใจ ลืมธรรม นี้ เมื่อเขียน อ่าน พูด ทำน้อย ก็ผิดน้อย เมื่อเขียน อ่านพูด ทำมาก ก็ผิดมาก ตรงกันข้าม เมื่อไม่ลืมตัว ไม่ลืมใจ ไม่ลืมธรรมแล้ว เมื่อเขียน อ่าน พูด ทำน้อยก็ถูกน้อย เมื่อเขียน อ่าน พูด ทำมากก็ถูกมาก เมืองผิดเมืองถูกทั้งหลายย่อมเป็นเมืองขึ้นอยู่ที่เมืองใจ คือเมืองใจที่ไม่ประกอบด้วยสติปัญญา คือเมืองใจที่ประกอบด้วยสติปัญญา เมืองที่

ไม่ผิดไม่ถูก และไม่ติดอยู่ในเงื่อนทั้งสองแห่งความผิดถูกนั้น เป็นเมืองขึ้นพระนิพพาน แต่พระนิพพานมิได้บัญญัติว่าเป็นบ้านเมืองเลย เพราะพระนิพพานมิได้มาเป็นทาส ใฝ่เอาความผิด และใฝ่เอาความถูก และใฝ่เอาบ้านเอาเมืองอะไรๆ ทั้งนั้น

รสกลอยที่จิตเพราะถูกแช่น้ำ พร้อมทั้งล้างเสร็จจิตซัดแล้ว รสคันและเผื่อน ไม่มีอิสรระจะกลับมาเป็นทาสทาสาทาสากับกลอยที่ถูกแช่พร้อมทั้งล้างดีแล้วอีกเลย ข้อนี้อย่อมเป็นของจริงอยู่แต่ไรๆ ขาดตัว แม้ไม่เขียนอีก ไม่อ่านอีก ไม่พิจารณาอีก ก็เป็นจริงอีกอยู่อย่างนั้น ความจริงไม่หนีจากความจริงในขั้นนี้อีกละ ความจริงไม่หนี ออกจากความจริง ย่นลงสั้นที่สุดก็มี ๒ ความจริงในโลกีย์ ๑ ความจริงในทางโลกุตตระ ๑ ในทางโลกุตตระ ขยายออกก็เป็น ๘ ตามขั้นของมรรคและผล ความจริงไม่หนีจากความจริงทางโลกีย์ ในส่วนทางดีขยายออกเป็น ๔ ประเภท คือ มนุษย์ที่เต็มภูมิ ไม่บ้าใบ้ เสียจริตผิดธรรมดา สวรรค์เทวโลก พรหมโลก (แต่อย่าลืมนะว่าพระอริยเจ้าบางองค์ก็มี เว้นอนุภาทิเสสนิพพานเสีย) ส่วนความจริงไม่หนีจากความจริงของฝ่ายโลกีย์ไปทางต่ำ คือ มนุษย์ที่บ้าใบ้เสียจริต ลัทธิเดรัจฉาน ลัทธินรก เปรตทุกจำพวก แต่อย่าลืมนะว่า จำพวกเหล่านี้สร้างบารมีสูงต่ำกว่ากัน เช่น พระเทวทัตจะได้เป็นพระปัจเจก ช้างปาลีโลกย์ จะได้เป็นพระปัจเจก เพราะได้รับลัทธพยากรณ์แล้วจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าจะ กล่าวดูว่าผู้เขียนเป็นบ้าอารมณ์ก็ดี แต่ผู้บ้าแล้งก็ยังมีอีก ถ้าจะกล่าวเรื่องบ้าแล้ว ก็ขึ้นอยู่กับกิเลสน้อยมาก ถ้าจะว่าขึ้นอยู่กับจิตกับใจหน้าเดียวก็มิได้ความชัด ใจที่ไม่มี กิเลส จะว่าบ้าย่อมไม่ถูกธรรมแท้ (เว้นพระอรหันต์เสีย เพราะหายหลงหายบ้าโดยสิ้นเชิง แล้ว ปราศจากธรรมเมารธรรมมัวไปแล้ว) แต่ก็ไม่ควรกล่าวดูว่าพระอริยเจ้าเป็นบ้า จะเป็น บาบหนักเพราะเป็นคำหยาบโหลน นับแต่พระโสดาขึ้นไป เพราะการกำหนดว่าบ้าต้องมี ขอบเขต จะผิดลัทธิมาวาจาไปไม่รู้ตัว

เวลา ๕ โมงเช้า ขึ้นรถไฟสถานีทุ่งสง พอมาถึงสถานีบางกอกน้อยก็ ๔ โมงเช้า ของวันรุ่งขึ้น ลงจากรถไฟถามตำรวจที่ท่าหน้า ตำรวจส่งข้ามเรือไปท่าพระจันทร์ สามล้อได้จูงรถมารับ บอกว่า “ขอบพระคุณอยู่ แต่ไม่มีมูลค่าให้เพราะถือมูลค่าไม่ได้” เขาตอบ “ไม่มีมูลค่าก็ตาม กระผมจะไปส่ง กระผมก็ถือศาสนาพุทธ กระผมอยู่อยู่ชยา

ชื่อ ศรี บุญเรือง บิดามารดาของกระผมก็ศาสนาพุทธ แล้วจะไปพักวัดไหน” ตอบเขาว่า “ไปพักวัดบรมนิวาส”

ขึ้นรถแล้วก็สนทนากันไปตามทาง เขาพูดว่า “ไปพักวัดดวงแขเป็นยังไง” ตอบเขาว่า “วัดดวงแขนั้นไม่รู้จักกับท่านผู้ใด วัดบรมนิวาสนั้นรู้จักพระมาก มาพักแล้ว ๒ ครั้ง” เขาถามว่า “จะไปทางไหน” ตอบว่า “จะไปทางสะพานยศเส แล้วแวะซ้ายวัดสามง่าม พักกุฎิสระเต่า”

แล้วเขาสั่งสรรค์ต่อไปว่า “ท่านอาจารย์มาจากไหน” ตอบว่า “ภูเก็ต พังงา ไม่ได้มารวดเดียว วิเวกพักที่นั่นที่นี้มาเป็นเวลาสองเดือนแล้ว พอมาถึง จ.ตรัง โยมผู้ใจบุญส่งขึ้นรถไฟด่วน ก็มาตรวจที่สถานีบางกอกน้อย ตำรวจส่งขึ้นเรือข้ามฟากมา ก็บันดาลมาเจอคุณผู้ใจบุญอีก” สามล้อพูดต่อไปว่า “ที่ว่าพระไม่มีเงินในกระเป๋าติดตัวนี้ ขนของกระผมซุกขึ้นหลังเวซมากันัก กระผมเห็นแต่พระมีเงินในกระเป๋าเยอะเยะกัน”

พอถึงสะพานยศเส เจ้าตัวก็ลงเดิน เพราะสังเวชเขาขึ้นรถขึ้นมอสูง เขาบอกว่า “ไม่ต้องครับ” ลักเพียงไรก็พินลง แล้วตอบเขาว่า “อาตมานึกเกรงใจมาก เมื่อคุณลี้ซึ่งอาตมาก็ต้องลี้ตามบ้าง มิฉะนั้นแล้วอาตมาก็ไม่เป็นธรรม” ขณะนั้นบังเอิญมิได้มีรถคันใดผ่านมาในที่นั้นเลย พอถึงหลังมอสูง จึงนั่งรถไปอีกสักครู่ ก็แวะซ้ายไปถึงกุฎิสระเต่า เธอยกมือใส่หัว ให้พรเธออยู่ๆ แล้วก็กลับไปตามวิสัยของเธอแล

ขณะนั้นพระหมู่เพื่อนแลเห็น ก็ร้องถามว่า “มาแต่ไหนสายนัก ฉันเข้าที่ไหน” ตอบว่า “คนโดยสารรถไฟเขาเลี้ยงในรถ” ถาม “เอาเงินที่ไหนให้เขา” ตอบ “ตรวจท่าพระจันทร์ บอกเขาว่าไม่มีมูลค่าให้ เขาก็มาส่งฟรีตามทุกซ่ๆ ยากๆ อย่างนี้แหละ” พวกพระมหาว่า “เออ ดีละ มาแบบนี้ก็ดี” แล้วก็กราบไหว้ถามไถ่กัน จบเรื่องแล้วจัดที่พักให้แล้วก็จับกันต่างคนก็ต่างพักตามอิสระ พักอยู่นั้นประมาณ ๖ วัน ไปบิณฑบาตทางหลังวังสระปทุม และถนนเพชรบุรี ไปองค์เดียวและตามตรอกตามซอย เวลาฉันก็นั่งพร้อมกันกับพวกมหายันั้น แต่เราฉันมือเดียว ข้าวในบาตรก็เหลืออยู่มาก ไว้ให้เด็กนักเรียนเขา พูดกับพวกท่านมหายันั้นว่า “ผมมันเคยในบาตรแล้ว ก็ต้องเอาตามเรื่องของใครของมัน ผมไม่ให้

ข้าวและกับเหล้าในบาตรพอพองไข่เปิดดอก พวกคุณมหาใช้ช้อนกลางก็เป็นทาง สะดวกดี เพราะมิได้เบื่อน้ำลายกัน ผมเอาช้อนกลางตักใส่บาตรผมแล้ว ก็เป็นแล้วกัน พวกเรามาพบกันที่ภาคอีสาน บิดามารดาของพวกเราเลี้ยงมาก็ข้าวเหนียวหนึ่งกับปลาร้า นั้นแหละเป็นหลักส่วนมาก” การปรารภกันง่ายเพราะพระกฤษณะเท่านั้นมีแต่พระอายุ พรรษาน้อยกว่าเรา เว้นมหาไฟทเสีย แต่มหาไฟทก็คุ้นเชื่องกันแต่คราวอยู่อุดรฯ ๒๔๘๘ นั้นแล้ว เท่าที่สังเกตดูพฤติกรรมมารยาทก็ดูว่าไม่ขัดข้องกับเจ้าตัวในเวลาพักอยู่ เพราะ มารยาทไม่พิรุณ

เรื่องพิเศษเมื่อระลึกได้ก็ควรเขียนแทรกลงอีกคือ หลวงปู่มั่นยอมเคารพปรียัติ และพระเถรานุเถระฝ่ายปรียัติธรรมมากนัก องค์ท่านเคยปรารภให้ฟังในยุคนั้น หนองผือ สกลนคร ว่า

“องค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้านี้ พระองค์ท่านแตกฉานในธรรมในพระวินัย มากมายนักหนาแท้ๆ แม้พระองค์เจ้าอื่นๆ ก็แตกฉานเหมือนกัน ถ้าหากว่าฝ่ายปรียัติ- ธรรมไม่แปลออกเป็นภาษาไทยไว้ พวกเราผู้เรียนน้อยก็ไม่ว่าจักความหมายแต่ละชั้นๆ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จะแยกกันไม่ได้ หนึ่ง เนื้อ เอ็น กระดูก ต้องอิงอาศัยกันอยู่ จันใดก็ดี ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ก็อาศัยกันอยู่อย่างนั้น สัทธรรม ๓ อย่างนี้จะแยกกัน ไม่ได้เลย ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ อุดรธานี มีนิสัยทางเรียน เราก็ปล่อยให้เรียน แต่ก่อน ลูกๆ หลานๆ เราว่าอยากจะเรียนก็มี เราได้ซื้อหนังสือให้ครบ แต่เรียนไปแล้วไม่ตั้งใจ ไม่เป็นท่า จะเอาปฏิบัติก็ไม่ได้ จะเรียนก็ไม่ได้ เลยลาสิกขาไปเสียหลายราย” แต่กั ธรรมเนียมกรรมบันดาลของใครของมัน กรรมและผลของกรรมย่อมเป็นเงาตามตัว ของผู้ยังท่องเที่ยวในสังสาร เว้นพระนิพพานเสีย เพราะพระนิพพานไม่ได้มาเป็นทาสกรรม และผลของกรรมเหมือนคนคุมนักโทษ พระนิพพานเป็นธรรมอันเหนือเหตุผลไปแล้ว ไม่ได้เป็นนายยามมาคอยเฝ้าเหตุเฝ้าผล พระนิพพานไม่ได้เกี่ยวกับรูปขันธ์ นามขันธ์ เพราะรูปขันธ์ นามขันธ์เป็นฝ่ายสังขาร ผ่านพ้นสังขารไปแล้ว แม้จะบัญญัติว่าธาตุ ว่าธรรม ว่าอายตนะ ว่าอินทรีย์ก็ตาม แต่ไม่ทรงอยู่ในกองนามรูป ฉะนั้นจึงหาพระอรหันต์ ในกองนามรูปที่เรียกว่าขันธ์ ๕ ไม่ได้ กองนามรูปเป็นหนทางเดินเพื่อให้พิจารณาถึงความเบื้อหน้ายคลายหลง

กลับอีสาน

ครั้นพักอยู่วัดบรมนิวาส พระมหาวีชัยจะส่งคารรถให้ถึงอุดรฯ แต่เจ้าตัวขอไว้ว่าส่งถึงอยุธยา ก็พอแล้ว เพราะนี่จะไปเที่ยววัดป่าท่านฉลวยบ้าง ไปรดไฟธรรมดาก็พอแล้ว ไม่จำเป็นจะไปรดทั่ววนเลย ท่านให้เด็กไปส่งขึ้นรถไฟสินค้าตู้ชั้น ๓ คาร์รถ ๒ บาท ๕๐ สตางค์

ไปถึงอยุธยา พักอยู่ที่อยุธยา ๓ วัน พักอยู่วัดป่าท่านฉลวยบ้าง เขาเอาไปพักกระต๊อบเล็กๆ บ้าง เขาพาไปดูพิพิธภัณฑสถานในพระบรมราชวังเก่า อันมีพระพุทธรูปทำด้วยหิน วัดผ้าคุนย์กลางตรงหน้าออกคงได้ประมาณ ๔๐ เซ็นต์ พระศอขาดราบๆ ไปเกลื่อนกลาดอยู่ ตั้งแต่สงครามโบราณ เป็นอนุสรณ์ที่น่าสังเวชมาก นี่กระอาในสงสารเพิ่มขึ้นๆ

มนุษย์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้ใจถึงทั้งนั้น ย่นใจถึงลงมาเป็น ๒ ทาง คือใจถึงไปทางก่อเวรก่อภัยหนึ่ง ใจถึงไปทางไม่ก่อเวรไม่ก่อภัยหนึ่ง พระอริยเจ้าใจถึงไปทางโลกุตตระต่ำกว่านั้นลงมา การอวดว่าใจถึงเอาเป็นประมาณไม่ได้ ผลของกรรมที่ใจถึงยอมตามผู้ใจถึงอยู่ทุกๆ ชั้น ให้ผลต่างๆ กันตามลำดับของตัวเหตุ ตัวกรรม ตัวพืช ตัวกิริยาที่หว่านไว้ ที่ปลูกไว้ ที่สร้างไว้ ด้วยความที่เข้าใจถึง ไม่ต้องปฏิเสธและไม่ต้องสงสัยเลย แม้จะมีผู้เชื่อกรรมและผลของกรรมหรือไม่ก็ตาม จะมีผู้ถือพระพุทธศาสนาหรือไม่ก็ตาม ในโลกยุคใดๆ ก็ตาม กรรมและผลของกรรมก็นำสนองกรรมอยู่อย่างนั้น

เพราะมโนกรรมเป็นต้นสายเหตุของกรรมทั้งหลาย ย่อมให้ผลในภพนี้บ้าง ภพหน้าบ้าง เป็นลำดับบ้าง ตามกิจที่ทำบ้าง ในชาติในภพสืบๆ บ้าง ตามส่วนควรค่าของเหตุที่ สร้างขึ้นน้อยและมาก ไม่ว่าจะทางดีและทางชั่ว ขึ้นอยู่กับเหตุ ใจที่เป็นนายหน้าสร้าง ขึ้นเสมอๆ ใจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ก็ตาม ไม่เป็นปัญหา ถ้าใจและผลของใจไม่มีแล้ว ก็ไม่มี ใครจะสงวนใจที่จะปฏิบัติใจ ผู้ปฏิเสธกรรมและผลของกรรมในภพนี้และภพหน้าและ ภพสืบๆ นั้น คนตาบอดมาอวดดีสนับกับคนตาดี ก็มีความหมายและรสชาติอันเดียวกัน ผู้ที่เชื่อกรรมและผลของกรรมลงได้สนิทก็คือผู้มีตาปัญญาไม่บอด จะแลดูข้างหน้า ข้างหลัง ซ้ายขวา ก็เห็นชัดได้ถนัด ไม่มีเมฆหมอกบัง เป็นสัมมาทิฏฐิเห็นชอบในขั้นนี้ได้ เขาหน้าวันจะก้าวหน้าไปปัญญาชั้นสูง ทุกข์ใจในชั้นธันดานก็หน้าวันจะลดลงได้ จะไม่เป็น ทาสของความหลงของเจ้าตัวยู่นานเนิ่นช้า เป็นสติปัญญาทำลายมืดไปแบบก้าวหน้า

ครึ่งพักอยู่อยุธยา ๓ วันแล้ว โยมเจ้าแก่งขึ้นรถด่วน เป็นเวลา ๕ โมงเช้า ตู้ชั้น ๒ ราคาโดยสารลดลงครึ่งค่าแล้ว ๔๘ บาท ปลายก็สตางค์ก็ลืมไป ตู้รถเกาะกันเป็นทิวแถว พอถึงสถานีอุดรฯ ก็ประมาณ ๒ โมงเช้ากว่าๆ ได้ขึ้นมาแต่อยุธยาจนถึงอุดรฯ ยัดเยียดมาก เรียกว่ายี่นภาวนามากก็ได้ ตาใสแจ๋ว

ลงจากสถานีอุดรฯ แล้ว ก็เดินสะพานบาตร ลัดใส่บ้านเดื่อ เดินไกลประมาณ ๔ กิโลเมตร ก็ถึงบ้านเดื่อ พวกลูกๆ หลานๆ เขามาใส่บาตรที่วัดบ้านเดื่อ พักฉันที่นั่น เป็นวัดของหลวงปู่อนตา (ไม่ใช่หลวงปู่อนตา วัดกรมทหาร) ฉันอาหารเสร็จแล้ว ก็ลาท่านไปพักวัดป่าโนนนิเวศน์ พักอยู่คืนหนึ่ง ฉันเช้าเสร็จก็ลาหลวงปู่พรหมมี ไปพัก บ้านกุตสระและบ้านขมิ้น บ้านละคีน ก็กลับพักวัดป่าโนนนิเวศน์อีก รุ่งเช้าหลวงปู่พรหมมี ใ้ใช้ให้ไปรับนิมนต์ เขาทำบุญใกล้วัดโพธิสมภรณ์ ส่วนหลวงปู่พรหมมีไปรับ นิมนต์สายถนนหมากแข้ง เขาทำบุญเรือนใกล้โรงพยาบาลเก่า เพราะวันนั้นเขา นิมนต์ ๒ แห่งจุกจิก

ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์เมตตา

พอข้าพเจ้าไปถึงที่นิมนต์ตอนเช้า เข้าไปในที่ปะรำพิธี ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ทอดสายตาเห็น องค์ท่านกวางมือให้ไปนั่งหัวแถวหักมุมตรงหน้าขององค์ท่านแล้วผินหลังใส่โยม แล้วองค์ท่านถามว่า “เธอไปพักอยู่ที่ไหน” เรียนตอบ “วัดป่าโนนนิเวศน์ครับผม” ถาม “ได้ก็คืนแล้ว” เรียนตอบ “ได้สองคืนแล้วครับผม”

ถาม “เธอมาจากภูเก็ต พังงาหรือ” เรียนตอบ “ครับผม” ถาม “ทำไมเจ้าจึงมาเสีย” เรียนตอบ “เพราะสถานที่ไม่ค่อยจะสะดวก แผ่นดินคับแคบครับผม” ถาม “ทำไมเธอจึงไม่มาพักกับข้าเล่า” ตอบ “เพราะเวลายุ่ง จุกๆ จิกๆ ในการเยี่ยมญาติ” องค์ท่านกรุณาว่า “เออ เราจะให้เด็กวัดตามไปพร้อมในเวลาเสร็จนี้ ให้เขาช่วยเอาบริขารมาพักกับข้าฯ” แล้วก็หยุดถาม

แล้วองค์ท่านบอกว่า “นี่ช้อน เธอจงตักเอาใส่บาตรเธอทั้งข้าวทั้งกับ เธอฉันในบาตรตามเคย ไม่ต้องเกรงใจข้า พระรุดงค์ไม่ยินดีฉันในบาตร ข้าเบื่อกมาก” ข้าพเจ้าตักเอาแต่สิ่งที่ไม่เป็นน้ำทั้งข้าวทั้งอาหาร ก็ขนาดกำปั้นก็ไม่พอมิเท่า เพราะตั้งใจว่าจะมิให้บาตรเปื้อนเลอะเทอะ จะให้เหลืออยู่เพียงคำเดียวเท่านั้น

พระเถระมีแต่หัววัดทั้งนั้นประมาณสิบกว่าองค์ ท่านเจ้าคุณหนองคายก็มา เจ้าตัวไม่เคยนั่งหักมุมอยู่หัวแถวกับเจ้าฟ้าเจ้าคุณ ก็ดูว่าซนๆ แปลกๆ ดูว่าไม่มีการสวดพาหุงและให้พร ชะรอยเราจะไปสาย ท่านทำเสร็จแล้วก็อาจเป็นได้ ญาติโยมอยู่ที่นั่นประมาณ

๗๐ คน เมื่อองค์ท่านบอกลงมือฉัน ก็ตั้งใจฉัน เสร็จแล้วองค์ท่านก็ให้เด็กตามไปพร้อม เพื่อช่วยเอาบริวารมาวัดองค์ท่าน นี่ก็ในใจว่า พ่ออุปัชฌาย์ของเราเนี่ย รู้จักนิสัยของลูกๆ แล้วให้ความอบอุ่น ไม่มีอุบายขู่เข็ญแต่ประการใดเลย พูดเหมือนอย่างพ่อกับลูกๆ หลานๆ อย่างกันเองแบบคุ้นเชื่องมาแล้วหลายๆ ชาติ แต่เรามิได้ลืมหิวว่า จะคุ้นเชื่อง จนเลยเถิดไม่เคารพ เพราะธรรมดาผู้ปฏิบัติจะคุ้นเชื่องกับพระเถระเพียงใดก็ตาม หน้าที่ของการเคารพก็ต้องคงที่ จะเลยสบเสียดปากเหมือนสุนัขเสียดปากเจ้าของก็ไม่ได้ ธรรมอันนี้เป็นธรรมทรงตัวมาแต่ดึกดำบรรพ์ตลอดอนาคต ไม่เปลี่ยนแปลงไปไหนได้ ท่านผู้ใดเอาออกใช้ก็ต้องถูกทั้งนั้น เป็นธรรมอันไม่ล้าสมัยอยู่ทุกกาล แต่นักปฏิบัติมัก อยากจะลืมหิวลืมน้ำใจลืมนธรรม เมื่อคุ้นเชื่องกับบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย และอุปัชฌาย์ อาจารย์เข้าบ้างแล้ว มักจะตีเสมอ ขาดคารวะ เห็นมีอยู่ดาษดื่นเต็มโลก ขายไม่ออก บอกไม่ได้ ใช้ไม่ฟัง

หลวงปู่มหาได้เตือนข้าพเจ้าไว้เสมอๆ ในคราวหนองผือ หลวงปู่มัน ข้าพเจ้าจำไว้ ได้ไม่ยอมลืมนเลย จึงได้เขียนไว้เป็นมรดกของลูกๆ หลานๆ ผู้หวังดีในอนาคต มิฉะนั้น คำสอนตอนนี้อันเป็นเนื้อธรรมล้วนไม่มีกระดูกและก้างปนเจือ ก็อันตรายธานหายไป จากโลก จะมีแต่กุศลบุตรกุลธิดาสละสมความเยอหยิ่งจองหองอวดดี

พักอยู่วัดโพธิสมภารณคินหนึ่งแล้ว ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ก็ส่งขึ้นรถยนต์มาลง สกลนคร พักอยู่สุทธาวาส ๑ คิน ก็เดินทางด้วยฝีเท้ามาพักวัดป่าบ้านโคกกับพระ อาจารย์อุ้นหนึ่งคิน แล้วไปพักวัดดอยธรรมเจดีย์ประมาณ ๗ วัน เอาพินช่วยหลวงปู่ กงมาอยู่บ้าง

ลาออกจากนั้น ก็ไปพักวัดป่าบ้านนาโสก อยู่ประมาณ ๗ วัน มีเถรโส บ้านนาโสก อยากจะไปห้วยทรายด้วย จึงพูดกับเถรว่า “ถ้าเถรอยากไป จงไปทีหลัง อย่าได้ไป พร้อมกัน เพราะจะทับถมซ้ำ คล้ายกับขี้ม่ายยกเอาเถรไปด้วย”

เถรกล่าว “อยากจะไปศึกษากับพระอาจารย์มหาบัวที่วัดป่าห้วยทราย ได้ยินแต่ กิตติศัพท์มาหลายปีแล้ว อยากเห็นอยากรู้”

วัดบ้านนาโสกสมัยนั้น มีหลวงพ่อมิ่งอยู่นั้นกับเณรสององค์ คือ เณรดา เณรโส จึงปรารภกับหลวงพ่อกว่า “หลวงพ่อ ผมมาพักที่นี้เป็นกรรมอันไม่ดีแล้ว เณรโสจะไปกับผม จงห้ามเณรโสช่วยกัน ผมมิได้ชวนมิได้มีนโยบายนอกในลึกลับอันใดกับเณรโส เพื่อแยกแยะให้เณรโสไปด้วย ผมรู้เห็นและปฏิบัติตามคัมภีร์พระวิสุทธิมรรคอยู่ว่าไม่ควรไปเกลี้ยกล่อมเอาภิกษุสามเณรของท่านผู้อื่นไปตามตน และไปปฏิบัติตน จะเป็นอาบัติทุกกฏหลายๆ ตัว ต่อเมื่อส่งภิกษุสามเณรนั้นคืนให้อาจารย์เดิมของเขาแล้ว จึงแสดงอาบัติทุกกฏในส่วนนี้ตัก ผมยอมเคารพพระวินัยส่วนนี้อยู่ นะครับ ไม่ว่าไปพักสำนักใดๆ ผมยอมระลึกเห็นและปฏิบัติพระวินัยส่วนนี้อยู่ ไม่ทำแบบปากว่าตาขยิบเลย ขณะผมขึ้นรถไฟ มีคนโดยสารมากก็จริง ก็เรียกว่าคนเดียว พระบรมศาสดากล่าวยืนยันแล้วว่า การเดินทางไกลคนเดียว ถ้ามีหมูในรถในเรือมากก็ตาม ถ้าไม่คั่นเชือกกับใครพอที่จะฝากศพฝากไข่ได้ ก็เรียกว่าไปคนเดียวมาคนเดียวทั้งนั้น ฉะนั้น **วิสาสา ปรมายาติ** ความคั่นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง จะเป็นเครือญาติสักปานใดก็ตาม ถ้าไม่คั่นเคยกันต่างคนก็ต่างอยู่ไม่สนิทชิดเชื้อแล้ว ความอุ่นอกอุนใจในระหว่างทั้งสองฝ่ายก็กลายเป็นโมฆะ ก็เท่ากับว่าไร้ญาติไร้มิตรไร้ความอุ่นใจ แต่ทางปรมัตถ์ก็ให้หวังพึ่งตนเองเสมอๆ”

เณรโสตอบว่า “ครูบาอาจารย์มิได้ล่อหลวงผมไปด้วยประการใด ถ้าหากว่าครูบาอาจารย์ล่อหลวงผมไปด้วยแล้ว ผมก็เห็นความไม่เป็นธรรมของครูบาอาจารย์อีก ผมก็ถอนศรัทธาไม่อยากจะไปอีก แม้ตัวของผมก็อายุ ๑๙ แล้ว ย่อมสนใจพิจารณาอยู่ทุกๆ ด้านบ้าง แล้วผมก็บอกตรงอยู่แล้วว่า อยากจะไปเรียนปฏิบัติอยู่กับครูบาอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง คุณพ่อมิ่งจะถือว่าข้ามกรายอดิहनาระฮาใจก็ดูว่าจะไม่สมเหตุผล”

หลวงพ่อมิ่งก็เลยอนุโมทนา เพราะได้พูดถึงธรรมอันมีเหตุผล

ถึงห้วยทรายกราบหลวงปู่มหา

ตื่นขึ้นเป็นวันใหม่ ฉันเสร็จเรียบร้อยก็กราบลาหลวงพ่อเตรียมเดินทาง โยมจะส่งขึ้นรถมุกๆ ก็ไม่ยอมไป เพราะกว่าจะเดินทางถึงบ้านต้องจึงจะได้ขึ้นรถสายอุบลฯ แล้วไปลงมุกดาหาร แล้วจะเดินแต่มุกดาหารถึงห้วยทรายยิ่งเป็นเรื่องใหญ่โตหนัก เดินลัดไปทางบ้านดงมอน-ก้านเหลือง เสียดีกว่า แล้วโยมก็ไปส่งสองคน ไปส่งถึงแจ้งตะวัน (แจ้งตะวันเป็นชื่อสถานที่) แล้วก็กลับ

ต่อแต่นั้นก็ตั้งหน้าเดินตรงข้ามบ้านโพนแดง ข้ามบ้านดงมอน-ก้านเหลือง ข้ามห้วยบางทราย ไปพักใกล้บ้านสงเปือย ที่ทุ่งนาแห่งหนึ่งอยู่กลางดง มีเถียงนาว่างๆ อยู่หลังหนึ่ง ก็พอดีกับคำ พักนอนที่นั่น และมีเถียงนาอีกหลังหนึ่งอยู่ไกลกันประมาณ ๑๐ เส้น เจ้าของเขาอนประจำอยู่ เขาอนเฝ้าของเขา ไปขอตักน้ำที่บ่อของเขามาได้ ล้างหน้า ส่วนสร้งน้ำนั้น สร้งแต่ห้วยบางทรายแล้ว เขาเล่าว่า “เถียงนาหลังที่พระคุณเจ้าพักนั้น ๒-๓ วันมานี้ เขาปล้นกันที่นั่น เขาถูกปล้นแล้วเขาก็ย้ายเข้าบ้านเดิม บ้านสงเปือย ส่วนพวกข้าน้อยก็จะย้ายเข้าบ้านเดิมเหมือนกัน”

พักอยู่ที่นั่นภาวนาก็สงบเงียบ คงหลับนิดเดียวก็สว่างเป็นวันใหม่ ไปปิณฑบาตที่เถียงนานั้น ได้ข้าวคนละปั้นกับอาหารพอดีกับข้าว ความจริงแล้วข้าวก็ดี อาหารก็ดี เขาก็ตามไปส่งอีกอยู่ สงสารเขา ไม่เอาของเขาไว้มากเลย เพราะสังเกตเขามีใช้คนรวยหาเข้ากินค่า เอาไว้ปั้นเดียว ใหญ่กว่าไข่เป็ดบ้าง ก็เป็นบุญอันมากแล้ว ให้พรเขาอย่า

แล้วก็ฉัน เสร็จเรียบร้อยแล้วทุกประการก็ลา เขาบอกทางแล้ว ก็ตั้งหน้าภาวนาเดิน
ข้ามบ้านนาคำ บ้านตากแดด เข้าบ้านหนองเอียนทุ่ง แล้วเดินทางตามทางหลวง พอถึง
ห้วยทรายก็มีตโปตีจุดไฟ

องค์หลวงปู่มหาก็อยู่ในศาลากำลังเทศน์พระและแม่ชื้ออยู่ ท่านทักว่า “ท่านหล้า
มาแล้ว” ท่านประกาศว่า “นี่แหละ เชียงเซ็ดทำพระอาจารย์ใหญ่มน้องค์หนึ่ง”

กราบนมัสการแล้ว องค์ท่านก็ถามไถ่ทุกประการ ตกงได้นอนอยู่ที่ศาลาเพราะ
กุฏิเต็ม ได้เรียนองค์ท่านว่า “กระผมจับไข้มาแต่บ้านหนองเอียนทุ่ง เพราะกรำแดด
มาร้อนๆ แล้วฝนตกลงมา ลมจัด เปียกตัวหมด แล้วจับไข้ขึ้นทันที ทั้งเดินทั้งไข้
ผ้าเปียกจนแห้งกับตัว เดียวนี้ก็ใช้อยู่ขอรับ”

ครั้นรุ่งขึ้นเป็นวันใหม่ ก็ขอนิสิย รู่สี่กเบาใจที่ได้มาอยู่กับองค์ท่าน

ได้พบกัลยาณมิตรอีก

ย้อนคืนหลังมาปรารภ คุณเพ็ง คุณสีหา ที่ได้เคยอยู่ด้วยกันในยุคหนองผือ พอข้าพเจ้ามาพักวัดป่าสุทธาวาส คุณเพ็ง คุณสีหา พอได้รับทราบข่าวว่าข้าพเจ้ามาถึง วัดป่าสุทธาวาส จะไปหาพระอาจารย์มหาบัว ขณะนั้นคุณเพ็งคงอยู่กับหลวงปู่ฝั้น คุณสีหาคงอยู่กับพระอาจารย์วัน ก็พากันชวนกันไปหาพระอาจารย์มหาบัวเพื่อจะได้ จำพรรษาพร้อมกันหมู่เก่าอีก เพราะเคยได้อยู่ร่วมกันมาแล้วในยุคหนองผือ รู้จักนิสัยใจคอกันแล้วจะปฏิบัติสะดวก

สมัยนั้นเป็นเวลาฤดูเดือนพฤษภาคม ช้างแรม หลังวิสาขบูชา ๒๔๙๖ แล้ว พระอาจารย์มหาไถ้ปรารภกลับหลังกับหมู่ว่า “ผมไปอยู่กับหลวงปู่ฝั้น เสนาสนะเต็มหมด องค์ท่านได้พาหมู่ทำกุฏิให้ผมอยู่ มาบัดนี้ ผมจะได้ทำกุฏิให้ท่านหล้าอยู่ละ ผมเป็น เวนท์บองค์หลวงปู่ในตอนนี้อีกแล้ว ใช้เวรไปเสีย”

แล้วได้รับทำกุฏิหมู่หญ้าป่าอีกหลังก็เสร็จไปโดยเร็ว ได้ให้อาจารย์สิงห์ทองไปอยู่ แล้วได้สับเปลี่ยนหลังอื่นให้ข้าพเจ้าไปอยู่ แต่อยู่ใกล้พระอาจารย์มหาทางทิศเหนือ นั้น กุฏิที่ปลูกใหม่อยู่ใกล้พระอาจารย์มหาทางทิศใต้ สามแฉกโสรให้อยู่ข้างใกล้โรงไฟ ปีนั้นมีพระ ๑๑ รูป สามแฉก ๔ องค์ คือ ๑. พระอาจารย์ผู้เป็นหัวหน้า ๒. พระอาจารย์สม ๓. พระอาจารย์สิงห์ทอง ๔. หลวงพ่อนิล ๕. ข้าพเจ้า ๖. คุณเพียร ๗. คุณสุพัฒน์ ๘. คุณเพ็ง ๙. คุณสีหา ๑๐. คุณสี ๑๑. คุณสวาส เณร ๔ องค์ ๑. เณรน้อย ๒. เณรน้อยอีก ๓. เณรบุญยัง ๔. เณรโส

ปฏิบัติของหลวงปู่มหาพาทำเหมือนสมัยยุคหนองผือหลวงปู่ฝั้น เพราะสมัย ห้วยทราย แยกโยมยังไม่มาก การบวชพระบวชเณรถ้ามีขึ้น ก็เดินด้วยเท้าไปบวช

มุกดาหาร ต้องนอนทางคืนหนึ่ง ที่สองไปนอนมุกฯ เข้าฉันเสร็จก็บรรพชาและอุปสมบท
เสร็จแล้วออกเดินทางด้วยผีเท้า นอนค้างคืนกลางทางอีก บิณฑบาตเข้าเสร็จ ฉันเสร็จ
เดินทางต่อจึงถึงวัดป่าบ้านห้วยทราย กองทุกข์เดินทางเป็นอย่างนี้ ทุกวันนี้ไปไหนๆ
ก็มีได้เดินด้วยผีเท้าพอ ๕, ๖, ๗, ๘ กิโลเมตรเลย แต่ด้านข้อวัตรปฏิบัติชุดเก่ากับ
ชุดหลังนี้ พร้อมทั้งจิตใจจะเป็นอย่างไรนั้น ก็ของใครของมันตามธรรมชาติ จะตัดสินใจ
ลำเอียงเข้าข้างตัวเลยก็ไม่ได้ และประวัติยุคห้วยทรายก็เป็นยุคที่พระอาจารย์มหาดีและ
เช่นพระเถรโดยมิได้เลือกหน้าเหมือนกัน แต่อย่าลืมน้ำสมัยบ้านห้วยทรายในยุคนั้น
ในศาลาโรงฉันยังได้ใช้กระโถนกระบอกไม้ไผ่บ้านอยู่ละ แม้อยู่ตามกฎเป็นส่วนมาก
ก็เหมือนกัน น้ำมันก๊าดก็มีเพียงปีละ ๒ ปีบ ผ้าที่จะทำไตรจีวรก็เหลืออยู่หมดวัดเพียง
ปีละไม้สองไม้เท่านั้น มูลค่าในวัดทั้งหมดรวมกันในวัดบางที่ก็ ๑๐๐-๒๐๐ เท่านั้น
บิณฑบาตก็มีแต่หมกห่อตกลงในบาตรเป็นส่วนมาก ฉันในบาตรทั้งหวานทั้งคาวพร้อม
ไม่ได้ขโมยน้ำแกงใส่ใจแก้วเลย เว้นแต่น้ำมะพร้าวเป็นบางครั้งเท่านั้น นม โกโก้
กาแฟ มาห่างๆ บุหรี่ขาว มาห่างๆ

*ปรารภมาทำไม จะเอาไปพระนิพพานด้วยหรือ ปรารภไว้เพื่อให้กุศลบุตรสุดท้าย
คำหนึ่ง จะได้ไม่ลืมตัวในสมัยวัตรนิยมหฐุหฺรา เพราะเกรงกิเลสจะหฐุหฺราขึ้น*

ด้านเสนาสนะ ก็กินใบตองและฟางเป็นส่วนมาก พระอาจารย์มหาที่ยังอยู่กุฎิฟาก
และมุงหญ้า ประตูหน้าต่างก็ทำเป็นวงฝาแถบตองผลัดไปมา หรือเวิกออกแล้วก็คำเอา
ด้านทำความเพียร มีเวลามากกว่าทุกวันนี้ คราวหนุ่มอยู่ หลวงปู่มหาหิงประเปรียวกว่า
นี้มาก พวกลูกศิษย์ที่ได้ไปห่มหลวงปู่บ้านตาดในยุคปัจจุบันนั้น องค์ท่านอนุโลมที่สุด
อย่างว่าองค์ท่านดูเลย เพราะวัตถุอะไรก็บริบูรณ์หมดแล้ว ล้างมือเปิบเอาเท่านั้น เพียง
ลงทุนรับแขกไปมาเท่านั้น ถ้าหากว่าแขกไม่มาหาครูบาอาจารย์ชุดเก่าแล้ว จะให้แขกไป
หาผีที่ไหนอีกก็ไม่ได้ น้ำห้วยหนองคลองบึงบางไหลลงสู่ทะเลและมหาสมุทรก็มีทั้ง
น้ำใสและน้ำขุ่น ทั้งสกปรกและสะอาด ตลอดถึงหมู่สัตว์น้ำนานาอเนก ตลอดเพชรพลอย
ที่อยู่ในห้องมหาสมุทร ทองแดง ทองเหลือง ดีบุก ตะกั่ว ทองคำ เป็นต้น ก็ต้องขึ้น
อยู่กับท่านผู้มีวิชาปัญญาจะเลือกเอาได้ใช้ประโยชน์ จะไปเฟ่งโทษทะเลและมหาสมุทร
ก็ไม่ได้อีกละ

กรรมจุดป่าดักนก

ในสมัยนั้นบันดาลวันหนึ่ง ตกกลางฤดูเดือน ๔ ลมพัดตึ๊งๆ ไกลจะหมดฤดูหนาว ข้าพเจ้าไปบิณฑบาต กุฎีเป็นกุฎีฟางมุงหญ้ากั้นฟาก ปูฟาก จุดตะเกียงเล็กๆ ไว้ เป็นตะเกียงโປ๊ะเล็กๆ ลมมันก็พัดเข้ามาที่ตรงตะเกียงนั่นเอง ข้าพเจ้าไปบิณฑบาตกับหมู่เพื่อนกลับคืนมา เอาผ้าไปตากไว้ข้างกุฎี แล้วก็ห่มผ้ามาฉันจังหัน ลมมันจัด ชะรอยตะเกียงมันจะล้ม เราลืมนดับมัน แล้วมันไหม้กุฎีลุกขึ้นพริบเดียวอย่างรวดเร็ว ผ้าที่ตากอยู่นั้นไหม้หมด มุ้งก็ไหม้หมด กลดก็ไหม้หมด ใบสุทธิก็ไหม้หมด มืดโงน มีดพับไหม้เสร็จเรียบ ไปเอาก็ไม่ทัน ไม่มีเวลาที่จะทันลุกขึ้นรวดเร็วทีเดียว หลวงปู่มหาหั่วเราะแล้ว ท่านพูดว่า “บุพกรรมของคนเรานี้ผิดกันแท้ๆ เหลือแต่ผ้าติดตัว นอกนั้นไหม้หมด”

เจ้าของนี่ก็ขึ้นได้เลย เลยไม่พูดให้ท่านฟัง นึกเห็นตัวเองไปจุดป่าดักตั้งบาน (เครื่องมือจับนกชนิดหนึ่ง) ในสมัยนั้นอายุ ๑๕ ปี ไปจุดป่ากลางโคกกลางโรง ไปดักตั้งบาน วันไหนไม่ได้เข้าโรงเรียน เมื่อก่อนเขาหยุดเรียนตามวันพระ เพราะไปเข้าโรงเรียนในโรงธรรมที่เรียกว่าหัวแจก โรงธรรมนั้นนะเรียกตามภาษาบ้านนอก โรงเรียนจึงหยุดวันพระ ไม่ได้หยุดตามวันเสาร์อาทิตย์ แล้วก็ไปจุดป่า ถ้าวันไหนไม่ไปวิดน้ำเอาปลา ก็ไปจุดป่าดักนกตามโคกตามโรง พอจุดป่าแล้ว นกขบมันร้องแจ๊ๆ แล้วก็บินมาจุดเวียนที่ดักตั้งบานไว้ มันคงจะมาจับไม้ต้นนี้กระมัง ก็ต้องไปดักไว้ตรงนั้น บางศีล (บางวันพระ) ก็ได้ ๔ ตัว ๕ ตัว บางศีลก็มามือเปล่า บางศีลก็ไฟไหม้ถูกตั้งบาน ไฟมันก็ไหม้ไปตามโคกตามนาทั่วที่หัวแดน ไหม้ตามโคกตามโรง เพราะเมื่อก่อนมันห่างๆ ทางวันสองวันถึงจะมีโรงนาสักหลังหนึ่ง ดีไม่ดีไม่มีด้วยซ้ำ เพราะโคกมันกว้าง ทุกวันนี้

ไปจุดอย่างนั้นไม่ได้แล้ว ถ้าหากไปจุดอย่างนั้น ก็คงมีหวังได้เข้าตาราง เพราะทุกวันนี้ที่ไหนๆ ก็มีแต่บ้านแต่เรือน มีแต่ไร่นาเขาหมด ข้าพเจ้ามาคิดเห็นบุพกรรมวันที่จุดปานนั้น มันตามมากับชาติ

อยู่มาอยู่มา คุณแม่แก้ว (แม่ชีแก้ว เสียงล้า) ท่านเห็นไฟไหม้ ท่านก็หาอุบายเอาบริวารมาบังสุกุล ชวนญาติพี่น้องของท่านมาบังสุกุล หลวงปู่มหา ก็เห็นว่ามันได้วาระของข้าพเจ้า บริวารนั้นขาด คุณแม่แก้วคงจะหาอุบายถ้ายให้ จึงได้มาบังสุกุลให้เอา ผ้าไม้หนึ่งตลอดถึงมีดโกนพร้อม ส่วนใบสุทินั้นได้ไปเปลี่ยนใหม่ ได้ไปเอากับเจ้าคุณหมุกดาหาร โหมลี หลวงปู่มหาเห็นรับรองให้ ท่านก็เลยมาตัดจีวรและสบงให้ หมูทั้งหลายที่เห็นเหตุการณ์ก็เกิดสลดสังเวชก็มี หลวงปู่มหาหัวเราะแล้วท่านว่า “บุพกรรมของคนเรานั้นต่างกัน ของใครของมัน ถึงคราวมาถึงแล้วต้องสู้เอา” ท่านก็พูดเป็นธรรมอยู่ เท่าที่สังเกตดูมันเป็นบุพกรรมของเจ้าของเคยได้จุดป่ามา มันเห็นกับชาติมันตามนำมา การจุดป่านี้ ถึงแม่จะไม่ให้ไหม้เถียงไรเถียงนาใครก็ตาม มดตัวแดงแมลงตัวน้อยมันก็ตายกันเป็นทิวแถวไป

พอถึง ๒๔๙๘ ออกพรรษาแล้ว จีวรกาลเสร็จ องค์กรท่านจะได้ไปเอามารดาบวชชาวองค์กรท่านก็คิดละหวนทวนไปมาว่า ถ้าบวชแล้วจะเอาโยมมารดามาอยู่ด้วยหรือ คุณชีแก่ๆ อายุมาก ตลอดทั้งหมู่ก็มีอยู่มากแล้ว เกรงจะมาทับถมให้ภาระหนักขึ้นแก่ผู้ที่ท่านบวชก่อน เพราะเป็นโยมมารดาของผู้เป็นเจ้าอาวาส ก็ต้องจะได้ให้เกียรติให้คุณเป็นพิเศษ เกรงจะหนักใจแก่ท่านผู้มีอายุมาก และพร้อมทั้งบวชก่อน จึงตกลงใจว่าบวชโยมมารดาแล้วจำจะหาที่อยู่ใหม่

องค์กรท่านจึงปรึกษากับคณะสงฆ์ว่า “ผมจะได้ไปบวชโยมมารดา ส่วนจะกลับนั้นบอกไม่ถูกเสียแล้ว ส่วนที่จะไปกับผมนั้น จะไปหมดก็ไม่ถูก เวลาอยู่ เราก็แย่งกันอยู่ เวลาไป เราก็แย่งกัน มันเป็นเรื่องไม่งามแก่ฝ่ายปฏิบัติ จะเสียวงศ์ตระกูลฝ่ายปฏิบัติ ฉะนั้น ขอให้คุณสม โภกนุทุโท จงพาหมู่อยู่นี้บ้างในพรรษาต่อไปนี้ ที่นี้ส่วนผู้ที่ไปกับผมคนนั้นคนนี้ ผมก็ไม่ว่า ส่วนจะอยู่นี้ก็เหมือนกัน ถ้าไปกับผมมากก็ลำบากอีก เพราะไม่ทราบว่าจะได้อยู่ที่ใดแน่” จึงเป็นของน่าครวญคร้ามมากแท้ๆ ในเรื่องนี้

วิเวกภูเก้า

ฝ่ายข้าพเจ้านึกในใจทวนไปมารอบๆ ด้านสารพัดว่า การไปคราวเดียวกันหลายๆ องค์ ยังไม่ได้ที่พักที่อยู่นี้ ได้ฤกษ์มาแล้วในคราวไปภูเก็ต พังงา เดียวนี้ตกอยู่ในระหว่างไม่สะดวกอีกละ อยู่ก็ไม่สะดวก ไปก็ไม่สะดวก และอายุของเราเข้าเกณฑ์ ๔๐ แล้ว เราจำพรรษาอยู่ที่นี่อีกปีหนึ่งเป็นหมู่ท่านอาจารย์สมเลียมก่อน เราจึงยกธงตั้งใจไปองค์เดียวที่ภูเก้า ตกลงใจได้แล้วก็อยู่ต่อ แต่ไม่พูดให้ท่านผู้ใดฟัง

แล้วองค์ท่านพระอาจารย์มหาที่เตรียมตัวไปพักอยู่มุกๆ หมู่ก็ทยอยไปอีก ยังเหลืออยู่ ๖ องค์เท่านั้น แล้วองค์พระอาจารย์มหาที่ไปบวชโยมมารดาที่อุดรฯ แล้วลงไปจันทบุรี ไปตั้งวัดอยู่ใกล้สามแยกสี่พลีว คณะญาติอาจารย์เจียะถาวยที่ติดิน ออกพรรษาแล้ว โยมมารดาขององค์ท่านชวนกลับ แล้วตั้งวัดอยู่บ้านตาดปัจจุบัน

ส่วนข้าพเจ้า จำพรรษาอยู่กับครูบาสม วัดป่าบ้านห้วยทราย อีกพรรษาหนึ่ง จึงรวมเป็นอยู่นั้น ๔ ปี มีพระ ๖ รูป เสร็จจกฐินแล้ว เสร็จจิวรกาล เดือนพฤศจิกายน ช้างแรมก็ลาครูบาสมและญาติโยมไปพักภูเก้า มูลค่าบาทเดียวก็มีให้โยมส่ง เอาไม้ขีดไฟไป ๕ กัลกเท่านั้น บริหารก็ตัดออก เอาแต่พอดี ทัพได้อยู่ในภูเก้าองค์เดียว ๕ เดือน ก็มีโยมพ่อตาลไปบวชเป็นปะขาวด้วย ใกล้จะเข้าพรรษาก็มีโยมเข้าไปบวชเป็นปะขาวอีก

เมื่อมีปะขาวมาแล้วก็ได้ตั้งกฎไว้ว่า “อย่าไปหุงต้มอาหารใดๆ เลย บิณฑบาตมาเลี้ยงกันตามบุญตามกรรม ธรรมชาติเห็นก็ดี หน่อไม้ก็ดี ไม่ต้องเป็นกังวล เพราะ

เราออกจากครูบาอาจารย์มาใหม่ๆ ชาวโลกที่อยู่ใกล้ก็จะมองไปในแง่ร้ายว่า ออกมาจากครูบาอาจารย์มาไม่กี่วัน ก็มาแอบกินกับตาปะขาว หุงต้มหน่อไม้และแกงเห็ดแกงหวา กินตะพืดปิ่นเกลี๋ยมาก ส่วนบาตรนั้น อาตมาจะล้างเองตากเอง พวกปะขาวเฒ่าสองคนให้พากันปิดกวาดศาลาและล้างภาตตอนฉันเสร็จ ส่วนตราดนั้น กวาดช่วยกันทุกๆ คนลงไปจนถึงบ่อน้ำทุกวัน ส่วนรับบาตรนั้น ให้เปลี่ยนกันไปรับ วันหนึ่งคนหนึ่งผลัดกัน อาตมามีได้มอบบาตรให้หมด คือให้สานตะกร้าทำเป็นสายสะพายหรือคอนเอาข้าวและอาหารในบาตรจะแบ่งออกให้สองส่วน เหลือไว้ในบาตรส่วนหนึ่ง อาตมาก็จะสะพายเอง แบ่งเบากันจึงจะไม่หนักมาก ส่วนเวลาฉัน เราจึงตรวจดูกันอีกว่าใครได้อะไรไม่ได้อะไร เท่าที่ได้มาแต่ละวันอันบริสุทธิ์ตกในบาตรแล้ว ส่วนผมนั้นต้องโกนหมดทุกคนหนุ่มๆ ส่วนเงินที่ได้มาทีละ ๕ บาท ๖ บาทนั้น ให้ชาวบ้านเก็บไว้ คือ พ่อบี้ พ่อแหลมไม่ให้มีอยู่ในตัวสักตั้งค์เลย ให้ตั้งใจภาวนา”

ข้าพเจ้ายังไม่ทิ้งตักน้ำเลย ยังคอนอยู่โซกโซน เลือๆ แสๆ กวาดตราดอยู่ใกล้ๆ มันทิ้งร่องอยู่สบาย ใกล้ๆ ได้ยินเสียงกวาดอยู่ มันไม่กลัว ลิงมีตั้งฝูงละ ๑๐๐ ตัว มันไม่กลัวเลย งูใหญ่ได้ยินแต่เขวามันอยู่รูซึ่หินลึกตามแหง (รอยแตก) เข้าไปในรูแต่งูเล็กขนาดแขนหรือเล็กกว่านั้นมีมากในถูดุฝน มันออกตกตุ้มมาจากหน้าผาบ่อยๆ เขวามีเปรตมีผี แต่ไม่ปรากฏ ไม่เหมือนถ้าพระเวส นาแก

ขณะที่อยู่ภูเก้านี้ ได้เป็นไข้ป่วยอยู่ ๕, ๖ วัน ขณะที่อยู่องค์เดียว ยังไม่มีตาปะขาวไปบิณฑบาตไม่ได้ ๓, ๔ วัน อาเจียน นายจู่เที่ยวไปส่งอาหาร แต่ไม่ให้นอนผ้า โยมพ่อแหลมแม่แหลม มีศีล ๕ เป็นประจำ พ่อบี้ แม่บี้ ก็มีศีล ๕ เป็นบางวาระ บ้านโคกกลาง ทุกๆ ท่านก็พอเป็นไป บ้านเหล่า บ้านหลุบปิ้ง บ้านแวง สายของแม่ตาล พ่อตาล ยาเคี้ยว แม่ม้วย ยาเคี้ยวเป็นนายหน้าในวงศ์นี้ พ่อทองเขียน แม่ออกสร้อย พ่อออกอาจารย์พัน เป็นต้น เป็นกลุ่มบ้านเหล่า พ่อออกขุนอินทร์ แม่ออกแพง เป็นกลุ่มบ้านหลุบปิ้ง โยมบ้านโคกกลางแม่ไชย ครูอุ้น ผู้ใหญ่ทอง นายกระษิณ นายศรี น.ธ.เอก แม่ส่วย ต่างก็ได้ให้บิณฑบาตและอะไรๆ ตามสามารถแต่ละท่านๆ และก็พ่อออกแพง แม่ออกแพง และนางแพง เล่าก็เป็นวงศ์สำคัญอีกวงศ์หนึ่งในโคกกลาง แต่ขออภัยที่ไม่ได้ลงชื่อหมด คือเอาแบบรวบรัด

ว่าจะออกชื่อหรือไม่ออกชื่อก็ตาม เมื่อทำดีแล้ว ผลของการทำดีย่อมไม่ได้ต้อนรับคอกยาก เหมือนโคและกระบือ ผลของความดีความชั่วย่อมเข้ามาเองสู่คอกใจไม่ยาก

การพักปฏิบัติธรรมอยู่ภูเขาลูกนี้ก็อึดอัดทางน้ำบ้าง ชะรอยจะเป็นด้วยมิได้สร้างบารมีที่เกี่ยวกับน้ำๆ มาแต่ภพก่อนๆ ก็อาจเป็นได้ และคงเป็นผลของกรรมในปัจจุบันชาติ เมื่ออยู่ฆราวาส ได้ไขน้ำและวิดน้ำออกจากห้วยหนองคลองบึงต่างๆ เพื่อเก็บเอาตัวปลา มาบูชาพญาลิ้นพญาทองพญาไล่ก็อาจเป็นได้ หรือด้วยทางซุดน้ำบ่อ ก่อศาลา ไม่ค่อยเอาใจใส่ ถือว่าเป็นงานไม่สำคัญ ก็เลยได้รับอานิสงส์จำเป็นไม่สะดวกทางน้ำๆ และเสนาสนะเสีย แต่ก็สมน้ำหน้าที่ตนสร้างไว้ไม่ดี จึงเป็นผู้มีลาภน้อยโดยประการทั้งปวง มิได้เอาลาภไปพระนิพพานก็จริง แต่ปัจจัย ๔ เป็นลาภทางอนุศาสน์ของพระวินัย เพื่อเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิตเพื่อประพาศิพรหมจรรย์ให้สะดวกให้เจริญได้ ถึงแม้จะสอนมิให้ติดอยู่ในปัจจัย ๔ ก็จริง แต่ก็ต้องได้อาศัยที่มีมาโดยเป็นธรรมอยู่ มีน้อยก็ได้อาศัยน้อย มีมากก็ได้อาศัยมาก จะประมาทก็ไม่ได้อีก เมื่อเห็นท่านผู้มีลาภมากได้มาโดยเป็นธรรม ก็มีความริษยาเสีย เห็นท่านผู้มีลาภน้อยแต่ได้มาโดยเป็นธรรม ก็ดูถูกว่าเป็นผู้มีลาภน้อยกว่าตน เมื่อผ่านพบเข้าก็ถือตัวชี้โอ้ ไม่อยากพูดอยากถามด้วย เป็นเรื่องที่ไม่รู้จักกลาบทั้งนั้น เพราะหลงลาภหลงยศ และไม่เป็นผู้รู้ธรรมด้วย เป็นผู้ไม่ถึงธรรมด้วย เป็นผู้ไกลพระนิพพานด้วย มักจะเห็นอยู่เป็นส่วนมาก

พักอยู่ภูนี้ ก็ได้ปฏิบัติมีเวลาพอควร ฉันทเข้าเสร็จ เก็บบริวารเรียบร้อย ก็ได้เดินจงกรมจนถึงเที่ยงวัน ภาวนาติดต่อไม่ค่อยขาดวรรคตอน แม้กวาดลานวัด ก็ภาวนาพร้อมกับความเคลื่อนไหวของกายที่กำลังกวาด ที่เง้อมือกวาดไปกวาดมา ก้าวขาไปมาก็ภาวนาพร้อม เวลาลงไปตักน้ำบ่อหินไกลจากที่พักประมาณ ๑๕ เส้น ได้เอาครุหรือปื๊บไปวางไว้ พร้อมทั้งไม้คองน้ำประมาณ ๑๕ วา แล้วจึงคืนมากวาดไปจนถึงที่วางปื๊บไว้กับไม้คองน้ำ แล้ววางตราดไว้ที่นั่น แล้วเอาปื๊บกับไม้คองน้ำไปวางไว้ที่ข้างหน้าเป็นระยะๆ จนถึงบ่อหิน สรงน้ำ แล้วตักน้ำ แล้วคองน้ำ เอาตราดคือไม้กวาดขึ้นข้างบนปารวมกันกับไม้คองน้ำ ค่อยเป็นขึ้นตามทางที่กวาดแล้ว มาหาที่พักประจำเวลาบ่าย ๓ โมงทุกวัน ส่วนบริเวณที่พักก็กวาดทุกวันเหมือนกัน

สมัยทุกวันนี้ถือกันว่าวาสนามากกว่าคนชุดเก่า น้ำจะเปิดก็อกที่ไหนก็ได้ทั้งนั้น กลางป่าก็สนุกนอน ลูกขึ้นแล้วก็ขบขามป้อมสมอหรือบๆ ตลอดถึงเครื่องตีอะไรๆ ก็ไม่อด ทนสมัยมาก โทรทัศน์ พัดลม รถแลนด์ รถเบนซ์ โตโยต้า ดัทสัน ทนสมัยทุกประการ อากาศของข้างใต้มาก อากาศก็เลยเถิด กลายเป็นผ้าอากาศหวารหนักหวารเบา เขาเป็นส่วนมาก

ผู้เขียน เขียนไว้เตือนตนต่างหาก ท่านผู้อ่านท่านผู้ฟังอย่าโกรธเนื้อ ถ้าจะเอาโกรธไปพระนิพพานด้วย ก็จงหาบเอาแบกเอาไปให้พอใจ เพราะไม่ได้ซื้อไม่ได้ขอกับใครๆ เป็นของทิพย์แบบสดๆ ร้อนๆ ถ้าผู้เขียนกิเลสมาก ผู้อ่านผู้ฟังก็จงหัวเราะเยาะเอาเทอญ ถ้าถูกก็มอบไว้กับมรรคและนิโรธเสีย ถ้าผิดก็มอบไว้กับสมุทัยและทุกข์ไม่เป็นหน้าที่ของผู้เขียนและท่านผู้อ่าน ท่านผู้ฟังผู้พิจารณาจะไปเป็นสงครามความเห็น ความรู้กับปัญหาเสียสมอง เป็นปัญหาเสียสติ เสียปัญญา เสียใจ เสียธรรม แต่ละรายของเจ้าตัวเอง

ลัทธิพิสดาร

สมัยข้าพเจ้าอยู่ภูเก๊าก่อน เบื้องต้นข้าพเจ้าอยู่องค์เดียว ๕ เดือน ได้มีโยมคนหนึ่ง ขึ้นไปหาข้าพเจ้า อายุประมาณ ๓๐ ปี เป็นคนรูปร่างขนาดกลาง ในสมัยนั้นเขามาทา ถ้ายรูป เขาเลยขึ้นไปหาข้าพเจ้า เมื่อขึ้นไปทาแล้วจึงซักชวนข้าพเจ้าว่า “ญาคู ญาคู จะพูดอันหนึ่งให้ฟังจะเอาด้วยไหม” ข้าพเจ้าก็เลยบอกว่า “เออ เอาไม่เอาก็ขอให้จงพูด ไปเสียก่อน อย่าเพิ่งเร่งรีบมาข่มเหงนัก ให้เอาตมาฟังเสียก่อน”

เขาจึงพูดไปว่า “เอา ตั้งใจฟังให้ดี จะพูดให้ฟัง ศาสนาไม่มี พ่อแม่ก็ไม่มี คุณพ่อ คุณแม่ก็ไม่มี ทำการทำงานได้แล้วให้ทำขึ้นสู่รัฐบาล ไม่ให้มีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ให้แต่ พ่อเพียงได้กินได้อยู่ ทำงานให้รัฐบาลหมด ให้คนเสมอกัน ญาคูจะยินดีด้วยไหม”

ข้าพเจ้าเลยบอกว่า “ยินดีไม่ยินดีก็ขอให้จงพูดไปก่อน เอาตมาจะฟัง อย่าเพิ่งเร่ง เร่งรัดมากนัก”

เขาจึงพูดต่อไปว่า “ไม่ให้มีผู้ใหญ่ ไม่ให้มีผู้ต่ำ ไม่ให้มีผู้สูง ให้เสมอกันหมด เงินเดือนให้เท่ากัน มีความสุขเสมอกันหมด มีลูกออกมาให้รัฐบาลเอาไปเลี้ยงไม่ต้อง ลำบาก ของถ้าหากได้มา ก็ให้เอาขึ้นรัฐบาลหมด ไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นเจ้าของ ให้แต่พ่อกิน พอใช้ ให้คนเสมอกัน ไม่ให้มีชั้นวรรณะ ให้เป็นนายเหมือนกันหมด ถ้าหากเป็นลูกน้อง ก็ให้เป็นลูกน้องเหมือนกันหมด ถ้าจะเรียกว่าลูกน้องก็ให้เรียกว่าลูกน้องเหมือนกันหมด ถ้าจะเรียกว่านายก็เรียกว่านายเหมือนกันหมด ไม่ให้มีผู้ใดเป็นใหญ่ ให้เสมอกันหมด

ศาสนาไม่มี ญาครุเห็นดีด้วยไหม คุณพ่อคุณแม่ไม่มี ท่านเลี้ยงมาเป็นเรื่องของท่าน ท่านเป็นผู้ทำออกมาท่านก็ต้องเลี้ยง บาบไม่มี บุญไม่มี บุญก็คือกินได้นอนหลับนั่นเอง จะเอาด้วยไหม”

ข้าพเจ้าเลยบอกว่า “เออ หมดแล้วหรือยัง ถ้าหากหมดแล้วอาตมาจะตอบ ถ้าหากว่า ยังไม่หมด ให้พูดต่อไป”

เขาบอกว่า “ขอพูดแค่นี้เสียก่อน ขอให้ญาครุตอบมา”

ข้าพเจ้าเลยพูดว่า “อาตมาจะถามบ้างแหละ จะทำให้คนเสมอกันได้อย่างไร คนขาคัก จะทำให้เป็นคนชาติได้ไหม คนโง่ทำให้เป็นคนฉลาดได้ไหม คนมีกำลังน้อยทำให้มีกำลัง มากได้ไหม”

เขาตอบยอมรับความเป็นจริงว่า “ทำไม่ได้”

ข้าพเจ้าจึงพูดต่อไปว่า “พ่อก็เป็นพ่อเต็มภูมิ แม่ก็เป็นแม่เต็มภูมิ จะไปพูดว่าเสียว่าสหายได้หรือ จะไม่ให้มีคุณมีค่าได้อย่างไร หน้าที่ท่านเลี้ยงมาแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของเรา ที่จะเลี้ยงท่านตอบ ท่านได้เลี้ยงมาแล้วเลี้ยงตอบท่าน ทำกิจธุระของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูล ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน เราต้องประพฤติอย่างนั้น เหมือนมีคนอื่นฯ หนึ่ง มายกมือไหว้เราว่า สบายดีหรือ เราก็ยัง ได้ยกมือไหว้ตอบว่า สบายดี เรื่องของท่านเลี้ยงเรา เราก็ควรเลี้ยงท่านตอบ จะไปพูดอย่างนั้นก็ไม่ได้ อาตมาก็ไม่เลื่อมใสด้วย ถ้าพูดอย่างนั้น ทำคนให้เสมอกันจะทำอย่างไร มันไม่เสมอกันดอก

อ้าว อาตมาจะพูดให้ฟัง อย่างโยมนี่เก่งทางช่างไม้ เก่งทางช่างเหล็ก อาตมาเป็นแต่ เพียงทุบหิน เขาก็ไล่อาตมานี้แหละไปทุบหิน โยมเป็นช่างไม้ก็ต้องไปอยู่ร่วมอยู่เงา การกิน การอยู่การหลับนอนก็ต่างกัน หรืออย่างตำโยมก็คงเป็นผู้คุมอาตมา อาตมาเป็นผู้ทุบหิน ผู้คุมนั้นก็คงจะได้อยู่ในร่ม อาตมาก็ต้องได้ทุบหินตากแดดอยู่กลางแจ้ง มันจะเสมอกัน ได้อย่างไร คนเรา พ่อก็ต้องเป็นพ่อเต็มภูมิ แม่ก็ต้องเป็นแม่เต็มภูมิ แผ่นดินก็ยังมีตำ

มีสูง จะให้เสมอกันได้อย่างไร เงิน ๕ บาท กับเงิน ๑๐ บาท อันไหนราคาสูงกว่ากัน
เงินใบละ ๑๐๐ บาท กับใบละบาท อันไหนราคาสูงกว่ากัน”

เขาเลยตอบว่า “เงินใบละ ๑๐๐ บาท ราคาสูงกว่า”

ข้าพเจ้าก็เลยพูดต่อไปว่า “มันก็มีชั้นวรรณะอยู่ในตัวมัน ใครไปทำให้มัน ก็คุณสมบัติ
ของมันมีของมันเอง ดินไม่มีปุ๋ยกับดินมีปุ๋ย มันก็ยังมีคุณสมบัติต่างกัน ไม่ยุ่งกับไม่ไผ่
อันไหนมันดี น้ำหนักเท่ากัน ไม่ยุ่งก็ราคาสูงกว่า ก็คุณสมบัติมันต่างกัน มันก็สูงขึ้นตาม
คุณสมบัติของมัน พ่อก็เป็นพ่อเต็มภูมิ แม่ก็เป็นแม่เต็มภูมิ จะไปตะตูดว่าสหายหมด
ก็ไม่ได้ ตัวเองโง่ แล้วจะมาสอนให้คนอื่นโง่ด้วย โยมเป็นบ้าแล้วยังจะมาสอนให้อาตมา
เป็นบ้าด้วย อาตมาไม่ไปด้วยนะ ถ้าหากว่าไม่มีชั้นวรรณะ ทำไม่ไม่ให้สตาลินมาทาบหินบ้าง
ให้ทหารไปเฝ้าอยู่ทำไมร้อยชั้นพันหลืบ”

เขาเลยพูดขึ้นว่า “โ๊ย ถ้าพูดไปแล้วซีจ้อ (ซีโกง) ไป ญาครูนี้หน้าโมโหแท้ๆ”

ข้าพเจ้าเลยพูดว่า “มันถูกตามคำอาตมานะ ขอให้พิจารณาดู อย่างเพิ่งโกรธ เพราะ
มันมีที่แข่ง อาตมาก็เลยแข่ง จะโกหกได้ ก็โกหกได้เฉพาะคนโง่ๆ เท่านั้น”

เขาก็เลยพูดว่า “ถ้าพูดแล้วซีจ้อ (ซีโกง) ไปตะพืดตะพือ หนีดอก ญาครูนี้ อย่างนั้น
จะไปเดี๋ยวนี้อะไร”

ข้าพเจ้าเลยบอกว่า “เออ ไปก็ไปเสียสิ”

แล้วเขาก็เลยไป ส่อแสดงให้เห็นว่าเขานั้นไปเที่ยวประกาศให้คนโง่เลื่อมใสเท่านั้น
ผู้ถึงศีลถึงธรรมจะเลื่อมใสได้อย่างไร

พรรษา ๑๔ ก่อตั้งภูจ้อก้อ

ครั้นพักอยู่ภูเกล้า ออกพรรษาแล้วก็ได้ไปมุกดาหาร ไปบวชโยมพ่อตาลผู้เป็นตาปะขาว แท้จริงท่านก็ไม่มุ่งจะบวชเป็นพระ แต่เห็นว่าคนพอหน้าผ้าพอผืน และยังไม่เคยบวชเป็นพระสักที ก็เลยอบรมให้บวช จะอยู่ได้เท่าใดก็ได้แล้วแต่กรณี (ส่วนตาปะขาวท่านั้น ลาลีกจากตาปะขาวไปอยู่บ้าน) ส่วนพ่อตาลเมื่อบวชแล้ว อุปสมบทแล้ว พักอยู่ภูเกล้าอีกไม่กี่วัน โยมแม่ตาลและคณะวงศ์ตระกูล นิมนต์มาพักภูจ้อก้อทั้งหมด จะได้ ๓ วัน ๗ วัน ก็แล้วแต่

มาที่แรกพักถ้ำประมาณ ๔-๕ คืบ ญาติโยมบ้านเวงจึงปรึกษากันว่า “ถ้าจะให้ท่านอยู่ถ้ำก็คับแคบ ญาติโยมมาก็อัดแอ”

แล้วเขาลำเลียงไปทำกระหน่ำหลังถ้ำ ปลูกพุ่มพางกั้นพาง กว้างประมาณ ๒ เมตร ปริมาณหลายไร่ ปลูกไม้กล่มเท่าแข้ง ระเบียบไม่มี พาดบันไดขึ้นห้องนอนเลย เป็นป่ารกชัฏ มีต้นเป็ยโตๆ สูงๆ เต็มๆ เป็นระยะๆ ครีမ် ต้นเป็ยนั้นเป็นโพรงตลอดปลาย ฤดูฝนต้องมีงูขึ้นกุฎิประจำวันมาหากินจึงเหลนที่มาชอนตัวอยู่ตามพางที่กั้นและพางปลูกขลุกลักไม่สนิท บางทีชอนอยู่ใต้ตีนบาตร แต่เป็นงูกะปะโดยมาก งูมีทุกชนิด จนไม่รู้จักชื่อก็มี เพราะเป็นภูเขาดง ตามหน้าหินหน้าผาก็มีรูมีเงื้อมขลุกลักมาก เสือเหลือง เสือดำ ก็มี อีเห็น ชะมด ตะกวด เสือโคร่งมีปีทีแรกแล้วหายไป

น้ำใช้น้ำฉันตัดคัตมาก ได้ห้ามได้คองเป็นขึ้นเขาไกลประมาณ ๒๐ เส้น ปีที่ ๒ น้ำใกล้เข้ามาบ้าง ประมาณ ๑๕ เส้น แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่คุ้ม ได้ไปตักห้วยค้ออันไกล

๒๐ เส้นอยู่ ฤดูฝนเดือน ๙ เดือน ๑๐ พอทำเนาบ้าง เพราะได้ตัดเอาน้ำไหลใต้หิน หน้าผา ลูๆ หลานๆ เขาก็ตัดช่วยด้วย แต่ผู้หนักกว่าเพื่อน ก็นางวารินทร์ นางสมัย นางสัย และลูๆ หลานๆ อื่นๆ สารพัด พระเณรจะปล่อยให้เขาหมดก็ไม่ได้ก็ต้องตัดเป็นหลักไว้ประจำวันแบ่งเบากัน ข้าพเจ้าไปบิณฑบาต คอนปีบไปพร้อม คอนได้น้ำเต็มปีบ ทำไม้คอนให้หนักข้างหน้า ให้สามเณรอินทร์ถวายรับบาตรแล้วก็คอนน้ำมาพร้อมมิให้เสียเที่ยว ๓ วัน กวาดหนทางบิณฑบาตจนถึงห้วยค้อคราวหนึ่ง เพราะงูกะปะมาก มิฉะนั้นต้องเหยียบเวลาไปบิณฑบาต ถ้าวันไหนถูกกวาดหนทาง ต้องเอาปีบไปวางเป็นตอนๆ กวาดไปถึงปีบกับไม้คอนแล้ววางตราดไว้ เอาปีบกับไม้คอนไปวางไว้อีก กลับมาเอาตราดกวาดต่อไปถึงปีบและไม้คอนอีก เป็นระยะๆ จนถึงที่ตัดน้ำสรลงแล้ว ตักเอาน้ำคอนขึ้นเขา เอาตราดทับข้างบนไม้คอน

บ่อที่ขุดนั้น

- บ่อ ๑. ริมห้วยค้อ กอไฟแม่ไผ่
๒. ริมห้วยค้อ ข้างสวนพ่อปลี แม่ธนูศิลป์ และแม่ชัตสา เป็นผู้ขุด
๓. บ่อสารวัตรสำเนียง ไกลกว่าบ่อห้วยค้อ
๔. บ่อใกล้นาพ่อสงวนอีก แต่ไม่คุ่มปี
๕. ทำนบสะพานห้วยชันของพ่อนางสงวน เขาให้สรลงและล้างบาตร แต่พอถึงเดือนมกราคมก็แห้งเสีย
๖. ขุดบ่อไว้ทำนบของพ่อนางสงวน ก็ไม่คุ่มปีอีก
๗. ขุดบ่อนานายเนต ก็ไม่คุ่มปี
๘. ขุดและเจาะหินใกล้ศาลาฉันอาหาร พอได้ล้างบาตร แต่พอเดือนกุมภาพันธ์ก็แห้งเสีย ได้วันละปีบ ก็ตั้งขุนเป็นตม ไม่พันทาบคอนมาจากห้วยค้อ ในฤดูเดือน ๓, ๔, ๕

มีปัญหาวา เป็นบ่อดอกหรือ จึงไปยอมเป็นยอมตายอยู่ที่อดน้ำแท้ พระนิพพานอยู่นั้นแห่งเดียวหรือ ที่อื่นมีที่ปฏิบัติมไป ภาคอีสานกว้างขวางมาก จะมาเขียนเล่ากินสมบัติอะไร มันได้ผลอะไร

ตอบว่า จริงอยู่ แต่ผลของกรรมเล่า เมื่อสร้างไว้แล้วใครๆ ย่อมบิดพลิ้วไม่ได้ ถ้าบิดพลิ้วได้แล้ว คุณตระกูลก็ไม่ต้องมี การท่องเที่ยวในสงสารสร้างบารมีก็ไม่มี มีแต่หนีพพานสิ่งเดียวเท่านั้นเป็นเอเย่นต์อยู่ บุคคลผู้จะถึง สุคติ ได้ ก็ต้องผ่าน ทุกขโต มาเต็มทีก่อน มิฉะนั้นการเข็ดหลาบในสงสารก็ไม่ชัดได้ ฉะนั้นจึงมี ทุกขา ปฏิปทา ทันทาภิณฺญา ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า ทุกขา ปฏิปทา ขิปปาภิณฺญา ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ส่วน สุขา ปฏิปทา ขิปปาภิณฺญา ปฏิบัติสะดวก ทั้งรู้ได้เร็ว สุขา ปฏิปทา ทันทาภิณฺญา ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า เนื่องด้วยกรรมและผลของกรรม ต่างกัน สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกรรมและผลของกรรม

ครั้นต่อมาก็มีคุณสีลา อินทวังโส ได้เอาแท่งค้ำน้ำมาให้ ๒ ลูก พอได้ใส่น้ำไว้ฉัน ถึงกระนั้นก็ยังไม่พ้นไปตักน้ำห้วยค้ออีก อยู่มา ร้านสมคักคิครี นิคมคำสร้อย ได้สร้าง ถังน้ำคอนกรีตขึ้น ๓ ถัง กว้าง ๒ เมตร สูง ๓ เมตร ก็เบาบาง ภูฎีก ๒ หลัง พร้อมทั้งโรงไฟ ก็รู้สึกเบาไปบ้าง แต่ฤดูเดือน ๕ ยังได้ไปตักน้ำห้วยค้ออยู่บ้าง และก็ยังอิฐสี่เหลี่ยมผืนผ้า สูง ๑ เมตรกว่าๆ ยาวประมาณเมตรกว่าๆ

แต่ทุกวันนี้ประชาชนทางไกลทางไกลเมตตาสงเคราะห์ อะไรต่ออะไรก็พอแบ่งเบา ขึ้นมาบ้าง แต่ก็ยังเป็นซีโหล่ของภาคอีสานในทางอตัดัดทรมานอยู่ทุกๆ ด้าน ด้านจักรเย็บผ้า คุณสีลาหามาไว้ให้ใช้กว่า ๑๐ ปีแล้ว สะพานข้ามห้วยค้อ คุณสีลา ก็พาญาติโยม สร้างขึ้นให้ เพราะแต่ก่อนได้ขอนไม้ยางอยู่ ๘ ปี พระอาจารย์จามก็มาช่วยเมตตา สงเคราะห์อะไรต่ออะไรด้วย ญาติโยมทางบ้านเวง บ้านหลุบปึง บ้านโคก ตลอดหนองสูงใต้ บ้านเหล่า ตลอดถึงหนองสูง ห้วยทราย ต่างก็ได้ช่วยเหลือตามสติกำลัง แต่ละท่านละคนเท่าที่สามารถและเท่าที่ศรัทธา จะพรรณนาไปเป็นท่านๆ คนๆ ก็เขียนไม่ไหว

กาลาแม่ออกรักษาศีลนั้น ครูชาติ พรคพล และนายถนอม วงศ์แสน์ เป็นผู้ริเริ่ม และศรัทธาตัน ส่วนกาลาปัจจุบันและถ้ำน้ำใหญ่ ๔ ถัง เป็นส่วนรวม ทั้งพระ ทั้งเณร ทั้งญาติโยมสารพัดต่างวัดต่างจังหวัดที่มาเที่ยวเจอเข้าก็ช่วย ไม่ขัดไม่ดูตาย สำหรับผู้เขียนมิได้อะไรเลย ได้แต่เขียนเท่านั้น ได้อะไรมาสู่สำนัก ได้ด้วยเดชพุทธ ธรรม สงฆ์

และครูบาอาจารย์และสหพรหมจารี ภิกษุสามเณร และคณะญาติโยมใกล้ไกล พร้อมทั้ง
พุทธบริษัทของพระพุทธ ธรรม สังฆ์ ใกล้ไกล เรื่องถึงน้ำคองกริต ไม่ว่าชุดสร้างก่อน
และตอนหลัง ร้านสมศักดิ์ศรี นิคมคำสร้อย ต้องเป็นภาระจิปาถะ ขาวรถและญาติโยม
บ้านแวงและบ้านเป่า ก็เข้าแบกหามช่วยเหลือ ทางบ้านเหล่า ผู้ใหญ่กองและลูกบ้าน
ก็ช่วยเหลือทราญมากกว่า ๑,๐๐๐ ปีบ ขนขึ้นใส่รถเข็น ตลอดครูและนักเรียนตำบล
หนองสูงได้ ทุกๆ โรงเรียน ขนจากตีนเขาขึ้นบนภูอย่างโกลาหลอลหม่าน

ขอขอบคุณทุกท่านๆ ทุกๆ ้วย ้วยอยู่โดยทุกเมื่อด้วย ท่านผู้ใดทำด้วยศรัทธาน้อย
และมาก ด้วย พุทธ ธรรม สังฆ์ จึงได้รับผลตามส่วนควรค่าของเหตุที่ทำน้อยแลมาก
ทุกถ้วนหน้านั้นเทอญ ผู้เขียนย่อมนินดีพอใจแต่ละท่านๆ ทั้งนั้น เพราะยุคภูจ้อก้อ
เป็นยุคอายุชั้ยวัยแก่ของข้าพเจ้าที่ได้ท่องเที่ยวมาในสงสาร พร้อมทั้งเป็นยุคอัศจรรย์
ทุกประเภท คมนาคมก็ไม่สะดวก ขึ้นเขาลงห้วยขลุกขลัก วัตตุนิยมก็ราคาแพงสูงขึ้นไป
บรรดาท่านชาวพุทธในประเทศไทยก็ดีหรือนอกประเทศบ้างก็ดี นับแต่ข้าวเม็ดหัก
ผักเส้นหนึ่งก็ดี ขึ้นไปหามาก โดยข้าพเจ้ารู้ตัวก็ดี มิได้รู้ตัวก็ดี คิดเป็นราคามูลค่าแต่
สตางค์หนึ่งขึ้นไปก็ดี ได้ร่วมกุศลผลบุญกับข้าพเจ้าด้วยกำลังกาย กำลังวาจาที่ดี ด้วย
กำลังใจขณะจิตเดียวก็ดี ด้วยเดช พุทธ ธรรม สังฆ์ จงภิญโญยิ่งๆ จนถึงที่สุดทุกข์
โดยชอบทุกถ้วนหน้าทั่วทั้งไตรโลกาอยู่ทุกเมื่อเทอญ แม้จะได้ร่วมหรือมิได้ร่วมก็ตาม
แผ่อัปมัญญาไปทั่วทั้งไตรโลกาผูกขาดอยู่ทุกเมื่อ และระลึกได้ไม่ระลึกได้ก็ดี เป็น
อธิษฐานปารมีสัมปันโน เป็นสังฆปารมีสัมปันโน ผูกขาดจงขาดอยู่ทุกเมื่อแล นิพพานัง
ในชาตินี้เทอญ

ไม่เคยใช้อุบายเรียไร

หันมาปรารภเรื่องอยู่ภูจ้อก้อได้ ๓ พรรษา พรรษาที่ ๔ ก็รี้อกระต้อบฟางทิ้ง ญาตีโยมบ้านแวงมีพ่อศิลาบ์ ก็ริเริ่มทำกุฎิสามัคคีขึ้นกว้าง ๓ เมตร ยาว ๔ เมตรกว่าๆ ต่อแต่นั้นก็ค่อยทยอยขึ้นปีละหลังบ้าง ๒ ปีต่อหลังบ้าง ปีละ ๔ หลังก็มี เป็นวงศ์ของ คุณนพดล กรุงเทพฯ

แต่ก็ไม่อยากจะเล่าเรื่องก่อๆ สร้างๆ ดอก เพราะใครๆ อยู่ที่ไหนๆ ก็พอได้พูดกัน อยู่ในเรื่องนี้ ทีแรกก็นึกว่าเอาเด็ดๆ เดี่ยวๆ จะไม่ก่อสร้างใดๆ ทั้งสิ้น แต่อยู่นาน ติดต่อกันไปหลายปี หมู่พระเณรมาพักอาศัย ไม่มีที่พัก ก็จำเป็นได้ทำ แต่มีได้แผ่มีได้ ขอเรียๆ ไรๆ ให้ปีนเกลียวของธรรม มีมาโดยชอบธรรมก็จึงทำ ไม่ได้ใช้อุบายจัดงาน ในวัดเพื่อหาเงินชู้ตๆ เกลาๆ มาก่อสร้าง ทำพอได้อยู่ได้พักเท่านั้น และก็อาศัยน้ำฝน จากหลังคาใส่ลงถัง เพราะภูลูกนี้มีได้มีน้ำเป็นหลักก็จำเป็นจำไป และเมื่อไม่หอมว่า เป็นสมบัติของตัวเองแล้ว ก็เลสก็คงไม่กำเริบมากเท่าไรนักหนา น้อมเป็นของพระพุทธศาสนา แล้วกิเลสก็เบาลงคะนองตัวไม่ได้ จะน้อมเป็นของตัวเองได้ชั่วคราวก็แต่เพียงบริหาร ๘ เท่านั้น แม้ถึงอย่างนั้นก็ยังได้สับเปลี่ยนให้องค์นั้นองค์นี้อยู่ ไม่ว่าจะแต่เท่านั้น แม้หนัง หุ้มอยู่โดยรอบที่ยืมมาจากธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็จะได้ส่งคืนให้ ดิน น้ำ ไฟ ลม อยู่ เพราะจะได้แตกสลายลงสู่ธาตุเดิมอยู่ ดินแตกไปเป็นดิน น้ำแตกไปเป็นน้ำ ไฟแตกไป เป็นไฟ ลมแตกไปเป็นลม ลงสู่มหาภูตธาตุเดิมคงที่ ด้านกิเลสคือความหลง ไม่รู้เท่า ปัญหาของตนที่มาหลงดิน หลงน้ำ หลงไฟ หลงลม ก็จะได้มาสร้างดิน สร้างน้ำ สร้างไฟ

สร้างลม เป็นเปรตเป็นผีเผ่าดิน เผ่าน้ำ เผ่าไฟ เผ่าลม ชั้นอยู่เหมือนนกเขาว่า ของกู ของกู ของกูอยู่ ก็ต้องขึ้นอยู่กับกรรมและผลของกรรมอีก

พระพุทธรูปเป็นของลึกซึ้ง ไม่เป็นสิ่งที่ผู้หุนหาคาเถื่อนจะเข้าใจความหมายได้ง่ายๆ ฉะนั้น ในโลกจึงมักจะเจอแต่คนตาบอดมาอดสนเข้กับคนตาดีเป็นส่วนมาก ฝ่ายแจวเรือพายเรือข้ามน้ำ เขาโคมีน้อย ขนโคเป็นฝ่ายกางขาลงไปน้ำให้เรือวนเรือฝัด ด้านจิตใจหนักไปในทางกิเลส ด้านมันสมองก็มันไปทางกิเลส มอบให้ใจเป็นใหญ่ทั้งทางคว่ำทางหงาย มอบให้มันสมองเป็นใหญ่ทั้งทางคว่ำทางหงาย ใจมีกิเลสหรือไม่มีกิเลส ไม่ต้องมีกรรมการเลือกเฟ้นเลย มันสมองมีกิเลสหรือไม่มีกิเลสก็ไม่ต้องมีกรรมการเลือกเฟ้นเลย ด้านสติปัญญาก็เหมือนกัน ไม่มีกรรมการเลือกเฟ้นเลย เสือมันก็มีสติปัญญาอยู่ แต่สติปัญญาของมันมุ่งตะครุบเขามาใส่กระเป่าท้องของมัน เมื่อจิตใจและธรรมยังไม่ถึงพระอรหันต์ขั้นใดขั้นหนึ่งแล้ว ย่อมเป็นผู้กินไม่เลือกทั้งนี้ในธรรมะแท้เป็นทรัพย์สินของนักปราชญ์ แต่เป็นหอกเป็นง้าวเป็นฟันเป็นไฟของคนพาล หมายความว่าพวกคนพาลเข้าใจความหมายอย่างนั้น แต่ที่จริงแล้วหาได้เป็นฟันเป็นไฟเป็นหอกเป็นง้าวกับใครไม่ เป็นจริงอยู่ตามธรรมชาติของบาปบุญ มรรคผล นิพพานคงที่

ยุคภูจ้อก้อปัจจุบัน

ยุคภูจ้อก้อนี้ นับแต่ยุคต้นมาจนถึงปัจจุบันที่เขียนอยู่นี้ก็ดี ไม่ว่าจะบรรพชิตและฆราวาสไกล่และไกล ต่างก็พากันดูแลช่วยเหลือตามสติกำลังของตนๆ อยู่เท่าที่จะทำได้ ฝ่ายพระเถรยุคต้นแท้ ก็คุณอินทร์ถวาย คุณสีลา โยมบิดาของคุณอินทร์ พร้อมทั้งเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูล พร้อมทั้งวงศ์วานตลอดวงศ์ของคุณย่าเคี้ยว วงศ์แม่อ้อ กำนันชีวรรรณ กำนันบัวผัน และทุกๆ ท่าน ไม่สามารถจะเอามาลงให้หมดได้ นางสาวค์พัฒนาการ วงศ์ผู้ใหญ่तालอีก สารวัตรสำเนียง ย่อมมีคุณแก่ข้าพเจ้าอยู่แต่ละท่านละคน ไม่ทางหนึ่งก็ทางหนึ่ง และขอภัยที่ไม่ได้เขียนออกชื่อไว้ครบในที่นี้ด้วย

ตัวของข้าพเจ้าเองไม่ได้หัดเป็นนิสัยยกัตถุญญมนุษย์เลย ย่อมถือเอาเยี่ยงอย่างพระมหาสารีบุตรมาคำหนึ่งอยู่บ่อยๆ พระมหาสารีบุตรนั้น พระราชาคราวเป็นฆราวาสอยู่ได้ใส่บาตรให้พระสารีบุตรเพียงทัพพีเดียวเท่านั้น องค์ท่านก็หัดจำไว้ระลึกได้ ดังมีในเถรประวัติ ถ้าจะถูกกล่าวตู่ว่าการเขียนอย่างนี้เป็นการประจบประแจง ผู้เขียนก็มีที่อ้างอย่างนี้ เพราะมนุษย์โดยมากมักจะยกัตถุญญกัน ถ้าเกลียดใครใคร ก็มักแต่จะเอาสิ่งนั้นมาเป็นเจ้าหัวโลนุซาไฟโทะสะ เป็นการหักดอกไม้บูชาความโกรธของตน พร้อมทั้งอุปนาหะผูกโกรธไว้ เวรก็ไม่มีหนทางจะเบาลงและระงับได้

คนแต่ละคนก็ต้องได้ทำความดีไว้ให้เราไม่อันหนึ่งก็ต้องอันหนึ่งให้จงได้ ถ้าชาตินี้ไม่มี ชาติก่อนๆ ก็คงมี และชาติหน้าไปอีกเล่าก็ยิ่งอักโข ถ้าเชื่อว่ามิชาติหน้า ภาพหน้า

ชาติก่อน ภาพก่อนแล้ว การทำคุณให้แก่กันและกันก็ดี การระลึกถึงคุณของกันและกันก็ดี การไม่ควรทำเวรแก่กันและกันก็ดี การเชื่อกรรมและผลของกรรมก็ดี การเชื่อพุทธ ธรรม สงฆ์ ก็ดี การทำต่อกันและกันก็ดี เชื่อกรรมและผลของกรรมในปัจจุบันชาติก็ดี เชื่อว่า บาบบุญมี มรรค ผล นิพพานมี ในปัจจุบันจิต ปัจจุบันธรรมก็ดี ก็ได้มหาทรัพย์ ภายในขุมต้นมากกว่าแผ่นดิน อันเป็นศรัทธาทรัพย์และปัญญาทรัพย์สมดุลงันแล้ว เป็นทรัพย์ที่ไม่สูญหายไปไหนด้วย มิได้หาบ มิได้หิ้ว มิได้แบก มิได้คอน มิได้เอารถ มิได้เอาเกวียน ขนให้ยากด้วย ไม่มีท่านผู้ใดจะมาลักไป ลักถอน ลักจี้ ลักปล้น ตกน้ำก็ไม่จม ไม่พลัดไม่พราว ไม่จากไป เป็นเงาจิตเงาใจ ไปตามตัวใจ ไปตามตัวธรรม เปมามาก ข้อนี้ย่อมเป็นธรรมอันจริง เป็นใจอันจริง เป็นปัญญาอันจริง เป็นศรัทธาอันจริงของพระอริยบุคคล

บุคคลผู้เป็นบัณฑิต ย่อมเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น แต่เหตุชั่วใครจะบัญญัติเอาตามกิเลสของตนสักเพียงไรก็ตามว่าเหตุดี เหตุชื่อนั้น จะกลายเป็นเหตุดีก็ย่อมเป็นไปไม่ได้อีก เหตุดีแท้ๆ จะบัญญัติผิดว่าเหตุชั่ว เหตุนั้นก็เป็นเหตุชั่วไปไม่ได้ เพราะมีผลในเหตุนั้นๆ เป็นกาลยุติธรรมตัดสินอยู่ปลายทาง ไม่ลำเอียงในโลกไหนๆ ในธรรมไหนๆ ผู้ที่จะเลือกเหตุดีเหตุชั่วได้สนิทใจไม่ลังเล ก็ต้องเป็นผู้แยกกายในเหตุดีเหตุชั่วมาแล้ว พร้อมผลลัพธ์ทั้งสองฝ่ายมาชานิชานาญ เป็นอาจารย์สอนตัวให้รู้ตัวทั้งทางขึ้นทางลงว่า สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ สุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้โดยชัดแจ้ง มิฉะนั้นแล้วก็เลือกเหตุเลือกผลไม่ได้จนวันตาย ย่อมถูกตัมตุนโดยความไม่แยกกายของตนอยู่ตราบนั้น กรรมและผลของกรรม เหตุและผลของเหตุ พืชและผลของพืช เจตนาและผลของเจตนา การลงมือทำและผลของการลงมือทำ ก็มีความหมายอันเดียวกัน แต่ให้ผลต่างกัน ในทางดีทางชั่ว

อบายมุขทุกประเภท เป็นเหตุ พืช กรรม การลงมือทำและเจตนาเป็นทางฉิบหาย ผูกขาดอยู่แล้ว ไม่มีมนุษย์ เทวดา มาร พรหม และพระพุทธรเจ้าองค์ใดๆ จะมาทำให้เจริญได้ในตอนนี้ นอกจากจะละละวันเสียให้ห่างไกลเท่านั้น ธรรมอันนี้เป็นธรรมสอนฆราวาส

โต้งๆ ส่วนพระเถรนั้นต้องเว้นกันไปผูกขาดแล้ว มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นหมาป่าเป่าปี่
ในนิทานอีสป และไม่รู้จักความหมายของพระเถรของพระพุทธศาสนาอีกด้วย
ธรรมเนียนอันเป็นธรรมแท้ พระเถรต้องปฏิบัติธรรมวินัยขั้นสูงขึ้นไป เป็นหัวจักร
ของชาวโลก ถ้ายังเสนอหน้ามาเล่นการพนันอันเป็นอบายมุขอีก นุ่งผ้าเหลืองเสียดำขาว
นุ่งผ้าขี้ริ้วถือเสียมไปขุดปูตามทุ่งนามากินเหมือนเด็กเสียดีกว่า แต่เด็กผู้ไม่ห่มผ้าเหลือง
เขาไม่ฆ่าสัตว์ก็มี อบายมุขไม่มีอยู่ในครอบครัวยุคใด ครอบครัวนั้นจะเจริญก้าวหน้า
ทั้งทรัพย์ภายนอกและภายในสูงส่งโดยรวดเร็ว โลกปัจจุบันมันซ่องอยู่อย่างนี้อลหม่าน
คิดเห็นอันใดก็เขียนขึ้น เป็นเรื่องที่ไม่เป็นแนวเป็นแถวติดต่อกัน

มาอยู่ปีที่แรก ญาติโยมทำกุฏิเล็กเป็นกระต๊อบฟางทั้งมุงและกั้นด้วยฟาง อยู่ได้
๓ พรรษา พรรษาที่ ๔ เขาทำกุฏิปูกระดานไม้เปื้อย กว้าง ๒ เมตร ๔๐ เซ็นต์ ยาว ๔ เมตรกว่า
มุงด้วยกระดาน แต่กั้นด้วยฝาไม้ไผ่สาน ที่เรียกว่าฝาไม้เฮี้ย ตามชาวอีสาน ทำเป็นฝาสาน
แล้วขอบริมให้แน่น แล้วผูกแขวนค้ำเอา ครั้นอยู่มาอีก ๓ ปี ก็เลยรื้อฟากออก กั้นด้วย
กระดานไม้ตะเคียน ครั้นอยู่มาก็ค่อยยกที่นั่นที่นี้ตามประสาของวาสนาอนาถา พอได้
อยู่ได้อาศัย แต่มีใช้โอโงงภาคภูมิอะไร ถ้าเทียบใส่ฆราวาส ก็แบบหาเช่ากินเย็น จับพลัด
จับผลูเป็นธรรมเทศนาทุกข์อยู่ในตัวมิให้ลืมหองได้เลย สถานที่และลาภยศก็พอดี
กับจิตใจ ธรรมอันหยาบต้องถูกทรมานอยู่แบบซู่ๆ หือๆ เห็นไหมกองทุกข์ เช็ดหรือ
ไม่เช็ด หลาบหรือไม่หลาบ อ้ายหน้าระยำ ดังนี้เสมอๆ

ที่อึดอัดทรมานนี้ เป็นมหาอาจารย์เตือนสติอยู่มิให้สงสัยในเรื่องชาติๆ ภพๆ คำว่า
ชาติๆ ภพๆ แล้ว จะเอาวัตถุภายนอกมาพอกหลวงไว้เต็มแผ่นดินมีแต่ขุมทอง
ตั้งล้านๆ ขุมก็ตาม ผลลัพธ์ก็คือทุกข์ขาดตัวนั่นเอง เว้นพระอริยะเสีย เพราะจิตใจและ
ธรรมเหนือสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว เพราะเครื่องผูกได้ขาดไปแล้ว ถอดออกแล้ว วัตถุนิยมไม่
เป็นเชือกจะผูกท่านได้ เพราะฝึกจิตใจให้เหนือวัตถุนิยมไปได้ เพราะองค์ท่านไม่ติด
อยู่ในสมมติว่าใดๆ และไม่ติดอยู่ในสมมติว่าเสียๆ ได้ก็มอบคืนให้ได้ เสียก็มอบคืน
ให้เสีย มิได้ติดอยู่ในเงื่อนทั้งสอง ยอมตัวทำจิตใจให้เป็นโสด ธรรมที่เป็นอาหารของใจ
ใจที่เป็นอาหารของธรรมก็พลอยเป็นโสดไปในตัวไม่ชี้หิ้งกัน ธรรมก็ส่งคืนให้ธรรมไป

ในตัว ใจก็ส่งคืนให้ใจไปในตัว มิได้มาเป็นศัตรูสงครามกัน ใจและธรรมก็ไม่มีใคร
ผูกพันผูกพันให้กันและกันแก่เพื่อเอาคะเนนแพ้คะเนนชนะ ธรรมะชั้นนี้เป็นธรรมลึกลับ ผูกขาด
ของผู้ใจสูงอยู่แล้ว แต่ธรรมทรงอยู่ก่อนใจเป็นธรรมชาติอันละเอียดกว่าใจแล้ว ถ้าธรรม
ไม่ทรงมีอยู่ก่อนใจแล้ว ใจไม่มีหนทางจะรู้ธรรมได้ และไม่มีหนทางจะเลือกเฟ้นได้

พระอรหันต์สิ้นลมปรารถนเข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานไปแล้ว ไม่เป็นหน้าที่จะไป
บัญญัติว่าใจๆ อีกละ เพราะไม่สมเกียรติ บัญญัติได้แต่เพียงว่าธรรมอันไม่ตาย
ธาตุอันไม่ตาย อายตนะอันไม่ตาย อินทรีย์อันไม่ตาย แปลว่าเป็นผู้ใหญ่ในทางอันไม่ตาย
เพราะธรรมก็ดี ธาตุก็ดี อายตนะก็ดี อินทรีย์ก็ดี ไม่อิงอาศัยกับกองนามรูปแล้ว และ
กองนามรูปเล่า ก็ไม่เป็นหน้าที่จะไปแอบอาศัยได้ เป็นของละเอียดลอมมากมายจนไม่มี
ที่จะเปรียบเทียบได้

ผู้มีได้เห็นชัดซึ่งสังขารที่เกิดขึ้น ที่แปรปรวน ที่ดับไป ติดต่อกันอย่างไม่ขาดสาย
และไม่ได้พิจารณาให้ติดต่อกันพร้อมกับลมออกเข้าแห่งพระอานาปานสติแล้ว ใจ
จิตใจพร้อมทั้งสติปัญญาอันสมดุกัน ในขณะที่เดียวอันเป็นปัจจุบันทันตา ทันใจ
ทันปัญญา ทันธรรม จึงจะเอนไป โอนไป น้อมไป ยินดีไป หนักไป ต่วนไปใน
พระนิพพานได้ เพราะบารมีอินทรีย์ยังอ่อนอยู่ เพราะอำนาจกรรมและผลของกรรม
อันเป็นตัววัฏจักร อวิชชาความหลงๆ เป็นเจ้าใหญ่นายโต ผลักดันอันดองอยู่ใน
ชั้นธลันดานผูกมัดรัดรั้งไว้ จิตใจยังเอนไป เอนไป น้อมไป หมุนไป สายไป ดิ่งดูดไป
จูงไป เป็นพหุกรรม กรรมที่เคยติดมาจนชินเป็นอาชิตยกรรม เป็นแม่เหล็กดึงดูดใน
ทางวัตถุนิยมภายนอกและภายใน วัตถุนิยมภายนอกมี รูป เสียงกลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ในส่วนรูปชั้นร่างกายนอก ธรรมภายนอก ธาตุภายนอก วัตถุนิยมภายในก็คือ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย เรียกว่ารูปชั้นร่างกายใน ธรรมภายใน ธาตุภายใน หรืออินทรีย์ภายในก็ว่า
ส่วนนาม นิยมกันภายในก็คือใจ ธรรมภายในก็ว่า ธาตุภายในก็ว่า เรียกว่านามธรรม
นามธาตุ นามอินทรีย์ นามชั้นร่างกายในก็มีความหมายอันเดียวกัน ส่วนนามธรรม
ภายนอก ธรรมารมณณ์ภายนอกก็ว่า

คู่ต่อสู้ที่แท้จริง

แล้วธรรมภายนอกภายในเหล่านี้เล่า ธาตุภายนอกภายในเหล่านี้เล่า ทั้งหมดมารวมกัน แบ่งออกเป็น ๓ กาล ปัจจุบันกาล อดีตกาล อนาคตกาล เกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น แปรปรวนในท่ามกลาง ดับเป็นสุดท้าย เป็นนิจวัตร ทาระหว่างมิได้ เมื่อปัญญาญาณไม่เห็นแจ้งในฝ่ายนิโรธจักจะเป็นเรื่องนิത്യติดต่อกันอยู่แล้ว ความเบื่อหน่ายจากความหลง ความคลายเมมาจากความหลง ความหลุดพ้นจากความหลง ก็ไม่มีหนทางจะปรากฏ ญาณวิมุตติอันถ่องแท้ ก็ยังมองไม่เห็นพอริบหรือเลย

เมื่อพ้นยังไม่ถึงแก่น จะเห็นแก่นอย่างไรได้ เมื่อพ้นเมื่อเลื่อยยังไม่ขาด จะสมมติว่าขาดอย่างไรได้ เมื่องานยังไม่เสร็จ จะสมมติว่าเสร็จอย่างไรได้ จะหลับหูหลับตาโกหกตนก็ไม่พ้นพิษอันเดือดร้อนอีกเลย เพราะความลับไม่มีในตน คือโลกภายใน อัชฌัตตาโลก ปัจจุบันโลก ปัจจุบันสังขารก็ว่า ปัจจุบันกิเลสก็ว่า เพราะกิเลสมีทั้งปัจจุบันกิเลส อดีตกิเลส อนาคตกิเลส ถ้าปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมไม่มีกำลังพร้อมด้วยสติปัญญา แก่กล้าเหนืออภัยหลงๆ ไปแล้ว ย่อมตีเมืองกิเลสไม่แตก ฉะนั้นแล้วกิเลสมันจึงมักจับเอาเป็นชलयศีก

ไฟระคะ ไฟโหระ ไฟโมหะ กับไฟกิเลส กับไฟโลภ โกรธ หลง นั้นต่างกันอย่างไร ก็ต้องมีความหมายรสชาติอันเดียวกัน หลายชื่อหลายนาม หลายสมมติเรียกกันเฉยๆ จะบรรเทาระงับได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา อันถูกต้องทางพุทธศาสนาเท่านั้น ไฟภายนอกจะระงับได้ด้วยน้ำภายนอก หรือระงับได้ด้วยไม้ให้เกิดขึ้นในต้นมือเท่านั้น ไฟภายนอกมีโทษมหันต์ มีคุณอนันต์ ขึ้นอยู่กับการใช้ถูกหรือไม่ถูก ไฟกิเลสมีโทษโดยส่วนเดียว มิได้มีคุณ ไฟภายนอกดับได้ด้วยน้ำภายนอก แต่ไฟมากน้ำน้อย น้ำก็ดับไม่ได้ น้ำมากอยู่

แต่ไม่รู้จักวิธีดับก็ใช้ไม่ได้อีก เพราะธรรมดาไฟเมื่อไหม้ลงไปแล้วและมีเชื้อล่อมากมาย อยู่แล้ว ไม่เป็นหน้าที่ของไฟจะคอยให้น้ำมาดับ ตนมีหน้าที่ไหม้ไปตะพึด น้ำก็ไม่ใช่ หน้าที่ว่าเราจะคอยเป็นกองปราบดับไฟ ฉันทได้ก็ดี คีล สมภา ปัญญา ก็มีได้ยืนยันว่า เราจะเป็นกองปราบกิเลสเลย ถ้าประกอบ คีล สมภา ปัญญา น้อย แต่ประกอบกิเลส มากกว่า คีล สมภา ปัญญา ก็ปราบกิเลสไม่ชนะ

เรื่องแพ้เรื่องชนะภายนอกไม่เป็นที่นิยมชมชอบของพระพุทธศาสนา พระพุทธ- ศาสนาถือว่าเป็นเรื่องเวรสนองเวร เรื่องภัยสนองภัย เป็นเรื่องกรรมสนองกรรม เป็นเหตุ สสนองเหตุ เป็นเรื่องภายนอกของพระพุทธศาสนาทั้งนั้น โอปนยิโกภายในของพระพุทธ- ศาสนา สอนไว้ว่า ถ้าถูกแพ้ ก็ถูกแพ้กิเลสของตน คือหลงๆ เป็นต้น ถ้าชนะ ก็ชนะความ หลงของตนไปเป็นตอนๆ ก็ได้ หรือโดยสิ้นเชิงก็ได้ มีกฎเกณฑ์และความหมายของ พระพุทธศาสนาเท่านั้น

แต่ชาวโลกียวิสัยย่อมนิยมชมชอบว่าถูกแพ้คนอื่น พวกอื่น หมู่อื่น บ้านอื่น ตำบลอื่น อำเภออื่น จังหวัดอื่น ภาคอื่น ประเทศอื่น และมักนิยมชมชอบว่าถูกชนะ คนอื่น พวกอื่น หมู่อื่น บ้านอื่น ตำบลอื่น อำเภออื่น จังหวัดอื่น ภาคอื่น ประเทศอื่น จนเป็นยาเสพติดนิสัยแก้ยาก ถ้าหากว่าโลกทั้งปวงต่างมุ่งหน้าประชันขันแข่งเพื่อสู้รบ ขบกัดกับกิเลสของตนแล้ว โลกก็เต็มไปด้วยความเมตตาสามัคคี จะประสบแต่ความ ร่มเย็น ปราศจากเวรภัย นอนหลับสนิท ไม่สะดุ้งผวา เพราะไม่มีเวรอยู่รอบด้าน เหมือนลูก พ่อแม่เดียวกัน รักชีวิตตนก็ต้องรักชีวิตผู้อื่นด้วย รักความสุขตนก็รักความสุขผู้อื่นด้วย รักเคารพของตนก็ต้องรักเคารพของผู้อื่นด้วย เหล่านี้เป็นต้น ทะเลเลือด ทะเลน้ำตา ทะเลเวร ทะเลภัย ก็สงบไป

เพียงรักษาศีล ๕ เท่านั้น กฎหมายโลกกฎหมายธรรมก็บริบูรณ์แล้ว ไม่ต้องบัญญัติ หลายมาตรการก็ได้ พระพุทธศาสนาเป็นกฎของธรรมตายตัวทั่วไตรโลกา ทั้งโลกอดีต โลกอนาคต โลกปัจจุบันด้วย เป็นกฎของธรรมแท้อยู่ทุกกาล ทนสมัยอยู่ทุกกาล มิใช่ธรรมเถื่อน มิใช่ธรรมเดา มิใช่ธรรมดัน มิใช่ธรรมคาดคะเน เป็นธรรมมีแต่เนื้อ ไม่มีก้างเจือปน มิได้นิยมเพศชั้นวรรณะเลย

ศาสนธรรมคัมครองโลก

พระพุทธศาสนาเป็นธรรมคัมครองสรรพโลกอยู่โดยตรงๆ แล้ว ผ่านการบ้าน การเมืองไปแล้ว ซ้ำไปเป็นการคัมครองโลก เหนือไปกว่าการบ้านการเมืองไปอีก พระบรมศาสดาจึงยืนยันว่าธรรมเป็นโลกบาล คือคัมครองโลกได้ มีอยู่ ๒ ข้อ **ทริ** ความละเอียดต่อบาปทุจริต **โอตตปปะ** ความสะดุ้งกลัวต่อบาปทุจริต ถ้าหากว่าธรรม ๒ ข้อเท่านี้มีประจำใจของมนุษย์อยู่ทุกๆ ท่าน ทุกๆ หัวใจ เป็นมหาอาจารย์กระซิบบอกและเตือนตนอยู่ทุกหัวใจแล้ว กฎหมายก็ดี ธรรมะก็ดี ก็ไม่ต้องได้จำ ได้เรียน ได้ท่อง ได้บ่นมากมายนัก เป็นหลักหัวใจของศีล ของธรรม ของกฎหมาย อีก

ถ้าไม่มีทริ-โอตตปปะ แล้ว จะเรียนจบไตรปิฎก ก็โบลานเปล่า เป็นถึงกันทะเล ว่ายน้ำใส่เท่าใดก็เก็บไว้ไม่ได้ แม้จะเรียนกฎหมายจบทั้งนอกประเทศและในประเทศ ก็ตาม ก็เป็นถึงกันทะเลไม่รับน้ำไว้ (โลกๆ ก็ต้องเจอแต่ก้างอยู่ตามเคย) พวกเราชาวพุทธ จะหวังเอาลูกกระเบิดปรมาณูเป็นสรณะ คัจฉามิ ไม่เป็นที่พึ่งอันเกษม กลายเป็นปรมาณู เวิร์ก

อัปมาโน พุทโธ อัปมาโน ธัมโม อัปมาโน สังโฆ มีพระมหาคุณอันไม่มีประมาณ ผู้มีปัญญาน้อยระลึกได้น้อย ผู้มีปัญญามากระลึกได้มาก ผู้มีเขือกสั้นซึ่งได้ไกล ผู้มีเขือกยาวซึ่งได้ไกล ผู้มีกำลังน้อยแบกของได้น้อย ผู้มีกำลังมากแบกของได้มาก ผู้ตามัวสนเข็มยาก ผู้ตาดีสนเข็มได้ง่ายนัก

สมัยที่อยู่ภูจ้อก้อตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ดิ๊งๆ กันมา ทั้งฤดูแล้ง ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน จนถึงขณะกำลังเขียนอยู่นี้ เป็นปี พ.ศ. ๒๕๒๔ พระอาจารย์ที่เทศน์ให้ฟัง พร้อมทั้งเขียนเล็ก เขียนน้อย เขียนใหญ่ เขียนโต ประจำกายอยู่ พร้อมทั้งชี้แจงว่า “เธอเห็นไหม เธอรู้ไหม เธอเซ็ดหลาบไหม” พร้อมทั้งเขียนพร้อมทั้งย้อนถามว่า “เห็นไหม ทุกข์เกิด” เรียบตอบว่า “เห็นขอรับผม”

“เห็นไหมทุกข์แก่” เรียบตอบว่า “เห็นขอรับผม”

“เห็นไหมทุกข์เจ็บปวดในสกลกายจิปาละ สรรพเย็น สรรพร้อน สรรพโรค สรรพหิวข้าว สรรพกระหายน้ำ สรรพปวด อุกจาระปัสสาวะ” เรียบตอบว่า “เห็นด้วย รู้ด้วย รู้ด้วยเห็นด้วยขอรับผม”

“เธอเห็นไหมความตายเป็นทุกข์ ถูกโรคชรา ถูกโรคต่างๆ ทำให้ตาย ถูกตัดคอ ถูกยิงตกรถตกรา ถูกทุบตีตาย ตกน้ำตาย ไฟไหม้ตาย ตายโหงจิปาละ ตายผอม ตายแห้ง ตายจากไข้ สาย บ่าย เย็น ตายจากคุณความดีอันจะพึงได้พึงถึง เธอเห็นไหม รู้ไหม ทั้งเห็นทั้งรู้ ทั้งรู้ทั้งเห็นไหม”

เรียบตอบว่า “ทั้งรู้ทั้งเห็น ทั้งเห็นทั้งรู้ กลมกลืนกันขอรับผม”

“แล้วเธอเห็นรู้ว่าเป็นธรรมดาอะไรเล่า”

เรียบตอบว่า “เป็นธรรมดาทุกข์ขอรับผม ไม่ใช่เป็นธรรมดาสุข เพราะธรรมดานั้นมี หลายธรรมดาขอรับผม ธรรมดาทุกข์อิงอามิสกัมี ธรรมดาทุกข์มิได้อิงอามิสกัมี ธรรมดา สุขอิงอามิสกัมี ธรรมดาสุขมิได้อิงอามิสกัมี ธรรมดาพระนิพพานกัมี ขอรับผม”

“เธอทำไมถึงอวดฉลาดตอบเกินคำถามลามาบ้าง เธอใช้อุบายสอนผู้ถามไปใน ตัวหรือ”

เรียบตอบว่า “ถ้าเรียบตอบไม่สมเหตุผลบ้าง ก็เกรงว่าจะถูกเขียนขอรับผม”

ที่นี่เราจะถามเธอต่อไป เธอจงตั้งใจตั้งธรรมตั้งสติปัญญาให้สมดุลกัในปัจุบัน ทันกาล

“ที่นี่ทุกซ์ปรารถนาไปมีสมหวัง ทุกซ์พลัดพรากจากของรักของชอบใจ ทุกซ์ประสบ
สิ่งที่ไม่น่าชอบเหล่านี้ เธอจะปฏิบัติยังไงเล่า”

เรียนตอบว่า “ทุกซ์เหล่านี้เป็นทุกซ์ฝ่ายกิเลสใต้งๆ อยู่แล้ว ต้องทำใจพร้อมทั้ง
สติปัญญาให้เหนือและสูงไปกว่าทุกซ์เหล่านี้ ด้วยวิธีเห็นว่าต้องไม่ยืนยันเอาทุกซ์มาเป็น
ตัวตน เรา เขา ลัทธิ บุคคล ไม่ยืนยันเอาเรา เขา ลัทธิ บุคคล ว่าเป็นทุกซ์ ไม่ยอม
ทำใจให้โศกเศร้าด้วยเพราะอำนาจที่ได้เคยรู้แจ้งในกองนามรูปว่าเป็นของไม่ได้
อยู่ในวงแขนของผู้ใด มีหน้าที่เกิดขึ้นแล้วแปรไปแตกสลายไปอยู่ ไม่ว่าจะป็นทาสของ
ผู้ปรารถนาและไม่ปรารถนา ถ้าไม่ยอมละยอมถอนความเข้าใจผิดตอนนี้แล้ว ก็จะถูกซ์
ใจทวิคุณ ไม่มีประตูจะดับทุกซ์ได้ เพราะส่วนนี้เป็นทุกซ์ที่ควรละด้วยปัญญาอันรอบคอบ
เพราะทุกซ์เหล่านี้มันเนื่องมาจากวิถุนิยมหวังอยากจะให้อยู่ในวงแขนและกำมือ
ของตน คล้ายกับว่าจะกอบเอาดินทรายกำเอาดินทรายมิให้เล็ดลอดมือของตัวเอง
คล้ายกับจะปั้นน้ำให้เป็นตัว รูปลัทธิ รูปคนไปต่างๆ ย่อมเป็นไปไม่ได้ ก็ต้องทวนกระแส
ดูความเข้าใจผิดของตน แล้วก็ปล่อยวางความหวังแบบง่ๆ เสีย ปัญญาที่เหนือสูงขึ้น
จากความหลงแล้ว ไม่สามารถจะกลับกลืนความหลงคืนได้ง่ายๆ ได้เลย เว้นไว้แต่
สติปัญญาอ่อนกว่าความหลงในตอนี้ ถ้าสติปัญญาเหนือจากความหลงในตอนี้แล้ว
ก็เหนือจากความง่ไปหมดทุกประเภท ความง่จะขบถคืนไม่ได้ ขณะความหลงตอนี้
แล้ว ไม่มีประตูกลับคืนแพ้อีกเลย”

โลกุตตรจิต โลกุตตรธรรม

ผู้มีศรัทธาความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีวิริยะในสิ่งที่ควรเพียร มีสติในสิ่งที่ควรระลึกได้ มีสมาธิในสิ่งที่ควรตั้งมั่น มีปัญญาในสิ่งที่ควรรอบรู้ เป็นกองทัพธรรมสมดุกันแล้ว ย่อมเป็นช้างสารมหากำลังใหญ่ ความหลงที่เรียกว่าวิชาจะตั้งกองพลเข้ามาทางประตูใด ความหลงย่อมอยู่ใต้อำนาจของธรรมแท้ ใจแท้ ศรัทธาแท้ วิริยะแท้ สติแท้ สมาธิแท้ ปัญญาแท้ เพราะธรรมเหล่านี้ขึ้นสู่โลกุตตระแล้ว ไม่มีเทวดา มาร พรหม และมนุษย์ใดๆ จะปลดเกษียณให้ลงสู่โลกีย์ได้

โลกุตตรจิต-โลกุตตรธรรม มีใช้ธรรมลวงโลก มีใช้ปุ่หวาด ย่ำหวาด ตาหวาด ยายหวาด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลวงโลก เพราะข้ามปุ่ฤษนโคตรไปแล้วไกล ไม่อาลัยว่าจะลวงตนจะลวงโลกเหมือนโลกียวิสัยที่หนักไปในทางอามิสสรณัง คัจฉามิ ที่เที่ยวกวาดต้อนผู้อยู่ในระดับเดียวกันเข้าไปเป็นพรรคตามกรรมนิยม กรรมบันดาล เห็นยวรั้งตั้งเจตนาและความหวังก็เป็นไปตามโลกีย์ ไกลจากโลกุตตระจนมองไม่เห็น จะเห็นกันได้ง่ายๆ ก็เพียงกายและความประพฤติเป็นบางส่วนเท่านั้น เว้นไว้แต่จำพวกพระอริยะจำพวกเจโตปริยญาณเท่านั้น เหลือนั้นก็เดาตัดคาดคะเนผิดบ้างถูกบ้าง แต่ต้องผิดนั้นแหละเป็นส่วนมาก

ผู้เห็นภัยอย่างเต็มที่ในสงสาร ทั้งอดีต ทั้งอนาคต ทั้งปัจจุบัน นั้น กับผู้สนใจในทางปฏิบัติอย่างเต็มที่ก็ดี กับผู้ไม่ประมาทอนใจนั้นก็ดี กับผู้สนใจในธรรมเพื่อ

หลุดพ้นนั้นก็ดี กับผู้เชื่อมรรค ผล นิพพาน นั้นก็ดี กับผู้ไม่ติดตนตายก่อนใช้นั้นก็ดี กับผู้เลือกเฟ้นธรรมเลือกเฟ้นใจในธรรมที่ควรเลือกในใจที่ควรเลือกนั้น ก็มีความหมายอันเดียวกัน

ส่วนท่านผู้เห็นภัยในสงสารอย่างเต็มที่ และผู้ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรมอย่างเต็มที่นั้นก็ดี กับท่านผู้พ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิงอย่างเต็มที่นั้นก็ดี กับท่านผู้พ้นจากผู้รู้ในอดีต ผู้รู้ในอนาคต ผู้รู้ในปัจจุบัน นั้นก็ดี แล้วไม่ติดข้องอยู่กับผู้รู้ในอดีต ผู้รู้ในอนาคต ผู้รู้ในปัจจุบัน นั้นก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในนิमितฝ่ายรูปขันธ์ก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในอรูปคือนามขันธ์นั้นก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสรรพธาตุทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสรรพธรรมทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสรรพจิตทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสรรพัตตาท่าทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสรรพอนัตตาท่าทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสัญญา ๆ สาธยา ๆ ทั้งปวงก็ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในสมมติและวิมุตติที่ดี กับผู้ไม่ติดอยู่ในไฉนเสีย กับผู้ไม่ติดอยู่ในอุปาทานก็ดี เป็นต้น เหล่านี้ย่อมมีรสชาติและความหมายอันเดียวกัน เหลือวิสัยที่จะบัญญัติและสมมติไปแล้ว ไม่เป็นธรรมที่ชาวโลกจะเอามาซื้อมาขายมาจ่ายในตลาดโลกได้ เพราะมิใช่ธรรมลิเก ละคร และกีฬา และฉายหนังภาพยนตร์โทรทัศน์ใดๆ ทั้งสิ้น

ผู้เขียนก็เขียนไปตามจิตสังขาร ท่านผู้อ่านผู้ฟังก็ต้องอ่านต้องฟังไปตามจิตสังขาร ปัญหาที่หากจบไปเอง

เจตนาผิดปิดทางหลุดพ้น

ยุคของผู้เขียนมาพักชั่วคราวอยู่ภูจำก้อนี้ สนุกฟังเทศน์ทั้งภายในนอกภายใน มากมายนัก ที่ว่าพักอยู่ชั่วคราว ก็หมายความว่า ที่สมมติกันว่าวินาทีหนึ่งก็ดี นาทีหนึ่งก็ดี ชั่วโมงหนึ่งก็ดี วันหนึ่งคืนหนึ่งก็ดี เดือนหนึ่งก็ดี สองพันห้าร้อยยี่สิบสี่ก็ดี เป็นเวลาน้อยนักไม่หยุดยั้ง ล่วงไปๆ จะว่าวันเวลาล่วงไปก็ถูก จะว่าชีवाल่วงไปตามสมมติก็ถูก แต่ปรมาตม์มิใช่สัตว์ มิใช่ชีวิต ไม่มีใครๆ ล่วงไปไหน ส่วนวันคืนก็ไม่ล่วงไปไหน **เอกรัตตินทิวัง** มีแต่กลางคืนกับกลางวันเท่านั้น พุดกลับไปกลับมา เพื่อมิให้ติดอยู่ใน การพุดกลับไปกลับมา ทั้งสมมติและปรมาตม์ แต่ก็ตรงกันข้าม สิ่งที่ดีก็คอยแต่จะติด เช่น ยางขนุนและยางมะตอย เป็นต้น สิ่งที่ไม่ติดก็ไม่ค่อยอยากติด เช่น น้ำค้ำบนใบบัว ปลายเหล็กแหลมไม่เก็บพันธุ์เมล็ดผักกาดไว้ นกบินในอากาศไม่มีรอย มีดเฉือนน้ำไม่มีแผล

ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นธรรมลุ่มลึกและสูงยิ่งกว่าศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น ผูกขาดอยู่ทุกกาล ไม่ได้พุดเข้าข้างตัว พุดเข้าข้างธรรมตามเป็นจริงของธรรม มิได้พุดเข้าข้างตัวตามความสำคัญว่าตัวเป็นเจ้าของธรรม ยอมยกธงขาว ยอมให้ธรรมอยู่เหนือตัวเสมอๆ ไม่ตีตนเสมอธรรมเลย ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงยอมเคารพธรรม ถือว่าธรรมทรงอยู่ก่อนพระองค์ ถ้าธรรมไม่ทรงมีอยู่ก่อนพระองค์แล้ว พระองค์ก็ไม่สามารถจะรู้ธรรมได้ ศาสนาอื่นๆ รู้ได้ปฏิบัติได้เพียงแค่เหตุผล แต่มิใช่ทางเหตุผลไปทางโลกุตตระ มีแต่ตามความประสงค์ของกิเลสไปทางวัตถุนิยม เป็นอัตตาธิปไตย เข้าข้างตน

เข้าข้างกิเลสอย่างลึกบ้าง อย่างโลดโผน สุกเอาเผากิน เจอก้างเต็มโลก ฉะนั้น สมณะ
ทั้ง ๔ จึงไม่มีในศาสนาอื่นๆ นอกจากศาสนาพุทธ คือ โสดา สกทาคา อนาคา อรหันต์ แต่
พากันบัญญัติเอาแบบเข้าใจผิดบ้าง แบบหัวตื้อหัวแข็ง สारัมมะแข่งดีบ้าง ประมาทบ้าง

ฉะนั้น ในมหาปรินิพพานสูตร พระบรมศาสดาจึงยืนยันตามธรรมาธิปไตยว่า
สมณะในที่อื่นนอกจากพุทธศาสนาแล้ว ไม่มีสมณะทั้ง ๔ ดังกล่าวนั้นเลย เพราะ
ศาสนาอื่นประพฤติพรตมุ่งลาภามิสที่ตนหวัง ข้อวัตรปฏิบัติทั้งปวงจะเด็ดเดี่ยวสัก
เพียงไรก็ตาม เจตนาไม่นอกเหนือไปจากมุ่งลาภภายนอกที่ตนหวัง จึงปิดหนทางอันจะ
ออกจากชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ไปได้เสียแล้ว เพราะผู้ต้นศาสนาทั้งหลายเหล่านั้น
ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นไปได้เพียงโลกียวิสัย อย่างสูงก็พรหมโลกเท่านั้น ด้วยกำลัง
ฉานโลกีย์ ไม่สามารถเป็นธรรมเบื้องหน้าคลายเมาคลายกำหนดได้ พอได้เป็นนิสัยได้
เท่านั้น

แม้ผู้ถือศาสนาพุทธ แต่เจตนาเป็นเจ้าเรือนมุ่งปัจจัยสี่เป็นเจ้าใหญ่หนายโตของ
เจตนาเป็นเจ้าเป็นจอมอยู่ ก็ไม่สามารถจะบรรลुพรหมจรรย์เบื้องต้นได้ในปัจจุบันชาติ
คือพระโสดาบันได้เลย จะเดินจงกรมภาวนาตลอดคืนตลอดวัน อดข้าวอดอาหารจน
ชุมพมชุมขนหล่นก็ตาม ไม่ขึ้นถึงโสดาได้ ทั้งนี้เพราะเหตุใดเล่า เพราะเหตุมุ่งลาภ
มุ่งามิสภายนอกปิดประตูแล้ว แต่พอเป็นนิสัยในชาติภพต่อๆ ไป นั้นได้อยู่ ข้อนี้
นักปฏิบัติควรโอปนียโก น้อมเข้ามาในใจตน ตรววจดูเจตนาตนให้แยบคายทั้งนั้น เว้นไว้
แต่ไม่ต้องการพระอริยะในชาตินี้ชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือจนถึงที่สุดโดยด่วนเท่านั้น ผู้ไม่
ต้องการโลกุตระกับผู้นอนใจในสงสารกับผู้หวังามิสเป็นเจ้าหัวใจ ก็อันเดียวกัน

สติ ปัญญา เป็นอาจารย์

อนึ่ง อดีต อนาคต ย่อมเป็นเมืองขึ้นของปัจจุบัน เพราะปัจจุบันเป็นผู้ส่งสายเอามาใช้ให้รู้ความหมาย เมื่อปัจจุบันเป็นโลกียวิสัย อดีต อนาคต ก็พลอยเป็นโลกียวิสัยไปด้วย แต่อดีต อนาคต ไม่มี มีแต่ชื่อและบัญญัติเพราะล่วงไปแล้ว เพราะยังไม่มาถึง ดีก็ดีไปแล้ว ชั่วก็ชั่วไปแล้ว อนาคตเล่า ถ้าจะดีก็ยังไม่มาถึง ถ้าจะชั่วก็ยังไม่มาถึง ปัจจุบันจิต ปัจจุบันธรรม เท่านั้น จะละเว้นได้ในทางที่ไม่ชอบ และก็จะปฏิบัติได้ในทางที่ชอบ ถ้าหากว่าคอยไปบดเอื้องอยู่แต่อดีต อนาคต เท่านั้น ก็ลืมนโยบายโกมาในปัจจุบัน จิตใจก็ห่างเหินจากสมาธิและปัญญา ผู้กำลังเดินมรรคภาวนายังไม่หลุดไม่พ้นจากความหลงของเจ้าตัวโดยสิ้นเชิงแล้ว ก็สงสัยลังเลในปฏิปทาของตน จับต้นชนปลายอยู่ มั่วสุม เต็มปากก็กล่าวตู่ตนว่ากรรมฐานแบบนี้ดี แบบนี้ดีอยู่อย่างนั้น อธิบายกรรมฐานวิธีใดๆ ก็ตาม ถ้าไม่เคารพรักใคร่ปฏิบัติอาจารย์สติ อาจารย์ปัญญาในปัจจุบันแล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้เลย เว้นไว้แต่ท่านผู้พ้นไปแล้ว เพราะปัญญาองค์ท่านแก้กล้าเหนือความหลงไปแล้ว ย่อมไม่ติดอยู่ในเงื่อนทั้ง ๓ ทั้งอดีต ทั้งอนาคต ทั้งปัจจุบันด้วย เพราะขาดจากอุปาทานในเงื่อนทั้ง ๓ ไปแล้ว ถึงจะเอามาใช้ตามชาวโลกนิยมพูดกัน ก็ใช้แบบไม่มีพิษเลย นกบินในอากาศวันยังค่ำไม่มีรอย มีเดือนน้ำวันยังค่ำก็ไม่มีรอย

อดีต อนาคต ปัจจุบัน เมื่อมีผู้เข้าไปสอดแทรกยึดถือเอาเป็นเจ้าของ ย่อมเป็นโทษในธรรมสุดท้ายของพระพุทธศาสนาทั้งนั้น เพราะมีวิญญาณปฏิสนธิสัมปยุตกันอยู่ มีทั้งเหตุ กรรม วิบาก สมดุลงันอยู่ในตัว ไม่มีอันใดก่อนอันใดหลัง ผู้ไม่หนักใน

อานาปานสติพร้อมกับเจตสิกที่นึกคิดและผู้รู้ในขณะเดียวกันแล้ว จะเห็นจะรู้ตามเป็นจริงได้ยาก และจะไม่ยอมเชื่อได้ง่ายๆ ในธรรมตอนนี้ เพราะเป็นธรรมอันละเอียดมากมายนัก จะเห็นจะรู้ได้บ้างแบบมั่วๆ เมาๆ ก็เพียงแต่รูปชั้นธัมมัญญาเท่านั้น ตายคารูปชั้นที่กำลังพิจารณาอยู่ มิได้ส่งลงถึงไตรลักษณ์ให้แจ้งชัดด้วยสติปัญญาอันชอบแท้ อย่างสูงก็ไปเกิดเป็นพรหมที่มีรูปเท่านั้น จะอย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีญาณอันต้องแท้ รู้ปฏิบัติ รู้ชัด รู้ชอบ ในอนัตตาคิจิต อนัตตาทธรรม อนัตตารู้รู้แล้วในขณะเดียว โดยมีได้ส่งสายหาแล้ว จะเบื้อ จะหน่าย จะคลาย จะหลุด จะพ้น จากความหลงโดยสิ้นเชิง ย่อมเป็นไปได้

แต่การพิจารณาเลยครุเลยเถิดไปจนเห็นดังลงไปว่าสูญไปหมด โดยมีได้ไว้หน้า ไม่มีขอบเขตเกินความเป็นจริงของธรรมแท้แล้ว ก็ย่อมตกนรกเป็นทิวภูมิมานะขุมดิ่ง ก็ไม่มีศาสนาใดๆ จะสอนได้อีกละ เพราะคำว่า **ปัจเจตตัง** ย่อมเอามาอ้างได้ทั้งโลกีย์และโลกุตตระทั้งนั้น คำว่า **อกาลิโก** ก็เหมือนกัน อกาลิโกและปัจเจตตังของพระอรหันต์เป็นธรรมอันไม่มีกิเลสสิ่ง ต่ำกว่านั้นลงมาก็อ้างอกาลิโกและปัจเจตตังตามภูมิของตนได้ทั้งนั้น แม้ผู้เขาถือว่าไม่มีบาป ไม่มีบุญ ไม่มีมรรค ผล นิพพาน อกาลิโกของเขา เขาก็อ้างได้ว่าไม่มีบาป ไม่มีมรรค ไม่มีผล อยู่ทุกกาล ตลอดถึงปัจเจตตัง เขาก็อ้างได้ว่าเห็นและรู้เฉพาะตนเองอยู่ว่า ไม่มีบาป ไม่มีบุญ ไม่มีมรรค ผล นิพพาน เลยดังนี้ ฉะนั้นการอ้างบาลีจึงเอาเป็นประมาณได้ยากนัก

เขาเอาทองเก็ไปหลวงคนโง่ว่าเป็นทองแท้ก็ได้ แต่ไม่อาจหลวงผู้ที่รู้จักทองแท้ได้ง่ายๆ เลย ธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแท้ มิได้หลวงโลก โลกหลวงโลกต่างหาก กิเลสหลวงกิเลสต่างหาก ขี้ขโมยหลวงขี้ขมาย เวรสนองเวร ภัยสนองภัย คีลสนองคีล สมาสสนองสมาธิ ปัญญาสนองปัญญา นิพพิทาสนองนิพพิทา วิราคะสนองวิราคะ วิมุตตีสนองวิมุตติ วิสุททิสนองวิสุทติ นิพพานสนองนิพพาน (ไม่ต้องสงสัยในการสนองเลย) หลับตาเข้าก็สนองมืด ปรารภขึ้นสูงชันต่ำปะปนกัน แกงหม้อใหญ่หรือเล็ก ผู้ฉลาดย่อมไม่รับกลับทั้งก้างและกระดูก ย่อมเลือกรับเอา

ผู้น้อมธรรมบูชากิเลส

เมื่อวัยชะแรวแก่ชรามาได้ใกล้สิ้นลมปราณ ก็ส่นุกฟังเทศน์แห่งกรุงนาม
ชั้นธวิบาก แก่ เจ็บ ตาย ก็ไม่ลงธรรมาสน์ เวทนา สัจจญา สังขาร วิญญาณ ก็ไม่ลง
ธรรมาสน์ อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ก็ไม่ลงธรรมาสน์ อกาลิโก มีอยู่ทุกกาล เทศน์อยู่
ทุกกาล อริยสังฆธรรมทั้ง ๔ ก็เทศน์อยู่ทุกกาล ผู้ฟังเทศน์ตามเป็นจริง ปฏิบัติและพิจารณา
ตามเป็นจริง รู้ตามเป็นจริง พ้นจากความสงสัยตามเป็นจริงไปเป็นขั้นๆ ก็มีอยู่
ทุกกาล ผู้ที่ถึงที่สุดทุกข์โดยชอบก็มีอยู่ทุกกาล

ตรงกันข้าม ผู้ไม่อยากฟังเทศน์เสียเลยก็มีอยู่ทุกกาล ผู้ยอมฟังเทศน์แต่น้อม
ธรรมลงมาบูชากิเลสของตัวก็มีอยู่ทุกกาล เช่น น้อมลงมาผูกเอาเลขเอาผ้านั้นเห็นผิด
เป็นชอบ เข้าข้างกิเลสของตัวก็มีอยู่ทุกกาล ผู้ให้ทานรักษาศีลภาวนาเพื่อโลกียก็มีอยู่
ทุกกาล ดอกบัว ๔ เหล่า ก็มีอยู่ทุกกาล อกาลิโกย่นลงมาโดยย่อมี ๒ โลกียะ หนึ่ง
โลกุตตระ หนึ่ง ปัจจัตตังก็ย่นลงมาเป็น ๒ มีความหมายอันเดียวกัน สวากขาโต ภควตา
ธัมโม ก็เหมือนกัน ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงพระมหากรุณากล่าวดีแล้ว ทั้งโลกียะ
และโลกุตตระ กล่าวตามขั้นปฏิบัติของมนุษย์และเทวดา มาร พรหม ผู้ปฏิบัติอันเป็น
ฝ่ายเหตุฝ่ายผลของผู้ปฏิบัติอันจะได้รับตามเหตุผลเท่าที่ตนสร้างขึ้นในมโนภาพ

อรรถัตตผล กับกรรมเก่า

ส่วนอรรถัตตผลเป็นผลขาดตอนมิได้โยงถึงเหตุ เพราะเหนือเหตุไปไกลแล้ว จะโยงคืนมาคลุกเคล้ากับเหตุมิได้ เพราะตัดสะพานกับเหตุอยู่ในตัวสิ้นเชิงไปแล้ว เหลือวิสัยไม่เป็นฐานะจะโยงคืนมาอาศัยเหตุ

อรรถัตตมรรคและต่ำกว่านั้นลงมายังอาศัยเหตุอยู่ แต่เหตุอรรถัตตมรรคเป็นเหตุละเอียดที่สุดในพระพุทธศาสนา ส่วนผลอันขาดตอนกับเหตุในอรรถัตตผลเล่า ก็เป็นผลอันละเอียดที่สุดในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นหน้าที่จะมาเดาเด้นคาดคะเนให้เป็นธรรม มัจฉากัจฉน้อตาตาแดงใส่กันเลย ผลของการปราศจากโลภ โกรธ หลง โดยสิ้นเชิงนี้เป็นปัจจัยตัดตั้งและสันนิฏฐิโก สุดท้ายของพระพุทธศาสนา

ธรรมดา มนุษย์ เทวดา มาร พรหม จิตใจและสติปัญญาอยู่ในระดับโลก ก็ยืนยันความเห็นของตนอยู่ในระดับนั้น จะปรารถนาออกมาหรือไม่ปรารถนาออกมา ก็ไม่เป็นที่ปัญหา แต่พระบรมศาสดามีได้รับรองโดยถ่ายเดียวว่าบุคคลจะบริสุทธิ์ด้วยความรู้และความเห็น

แต่ท่านผู้ใดปราศจากโลภ โกรธ หลงแล้ว ท่านผู้นั้นแหละเป็นผู้บริสุทธิ์โดยแท้ แต่โดยมากมักจะเอาความรู้และความเห็นของตนอันยังมีกิเลสอยู่มาเป็นความบริสุทธิ์ โดยสิ้นเชิง บางท่านยังมีได้อริยมรรคอริยผลชั้นใดชั้นหนึ่งเลย ถ้ายิ่งเอาก็มี ถ้ายิ่งเอาในทางตรงและทางอ้อมก็มี เพราะอยากได้แต่ยังไม่ได้เลย แต่ก็ขึ้นอยู่กับกรรมและผลของกรรมอีกละ

กรรมและผลของกรรมเป็นของละเอียดมากนักหนาแท้ๆ แม้พระอรหันต์มีผลกรรมเก่าตามมาก็จริง แต่ปัจจุบันกรรมและอนาคตกรรมไม่มี ผลของกรรมเก่าตามมาถึง ก็พบแต่เรือนร่าง คือชั้น ๕ ล้วนๆ และก็ไม่มีกิเลสยึดถือเอาเป็นเจ้าของอยู่ในเรือนว่างเปล่า คือชั้น ๕ นั้น เพราะเป็นชั้นที่ไม่มีเจ้าของหลง เพราะทอดบังสุกุลไปแล้ว คล้ายกับเอาไฟไปเผาทำลายที่เตาออกจากกระโถนแล้ว เจ้าของน้ำลายย่อมไม่เดือดร้อนและไม่ผูกเวรผูกภัย

ผู้ไม่ต้องระวังใจ

ผู้เขียนอยู่นี่ละ เป็นอย่างไรเล่า

ตอบว่า เขียนตามกายสังขาร วจิตสังขาร จิตสังขาร จะเอาการเขียนการอ่านมาเป็นเครื่องบริสุทธิหรือไม่บริสุทธิก็ได้ เพราะความบริสุทธิหรือไม่บริสุทธิ ต้องอยู่ปาก การเขียนการอ่านย้อนหลังคืนมา มิได้ข้ามปากไปหาอนาคตและอดีต แล้วแต่กาลธรรมในปัจจุบันตรวดดู จะตรวจผิดตรวจถูกก็ขึ้นอยู่กับกาลธรรมในปัจจุบันเท่านั้น กาลอดีตก็ล่วงไปแล้ว กาลอนาคตก็ยังไม่มาถึง กาลปัจจุบันเท่านั้นจึงจะตัดสินได้ ถ้าหากว่ากาลปัจจุบันไม่ลำเอียง ก็ตัดสินพอดีพองาม ถ้าหากว่าลำเอียงแล้ว ก็ตัดสินหย่อนบ้าง เกินบ้าง *ลำเอียง* หมายความว่ากิเลสยังหลายอยู่ ปริมาณของกิเลสย่อมตั้งดูต่อไปไม่รู้ตัว

ธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นธรรมอันลุ่มลึกละเอียดมากกว่าศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น ผู้มีอำนาจวาสนาน้อย อินทรีย์ ๕ พละ ๕ ยังอ่อนอยู่ ย่อมเป็นไปได้ยาก

อินทรีย์ ๕ พละ ๕ นั้น ท่านกล่าวไว้ว่า *ธรรมอันเป็นกำลัง ๕ ประการให้สมดุลกัณ* คือ ศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อเช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าบาปมี บุญมี มรรค ผล นิพพานมี เป็นต้น เชื่อว่าศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีลมาในพระปาฏิโมกข์ หรือพุทธบัญญัติ และอภิธมาจาร ย่อมเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้รักษาและประพฤติได้

ย่อมเป็นไปได้ทั้งโลกีย์และโลกุตตระ ต้องขึ้นอยู่กับแต่ละรายของบุคคลตามเหตุผล เฉพาะส่วนตัวเป็นรายๆ ไป แม้ศรัทธาเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อก็เหมือนกัน เป็นได้ทั้งโลกีย์ และโลกุตตระ ขึ้นอยู่กับแต่ละรายของบุคคลอีก วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ก็เหมือนกัน ที่เอาศีลมาแทรกเข้านี้เป็นโภหารพิเศษ ความหมายของพระพุทธศาสนาโดยมาก ถ้ากล่าวถึง ศีล สมาธิ ปัญญา แล้ว จะถือเป็นกฎเกณฑ์เบื้องต้นของพระพุทธศาสนาได้ ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ของพระโสดาบันเป็นต้นไป เพราะเป็นศีล สมาธิ ปัญญา เข้าสู่โลกุตตระ ก้าวหน้า ไม่ถอยหลัง ไม่วนเวียนเหมือนศีล สมาธิ ปัญญา ของโลกียวิสัย เพราะข้ามโคตรโลกียะแล้ว ไม่สงสัยในปฏิปทาทางดำเนินของตน

มีปัญหาว่า พระอรหันต์เล่า จัดเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ได้หรือไม่

ตอบแบบติดไม้ติดมือว่า จัดเป็นมหาวิมุตติศีล มหาวิมุตติสมาธิ มหาวิมุตติปัญญา แต่มิได้เรียงแบบกลมกลืนกันอยู่ในขณะเดียวทุกอิริยาบถของจิตใจ มิได้รักษาลำบาก เหมือนผู้คุมคุมนักโทษ เพราะเจตนาของที่ไม่มีโทษเจือเลยแม้แต่นิดเดียว ผู้เตรียมระวางอยู่กับผู้ยังมีโทษอยู่ ก็มีความหมายอันเดียวกัน ผู้มีใจที่ไม่มีโทษแล้ว จะระวางใจทำไม แต่เมื่อยังไม่ถึงพระอรหันต์ ก็ต้องระวางใจอยู่ ถ้าไม่ระวาง มันก็ผิดจริงๆ ไม่น้อยก็มาก

ตา หู จมูก ลิ้น กาย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่สำคัญเท่าใดนัก เพราะเป็นหน้าที่ส่งเมลล์เข้ามาสู่เมืองใจ ใจผู้ตรวจเมลล์เป็นตัวสำคัญ เมื่อรับทราบแล้ว ใจโอนเอียงไปทางไหนเล่า ใจต้องตรวจดูใจทั้งเหตุผลโดยเฉพาะใจให้แยกคาย ใจอย่าตื่นว่าเป็นเมลล์ใหม่ก็แล้วกัน คือเมลล์เก่าเรื่องเก่าที่เคยส่งเข้ามาประจำเป็นนิวัตรนั่นเอง ถ้าใจต่ำรับเมลล์แล้วก็รักบ้าง ชังบ้าง เหยียบ้าง คำว่า เหย แปลว่า เมลล์ที่ไม่น่ารัก เมลล์ที่ไม่น่าชัง ใจชั้นสูงก็เป็นแต่สักว่ารู้ เป็นแต่สักว่าเห็น (รู้ในที่นี้ หมายความว่า รู้ด้วยปัญญา เห็นในที่นี้ หมายความว่า เห็นด้วยปัญญา) ส่วนใจชั้นกลาง สติปัญญาชั้นกลาง ก็สารพัดจะโน้มลงสู่ตามสติปัญญาของตนๆ ตามอิสระเท่าที่เห็นสมควร เพราะนานาจิตตัง นานาธัมมัง

ท่านผู้ไม่ติดอยู่ในจิต ไม่ติดอยู่ในธรรม ไม่ติดอยู่ในผู้รู้ นั้น คือพระอรหันต์ เพราะรู้เท่าจิต รู้เท่าธรรม รู้เท่าผู้รู้โดยแท้จริง แล้วจิตก็ดี ธรรมก็ดี ผู้รู้ก็ดี จึงไม่มีพิษ

ไม่เป็นปัจจัยส่งต่ออะไรๆ ให้เป็นไปในอนันตรเหตุ อนันตรผล อันเป็นสหชาติให้
วนเวียนในสังสารวัฏ อวิชชาตัวโง่ๆ หลงๆ ถูกทำลายไปด้วยมรรคปัญญาญาณ
อันถ่องแท้ เป็นมหาสัมมาวิมุติ เป็นมหาสัมมาญาณสามัคคี กลมเกลียวตั้งดูด้วยกัน
ทันเวลาในขณะเดียว โดยมีได้ส่งสายร้องเรียกหา ชนะสงครามโลกหลงด้านภายใน
ที่เคยดองขันธสันดานมาไม่มีประตูไม่มีเวลาจะขบถคืนได้ เรียกว่าชนะสงครามอวิชา
ก็ได้ไม่ผิด

สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ
ชรา มรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส ไม่ต้องกล่าวพรรณนาเรียงแบบ
ไปก็ได้ ไม่ต้องสาวไป ไม่ต้องสาวกลับ เป็นอนุโลมเป็นปฏิโลมก็ได้ เพราะตัดใน
ระหว่างไหนๆ ขาดแล้วใช้ได้ทั้งนั้นแหละ เพราะเหตุว่าเป็นเชือกเส้นเดียวกัน เป็นปวง
อันเดียวกัน เป็นลูกโซ่อันเดียวกัน ที่เกี่ยวข้อติดโยงกันเป็นวงกลม ตัดขาดที่ไหน
ใช้ได้ทั้งนั้น แก่ได้ทั้งนั้น หลุดไปได้ทั้งนั้น พ้นไปได้ทั้งนั้น ไม่สงสัย

ยินดีในปัจจุบัน คือ ปฏิบัติถูกทาง

บางท่านกล่าวว่า ข้าพเจ้าเบื่อชอบแล้ว หน่ายชอบแล้ว พ้นชอบแล้ว ในเรื่องอดีตอนาคตนี้ แต่ทุกวันนี้อาศัยอยู่แต่ในปัจจุบันเท่านั้น ดังนี้ก็มี

แต่ข้าพเจ้าผู้เขียนเข้าใจว่า ผู้ยินดีในปัจจุบัน แปลว่า เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง เดินมรรคภาวนาถูกทาง แต่ยังมีได้หลุดพ้นถึงขั้นอรหัตต์ เป็นเพียงเดินมรรคใดมรรคหนึ่งอยู่เท่านั้น และได้รับผลใดผลหนึ่งอยู่ในตัวเท่านั้น ยังมีใช่อรหัตตผล เป็นเพียงได้ตีมปีตีความอิมใจที่พอใจในสมณะและวิปัสสนาในปัจจุบัน แล้วหลงยึดถือเอาปัจจุบันเป็นพระนิพพาน ปัจจุบันมิได้เป็นพระนิพพาน เป็นเพียงทางเดินเข้าสู่พระนิพพานเท่านั้นเอง ด้วยอำนาจมรรคสามัคคี มรรคสามัคคีกับศีล สมาธิ ปัญญา รวมพลกันในขณะที่เดียวกัน ไม่มีอันใดก่อน ไม่มีอันใดหลัง ในขั้นติดอยู่ในปัจจุบันจิต ปัจจุบันธรรม นี้ มีใช้เดินทางถึงปลายทางแล้ว เป็นเพียงใช้คำว่าเดินถูกทางเฉยๆ

ท่านผู้ถึงอรหัตตผลแล้ว มิได้ติดข้องอยู่ในอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน หรือสัญญาๆ หรือไม่สัญญาไม่สัญญา หรืออะไรๆ ใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าหากว่าติดอยู่ในใดเงื่อนไขแห่งปัจจุบันแล้ว วิญญาณปฏิสนธิก็มีเกิดมีตายอยู่ในปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมนั้นเอง ความทะเยอทะยานในปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมเป็นสมุทัยและตัณหาอันละเอียดมาก เมื่อเป็นตัณหาอันละเอียด ก็เป็น อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ ฯลฯ อันละเอียดอยู่ในตัวด้วย ไม่ต้องจำกล่าวไปไยก็ได้

เหตุไฉนจึงติดอยู่ในปัจจุบันจนลืมตัวจนสำคัญตนว่าตนพ้นไปแล้วโดยสิ้นเชิง เพราะเหตุว่าสำคัญตนเป็นปัจจุบันและสำคัญปัจจุบันว่าเป็นตนใน ๒ แ่งนี้ แล้วก็แตกแยกออกไปอีกเป็นอีก ๒ แ่ง รวมเป็น ๔ คือ สำคัญว่าผู้อื่นเป็นปัจจุบัน สำคัญว่าปัจจุบันเป็นผู้อื่น เมื่อสำคัญว่าตนมีอยู่ในปัจจุบัน สำคัญว่าปัจจุบันมีอยู่ในตน แล้วจะไม่หลงไปยึดถืออดีต อนาคต ว่าเป็นตัวตนเราเขาสัตว์บุคคลนั้นเป็นไม่มีเลย เป็นเพียงสติปัญญาไม่กล้า แล้วก็เข้าใจผิดพิศพิศตัวขึ้นว่าละได้แล้วเรื่องอดีตอนาคต ความสำคัญตัวย่อมเป็นรากเหง้าของกิเลสอยู่โดยตรงๆ แล้ว จะปฏิเสธไปไหนก็ไม่รอดได้เลย อดีตอนาคต ปัจจุบัน ก็คล้ายๆ กับปลาตัวเดียวกัน แต่หัวและหางไม่กิน เพราะไม่อร่อย แต่เป็นยาเสพติดมาकिनพุงของมันที่ตรงกลางตัว แล้วจะยืนยันว่าเราไม่กินปลาตัวนั้นดอก ดังนี้ก็ไม่พ้นตกอยู่แบบฉลาดแต่แกมโง่งงซึ่งๆ หน้า ท่านผู้ทรงคุณปัญญาคมคายชำแรกกิเลสย่อมรู้ได้ไม่ต้องดำดินบินบนเหมือนนกและปลาไหล ก็รู้ได้ไม่ค้อยผิด

ปัญญาย่อมเป็นนายหน้าของธรรมทุกประเภท ทั้งที่เป็นโลกียะและโลกุตระทางโลกียะหลายๆ ที่เป็นนายหมวด นายพรรค นายพวก นายพัน นายพล เป็นต้น ต้องเอาผู้ฉลาดเป็นหัวหน้า ทางพุทธศาสนาว่า *บัณฑิต บัณฑิตา ปรินายกา* บัณฑิตเท่านั้นจึงควรเป็นหัวหน้าของกาย วาจา คือใจที่ประกอบด้วยปัญญา **นตถิพาลา ปรินายกา** คนพาลสมควรเป็นหัวหน้า ใจที่เป็นพาลไม่ควรเป็นหัวหน้าของกาย วาจา นี่น้อมเข้ามาในฝ่ายปฏิบัติทางธรรมปรมาตม เพื่อให้รู้ชัดปฏิบัติสะดวกเป็นโอปนยิก ไม่ส่งสายหนีหลักเดิม

การนึกคิดทั้งปวงออกไปจากคอกใจ ต้องกลับเข้าคอกใจ ใครเป็นเจ้าของใจ ใจที่มีกิเลสย่อมยึดถือเอาใจเป็นตน ตนเป็นใจ ใจที่ไม่มีกิเลสสิ่ง จะบัญญัติและไม่บัญญัติ ก็มีได้ติดอยู่ในเงื่อนใดๆ ทั้งสิ้น

นี่ธรรมในพระพุทธานุสาสิกซึ่งเพียงใดเล่าโลกาเอ๋ย เหตุฉะนั้นพระบรมศาสดาตรัสรู้ใหม่ๆ จึงใช้กิริยาระอาจะสั่งสอนโลก และเป็นธรรมเนียมของพระพุทธานุเจ้าทั้งหลาย ต้องใช้กิริยาอย่างนั้นก่อน จึงเป็นเหตุให้พรหมได้อารานาตามธรรมเนียม

ธรรมเนียน กับ ธรรมวินัย

ธรรมเนียน อ่านว่าธรรมเนียน ธรรมเนียนนี้ว่าโดยย่อแบ่งออกเป็น ๒ เป็นโลกีย-
ธรรมเนียน เป็นโลกุตตรธรรมเนียน สัมมาสัมพุทฺธธรรมเนียน ปัจเจกพุทฺธธรรมเนียน
สาวกธรรมเนียน สาวิกาธรรมเนียน โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผลธรรมเนียน
สกทาคามีมรรค สกทาคามีผลธรรมเนียน อนาคามีมรรค อนาคามีผลธรรมเนียน
อรหัตตมรรค อรหัตตผลธรรมเนียน จะธรรมเนียนใดๆ ก็มีธรรมวินัยเป็นประมาณ
ขอบเขตไม่เลยเถิด เพราะอยู่ระดับธรรมวินัยเป็นขั้นๆ ของภูมิขั้นๆ ไม่ได้เอากิเลส
เป็นนายหน้านายยกของธรรมเนียนเพราะเข้าสู่โลกุตตรธรรมเนียนแล้ว

โลกียธรรมเนียนนั้นเอาเป็นประมาณไม่ได้ หมู่มากลากไปทางธรรมเนียนผิดก็มี
หมู่มากลากไปทางธรรมเนียนถูกก็มี หมู่น้อยลากไปทางธรรมเนียนถูกก็มี หมู่น้อย
ลากไปทางธรรมเนียนผิดก็มี เพราะทางโลกียวิสัยเลือกเฟ้นธรรมวินัยมาเป็นอาจารย์
ยังไม่สันทัด ยังบกพร่องทางเหตุผลอยู่ บางทีเหตุชั่วแท้ๆ บัญญัติเอาดีๆ ว่าเหตุดี
ก็มี เช่น เหตุแห่งอบายมุขทุกประเภทเป็นต้น เป็นเหตุแห่งฉิบหายโต้งๆ ไม่มีศาล
อุทธรณ์เลยในทางธรรมวินัย แล้วบัญญัติเอาดีๆ ว่าเป็นทางเจริญแห่งโภคทรัพย์
ก็ไม่ผิดแปลกจากบัญญัติว่า กงจักรเป็นดอกบัว แล้วเอ้อมมือเข้าไปจับ มือก็ขาด
แล้วก็ไม่รู้ตัวเลยว่ามือขาด เพราะเข้าใจผิดว่ากงจักรเป็นดอกบัว โลกียวิสัยยอม
เป็นกันอยู่อย่างนี้เป็นส่วนมาก ฉะนั้นพระบรมศาสดาจึงลงทุนลงแรงสร้างบารมีมา
ในสงสารอนกปริยาย เพื่อขนริ้อเอาสัตว์ออกจากความเข้าใจผิด ที่เห็นผิดเป็นชอบ

เพื่อให้เห็นชอบเป็นชอบตรงกับเหตุตรงกับผล ด้วยทรงพระเมตตาอันหาประมาณมิได้ ด้วยทรงพระมหากรุณาตั้งสาครอันหาประมาณมิได้เลย ถึงกระนั้นก็รู้ได้เช่นได้เท่า เขาโคเท่านั้น ส่วนชนโคนั้นหรือไม่ได้ มอบไว้ให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตต่อไป ตามกรรมและผลของกรรมของสัตว์โลกแต่ละรายเป็นยุคๆ และสมัย

ทำดี ทำชั่ว ไม่ล้าสมัย

เขียนทั้งต่ำ ทั้งสูง ทั้งลึก ทั้งตื้นปะปนกันไป เมื่อมีเวลาชีวิตวางอยู่ก็เขียนชะ
ช้าๆ ตามประสาของผู้รู้รู้ๆ ปลายๆ ล้าสมัย แต่ก็ไม่มีท่านผู้ใดล้าสมัยเลยในโลกนี้
ถ้าทำดีก็ไม่ล้าสมัยในทางดี ถ้าทำชั่วก็ไม่ล้าสมัยในทางชั่ว ถ้าพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิง
แล้วก็ไม่ล้าสมัยจากพระอรหันต์ ไม่ล้าสมัยทั้งเข้าสู่อนุภาติเสสนิพพานด้วยการ
ไม่ล้าสมัย ก็ไปจบกันในที่นั้น ต่ำกว่านั้นลงมาการไม่ล้าสมัยขึ้นอยู่กับเหตุผลทางดี
และทางชั่วที่สร้างขึ้น

หันย้อนคืนมาพิจารณาของผู้ปฏิบัติพระพุทธานุศาสนาย่นลงมามี ๒ เจตนา คือ
เจตนาโลกิยะหนึ่ง เจตนาโลกุตตระหนึ่ง เจตนาที่ดี ความประสงค์ที่ดี ความต้องการ
ที่ดี ความหมายที่ดี ความอธิษฐานที่ดี ความหวังที่ดี ก็มีความหมายแห่งใจความและ
รสชาติอันเดียวกัน จะผิดกันบ้างก็แต่ต้องการช้าหรือเร็วเท่านั้นแหละ

เจตนาโลกุตตระก็แจกออกไปหลายประเภท ประเภทที่ ๑ เจตนาพุทธานุ
ออกปากบ้างไม่ออกปากบ้าง ได้รับลัทธพยากรณ์บ้าง ยังมิได้รับบ้าง ตามเหตุผลที่ได้
สร้างมาน้อยและมากในปุเรชาติ เป็นศรัทธาธิกะบ้าง ปัญญาธิกะบ้าง วิริยาธิกะบ้าง
ตามเจตนาที่ชอบของตน พุทธานุจจำพวกที่ได้รับลัทธพยากรณ์แล้วจึงเป็นการแน่นอนได้
ไม่มีเจตนาเปลี่ยนแปลงไปทางอื่น ต่ำกว่านั้นลงมาในพวกปรารถนาพุทธานุนี้สามารถ
เปลี่ยนแปลงเจตนาของตนไปทางอื่นได้ เช่น เจตนาเปลี่ยนแปลงลงมาเป็นปัจเจกภูมิ

หรือสาวกภูมิก็อาจเป็นได้ไม่แน่นอนได้เลย บางจำพวกเมื่ออุปสมบทแล้ว ออกปฏิบัติเบื้องต้นก็เจตนาว่าจะปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ในปัจจุบันชาตินี้ แต่เมื่อปฏิบัติไปๆ ก็คลายออกเพราะเห็นว่าคงไปไม่รอด แล้วพลิกใจใหม่ว่าจะปรารถนาพุทธภูมิตั้งนี้ก็มี แล้วลาลึกขามาสู่ฆราวาสก็มี และไม่ลา ก็ยังเป็นเพศบรรพชิตอยู่ จำพวกนี้ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจดี พิจารณายาก ขอฝากไว้ให้ท่านผู้รู้ทั้งหลายอธิบายให้ฟังแล

ผู้จะพ้นทุกข์ในปัจจุบัน

จำพวกที่ปรารถนาพระปัจเจกภูมิ ปัญญาธิกะ ศรัทธาธิกะ วิริยาธิกะเหล่านี้ก็มีมากมายนัก ได้รับลัทธพยากรณ์แล้วก็มี ไม่ทันได้รับลัทธพยากรณ์ก็มี ตามความยิ่งและหย่อนที่ได้ลงทุนลงแรงที่แสวงมา จำพวกที่ปรารถนาเป็นสาวกซ้ายขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตก็ยังมีมากมายนัก จำพวกปรารถนาสาวกฝ่ายเอตทัคคะและสุกขวิปัสสโก เทวิชโช จพภิญโญ ปฏิสัมภีหัตปตโตก็ยังมีมากมายเป็นอเนกอนันต์หาประมาณมิได้ ทุกๆ จำพวกที่ปรารถนาโลกียสมบัติก็ดี หรือยังไม่รู้จักปรารถนาอะไรก็ดี ทำดีเรื่อยไป ทำชั่วเรื่อยไป ก็ไม่สามารถจะพรรณนาได้ เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องส่งนอก วิจัยท่านผู้อื่นทั้งนั้น ไม่ถือว่าเป็นของจำเป็นสำคัญอะไรนัก ถ้าไม่เขียนก็คะนองมือเพื่อแก้วง ท่านผู้อ่านอ่านมาพบเข้า ชี้เกี่ยอ่านก็เปิดเข้าไปซะ หรือไม่อ่านเลยสักวรรคสักตอนก็ได้ เพราะมันไม่มีรูปเหมือนหนังสือพิมพ์ประจำวันประจำสัปดาห์ การอ่านการเขียนการนึกการคิดก็อยู่ในวงของกายสังขาร วจิตสังขาร มโนสังขาร เกิดแล้วแปรดับไปเป็นระยะๆ ติดต่อกันอยู่ ต้องขึ้นอยู่กับผู้รู้ตามเป็นจริง หรือไม่รู้ตามเป็นจริงเท่านั้น

จำพวกที่เจตนาพ้นทุกข์ในปัจจุบันชาติ และก็ไม่แอบกินอยู่แต่ความปรารถนา และเจตนาอย่างเดียว เตือนตนด้วยตนเอง ปลุกตนด้วยตนเอง อยู่ในข้อวัตรปฏิบัติ ไม่ปิ่นเกลียว เรื่องลามก ยศ สรรเสริญ สุขภายนอกหรือคราวล้อมลามก ล้อมยศ ล้อมสรรเสริญเยินยอ ล้อมสุขของอามิสภายนอกก็ไม่ถือว่าเป็นเลี่ยนเป็นหนามต่อเจตนาที่

ตั้งไว้ ไม่เสียดายและไม่อาลัยว่าจะพลิกเจตนาและปรารถนาใหม่ ท่านจำพวกนั้นสร้าง
บารมีเต็มตื่นมาแล้ว และบางท่านก็พ้นไปแล้วจากบ่วงทั้งปวงสิ้นเชิง และบางท่าน
ก็โชกโชกน้อ พาย แจวอยู่ภายในด้านจิตใจด้วยสติปัญญาอยู่ ไม่ได้ไว้ใจไม่พอใจเลย
แม้กายจะนอนอยู่ก็ตาม ยังไม่หลับเพียงไรก็มีสมณะและวิปัสสนากุลมกลืนกันอยู่
เพียงนั้น ไม่เรียงแบบไม่ส่งสายไม่ส่งสัย มีสติปัญญาเป็นกุญแจอยู่ในมือสติ มือปัญญา
เปิดประตูข้ามหลงอยู่ในตัวแล้ว มรรคจิต มรรคใจ มรรคสติ มรรคปัญญารวมพลเข้า
เป็นเกลียวเดียวกัน ไม่มีอันใดก่อนไม่มีอันใดหลัง ผลจิต ผลใจ ผลสติ ผลปัญญา
ก็รวมพลกันในขณะเดียวกันไม่มีอันใดก่อน ไม่มีอันใดหลังพร้อมกันทันกาล ย่อมดับ
ความหลงในสงสารเฉพาะส่วนตัวได้ไม่ขบถคืน ไม่ขบถตนคืนมาหลงอีก ข้ามห้วยหนอง
คลองบึงบาง ทะเลมหาสมุทรภายนอกได้ตลอดถึงข้ามประเทศนอกได้ล้านๆ มหาประเทศ
ล้านๆ มหาสมุทรก็ดีด้วยเครื่องยนต์กลไกภายนอกไม่เท่าข้ามความหลงของตนได้
ด้วยพระมหาปัญญาญาณอันถ่องแท้อันทรงสัมมาญาณบริบูรณ์ในปัจจุบันจิตปัจจุบัน
ธรรมซึ่งหน้าแลนา หน้าสติปัญญากับหน้าหนังกุ่มหน้าผากเป็นคนละวัตถุต่างกัน
แต่ถ้าไม่หลงหนังกุ่มหน้าผาก ก็กลายเป็นหน้าสติหน้าปัญญาอยู่ในตัวอีกแล้ว เรียกว่า
ข้ามทะเลหลงหนังกุ่มพ้นได้แล้ว ทั้งทะเลหนังกุ่มดีทั้งทะเลหนังกุ่มอนาคตทั้งทะเลหนังกุ่ม
ปัจจุบันด้วยวัตถุอันอื่นๆ ไม่กล่าวอีกก็ได้ไม่เป็นไร

วิญญานมีจริงหรือ

ต่อไปมีเรื่องอะไรก็เขียนลงไปก้อกๆ แก้กๆ ตามประสาทของกายสังขาร วจิตสังขาร จิตสังขาร เพราะพระนิพพานมิได้มาเขียนมาอ่านด้วย

บางท่านถามว่า วิญญานมีจริงหรือ

ผู้เขียนก็ต้องตอบว่า ผู้ถามก็เอามโนวิญญานถาม ผู้ตอบก็เอามโนวิญญานตอบ ผู้เป็นกรรมการก็เอามโนวิญญานเป็นกรรมการ ผู้ถามก็ไม่ควรถาม ผู้ตอบก็ไม่ควรตอบ ผู้กรรมการก็ไม่ควรเป็นกรรมการ เพราะคล้ายๆ กับคนขี่เมาสุราถามและตอบกัน คล้ายๆ กับคนขี่เมาสุรามาเป็นกรรมการอีก จะกลายเป็นสภานกเค้าแมว เพราะมีลูกตาโต เสมอกันแล้ว และก็จักขุวิญญาน วิญญานทางดวงตา โสตวิญญาน วิญญานทางหู ฆานวิญญาน วิญญานทางจมูก ชิวหาวิญญาน วิญญานทางลิ้น กายวิญญาน วิญญานทางกาย มโนวิญญาน วิญญานทางใจ วิญญานทั้งหลายเป็นเมืองขึ้นของ มโนวิญญาน แล้วโทรเลขด่วน หรือโทรศัพท์ด่วนลงถึงมโนวิญญาน แล้วทิ้งอดีต ที่ล่วงไปแล้วด้วย ทั้งอนาคตที่ยังไม่มาถึงด้วย ทั้งปัจจุบันที่กำลังเป็นอยู่ซึ่งหน้าด้วย ถ้าหากว่าไม่รู้เท่าวิญญานแล้วก็เป็นวิญญานปฏิบัติสันทิตะพีดตะพีอ เป็นอนันตรปัจจัย เป็นอนันตรเหตุ เป็นอนันตรผล เป็นอนันตรกิเลส เป็นอนันตรกรรม เป็นอนันตรวิบาก เป็นอนันตรชาติ เป็นอนันตรภพ หรือจะว่าเป็นอนันตรภพ อนันตรชาติ ก็ได้

ในห้วงของปัจจัยการปฏิจสมุพบาทที่เกี่ยวข้องกันเป็นสายโซ่ โลก โกรธ หลง เป็นสายโซ่หรือไม่ และต่างกันอย่างไรกับปัจจัยการ ตอบว่าเป็นสายโซ่อยู่โดยตรงๆ แล้วและไม่ต่างกันกับปัจจัยการเลย มีความหมายอันเดียวกัน ผู้ที่ไม่รู้เท่าปัจจัยการ ก็มีความหมายอันเดียวกัน ผู้ไม่รู้เท่า โลก โกรธ หลงก็มีความหมายอันเดียวกัน ไม่แปลกเลย ผู้ไม่รู้เท่าอดีต อนาคตและปัจจุบันก็มีความหมายอันเดียวกัน ผู้ไม่รู้เท่า กงนามรูปก็มีความหมายอันเดียวกันนั้นแล ผู้ไม่รู้เท่าไตรลักษณ์ก็มีความหมาย อันเดียวกันอีก คำว่ารู้เท่าในที่นี้มิได้หมายความว่า รู้ตามสัญญาความจำมา เคยหูก็หัด ปากว่าไปเหมือน แก้วเจ้าชา กินข้าวกับกล้วย เลย หมายความว่ารู้ตามเป็นจริงแห่ง ความหลุดพ้นโดยถ่องแท้เป็นสัมมาวิมุตติ เป็นสัมมาญาณะ มิใช่มีจฉาวิมุตติ มิใช่ มีจฉาญาณะ

ผลย่อมสมควรแก่เหตุ

จะขอถามสักคำว่า ผู้เขียนอยู่เดี๋ยวนี้ละอยู่ระดับใดเล่า

ตอบว่า ไม่เป็นฐานะจะห่มเถียงกันก่อนกาลธรรมอันเป็นปัจจัยตัดตั้ง และกาลธรรมสันติภูมิจึงโก อันเป็นสิทธิทำนผู้พ้นและไม่พ้นแต่ละรายจะรู้ตัวเองเอาเทอญ จึงเป็นธรรมอันไม่นอกเหนือ ถ้านอกเหนือไปกว่านี้แล้ว คงเป็นธรรมย่อมแฝงแปลงมายา จะเอาเป็นประมาณมิได้ สันติภูมิจึงโกและปัจจัยตัดตั้งในทางพระพุทธศาสนาคงจะมีขอบเขต คงหมายเอาแต่พรหมจรรย์เบื้องต้นไป คือ พระโสดาบันไปจนถึงพระอรหันต์ มิฉะนั้นแล้วจะพ้นเพื่อเอาเป็นกฎเกณฑ์ไม่ได้ จะกล่าวให้พิสดารแล้ว โลกียวิสัย ผู้เขาทำดีทำชั่วตอนไหนๆ เขาก็รู้เขาอยู่ เว้นไว้แต่ผู้ไม่รู้จักดีจักชั่วเอาเสียเลย แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิพ้นปัจจัยตัดตั้งและสันติภูมิจึงโกอีก เพราะเหตุว่าจำพวกที่เขาถือว่าไม่มีบาปไม่มีบุญ เขาก็รู้ตัวเขาว่าเราถือว่าไม่มีบาปไม่มีบุญเลย ดังนี้ ฉะนั้น จึงตีความหมายได้ทั้งโลกียะและโลกุตตระ ได้มอบไว้เป็นสิทธิของเจ้าตัวแต่ละรายเท่านั้นเอง

คิดเห็นอะไรก็เขียนไปก็อกแก้ตามประสาผู้ล้าสมัย แต่ แก่ เจ็บ ตาย มิได้ล้าสมัยไปทางใดเลย มีอยู่ทุกกาล สังขารธรรมทั้งปวงก็ทรงอยู่ทุกกาล ธรรมอันปราศจากสังขารก็ทรงอยู่ทุกกาล หนทางปฏิบัติเพื่อพ้นไปจากสังขารธรรมก็มีอยู่ทรงอยู่ทุกกาล ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีสิ่งที่ล้าสมัย ไม่ว่าทางดีหรือทางชั่ว ทำเอาเวลาใดได้ทั้งนั้น ขอแต่เหตุวางลงไป ผลแม้ไม่ประสงค์ ก็ได้รับตามส่วนควรค่าแก่เหตุที่สร้างขึ้นน้อยและมาก

จะไปทางดีทางชั่วแล้วแต่เหตุเป็นเกณฑ์ เจ้าเหตุเจ้าผลก็คือใจ (ยกเว้นพระอรหันต์เสีย) เพราะพระอรหันต์ไม่มีอุปาทานจะมากอดยวบ้ได้รับเสียกับเหตุกับผล มิได้เป็นเจ้าเหตุเจ้าผลหรืออะไรๆ ทั้งนั้น เพราะได้ส่งเหตุส่งผลคืนให้สังขารทั้งปวงแล้ว มิได้กลับมาจับล้นอีก เป็นธรรมทรงอยู่เหนือเหตุเหนือผลไปแล้ว เหตุใจ ผลใจ เหตุกรรม ผลกรรม ก็มีความหมายและรสชาติอันเดียวกัน พระอรหันต์มิได้ติดอยู่ในรสใจส่วนนี้ และก็มีได้ติดอยู่ในรสธรรมส่วนนี้ด้วย เพราะใจส่วนอาศัยเหตุๆ ผลๆ ก็ดี ธรรมอันอาศัยเหตุๆ ผลๆ ก็ดี เป็นใจเป็นธรรมอันยังไม่ทันหลุดพ้นจากความหลงโดยสิ้นเชิง ใจที่ยังอาศัยหลักเหตุๆ ผลๆ อยู่ก็ดี ธรรมที่ยังอาศัยหลักเหตุๆ ผลๆ อยู่ก็ดี อย่างสูงก็เพียงพระอนาคามีเท่านั้น นัยนี้มิได้ปรารภข่มขี้พระอนาคามีแต่ประการใดเลย ปรารภตามธรรมชั้นสูง

เหตุใจผลใจอยู่ที่ไหน เหตุกรรมผลกรรมก็อยู่ที่นั่น ล้มปะยุตกันอยู่เกือบจะแยกไม่ออกได้ ไม่มีอันใดก่อน อันใดหลัง เปรียบเหมือนของหยาบๆ เช่น หลับตาและลืมตา ผลของมืดและผลของสว่างย่อมมีในขณะเดียวกันกับหลับและลืมตา โยงถึงกันไปเป็นระยะๆ ถี่ยิบ แม้เหตุของเจตสิกที่นึกคิดของจิตเล่า โยงถึงกันถี่ยิบไปเป็นซ้อนๆ เป็นล้นตติ ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดวรรคไม่ขาดตอน เกิดดับเร็วอีกด้วย เมื่อมีผู้เข้าไปสอดแทรกยึดถือเอาเป็นเจ้าของแล้ว ยิ่งไม่มีเงื่อนต้นยิ่งไม่มีเงื่อนปลาย เป็นมหาสังสารจักร เป็นมหาสังสารวัฏ เป็นมหานันทระปัจฉัย เป็นมหานันทระเหตุ เป็นมหานันทระผล เป็นมหานันทระภพ เป็นมหานันทระชาติ เป็นมหานันทระวิชชา ไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ง่ายๆ และก็ไม่พ้นความสงสัยในธรรมตอนนี้อีกด้วย และก็ไม่เห็นชัดแจ้งในไตรลักษณ์อีกด้วย จะเห็นได้บ้างก็ในกายหยาบๆ เท่านั้น แต่ก็ยังดีกว่าที่ไม่เห็นกายบ้างเสียเลย เมื่อรู้ตามเป็นจริงของกายชัดแล้ว สิ่งอื่นๆ ก็พลอยรู้ตามเป็นจริงไปเอง แต่ต้องเข้าใจว่ากายมิได้เป็นเจ้าเหตุเจ้าผลของบาปบุญคุณโทษ อยู่ต้นเหตุต้นผล เป็นเพียงรับใช้จิตเจตสิกและกิเลสเท่านั้น (ยกเว้นพระอรหันต์เสีย เพราะไม่มีกิเลสจะมาปอมแอบใช้ด้วย)

จิตที่เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว

ท่านผู้ต้องการพ้นทุกข์โดยด่วนในปัจจุบันชาติ ปัจจุบันจิต ปัจจุบันกรรม แล้วจะไม่เอื้อเพื่อ ไม่อาลัย ไม่รัก ไม่ปฏิบัติเนื่องๆ ยิงๆ ในพระอานาปานสติลมหายใจ ออกเข้า แล้วนั่งคอยนอนคอยปรารถนาอยู่เฉยๆ ย่อมเป็นไปได้ยาก และลมออกเข้ายาว หรือสั้นจะไม่ใช้กายอย่างไร ก็ **กายานุปัสสนา** นั้นเอง และก็ธาตุ ดิน น้ำ ไฟ ลม ที่สมดุลงันอยู่นั้นเองจึงพอหายใจออกเข้าได้ ลมหายใจออกเข้าบางที่เสวยสุขบ้าง ทุกข์บ้าง อุเบกขาบ้าง ก็ **เวทนานุปัสสนา** นั้นเอง ลมหายใจออกเข้าเห็นจิตที่เศร้าหมอง หรือผ่องแผ้ว หรือกลางๆ ก็ **จิตตานุปัสสนา** นั้นเอง ลมหายใจออกเข้าเห็นความไม่เที่ยง แห่งกายสังขาร จิตสังขารก็ **ธรรมานุปัสสนา** นั้นเอง (ไม่เรียงแบบก็ได้ ไม่เป็นไรดอก)

แล้วกายก็ดี เวทนาที่ดี จิตที่ดี ยกขึ้นสู่เมืองขึ้นของไตรลักษณ์ให้กลมกลืนกันเป็น เชือกสามเกลียว เป็นเป้าอันเดียวกัน ไม่ต้องแยก ไม่ต้องเรียง ไม่ต้องขยาย เห็นอยู่ ณ ซึ่งหน้าสติ ซึ่งหน้าปัญญา พร้อมกับลมออกเข้า ไม่มีอันใดก่อน ไม่มีอันใดหลัง ติดต่อกันอยู่ พิจารณาอยู่ไม่ขาดสาย ความเพลินความเมาความดีนรณในโลกทั้งปวง ทั้งอดีต อนาคต มันจะรวมพลมาจากประตูใด เพราะปัจจุบันมีอำนาจเหนือโลกอดีต เหนือโลกอนาคต แล้ว มีหน้าซำจะได้อันใดตอบกับปัจจุบันว่า ปัจจุบันเป็นเมืองขึ้นของใคร และใครมายึดถือ เอาเป็นเจ้าของ จะได้ตะลุมบอนหันเหलगกันในปัจจุบันนั้น แต่อย่าได้ลืมนม ออกเข้า เพราะลมออกเข้าเป็นแม่เหล็กอาจารย์เดิม ลมจะละเอียดลักเพียงใด อยาได้ ลืมเลย เพราะจิตจะพุ่งชานเป็นว่าเชือกขาด จะเป็นช่างเหล็กที่ดีเหล็กไม่ถูกทั้ง เหล็กจะ กระเด็นใส่หน้า ข้อนี้สำคัญมากนักหนา

นักหลบมิใช่หนีกรบ

แต่นักภาวนากำหนดลมออกเข้า มักจะไปเสวยอยู่แต่ลมละเอียดเข้าละเอียดแล้ว ลมหายไปไม่ปรากฏว่ามีลมเลย เมื่อหมดกำลังแล้วถอนออกมา ไม่ค่อยจะได้ความอะไร เฉพาะตน ได้ความแต่เพียงว่าสบายกายสบายใจชั่วคราว เลยกลายเป็นนักหลบ มิใช่หนีกรบ ปัญหาของจิตใจยังคงค้างแขวนอยู่อีกโข

แท้จริงเข้าไปแบบนั้นเพียงให้รู้รสชาติเท่านั้น จะติดอยู่เพียงแค่นั้นก็ไปไม่รอดอีก ถ้าไม่พักแบบนั้นก็ไม่ได้ แต่หมั่นพักบ่อยก็ไม่ได้งานอีกเพราะงานยังไม่เสร็จ และเวลาของชีวาแต่ละชาติละชาติก็มีน้อย และคำว่า **ชาติใหญ่ๆ** หมายถึงชั่วขณะลมออกเป็นชาติหนึ่ง ลมเข้าเป็นชาติหนึ่งๆ ของส่วนกายสังขาร ส่วนจิตสังขารนั้น เป็นชาติอันละเอียดเร็วนัก เกิดดับติดต่อกันเร็วนัก อนิจจาอันละเอียดมากมายแท้ๆ เมื่ออนิจจาละเอียดเข้า ลึกเพียงไรก็ดี ทุกขา อนัตตา ก็ละเอียดเข้าเฝ้าเดียวกันขณะเดียวกัน ถ้าส่งสายไปทางอื่น ก็ยิ่งตื่นไม่เห็นชัดได้ เชื่อตนเองไม่สนิทได้ ย่อมขบถตนคืนอีก

ผู้ที่ทิ้งกรรมฐานเดิมที่ตนตั้งไว้ ย่อมไปตามนิมิตภายนอกต่างๆ นานา **นิมิต** แปลว่า เครื่องหมาย สารพัดจะรู้อะไรจะหายไป หมายถึงเหมือนก็พอเหมือนๆ หมายถึง นี้เอง มิใช่ตัวจริงดอก ได้เพียงแค่นั้นแหละ และผู้ติดนิมิตอิงกับอุปจารภาวนาไม่ค่อยลงคนได้ง่ายๆ นะ มิหนำซ้ำกล่าวตูในใจให้ผู้เทศน์ว่า ตนภาวนาไม่ดีเท่าเขาแล้วมากุมเทศน์เขา อ้ายที่แท้นั้น เขาได้ตกนรกมาก่อนในตอนนี่แล้วและได้พ้นไปแล้ว และก็ไม่ว่าใครๆ ในโลก ถ้าไปติดอยู่ในขั้นใดๆ แล้วเกะยาก เพราะเป็นของบ่งให้กันไม่ได้เหมือนหนาม

เว้นไว้แต่เห็นโทษตนเองในขั้นนั้นจึงจะกลับตัวได้เอง บางรายพอกลับตัวได้ก็บ้ายค่าไปเสีย บ้ายก็คือแก่มากไปแล้ว คำก็คือตายไปเสียแล้วแต่เนิ่นนานวัน

อานาปานสติเป็นกรรมฐานในพระพุทธศาสนาชั้นที่หนึ่ง เป็นยอดแห่งกรรมฐานทั้งปวงด้วย ผู้เจริญชำนาญแล้ว จะตั้งกรรมฐานและวิปัสสนาภาวนาปัญญามารวมเข้าก็ได้ ไม่ขัดข้อง ไม่แสงลงเลย เช่น นิโรธ ความดับตัณหา เป็นธรรมอันละเอียด จะตั้งเข้ามาให้เห็นพร้อมกับลมออกเข้าก็ได้ทั้งนั้น ยากนานเดียวแก่โรคได้ทั้งล้านๆ อย่างก็คือพระอานาปานสตินี้ สามารถบรรเทาและแก้สรรพกิเลสสรรพตัณหาได้ ตามเหตุผลของท่านผู้เจริญน้อยและมากได้โดยตรงๆ ไม่อ้อมค้อมเลย ขอแต่ห่มเท ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ลงให้สมดุลงันติดต่อไม่ขาดสาย นิพพิทา ความเบื่อหน่ายคลายเมาในความหลงอันตองขั้นธันดานมานานก็จะปรากฏเป็นสัมมาวิมุตติ เป็นสัมมาญาณะโดยแน่แท้ ไม่ต้องสงสัยเลย อย่าตีตนตายก่อนไข้ก็แล้วกัน อย่ากล่าวตู่ตนว่ามรรคผลนิพพานหมดไปแล้ว มุ่งกล่าวตู่พระพุทธศาสนา แต่ถูกกล่าวตู่ตนไม่รู้ตัวอีกด้วย

ผู้ไม่แยบคายในอานาปานสติแล้ว โฉนจะเห็นเจตสิกที่เกิดดับได้ง่ายๆ เล่า เพราะตามลมเข้าออกไม่ถึงจิตและเจตสิก เมื่อไม่เห็นความเกิดดับได้ละเอียด โฉนจะเห็นไตรลักษณ์ละเอียดเล่า นิพพิทา ความเบื่อหน่ายคลายหลง จะเปิดประตูและหน้าต่างช่องใดให้ปรากฏแก่ตา ปัญญาญาณ เล่า ย่อมเป็นไปไม่ได้ ทั้งโลกอดีต ทั้งโลกอนาคต ทั้งโลกปัจจุบันด้วย พระบรมศาสดาเทศนาสั่งสอนด้วยทรงพระมหากรุณาธิคุณอันหาประมาณมิได้ จนครบ ๔๕ พระพรรษา ก็หนักแน่นลงในไตรลักษณ์มากกว่าพระพุทธภชาติอื่นๆ เพราะเป็นธรรมอันจะหลุดพ้นได้ง่าย

เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ไม่เป็นล่ำไม่เป็นสันและก็เป็นเรื่องที่ควรเขียนบ้าง บางทีมีผู้ชอบอ่านการขีดเขียนในสำนักปฏิบัติและก็เป็นหัวหน้าด้วยในสำนัก ก็ต้องได้สนใจอยู่มิใช่น้อยเลย บรรดาภิกษุสามเณรผู้มาอาศัยอยู่ด้วยเพื่อปฏิบัติธรรม ต่างก็มีสิทธิสังเกตทุกแง่ทุกมุมในสำนักนั้นๆ สิ่งที่ไม่เหมาะสมอันเกินพอดี แม้จะไม่จับเอาไปพระนิพพานด้วยก็จริง แต่ก็ต้องได้พิจารณาอยู่นั่นเอง เพราะคนแต่ละคนย่อมมีอิสระพิจารณาทุกๆ ด้าน มิฉะนั้นแล้วก็เป็นคนฉลาดไม่ได้

หัวหน้าของหมู่มึงในสังคมหนึ่งๆ เป็นของสำคัญมาก ย่อมเป็นเป้าสายตาของคนทั่วไปอยู่โดยตรงๆ การติชมกาเลเทหน้าเป็นของมีอยู่ประจำโลกก็จริง แต่ก็ต้องรักษาในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัย การรักษากับการปฏิบัติก็คงมีความหมายอันเดียวกัน เพราะรักษาในสิ่งที่ควรรักษา ปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น ตรงต่อเวลาในสิ่งที่ควรตรงต่อเวลา ปฏิบัติบรรจงในสิ่งที่ควรปฏิบัติบรรจง ทรงตัวและก้าวหน้าหารรรณชั้นสูง

ใคร่ครวญใจ ใคร่ครวญธรรม

การปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานเพื่อทดสอบให้ตนและอนุชนรุ่นหลังนี้ ย่อมไม่นิยมกาลเวลาของวัยอ่อน ปานกลาง หรือแก่ชรา แม้ถึงจะเดินไม่ได้ไปไม่เป็น นอนคาที่ ก็ต้องมีธรรมเป็นเครื่องค้ำหนึ่งด้วยใจอันพอพึงเท่าที่ควรแก่ตน ข้อวัตรของใจภายในกับธรรมภายในนี้ ถ้าห่างเหินกันแล้วย่อมเหลือใจ เวลาของกายเป็นเวลาภายนอกก็ว่าได้ไม่ผิด เวลาของใจกับธรรมเป็นเวลาภายใน สังสรรค์กันอยู่อย่างละเอียดลึกซึ้ง สติปัญญาแก่กล้าจึงจะมองตามเห็นได้ จึงจะรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่ควรและไม่ควรอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนได้ สติปัญญาอันชอบจึงจะเลือกใจเลือกธรรมที่ชอบได้ โดยเฉพาะของส่วนใจ ของส่วนธรรมที่ชอบ มิฉะนั้นแล้วก็จะกลืนทั้งกระดูกและก้างแบบไม่มีการเลือก การเฟ้นและการใคร่ครวญ ก็มีความหมายอันเดียวกัน คือเลือกเฟ้นใจ เลือกเฟ้นธรรม ใคร่ครวญใจ ใคร่ครวญธรรม

ไม่ว่าสิ่งใดๆ ในโลก หรือในธรรม ถ้าเอาธรรมเป็นแว่นใคร่ครวญลงมิต่างเป็นเกลียวของธรรมหลายๆ รอบแล้ว ไม่ค่อยผิดพลาดในตอนนั้นๆ แม้จะผิดพลาดบ้าง ก็มีประตูแก้ ที่ผิดไม่มีประตูแก้ นั้น เพราะขาดการพิจารณาก่อนลงมือทำ การลงมือทำมิได้หมายแต่เฉพาะมือภายนอก อันเป็นมือเนื้อ กระดูก เส้นเอ็น หนัง หมายเอามือ สติปัญญาอันสมดุลงกับใจกับธรรม การพิจารณา จะตัดสินใจเอาตามอัตโนมติไปโดยไม่มองดูธรรมแท้ของพระองค์ที่กล่าวไว้ดีแล้วก็ได้ ถ้ากิเลสเจ้าตัวยังหนาแน่นอยู่ ความตกลงใจจะตัดสินเอาเอง ก็เข้าข้างกิเลสอีกไม่รู้ตัวด้วย

แว่นส่องทางส่องใจ

ผู้ที่ใจใคร่ครวญตัดสินใจตัดสินธรรมส่วนตัวเองได้ไม่ค่อยจะพลาดมาก ก็คือ ท่านผู้มีกิเลสขาดจากสันดานไปโดยเอกเทศ ในเบื้องต้นของพรหมจรรย์ในทาง พระพุทธศาสนา มีพระโสดาบันเป็นเกณฑ์ขึ้นไป ต่ำกว่านั้นลงมาย่อมสุมสี่สุมห้าและ ก็มักจะตีตนสูงเกินภูมิจิต เกินภูมิธรรมของตน เท่าที่มีอยู่ทรงอยู่ในปัจจุบันทันตา มักจะเป็นจิตกาธรรมชาติไปเก็บเอาขนหางและขนหงอนของนกยูงที่ร่วงหล่นอยู่ตามป่า มาแทรกแซงขนของตัวเองเพื่อให้วิเศษกว่ากาทั้งหลาย ย่อมเป็นของเทียม ของแท้ยังไม่ได้ เป็นเพียงของปลอมอยู่โดยตรงๆ นั้นเอง แม้สมัยโลกปัจจุบันเขาทำดาวเทียมได้ แต่เขาก็บอกล่วงหน้าอยู่แล้วว่าดาวเทียม มีใช้ดาวจริง เขาเอาไขนสวมหัวเขาพอดีพองาม พอเหมาะกับหัวเขาอยู่แล้ว และก็จะเป็นดาวเทียม ดาวจริงก็ตาม มันมีใช้กิเลสดอก ผู้ไม่รู้เท่าดาวเทียมดาวจริงแล้ว ติดอยู่ในคำว่าดาวๆ นั้น จึงเป็นกิเลส เพราะติดสมมติ อันนอกๆ มันนอกออกจากใจแท้ ออกมาจากสังขารธรรมแท้ฝ่ายวัตถุ ที่จิตปรุงแต่งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องสังเวชญาพระอนิจจัง

สรรพไตรโลกธาตุเป็นเมืองขึ้นของธรรมอนิจจัง ธรรมฝ่ายสังขารก็หมายอัน เดียวกัน เมื่อสังขารเต็มยัดเยียดเบียดเสียดอยู่ในสรรพไตรโลกธาตุ ก็เป็นหน้าที่จะได้ อาศัยบุญญาภิสังขารเป็นปัจจัย อาศัยปฏิบัติเพื่อเป็นเสบียงเดินทาง คือคำว่าบุญๆ ในเบื้องต้นของพรหมจรรย์แห่งพุทธศาสนา อันเป็นโลกุตตรบุญที่มีขอบเขตกฎเกณฑ์ มีโสดาบันบุญเป็นต้นไป บุญต่ำกว่านั้นลงมาเป็นโลกียบุญ เป็นบุญที่ไม่แน่นอน เพราะ

มีหลายบางที่ บางทีก็ก้าวหน้า บางทีก็ทรงตัว บางทีก็ต่ำลง ไม่เหมือนภูมิบุญภูมิใจของ
พระโสดาบัน

ภูมิจิต ภูมิใจ ภูมิบุญ ภูมิธรรม ของพระโสดาบัน เป็นมหาภูมิที่ก้าวหน้าโดย
ถ่ายเดียว ไม่มีคติภูมิจะตกต่ำเลย ข้ามบุญชุนคนหนาไปแล้ว ปิดอบายภูมิทั้ง ๔ มีนรก
เปรตทุกๆ จำพวก พร้อมทั้งสัตว์เดรัจฉานทุกๆ จำพวกแล้ว สุปฏิปันโน ปฏิบัติดี
เว้นส่วนหยาบๆ เหล่านี้ไปโดยสวัสดิภาพแล้ว ไม่เสียดายไม่อาลัยว่าจะล่วงละเมิด
เป็นผู้มีแว่นส่องทางส่องใจแบบไม่มัว มองเห็นความสุขอันแท้จริงได้อันตั้งอยู่ข้างหน้า
เป็นระยะๆ จึงมีเงื่อนไขไม่เสียดายไม่อาลัยว่าจะถอยหลัง

โสวนโสเวียนในโลกสงสาร

บางท่านศีล ๕ ยังไม่บริบูรณ์เลย การเลี้ยงชีวิตก็ยังสุมสี่สุมห้า ยังขายรูปขายเหรียญ ถ้าวันจมนวันฟู ตลอดถึงอบายมุขทุกๆ ประเภทก็ไม่ละเว้น การค้าขาย ก็ค้าขายเครื่อง ประทัดประหาร ค้าขายสัตว์เป็นและเนื้อสัตว์ที่ตัวฆ่าเพื่อเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา ค้าขาย ยาพิษบ้าง และยังถือมงคลตื่นข่าวนานาอนอก เช่น ตื่นข่าวว่าเลขจะออกตัวนั้นตัวนี้ วิชาไสยศาสตร์ต่างๆ คบปายมิตร คบมิตรปฏิรูป คนเทียมมิตร มิใช่มิตรแท้ คบมิตร ชักชวนในทางฉิบหาย คบมิตรชักชวนดื่มน้ำเมา ชักชวนเที่ยวกลางคืน ชักชวนเที่ยว ดูการเล่นและให้มัวเมาในการเล่น ชักชวนเล่นการพนัน ไม่ถึงพร้อมด้วยศรัทธาใน พุทธ ธรรม สงฆ์ พอ ไม่เชื่อผลศีล ผลทาน พอ พร้อมทั้งสติปัญญาที่ยังอ่อนอยู่มาก บางคราวบวงสรวงผีसांगเทวดา มีใจอาฆาตพยาบาทผูกเวร ด่าแข่งสัตว์ให้ถึงความพินาศ นึกในใจหรือจนออกปาก ขี้หึงหรือริษยา ทั้งหลายเหล่านี้เป็นต้น

แต่...แต่...แต่...สำคัญตนาว่าเป็นพระโสดาบัน ความสำคัญอันนั้นก็เป็นโมฆะ โดยไม่รู้ตัวอีกด้วย พระโสดาบันแบบนี้ควรให้คะแนนว่า พระโสดา โสดัน โสมา โสมัว โสขุนจนเป็นตม โสวนโสเวียนในโลกสงสาร ไม่มีคิวเลย

ผู้เขียนเองปล่อยความฟุ้งซ่านออกไปถวายต่อพระอนิจจัง ผู้ท่านนั่งบัลลังก์เฝ้า สรรพไตรโลกอันเป็นนายหน้าของกองพลไตรลักษณ์ ถ้ารู้ประจักษ์แจ้งอยู่บ้างแล้ว คงไม่คลาดแคล้วในธรรม

ความดี มิใช่มาจาก ดิน ไฟ อากาศ

การชิตๆ เขียนๆ เป็นเอกสารและตำรา ดีหรือชั่วขึ้น อยู่กับท่านผู้เลือกเฟ้นพิจารณาเอง กฎของการข่มเหงให้ยอมเชื่อ ไม่มีในทางธรรมของพระพุทธศาสนา แม้จะยอมเชื่อด้วยการแก้รำคาญ ก็ไม่นานยอมขบถคืน จิตใจก็ไม่ขึ้นเหมือนครัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นเอง มนุษย์จะเป็นผู้ริสุทธ์เป็นชั้นๆ ของจิตใจได้ก็ด้วยใจอันเห็นชอบปฏิบัติชอบ ประกอบธรรมอันดีเป็นลำดับสูงส่งขึ้นไป ความดีและไม่ดี ไม่มาจากดินฟ้าอากาศภายนอกที่ชาวโลกแสวง ถ้าหากว่ามาจากดินฟ้าอากาศภายนอกแล้ว ปิไหนดินฟ้าฝนแล้งหรือท่วม พระอริยเจ้าก็ต้องลดตำแหน่งมาเป็นปฤชชนคนหนาก่อน ปิไหนดินฟ้าดีฝนดี จึงสวมมงกุฎเป็นพระอริยเจ้า เมื่อไม่เล่าไม่ว่ากลอนกายสังขาร วจีสังขาร จิตตสังขารก็พาไป พาเขียนนวนๆ เวียนๆ กันอยู่อย่างนี้ ท่านผู้ที่ทรงพระสติปัญญา ย่อมสนุกดีมอุเบกขา แต่ถ้าติดอยู่แต่อุเบกขาในชั้นต่ำหรือชั้นวิปัสสนาแล้ว ก็จะกลายเป็นอุเบกขาวาง เพราะจะขวางทางอุเบกขาของอรหันต์ ย่อมเป็นหน้าที่ของท่านผู้ต้องการ เรียบจบ ปฏิบัติจบ พ้นจบ จะโอปนยโก-ยิกะทั้งนั้น

ปรารภเรื่องใหม่ต่อไป แต่ก็เป็นเรื่องเก่า เพราะจิตสังขารอันเก่า ธรรมก็อันเก่า มิได้อันใหม่มาจากไหนๆ **เอส รัมโม สันตโน** พระธรรมเป็นของเก่า คำว่า **ของเก่า** มีทั้งดี ทั้งชั่วปะปนกันอยู่ ต้องขึ้นอยู่กับท่านผู้เลือกเฟ้นเอา แต่บางท่านว่าจะเลือกเอาของดีไปถูกทองก็ก็มี เลือกเอาผักดีแต่ไปถูกผักมีตัวบุงก็มี เลือกเอาของดีไปถูกของดีก็มีมากมาย และคำว่า **อรหันต์** ก็เป็นศัพท์เก่า คำว่า **ปฤชชน** ก็เป็นศัพท์เก่า มีดกับสว่าง

ก็เป็นของเก่า ผู้ดื่มสุราก็มีมาแต่เก่าแก่ ผู้เว้นจากสุราก็มีมาแต่เก่าแก่ ก็หายโต้แย้งในที่ว่าของเก่าแล้วละ เมื่อหายโต้แย้งในเรื่องของเก่าแล้ว ก็หายโต้แย้งในเรื่องของใหม่ การยืนยันว่าเป็นของเก่า เป็นฝ่ายธรรมปรมัตถ์ การยืนยันว่ามีทั้งเก่าทั้งใหม่เป็นฝ่ายสมมติ เพราะสมมติมีการหมายความตื้นกว่าปรมัตถ์ (คล้ายกับน้ำลึกตื้นและใสสะอาดและจืดและเย็นต่างกันไป) ถ้าหากจะโต้แย้งได้แต่ไม่มีประโยชน์ แย้งว่า ถ้าไม่มีของเก่าของใหม่แล้ว ทำไมจึงไม่ไปกินอาหารที่บูดราเสียเล่า ทำไมจึงไม่ไปเอาผ้าขี้ริ้วมาปะกันนุ่มหอมเล่า เอาผ้าใหม่มาใช้ทำไม และผู้กล่าวว่าเป็นของเก่านั้น เป็นธรรมอันลุ่มลึกมาก ไม่ใช่ผู้ยืนยันว่าของเก่านั้น เขาจะไม่รู้ของใหม่ตามสมมติเลย พุดเพื่อให้ชวนสำเหนียกด้านปัญญา เป็นอุบายเพื่อมิให้หลงของใหม่และของเก่าอยู่ในตัว

ธรรมดาคนมีกิเลสมากชอบจะติดอยู่ในของที่สมมติว่าใหม่ๆ ล้าๆ เปอร์เซนต์เมื่อหลงและติดของใหม่ ก็หลงและติดของเก่าอยู่ในตัว เมื่อหลงสมมติ ก็ต้องหลงวิมุตติเมื่อหลงได้ก็ต้องหลงเสีย เมื่อหลงหนังก็ต้องหลงกระดูก เมื่อไม่หลงหนังก็ไม่หลงกระดูกเลย ไม่ต้องกล่าวไปใยในตอนนั้นก็ดี เรื่องหลงๆ ใหลๆ หล้าๆ นี้ ย่อมไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย อวิชา ถ้าหากข้ามทะเลหลงด้วยพระสติพระปัญญาอันถ่องแท้โดยสิ้นเชิงได้แล้ว ชั่วลัดนิ้วมือเดียวก็ข้ามโลกได้ จะเอาเครื่องยนต์กลไกหรือเหาะไปบินไปภายนอกเร็วเท่าใดสิ้นเวลาล้านๆ ปี ก็ข้ามโลกไม่ได้เลย

ผู้หลงผู้รู้

มีคำถามว่า การข้ามหลงจะข้ามด้วยวิธีไหนได้หนอ

ตอบย่อๆ พอฟังได้ง่ายๆ ว่า ข้ามผู้รู้ได้โดยมิได้ยึดถือว่า ผู้รู้เป็นเรา เขา ลัทธิ บุคคล ตัวตน ในขณะที่จิตใดๆ เลย แล้วได้เรียกว่าเราข้ามความหลงได้โดยสิ้นเชิง โดยประการ ทั้งปวง

ถามต่อไปว่า ผู้รู้กับสังขารต่างกันอย่างไร

ผู้รู้ ก็คือสังขารอันละเอียดอันประณีตนั่นเอง เพราะเกิดอย่างละเอียด ดับอย่างละเอียดมาก เกิดขึ้นแปรดับพร้อมกันในขณะเดียวกัน ไม่มีอันใดก่อน ไม่มีอันใดหลังเลย ติดต่อกันเป็นพีค สติปัญญาไม่แนบสนิทอยู่กับผู้รู้แล้ว ก็ยากจะรู้ได้โดยถ่องแท้ว่าเกิดดับเป็น เมื่อผู้รู้เกิดดับเป็นอย่างว่องไวละเอียดลออแล้ว จะไปเป็นทิวลิปบัญญัติว่าผู้รู้เป็นพระนิพพานนั้น ก็ย่อมเป็นงูกินหางตนอยู่นั่นเอง ย่อมเป็นไปไม่ได้ พระนิพพาน มิได้มาเป็นลูกน้องของผู้รู้ มิได้มาสังสรรค์กับผู้รู้อีกด้วย และมีได้มาบัญญัติว่าสูญหรือไม่สูญ เอาไขนสวมหัวใส่ตนอันใดเลย เป็นเรื่องของผู้รู้ไม่รู้เท่าเงาของตัวต่างหาก จึงกล่าวเป็นภาพเป็นชาติอย่างละเอียดไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ

ธรรมที่ถูกลูกถามตอบกัน เป็นธรรมหมู่ ธรรมคู่ ที่สังสรรค์ต่างหาก มีรสชาติอันอิง ผู้รู้อยู่เป็นเครื่องหมาย มิฉะนั้นก็ไม่มีเงื่อนไขจะอธิบายโต้ตอบและถามได้ ต้องอาศัย

ชั้นวิบากและผู้รู้ตอบถามกันเป็นธรรมดา พระนิพพานแท้มิได้มาตอบถามกับท่านผู้ใด ยกอุทาหรณ์หยาบๆ ดินฟ้าอากาศมิได้มาตอบถามกับผู้รู้และไม่รู้ฉันใด พระนิพพานก็ฉันนั้น พระนิพพานมิได้มากล่าวชีวิตประวัติตนเองและผู้อื่นให้เป็นคัมภีร์อะไรเลย ผู้รู้เมื่อรู้ถูกปฏิบัติถูก ก็เป็นเพียงทางเดินเข้าไปสู่พระนิพพานเท่านั้น มิได้เป็นเนื้อธรรมนิพพานแท้

ถ้าหากว่าตายคาผู้รู้ มีอุปาทานอยู่ในผู้รู้และจิตใจอันเด่นดวง ก็ไปเกิดในพรหมโลกที่ไม่มีรูป ยังไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ ได้แท้ นักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ผู้หวังพ้นทุกข์ในสงสารโดยด่วนแน่แท้ มักจะคาอยู่ที่นี้เป็นส่วนมากนัก แต่ก็ไม่ปฏิเสธว่าไม่มีท่านผู้พ้นไปจากนี้ได้ เป็นเพียงมีมากน้อยกว่ากันเท่านั้น เขาโคกับชนโค แม้อรหันตาศีณาสวาเข้าสู่พระนิพพานไปแล้วมากกว่าเม็ดหินเม็ดทรายในท้องมหาสมุทร ๔ หรือ ๕ มหาสมุทร หรือมากกว่านั้นก็จริง บรรดาที่ยังเหลืออยู่นั้นจะถือสงฆ์ มหาสมุทรเล่า เพราะเขาโคกับชนโคตั้งปรารถนาแล้วนั้นซ้ำๆ ซากๆ

บัดนี้ เราจะดูเราตาย

ย้อนคืนหลังในยุควัดป่าบ้านหนองผือที่อยู่กับหลวงปู่่มั่นนั้น ในตอนที่ข้าพเจ้าป่วยถ่ายเป็นเลือด ก่อนที่ข้าพเจ้าจะป่วยถ่ายเป็นเลือดนั้น ข้าพเจ้าแบกฟืนหนักเกินกำลังไปที่ลานวัด ขณะนั้นเป็นฤดูฝน ข้าพเจ้าหลบซุ่มปลวกล้มลงคุกเข่าหัน พร้อมทั้งทิ้งฟืนหันด้วย กระทบกระเทือนหัวใจ แต่ก็ไม่ได้รักษาพยาบาลอะไร อยู่มาไม่กี่วัน ก็หายเจ็บหายปวด แต่อยู่ต่อมาอีกประมาณกึ่งเดือนก็ถ่ายเป็นเลือดออกเป็นลิ้มๆ เท่านิ้วมือ ในขณะที่ถ่ายนั้น ไม่ได้ปวดท้องอันใดเลย แต่ถ่ายวันหนึ่งๆ หลายๆ ครั้ง ถ้ารวมการถ่ายเป็นเลือดเป็นแห่งออกนั้น ก็คงจะได้ประมาณครึ่งกระโถน ข้าพเจ้าก็รู้สึกเหนื่อยมาก

ในวันที่ถ่ายนั้นเอง ก็นอนลงที่กุฏิของตน นอนตะแคงข้างขวา เอาเท้าซ้อนกัน เอามือขวายกขึ้นแนบกับหมอน แล้วเอาแก้มลงทับมือ มือซ้ายเหยียดตรงตามร่างกาย นึกในใจว่า เราเห็นแต่ท่านผู้อื่นตาย เราไม่เคยเห็นเราตาย บัดนี้เราจะจ้องดูเราตาย มันจะตายพร้อมกับลมออกหรือลมเข้า

ข้าพเจ้าจึงตั้งสติไว้ในที่ลมมากระทบออกเข้า แล้วก็บริกรรมพร้อมกับลมออกเข้า บริกรรมว่า **ตายๆ** ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดสาย ประมาณ ๑๕ นาที แล้วพลิกจิตว่า ธรรมของพระองค์จะตายไปที่ไหน จะแตกตายเป็นที่ใดสักขารเท่านั้น แล้วก็พลิกบริกรรมใหม่ว่า **ไม่ตาย ไม่ตาย** พร้อมกับลมออกเข้า ไม่มีอันใดก่อนอันใดหลัง ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดสาย

ประมาณ ๒๐ นาที จิตใจก็รวมที่ปลง แล้วปรากฏว่าทะเลหลังคาภูเข็ขึ้นไปบนอากาศสูง แล้วนอนตะแคงข้างขวาอยู่บนอากาศนั้น

ตอบตนเองในขณะนั้นว่า นี่แหละสมาธิ เราไม่ต้องสงสัยดอก จะตั้งอยู่ในที่อากาศ นานเท่าใดก็กำหนดไม่ได้ ครั้นหมดกำลังแล้วก็ถอนออกมา การถอนออกมาก็รู้สึกว่ามีเหมือนกิริยาที่เข้าไปแล้วก็มาเห็นลมออกลมเข้าเบาๆ ร่างกายก็เบาที่สุด ในขณะที่ การไปถ่ายเป็นเลือดก็จบลงเพียงนั้น และการที่จิตถอนออกมานั้น การนอนตะแคง ข้างขวาก็อยู่ตามเดิม หาได้เคลื่อนที่ไม่

ในขณะนั้นเป็นเวลาสายวันหนึ่งเย็น ประมาณ ๔ โมงกว่าๆ แล้ว หลวงปู่มั่น กำลังสร่งน้ำ และตามธรรมดาที่ไม่ไกลจากภูเข็เข้าพเจ้าคงประมาณ ๒๐ วา ธรรมดาองค์ หลวงปู่พูดเสียงดัง หลวงปู่ก็พูดขึ้นว่า “วันนี้ไม่เห็นท่านหล้ามา เธอไปไหนไม่ทราบ” มีพระองค์หนึ่งตอบขึ้นว่า “ท่านป่วย ถ่ายเป็นเลือดครับ”

พอท่านทราบอย่างนั้น องค์ท่านก็พูดดังๆ ขึ้นว่า “เอา ดูตุ๊ๆ บัดนี้เธอเข้าจน มุมแล้ว จะภาวนาได้ความอย่างไร ก็ให้เห็นกันในคราวนี้”

ครั้นต่อมาเป็นวันใหม่ ถึงเวลาสร่งน้ำ ข้าพเจ้าก็ไปทำช้อว้ตรกับหมู่เพื่อนได้ องค์ท่านและหมู่เพื่อนก็ถามว่า “หายแล้วหรือจึงมา”

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า “หายแล้วครับ แต่ว่านอนหลับคาภาวนา ก็ปรากฏว่าเหาะขึ้นไป บนอากาศ นอนตะแคงข้างขวาอยู่บนอากาศ ไม่รู้ว่่านานเท่าใดจำไม่ได้ แล้วก็ถอนออกมา เห็นลมหายใจเข้าออกแบบเบาๆ”

หลวงปู่มั่นตอบว่า “นั่นไม่ใช่นอนหลับดอก จิตรวมในชั้นอุปจารสมาธิ”

จระ แปลว่า ไปตามปีติที่ปรากฏว่าเหาะขึ้นกลางอากาศขวางอยู่

ไม่ว่าแต่เท่านี้ ในยุคที่อยู่กับหลวงปู่มั่น นิमितของข้าพเจ้าโลดโผนมาก บางทีเดิน จงกรมในอากาศ บางทีซัดสมาธิในอากาศ บางทีดีลังกาในอากาศ บางทีเหาะไปทางนอน

สารพัดจะเป็นไป แต่ก็ไม่สำคัญตัวว่าเป็นผู้ประเสริฐ หมดกำลังแล้วก็ถอนออกมา พิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ ก็เห็นประจักษ์แจ้งไม่สงสัย

ในยุคสมัยหลวงปู่มั่น พระภิกษุสามเณรทั้งหลายที่อยู่ในสำนักนั้น ต่างก็พิถีพิถัน ประชันขันแข่งกันทำความเพียร ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน แม้จะคุยกันซุบซิบๆ ซิบๆ อยู่ที่ไหน ไม่ใช้เสียงก็ดี บรรารภกันแต่เรื่องภาวนาเป็นส่วนมาก เป็นของหาได้ยากมากในสมัยโลก ดาวยุคสมัยปัจจุบันนี้

อนึ่ง ข้อวัตรปฏิบัติขององค์หลวงปู่มั่น เฉพาะส่วนตัวองค์ท่าน การบริหารตนเอง เป็นขั้นที่ ๑ ลูกศิษย์ที่ขอนิสัยเป็นขั้นที่ ๒ โยมอุบาสิกาเป็นขั้นที่ ๓ องค์ท่านตรงต่อ เวลาขององค์ท่านมากในเวลากลางวันและกลางคืนแต่ละมื้อแต่ละวัน การที่ข้าพเจ้านำ มาเขียนนี้เอง ก็เพราะเกิดสงสัยว่ายังไม่ได้เขียนไว้ในยุคนั้นๆ หรือหากว่าซ้ำๆ ซากๆ เบื่อหู ก็ขออภัยแก่ท่านผู้อ่านด้วย

อนึ่ง ยุคจุฬจักรวรรดินี้ ให้เข้าใจว่าบรรดาแต่เรื่อง ๒๕๒๔ คืบหลังลัทธิๆ ลัทธิๆ ไม่พิสดารนัก แต่พอมาเขียนเพิ่มเติมนี้ มันก็เป็นเวลาพุทธศักราชล่วงมา ๒๕๓๐ นี้ต่อจาก ๒๕๒๔ มาในยุคจุฬจักรวรรดิหน้าขึ้นมาก เพราะมีพระและเณรจำพรรษามาก คำว่า **มาก** ก็ ๓๐ กว่าๆ และก็มีญาติโยมท่านผู้ใจบุญมาจากต่างทิศ เช่น พระนครหลวง เป็นต้น มาก่อๆ สร้างๆ เป็นต้นว่า ไฟฟ้า หนทางขึ้นภูเขา และน้ำประปา และศาลาโรงธรรม ตลอดทั้งห้องน้ำคอนกรีตและห้องน้ำไม้ บริบูรณ์พอควร จะถือว่าให้ความสะดวกเหนือ वासนาของข้าพเจ้าก็อาจเป็นได้ แต่ไม่ได้ออกชื่อลือนามของท่านเหล่านั้น และก็หวังว่า ท่านเหล่านั้นไม่ชอบหน้าชอบตา คงจะชอบแต่กุศลผลบุญเท่านั้น แต่ก็คงจะรู้ได้ดี เพราะ ความลับไม่มีในโลก จึงขอจบเพียงเท่านี้แล

เรื่องพี่ลิมเขยหมาหนานคือ....

(ผ่าเท้าของหลวงปู่มีนั้งที่สวนทาง เป็นตาหมากรุกหมัดเต็มทั้งสวนผ่า)
 เวลาสร้างน้ำท่าหมบารบว่า (ผ่าเท้าของเรานี้เหมือนหมู่มาก)
 หุดด้อยๆ แหมเอ๊ยๆ (ในยุคทองของสี ส้มฟ้าฟ้าพเจ้าอยู่กับองค์ท่านนั้น)
 พระเพชรน้อยที่อวยข้อธรรมสร้างทั้งอวยองค์ท่านนั้น ผู้สังฆมนตรีจึง-
 ใจได้อิม (เพราะองค์ท่านก็มีบารบด้อย แหมมระ ห้อยไม้แกมจวด)

ส่วนฟ้าพเจ้าไม่ได้แยบอาจไอ้อมดูทั้งหมบ (พระหว่างผ่าเท้าเสมอๆ)
 จำพอกพืดหลับ ต้อ แหมฯฯ ผ่าเท้าหมบ มักจะเม้นพระ ๕-๓-๒ -
 พรรณา ท่านนั้นไอ้ดู พระผู้ใหญ่เหนือ ๕-๖-๗-๘-๙- ไม่แล้วไม่ด้อย
 ใจได้อิม ต้อ แหมฯฯ เพราะ องค์หลวงปู่เขยนั้นว่า สร้างทั้งหมบให้หมบ
 เทสร้างเสีย ถ้าพระผู้ใหญ่มากทำวางให้หมบ ผู้หมบพระ: อายแก้ไอ้หม
 เพราะเขาไม่มีทางไอ้อมมีไอ้ฯฯ และเขาก็กระดากกระ: อายด้นมี

ส่วนฟ้าพเจ้าพรรณาอ่อน แต่อายสามสีมกว่าในสมัยนั้น
 และทกรที่องค์ท่านบารบว่า ผ่าเท้าของเรานี้เหมือนหมู่มาก นั้นองค์ท่าน
 (มีรากฐานว่าพอจะกระวังเดืออเบาๆ ท่านนั้นไม่ได้จริงๆ ซากๆ อีก) ส่วนฟ้าพเจ้า
 ผู้สังฆมนตรีผ่าเท้าก็เห็นเป็นตาหมากรุกเต็มผ่าเท้าทั้งสวนทางจริง รอม
 ไหข้อ: ประ: อายขององค์ท่านแล้วมีใดๆก็ไม่บารบเห็น และยุคที่องค์ท่านทรงพระ:
 ไร่อยู่ ก็บารบด้อยใจไม่มีโดยสนธิใจบารบ (นัวแม่ลูกมาด) ทั้งเท้าก็บารบ
 ลิมอีกด้อย (เป็นด้อย, ท่านเจ้าไม่มีบารบก็ด้อย) (แต่เอาตาพูดหมบเออเม้นพยาน)
 ยุคด้อยๆ ก็มีท่านผู้ใดเล่าให้ฟัง (พระอวยจะ: ว่าสีฟ้าไม่อยู่กันผ่าเท้าอยู่กับใจกันหมบ)

๑ เรื่องผ้าเท้าขององค์หลวงปู่มีนุ่งเสนาหมากรกษณ์ เมฆรอบ
 ทรงพระ: ลึกนค. สักขุมาก แต่ก็น่าสนใจมากว่า โฉม
 จึงมรรดาดีไม่ให้พระจำพอกผู้ในผู้สนใจเอาลงในข้อ:
 มง: จี๗ (กลางเมฆของไม่สักขุไม่) ๕: รอยพระผู้มีอหฬ
 เห็นในเวลาสงฆ์เห็นดอช. แล้ว ไม่เล่าจวาลีให้พระ. ผู้ในผู้
 หัน แต่ทัพเจ้าเองก็มรรดาดีไม่ด้อยสนใจเล่าเลย
 แต่พอมาถึงยุคจ้อก้อตอนแก้ก้อเจ้าเจ็ดสีมีก้อจ่าๆ แล้ว
 จักระลึกเห็น เมฆรอบหน้า. แปลกมากทั้งๆที่ลืมพาก็ลืม
 ใยของ แต่ตราองค์ท่านทรงพระ. ๕: ร้อยกัฬ หรือ
 ทรงพระมรณะ: กาลกัฬ ไม่มีท่านผู้ใดสนใจมรรดา ก็เป็น
 รอบดล้วยกัฬว่าอวดดีให้ภายหลัง แต่กัฬของอวด
 หลีกของดอจวริง ไม่หนีจากความจวริง. เมฆ: ตอมมี
 เมฆพชาน จึงกัฬต้องเอาจวริงเมฆพชาน กัฬกัฬกัฬ

๑) ชั่วประวัตต์อดจ้อก้อเม้นฮอดว้อท้อบทยแก้ช้รภาพช อ้าไม่มรณะก
 เกลอไปเสียแล้ว ชั่วประวัตต์ก็จ้ไม่จมาได้ แต่จะออย่างไรก็ตามพีเสื่อ
 ต่างจ: ได้พิจารณาว่า เจตนาปฏิมีตีพระนทชศาสนาพระสวดอ:
 ไรมัน และจิตใจจ: อยู่ระดมใจมัน เหล่านี้เม้นต้น แต่มรรยาช
 พอสับเพื่กเ้าละ: จ: มรรยาชไปมากก็จ: เม้นหลายอรรกหลายตอช
 และก็ความพอสื่อพองานีในโลกนี้ไม่รู้อาจ: อยู่ระดมใจแน่ ก็มาก
 เด็นไม่เด่มกัใหม่ผู้ลบทุกนก็มาก ทานส์อ้นก็จ: ระอ่าอ้อก พ่วพิจารณา
 และก็ดลัลลจกัมว่าตพเม้นผู้ประเสื่อรูเสื่อล้า ระ: มไม่ดงกัตีจ: มระ: ม
 แดก แต่จะออย่างไรก็อ่าอ้อจ: เ้าเม้นเกณท ก็แล้วกัมระ: ม

)
 เวลา

หลวงปู่หล้า เขมปัตโต
ได้ละธาตุจันธิไป
เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙
เวลา ๑๓.๕๙ น. ณ กุฏิ วัดบวรพตคีรี (ภูจ้อก้อ)
และ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙
ได้ถวายเพลิงศพองค์หลวงปู่
โดยมีหลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน
เป็นองค์ประธาน

พระธรรมเทศนา

พระเขมปัตโต หลวงปู่หล้า

ธรรมจักษุ

สารบัญ

ใจ	๑
เจตนา	๗
ธรรมชาตินิตตพัฒนา (ทำเนต)	๑๑
เนกขัต	๑๒
สังขาร	๒๑
การขยายสมาธิ	๓๐
คำสอนธรรม	๓๘
คัมภีร์	๔๐
ไตรสรณคม	๔๒
มนัส	๔๘
กบเผ้าดอกแก้ว	๕๒
เอกนิบาต	๕๖
พระโสดา - พระโสดัน	๖๐
อิตตวาทุเปทาณ	๖๖
ดอกแก้วไต้ฟ้า	๗๖
อรหัตตมรรค	๗๗
ฉัมมะวิชัยยะ	๗๘
โลกุตตารหัตถา	๘๓
สรรพิกเลส	๘๓
ช้างมือทำนาก - ช้างปากทำนาก	๙๑

เอกจิต - เอกธรรม	๑๕
อำนาจอริยสังขละ	๑๘
นักปราชญ์ - นักเปรต	๑๐๓
อำนาจไตรลักษณ์	๑๐๕
สามัคคีธรรม	๑๐๗
ทะเลหลวง	๑๑๑
ข้ามทะเลหลวง	๑๑๕
เส้นผมบังภูเขา	๑๑๗
สัมมุติบัญญัติ	๑๑๙
ข้อพระจักรกลแกงไม่มี	๑๒๓
ทะเลมืด	๑๒๕
โลกภายนอก - โลกภายใน	๑๓๐
ข้ามทะเลใจ	๑๓๓
ดำไว้ใจ - ใจ	๑๓๕
ปัญญาจักขุ	๑๓๖
ไล่เป็นไล่ตาย	๑๓๘
สัมมุติและวิมุติ	๑๔๑
ธรรมชวนคิดพิศปัญญา	๑๔๓

ใจ

๑ ใจเป็นมรดกมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ศาสตร์นาใจๆก็มีใจเป็น
หัวหลัก กายวาจาเป็นมือมีใช้รอบใจเท่าที่ควร เว้นไว้แต่ในสมัย
๒๒๒๒๒๒ ไฟลมหักกิจการ จนเกินเหตุเคลือบไหวไม่ได้ ใจก็ใช้
ไม่ได้ตามประสงค์ สำหรับกายวาจามีได้รับเหตริบผลในทางดีทางชั่ว
กับใจใดๆทั้งสิ้น เพราะมิได้เป็นเหตุนอกความเห็นเป็นเจ้าก่จากกร
มิได้เป็นเจ้านงานเจ้ามือเจ้าแต่ง มิได้เป็นเจ้าเหตุเจ้าผล มิรับไม่
ปฏิเสธด้วยซ้ำ ส่วนผลราวรับแล้วก็ไม่หนีจากเหตุตามธรรมชาตที่ไม่
จำเอื้อน ก็ค้นหาเจ้าเหตุพลทณคือหาเหตุนี้ใจนี้ ใจจะรู้ตัว
หรือไม่รู้ตัวก็ได้เป็นมีเหตุ ๑๐๐ ได้รับผลตามส่วนควรค่าของ
เหตุ ทั้งสร้างให้ดีและชั่วอนัน

ศาสตร์นาใจๆมีใจเป็นหัวหลักก็จริง แต่ก็สร้างและอ้างหลักเหตุ
ผลไม่ต่างทุกตามความเห็นของใจพร้อมทั้งยื่นยื่นด้วย ใจต่างๆ
ศาสตร์นาต่างๆกลายเป็นการประชันขันแข่งกันไม่ในตัวอย่าง แม้เป็น
ศาสตร์นาเดียวกันก็ตาม ก็แตกแยกนิกาลก็ยังไม่แนบกลุ่มๆ เป็น
พอกๆ ตามความเห็นหรือชอบ๑ ต่างก็กล่าวต่อกันว่าหรือหน้าง
ตึงบ้าง ตัดความหมายของธรรมอันอยู่ในคำสาณานๆต่างกันบ้าง ผู้
มีกิเลสเป็นเจ้าหัวใจหรือก็ตัดความหมายในธรรมอันแยกเพี้ยนไป
หรือ ผู้มีกิเลสมากก็แยกเพี้ยนไปมาก

ส่วนทางพระพุทธศาสนาเป็นพระพุทธศาสนาที่ทรงเหตุผลลึก

ซึ่งมาก - ทรงยับยั้งหลักตัดสิ้นธรรมอันยั่วแม่ดมประการ เป็น
ศรัทธาการผูกพันไม่ลงธรรมมาสน์ เป็นเว่นเป็นหมันทอดเป็นกระ
จกเงา เป็นมาตราตอลเป็นมาตราอดระยะไว้ ให้บรรดาทำนผู้
เป็นนักบวชผู้สำเนียงกทอนดูใจแล้วทอนดูว่า ธรรมเหล่าใดเป็น
ไปเพื่อความประกอบทุกข์หนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อสะสมภคะโทษะโมหะให้
ทวนหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความไม่สิ้นโดยมยณดีด้วยของม้อโดยชอบ
ธรรมหนึ่ง คือมีนี้แล้วก็หลุดได้หนะพืดหนึ่ง สองข้อนี้รวมเป็น
ข้อเดียวกัน ๆ เป็นไปเพื่อความอยากใหญ่เป็นเจ้าหัวใจคืออามัส
หนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความดลกลดด้วยหมู่คณะจนไม่มีผู้จักอเวก
ทำสมาธิวิปัสสนาหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความเกี่ยวครั้นเห็นแก่นแก่นลุ่ม
หนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความเลื่องลวกใหม่จวบสิ้นหนึ่ง ๆ ธรรมจำ
พวกที่ปรารภมานี้แหละมิใช่ธรรม มิใช่วินัยมิใช่คำสอนของพระบรม
ศาสดาทันหลาย ๆ นี้เป็นเครื่องตรวจดูและตัดสิ้นได้ แต่ตัดสิ้น
เข้าข้างกเลสของตัว ตัวนั้นเกล็ดวอยูก์บิณุตติว่าถูกตะพืดก็ใช้ไม้
ได้อีกละ

ตรงกันข้าม ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่
อ้อมใจให้กามมารมเหเป็นต้นหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความไม่ประ
กอบทุกข์คือไม่ย่นหาเลี้ยวอ้าปากกินลมหรือไม่ย่นกเลสเหมือน
ไอศุบเป็นต้นหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อสิ้นโดยเสตามมีตามได้มากที่เป็น
ธรรมหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อรักความสงบจิตวิเวกหนึ่ง ๆ เป็นไป
เพื่อความเพียรพยายามไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน ละบาปที่

เกิดขึ้นแล้ว พยายามให้บุคคลเกิดขึ้นในสันดาน เพื่อรกรก
บุคคลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมหนึ่ง ๆ เป็นไปเพื่อความเลื่อม
ง่ามในปัจจุบันนี้หนึ่ง เหล่านี้แหละเป็นคำสอนของ พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าทั้งหลายโดยแท้ ๆ (โคตมสูตร)

นอกจากนี้ยังมีเครื่องตัดสิ้นและพิสูจน์อีก ที่เป็นธรรมวินัย
อันไม่แปลกปลอมได้นั้นแหละเป็นพระธรรมวินัยเบื้องต้นของพระ
พระพุทธศาสนา พรหมจรรย์เบื้องต้นที่ควรเชื่อได้กว่าได้ คือ
ผู้มรรคยอมเห็นเอง ย่อมรู้เฉพาะตน มีอิสระสิทธิ์เฉพาะตน ห้าม
แต่พระไม่ได้ตามนัยนี้ไป แต่ก็มีขอบเขตอีก จะบัญญัติเอาเอง
ตามอัตต ในมัตถของกเลสก็ไม่ได้ ต้องทวนดูใจของตนให้ชัดเสีย
ก่อนว่าเราจะโทษอะไรของเจ้าตัวเราไปจากนั้น สันดานหรือไม่ ๆ
เชื้อพุทธัมสังค์และมรรคผลนิพพานจริงหรือไม่ ๆ หรือหากสงสัย
ดูบค้ำอยู่ในศีลพรตและวัตรของตมอันก็ลับปฏิบัตอยู่ ๆ การ
ถือตนถือตัวไม่ยอมจำนน ต่อเหตุผลที่ตกผู้อื่นตกแต่ของตนพอ
เหตุพอผลแล้ว ยังก้าวร้าวในใจอยู่มีหรือไม่ หรือไม่มีเลย ๆ
ยังพอใจล่องละเมียดศีลห้าอยู่ดอกหรือ ๆ ยังพอใจคมมีตรชั่ว -
อยู่หรือประการใด ๆ อบาลมรทั้งปวงนั้นเห็นโทษพอแล้วหรือยัง ๆ
เว้นได้โดยเด็ดขาดในทางเจตนาของใจหรือไม่ ๆ ไม่เอาลัทธิพรหมณ์
และศาสนาอื่น ๆ มาปะปนกับพระพุทธศาสนาแล้วเคารพนับถือปะปน
กันไม่ลืมสัจธรรมหรือประการใด ๆ การจองแวงและผูกแวง และ
แข่งสัจและมหรยในใจและออกปาก ชาติจากนั้น สันดาน

ไปแล้วหรือไม่ ๑ การส่งออกมณีวิลาสในโลบลำสตร์ต่าง ๆ ราว
จาก หันช สันดานไปแล้วหรือยังอยู่นอแล ๑ การปฏิบัติศีล
ธรรมหวังอานิสงส์อยู่ หรือเพื่อพ้นทุกข์ในสังสารโคจรแท้ ต้องรู้
จักตนให้ชัด ๑

ถ้าหากว่า เว้นสิ่งเหล่านี้ได้เด็ดขาดแล้ว ในธรรมอันตบ
กัณฑ์ ก็เป็นธรรมอันมีประมาณเอาเป็นกฎเกณฑ์ได้ จัด
เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบในเบื้องต้นรอบพระพุทธศาสนาได้แล้ว จะ
ก้าวหน้าด้านความปฏิบัติจิตใจให้สูงส่งตรงไปพระนิพพานได้ไม่มี
อุปสรรคทางใจให้ถอลหลังเลย

หนึ่งผู้บารมียังอ่อนหรือยัง เป็นดอกบัวอยู่ในน้ำ จะมี
บทบาทชักชวนให้เคารพรัก ปฏิบัติพระพุทธศาสนา ลึกเพียงใด
ก็อ่อนโยนไปไม่ได้ยาก เพราะบุญเก่าอันยังไม่สามารถแก้กังวล
และเพิ่มพูนได้ ยิ่งไกลหรืออยู่จนรอบพัชรอมตนิ วิญญานปฏิบัติอัน
ยังสนิทอยู่กับมืดโลกกันตมรท โลกกันตมรทมมัตในปัจจุบัณทันตา
ไม่ได้ละเอียดดึนโตพักไกลไกลอันใด ตั้งอยู่รอบหัวใจของมที่ถือ
ว่าไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่มีมรรคผลนิพพาน ตายแล้วก็ถือสูญไป
ทั้งนั้น ยนัยอยู่หน้าได้ยอตั้ง

ความเห็นดึงลงไปทางเด็วอันมีน้ำหนักมากกว่าแผ่นพั
แผ่นดินแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ๆ ก็ดีมา อธิบาย
เทศนาสอนออกก็สอนไม่ได้ ดึงลงไปทางดึก็เหมือนกัน ดึลงไป
ไปทางซึ้อรัยก็เหมือนกัน เจ้าตัวเท่านั้นจะเห็นชัดเองอันพร้อม

ดัลเหตุผลโดยเนพาะส่วนตัว การชี้แจงเหตุผลให้กันฟัง และ
ผู้จะปฏิบัติตาม มันเป็นคนละเหตุละผล เป็นคนละรสชาติ
หรืออาหารต้องรับเองมันเอง หิวหอนๆเอง ท่านผู้อื่นทำแทน
ไม่ได้ ไม่เหมือนงานภายนอกเลย

แม้งานภายนอกก็ดี ท่านผู้อื่นทำแทนได้ก็ยังไม่ถึงหย่อนอีก
บางที่ทำได้กว่าเราไปอีกบางที่ทำพอเสมอเรา บางที่ทำได้กว่า
เรา เพราะหลายบางที่ ๆ ถ้าว่าใหม่หมดจ้แล้ว เราทำให้เรา
ก็สื่อทำให้เราเห็นเอง เช่นลูกศิษย์ทำข้อวัตรให้อาจารย์ จะว่า
ทำถวายอาจารย์โต้งๆก็ไม่ถูกต้องละ ก็ข้อวัตรของลูกศิษย์ได้ล-
วัตรของลูกศิษย์จะเจริญแก่ลูกศิษย์ เรียกได้ว่าลูกศิษย์ทำให้
ลูกศิษย์อยู่โดยตรงๆแล้ว ถ้าลูกศิษย์ไม่ทำถวายแล้ว ลูกศิษย์
ก็เป็นอวมัตติทุกกฎไม่ถูกกับพระวินัยของลูกศิษย์อีกในตอนนี้
ไม่ห็นหลักเดิมอยู่แล้วทำได้ก็ทำให้ตน ทำซ้อก็ทำให้ตน ๆ ถ้า
หากว่าลูกศิษย์ทำด้วยใจไม่พอใจ รสชาติความไม่พอใจนั้นก็
อยู่กับใจของลูกศิษย์ ไม่ได้มาเป็นรสชาติอยู่กับหัวใจของอาจารย์
เลย แม้อาจารย์จะดักใจทลใจลูกศิษย์ได้ก็ตาม ว่าการทำของ
เธอทำด้วยพอใจก็ดี ทำด้วยไม่พอใจก็ดี ก็เป็นหลังนิภากเส็ม
กัஙเรา เราล้อมรู้ใจเราก่อนเราทลเราแล้ว การดักจิตดัก
ใจจึงเป็นทีหลังของผู้ถูกดักไม่สำคัญอะไรนัก

การดักจิตดักใจของตนเอง ล้อมเป็นภวนาอยู่ในตัว ทอน
กรรเส เป็นจิตตทรมีสหกรรมฐาน เพราะจะได้รู้ใจ เด็ลงนี้

มีกามวิตก พลาบาทวิตก วิหิงสาวิตก หรือไม่มีละ ถ้ามีหรือไม่มี
จะได้อยู่ เมื่อรู้ว่าจะมีละละด้วยวิธีใด ก็จะได้รู้ด้วยวิธีนั้น บรรเทา
หรือไม่มีก็จะรู้ได้ หรือขาดไปแล้วไม่ทำเรบด้วยวิธีใดก็จะรู้ด้วย
วิธีนั้น ทำเรบขึ้นด้วยวิธีใดก็จะรู้ด้วยวิธีนั้น การพิจารณา
จิตในจิตนี้ จะปฏิบัติไม่ได้ ถ้าปฏิบัติแล้ว การพิจารณาจิต
ก็ไม่สมบูรณ์ จะเป็นจิตบริสุทธิ์ไปได้ยาก เพราะขาดจิตตานุ
ปัตสนกรรมฐานละอมนไม่สมบูรณ์

พระอรหันต์จำพวกเด็กละจะไม่ลำบากกับจิต เพราะจิต
ระอาตตพอแล้วจิตมิได้ประกอบด้วยเหตุผลใดๆทั้งสิ้น เพราะ
เหนือเหตุผลไปแล้วปราศจากโทษมิได้รักมาจิตคุมจิตอยู่
เหมือนคนคนนักโทษ เมื่อใกล้เสด็จความหลง ไม่เข้าไป
ยึดถือเอาจิตเป็นตนๆเป็นจิตแล้ว อุปาทนอวิชชาตัณหา
สมุทัยทกกรกัตั้งอยู่ไม่ได้ สมมุติก็ทรงสมมุติตามเคยไม่
มีใครไปจับมันลัดใจลัดถอนเอาเป็นเจ้าของ แม้ธรรมะ
ฝ่ายวิมุตติ ก็ทรงวิมุตติตามเคย ไม่มีใครไปจับไปลัด
ได้ลัดถอนให้เป็นกรรมเป็นวิบากเป็นอัญญาจักร ญาจาจาอะไร
ก็จับกันไปไม่มีปัญหาของอนิจจาอีก ๆ

จึงจรมล่อก่อนในตอนนี้ อนิจจา ๆ

เจตนา

๑ ผู้ปฏิบัติพระพุทธรูปศาสนา ล้อมเป็นไปตามเจตนาของ
๓๗ เจตนาเป็นแม่เหล็กดึงดูดสำคัญมาก เจตนาว่าโดยล้อมก็มี
สองจำพวก จำพวกที่ต้องการพ้นทุกข์ในสังสารโดยแก้ล้อมเป็น
โลกุตระเจตนา เจตนาหนึ่งแล้วไม่มีที่หนผู้ใดจะรับรองเจตนาได้ จะ
เท็จจริงประการใดก็ตามต้องเอาเจ้าตัวเป็นพยาน เว้นไว้แต่พระอรหันต์
ที่ทรงเจโตปริยญาณเท่านั้น จะรู้จักเจตนาของกันผู้อื่นได้โดย
ชัดแจ้ง เหลือออกนั้นดาดคะเหเดอดั้นฉดทุกทุกทั้งนั้น และ
ก็เดาผิดและดั้นผิดนั้นแหละเป็นส่วนใหญ่

ถึงแม้ว่าจะเจตนาพ้นทุกข์ในสังสารโดยจริงจับก็ดี แต่
ทว่าปฏิบัติผิดก็เห็นชัดอีก สิ่งจะระย่นหมั่นเพียรสักเพียรไรก็ตาม
ถึงปฏิบัติไปทางผิดแล้วก็ไม่คุ้มค่า ไม่สามารถบรรลธรรมชั้นสูงได้
โดยง่าย เช่นเจริญกรรมฐานไม่ถูกต้องกับจิตเป็นต้น และชั่วช้า
ต่าง ๆ มากพร้อม หรือขาดพระอาจารย์ที่ปฏิบัติถูกต้องปฏิบัติชอบแนะนำ
หรือขาดกัลยาณมิตรสหายที่ปลุกจิตใจให้ และสถานที่ไม่อำนวย
อึดอัดผิดเงื่อนไขไม่ หุหรหากลั่นกลั่นเกินไม่ไม่วิเวกวังเวง
คลุกคลี

จะอย่างไรก็ตาม เมื่อผู้หวังพ้นทุกข์ในสังสารโดยแก้แล้ว
สิ่งที่รัดรอนภายนอกแล้ว ล้อมเป็นเรื่องเล็กน้อยไป เพราะจะจับ
หรือเรอถ้าไม่มีการถอยหลังเสียแล้ว หนักก็เอาแบกสู้ สู้ทั้งนั้น

เพราะด้วยความหมาดว่าสู้กับกิเลสของตม กิเลสหนักมันชวนสู้ในสิ่ง
ที่ไม่ควรสู้ มันชวนดอยในสิ่งที่ไม่ควรดอย มันมีมาชามากกว่า
ล้านๆ นัยยะ แต่ที่เหลือวิสัยของสติปัญญาไม่ได้ ก็ว่าบามไม่
มีบุญคุณเป็นของจริงผูกขาดอยู่แต่ดึกดำบรรพ์แล้ว ไม่ต้อง
สงสัย

เจตนาโลกุตระชนะเจตนาโลกีย์ไม่ไม่รบดกัน มีสัญหารของ
โลกีย์จะรวมผลมาจากไหน ก่อนจะเลื่อมใสในโลกุตระแล้วก็ไม่ใช้
ต้นข้าว เป็นอจาระศรัทธาอยู่ในตัวแล้ว เห็นภัยเกิดแก่เริ่มตลาวิ
โยคพลัดพราก จิปาถะสาระพัดสิ่งใจอยู่ไม่ได้คุณเขื่องพอที่จะลืมใจลืม
ธรรมลืมตัวลืมตนอะไรเลย ความเพ่งในใจโลกิโยคผลของไม่รับ เป็น
ตัวศีลสมาธิปัญญากลมกลืนเป็นกองทัพธรรมสมาบัติอยู่ มิได้แตก
แยกกันไปเพ่งดูเห็นภายนอกที่ไหน ยิ่งสำเหนียกพิจารณาติดต่อ
เนื่องๆ สติปัญญาที่สูงขึ้น ผนตกอยู่น้อยๆ แผ่นดินก็ข่มน้ำก็ข่ม
รับขึ้น ภาชนะไม่รั่วหรือหงายรับฝนไม่ได้ก็ต่อบเต็มด้วยน้ำ พิ
จารณาไตรลักษณ์เห็นมรรจักร์แจ่งพร้อมกันกลมออกแก้วอยู่ พร้อม
ด้วยสติปัญญาไม่ร่วมเดาคาดคะเนไม่เร่งแบบ เห็นแบบดลกลม
กลืนกันในปัจจุบันของธรรมและจิตติดต่ออยู่ไม่มีอันใดก่อนไม่มีอัน
ใดหลัง เป็นพลังจิตพลังธรรมแน่นหนามั่นคง ตัวหลงๆ หลงๆ
อวิชชาตัญหาอุปาทานเป็นต้น มันจะรับกับสุขทุกข์ สร้อยสองท้าวมา
จากทิศไหนอีกแล้ว ขอแต่ว่าเชื่อธรรมเชื่อวินัยเชื่อจิตเชื่อใจ เชื่อสติ
เชื่อปัญญา ตอนนี้ให้พออยู่ได้สบาย ความหน่ายความคลายความหลุด

ความพินัยไม่ต้อบร้อบเรือกหากได้ ฯ

อันหลังคืนมาบารภจําพวกผู้ท้อปสมบทหรือมรรพชในพระ
พุทธศาสดามา แต่มีได้มีเจตนาพินัยทุกกรโดยด่อนใหม่ปัจจุบันชาติ เพราะ
เหตุใดหนอ เพราะเหตุว่ามาระมีในชาติก่อนบ้อบอยู่มาหนัก ไม่
สามารถจะทนในบัจจุบันชาติให้แรงแกร่งแก่กล้าได้ ก็ต้อบจําเป็น
อินดีในมากันกล้อยอยู่หนเอง เจตนาและความหวังพอเป็นหนีสีสือ
พอใจเลื่อมใสในอนาคตตะกาล ในอนาคตตะกาลเมือหน้าันเทอญ
ดังนี้เสมอๆ แต่กัยังดีกว่าท่านผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาลกษีลือจําไม่มี
มาป้อมบ้ญญอันหาประมาณมิได้ และยังดีกว่าท่านผู้เคารพหนักอันนอก
จากศาสดาพุทธไปอ้อกร้อก เรื่องท่านผู้อื่นเอามาบ้บปรารภไว้

ไม้นจิงเอาเรื่องจําพวกท่านผู้อื่นมาบารภไว้ จะไม่เป็นอวดดี
ลกต่นหม่ท่านดอกหรือประการใดละ คำว่าธรรมกัต้อบลกอุชาทรณกักล่าว
บ้อบไม่บ้บง เราไม่ออกช้อพรรคพวกบุคคลเป็นกรไม่กระเทือนเลย แม้
สิ่งอย่างนั้นเรื่องดีเรื่องชั่วกัมีทวีไปในคำสือของพระพุทธศาสดา ประ
วดีกัดีเด่นกัประวัตติพระอริยะ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น เรื่องที่
เลอทรามกัมีเรื่องพระเทวทัตเป็นต้น ฯ พระปดฺดละมีบุญสุดดี กักล่าว
สิ่งจําพวกบุคคลทั่วไป เรียกว่ากล่าวตามเป็นจริงมิได้ด้อมน้กล่าวเท็จ
เพราะทางใดดีที่ท่านผู้ต้อบกรดีจะได้พลาตามบุญบ้บดีเอา ถ้าจะปรารภ
อันใดกัดีไม่ได้ เกรบจะมีจิตใจแต่ผู้บ้อบขัว คนดีกัสืบโลกไปไม่ได้
คนชั่วบางรายกัถอนต้อบมาเป็นคนดีได้ เพราะเห็นโทษในชั่วของตน
คนชั่วกัมาจากคนดีเพราะต้อบไม่แน่นอน ไม่เหมือนพระโสดาบัน

พระโสดาบันดีไปไม่ไกลหลังจนสิ่งที่สุดทุกข์โดยชอบ โลกก็ย่ำดี
โลกก็ย่ำชั่วเป็นของไม่แน่นอน หมนเวียนเปลี่ยนไปมาสละวณอยู่บรรดา
ท่านผู้ทำสู่อุบายพิเศษนิพพานไปแล้ว ก็ไปจากชั่วมาจากชั่วทั้งนั้น
พระเทวทัต ก็หนีจากชั่วแล้ว จะไปพระมีจเจกในอนาคต ๆ ที่
กล่าวว่าพระอรหันต์ไม่มีบาปไม่มีบุญนั้น เป็นของจริงแท้ เพราะ
เหตุว่า พระอรหันต์นั้นสร้างบุญเต็มแล้ว จะเอาบุญไปเทใส่จิตใจ
ขององค์ท่านก็ไหลทิ้งเพราะเต็มแล้ว จะเอาบาปไปใส่ใจอีกก็ไม่มี
ที่ใส่เพราะบุญเต็มก่อนแล้ว และองค์ท่านก็เว้นบาปพอแล้ว

เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่เข้าใจให้ชัดทั้งนั้น มีนั้นแล้วจะทำ
ตนให้เป็นศรัทธาก่อนห้ามจะเลอะเลือนแต่ก็เลอะความเดือดร้อนทางใจยังเป็น
พื้นไฟเผาทั้งสันดานอยู่ แล้วพิศตัวเองให้อยู่เหนือบาท เหนือบุญ
แบบดี ๆ บุญสร้างยังไม่พอ บาทก็เว้นหรือจะยังไม่พอ ก็ยอม
อยู่เหนือบาปบุญยังไม่ได้ พระอรหันต์ประเภทใด ๆ ก็ตาม ไม่มีพระ
ใจใดจะเดือดร้อนใจเท่าเมื่อดงารวันเลย เพราะมารเสียดมารรวัน
ตามไม่ถึงใจพระอรหันต์ พระอรหันต์ทอดบั้นสกลความเดือดร้อน
ทางจิตใจแล้วด้วยพระมีปัญญาญาณอันอ่องแท้ เป็นสัมมาญาณะ
แท้ไม่ปลอมแปรส เป็นสัมมาวิมุตติแท้ ไม่มีจิตใจให้เดือดร้อน

ท่านผู้ต้องการให้เหือดแห้งจากทะเลหลวง ต้องพิจารณา
อิมมัตถาอยู่แบบบรรจงไม่ลดละได้ สมาธิล้วนๆนั้นไซ้รพักอยู่ได้เป็น
ทรงครึ่งบางคราว หมดกำลังแล้วก็ถอนออกมา เพราะอยู่ใต้ตำรา
อนิจจะตาอันละเอียด หนีให้รู้ทุกกระเปาะแห่งอนาสงส์ ไม่มี

ยงคงถาวรอันอนใจจิตตัสมาชามากไม่อลากจะพอใจพิจารณาสัง-
 หาร นีพพิทญาณก็ไม่เปิดประตู เพราะมันแต่สำคัญว่าดูเราสงบได้
 ใจชนิดนี้ธรรมชนิดนี้เป็นอันพรหมโลก ยังมิได้ข้ามไอศฐแห่งโลก
 สงสาร ตัวอุบาทถนยังติดต้อลห้อยอยู่ เพราะไม่มีการต่อสู้
 อยู่ในหลุมเพราะ ทางที่เหมาจะเอาได้พักในสมาชิตาน เมียบเหมือน
 คนทำงานเมื่อพักอยู่นางานก็นานเสร็จสิ้น เมื่อไม่พักเสียเลยก็
 ไม่ได้กำลังจจะรวบเอาให้แน่นช้ำ มงเรือยังไม้ทันเสร็จนั้นนา
 เมื่อฝนตกชุกมากก็หอบผ้าตะลิตะลานหากที่กำบัง อนิจจัง

ธรรมชวณจิตพิตานีสุมิตา

- ๑ นีสุมิตาผู้รักจิตตัสมาชิตกัณณะในขณะเดียวกันนั้น-
 เวลาของพระใสดา, สกท, อนาคต, อรหันต์ ละเอียดกว่า-
 กันเป็นชั้น ๆ ไม่ตามลำดับ เพราะสภาพสัมมยตามวิสุทธิ
 ต่าง ๆ กันตามชั้น ๆ
- ๒ คำว่าสุรต, รชอมปฏิมิตตปฏิมิตตชอนพนัดพนชอน ก็จิต
 เป็นสีช้นตามองคัมภรคองตผลอีก จะตีเสมอกันไม่ได้
 เพราะเหตุว่าทรงพระคุณค่าต่างกันตามภูมิของพระสา
 วกสาวิกาก่อนเป็นต้น ๆ

ปฏิปัต

๐ เราละชะงาว่าสมาบรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา เป็นทรัพย์ภายในมีคุณค่ามากแล้ว พร้อมทั้งเพศก็เป็นเพศสูง พร้อมทั้งเป็นเพศชุกของตนเอง และท่านผู้อื่นที่มีนิสัยดีให้ ชวนพิจารณา อันคำสอนรองพระบรมศาสดา ก็มีบูรณทักขิ มรียัต ปฏิปัต ปฏิเวธ พร้อมทั้งเหตุสัมป ทาอันถึงพร้อม ด้วยเหตุบริบูรณ์ในทางโลกุตตระ พร้อมทั้งผลสัมปทาอัน ถึงพร้อมด้วยผลบริบูรณ์ในทางโลกุตตระ ไม่มีศาสนาใดๆ ในโลกนี้และโลกอดีตและโลกอนาคตที่เทียบเคียงได้ มีได้ ทรงสรรเสริญเข้าข้างตัวบุรุษก็เลยให้มานะแก่กล้า ปรรกตาม อรรถที่ไม่ตาย

เราทั้งหลายได้มาประสัมพบเห็นพระพุทธศาสนาแล้ว พร้อมทั้งทานอกและตาในคือมีสัญญาเป็นใช้คชชะตาอันประเสริฐคือ รัก ปฏิปัต บวกคุณทวิจันสิ่งที่สุดทกรโดยชอบมีหวังให้เน้นเข้าเพราะ เหตุว่า เขาเป็นมนุษย์เต็มภูมิไม่ได้มักพร่อง ไม่ได้เป็นน้ำไม่เสีย จริตผลิคมมนุษย์อันใดเลย ปรีจยเครื่องอาศัยของบรรพชิต พระบรมศาสดา และพระอริยะสาวกทั้งหลายเหล่านั้น ก็ได้ ทรงพระมหากรุณาช้คิด ได้ทรงจัดแจงเตรียมพร้อมบริบูรณ์ ไว้ให้พวกเราเรื่อยเรื่อยแล้ว เป็นของทิพย์อันโดยตรงๆแล้ว คือจักร ปันทบาทร เสนาสนะ เกสัช เหล่านี้ทั้งหลาย

พวกเรามีหน้าที่ทางเดี่ยวดือ สร้างน้ำให้สะอาดในสรรพะ
ทางกาลทุกๆ ส่วนพอดีแล้วตั้งหน้าเสวย หรือบริโภคโดย
เคารพเท่านั้น ฝ่ายจิตใจที่สกลมรกโลสมมด้วยไฟราคะไฟโทสะ
ไฟโมหะนั้นเป็นไฟอันร้อนเผาผลาญกว่าไฟธรรมดา ชรรมะวินัย
อันจะระงับนั้นแลหา พระองค์และพระอรียสงฆ์ก็ได้ทรงสั่ง
และสอนไว้ให้พวกเราเรียบร้อยแล้ว ไม่สูญไม่หายไปไหน
ถ้าจะเทียบกับยารักษาโรคภายนอก ก็เปรียบว่าหม่อมกวีใช้
ไว้ในรวดหรือหนอดรวด ตลอดทั้งห่อซองบริบูรณ์แล้วทุกๆ
ประการ พวกเราเอามาใช้ให้เหมาะสกับตน หรือไม่เหมาะส
กับตนก็ต้องขึ้นอยู่กับพวกเราเท่านั้น เพราะเหตุว่า พระบรม
ศาสดามีได้พึงโทษพระองค์เองว่า ตอนหนึ่งตอนหนึ่ง เขาก็ได้
บอกเขาก็ได้สอนมิได้สั่งมิได้เสียไว้ให้แก่มนุษย์เทวดามารพรม
ห่อมเบ็นความบกพร่องของเจ้าในตอนนี้ๆ นั้นๆ พระองค์มิได้
พึงโทษพระองค์ มิได้สั่งเสียในพระองค์ด้วยประการทั้งปวง
เลย จึงเห็นส่วนมากที่เสสสะนิพพานไม่แบบเย็นเยือกสิ่งเหล่านี้
เราทั้งหลายจะไม่หวนเอามาหนักมาคิดบ้าง ดอดหรือประการใดๆ
ส่วนผู้เขียนพิจารณาตามกิลเลสอิตตะโนมัตระองเจ้าตัวว่า ควร
เอามาหนักคิด เพื่อมอกคุณพระธรรมอันไม่ออกตัญญู และจะได้
สิ่งลึกลองถึงใจอันไม่มีประมาณได้ พร้อมทั้งทรงธรรมสังเขปไม่
มีประมาณด้วย

อนึ่ง มักจะได้ยินบ่อยๆว่า การปฏิบัติอิตตคัตตำบาก

จีปาณะสาระพัดจะพรรณนาแก่ๆ สื่อบทงกันข้าม สื่อบว่า การทำ
สกปรกใส่ตัว เป็นของสะอาด สื่อบว่า การสรงน้ำ เป็นของสกปรก
การที่เอาความเห็นอย่างนั้นมา เป็นหลักของหัวใจ ความ
เห็นชนิดนั้น เป็นเครื่องมออันใจได้หรือประการใด? หรือกลับเป็น
ภัยของใจไปอีก ผู้ชอบพิจารณาไม่เอา มทะลุออกหนัก ก็ต่อมตน
ได้เร็วไฉนว่าเป็นภัยของใจ ตรงๆ ไม่ทำทางใจให้ก้าวหนักเจริญ
เป็นวิชา เปิดเปิดตนเปิดใจ ใจไม่เป็นที่พึงพอใจได้ ตน
ไม่เป็นที่พึงรองตนได้ ใจกับตนมีความหมายอันเดียวกัน

พระบรมศาสดา เป็นศาสดาโดยชาติ สิบมเป็นชาติกระเชตริย์
เป็นโคตะมะโดยพระโคตม เป็นพระโคตมที่สูงกว่าชนสามัญชรรวมดา
สมบุรณ์ด้วยฤทธิ์พลังสมาธิวิภาสเอนกอนันต์มาก ยิ่งแม้อย่าง
นั้นก็ลงทกลงแรงลำบาก ปฏิบัติธรรม เพื่อให้สำเร็จพระบรม
โพธิญาณหรือสัตว์ออกจากสังสารสาครอันนอนเนื่องจมอยู่ใน
สรรพทุกข์ ไม่ยอมตัดตัดสินกอยู่แต่เพียงอามิสภานอก
เพราะสื่อบว่าเป็นของหลอกให้ประโลมคุ่มหลบ จึงได้แสวงมุง
ตบสื่อบอันไม่ตาย หวังพึ่งตนหวังพึ่งธรรมอันเตเปลวเปลี่ยว
กาลา พอได้บวชมากก็ได้ปีติอิมกาลอิมใจหนักหนา ไม่ได้
แสวงหาอาหารมาบำรุงร่างกายทั้งห้าวัน อันพวกเราเห็นโดย
มากอลากๆ น้อยๆ แต่อาหาร สื่อบว่ากรรมแก่จันหนักเหยื่อ ไม่
พอใจจะเกลียวกันหรือวัตรตามพระบัญญัติสิกขา พร้อมทั้งบวช
แต่งเสารังสรรพคณา เพื่อให้คนมาบวชใช้ พร้อมทั้งต้องกรณินใจ

ว่าไม่ว่าจะมีโคมล้อมโอบประจักษ์ พอได้ออกปากต้องการนั้นๆนี้ๆ
ล้อมโอบล้อมกันกับพระองค์ทูล กว่าจะหักกับแผ่นดิน พระองค์ยอม
นั่งดินนอนดินพร้อมทั้งอาศรัยเดือนดาวเป็นแสงจุดโตให้เห็นหน
ที่ผู้ทรงคนใดๆก็ไม่ได้สนิทชิดเชื้อ มาตราลวงเองผู้ชักเอง นี้
เอามาตราไม่ตกมาดัดมาใช้เอง ถึงอย่างนั้นพระองค์ก็พอใจหนัก
หนักไม่ดอย ได้ทรงบัญญัติไว้ทุกข้อทุกตัว ความสำเร็จใน
ทางที่ข้อม ก็ไม่เหลือวิสัยของการพยายามที่ข้อม หากก็สำเร็จ
เร็วประดุจเงาแก่ประโยค คือมรรคสี่ขลสี่นี้พยานหนึ่ง รู้จน
รู้แจ้งรู้แทบทลอดจนสิ้นเดชะเจตนาหมาย รู้ก็เลิสตาลดลาล
ก็เลิสออก สำรองก็เลิสหลุดจากพระขันชะสันดาร เป็นสัมมา
ญาณญาณดั่งองแห

ครั้นถึงวาระพระอรุณสาวกอรหันต์ถึงหกสิบองค์แล้ว ก็
ทรงพระกรุณาให้ไปประกาศพระพุทธศาสนาคนละที่แต่ละทางมิ
ให้ไปรวมกันพอสององค์ ส่วนพระองค์แล้วก็ทรงพระเสด็จไป
ทางหนึ่งพระองค์เดียวเมื่อล่วงกาล มิได้ทรงบอกว่าจะมีคน
องค์นี้ไม่กับเราเอง เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจกับทั่ว ล้างบาตร
ล้างพักตร์ให้ใช้น้ำนั้นซักผ้าซักผอนจับเส้นจับเอ็นให้ทั่ว ใน
ยามต้องการใช้ มิแต่ทรงบอกทั่วไปๆ เพื่อประโยชน์แก่
ชนดินนั้นๆเป็นอันมาก เมื่อใดให้ดีดอันแล้วไม่เป็นเรื่อง
เล็กน้อยเลย เป็นเรื่องที่ดีควรพิจารณาทั้งนั้นแท้ที่เดียว
เพื่อให้เป็น ทุกขวิชชาสมาธิสมาธิอยู่ในตัวโดยสมบูรณ์แล้ว

พุทธชา ธรรมมา สิบฉาห สอน ผู้มีปัญญา น้อย มองเห็นได้น้อย มี
ปัญญา มาก มองเห็นได้มาก พร้อมทั้งไม่ยาก ไม่ลำบาก ด้วยซ้ำ
ผู้มีเข็อกตา ก็รับได้ไกล ผู้มีเข็อกสั้น ก็รับได้ใกล้ ผู้มีสาลี
สมอ สั้น ก็ทอดสมอ ได้หน้ต้นๆ ผู้มีสาลี สมอลา ยาก็ทอดสมอ
เรือ ได้น้ำลึก ฉะนั้น ผู้รู้ธรรม จึงสามารถรู้ ได้ไม่มีประมาณ เพราะไม่
มีตำรวจ กอองปราชปราชมไว้ ธรรมะปฏิสัมพันธ์ ทั่วทุกน้านในธรรม
จึงมีในพระพุทธศาสนา ไม่ไหม้ระ พุทธคุณ, ธรรมคุณ, สังฆคุณนี้ จะ
ย่อลง มาถึง เอกะมหาอนันตคุณ ในปัจจุบัน จิตปัจจุบัน ธรรมลักเพียงไร
ก็ตาม จะย่อลง มาในผู้รู้ ในปัจจุบัน ก็ตาม ถ้าจะเทียบ ทางลุ่มลึก
ก็ไม่มีประมาณ จะเทียบ ทางสูง เล่า ก็ไม่มีประมาณ จะเทียบ
ทางกว้าง ยาว ก็ไม่มีประมาณ แม่นดิน ภายนอกย่อมาเป็นอันเดียว
ก็มีประมาณ หกสองแสน ล้าน ล้าน โลก โลก ธรลวง กว้าง แดบ
เท่าใด ก็ไม่มีประมาณ อีก พันจาก โลก โลก ธรลวง ไปแล้ว กว้าง แดบ
ลึก สูง เท่าใด ก็ไม่มีประมาณ อีก จะย่อ ฝ่ายปฏิบัติ ก็พอย่อได้ ลง
ปัจจุบัน จิต ปัจจุบัน ธรรม เท่านั้น จะย่อ ลง ในกาย ก็นั่ง ห่ม อยู่ โดยรอบ
แต่เมื่อไม่พ้น จากกิเลส โดยสิ้นเชิง ก็ย่อ ลง ห่ม อยู่ ไม่มีประมาณ พร้อม
ทั้งเป็น พ่อค้า แม่ค้า ราชหน้ อ้อ ในชาติ ในภพ ด้วย อนิจจา เอ๊ย

ย่อ ดั้น มา ปราชปราช ธรรมะ และ พระอรโหสสาวก ไชก ไชน อุดทน
ต่อ การประกาลิพระพุทธศาสนา ตลอด ถึง การเริ่มต้น ปฏิบัติ
ธรรมอันไม่มี ใครคอย ระวัง ใช้ เป็นคติ ของผู้มักใหญ่ ใฝ่สูง จะทวนดู
ตน แต่ก็มี ได้ ต่ ความหมายว่า จะเป็น แบบ เดียว กัน ทุก รูป ทุกนาม

ไม่เลย . ผู้เขียนเขียนลงไปก็ต้องทวนดูตนเองเอาไม่ต้องเพิ่งออก
นอกหน้าเดี๋ยว หายใจออกไม่กลับหายใจเข้าก็ไม่ได้ หายใจ
เข้าแล้วไม่หายใจออกก็ไม่ได้ ๆ ส่วนพอกเราเป็นส่วนมาก
เทียบมดรับพุทธกาลตามตำนานชักระโลกมาก มาบรอลพอม
พรรษาแล้วไปสีหน้าพรรษามั่งแล้วก็มีก็จะใจ มักจะพิศตัวเป็น
คนจากรชั ทั้ๆก็เลยยังไม่ลดละ มักจะหอนฝนเกือบลคนผู้อื่น
ทั้ๆตนก็หอนกรอยู่เหมือนกาลจะขาด ถ้ามีตามะขาว หรือสี
แหร่มใช้ติดตามอยู่ หรือโศดด้วยไม่วิเวกวิจักก็ดี ก็คือว่า
อากาศดีพอใช้ได้ ถ้าขาดนรับใช้แล้ว หรือขาดสตาบดใช้
บ้าง อากาศก็ไม่ได้ไม่ตูกกับชาตกับนั้นใช้ละ ชาติหมบ้อม
ขาดสมอ ชาติหน้าตาลห้ชากแพชาติไ้กัๆ ชาติหมๆหลายชาติ
ใจวัลตอกวัลตลเข้าบ้าง อากาศก็ยังไม่ดีเข้าอีก ภาวนาพทไธ
ก็ไม่ได้ดไม่ลงไม่แน่นเหมือนเกลียวหวาน หนักก็เขี้ยวเข้า มาบ
รอลไม่วิเวกองค์เสียวตั้งใจบุญบัติจริงรอนุโมทนาทุกเมื่อๆ
มาบที่นมาบรอลออกหนีหม้ไม่วิเวก แต่ไม่วินอนต้นสายๆ
กลางอันก็หลิมต้นใหญ่ๆตาแดงๆเหมือนนกกดนกดก็ว่า มาบ
รอลไม่วิเวกหาเทศนัดน มาบรอลไปเกี่ยวเส้นวัดนี้วัดนี้
เมื่อๆไม่ตั้งใจบุญบัติอะไรหนัก มาบรอลไปเกี่ยววิเวกตรวดดู
สำนักไปเกี่ยวเพ่งโทษวัดนี้วัดนี้สำนักนี้สำนักนี้ แต่ตัว
เองไม่มีหรืออัตรอะไร แต่พอเมื่อเกี่ยวสำนักนี้สำนักนี้แล้ว
ก็ลาสิกขา เพราะธรรมภายในส่วนตัวไม่มี นั่นก็ว่าพระพุทธเจ้า

แล้วสภาพมาตราไม่หาเที่ยวตีคน ผู้เขียนนอนเรือขาดหลาย
คืนก่อนรุ่งราตรีมานานนับ ชั่วรุ่งได้บ้างในส่วนนี้ จึง
คะนองมือเขียนได้

บางรายทำท่าทำทางเป็นตู้เคร่งครัด อดอกจะไม่หา
อาจารย์ผู้เด็ดๆขาดๆ พอได้ยี่ห้ออย่างนั้นก็ได้อยู่ไปหาจริง ๆ
พร้อมทั้งนอนไม่ทนาคด้วย แต่พอไม่ถืองอดค์ท่านแก่แล้ว ไม่
ก็เดือนไม่กัวันก็กระเด็นออก อากาศไม่เหมาะจะพูดผิดเพี้ยน
หาๆมรีอาย และบางทีบางรายไปหาองค์ท่านก็ไร้โอกาสไม่
เหมาะสมอดันตักะวัตร ถูกองค์ท่านไล่หนีในวันนั้นก็มักไป
ญาติโยมเพื่อไม่หนักหนาอะไรสักเพราะเขาไม่เอาดริยมีจจัยสิระอง
พุทธศาสนา พระเพชรเพื่อนนี้เป็นของลำบากมาก เสื่อมง่าย พระ
เพชรเป็นหัวจักรของชาวโลกด้านธรรมะ ถ้าไม่เพื่อก็คือเป็น
เซตบุณฺยของโลกทุกยุคทุกสมัยได้ เป็นหาบุณฺยเป็นเซต-
บุณฺยของโลกได้

เป็นหาบุณฺยเป็นเซตบุณฺยของโลกได้นั้น สุปปฏิบัติ อหุปปฏิบัติ
สุญญะปฏิบัติ สามัญญะปฏิบัติ เท่านั้น ที่เอาเป็นกฎเกณฑ์ได้ มิ
ได้หมาลสัมมสิสัมห้านอกออกจากนี้ไปทางใดเลย เมื่อเป็น
ดังนั้นก็พิจารณามาก ดินที่ควรทำนาทำสวนได้ก็รับอยู่
กับสุนัขลาดเลือด ไม่เป็นหนักหนาและสวนจะไม่ไปมาหาหา
ร้องเรียกหาคนมาเอาตนเป็นนาเป็นสวนในทางต่างทางอ้อม
ลึกหรือตื้นด้วยประการใด ๆ เลย สิ่งเหล่านี้เป็นหนักที่จะพิจารณา

ให้ชัดแจ้งมีเนื้อแล้วจะตีความหมายมันง่ายไป อะไรๆก็จะ
ว่าเรตบุญนาบุญไปเหลือใจมาก

เรตบุญนาบุญยังมีอีกที่เลือกได้ และก็มีอยู่ใกล้ๆโดย
เนพา คือเรตบุญนาบุญอยู่ที่ใจตนเอง เรตบาปหนาบก็อยู่
ที่ใจ ถ้าหากว่าใจไม่ระกอบด้วยสติปัญญา ก็จะไม่สม
ประสงค์ได้มันจะไปพบแต่เรตบาปหนาบ ใจจำเริญจะได้
อบรมมันนิสัยสลับกับท่านผู้เป็นบัณฑิตโดยแท้ การแสวงคม
บัณฑิตเป็นรองจำเป็นเงินไม่ได้ ในทางพุทธศาสนาจึง
สั่งสอนให้คนบัณฑิต บัณฑิตภายในก็มีอีก ๖ ประการคือ
ที่ปราศจากกามะวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ฆ่าแล้ว
ระหะจิตนั้นแหละเป็นบัณฑิต ระหะจิตใดที่ตรึงกันข้ามที่
อานันนั้นแหละเป็นตัวมารมาไวพามะ

ระหะจิตที่จะรุ่มรุมารเหล่านี้ได้บ้าง ก็จิตที่กำลงอยู่ใน
องค์ฌานเบื้องต้นไป หรือกำลงที่ดุจหรือเพ่งเพียรวิปัสสนา
ปัญญาอันใดอันหนึ่งอยู่ เช่นเพ่งอนิจจะตาอันไม่เที่ยงแห่งสัง
ขารเป็นต้น ๆ ส่วนพระสุปฏิปันในพระโสดาบันนั้น พยาบาท
และวิหิงสาหนีขาดไปแล้ว กามวิตกเหลืออยู่บ้างก็จริง แต่ไม่
สามารถล่วงเกินจากภรรยาและสามีของตนในชาติอื่นหญิงอื่นถึง
แม้ท่านจะหงุดหงิดด้วยรสขาคติความโกรธมันก็จริง แต่ก็มี
ได้จองเวรว่าจะเบียดเบียนเลย จึงอันนั้นได้ว่าปัดอบาปภา
มิได้มีติดแล้ว อบาปภามิสั้นนั้นเป็นภามิของโลภก็เอาเข้าตัว

เลวทรามมาก ความผิดของสุนัขนั้นในเพียงเล็กน้อย ผล
ของกรรมอันต่ำช้าไม่สามารถจะถึงท่านไม่ลงได้ คล้ายกับความ
ผิดไม่ถึงขนาดเขียนตักเขียนตาไม่ได้ศาลธรรมแท้แน่นอน

เรื่องร้องจิตใจเป็นเรื่องสำคัญกว่าสิ่งใด ๆ ในสกลกายแม้
จิตใจจะปฏิเสชว่า ทรัพย์จะจะไม่ร้นผิดชอบร้องเจ้าตัวสัก
เพียงใดก็ตาม บ่อมไม่ไม่รอดได้ เพราะเหตุใจผลใจมิได้
ไหลออกหนีจากใจไม่ทางอื่น เป็นธรรมชาติผู้กราบจงกราบ
อยู่ในตัว ไม่มีศาลกายศาลอาจะไม่ได้ส่วนและตัดสิ้นให้ได้
นิมิตพระพุทธรูปสาสนาจึงทวนกระแสน้ำลงที่ใจในทางดีและ
ทางชั่ว อันเป็นมูลมรดกเดิมเก่า ดีล สมาธิ มีสัญญาคลายเป็น
กองทัพธรรมลงที่คำป็ใจอันเดียวกันตัดสิ้น ตั้งมั่นรอมรู้
แห่งเดียว ๆ

๓ ผู้รู้ของพระมีใจเอกโพธิ์ จะตีเสมอเหมือนผู้รู้พระสัมมาสัม
พุทธเจ้าก็ไม่ได้ก็ จำพวกผู้รู้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
จำพวกเดียวเท่านั้นเด่นกว่าพุทธะสามจำพวกที่วางตนมา
จำพวกมักมรรวมักง่าย พุทธะพุทธะนี้แปลว่าผู้รู้ธรรมะ
ทรงไว้ซึ่งผู้รู้สิ่งมะแปลว่าปฏิมัตผู้รู้เป็นต้น แต่ไม่อธิ
บายให้กระจ่างซึ่งมีพระคุณตาต่างกันตามฐานะของธรรมะ
ผู้เรียนก็บ่อมทั้งไม่สนิท ๆ

สังขาร

๑ คำว่าโลกๆที่พระบรมศาสดาทรงบัญญัติไว้ มีเนกปริยายมากหนักหนาแท้ๆ ทั้งภายในทั้งภายนอกทั้งภายใน โลกก็คล้ายๆจะเอื้อมประณิตธรรม อุดตอภาคตมัจฉมันเลว ทรามต่ำช้า เพื่อให้สัมพันธ์คำที่ว่าโลกะวิท เป็นผู้ไม่สงสัย รู้แจ้งซึ่งโลกไม่มีเหลือเศษใดๆทั้งสิ้นเลย บัญญัติโลกสาม สังขารโลกๆคือสังขาร สัตว์โลกๆคือหมู่สัตว์ ไอ้ทาสโลกๆ คือแผ่นดินๆ เพิ่มหรืออีกสามรวมเป็นหก มนุษย์โลกได้แก่ โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้ เทวโลกได้แก่เน่ามาพรหมชั้น พรหมโลกได้แก่รูปพรหมสี่หมื่นชั้นๆ และก็ยังม้อรูป พรหมอีกสี่ชั้นๆ ยังมีบัญญัติอีก ธาตุโลก ไทสีโลก โมหะโลกๆ และกัตาหุจุมกฉินกาลีใจเป็นโลกแต่ละอย่างๆทั้งนั้น ตาหุจุมกฉินกาลีใจลงมาเป็นรูปโลกๆ ใจอันลงมาเป็น นามโลกๆ

สิ่งใดที่ตกบัญญัติว่าเป็นโลกได้ สิ่งเหล่านั้นก็ถูกบัญญัติว่าเป็นชาติเป็นฉัมเป็นรณชัตถ์ เป็นสังขารธรรมด้วย เป็นสังขารรณชัตถ์ เป็นสังขารชาติด้วยอีก จริ่งตาม สมมติบัญญัติ จริ่งตามประมัตถ์อันลึกซึ้งด้วย จะคัดค้าน ก็ไม่ได้อีกละ สิ่งทั้งหลายที่พรรณนามานี้ตั้งแต่ต้น ล่อม เป็นเมืองหรือของธรรมฝ่ายไตรลักษณ์อีก ตามธรรมชาติ

ของสังฆารโลกของสังฆารธรรม ไม่มีที่หนผู้ใดไปมั่งคั่ง
แต่ตั้งเลย เป็นจริงมาแต่ดึกดำบรรพ์ ทั้งอดีตทั้ง
อนาคตทั้งนี้จรจบนี้ด้วยผูกขาดประจำโลก ๆ

นักปฏิบัติ เพื่อขบช้อยชะแควความหลงของเจ้าตัว ใน
ตอนให้รู้ตามเป็นจริงในตอนให้ชัดแจ้ง จะได้ไม่
สับสนและลบลบล้าง สิ่งใดที่รู้ตามเป็นจริงสิ่งนั้นย่อมเบาใจ
เบาธรรม ถึงแม้ว่าถูกพาให้สำเหนียกภายหลังของกระแส
จิตชวนคิดซำๆ ก็เป็นรองตอบเจ้าตัวได้รวดเร็วไม่ลากช้าลัด
นิ้วมือเดียว เป็นข้มมะปฏิสัมพันธ์กันแทนกันในธรรม ธรรม
ฝ่ายเจริญย่อมไม่เป็นรองแสงลงใจๆเป็นที่สบายตามสภาพ
ของใจตัวมรดกเดิม การพิจารณาใจพิจารณาธรรมจับๆ
จดๆไม่ถ่วงไม่แบายบาย เป็นการส่งเสริมความมั่งก่ายให้
ติดนิสัย ไม่ติดกับนี้โรธสัง เพราะนี้โรธสังเป็นรองควรทำ
ให้แจ้งด้วยอำนาจของพระมีปัญญาญาณอันต่อ่งแท้ ดมดาลัย
นิสัยมั่งก่ายย่อมไม่มีในคำสั่งและคำสอนของพระพุทธศาสนา
แม้การงานหรือวัตรเช่นกวาดลานวัดและล้างกระไดนเป็นต้น
สักทำจับๆจดๆมั่งก่ายเป็นการสื่อแสดงให้เห็นภายในด้าน -
ภาวนาอีก ไม่ต้องสังเกตที่หนผู้อื่นสังเกตตนเองก็จะรู้ได้
ดีพอแล้ว

ความแบายดถึงวันใดๆ ไม่แบายดถึงวันเท่าพระ
พุทธศาสนาเลย วิชามั่งก่ายแก้จรรณ จีไ้อัจจับๆจดๆ เห็น

แก้ตัวเหล่านี้ก็ดี วิชามฤค วิชานิวาห วิชามกเวรจอบเวรแก้
แต่ันตลอดเอาแพ้อาชนะภานอก วิชานึ่ง วิชามักใหญ่ไม่สูง
ให้เกินศักดิ์และชาติกำเนิดของตน วิชาสีรูลสีร่าบทะเขอกะยาน
ใช้รื่องพิธีๆด้วยกรรมแสงองหามาเป็นรื่องสั้นต่อ วิชารัดใจเรื่อๆ
ไรๆ วางแผนหารายได้ในอามิส วิชามระจุมวิชามระเจง วิช
จวิสุตติและมรรคาเลียมเค็ยง หรือโอภาสเพื่อต้อองการอามิส
กันท่าคนอื่น ทั้งหลายเหล่านี้ไม่มีในทางพระพุทชดำสนหา
เลย ตรงกันข้าม แต่ผู้ชอบปั้นเกลียวก็มีจนเกลียวขาด

พระพุทชดำสนหาแก้แล้ว ต้องหนักไปเอนไปโน้มไปสนใจ
ไปเอนทางเพื่อหลุดเพื่อพ้นจากกิเลส เหนือเจตนาใดๆทั้งสิ้น
เพราะเจตนาใดๆในโลกล้วนล้วนๆนะจิต ก็ไม่เท่าเจตนาพระ
จิตเดียวเพื่อพ้นทุกข์โดยด่วนในมันชาติ มีจุมมันชาติมันมีความ
หมายใหม่มีจุมมันจิตมีจุมมันธรรม มีจุมมันจิตมีจุมมันธรรม เป็น
ตัวดีลสมาธิปัญญาแก้กรรมเกลียวอกลิ้นกันอยู่ในขณะเดียว เป็น
พลังสามัคคีธรรมรื่องท่ามนุษย์ระกอมด้วยญาณสัมปตไม่สัง
สัลจะสังสัลเลย ถ้าสังสัลจะสังสัลอยู่แล้วในขณะนั้นก็ทรง
ปัจจุบันเต็มอัตราอย่างไม่ได้ มรรคและผลขึ้นใดๆก็ตามอัน
เป็นฝ่ายโลกุตตระระธรรมแก้แล้วแก้กรรม ก็มีจุมมันจิตมีจุม
มันธรรมเท่านั้น ปัจจุบันเหตุปัจจุบันผล ปัจจุบันพืชปัจจุบันผล
ปัจจุบันกาลปัจจุบันผลของกาล ทั้งหลายเหล่านี้ก็ได้ความ
อันเดียวกัน มีจุมมันรู้มีจุมมันเห็นก็อันเดียวกัน ปัจจุบันจิมรส

ปัจจุบันรู้สึกอันเดียวกัน แม้รสหลายๆ ภายนอก รสเปรี้ยว
เผ็ด เค็ม หวาน "ไม่สงสัยในเหตุผล" แม้มรรตก็ได้ในเดือ
กัน เพราะไม่อยู่ไกลกันกับผลชั่ววินาทีเดียวเลย แล้วจะไป
กล่าวต่อว่ามรรคผลนี้พพานสูญสิ้นไปไหนอีก ก็ไม่ตรงความ
เป็นจริงของธรรมแท้ เมื่อความใจร้อนตนอยู่ในระดับใดๆ ก็ไม่
ถึงเอาธรรมแท้มาไขกับตนตามอัตโนมัติ ธรรมแท้แล้วมิได้
มาเป็นข้อความใจเวลาของตน ความใจเวลาของตนเป็น
ข้อตนต่างหาก หรือตนเป็นข้อก็เลยความเวลาของตนก็
ว่าได้

ผู้เห็นภายในสังสารอย่างเต็มภูมิ ก็ดั้นเพลิงในสังสาร
อย่างเต็มภูมิในตัวก็ดั้นความทะเลอทยานในสังสารไม่ในตัว
ก็ดั้นทุกข์หาไม่ในตัว ก็ดั้นทุกข์ทั้งใจไม่ในตัว ก็เป็นผลของ
มรรคไม่ในตัว ก็รู้แจ้งนิโรชไม่ในตัว ไม่ต้องเรียงแบบก็ได้
ไม่ต้องอ้างที่มาของคำภีร์ก็ได้ดอก มันมาจากคำภีร์จิต
คำภีร์ใจ คำภีร์พิจารณาตามเป็นจริง ปฏิบัติตามเป็นจริงสิ้น
สงสัยตามเป็นจริง คำภีร์ปัจจุตตังหนึ่งมรรคก็ชัดแจ้ง คำ-
ภีร์สิ้นทุกข์ในโลกใจเองไม่ต้องหา ไม่ต้องหาเพราะเห็น ไม่
ต้องกล่าวต่อเพราะรู้ตามเป็นจริงของชาติอันรู้ๆ ของธรรม
อันรู้ๆ ของศีลสมาธิปัญญาอันรวมพลังกลมกลืนระเหได้ด้วยกัน
เอกะสามัคคี ไม่ต้องตีไหวหารให้มากก็ได้ จะตีไหวหาร
ไปไหนเล่าจะสงสัยเลยก็ตาม ก็ต้องหารลงในปัจจุบันทั้งนั้น

เมื่อรู้ตามเป็นจริงทั้งหลายและเย็นแล้ว ก็จะไม่ติดไม่
สงสัยในหลายและเย็นอีกด้วยซ้ำ เมื่อไม่สงสัยแล้วก็ไม่สลาย
แล้วก็ไม่บ่สลายแล้วก็ไม่ดำ คำคือตายจากประโลภอื่นจะพึง
ได้เพียงหนึ่งในปัจจุบันชาติ จะได้ไม่สำคัญมันหมายในความหวังว่า
อนาคตในนั้นเทอญๆ ในนั้นเทอญไม่จบง่าย อนาคตเป็นคือโลก
วิบหรือดำไม่สงบง่ายต้องแต่งมือให้ยาวๆ จึงจะเอื้อมกขัง ปัจจุบัน
นั้นอยู่ใกล้ติดตัว เหมือนปากกามือใหม่หรือในกระเป๋าคับเข็น
ง่าย อนาคตปากกายังไม่ได้สิ่งซื้อในตลาดหรือร้านเขา หรือ
ประเทศนอก จะทำดีกว่านี้หน้า จะทำนหรือดำกว่านี้ต่อๆไป
งานอาภูลดบ้างดังไม่เป็นเอตมมั่งค่อมตตะมั่ง ไม่เป็นมงคล
อันอุดมดี คนเราต้องการดวงสีมงคลดีทั้งนั้น ดวงก็สี
มงคลก็สีก็ต่อลงทนต์ดวงใจและมงคลใจ จะสงสัยสลายไป
หาก่อนก็ยังไม่พบได้ ฤกษ์ดียามดีครูดีพระดีก็เช่นกัน
วันจมนวันฟูวันออกมากว้างโลกกว้างดีก็เช่นกัน สวรรค์หนัก
ไปในกามวิตกสิ่งเสริมกามพลาบาทวิตกสิ่งเสริมพลาบาท
วิหิงสาวิตกสิ่งเสริมความเบียดเบียน นั้นแหละใจจมน นั้น
แหละใจเป็นอกกบาท นั้นแหละใจเป็นโลกาวินาศ ไม่ต้องไปดู
วันเลย และก็ไม่ต้องไปดูดินหรือเดือนปีเลย เพราะขณะวัน
เวลาเดือนปีไม่รับผิดชอบกับท่านผู้ใดเลย และสิ่งเหล่านี้ไม่
เป็นปัญหาที่มมุนหยาบสัตว์และเทวดามารพรหมใดๆด้วย เพราะ
ไม่มีวิญญาณครองสิ่งเลย สิ่งที่มีวิญญาณครองสิ่ง ไม่พ้อง

ร้องต่างหาก ไม่สมมุติ ไม่วิมุติ ไม่ดีไม่ชั่ว กับท่านผู้ใดเลย
แต่ใครๆเลยนา

มหาราชเทวธามารพราหมณ์ ต้องทวนดูตนดูใจดูธรรมแท้ให้
รู้แจ้งบ้างจึงจะถูกต้อง จะได้สะอาดตนเองที่ไม่กล่าวหาของที่ไม่รู้
อไหนดไหนดเอาเป็นผิดเป็นถูกเอาเป็นดีเป็นชั่ว แล้วไม่ทวนดูตัว
ดูตนดูใจบ้างเลย กลายเป็นต้นเงาตนชกต่อกับเงาตน ชกต่อก
กับพระเวลาวันเดือนปี ตนสมมุติใช้แล้วก็หลงสมมุติตนเอง
โบราณกล่าวว่า อีแก้ว ใจออกสูดของตนตกลบก็ตื่นใจรอบตาม
ตระหนกตกใจว่า ภัยภายนอกมาหาตนร้อง ก้อกฏ มองหน้ามอง
หลังทั้งซอซเท้และกระโจีน ผู้ไม่รู้จักความหมายของใจของ
ธรรมย่อมกล่าวตู่ออกนอกตะพึดตะพือไม่สิ้นสิ้น และก็ไม่มี
หลักภูมิคุ้มกันพอเป็นเครื่องอบอุ่นตนด้วย ไม่ผิดกับไม่ลอบหัก
ไม่ผิดกับไม่หลุมพัดไม่ในศักดิ์ทั้งสี่ ไม่ผิดกับกระต่ายตื่นตูม
เห็นผิดล้านๆเมอรเซนต์แล้วเย็นหน้าว่าเห็นชอบ

วิชาใดๆก็ดี มติใดๆก็ดี ความเห็นใดๆก็ดี ระบอบระเบียบ
กฎเกณฑ์พรรคพวกสังคมนิใดๆก็ดี ตลอดจนประเทศชาติ หรือ
ทั่วทั้งจักรวาลไตรโลกาก็ดี “ถ้ามันเกลียดคำสอนของพระ -
พุทธศาสนาแล้ว” ไหร่เอกทาบพระพทชคัสนาทาบราดตัว
ประจำโลกทุกยุคทุกสมัยไม่จบเกษียณ คือกรรมและผลของ
กรรม ที่ทำดีทำชั่ว เรียกว่า โลกทิพย์ เรียกว่า ธรรมทิพย์ -
เรียกว่า ไหร่เอกทิพย์ ถ้าไม่เลือกพื้นที่ให้กลมกลืนคำสอน

ของพระพทศดาสนาแล้วปฏิบัติตาม ความสำคัญว่าก้าวหน้า กลายเป็นเสื่อมซึ่งหน้า จะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ไม่สำคัญ เพราะ ผลร้ายรับกันอยู่กับเหตุที่ทำลงไปไม่ดี บัญญัติผิด

คำสอนของพระพทศดาสนา เป็นแว่นดวงใจเป็นแว่นส่องทางเป็นทางร่มเย็นก้าวหน้าไม่สู้ที่สุดทุกกรโดยชอบเต็ม ภูมิอ้อมไม่มากพร้อมไปไหน จะล้มเลและสิ่งสลับไปซอกคั่นหาที่ใด ๆ อีกแล้ว ถ้าสิ่งหากก็ยังไม่เห็นอ้อมผิดที่อ้อมสิ่งจะไปตก เหลวฉีกและหลวมอ่านเพี้ยนหนักเข้าหนักเข้า ผู้เรียนปรารถนาตามธรรมมาชมนิไตย มีได้เป็นโลกาชมนิไตย มีได้เป็นอิตตชาชมนิไตยเลย ไม่เห็นโลก โลกเป็นใหญ่ ไม่เห็นตนเป็นใหญ่ เพราะไม่เห็นโลกไม่เห็นตนเป็นสาระณังคัจฉานามิเลย เห็น พทศ ธรรม สงมเป็นสาระณังคัจฉานามิโดยแท้ผูกขาดจองขาด อ้อม ไม่มีเทอดามารพรมิใด ๆ จะถอนออกจากใจผู้เรียนได้ การเห็นดังไม่ในทางชอบเป็นสัมมาทิฏฐิไม่ทางชอบแท้ ไม่เป็นอุปาทานเลย การเห็นดังไม่ทางผิดตรงกันข้าม เป็นอุปาทานโดยแท้ มีจนาทิฏฐิโดยแท้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากกว่าร้อยโกฏิกัด พระอรหันตเจ้าวิสาขณังทั้งเพศชายและหญิง ทั้งพระมีใจเจกโพธิ์ก็ ดิที่ล่วงไปแล้วและจะมาทั้งหนักมากกว่าเมล็ดหินเมล็ดทราย ในท้องมหาสมุทร สัมมาสัมพุทธเจ้า หรือตั้งล้านๆ มหาสมุทรก็ดี รวมดูทุกอีดะกันเข้าก็ไม่มามีประมาณอีกละนะ

จะมา สวดดอด สวดดอน มุดคฺล ผู้เห็นดังชอบที่ทรงเห็น
ชอบสัมมาที่ปฏิวัติในทางโลก กตตระห่มมีตชนคนหนาไปแล้ว
ให้คนมา เป็นมัจฉาที่ปฏิวัติในทางโลกดังคนนั้น ชอบเป็นไปไม่
ได้เป็นอันตราย

เหตุนี้พระอรหะเจ้าทั้งหลายอันหาประมาณมิได้ จึง
เคารพธรรมไม่จัดจากเหมือนเกลือกที่รักษาความเค็มของตน
ไว้นั้นนั้น แม้ผู้เข่นเพื่อปฏิบัติที่รู้ชัดในตนว่า ถ้าจะตายแล้ว
เกิด เกิดแล้วตายยังมีกิเลสมากมาอยู่ มากกว่าเมล็ดหิน
เมล็ดทรายในท้องมหาสมุทรอะสงโผล่ ๆ ก็ดี ด้านวิญญานจิต
ใจอกที่ปฏิญาณว่ามีสัมปັນใน สัจจะปารมีสัมปັນใน หรือทั้ง
ปารมีสัมปัตต์ก็ดี หรือสัมปัตต์ก็ดี ก็จะไม่คลายความ
เคารพที่ปฏิบัติออกจาก พุทธ ธรรม สงฆ์ แม้แต่เมล็ดงา
เดียว โดยแท้แท้ เมื่อมารภพมา ก็ต้องมารภพทุกปีทุกปี
หนักตใดเกราะไหนมา ความลับไม่มีในโลกนี้ และโลกหน้า
และโลกที่ล่วงมาแล้วทางดีและทางชั่วก็เช่นกันไม่มีลับเลย
ในโลกดังว่าแล้วนั้น ช้าๆ ชากๆ ในพระพุทธศาสนา
ไม่มีเวลาขาดทุน เป็นพหุชาสนิสสตี ธรรมานุสสตี สังฆานุสสตี
อยู่ในตัว ฝังตัวอยู่ในตัวไม่ขาดสายในทางตรงๆ อยู่แล้วมิใช่
ทางอ้อม แม้สัมมาและวิมุตติทุกๆ ประเภทก็ตาม ในพระ-
พุทธศาสนาที่พระบรมศาสดา และพระสาวกพระสาวิกาได้
เอ่ยไว้ก็เป็นอนุสสตี พุทธา ธรรมมา สังฆาอยู่โดยตรงๆ

แล้ว จะรู้ตามเป็นจริงหรือไม่ก็ตามก็ไม่หนีจากความจริง
จงรอดอยู่อย่างนี้ ๆ กายะสังขาร อะจิสังขาร จิตตะ
สังขาร นฤตการเขียนตอนนี้นัก่อน ๆ

- ๕ ที่รู้จักเป็นคำกลางมาแล้วความเห็น เห็นผิดในทางโลกียะ
วิสัยก็เห็นไม่หลายชั้นเอนกอนันต์ เห็นชอบไม่ในทาง -
โลกียะวิสัยก็เห็นได้หลายชั้นเอนกอนันต์อีก จึงควรพิจารณา
หาแยะมดาบ ๆ
- ๕ เห็นชอบไม่ในทางโลกุตตระก็มีหลายชั้นตามองครของมรรค
และผลอันเชื่อมโยงกันอยู่เป็นระหะ ๆ แม้เห็นผิดในทาง -
โลกุตตระก็ยังมีอยู่ แต่อยู่ในอุ้งของเกณฑอื่นมีดีก็จะ
แก้กันได้แน่นอนไม่สงสัย
- ๖ พระอนุชาลัยเห็นผิดอยู่อย่างละเอียดเล็กน้อย เช่นมาหะ
เกี้ยวก็สำคัญแล้ว เพราะสาก่อนกรรมมีสุญญายังไม่เห็นอ -
ไม่จากอวิชชาอันละเอียด อุตตาอันละเอียดอันยังนอน
เนื่องอยู่ในดวงใจ ๆ
- ๗ รู้ชัดเห็นชัดปฏิภมัตติชัตถกันใหม่ระเดียว ในปัจจุบันจิต
ปัจจุบันธรรม แห่งอนัตตาธรรมเต็มภูมิเท่านั้น จึงจะ
สามารถทำลายอวิชชา ตัณหาอุปาทานกรรมหรืออะไรต่อ
อะไรให้แตกกระเจิงได้ไม่มฤคติน ๆ

การขยายสมาธิ

๐ ตอนอื่นอันยังมีย่ออีก ผู้ปฏิบัติพระพุทธรูปศาสนาเมื่อไม่เห็นผลออกเท่าแม่หม่อมแม่หม่อมแม่จิตแม่ธรรมแล้ว จะลำบากใจในการปฏิบัติธรรมอยู่นั้น เพราะไม่มีหลักยึดที่สุจริต ไม่มีแว่นและกระจุกเงา การขยายศีลอันศีล การขยายสมาธิอันสมาธิ การขยายปัญญาอันปัญญา การขยายนิพพานอันนิพพาน การขยายวิหาคะอันวิหาคะ การขยายวิมุตตอันวิมุตต การขยายวิสุทธิอันวิสุทธิ การขยายนิพพานอันนิพพาน สรุปว่า การขยายแปดหมื่นสี่พันพระธรรมวินัย หรือการย่อลงเป็นหนึ่งในปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรมก็ดี ย่อมไม่แจ้งชัดเฉพาะตน ย่อมไม่พ้นความสงสัยลังเลอยู่นั้นเองละ

เพราะเหตุว่าสติสัมปชัญญะไม่แก่กล้า ไม่จรจัดต่อกรรมฐานที่ตนตั้งไว้เลื่อนลาง เพราะสัญญาอารมณ์นั้นคิดว่า นั่นความนี้ ล้ำไปมา เป็นไม่คอยหัดเป็นจำวเชือกขาด และนั่นผิดไปตามลมไม่มีสถาน ก็ย่อมไม่ชัดในขั้นชะลินดาหฺตนเอง เป็นสันทุรู้กิระธรรมและมัจจังตั้งแล้ว ก็มักจะกล่าวตู่ตนว่า วาสนาต่ำต้อหรือล้นนักหนา หรือมีนั่นนั่นก็มักจะกล่าวว่ เหลืออวิสัยของเราไม่เสียแล้ว แล้วก็นึกขยายระอา บางรายก็ลาสิกขา บางรายก็อยู่ไม่พอแล้ววันคืนแถมกินกับความเห็นของตนอยู่เพียงแค่นั้นก็มี ความ

ประพุกต์และใจจิตต์ติดเป็นหมัน

ตัวใจจิตต์เป็นหมันอยู่เพียงแค่นี้แล้ว เวลาวันเวลาแห่งชีวิตก็ล่วงไปด้วยอะไรพาให้หน้าหงายอย่างนี้ถ้าจะชี้ให้ตรงกับตัวผู้รักก็คืออ่าลกีเลสสามารถอันตั้งฐานรอมใจมันตามมาแต่ชาติไหนๆก็ไม่มีทางผู้ใดจะทราบได้ เพราะไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลายสิ่งสารวัฏฏ์ ตราบใดถึงอรหัตมรรคจึงจะประจักษ์ชัดแจ้ง จะประจักษ์ปานกันในสนามสติปัญญาอันถึงพร้อมทั้งในคำลคู่อรหัต มรรคนั้น แต่กล้านๆเมื่อรเชนตักกีเลสต้องเป็นฝ่ายแพ้ เพราะเคยชนะมาจากสนามไสดา, สิกขา, อนาคตามาแล้วโดยสุภาพ ไม่ยอมคืนเลยพาดตัว เป็นทางโลกุตตระธรรม ทรงอำนาจไม่ถอยหลัง ต่ำกว่าสปฏิภันในลงมาแล้วไม่แน่นอน เพราะมีอดีตหลายปางที่นัก ด้านจิตใจและธรรมะเปลี่ยนขนะไม่แน่นอนได้ บางขนะส่งเสริมการมารมณเฑาะเกิดคือนอกจากสาม และนอกจากภรรยาของตนเป็นต้น บางขนะโทษระมณณ์กำเริ่มขึ้นก็สามารถมาได้ทั้งนั้นแหละที่ทรงคุณเช่นบิดามารดาเป็นต้น แม้ตลอดทั้งตักสามเกษ และสมณะชีพราหมณ์ เพราะต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดีความโกรธของตนสิ้นตระกูลมนุษย์ไฟโกรธไว้เป็นสะพานคัจฉานาม เพราะใจถึงและอาจหาญและก็ได้ชื่อว่าวางอิทธิพลให้ชาวโลกกลัวด้วย ตนจะได้ทำอะไรตามชอบใจของตนในสังคมนี้ๆ อ้ายที่แท้ก็สร้างเวร

สร้าง ภัยไว้สนองตน

มนุษย์สัตว์เทวดามารพรหมทั้งหลาย ล่อมมั่วอวด
อ้างตนเสมอๆว่าเป็นผู้ใจดีเพราะอวดบุญกุศลทำไว้ แต่ตั้งใจ
ไปทางชั่วก็เป็นบุญกุศลทำไว้ไปทางชั่ว หอนก็ไม่ค่อยเป็นสุข แม้
ขึ้นเดินหนึ่งก็โดยนัยเดียวกัน เพราะมีสรรพคุณสรรพภัยอยู่
รอบด้านสาระพัดเพราะด้านจิตใจไม่สะอาด ชรามะกัเป็น
อาหารรองใจก็พลอยไม่เอ้อไม่สะดวกไปด้วยชั่ว ผิดพรรณ
วรรณะรองกายก็พลอยเศร้าหมองไปด้วย เห็นกับตาให้
ผลมาใหม่ปัจจุบันนี้ชาต

ผู้พอใจสร้างความดีอย่างฝังผายด้วยแยมคาบด้วย
ลึกลับด้วย ผลของความดีก็ตามมาหาตัวหาใจอย่างฝัง
ผายแยมคาบลึกลับด้วย เห็นกันตาใจไม่ไปไหนเลย ผู้
เชื่อกกรรมและผลของกรรมลงได้สนิท ถึงเขาจะผิดพลาด
ก็ดี เขาก็พยายามเล็ดลอดพ้นกรรมที่ไม่ดีออกก็อย่าง
ไม่หอนใจ แล้อจะพยายามสร้างกรรมที่ดีทว่านี้ ถ้าไม่
อย่างนั้นแล้วก็ไม่มีการผู้ใดจะทำใจให้สูงขึ้นได้ สวรรค์
และนิพพานก็จะไม่เป็นไมะ

ทั้งสวรรค์และพระนิพพานมิได้เป็นไมะ ก็เพราะมี
ท่านผู้พยายามปฏิบัติเพื่อพึงได้พึงถึงอยู่ไม่ขาดยุคไม่
ขาดสมัย เหมือนดอกบัวสีเหล่าอันทรงอยู่เสมออยู่ทุกกาล
นี้ แล และที่ทางที่ไปทางชั่วก็มีผู้สืบต่อมรดกไว้ทุกยุคทุกสมัย

ทุกกาลทุกเวลาอีกอนิจจาเอ๋ย หม่อมนอน ปรลวกมด
แมลงวัน แมลงผึ้ง แมลงภู่ จีปาณะสวระพีตเหล่านี้
เป็นต้นที่มีอาหารและความเป็นอยู่ต่าง เหตุต่างผลกัน
ก็ทรงอยู่มีอยู่ทุกกาลทุกเวลาทุกยุคทุกสมัย ทุกวินาที
อีกด้วย บรรดาท่านผู้เป็นปราชญ์ก็จะสำเนียงเห็นได้
ด้วยตนเองชัด ๆ

- ๘ ปัจจุบันธรรมนี้เองที่เรียกว่าปัจจุบันจิต เป็นธรรมอัน
ทรงอยู่ในกิลีชิตจะไม่ไปคว้าหาผลทางอื่น ธรรมจะมีตาช
ด้นตามสัมมุตติบัญญัติ ธรรมฝ่ายปรมาตมก็ทรงพระกำ
ลังรวมพลที่อรอบใจ ๆ
- ๙ จะข้ามปัจจุบันได้ในผู้รัก เพราะไม่กล่าวตู่ว่าผู้รู้เป็นตัว
ตนเราเท่าสัตว์มดคดใด ๆ ให้เป็นตัวเหตุ ผลของเหตุ
ไม่มีท่านผู้ใดไม่พอจะร้องมาขัดถือเอาเป็นเจ้าเป็นจอม
มาหะลงเออลอมนในต่อนี้ ๆ
- ๑๐ อนัตตาธรรมเป็นธรรมอันละเอียดลึกซึ้งร้องพระพุทธร -
ด้าสนา ลัทธินอื่น ๆ มีตาชด้นลมเส อธิบายมันไม่สิ้น
สิ้นหาเลยใครตำหนิว่าขาดสูญโดยมระการทั้งมี
เลยเถิดไม่เกิดมระโงชน ๆ

ศาสนพิธีกรรม

๑ ถ้าจะมารวมตามเป็นจริงของธรรมะอันจริงมิได้มี
อคติลำเอียงแล้ว พระพุทธศาสนาทุกยดทุกสมัย ที่ว่า
ยุคว่าสมัยกาลเวลา ว่าตามยุคสมัยของพระสัมมาสัม
พุทธเจ้าแต่ละพระองค์ แม้จะล่วงไปแล้วกว่าร้อยปี
พระองค์ก็ดี จะมาในทางหนัมากกว่าร้อยปีก็ดี จะไม่
มีอะไรที่จะแปลกจะเปลี่ยน คือเป็นธรรมวินัยอันเก่า มิได้
ดัดแปลงแก้ไขได้เลย เป็นความหมายและรสชาติอัน
เดียวกัน จะผิดกันบ้างก็แต่สร้างบารมีมากน้อยกว่า
กัน ตามสิทธิ์โอกาสวิริยาธิกะ, มัชฌิมะ, เถาฬนีน และกั
เป็นพุทธศาสนาที่เดินได้ดังตลอดทุกๆด้านทุกๆมุมกว่า
ศาสนาใดๆ ที่วางแผนนั้นเกลี้ยอ และแย้งเดินแย้ง
ลงทั้งนั้น

ถ้าจะว่าให้ละเอียด ลึกลงไม่ตามธรรมที่ทรงอยู่มีอยู่
ตามเป็นจริงแล้ว ธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา มีอยู่
ทรงอยู่ทุกกาลทุกวินาทีไม่ล่วงล้ำเบียดไปไหน ไม่น้อย
กับไม่รู้ และไม่รู้ และก็เป็นโลกตตะระธรรม โลกตตะระ
วินัยเต็มภูมิทรงตัวสิ่งสายส่งรพ่าเสียดด้วย ไม่เห็นหนักที่
รองคนใจคนมารจะรู้ตามเป็นจริงได้โดยง่าย ไม่เห็นหนักที่
รองผู้ตามอดจะสิ้นเริ่มได้โดยส่วนตัว แต่ก็เป็นหนักที่จะ

ลอมจำหน ให้ท่านผู้อื่นช่วยได้ และด้านจิตใจแล้วถ้าต้อง
การพัฒนาให้สูงส่งไม่ทาบด ถ้าเราไม่รู้ตอนใดๆในทางที่
ชอบที่เป็นทางไม่มันเกลียวของพทชศาสนาต้องพยายาม
ศึกษาเวียนตามท่านผู้รู้ให้ถึงตอนไม่หอนใจไม่แถมอังกิน
อยู่แต่เพียงไม่รู้เท่านั้น

ต้นไม้สักหญ้าไม้ใหญ่โตสูงส่ง เป็นของภายนอก ถ้า
ไม่มทะเลเกล็ดจครนก็พอจะมีภูมิได้ส่วนด้านจิตใจภายใน
ไม่สูงส่งตรงไปในทางธรรมอันสะอาด มีแต่อาหารใจ
พยายามเปลดเปลพเป็น สะระนังคัจฉามีเป็นต้น ถ้าเป็นผู้
รักตนรักใจรักธรรมอันสะอาดแล้ว เมื่อก่อนของเจ้าตัว
เจ้าใจเจ้าธรรมจะตั้งหนักพยายามจะพัฒนาใจ พัฒนาตัว
พัฒนาธรรมที่เป็นความหมายอันเดียวกันให้สูงส่งขึ้น
ในทางดีท้อมอกคุณ โดยไม่ให้ขณะเวลาอันเดือนมีข้อ
ล่องไปเปล่าเข้าใกล้มรณะภาพ เพราะความดีเท่านั้นจะเป็น
ที่พึ่งของใจให้เป็นสุขได้ตามเหตุผลที่กระทำนั้นเอง และ
มากจะผลัดวันประกันพรุ่ง ย่อมเป็นความเข้าใจผิดติด
มีสลับทำใจให้เป็นหมั่นอันชื่อว่าตักมัยให้มชวิตอยู่นั้น
เวลาน้อยนักหนาแท้ๆ ลมหายใจเข้าแล้วไม่กลับออก
ก็ตาย ลมหายใจออกแล้วไม่กลับเข้าก็ต้องตาย เมื่อ
ความตายมาถึงเข้าแล้วไม่มีท่านผู้ใดจะได้ถอนไว้ได้ด้วย
เวทมนตร์หรือด้วยทรัพย์สินภายนอกได้ ไม่ต้องการก็

ต้องจำ จับมือเช่นจำใจมาเข้ารอบความตาย ในส่วนทาลก็
คือมีลาบจุมกักลมออกเข้าไม่ผ่านปลาบจุมกักต้องตาย
แน่ละ ช้พจรก็พลอยไม่เห็นด้วยเท่ากับว่านัดหมายกันไว้
แล้วเรียบร้อย เพราะตายเป็นทั้งหนุ่มและแก่ชรา

นี่หนาทบพระพุทธศาสนาแห่งพระธรรมคำสั่งและคำสอน
จึงไม่สั่งสอนให้เห็นนอนใจเปรียบเหมือนไฟไหม้ศีรษะ รับผิดชอบ
“คือรับผิดชอบความหลงแห่งใจที่เข้าใจผิดต่างๆ เอนกประการ
มากมาย” อันนั้นเป็นเจ้าใหญ่หลายใต้อยู่รอบเมืองใจ ที่
ทรงบัญญัติว่า โลกโกรธหลงอันเป็นกองพลแม่ทัพก็เลย
จึงบัญญัติ ทานวัตร ศีลวัตร ภาวนาวัตร เป็นกองทัพธรรม
ต่อสู้กันอยู่ที่เมืองใจ จะแพ้หรือชนะก็แพ้ชนะอยู่ที่เมืองใจ
รอบผู้เวียนผู้อำมหิตพิจารณาผู้มีปฏิบัตินี้ ไม่ไปอยู่ที่สภานี
สหามนอกใดๆเลย

การปฏิบัติจิตใจที่เรียกว่าพัฒนา จึงเป็นรอบสำคัญยิ่ง
ในพระพุทธศาสนา เพราะใจเป็นนายหนักในการรู้จักผิดชอบ
ชั่วดี และก็เป็นผู้สร้างเหตุและรับผลฝ่ายเหตุอยู่ในตัว
ปฏิเสธไม่ได้ ลกอื่นนอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว เขา
ก็อ้างเหตุและผลของใจและมันสมอบ่งขึ้นอยู่ แต่ทว่า
มันเป็นเหตุและผลไปคนละทางไกลกันนัก เช่นวางเหตุ
โกรธแค้นเป็ดดเป็ดนกันผู้อื่นเพื่อความสรวลขบถของตนถือ
ว่าเป็นการชนะแก้แค้น แล้วถือว่าผลรับคือความสุรattan

แต่ความสับสนนั้นจะได้รับมาจากประตูไหน ก็มีแต่สวรรค์
เวอร์สวรรค์เท่านั้นได้รับ มีผู้ผู้ดีมีคนดวงคนใจ คนนั้นขาด
พร้อมด้วยเหตุผลแล้วคงไม่ได้โดยง่ายพร้อมทั้งชายใจ
ให้ผู้รู้ดูด้วยเห็นทางมีผู้ดูด้วยโดยง่ายแถมเดียว ฤษะ
จิตเดียวไม่ยากเลย คนเฉลียวเฉลยไม่มีส่วนง่ามแล้ว -
โน่นนะคนตาดีจะไม่เห็นอวัยวะร่างกายและจิตใจ ส่วนลิ้น
อัมมรียแล้ว แม้ตัวของเขาทุกที่รักเขาอาจแผนพลาดอยู่
แต่ด้วยอำนาจมา หนะความดีอ้อมไม่ยอมแก่โลกหรือของตัวเลย
กลายเป็นหมาจิ้งจอกหางด้วนไปสักได้ชั่วบ้านหางไป
ติดกับที่เขาดกไว้ก็ดิ้นรนจนหางขาดตัวรอดไม่ได้ แล้ว
ก็ทวน ระลึกว่าหน้าละออลมากโน่นความละออลจึงลด -
หล่อนหลงหนอ ก็ไม่อธิบายต่อเพื่อนหมาจิ้งจอกด้วย
กันว่า หางหนั้นมันรกขบขบไปตัดเสียเหมือนเรานี้มันจึง
ประเสริฐพอดี ท้ายก็ไม่มีตัวใดจะอินดด้วยก็ไม่พ้นความ
อดสู้ออลมากไม่มีแผ่นดินและโลกจะอยู่ได้ ตายเสีย
เมื่อขณะติดกับก็จะดีกว่ามีชีวิตอยู่ในโลกดูหน้า

หมอมะมีจนาทักผู้รู้ที่ถือว่ามีบุญไม่มีมาบ ไซก
ไซนเผื่อที่พอเป็นศาสตราจารย์ ในโลกปัจจุบันก็คงไม่
แถวเดียวกันกับนิทานอีสปเรื่อง หมาจิ้งจอกหางด้วน
ไปสักได้ชั่วบ้านหางไปติดกับที่เขาวางไว้ดีกว่าหมาจิ้งจอก
ดิ้นรนจนหางขาด ตัวกายรอดไม่แต่ไม่สบายใจเลย

มรารกห้อยไม่พออชบาล มรารกหลายจะถูกกล่าวต่อว่า
เย้ยหยันร้ายช่าชดช่าช่งพราหมณ์ แต่พุทธดำสนา
ไม่ได้ให้แอบกั้นก้มอเบกษาหนักเด็ลจนเลลเลิด ให้
ใช้อบาลให้ผู้วางแผ่นฝัด รั้วล้อมม้ออันสงสมาก
“เป็นธรรมะทานอยู่ในที่อ้อด้วย เป็นเมตตากรณาใน
พรหมวิหารและอัมปมัญญาพรหมวิหารด้วย ไม่เลือก
หน้าราชอ” ธรรมะแผนกนี้ก็ต้องแบบนี้

โอ้อ้อ โลกาเอ้อ อ้ออ้อวิชาความเห็นตนเอง
นักโวลต่อพระพุทชดำสนา คำสอนใดๆในไตรโลกาว่า
ตามธรรมมาชปีโตลแล้ว ล้อมเป็นเมืองขึ้นรองพระพุทชดำสนา
ได้แก่แล ไม่อ้ออ้อก็คงจริงอ้อ ความจริงไม่หนีจาก
ความจริงก็มีหลายชั้น จริงในโลกตตะระก็มีหลายชั้นอ้อ ตาม
มรรคและผลรองเหตุปัจจัยกรรม ผลรองเหตุผลรองปัจจัยผลรอง
กรรมก็สังเคราะห้กันเข้าได้ไม่ฝัด สร้างเหตุสร้างปัจจัยสร้าง
กรรมลงแล้ว แม้ผลรองเหตุผลรองปัจจัยผลรองกรรมจะไม่ประสังค
ลักเพียงไรก็ตาม ก็ได้รับตามส่วนควรค่ารองเหตุรองปัจจัยรอง
กรรมที่สร้างขึ้นจะปฏิเสธไม่ไหนก็ไปไม่รอดได้เลย “เพราะ
เหตุใจผลใจ เป็นนอกและหาทจน” ใจจะทวนดูรู้ตัวหรือ
ไม่รู้ตัวก็ไม่เป็นปัญหอะไรเลย

นักมราชสูในทางพระพุทชดำสนาแก่ล้อมรู้จักเล็ลเหตุ
เล็ลปัจจัยเล็ลกรรมก่อนลงมือทำ ล้อมรู้จักทบโลกก็ย และ

โลกตะรระดับ ไม่สงสัยล้มเดาดีหาคาคะเน จึงมีปฏิบัตได้ม
ตรงไม่โค้งเคอ ได้รับผลทางดีมวกดีคุณดีทวีขึ้น จนถึงที่สุด
ทุกขโดยชอบแห่งกรรมทำมทะเลหลวงทางมีสุสุสุสุสุ ๑

- ๑๑ การพิจารณาไตรลักษณ์ให้เห็นชัดประจักษ์แจ้งนี้หา
ไม่หวังว่าจะหอมเอาใส่รักไฟไม่พระนิตพพานด้วยหรือ
อนิจจาเอ๋ย พิจารณาเพื่อถอนความหลงของเจ้าตัวที่
เข้าใจผิดว่าเป็นของเที่ยง เป็นของสข เป็นตัวเป็นตนเรา
เจ้าสัตว์มดคดต่างหาก เพื่อให้หน่ายความหลงของเจ้า
ตัวที่เคยหลงมาอวิชชาภว มีสุสุสุสุสุ เป็นหัวหน่าวของ
สมาธิและศีลตอนนี้มีพระกำลังมาก ๑
- ๑๒ นักภาวนาชอบกล่าวกันว่าภาวนาจนถึงสุรุ ทุกไซ
แปลว่าสุรุ ชัมไมทรงใจชงสุรุ สิ่งไม่มปฏิบัตสุรุ
และกชกกลงสู่ไตรลักษณ์ให้เห็นด้วยรูด้วยมระจกม
แจ้ง เป็นการเห็นชอบถูกต้องแล้ว ๑

เดहनดึง

(เดहनดึงอ่านว่าเดहनดึง)

๑ พระอริราชเจ้าทั้งหลาย เดहनดึงไม่ทางมีกิเลสหรือเลวบาง และเหือดแห้งหายไปจากขันชะสนัสนานจนสิ้นเชิง ดึงกังวาล ออกไปจากโลกก็เลย ดึงอยู่ไม่มีกลางวัน กลางคืน ไม่มีกาล ไม่มีเวลา "พระมีปัญญาเท่านั้นจะได้ยินเสียง" คำสอนแต่ละบท แต่ละบทของพระพุทธศาสนา คล้ายกับว่าร้องก้องตะโกนอยู่ ไม่มีกลางวันกลางคืนแท้ ๆ ถึงแม้ว่าหูจะหมวกสักหนาบออก อันเป็นหูฝ่ายติดกับแก้วฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ส่วนหูภายใน ด้านสติปัญญาภายใน ก็เป็นหูที่พลัดได้ไม่พอที่จะเหลือวิสัย หูอยู่กับดวงใจอันสัมพันธ์กับปัญญาญาณไม่เลือกกาลและเวลา ชาวโลกก็ย่อมปราศจากกันอยู่ทุก ๆ ท่านแล้ว แต่เมื่อมารมีกรรมและผลของกรรมยังอ่อนอยู่ก็จำต้องอินดีเดहनดึงไม่ทางอามิสเป็นส่วนมาก แต่จะแอมอับอิงอยู่แต่เพียงมารมียังอ่อนอยู่เพียงเท่านั้นเท่านั้น แล้วระอาหยุดชะงักหอนใจ ไม่รอนรอนสร้างใหม่ก็ไม่มีทางจะแก้กลางคืน การเตือนตนเอง ให้รีบสร้างความคิดให้เร็วด่วนทวิงใหม่ เมินคำสอนและคำสั่งของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทั้งในอดีตอนาคตและปัจจุบันด้วย และการไม่หอนใจในสรรพโลกทั้งมวล ให้เป็นหมั่นก็โดยนัยเดียวกัน

เวลาวันคืนกลิ้งกิ้งขวักของผู้มีปัญญากรรมไปไม่กลับหลัง
เมื่ออันเวลาไร้สาระของทำมุนีนั้นโดยแท้ แท้จริงวันคืนเวลา
ย่อมกลิ้งกิ้งขวักของสัตว์โลกทั่วไปไม่ลำเอียง ๗๓๗
อยู่ หม่อมมนุษย์เทวดามารพรหมที่จมอยู่ในโลกก็วิสัย
ทำมุนีก็เลยเมามายไปบ้างแล้วก็ดี ย่อมดำรงทรงรอ
วัตรประหัดเวลา ไม่ให้ล่วงกาลผ่านเลยไปเปล่า จิตใจ
หนักแท้แล้วภาวนาติดต่อกันอยู่ไม่ขาดสาย เพราะเสียตา -
เวลาทำชั่วทำให้ดำรงทรงคุณค่า ทรงพระสติพระปัญญาไม่ให้
บุตรดเถลาภิเลส เป็นนักรัโศกมฤตยโศกหลุดจากความหลง
เอนไปเป็นอื่น ๆ ผ่านข้ามไปข้ามไป จนถึงที่สุดทุกข์โดยชอบ
อันประกอบด้วยพระมหาสัมมาญาณอันรู้ชอบแท้ไม่แปรผัน ไม่
กลับหลังหันมาสู่โลกอีกเลย เพราะพระอนิจจังพระทุกขัง
พระอนัตตา เป็นตัวลประจักษ์โลกาทรงอำนาจปราบปรามมา
มระจำโลกทุกยุคทุกสมัย หายความดิ้นรนสงสัย หาย
ความอาลัยโดยสิ้นเชิงแล้ว วิญญาณหมู่กุศลอันดีก็ละอาลัยจะ
ไม่จับจ้องใด ๆ ทั้งมอง ว่าของกู ของกู ทั้งมองดับที่ใด
เป็นมา ๑/

ไตรสรณคมณ์

๑ พระพุทธเจ้าสอนตอนต้น สอนให้เลื่อมใสศรัทธาให้ถึง
ไตรสรณคมนั่นก่อน แล้วจึงดำเนินตามคำสอน ปฏิบัติเป็นขั้นๆ
ไม่จนถึงที่สุดทุกขโดยชอบ สอนละเอียดละเอียดไม่มีบกพร่อง
อันใดเลยแม้บุรุษคนล้วนของบรมชนกทั้งอรรท พยัญชนะ
สิ้นเชิง ไม่มีคำสอนใดๆในสรรพไตรโลกชาตจะเทียบถึงได้ สุข
ขาดจอบขาดทุกขทุกกสมัยทุกกาลทุกเวลาทุกขณะของจิตใจอีก
ด้วยไม่ต้องสงสัยให้เสียเวลาเลย

คำสอนอื่นๆมีดาวดั้นกลมจะกุมเทคำสอนดีนั้นจนหน้าไหน
ไฟดับก็ตาม ก็เป็นโลกีย์คำสอน หาได้เป็นแก่นสารไม่ เพราะ
จิตใจเจ้าโลกีย์นั้นเป็นโลกีย์อยู่เต็มภูมิ มีกิเลสหุ้มห่อติดต่อ
อยู่ไม่ขาดสาย เป็นลัทธิชอกตนเกลี้ยมะราสะ เช่นลัทธิคุรุทั้งหก
เป็นต้น เช่นพราหมณ์ๆเพรมๆก็ได้เหยียดเดียวกัน พวกนี้โอหัง
มังคะโลลกตั้งนึ่งสูงขาดอัสสูลตาตัตนให้สิ่ง หรือให้เสมอ
เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่สุดท้ายแล้วก็พ่ายแพ้แตก
กระเจิงกันไม่ เห็นกันได้ในยมกปาฐะหรือ ทำนาคกล่าว
ไว้ชัดแจ้ง

กาลามสูตรไม่ให้เชื่อตามตำนานก็จริง ส่วนศรัทธาเชื่อ
สิ่งก็ควรเชื่อได้หนึ่งไว้อยู่ในอุ้งพระสัพพัญญู (ไม่ใช่
เสนาบดีกว่าหวานๆเป็นนิทานทางโลก) ต้องบริโภคนองดู

แล้วจึงกล่าวตอบแบบอาจหาญไม่มีอดตีคำเอียงเลย จึงมี
เกลือและน้ำตาลดูแล้วก็กล่าวตอบยืนยันได้ ไม่หากินทางคัด
ค้านโดยหน้าเดียว หากินทางคัดค้านโดยหน้าเดียวไม่ลบมือ
ปฏิบัตีก่อนย่อมไม่เป็นธรรม ฝิดจากกาลามสูตรอีกละ และ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ไม่ทรงสรรเสริญอีกด้วยซ้ำ
โลกาเอื้อ

การปรารภเช่นนี้ไม่เป็นการยกตนข่มผู้อื่นดอกหรือ
การปรารภตามเนื้อจริงเป็นวาจาชอบ และก็ไม่ระบอบกับมหาบร
ณีพพานสูตรที่พระองค์ทรงกล่าวตอบสุภัททะ ผู้เป็นพระสาวก
สวดทัฬห่อรหันต์ เพราะพระมหาสุภัททะทรงกราบทูลว่า คำสนา
อื่นนอกจากศาสนาพุทธ ถ้าท่านเหล่านั้นตั้งใจปฏิบัติตามลัทธิ
ขอเราโดยเคร่งครัดแล้วจะมีสมณะทั้งสี่ ใสดา, สิกทาดา,
อนาคา, อรหันต์หรือไม่หนอพระเจ้าค่ะ พระบรมศาสดาทรง
พระยืนยันว่า อ่า...เลยอ่า...เลย สมณะทั้งสี่ดังกล่าวมาแล้วนี้
ไม่มีในศาสนาอื่นเลยผูกขาดทั้งอดีตทั้งอนาคตทั้งปัจจุบันด้วย
เราตถาคต ว่าตามธรรมไม่ได้เข้าข้างตัวเลยแต่ใดเลยว ๓-
ถาคตเป็นผู้เคารพธรรมยิ่งกว่าใดๆทั้งสิ้น เป็นผู้จำแนกธรรม
ได้ก็เพราะธรรมทรงอยู่ก่อนมีอยู่ก่อนแต่ดังกำบรรพอันไม่มีประมาณ
ตถาคต ไม่ได้ตรัสรู้พระอริยธรรม ก็มีอยู่ก่อนทรงอยู่ก่อนแล้ว
คือธรรมทุกอย่างเป็นพิเศษออกไปตาม อัตถโนมัตถิของผู้เขียนว่า
เหตุใดหนอตามสีทั้งสิบองได้สมาบัติเจ็ดและสมาบัติแปดแล้ว

เท่าถึงอรุณจิตอรุณยามแล้วซึ่งเป็นธรรมชั้นสูงอยู่บ้างแล้ว มี
อาณิสยส์เบตหมันสี่พันกับ โฉนจึงไม่ถึง โสิตามันแล้ว
เม็นหอบคอสรสนใจมากๆ ตอมอ่าเพราะเม็นผานโลกก็ยกก็ถูกดี
ตอมอ่าเพราะไม่ลอมตนถึงไตรสรณคมหน้อนนี่ถึงถูกมาก เพราะ
เม็นลทชี่แสงพุทธดำสนาอวดดีอยู่ ไม่ลอมตนถึงไตรสรณ-
คมหน้แห่งพุทธดำสนาและวิปัสสนาอ้งไม่ครบไตรลักษณ์มระจักษ์
แจ้งชัดได้

อภิวุจาหะโทษออย่างหนักทกในอนันตริยกรรมทกอัญญ-
สิตทกเทศอ้อดำสนาอ้นอยู่ อ้อลทชี่ฎาษ้ออยู่ พระพุทธดำสนา
ไม่ได้กล่าวไว้แต่เพียงอนันตริย กรรมทกเท่านั้นอ้งเพิ่มเข้าอีก
ข้อ เหตุหน้จึงอ้งไม่ถึงพระโสิตามันได้ จึงห้ามมรรคผล-
นัพพานชั้นใดชั้นหน้ออยู่ เม็นด้วยเหตุผลอ้นนี้ในรัตนสูตร
สูตรสุมุขิมันในเบื่องต้นพรหมจรรยาของพระพุทธดำสนา ณะจา
อภิวุจาหะอ้อภัพเพกตุง อี้ทัมมีสังฆะระตะนังปณัตถัง เอเตนะ
สิจเจนะสิวัตถวิโหตุ มีหรืออ้งดังน้จึงกล่าวอ้นน้ได้ในเรื่องน้ชัด

ดำสนาอ้นจะกลั่นกันดำสนาพุทธในทางตรงและทางอ้อมทาง
ทางไกลและทางไกลน้เม็นไปไม่ได้เม็นอ้นทาด พระพุทธดำสนา
ไม่ได้วิตทวิจารณ์อะไรเลย เพราะจันะดำสนาอ้นไม่สมุจจาหะ
ดำสนาพุทธ คล้ายกับคนตาบอดไม่สมุจจาหะจะมาเวียนอ้อชา
สนเริ่มเพื่อแข่งดีกับคนตาดี ร้อน้ก็เม็นมาทุกยุคทุกสมัย เว้น
ไว้แต่ทำนุมีศรัทธาเองเม็นเอง ดลลลความเลื่อมใสในลทชี่

รอบตนแล้วหันหน้าเข้ามาหาศาลาพักช เช่นพระมหาสารูปบุตร
และพระมหาโมคคัลลาน์นี้มาจากสัญชญาณตาตะมุตรเป็นต้น เพราะ
ท่านทั้งสองเป็นคนตาดีอยู่แต่เดิมแล้วไม่ใช่คนตาบอด เมิน
เพียงไม่มีเริ่มที่จะสนเท่านั้น แต่พอเจอเริ่มก็สนได้โดยง่าย

บุพกรรมรอบองค์ท่านทั้งสองได้สร้างสมมาแต่ศาลาของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอินมะทัสสิ มีมาในตำนานดีมาในปริจฉิมสม
โพธิ์อย่างพิสดารเป็นพงศาวดารอันมีเหตุผลพอ ไม่เหมือน
ศาลาอื่น ศาลาอื่นนั้นพระเจ้าที่สร้างมามีมาก่อนเท่านั้นชาติ
เท่านี้ชาติ ก็เลวพวกนั้นเอามาอ้างพอให้เป็นหลักฐาน ก็ไม่ได้
เสียแล้วเพราะจนมมไม่มีประตูเลย มีแต่เอาอามิสสินจ้างรางวัล
ให้คนนั้นถือ พอหมดสินจ้างรางวัลก็หมดคืน เพราะไม่มีหลัก
ชิมสินธุฎฐีโกกลางใจเห็นเอง ไม่มีประตูตั้งตั้งนั่งบัลลังก์รู้เนเพราะตน
คนทหนาแน่นก็เลวไม่เบาบางแล้ว เมืองพอจะมีมาจากประตูใดแล้ว
และช่างอาลัยก็ไม่มีวันจะลดละเมาลงได้

คล้ายกับไฟไม่กล้าพ้นทั้งใส่เท่าใดก็ลุกไฟลงตะพึดตะพ้อ ผู้ทั้งใส่
หนีไม่ทันก็ต้องไหม้ยับเยินไปไม่ไว้หน้า แม่น้ำในสรรพไตรโลกา
จะเสมอต้นหาล่อมไม่มี สมท้อยกว่าเพราะเป็นเหตุให้ทุกข์ทางใจทวิคุณ
เว้นไว้แต่เห็นโทษแล้วบรรเทาหรือคายออกเสีย พระพุทธ
ศาลาเท่านั้นสอนให้เห็นโทษ พร้อมทั้งสอนให้เห็นคุณทีละเว้น
ได้แล้ว เรียกว่าเนนฝายผลนโรชกว่า เป็นไฉพจน์ของ
พระนพพาน์เรียกๆตามเป็นจริงของธรรม

คำสอนอื่นๆ ลัทธิอื่นๆ ประชันกัน แข่งกัน แต่วัตถุนิยม ด้าน
กิเลสจะมากกว่า แผ่นฟ้า แผ่นดินไม่ดำเนิน จะเรียกว่า กิเลสสร
หังค์จนามักได้ ปรารถตามความเม็นจริง ไม่ได้ดูหมิ่นดูแคลน
แต่ประการใดเลยดอก พระนิพพานอันดีมีกิเลสได้โดยแท้มี
แต่พระพทศคำสอนเท่านั้น เพราะหังค์จะดับไฟก็มีมากเหนือไฟ
วิชาดับไฟก็แบบคาบถัดวัน อสังขมรรเทาโรค เมตตา
มรรเทาไฟโทสะและเบียดเบียน มุกตาบรเทาความรัง
เมื่อเราทำดีได้ดีก็มีการส่งเสริมพลอยอันดีอันไม่ทนา แต่
กิเลสทั้งหลายจะขาดสิ้นไม่ได้ด้วยพระมีปัญญาอันแจ่มกฬารอม
คอมด้วยเหตุผลพร้อมมูลมรุมรณ เพื่อ समाชิ ล้วนๆ นั้นไม่
สามารถดับได้สนิท พอดจอนออกจาก समाชิ แล้ว กิเลสก็
รมอดดับ เป็นเพียงกดไว้ชั่วไว้

ผู้ทรงพระปัญญามาก พอกำหนดภาวนากรรมฐานมก
ใดมกหนึ่ง ชณะปัญญาสัมปยุตฺรพร้อมกัน ในขณะเดียว
พลันทันเวลา เช่น เห็นลมกำลังหายใจเข้าก็ เห็นกับต้นลม
กลางลมกำลังลมในขณะเดียวกัน เห็นด้วยรู้ด้วย
ชัดด้วยไม่สงสัยในขณะนั้นด้วย เห็นไตรลักษณ์กลมกลืน
กัน ในขณะเดียวคล้ายเชือกสามเกลียว ไม่มีผู้คิดว่าอยู่คน
ละขณะเลย เพราะสติ สัมปชัญญะ และปัญญา แจ่มแจ้งคล้าย
กับนาลทหารหรือทหารหาญ นั้นก็ต้อบพร้อมกันเพียว
ไม่มีการเชื่อช้าหลัง ทั้งนี้เพราะความชำนาญไม่เก้อเขิน

นักภาวนาเพื่อพ้นทุกข์ข้ามทะเลหลวงข้ามทะเลสงสี่ลก็ต้อง
อย่างนั้น มีนั้นแล้วก็จะไม่ทันอภัยเลย แม่ทัพอภัย
ก็เลยหนี แม่ทัพกองพลรองมันก็คือ อภัยตัวหลวงๆนี่เอง
มันเป็นของดล่องแดลว่องไวมากแท้งๆหนาพระมหาสติ
พระมหาสัมมชัญญะ พระมหาโมคคัลลานะ ท่านนี้จึง จะชนะมันได้
ไปๆหลงๆลืมๆ สู้มันไม่ได้หรอก ฯ

๑๓ ผู้ใดย่อแฉ่งออกเนิ่นสองเนิ่นโลกก็วิสัยหนึ่ง เป็น
โลกตตะระวิสัยหนึ่งดังนี้เป็นต้น ส่วนผู้ในโลกตตะระ
แฉ่งเนิ่นหกคือ ผู้รของพระโลธดา ผู้รของพระสีกะทา ผู้
รของพระอนาคา ผู้รของพระอรหันตสีวาก ผู้รของพระ
นัจเจกพทชเจา ผู้รของพระสัมมาสัมพทชเจาทังหลาย
ส่วนภูมิรของสวักกาที่เป็นโลกตตะระก็หมาลเข้าในภูมิ
รของสีวากรวมกันแล้ว ฯ

๑๔ ผู้รทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วนี้ มีขงหย่อนต่อกันตามฐานะ
รของธรรมะ จะเอาผู้รไปตีเสมอกันหมดก็เรียกได้ว่า
ยังไม่แตกนิานให้ผู้ร เพราะไม่มีสิ่งไม่มีตำบะราสะยก
ทานเกลมทาน ฯ

มโนวิตร

๑ ชาวโลกทุกถ้วนหน้าทั่วทั้งไตรโลกา ชรรรมมาเมื่ออยู่
รองพระพุทธรูปคำสอน ดำรงทรงไว้ที่มหาคือใจ มีอยู่ตามใด
เป็นมรรทุกเดิมมูลเดิม ไม่มีท่านผู้ใดมาเพิ่มและตัดออกได้ ใจ
ดวงเดิมอันปราศจากกิเลส พระบรมศาสดาทรงเทศน์ว่าอันนี้
แหละเป็นมหาทรัพย์สิ้น คือสมาธิปัญญาที่รวบรวมลงมาที่ใจ
อันสะอาด บรรดาหนักบราชสุย้อมไม่ประมาทชรรรมะ พอใจปฏิบัต
ชรรรมะละในสิ่งที่ควรละ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น เห็นชอบรู้ชอบปฏิ
บัตชอบในสิ่งที่ควรรู้ชอบในสิ่งที่ควรปฏิบัตชอบ จะหลุดพ้นชอบ
ได้ไปเป็นขั้นๆ จนถึงที่สุดทุกข

เรื่องวัดของมณเฑียรว่าหนักเบาดีชั่วสูงต่ำลุ่มดอนขนาดไหน
แห่งความประพฤติชอบหรือไม่ชอบก็ดี ก็ต้องเอาชรรรมวินัยของ
พระพุทธรูปคำสอน เท่านั้นเป็นเครื่องพิสูจน์วัด “และก็วัดไม่ยาก
ด้วยแหม่มเด็กรู้ได้” เรื่องชาติชั้นวรรณะรอลจนเพศวัย
ไม่เน้นปัญหาไม่สำคัญด้วย “สำคัญอยู่แต่การปฏิบัตชรรรมเท่าที่
ควรเท่านั้น” ข้อนี้คงเป็นความเห็นชอบรู้ชอบปฏิบัตชอบ ของ
มองบราชสุยโดยแท้ การวัดท่านผู้อื่นเป็นรองภายนอกก็จริง
แต่ก็ไม่พ้นพิจารณาจัดอยู่นั้นเอง เพราะมันเป็นของวัดไม่
ยากเหมือนวัดที่ดันทีสวนที่ไร่นาเป็นต้น วัดที่ดันทีสวน
ที่ไร่นาต้องได้ดูแลใครคนหน้า รวาก หาม และหลุมอะไรต่อ

อะไรจึงน่าละ สาระศักดิ์ว่าได้

มโนวัตรของพระพทชดำสนหา มีท้าววัตร มีศีลวัตร
ภาวท้าววัตรจัดเดินมาคืนกลางออกจากโลก โลกภายในรอม
ลงในใจของเจ้าตัวที่มีกิเลสเหลืออยู่ยังไม่ห้ามไม่ได้ด้วย
สัมมาฉิมติโดยสิ้นเชิงได้ โลกภายนอกออกจากเจ้าตัว
ออกไป และก็ไม่ควรถือว่าเป็นโลกสำคัญเพราะเป็นคนละ
เรื่องละโลก ตนเป็นที่พึ่งของตน ใจเป็นที่พึ่งของใจ ชรรณ
เป็นที่พึ่งของชรรณ เป็นคำสอนด้วยโอปนยโก อันพึงทำให้
เกิดใหม่โดยเนพาะ จึงเป็นอะหังสุวิโตใหม่ จึงตรงกับคำ
ว่าตนชอบสุข แล้วก็จะพบสุขด้วยไม่เหลือวิสัย “แต่สุขใน
โลกย่อมไม่มี” สุขในโลกุตตะระเป็นลำดับไปจนถึงอรหัต
สุขจึงจะเอื้อมได้

ชาวโลกชอบเรียกกันจนเป็นพหูลา กรรณๆ เคยขึ้นว่า “กามสุข”
แต่ก็ไม่พ้นเป็นสุขแบบยาพิษเค็ลือบ น้ำตาล น้ำผึ้ง น้ำอ้อ
“เพราะสุขอ้อมามิส” แมลงวันตืดไหน้ำผึ้งตาลดา ผู้เขียน
ต้องการเขียนว่า กามทุกข์เราดีๆนี่เอง “เพราะสิ่งใดไม่
เทียบสิ่งไหนก็คือทุกข์ล้วนๆ” จึงจะไม่เป็นการชวนให้ผู้มี
ปัญญาอันพลอยหลงขึ้นหขึ้นปาก จะเกาะออกต่างเหมือนตั้ง
ราเต่าที่กำลังหดตัวอยู่ในกระดองของมัน ทะเลหลงขึ้นที่
หนึ่งก็คือกามมะทุกข์ ถ้าข้ามทะเลกามมะทุกข์ได้ด้วยพระ
ปัญญาอันชอบแล้วก็ได้ ก็ข้ามทะเลหลงโลกเสียทุกข์ไปพร้อมกัน

ในตัวไม่มีอินโดก่อนไม่มีอินโดหลังเลย ต่อแต่นั้นทะเลหลวงยัง
มีน้ำอยู่เพียงเล็กน้อย หอนกรนสักสี่ห้าต้นจึงท่วมก็ได้ แต่
ท่านผู้ทรงปัญญาพากันท่วมเตล็ดที่เดียว ไม่ต้องจำเนียรจะ
หอนกรนเลย (หมายความว่าไม่ต้องดับสนิทเวลาสิ้นใ
ชั้นหนึ่งเลยก็ได้ทีเดียว)

คำพิงเพลรอบชาวโลกมาจำพวกกล่าวคำสัสมะระมากว่า
ไม่ต้องการพระนิพพานดอกเพราะมันไม่สนุกจ่างนี้ ผู้เขียน
ตอมลมตอมแล้งว่า ไก่อ้แจ้ด้อยเห็หากินไม่พมพลอยก็ตาม
ก็มันปนอันน่า สู้ทักเมลักท้าวสารเราเมล็ดเดียวก็ได้ว่า
แล้ก็ด้อยเห็หากินไม่ในแม่แลบอัน ๆ ไม่สนใจเลย ๆ เป็น
ธรรมดาให้ส่วนน้อยเอง รอกทีด้อย่อมมีประโยชน์แก่ผู้รู้จัก
คุณค่า ถ้าไม่แล้ก็เปล่านั้นทั้งนั้น คนตามดอย่อม
ไม่ยินดีจะสิ้นเริ่ม คนหาห้อย่อมไม่ยินดีจะวิ่ง คนไข้อย่อม
ไม่รู้จักยินดีคนฉลาด คนนำพหนาสาโหด้อย่อมไม่ยินดี
ต่อผู้สร้างกุศลผลบุญสุจริตรธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นมาแต่ดึก
ดำบรรพ์

นั่นกรรมและผลของกรรม จึงเห็นศาล ๒๓ ธรรมจำแหก
สัตว์ให้ดเควต่าง ๆ กันตามเหตุผลของเจ้าตัว แต่ละรายที่สร้าง
ขึ้นไม่ลำเอียง จะตามเร็วหรือช้าก็มีสิทธิ์อยู่กักรรม
และผลของกรรมราวตัวแล้ ไม่มีสิ่งอันจะไปคัดค้านและ
แย่งหน้าทำงนแทนได้ ไม่เหมือนรอบหลาม ๆ ภาปนอก

รอบหลวมๆ ภายนอกที่มีวิญญาเนตรองสิ่ง แต่ก็อยู่ใต้อำนาจ
กรรมและผลของกรรมอีกละ (เว้นพระอรหันต์ผลเสียเท่านั้น)
กรรมและผลของกรรมเป็นเมื่อนำเห็ญำนำหาญรอบชาวโลกมะระจำ
โลก ไม่ว่าจะกรรมดีกรรมชั่ว น้อยและมากจะว่าโลกที่พอ ใจ
ที่พอ ชรรมที่พอก็ได้ไม่ผิด ทางดีก็เป็นที่พอไม่ทางดี ทางชั่ว
ก็พอไปทางชั่วโดยนัย

สร้างเหตุขึ้นแล้ว ผลไม่ประสงคก็ได้รับทางดีก็โดยนัย
ทางชั่วก็โดยนัย ๆ ส่วนผลลัพท์น้อยและมากขึ้นอยู่กับเหตุ
ที่สร้างขึ้นคือเอาใจ นานก็ใจ เพราะ เป็นหัวหน้าพาทำดีพาทำชั่ว
ตา หู จมูก ลิ้น กายไม่ได้เป็นหัวหน้าพาทำ ใจในที่นี้หมายถึง
ถึงใจที่ยังมีกิเลสอยู่ “เว้นใจพระอรหันต์เสีย” เพราะใจ
พระอรหันต์เป็น อโหสิเหตุ อโหสิผลแล้ว “เพราะไม่มีอุป
ทานในเหตุๆ ผลๆ วนๆ เว้นๆ” พระอรหันต์เจ้าอนาคตามี
ยังอาดรีบล้างเหตุๆ ผลๆ อยู่ มีอุปทานอันละเอีล็ดสิ่ง
สกัตลอยู่ ๆ

๑๕ กรรมฐานทั้งหลายก็ติดสมาธิก็ดี ฉานก็ดี สมนัตถิไดๆ
ก็ดี อยู่ใต้อันจิรังอันละเอีล็ดทั้งนั้นแหละ เพราะอ่า -
หมดกำลังก็ถอนออกมา จะอยู่อย่างนั้นคงที่อ้อมนั้น
ไม่ไม่ได้เลย ๆ

กบเผ้าดอกบัว

๑ ชาวโลกทุกถ้วนหน้าก็เคารพ พวกเราเอาไว้ได้เมื่อกบ
เผ้าดอกบัว และเอาไว้ได้เมื่อกบเลื้อยนาบไลย นายของพวก
เราคือพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นคำ
สอนที่ทรงพระเหตุผล สมถันสมกลาง สม่ลอบมริมรณดี
พอแล้วพร้อมทั้ง มรรคาสและมรรพชิต สอนจิตสอนใจของพวก
เราให้ละเอียดสิ่งสิ่งตรงไม่ให้ ชนะความเมาความหลงรอบเจ้าตัว
สอนไม่ให้เราร่างตัวโดยฝ่ายเดียว สอนให้แลเหลียวดูใจทำน
ผู้อื่นและให้เอาตนเป็นพยานก่อน ยกอาการเรื่องเกี่ยวกับ
ชีวิต เรารักชีวิตเรารองกว่าใครๆ ทั้งสิ้น มีผู้มาเยือนตีบโอบ
ทำร้ายล้างผลาญเราก็ไม่พอใจเลยแม้แต่ขณะจิตเดียว สัตว์
อื่นทำนผู้อื่นแล้วเราก็ดูว่าชีวิตของเราเป็นรองหลง และ
มีค่า

เหตุนี้การละเมียดมาหาตีมาต ทำชีวิตสัตว์ให้ถึงปวด
เจ็บตายจึงไม่ควรทำเลยหาตัว เมื่อเห็นข้อนี้เป็นพยานเด่น
ชัดแล้วข้ออื่นๆ ในด้านที่ว่าดีลทั้งทำข้ออื่นเป็นพรหมจรรย์
เบื้องต้นของพระพุทธศาสนา อันเมื่เราแก้รอบพระพุทธ
ศาสนาจะมั่นคงถาวรอยู่ที่พระนครหลวงจึงมีเหตุผลเป็นอัน
เดียวกัน เป็นการเข้าใจกันได้ง่ายๆ ไม่ลึกลับเลยๆ เราไม่พอ
ใจส่วนใดทำนผู้อื่นก็ไม่พอใจส่วนนั้นๆ การพูดโกหกปกคลุม

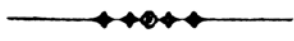
ก็ไม่พอใจทั้งสองฝ่าย เสียประโยชน์ทั้งผู้พูดและผู้ฟังเสียเวลา
ตลอดถึงนั้นผู้รอบอันตราลนั้นหาญ การเมการไม่ก็โดยนัย เถ
ลวงมระเวทเหาในลกเมลลวหรือหลานเหลน เหาก็เกิดไมโท
ไม่ชอบ " เหาที่เหมือนกัน " สราเลาเตไม่กินมันก็เมาอยู่แล้ว
คือเมาที่เลลไม่สร่าบคคหาสร่าบทั้งล ถ้าลอบระเมดมากหนัก
เข้าหนักเข้า (ก็ตกลงมา รวมอยู่ร้อต้นอีก ละลกมัย)

ถ้าชาวโลกพร้อมกันมีศีลห้าบริบูรณ์แล้ว ไม่ต้องมีตำรวจ
ทหารและเวรลามให้ลำบาก กฎหมายของประเทศไทยที่ตลอด
กฎหมายโลกก็ไม่ต้องตั้งขึ้นมากหลายมาตราให้ท้อบจำมาก
เสียเวลาหนอนหลิมไปก็ไม่สะดวกเพราะไม่มีเวรอยู่รอบด้าน
จิตใจชาวโลกก็เมิกบานหรรษาหน้าตาอ่อนใสผิวพรรณฉรรณะ
สุดม่ง หน้าก็ไม่หวดวก็ไม่ระมวด เมินมนษลและเทวดา
เต็มภูมิ เสียขระเมดตุมๆตามๆก็ไม่มี มีแต่เสียงสัวสดี
คุณผู้คุณเา คุณตาคุณยาย คุณพ่อคุณแม่ คุณลุงคุณน้า
คุณน้าคุณอา คุณพี่คุณน้อง คุณลูกคุณหลานคุณเหลน คุณ
มิตรคุณสหาย คุณครูมาคุณอาจารย์คุณครู คุณพระ คุณพระ
มหากษัตริย์ คุณวีรชกรรมนุษย คุณพระพุทชคุณพระธรรมคุณ
พระสงฆ์ (ไม่มีเสียงเมร้งวและเม็ด) มีแต่เสียงสमानมิตร
สमानนั้ที่อารมณอาหารรอบใจก็เมิกบานหรรษา ไฟโทสิก็
มรรเทหรือระบับ การตอลโงด้วยสาตราอาวชตามตารอก
ห้อลซาอดอลตงดอนร้ว สอนร่นาในบ้านในเมืองในกรบ และ

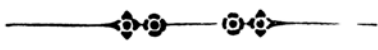
ตามถนนหนทางๆ ก็จะไม่มี จะสมมุติว่า เป็นโลกมนุษย์
เต็มภูมิ ส่วนสัตว์โลกแล้วก็จะเบาอีก เหวก้วยนานาเอนก
ก็ล้นล้นอลงมาก จะไม่มีเสียเลยก็ได้ หนทางใจไปพระ
นิพพานก็โล่งโถงตรงไป สิ้นลมปราณอันใดก็จะทรงวิญญาน
ไปได้เพราะไม่ได้หอบเวรภัยไปด้วย ไปแหมเบาๆ แหมเย็นๆ
ไม่เห็นใจ ประตู่ใจไปนรกและเปรตปิดแล้วไม่ได้สร้างขึ้นไว้
ก็มืดตึ่มเป็นสองไม่มนุษย์ก็สวรรค์เท่านั้นเองละ

เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็เป็นผู้รูปสวยตระกูลสูง
อายุยืนทั้งมีทรัพย์ภายนอกและภายใน และไม่มีใครมาทำอัน
ตรายต่อทรัพย์ใดสิ่งหนึ่ง ไม่มีใครมาล้วงประเวณีและไม่มีใคร
มาโกหกปกคลุมต้มตุ๋น ไม่ได้เป็นคนน้ำใจเสียจริตผิดมนุษย์
เพราะไม่ได้ล่วงละเมิดศีลห้า เพราะศีลเป็นทรัพย์ถาวรมาก ผู้
ไม่เชื่อศีลไม่เชื่อธรรม ก็คือผู้ไม่เชื่อตนในสิ่งที่ควรเชื่อเห็นเอง
กรรมและผลของกรรมฝ่ายดำนำสนองจองอยู่ในอุ้งรอกุมมิต
ต่อ เป็นรองเหลืออวิสัยที่พระอาจารย์จะเทศน์เอาได้ ก็ต้อง
ปล้อลไว้ใช้อุเบกขา แต่กัซกจะเป็นอุเมกรวางรองนักปราชญ์
ทางพระพุทธศาสนาบ้าง แต่ผู้ใจสูงธรรมสูงมัจฉาหลักได้ไม่เป็นไร
มีหนักที่หัวใจให้สูงกว่าผู้ยังอันทรย์อ่อนอยู่ให้อภัย ว่าไปก็ได้
การให้อภัย ในใจและออกเสียงก็ดีมันก็เป็นธรรมะ อันไม่
ไม่หมกเวรภัยไว้ในโลกอยู่แล้ว และก็เป็นพระธรรมด้าสอน
รองพระพุทธเจ้าทั้งหลายอีกด้วย

ผู้เขียนลงเอยเห็นชัดไม่เข้าข้างพระธรรมแท้ว่า ถ้า
ชาวโลกทุกถ้วนหน้าตั้งพระพุทธรูปเจ้าพระธรรมะเจ้าพระสงฆ์
เจ้าเมื่อก่อนที่ ระลึกที่ปฏิบัตินั้นช้ำสุกสกาดจอบาดไม่เอาลัทธิ
อันมาปนเบ้สรับเบ้สุกหา พร้อมทั้งทรงศีลห้ามริษยาแล้ว โลก
มนุษย์ทั้งโลกจะเห็นโลกุตตาระะโลกสงบเย็นปราศจากสรรพ
เวรสรรพภัยให้เห็นประจักษ์แก่ตานอกและตาดิน จะพากัน
ผินหน้าจิตใจพร้อมทั้งเจตนามุ่งหน้า สูงส่งตรงไม่สู้ธรรม
อันไม่ตายคือพระนิพพาน ได้มีได้มีพระอาจารย์ภายนอก
มาชักจูงเลล เพราะอำนาจพระอาจารย์อันทรงอยู่มีอยู่ที่
รอบรั้วสนันดาน ที่เรียกว่าสังฆปฏิไภและบัตติตั้ง จะเป็น
พลังธรรมะทิพย์ ๑จิตทิพย์ ๒สติทิพย์ ๓ปัญญาทิพย์ เกิดใหม่
ต้องสืบสืบสัจจะดี กันไปในธรรมไม่ตายแลฯ

๑๖ วิมีสนอนอันเกี่ยวกันมีสุญญากาศเกิดดับเป็น นั้นมรรคา
ทำอยู่ได้ดีมีรสได้ผ่านมาแล้วในส่วนนี้ จึงไม่กลัว
ลอมต้ออยู่ก็โตๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นอุปาทานและอวิชชา
ตัดหากกรรมเหตุเกิดที่ชอนละเอียดพร้อมทั้งมี วิสุ
ญาณปฏิสนธิ และวิสุญาณปฏิภพออยู่ในตัวสัมมยต
กันอยู่แบบละเอียดละเอียดออกมาจนนี้ สติปัญญาไม่แก่กล้า
ก็จักจะทำให้หลงต้ออยู่แนมกั้นในตัว ๆ

เอกนิมิต

๑ การเลื่อมใสพระพุทธศาสนา เป็นจิตใจที่ไม่อาภัพ เป็นโศกดีดวงดีรอบท้นสิ้นแล้ว เป็นใจที่พบ เป็นมนุษย์ สมบัติ เป็นสวรรค์สมบัติ เป็นนิพพานสมบัติ อยู่ในตัวแล้ว เป็นผู้เห็นชอบอีกด้วยเป็นผู้มีกุศลตามใจระกอบด้วยทนต์สุทธาตามีสุทธาใจมีสุทธา ไม่เสียด่างที่เกิดมาเป็นมนุษย์ให้เสียชาติเลื่อมใสศาสนาใดๆ ฉะนั้นขณะจิตใจ ก็ไม่เท่าเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ขณะจิตเดียวขณะใจเดียวเลย ที่มารองธรรมะในพระสูตรหลายแห่ง คือสูตรรองใจสูตรรองกายสูตรรองวาจา มีในสูตรเป็นหลายหน ประมัตถ์ก็มีแต่ทั้งกายวาจาใจมีใจเป็นหลายหนอีก พระวินัยปิฎกก็มีใจเป็นหลายหนอีกกายวาจาเป็นพอ

ว่าเป็นตีกะนิมิตมาแล้วเป็นสามบท นิมิตก็แปลว่า มทรองธรรม ว่า เป็นหมวดสามๆ แปลหมั่นสัมพันธ์พระธรรมขั้นธ ก็ต้องอ่อนลงมา เอกนิมิตในมีจุนั้นธรรม นักปฏิบัติภาวนา ในพระพุทธศาสนา จะอ่อนหรือไม่อ่อนก็ไม่สงสัยอยู่จักรสชาติความหมายของธรรมวินัยได้แจ่มแจ้งแทบตลอดได้ แม้ธรรมภายในภายนอกใกล้ไกลหยาบละเอียดมระเศิตสุสมอดิตอนาคต มีจุนั้นรู้เท่ารู้กันรู้กันรู้ใจได้ทั้งนั้น (เพราะรู้ใจรู้ธรรมปฏิบัติ ใจปฏิบัติธรรมในปัจจุบันชัดในขั้นใดๆแล้ว) ใจขั้นนั้นๆธรรมขั้นนั้นๆในอดีตในอนาคตก็ไม่ต้องสงสัย “ถ้าสงสัยอยู่ก็

ก็เรียกว่าไม่มีภูมิทัศย์ชอบไม่เห็นชอบไม่รู้ชอบในจิตปัจจุบันใน
ธรรมปัจจุบันในชั้นนี้” (ธรรมตอนนี้เป็นธรรมชั้นสูงผู้
ไม่มีภูมิทัศย์จริงแล้วยากจะเข้าใจได้)

บางมตีกล่าวว่าถ้าภาวนาดีกต้องเห็นไปเห็นสวรรค์โลกเทว
โลกพรหมโลกซี และไม่เห็น นรกซีสินะ ผู้เขียนขอตอบว่าจริง
อยู่บ้าง แต่ทว่าเมื่อบางท่านเมื่อนิสสัยสร้างบารมี สุรวินัสโลกพอ
จิตถึงอุปจารสมาธิ เห็นนิมิตภายนอกบ้างแล้วก็ไม่อาลัยในนิมิต
สตีปัสสูสาอีกขัดฟันพิจารณาอนิจจังทุกขังอนัตตาพร้อมกันไป
ในขณะเดียวเลยอย่างนี้ก็ไม่ใช้ว่าผู้เห็นไม่เห็นไม่รู้ ผู้เห็นแหละเห็น
ชัดวิชุดจนไม่ติดอยู่ เพราะไม่ติดอยู่ในรูปจิตเพราะไตรลักษณ์เป็น
อัสการตัดสินด้วยอำนาจวิปัสสนาปัญญาแก้กลัวของผู้เห็น เพราะ
นิสสัยสุรวินัสโลกเจริญสมณะส่วนเดียว เจริญวิปัสสนาสามสัคนเป็น
แม่เหล็กดึงดูดรัมนิมิตภายนอกเพียงนอกไม่อาลัยเลยหา

จำพวกที่ติดอยู่ในนิมิตนรก สวรรค์เป็นจำพวกที่ทรงนิสสัย
พระโมคคัลลาน์ติดอภิญญาใดๆในโลก ล้วนอยู่ที่อำนาจอนิจจัง-
ตลอดทั้งไตรลักษณ์แล้ว ผู้ทรงปัญญาหากไม่พอใจจะแถมกิน
อยู่เกลือบเด่นั้น แล้วผู้เขียนจะเรียบอธิบายว่า นรกทางปรมาตม
ก็คือ เมื่อระจิตเนนคามวิตกตริตระองสังเสริมคามมารมคักัด
พลามากกักัดเบียดเบียดหนักดี นั้นแหละคือรุมใจนรกรสชาติ
ของนรก “จริงมีลละ” สวรรค์นั้นตมก้นข้ามกโลกทั้งม่วงสังการ
ทั้งม่วงนั้นเองคือนรก สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกขสิ่งนั้นก็เป็นนรก

ถ้ามีผู้ไม่ยึดถือเอาเงินเงินจิวรอกก็ยังมีนรกหลายรุมหลายชั้น
ตามผู้ยึดถือและยึดมากไม่เสมอกันหมด เข้าใจกันง่าย ๆ จะ
ปฏิบัติ สวดภาวนา ผู้เจตนาพันทกขได้อดเว้นในปัจจุบันจิตปัจจุบัน
ธรรม ล้อมไม่ภาวนาอดอั้งเจอนรกและสวรรค์มาให้ผู้นอนใจ
เดินทางได้ แต่ก็ถูกกัมภีโรสผู้ชอบสวรรค์ที่เกี่ยวเกิด ๆ ตาย ๆ
ถ้าผู้มีปัญญาหลายก็กลายเป็นเดรัจฉาน เพราะสวรรค์มีอุป
สวรรค์เกิด ๆ ตาย ๆ กลายเป็นยาวิเศษของผู้ชอบหน้า

การภาวนาเมื่อยังไม่หลุดพ้นโดยสิ้นเชิงแล้ว เมื่อท่าน
ผู้ใดไปติดอยู่ในรูปและ อารมณ์ก็ไปแอมกีนอยู่เพียงแต่ที่ตนไป
ติดอยู่นั้น ไม่ต้องการแอมกีนก็ตามแต่มันหมดกำลังไม่ไหว
ก็จำใจแอมพระนิพพานไม่ได้แอมกีนอยู่กับสุรทุกข อเนกข
อดิตอนาคตปัจจุบันผู้รู้หรือผู้ไม่รู้สุญหรือไม่สุญอุตตะ หรือ
อนัตตาใญ่ทั้งสิ้น พวกที่ขุ่นขี้เกลียดกันตาดำตาแดงอยู่
เป็นปัญหาของเหตุผล ๆ เพราะยังไม่หลุดไม่พ้นโดยสิ้นเชิงทั้ง
นั้น เพราะหวังเอาแพ้อาชนะมวบ สรวงสังเวลกีเลสอยู่ และ
ก็รอภัยด้อย จากบรรดาชาวพุทธทุกถ้วนหน้า เวลาผู้เข็ญ
เป็นน้ำลมหกม่วอให้เป็นน้ำไปตามกรรมของสัตว์ไปชะ เมื่อ
ถึงอันไม่ตายคือธรรมแก่หรือหันต์แท้แล้ว รสชาติของน้ำ ๆ
บอ ๆ คบตั้งอยู่รวมพระนครหลวงใจไม่ได้

ใจใดไม่มีผู้มายึดถือเอาใจเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเรา
เป็นสัตว์เป็นบุคคล ใจนั้นธรรมนั้น จะข้ามแม่น้ำวันพ้นจาก

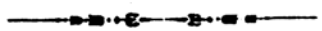

เหตุจากผลไปไม่มีรอลหมายไว้ในภาพใดๆทั้งสิ้น ใจนั้นธรรม
 นั้นเป็นใจว่างแท้ ธรรมนั้นเป็นธรรมว่างแท้ ไม่เป็นหนักที่
 ของจำพอกเหตุๆผลๆต้นๆเถาๆ จะเอามาเป็นสนามสังคมาได้
 ธรรมส่วนนี้ เป็นร่องเหลี่ยมวิสัยของบุุชชคนหนาจะถ้าลภาพตัด
 ได้ในรอลรองหนักที่บินอยู่ในอากาศ บรรดาทำนผู้แก่เรียนแก่
 เพียรแก่ปฏิบัติจึงจะสามารถรู้ชัดตัดข้ามทะเลหลวงตรงไปได้ให้ถึงฝั่ง
 ได้ไม่จมตายเป็น จะละเอียดสักเพียงใดก็หนีไม่จากบรรดาทำนผู้
 พยายามไม่ได้ ทำนผู้ข้ามทะเลหลวงไปแล้วมากกว่าเมล็ดหินเมล็ด
 ทรายในท้องมหาสมุทร สัมมหาสมุทร หรือรอลใญ่มหาสมุทรก็ได้
 (แต่ก็ปักอสงไขยอสงไขยปักแล้ว) ๗

๑๗ นักภาวนาจักจะมาล่ำข้าวอยู่แบบนี้เป็นสื่อนมาก นีพพิท
 ฐานปรากฏชัดเสียก่อนแล้ว จึงจะถือเอาเป็นเกณฑ์
 เป็นประมาณได้ มีนั้นผู้ชอบเลี้ยงก็จะเลี้ยงเอา
 แม่นดื้อ ๆ

๑๘ เมื่อผลของเหตุมีอยู่ทรงอยู่ตรามืด มรรคก็ดี เหตุก็ดี
 พิชก็ดี กรรมก็ดี ก็มีอยู่ตรานั้น ทั้งนี้ผลของมรรคก็ดี
 ผลของเหตุก็ดี ผลของพิชก็ดี ผลของกรรมก็ดี ก็มี
 อยู่ทรงอยู่ตรานั้น ๆ

พระโศเดา-พระโศคิน

๑ พระภิกษุสามเณรดำเนินการก่อสร้าง ได้สละตำแหน่งจอม-
ด้ามเสียมมาจาก ขรรษาสแลวในงานหลาย ๆ ตั้งหน้าตั้งตาและ
ปฏิมาต์จัดเกล้าเคลือบให้พ้นไปจากเขตของต้นมหา เป็นหน้าที่ๆจะ
พิจารณาให้สัมพันธ์กับเพศ แต่ก็มักจะตกอยู่ในเขตของการก่อ
สร้าง ๆ มักจะอ้างกันว่าแผ่นดินต้นไม้นี้มันจะดับแคบเข้า
เพราะคนมากขึ้นเพิ่มทวี ยิ่งแม้ว่าจะตายเป็นก่ตามแต่คน
ก็แพร่หลายทวีขึ้นหนึ่งหล่มตาอยู่หน้าเด็วก็จจะจัดร้องไห้โหมคร
จึงจำเริญจำไปได้ก่อๆสร้าง ๆ มาบ ส่วนรับสร้างรับพัฒนาใจให้
เข้าตั้งธรรมแก่ของพุทธศาสนาอันเป็นของจำเริญรับด้วยอยู่
เป็นขั้นที่หนึ่ง จึงจะตรงคำสั่งสอนของพระพุทธรักษา

ส่วนด้านการซ่อมแซมนั้น เมื่อเห็นกฎวิหารรั่วหรือชำรุด-
พอกที่จจะบูรณะได้พระวินัยมอกว่า ถ้าจะอยู่ที่นั่นต่อไปก็ดี หรือ
จะย้ายจากไปก็ดี ขอให้ซ่อมแซมบูรณะไว้อย่าได้ประมาทเลิน
เลื่อ การซ่อมแซมก็คงต้องอาศัยวัสดุอันเป็นมือขวาอยู่
นั่นเอง ต้องอาศัยกันไปจนตรานใจอีก ถ้าแยกกันเสียแล้ว
พระพุทธรักษาเป็นไปไม่ได้ยาก เพราะเป็นหน้าที่ของพุทธ
บริษัทที่อยู่แล้ว การก่อๆสร้าง ๆ ก็โดยนัยเดียวกัน ถ้าก่อ
สร้างเกินราลรับที่ได้อมาโดยทางที่ซ่อมของสังคมนี้ ๆ เกิน
เขตแดนจนกันทั้งได้แผ่ๆเรื่อย ๆ ไร ๆ รวมกวนครมาอาจารย์

และญาติโยมต่างก็ดีใจในทางตรงและทางอ้อมแล้วก็น่าเนื่อมาก
เรียกว่าเกินฐานะนั้ดรงค์ดีและชาติกำเนิดของตน กลายเป็น
กระเสือกกระสนกลายเป็นดิ้นรนมากใหญ่โตสูง ผู้ใจสูงธรรม
สูงก็ไม่เล่นด้วยต้องเรียนวิชาไม่คม

พระภิกษุสามเณรฝ่ายปฏิบัติจะปฏิบัติ เร่งรัดได้สักว
ก็เมื่อยังวัยรุ่นหนุ่มจะสักจากหนุ่มหาตัวสืบล้างมาแห่งอายุ
ถ้าแก่กว่านั้นแล้วจะมีอุปสรรคหลายประการในด้านสุขภาพ
ก็ดี และในด้านรับแขกอีกก็จะเกลียดพาดมากทั้งทั้ง แยก
พระเณรและญาติโยมต่างก็ดีใจมาอีก เพราะเขาได้ทราบ
ว่าว่ว หลวงปู่หลวงตาองค์นี้เองนี่อยู่วัดนี้วัดนี้ เป็น
สายรองหลวงปู่หนึ่ง เป็นสายรองหลวงปู่หนึ่ง มีปฏิบัตินิ
มาพอเป็นพอไม่มาบ่เท่าที่ควร เราชวนกันไปเยี่ยมดูดูขนาด
ไหนกันแน่พอกันพอกันด้วยเราก็กินทานด้วยสิ ถ้าไม่เป็นที่
เราก็ดออบเพราะไม่มีด้าลงโทษได้ พวกเราหาพระเณรยาก
เท่าๆทุกวันนี้ เพราะมักจะพบแต่ร่องเป็นเกลียวต่างๆนาห
เอนกอนันต์ นี่หมายความว่าพวกญาติโยมที่ใจสูงธรรมสูง
แม้พระเณรผู้ใจสูงธรรมสูงก็อยากจะชมดูอีก ส่วนด้านพวกมา
อมาบมาหนึ่ง มันก็แสวงหาพระเก่าแก่เพราะเขาใจผิดว่าจะรวย
แต่ก็รวยจริงทางนี้หลาย บางท่านมาบ่จำพวกทั้ง ขรวาส
และสมณะ สำคัญว่าตนเป็นใจสูงธรรมสูงแต่สิ่งเสริมอมาบ
มูร ไม่ทางหนึ่งก็ทางหนึ่งให้เห็นประจักษ์อยู่ ผู้เขียนให้-

คะแนหน้า (พระโสเดาพระโสดันแก่ๆ ดันไม่ผิดป็นไม่ผิดใน
ทางมัจฉาที่ฐรี) อนาคตทุกประเภทเป็นทางทำลายทรัพย์ภายใน
ในทางนอกอยู่ตรงๆแล้ว จะบัญญัติว่ารำรอลไปทางใดแนม
ดื้อๆก็ตาม เน้นเหตุผลในทางที่เกี่ยวไม่ร้นไม่มีศาลออกชธรณ
เสียแล้ว ถ้าเกี่ยวและดัดค้ำได้ค้ำค้ำเอา เกี่ยวได้เกี่ยวเอาตาม
กิโลสิรองตน ชธรณก็ต้องอยู่ใต้อำนาจผู้เกี่ยว

ผู้ถูกชนคนหนามัญญ์ที่จะไร้มักจะเข้าข้างกิโลสิรองเจ้าตัว
เป็นส่วนมาก จะให้คะแนเสียกันตั้งล้านๆ คะแนเสียก็ตาม
ถ้าเป็นผู้ถูกชนคนหนาไปทั้งหมดแล้ว ก็มักจะเห็นแก่อามิสและ
พรรคพวก เพราะมีกิโลสิรอนั้นเป็นสรณังคัจฉามิ เน้นหา
หน้าร้อนเมืองใจห่อหุ้มเมืองใจอยู่จนเดบชั้นแต่ไรๆ จะเรียกว่า
พหุกรรมฆ่าลามเดบเน้นอกศลชั้นมาแล้วก็ได้ไม่ผิด จน
ติดเป็นนิสัยสลับเป็นปัจจุอยู่ ตรงกันดำฉานิสสละมะัจจะโย
บุเรชาตะปัจจะโย เพราะนิสัยสลับและบุเรชาตีแมลได้สองทางม
ความหมายได้สองทางเพราะเน้นดำกလာบ ถ้าไม่ในทางดี
ก็เรียกได้ว่านิสัยสลับไม่ทางดี ถ้าไม่ทางชั่วก็เรียกว่า นิสสัย
ไม่ทางชั่ว “บุเรชาตัก์เข่นกัน” และดำฉานิสสัย นิสสัยนี้
ถ้าอิงกันกิโลสิรอก์พลาตามเว้น

ถ้าเป็นนิสัยสลับฉฉไม่มิกิโลสิรอสิงแล้ว ก็เป็นนิสัยสลับสาวก
สาวกอรหันต์ไม่เสียเน้น อกุศลนิสัยสลับไม่เพราะนิสัยสลับไม่มี
พิน เช่นพระมีนไททะวารัชชะ เมล่งอกทานตะพืดตะพ้อมอบๆ

ว่า ท่านผู้ใดสงสัยมรรคผลนิพพานก็จงถามเถิดดังนี้เสมอๆ
๑ และพระอรหันต์บางองค์ก็ชอบเปล่งอุทานเสมอๆว่า อาสะ
ลี อาสะลี ดังนี้เสมอๆ แปลว่าเคยเป็นคนถ้อยมาแล้วเคยเป็น
คนถ้อยมาแล้ว มราก็มออกปากเสมอๆ ๑ พระบรมศาสดาทรง
กล่าวไว้ว่า (การละवासนาได้และนิสสัยได้เด็ดขาดนี้ จะได้
แต่จำพวกพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจำพวกเดียวเท่านั้น พระ
อรโผลสาวกจะไม่ได้ จะได้แต่กิเลสเท่านั้นเอง) ผู้ปฏิบัติพระ
พุทธศาสนาจึงไม่ควรมองเห็นหน้าเดียวในตอนนั้นและมาท่าน
กล่าวว่ามีผู้รู้ธรรมเห็นธรรมแท้แท้เขาต้องนั่ง ผู้พูดมากๆใน
ธรรมะนั้นเป็นผู้หาเสียงอลากดั่ง ไม่ใช่ผู้รู้ธรรมะดังนี้ๆ ทำพ
เจ้าเขาใจว่าข้อนี้ต้องนั่งอยู่กับนิสสัยดังกล่าวแล้วนั้น ๑ ถ้า
จะว่าผู้ไม่พูดเป็นผู้รู้ธรรมไม่ทั้งหมด คนไม่ก็ถึงอรหันต์ได้
โดยง่าย โดกระปือไม่จำเป็นมันก็ไม่ร้องมันก็ต้อถึงพระอนาคา
มีสื่อนิจจาหนีสสัยผู้ไม่ชอบพูดในโลกนี้ว่าเฉพาะพวกมนุษย์ก็ต้อ
มีหลายล้านคนก็ต้อเป็นพระอรโผลบุคคลไม่ทั้งนั้นละหว่าอนิจ
จาเอ๊ย มีกิเลสอย่างหลามอย่างกลางอย่างละเอียดก็ดี เป็น
หนักที่ของเจ้าตัวจะรู้ทั้งนั้น กำลังเพียรพยายามเว้นก็ดี หรือ
ไม่ก็ดี เว้นเด็ดขาดได้ในตอนๆก็ดีหรือมถคนก็ดี หรือ
เว้นเด็ดขาดไม่ได้ทั้งหมดไม่มถคนก็ดี เป็นหน้าที่ของเจ้าตัว
จะรู้ทั้งนั้น จึงพร้อมด้วยเหตุผลมีนั้นแล้วก็ไม่ตรงกับพระ
ธรรมในคำที่ว่าสันตฺถุฏฐิโกกลางบางใจเห็นเอง และไม่ตรง

กับคำว่ามีจิตตั้งทรงบัลลังก์อยู่ในพระที่นั่งในพระใจเห็นรู้แบบ
คาลภายในในพระใจเป็นบัลลังก์ซึ่งตวงได้โดยตนเอง ท่าน
ผู้พ้นผิดรู้ผิดที่เป็นมัจฉาวิมุติมีจนาญาณะกัฏฐิ เป็นหนักที่เจ้า
ตัวจะรู้เองทั้งนั้น

ท่านผู้ชุกองแนะนำให้ท่านผู้อื่นรู้ๆ เห็นๆ นั้น ไม่ใช่ท่าน
ผู้แนะนำจะรู้แทนเห็นแทนได้ องค์ท่านพระบรมศาสดาจึง
ทรงดัดดำเนนว่า ท่านเจ้าจะเมลิ้องความสงสัยให้ใครไม่ได้
เป็นเพียงชี้แจงแนะนำให้ท่านเห็น หรือหนักต้องนอนเองนอน
แทนไม่ได้ อันอื่นๆ นอกจากนี้ไม่จำเป็นก็เช่นกัน เพราะ
มันไม่เหมือนเรื่องานภายนอกๆ หลวมๆ เพราะบางรายทำแทน
กันได้ แต่จะให้ทำแทนไปจนถึงการรักษาศีลภาวนาไปจนเลย
เขตเลยแดนหน่ออ่อนเป็นไปไม่ได้ไร้เหตุไร้ผลมากไม่ต้องกล่าว
ไปเลย การอาศัยท่านผู้อื่นจนเลยเกิด ไม่ใช่คำสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีตอนาคตปัจจุบัน

พระอรหันต์ทุกๆ พระองค์ย่อมทรงตนเองได้มั่นคงทรงเดช
อย่างเต็มที่ เสด็จพตนเองคือกิเลส ก่อนสิ้นลมมรณทุกๆ
พระองค์ พระอนาคามทั้งห้าประเภทเสด็จพักกิเลสของตนจนไม่
เหลือเศษอยู่ในเขตสุททชาวาสทั้งนั้น พระอริยะเจ้าจำพวก
ใดๆ ก็เสด็จเผาไฟกิเลสให้ไหม้เป็นจุลไปด้วยพระปัญญาญาณก่อน
จึงทรงสิ้นลมมรณ และได้หวังคอยให้ท่านผู้อื่นทำบุญอุทิศ
ให้ภายหลัง ท่านผู้อื่นทำบุญอุทิศให้ภายหลังก็ทำตามพระ-

เพศและธรรมเหลื่อม และก็หวังเป็นบุญในส่วนนี้ตัดทั้งทานะมัช
บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญต่างหาก พร้อมทั้งทอดสะพาน
ไว้ให้นุชนรุ่นหลัง ให้สืบฐานะของพระพุทธรูปศาสนา ฯ

- ๑๕ บางท่านกล่าวว่าพระพุทธรูปศาสนาแล่มรรคผลนิพพานไป
แล้ว ก็เปรียบว่าต่อนหาพรรคชนให้ท่านอยู่นั้นมีความ
เห็นตาม ที่แก่แล้วตัวเองเล่าล้มออกไปจากมรรคผลนิพ
พานต่างหาก แต่ก็เป็นธรรมดาการเสื่อมส่อนิวชาใจเวลา
ก็ย่อมมีมรณารใจเวลามาเป็นพรรคพวกได้ พอผลอก
ผลแผลงอันหนักหน่วงและแต่ละพวก แต่ละพวกก็
มีมรณารทั้งนั้นขึ้นของใครของมัน แต่เราอยู่ชั้นใดก็
ต้องทวนดูตนเองให้รู้ตัวแล้วกัน จะไปเอาที่ฐิฐิของ
โลกมาอื่น ที่ฐิฐิมานะของเจ้าตัวให้แก่แล้วแล้วลำดับ
ตนว่าตนฉลาด ก็กลายเป็นผู้โง่ล้านๆ เท่า ๆ
- ๒๐ ชาวโลกเป็นส่วนมากไม่ค่อยจะมองดูตนเอง มักจะวาง
แผนลึกลับหรือขั้นก็เปรียบว่าต่อนหาพรรคชนให้เป็นผู้ให้เป็นที่
อรหันต์ก่อนตนเอง แต่ก็ไม่เด็ดร้อนในภายหลังนั้นเป็น
ไม่มีเลยที่เด็ด (ในรเอกถางพระพุทธรูปศาสนาแล้วไว้ -
แนมมรรจงว่า มีกษัตริย์แล้วจึงมีกษัตริย์จึงไม่เด็ดร้อนภายหลัง)

อัตตวาทพาทาน

๑) ท่านผู้มีทรัพย์ภายนอกมากมีสองจำพวก จำพวกหนึ่งเสวยผลบุญแต่ชาติก่อนแล้วไม่สร้างต่อ จำพวกหนึ่งนั้นสร้างต่ออย่างเต็มที่ จำพวกหลังนี้ก้าวเข้าสู่ทรัพย์ภายในไม่ในตัวเองนี้ทวักคุณบุญมาก และก็ควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างอันดีเป็นรองหาได้ยาก เป็นผู้เชื่อเหตุเชื่อผลเชื่อบุญเชื่อมาโดยแท้ มีหลักจิตหลักใจหลักกรรมอันราวสะอาดพร้อมทั้งศรัทธาอันประกอบด้วยพระมีปัญญา เป็นโลกุตตระ เมื่อดีรชทรัพย์เป็นหลักของใจจิตแล้ว ทรัพย์อันตุกัผลอยเกิดขึ้นเป็นกำลังหนุนส่งนอกทวักคุณบุญนี้ และการเลื่อมใสพระพุทธรเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้า พระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธรเจ้า ไม่เอาคำสาหาอันมานับแต่ลูกเด็ล้ามวมอมลอมจ้านัน อยู่ชั่วตราบใด ๆ จนใกล้ได้ถึงพระนิพพานก็ดี เป็นเจตนาอันตั้งหลังลิกถอนไม่ออก ไม่ใช่ศรัทธาภายนอกแบบโลกีย์วิสัยตรงไปนิพพานแน่แท้

ข้อหมาปรารภคนจนทรัพย์ภายนอกก็มีสองจำพวกอีก จำพวกหนึ่งยังหยังไม่รู้จว่าตนจนเพราะอะไร ไม่ใฝ่ใจในเรื่องของพระพุทธรคำสาหาอะไรเลย ผลร้นก็มีแต่ทกัรดูนทกัรจนดูนจนมม จนมมไม่ทุกประเภทตลอดทั้งด้านจิตใจด้วยตลอดทั้งผิวพรรณวรรณะรองร่างกายก็ไม่สั่งฆ่าเมบ เดรั

หมองไม่มีสีหรือกินหาร ในตัว เวลาดกแล้วและประหม่าต่อสิ่ง-
คมเก๋ๆ เงิ่นๆ อะไรต่ออะไรจีมาละ แต่ก็ไม่มีเรื่องรอกท่าน
ผู้อื่น ถ้าเราเอาแต่เรื่องท่านผู้อื่นมาวิจารณ์เป็นอาหารของใจ
เป็นวัตร เมื่อเรายังไม่พ้นจากกิเลสอาสวะโดยสิ้นเชิงแล้ว
ก็เห็นการเสียเวลาไปประโยชน์โดยไม่รู้ตัวอีกด้วย

มนุษย์เราเป็นส่วนมากการตีเตียนตนเองเป็นรองหา
ได้ยาก การตีเตียนท่านผู้อื่นเป็นรองสวาทปฏิบัติน้อย อากาศ
ก็ดัดเสียงพูดก็อาจทญมาก อัจจาระตนเหมือนสักเพียงใดทั้ง
หนึ่งเม่งได้ดมได้เสมอๆ อัจจาระท่านผู้อื่นเล็กก็ดว่าเหมือน
มากกว่ารองเราไปมากแท้ๆ การปรารภเข้าข้างตัวเป็นอัตรา
วิบัติโดย เอาชুমเทียนดอกไม้บูชาอัตราทุกบาทนนานแสนนาน
จึงจะสมาทานถอนได้ แต่ก็มักจะตายดากันเป็นส่วนมากเพราะ
เคยตัวมานานจนเป็นกรรมขึ้นพหุกรรม กรรมเคยมีรูปตีแอม
กินมาจนขึ้นแล้วแก่ยาก กรรมที่เคยทำมาจนเคยขึ้น เม่งออก
ได้เป็นสองทางคือทางบุญหนึ่งทางบาปหนึ่ง ทางบุญหมายเอาพระ
อนาคามีเป็นอย่างสูงๆ ทางบาปหมายเอาปราชัยกสิอนันตวิปล
กรรมทำเพิ่มเข้าอีกคืออ้ออ้อดำสดาอันนอกทุกชะฉจากุจีรานานา
เรียกว่าอกุจีรานโทษอย่างหนักหนก (ในรถานะสูตร) อันเป็น
สูตรที่กล่าวถึง สุนปฏิบัตินในพระโสดาบันนี้ ก็เรียกว่าอนันต
วิปลกรรมหก แต่มนุษย์ชาวพุทธชดำสนา เป็นส่วนมากเคยได้
ตั้งชามาเคยได้ขึ้นขึ้นหมามากก็มีแต่เพียงอนันตวิปลกรรมหก

เท่านั้น แต่ความจริงแล้วมีอนันตวิภวกรรมหกเพิ่มเข้าอีก
ผู้เขียนเล่าให้เห็นสมมากรจากฟ้าลตามส, อทกตามส ทั้งสองครั้ง
พทชกาล เจริญสมณะจนถึงสมานัตใจดีแล้ว แม้พระโสดาบัน
ก็ไม่ได้เลย เพราะเหตุใดหนอแลผู้เขียนปฏิมาตีเพื่อรมปฏิมาตี
รู้ได้ชัดว่า เพราะเหตุว่าตามสทั้งสองนั้น ไม่ได้ยอมตัวถึง
ไตรสรณคมน์ เพราะไตรสรณคณแห่งไม่ปรากฏขึ้นแก่โลกใน-
กาละนั้นสมัยนั้น แต่พอพระบรมศาสดาตรัสรู้ใหม่ๆ ตั้งพระ
เหตุที่จะทรงพระมหากรรณาจะเสด็จไปโปรด ท่านเหล่านั้น
ก็มรณะกาลไปเสียแล้วล่วงได้สมัยดาห์

ถ้าไม่ยกมาปรารภบ้างเหตุผลก็ไม่พอ นักปริยัติหาเหลี่ยม
จะรัดคอเพราะมีพระตจะแข่งได้ การแข่งจะห้ามกันไม่ได้ถ้า
เหตุผลไม่พอก็ต้องรัดคอแข่งไป พระพทชศาสนาไม่ได้ให้
อนุโมทนาหน้าเดียว และก็ได้ดัดคานหน้าเดียว อาศรัยหลัก
เหตุผลเป็นประมาณ ไม่ได้ตั้งเป็นสักข่ายไว้เลย มีอิสระที่
จะพิจารณาเหตุผลได้ทุกๆ ท่านด้วยสิทธิของธรรมะ เพราะ
ความจริงตามธรรมชาติแล้ว เป็นอริยสังขจะมรรจงทรงธรรม
ไม่มีกาลลบเลื่อนไปไหนได้ เหตุนี้พระบรมศาสดาจึงทรง
เคารพธรรม ไม่สำคัญพระองค์เองว่าทรงอยู่เหนือธรรมใดๆ
ในโลกุตตะระธรรม เว้นไว้แต่ธรรมฝ่ายกิเลสอันเป็นเหตุให้
เกิดทุกข์มีหมองเด้อดร้อนเผาผลาญ องค์ท่านทรงพระ
ปัญญาญาณเหนือไปแล้วเรื่อย

ในโลกนี้ท่านผู้ใดจะเทศน์น่ายแตกน่านธรรมะอาภวาท
เทศน์เก่งกาจจนน้ำไหลไฟดับก็ตาม ก็ไม่เสียอะไรมือรอง
พระบรมศาสดาแม่แต่เท่าเมล็ดงาที่รินดอก ร่อนไม่ปรารถ
นาก็จริงอีกละ ถ้าหากว่ามีผู้สำคัญตัวไม่กลัวบาป เอา
ความรู้ของตนหรือ ลาภยศสรรเสริญใดๆ ไม่เทียบกันพระองต์
แล้ว ก็เท่ากับเอาเมล็ดพันธุ์ ผักกาดเมล็ดเดียวไม่เทียบ
กับภูเขาสีเนในราช หรือเอาไปเทียบกันสรรพไถรโลกชาติ
ไกลกันมากกว่าฟ้ากับแผ่นดิน ไกลกันหรือหรือ ไม่มีประ
มาณมองไม่เห็นเลย และเคยได้ยินลัทธิอื่นๆ พูดคุยม
โจมตีศาสนาพุทธ มาเป็นเวลานาน น่าสังสารท่านผู้
ตามอดแท้ ๆ ๆ

๒๑ การปฏิวัติพระพุทธศาสนาใจเพื่อหนีไปจากใจที่มีกิเลสสัง -
สทิถยอยู่ให้พ้นทุกข์โดยด่วนในปัจจุมันชาติ ถ้าหากว่า
มีแต่ไม่เคยมกเอื่อง เอาเรื่องของท่านสอนมาเป็น
สรณังคัจฉามีแล้ว ก็อ้อมนั้นลืมไม่เลิกได้เสียประโยชน์
ทั้งสองทาง คือสอนตนเองก็ไม่ได้สอนท่านผู้อื่นก็ไม่ได้
การสอนตนเองปฏิวัติตนเองนี้ เมื่องานจำเป็นขั้นที่หนึ่ง
ของพุทธประสงค์ธรรมประสงค์สิ่งขมระสังคอยู่ตามธรรม
ชาติราชตอแล้ว ๆ

๑๑๑ ดอกบัวใต้น้ำ

๑) สากลว่าสังฆานาตฺตสังฆานานาลิทธิยานาความเห็น
การที่มีลัทธิถือว่ามีบุญไม่มีบาปเป็นตาสงหาได้เหมือนกัน
และความเห็นจำพวกเหล่านี้เป็นดอกบัวใต้น้ำ เป็นดรรชนีใน
ฝ่ายโลกกันตระหมมีตบอดทนอกทนวกใบบ่ม้ำมา ปรารถตาม
เม็นจริงแห่งเหตุผลของธรรมมา อยาได้พยามาทโกจรแดน
เทอญๆ มีตรัดตอนโทนเม็นเหตุผลไปทางดักสังเสริม ตอน
โทนเม็นเหตุผลไปทางชู้กักดอกกันเมมสิดๆร้อนๆ เนื้อ ผู้เขียน
ไม่ได้ทอดให้เม็นคนจรลาดต่อทางธรรมะ อันทรงเจริญญัก้าวหน้า
ม่ล้อยให้เม็นเรื่องของผู้ตีชมไปเสีย

บรรดาท่านผู้เคารพรักนุญมีตพระพุทชตาสงา เม็งถึงจะ
มีอยู่ทงอยู่ในโลกเม็นส่วนน้อยก็จริง แต่ก็เม็นรองม่แมลง
อะไรเลอม่ควรตกใจ แมลงวันจะมีมากเท่าใดก็มีหน้ทที่ตอม
ได้หลอดไร่รางเท่านั้น แมลงผึ้งจะมีน้อยก็ม่พลอยเลียประโยชน์
แก่โลก ทำเท็นนจุดได้มีช้ทพระก็ได้สำหรัมีผึ้งรองมีนทมีอยู่
หน้าผึ้งก็ผสมลาสำรดาสูง ใดรๆในโลกมนุษย์ม่แสงชอม
ใช้ทั้งนั้น มีคนในอามีสลันม่มีโทษเลอ ไม่เหมือนแมลงวัน
มีแต่โทษล้นๆ ผู้ถือว่ามีบุญไม่มีบาปก็มีแต่โทษล้นๆกล่า
เขียนได้ม่เม็นบาปเลอ การเท็ดทนคำสือของพระพุทชตาสงา
ม่เกรงท่านผู้ใดนี้ ครึงพุทชกาลก็มีพระมหาสาริบุตรเม็นผู้บรยาย

มากจนได้ทรงรับยกย่องว่าเป็นผู้ทรงมีคุณวิเศษยิ่งกว่าสาวกทั้งหลาย ในบัดนี้ (แต่ผู้เขียนไม่ได้ลำดับตัวดอก)

ลัทธิต่างๆ กรรมและผลของกรรมเป็นค่าลบลูทธิธรรมประจำมัน
ลึงก์ไม่มีคอร์รับชั้นไม่ได้หาเสียง ไม่ได้ทำพรรค ไม่ได้หาพวก
ลัทธิต่างๆ คำสอนต่างๆ ก็ตามไม่ลำเอียงไม่วิเคราะห์ข้อเลย ท่าน
ผู้เชื่อกรรมและผลของกรรมลงได้สนิทไม่สงสัยเท่าเมล็ดงาเลย
นั้น ก็คือท่านผู้ก้าวหน้าจะเลือกประพฤติจะเลือกปฏิบัติ แต่
กรรมอันดี พิชอันดีเหตุอันดี พร้อมทั้งได้แว่นดวงใจแว่นดวง
ธรรมส่องทางดำเนินไปราบคาบ ไม่มีคลื่นและเสียงนหาม
หลักตอจะมาเป็นอุปสรรคให้ลำบากเลย แต่ท่านผู้จะเชื่อกรรม
และผลของกรรมลงได้สนิทนี้ ก็เป็นรองหาได้ยากบ้าง เพราะ
เป็นใจเป็นชาติ เป็นธรรมฝ่ายโลกุตตระระ ไม่ใช่โลกีย์วิสัย
ทูลหาตาเถียน โลกุตระเป็นธรรมฝ่ายนักปราชญ์แท้เห็นใจ
ผ่านความสงสัยของเจ้าตัวไปไม่ลังเล ไม่มีอ้วเมวเซกกล่าวอยู่
พระพุทธรูปคำสอนว่าเป็นรองวางโลก พระพุทธรูปคำสอนเท่านั้น
เองจะหนีหรือสัตว์ออกจากวิภวทุกขได้ นอกจากนั้นแล้วไม่
ต้องกล่าวเลยลัทธิต่างๆ ล้อมคอบไม่อวดดีต่อพระพุทธรูปคำสอน
กลายเป็นงานอื้ออางพองตัวให้โตเท่าตัวอ้วนทอ้งแตกตายเป็น
คาก ค้าง พุทธรูปกาลควรทั้งหนักก็ต้องทอ้งแตกตายเป็นคากก็ว่า
ได้ไม่ผิดหรือคะ เรื่องแสบดีแรงเด่นอวดดีต่อพระพุทธรูป
คำสอนนี้ มีอยู่ทุกยุคทุกสมัยของพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย

หนักนอกคือพระพุทธรูป (แต่ไม่ได้ไปเกี่ยวหาชกต่อย
กันทำนุใจเลย) แต่พวกคนพวกคนหลงเราคะนองมือ
เราหากเอากำปั่นชกฏเราหิมาลัย วางแผนเบียดเบียนไปทุกเอนก

มาไม่ชนะบุญผูกทอไว้แต่ไรๆแล้วไม่มีศาลฎีกาไม่มีศาล
อุทธรณ์ ไม่ได้วินิจฉัยผลของกรรม ธรรมในทางเกิดเป็น
ตัวรองทีพลในทางชั่วเห็นกันตาไวไปไม่รอดกระโดดน้ำตาย
ก็มีแบบสดๆร้อนๆ อาเจียนเป็นเลือดตายในทันใดก็มี ร่อง
ตึกไม่มีร่องขั้วมาแรงกว่าตึกเดินไม่ได้ ร่องขั้วเลบกกลาง
เป็นตัวพยานเอกของความดี ขั้วมหาอเวจี ดั้มหาพรหม
(คือพรหมจรรย์พุทธรู้) การวางแผนเบียดเบียนพระพุทธรูป
ศาสนาทั้งหมดก็ วางแผนเบียดเบียนมหาสิขกามาสิขกา
บุคคลก็ด่าพวกก็ด่า ภิกษุสามเณรบางบุคคลก็ด่าพวกก็ด่า
จะเป็นฝ่ายนิกรใจก็ด่าที่นั่นนั่นปฏิบัตินิกรตามสติ-
กำลังรองตนๆ อยู่ตามฐานะแต่ละบุคคล แต่ละพรรคแต่ละพวก.
(ล้อมเป็นมาปกรรมเห็นกันตาทั้งนี้)

เวลานี้แต่ที่นั่นนั่นประพุกขั้วขั้วลามกเลวเซตเลวผด
ออกนอกคอกนอกวงจรมไม่มีชนิดเลย จะนิกรกาเลเท่าน้ำให้รู้ตัว
บ้างก็ได้ และไม่ถือว่าเบียดเบียนด้วย ถือว่าตีเตียนเตียนให้มี
สติประพุกดี คล้ายกับมอกุมทวีพลให้ และก็ได้บุญคุณ
มหาศาล พระพุทธรูปศาสนาที่ดี ทางมราวาสก็ดี จะเจริญในด้าน
ครองชีพตลอดทั้งศีลธรรมและจิตใจให้สูงส่งตรงเข้ามามาของ

ธรรมที่รู้ดั่งยี่งแล้วต้องอาศัยการตักเตือนกันด้วยทางตรง-
และทางอ้อมแบบมรรจน้าง ค่อยน้าง แรงน้าง แล้วแต่กรณี
ที่เกี่ยวข้องกันว่าเห็นสมควร จะเว้นการตักเตือนว่ากล่าวไม่ได้
(ในพระวินัยแต่ละปีจึงมีการพิจารณาออกพรรษาเรียกว่าพิจารณา
ใหญ่) พิจารณาให้ตักเตือนกันและกันนั้นเอง ผู้น้อยตักเตือน
ผู้ใหญ่ตักเตือนด้วยความเคารพเป็นเชิงปรึกษา ให้สมฐานะ
ตนเป็นผู้น้อย ไม่ได้จับหูทื้อ หรือระเบิดแตกตื่น ปลอดทั้งทอด
สาลตาขึงขึงและถลึงตาแฉกแฉกเด้าแมง ปลอดดมรยาทของ-
กายก็ต้องสภาพพอควร มีนั้นนั้นแล้วจะเสียดความเคารพและเป็น
มาบอีกสักซึก ก็เรียกว่าทำคุณได้โทษไปรอดสัตว์ได้มาป จว่าง
ปลาและเต่าลงน้ำจนปลาและเต่าสลบไป (ต้องรู้จักพอดีพองาม)
ส่วนผู้ใหญ่ตักเตือนผู้น้อยแล้ว ถ้าผู้น้อยเคยเป็นลูกศิษย์มาแล้ว
ผู้ใหญ่เคยอ่านผู้น้อยออกว่าหมอนี่เป็นคนเคยมีมานะดื้อตัวมาก-
และเคยเป็นคนละเมียดในตอนนี้อยู่ๆ จะเตือนแบบเผ็ดๆน้างก็
ได้ เหล็กแพ่งตีแรงน้าง เมื่อไม่สามารถเป็นมิตรกันได้เป็นเหล็ก
กันเต่าก็วางทึงเฉยเสียด เมื่อผู้น้อยมีนิสัยเป็นผู้อ่อนโยนอยู่แต่
พลาดด้วยความไม่รู้เท่าถึงการหรือเปลวไม่แกลิ่งเจตนา การ-
เตือนก็ต้อเตือนตามนิสัยของผู้นั้นอีก จะเผ็ดและเบรียว
เกินไม่ผู้ตักเตือนก็ไม่รวมค้อมอีก ผู้น้อยก็จริงแต่เราไม่ได้
หวังดีต่อเรา และก็ได้ไม่พิจารณาเราให้ตักเตือน และก็ได้ไม่
รอนิสสัยกับเราด้วย ทั้งไม่คุ่นเชื่องกับเราด้วย เราจะเอาแบบ

โผผางเผดๆร้อนๆใส่เขา เขาก็เป็นมาตั้งล้านๆเท่าอีกละ ยิ่งคน
ละเพศสุจริตโอบแล้วก็ยิ่งไม่กินใหญ่โตละ

สมัยโลกนี้จุ่มัน สมัยโลกจรวดและดาวเทียม เป็นรองหน้า
ระอามาก เมื่อน้อมเข้ามาหาตนแล้วก็มีหนทางเดียว เมื่อตนดี
เป็นเยี่ยมอย่างเขาแล้ว สิ่งอื่นๆก็ด้อยเป็นไปเองบ้างไม่น้อยก็มาก
เว้นไว้แต่บางเรื่องในครึ่งพุทธกาล พระนรมดำสดาด็จนเหนือ
โลก พระเทวทัต ก็ชั่วเหนือโลกอีกด้วยซ้ำ จะมุ่งมุ้งมิ้งดีเอาดี
แต่ตนคนเดียวก็ไม่ได้สัก (เพราะเราไม่ได้สร้างมาระมีพระมีจเจก
โพธิ์) เราสร้างมารมีสาวกสรวิปัสสิโกด้วยซ้ำ (เราก็ต้องลง
ใจสร้างปัญญาเป็นนายหน้าของศีลสมาธิ) เรียกว่าปัญญาอภิมรรตัส
สมาธิก็ได้ เพราะรวมศีลสมาธิปัญญาลงมาเป็น เอกนิบาทธรรม
อันมีบทเดียวเกลียวเดียวกันในปัจจุบันทันเวลาไม่คว้านหา

การมุ่งตักเตือนตนเองเป็นขั้นที่หนึ่ง การมุ่งตักเตือนท่านผู้อื่น
เป็นขั้นที่สอง (เป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายผูกขาด
แล้ว) พระพุทธเจ้าทั้งหลายมุ่งตักพระองค์ท่านให้พ้นจากกิเลสโดย
สิ้นเชิงก่อนแล้วจึงได้เริ่มสอนเขกเขนสั่งสอนท่านผู้อื่นเมื่อภายหลัง
(ตรงกับคำว่าฝึกตนดีแล้วจึงฝึกท่านผู้อื่นแล้วไม่เดือดร้อนภายหลัง)
จึงไม่เป็นตาบอดจูงกันดันไปคนละทาง ปันทางเข้ามั่วบ้าง ลงน้ำบ้าง
ตกเหวนบ้าง ชนสะดุดจวากหนาม จินาอะสารพัตถ์วัดเหวี่ยงเก็ยงงอนไม่
รู้ว่าใครจะสอนใครเป็นกันอยู่ (เพราะต่างก็มีมานะถือตัวว่าตนดีตนถูก
ทั้งนั้น) กลายเป็นหอกจวากดาบจวาก สงครามปากสอมาได้ปัญญาเอก

ขัดแย้งเต็มโลกดาวเทียมและจรวด ย้ายตำแหน่งออกจากสงคราม
มากแล้วก็เลื่อนยศขึ้นมามากำปั่นและข้อนไม้ เลื่อนตำแหน่งจาก
ชั้นนักเรียนวิชาสูงทวิ มีสาตราอาวุธอุตสาหกรรม สารพัดจะวิเศษอลอนามกัน
เป็นสนามเวรสนามรบสนามไฟก็เลย เกิดขึ้นมาจากทวีปหัวใจแต่ละ
หัวใจไฟก็เลยเกิดขึ้นกันไม่ไหวเสียแล้ว ในสรรพไตรโลกชาตุนั้นมี
หัวใจของสัตว์ทั้งหลายพร้อมทั้งสัตว์ในน้ำในบกในอากาศ ตลอดจนทั้ง
มนุษย์ เทวดา มาร พรหม พรหมณ์ (เว้นพระอริยมุคคผลเสีย) ไฟ
ราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ แต่ละชั้นชั้นดาน แต่ละชั้นชั้นดานมารวม
กันเข้าแล้วจะมากขนาดไหนละ ถ้าเป็นเปลวก็เห็นด้วยตานอกเหมือน
ไฟธรรมดาได้งว่ๆ แล้ว ก็สูงจรดพรหมโลกวัดทางลึกและกว้างก็จะ
ไม่มีประมาณได้อีกละ เมื่อเป็นดังนี้ก็เห็นได้ชัดด้วยมีสัญญาพระมหาปัญญา
พระมหาสติได้ทราบทั่วว่า ในสรรพไตรโลกา เว้นพระอริยมุคคผลเสียตั้ง
กล่าวแล้วซ้าๆ ซากๆ นั้น ผู้ที่อาศัยอยู่สรรพไตรโลกาก็คืออาศัยอยู่
อยู่ในหลุมถ้ำเพลิงโดยต่าง ๆ นี้องละ (ขึ้นเดินนั่งนอนหลับตื่น
กินมันดื่มนรอลจนนึกคิดไปมาเห็นฟ้าเห็นดิน อยู่ในคุกหลุมถ้ำเพลิง
ทั้งนั้นเพลิงก็เลย) ส่วนหนักมากกว่ากันนั้นมอบให้จำพวกพระอริยมุคคผล
โสดา, สกทว, อนาถา, ษะ (อรหันต์นั้นห้ามทะเลไฟไปแล้ว) คุยไฟได้
คือคุยและห้ามไฟก็เลยไม่ไหม้ไหม้เลย ๆ ได้ทราบแว่วๆ ตกๆ หล่นๆ ว่า
โลกอื่น ๆ มีจรมันก็คุยไฟได้ จะคุยหลุมถ้ำเพลิงหรือสสารศักดิ์กันแน่
ก็ยังไม่ทราบได้ ๆ ผู้เขียนสำเนาเอกตามบ้าง ๆ ของตนว่า (เหล็กก็
เราเผาแดงๆ เหล็กก็คุยไฟได้) แต่ยังมีมานะอยู่ว่า จะไม่ยอมถึงเหล็ก

แดงว่าเป็นสรณังคัง นามิฯ อีแรงอีกานกหรืออุบรหฺ์เหล่านี้เป็นต้นป็นได้-
ปลาทกลมลาไหลเป็นต้นเหล่านี้ดำด็นได้ ปลาตัวโตๆ นานๆ จึงจะขึ้นหาปลา
ดำน้ำดำได้อยู่นานๆ แต่ไม่ยอมเอาเป็นสรณังคังนามิ

ที่ปรารถนาเช่นนี้เพื่อแจ้งชัดในปฏิหาริย์เพื่อจะได้ไม่ตื่นเต้น โลกโกรธหลง
เป็นปฏิหาริย์ไม่ทงก้เคลสิให้ผลทุกๆ พระนิพพานเป็นปฏิหาริย์ทงไม่มาเกิด
แก่เจิมตายเป็นปฏิหาริย์ทงนรมมหาศรฯ อมาลมุขทุกมระเภทเป็นปฏิหาริย์
มีนทาศทศพล โลกนี้มีทาศสนันทวนนี้ไหวด้วยล่องละเมียดด้วยอมาลมุข และ
ก้เป็นมัจฉาอาชีวะอยู่โดยตบงๆ แล้วไม่ต้องมระชดอวดดีต่อพระพุทชศาสนา
ก้ได้ จะมระชดแดกต้นพระพุทชศาสนาสิักเพียงใดก็ตาม พระอรหันต์เจ้าผู้
อนมท้เสสนิพพาน ไม่แล้วมากมายหลายล้นทามระมาณไม่ได้ พระอบด์ท่าน
ทงหลายเหล่านี้ไม่ได้มาเด้อดร้อนด่อนกระทลกับชาวโลกเลย ไม่ได้มาถ้อ
สาอะไร โลกหากสร้างคววมช้อมระชดตัวเองเป็นส่วนมาก ผลของคววมช้อ
ก้ไหลกลันหลังมาหาเจ้าตัวผู้ทำ ไหลไปสู้พระนิพพานไม่ได้เพราะไม่มีพลังไป
ถ้อ ไม่มีทหนทงถ้อหรมคววมช้อด้วย ตกลงก้ต้องวนเอ้อวนเว้อน
อยู่กันจำจกรรมนาลเวรในโลกทงมวง จะจริงหรือไม่จริงพระชรรมะโลกิรมรอง
อยู่ในตัวพระอริยสิจจธรรมก้ว ก้เคลสิก้วสังทารชรรมะก้วอิชชอลือนามหลาย
อัน ผลรับคววมทมายก้อันเดียวก้ไม่ผิดไม่แปรกลเลย ผู้เคยโคเร็ดชาสุชรรมะ
วิชละ สอดส่องก้จำต้องเห็นชรรมะชดได้ไม่ล้นมากใจ ก้ทงมมุขบ้เต็มภูมิ
ควมปฏิมิต์ชรรมะและสนีใจชรรมะแนบเต็มภูมิ โลกุตตาระชรรมะเท่านั้นจึงล้น
ฐานะของมมุขบ้เท้ เทวดาเท้ ฯ)

อรหัตตมรรค

๐ ปัญหาก็คือ หลานออกมาจากจิตใจที่มีกิเลสสิ่งสกปรก อดใจเอาเป็นเจ้า รอง จิตจะมีสติตัวมีแปดสิบเก้าดวงหรือร้อยสี่สิบดวงก็ได้ หรือจะย่นลงถึงดวงเดิมดวงเดียวก็ได้ (ก็เริ่มแต่สักว่าจิตตามเดิม) หาได้เห็นสัตว์เป็นมดคดไม่ ถ้าจิตรู้ถูกมีปฏิภาณในทางโลกุตตระระนั้นแต่ขั้นต้นของพรหมจรรย์แห่งพระพุทธศาสนาใส่ตาเป็นต้น ก็จัดเป็นมรรคผลกลมกลืนกันไปในตัวในมรรคผลขั้นต้นของพระพุทธศาสนา

แม้มรรคผลขั้นสุดท้ายคืออรหัตตมรรค อันเป็นมรรคที่ทรงสติปัญญานั่นแก่กล้าทรงพระมีปัญญาญาณ ถอนอุปาทาน เหตุ กรรม พืชอันละเอียดท่อนเนื้ออยู่ในขันชสีนสถาน ย่นลงดำเดี่ยวก็ดัดอกนโมหะอันละเอียดด้วยพระมีปัญญาญาณแก่กล้า เกือบรองภายนอกหลายนๆ คล้ายกับพระอาทิตย์แผดแสงประกายในเวลากลางวัน ขณะเที่ยงวันอันปราศจากเมฆหมอกบดคลุม (รสชาติของมีดักหาลไม่ในหัวเร็วพลันไม่ได้ทำท่าทำทางอะไร) เมื่อใดๆในโลกล้วนมีจริงทุกทั้งอันตตามูกราดจ่องรอดอยู่ทุกขณะทุกกาลทุกเวลาแล้ว โลกๆ ลากๆ ทั้งมีวง ทั้งอดิตทั้งอนาคตทั้งมีัจจุบัน ก็รวมกันอยู่ในตัวของสังขารโลก ไม่มีที่หนผู้ใดไม่จัดให้รวมกันรวมกันอยู่ในตัวตามธรรมชาติของธรรมะฝ่ายอวิสัยแล้ว ลูกไม่ร้องโลกก็ดัดลูกไม่ร้องสังขารก็มีความหมายอันเดียวกัน คือเกิดขึ้นแปรต้นอยู่เนิ่นรอมๆ รอมๆ สิ่งนี้

หลายกักรงไว้ซึ่งรวมหลาย สิ่งที่จะเอ็ดกักรงไว้รวมละเอียดตัดต่อกันเป็นพืด (เอาโลกเอาสิ่งสารบัญจนันเป็นพยานเอกจึงไม่เป็นพยานเท็จจึงไม่เป็นพยานจำจ้งล้มล้างความสงสัย) (มีนั่นแล้วจะตั้งว่าเป็นสังขารใหม่จะตั้งว่าเป็นโลกใหม่ต้นเงาตนเองก็เป็นของปลอม)

เมื่อรู้ชัดตามเป็นจริงแท้ๆ แล้ว มีสุทธาของกิเลสเพศสิ่งที่ไม่รู้ตามเป็นจริงจะรวมผลมาจากประตูดิ จะไม่หาพรรคหาเสี้ยนที่ใดก็คงระอาแค้นใจโดยแท้ เว้นไว้แต่เห็นแต่รู้ตามสัญญาสยามๆ - เดลหูกักรังมากกว่าไม่อย่างนั้น (เช่นแก้วเจ้าขากินทั่วกันแก้วเป็นต้น) มนุษย์สร้างมารมีมาบางจำพวกภูมิสูงกว่านถ จะไปตีลวดกวดเพียงเหมือนนกแก้วนกรนทองหมดก็ไม่ได้ออกละ แม้เป็นนถที่ไม่มาในเสียดจรีตมมนุษย์ก็มีภูมิสูงกว่านถแล้ว และกักรนางตัวกักรังสัตว์ทั้งหลายมาตัวกักรังมาเกิดร่วมสังขารโลกด้วยกรรมและผลของกรรมจำแนก มีนิสัยสร้างมารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มี พระปัจเจกก็มี สิวอกสิวกักรังก็มี ไม่ขาดขาดไม่ขาดสัมผัสของโลกเลย (ผู้มาสัตว์น้อยๆ ตามบรรดาไปเจอจำพวกท่านเหล่านี้เขากักรังทวิมากนั) ฯ

๒๒ การปฏิวัติพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นนิสัย เป็นเครื่องเหนี่ยว
ใจรังกานผู้มีศุสขาลังอ่อน ๆ

ธรรมวิจยะ

๑ การพิจารณาธรรมที่เรียกว่าธรรมวิจยะ สอดส่องธรรม-
เพื่อให้เป็นแฉกดวงธรรมดวงใจส่องธรรมส่องใจด้วยพระสติพระ
ปัญญา ใจต้องส่องทวนเข้ามาหาใจเป็นโอบนอกรอบนอกรอบ
กำกับในปัจจุบัน จึงเห็นจึงรู้ทันตาทันใจทันธรรมไม่ต้องนำออก
นอก จะกลายเป็นงมปลานอกแหนอกอวนชวนให้หลงไม่ตรงเน้
เราหาใจ ینگหาไปก็ยังไม่เห็นก็ยังไม่เด่นไม่ชัด รัตต่อคำสั่งและ
คำสอนรองพุทธพระสงฆ์ ธรรมทั้งหลายทรงอยู่โดยตรงในปัจจุ
มัน แมตหมั่นสัพพันพระธรรมจันท์ หรือนอกไม่กว่านั้นเป็นเอนก
บริยายก็ตาม เป็นธรรมทรงอยู่มีอยู่อย่างงดงามในปัจจุบันทั้งนั้น
เช่นดินน้ำไฟลมอันเป็นส่วนหลาย ๆ ทรงอยู่รวมคานในปัจจุบัน
แล้ว ไม่ใช่ว่าเราพิจารณาธาตุดินเสียก่อนดินจึงมี ไม่ใช่ว่าเรา
พิจารณาน้ำเสียก่อนน้ำจึงจะมี ไม่ใช่ว่าเราพิจารณาไฟเสียก่อน
ไฟจึงจะมี ไม่ใช่ว่าเราพิจารณาลมเสียก่อนลมจึงจะมี ไม่ใช่ว่าเรา
พิจารณาคุณของพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์เสียก่อน คุณของ
พระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์จึงจะมี

ถ้าเราใจแนมนั้นแล้วก็จะตีความหมายว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทั้งหลายเกิดก่อนธรรม มีหน้าซำ ก็จะมีพิศตัวเองเข้าอีกว่าเป็นผู้
แต่งธรรม ถ้าสำคัญตัจว่าเป็นผู้แต่งธรรม ก็จะมีสำคัญตัจว่าเป็นบิดา
มารดาของธรรมอีก (ผู้ที่รู้ธรรมเป็นหลักนำของธรรมอยู่โดยตรงๆแล้ว)

ถ้าธรรมไม่ทรงอยู่ก่อนไม่มีอยู่ก่อนก็ไม่มีประตูจะรู้ธรรมได้ นั่นคือ
กัณฐ์ของหลายนๆ เช่นดินน้ำไฟลม ไม่มีอยู่ก่อน ก็สัมมุติบัญญัติไม่ได้
เลย พระบรมศาสดาเป็นผู้จำแนกธรรมแยกแยะออกให้กลุ่มตร
กถชิตาเทห์และเว้าใจได้ง่ายคล้ายกับรองเท้าอยู่แล้วทรงย่น ถ้าจะ
ว่าให้ละเอียดลึกกลงไปกว่านี้แล้ว ธรรมทั้งหลายไม่ได้คว่าอยู่หงาย
อยู่ตามธรรมชาตอย่างผิงผาย ยกอุทการณ เช่นชาติความเกื้อก
เกิดอย่างผิงผายไม่ได้ไม่ซ้อนตัวเกิด มีหน้าซีกไปฝากครรภหรือ
หาหมอตำแยมารอคอยเตวียมพร้อม แม้แก้ก่แก่ออย่างผิงผาย
ไม่ได้ไปลิ้มลิ้มซ้อนตัวก็โหน หนึ่งเหยื่อแห่งหล่อนยาน หัวหงอก
แก้มตอมพันกร่อนไม่มีที่ปกมีดลิ้มเลย แม่दानบุตราปฏิกุล
ไม่มีลิ้มไม่ทางใจ นั่นและดื่มเข้ามาก็ให้คะแนหน้าเริ่ดอร่อยและ
ก็ผสมน้ำลายกลืนเข้าไปด้วยรังอยู่ในลำไส้ และลำไส้เล็กไม่มีทเว
ตองคโใจเนรมิตกายตัวเล็กคลานเอาสีมูและแพ้มและน้ำสะอาดๆ
เข้าไปดูปลังลำไส้ทั้งในให้ ก็จำเนนอมเน่าอมเหม็นรังเน่ากับเหม็น
กันอยู่ตลอดกาลไม่ ทวารหนักทวารเบาแล้วกลังกันได้พอมะทั้งแท่นนี้
ต่างก็รู้กันอยู่ตั้งว่าเหม็นบุตรา แต่ไม่ได้เอาจามาปรารภกันในสังคม
สุภาพแบบโลกโผนเพราะรักขามรรยาทไว้ จึงเข้าใจได้ชัดแจ้งว่า
ความลับความซ่อนไม่มีในโลกใดๆเลย แม้ใจผู้ร้ายเขาก็รู้ว่าเขาลัก
ขโมยอยู่แต่เขามักปฏิเสธ เขาปฏิเสธเขาก็รู้ว่าเขาปฏิเสธอยู่ ความลับ
ไม่มีในโลกหัวใจ เพราะใจทำงานทางรู้ไม่มีกาลไม่มีเวลาเลย
ใจที่มีอุปาทานคานหามก็เพราะมีอวิชชาไปยึดถือเอาเป็นเจ้าทรง

จึงกลายเป็นใจไม่ว่างไม่วาง ไม่ถอนก็กลายเป็นของเดือดร้อน
หนักเมื่อใจ เพราะใจไม่ทวนกระแสรู้เท่าใจก็กลายเป็นไม่รู้เท่า
ธรรม ธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาเท่านั้น บรรดาท่านผู้ที่
เคารพรักรักปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรมโลกุตตระ ระ ปฏิบัติใจ
ให้สมควรแก่ใจโลกุตตระ จึงจะพอมัจจุหระโห้กิเลสลดน้อย
ถอยลงได้กับทั้งให้เหือดแห้งได้โดยไม่เหลือ ไม่มีศาสนา
นอกพระพุทธศาสนาใดๆ จะดีได้กว่าพระพุทธศาสนาไปได้
เพียงเมล็ดงาเดียว และก็ไม่เสมอเหมือนด้วย จะเอาอะไร
อะไรมาเทียบก็ไม่ได้ผูกขาดอยู่ทุกขณะทุกกาลทุกเวลาอนิจจาเอ๋ย

อหังชาวโลกมนุษย์ก็อลเวงกันด้วยอะไรต่ออะไร จนไม่
นับถ้วนได้ในแง่ต่างๆ เอนกปริยาย ก็เพราะพากันมีนัยดำ
สอนของพระพุทธศาสนา อหังมังคโลว่าความรู้อความเห็นของ
ตนดีกว่าคำสั่ง และคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา (จนกลายเป็น
อนาถมูรธาหงส์จันฉาม เติมโลกเต็มสังสาร) ผลได้รั้มก็มีแต่
ความเดือดร้อนทางด้านวิสตถุ แม้นด้านจิตใจและธรรมะก็นับวัน
ต่ำลงๆ ทกทั้ๆ โดยไม่รู้ตัวอีกด้วย เวรๆ ภัยๆ จิปาถะก็นับวัน
คุกฮ้อร่น ไม่มีท่านผู้ใดเป็นกรรมการกันได้ หมดหนทาบจน
มมก้อวดอวชชยทชภัททกันต่างๆ นาๆ ไม่ได้เอาเมตตา
ปราณีสามัคคีกันมาเป็นตัวอย่างทอดสะพานให้อนุชนรุ่นหลัง

บรรดานักปราชญ์ผู้ฉลาดแหลมคม สร้างกุศลมาแต่
กล้านับแล้ว ก็ยังเริ่มแจ่วเริ่มพาลเริ่มเดินเริ่มด่วนปฏิบัติธรรมะ-

ของพระพทธศาสนา อันมีอยู่ทรงอยู่ที่กายจากใจอันไม่ได้กุม
ข้อขอ วิชาปฏิบัติไม่รังไม่รอพออกพอใจไม่มีการเกียจคร้าน
เพื่อให้สติปัญญาจิตใจสูงยิ่งกว่าระดับพวกที่ใจต่ำ ชรามเลวดำ
นำไฟเผาโลกเผาตัวเองด้วยไม้รั้วด้วย อบรมสรรคเป็นยาวิ-
เศษ วิเศษเป็นเหตุให้นักปราชญ์เพิ่มชรามะ หน่าบเหนื่อละ
อาละอาตตนเองที่เคลหลงมา นีพพิทาสุณห์อาจหาญแก้กลัว
ปลงพระปัญญาอันชอบชราม นำตนนำใจนำชรามออกนอก
ความหลง ทรงชรามอันว่างห่างออกจากปากทะเลหลงทรง
ชรามอันไม่ตายแล ฯ

๒๓ สิ่งที่เหลือสามารถของมนุษย์และเทวดามารพหุม พระ-
นรมคำสัตยาไม่ได้เอามาทรงสอน เห็นว่าการเว้นจาก-
รอกหนามเป็นรองมดคดก็ไม่จำเป็นจะรู้ได้เว้นลำบาก
เว้นหลุมก้านเพื่องักเข่นกัน ภาลวงละเมียดก็เรียกว่า
เกียงทำชั่ว ไม่ได้เกียงเพื่องจะเว้นจากชั่ว ทำดีก็ทำให้
ตงๆ คือใจๆ ทำชั่วก็ทำให้ตงคือให้ใจๆ ใจกึ่งในทาง
ทำดีก็เม้นมั่งคั่งรอมวงมราชสุ ใจกึ่งในทางชั่วเม้น
ครรวตักหน้าทางไกล ไร่สำระมระโยชน์ไม่รอดตงไม่ได้-
ไม่รอดใจตงไม่เม้น ฯ

โลกุตตริยะศรัทธา

๑ ชาวโลกย่อมประชันขันแข่งกันในวิชาทกๆ แขนง ต่างก็ออก
หัวคิดปรุงแต่งแสวงสรรคต่างๆ นานา เพื่อแสวงหาความสุข-
และดีเด่นโด่งดังต่างๆ ประการ จนไม่สามารถจะจดจำและ
ใส่ใจจดจำนามวิชาทั้งหลายเหล่านั้นได้ เต็มโลกเต็มสังสารอา-
หาญ และยกย่องสรรเสริญเป็นยอในวิชาอาคม และลัทธิของ
เจ้าตัวเป็นกลุ่มๆ เป็นพวกๆ เมื่อแก่งแย่งไม่ลงเอยกันได้สนิท
ก็คุมกันไม่ติด ทอดมีตราบดสหายกันบ้างกลายเป็นสังคramer มาก
บ้าง สังคramer ก็มันบ้างตลอดทั้งดั่งอกเขาเหาะถึมหมอนไม้สาธรา
อวูช สิวระพัดพากันจิตแรงแต่่งให้กระเสือกกระสนแข่งดีแข่งเด่น
แข่งเวรแข่งภัยกัน อลหม่านไม่สามารถจะพรรณาได้ให้ดรม-
ถ้วน ออกลึงออกฉายผั่งฉายองอาจว่า กุละกุละไม่ลงเอยกัน
ได้โดยง่ายเลยมานะแข็งแก่งทวิดูณพุนให้สูงชัน ไม่มีประตุ
และช่องทางจะมรรเททำให้เนามาง และลดละไม่ได้ให้เด็ดขาด
กลายเป็นโลกอกกามาต ประชดแตกดั้นกันประชันขันแข่งแต่่ง
กองไฟกองใหญ่สมเภาโลกร้อนรนป่นป้ทวงัน เพราะเหตุอันใด?
เพราะเหตุว่ากรรมนิยมกรรมนั้นดาล พวกนั้นอาจหาสุรณพื้นใส่
ไฟแข่งกันเพื่อให้ชนะไฟ

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าศาสนา ก็เป็นมหาวิชาเหนือ
ไตรโลกชาติผู้ภราตจองภราตทรงมีอยู่ ทุกยุคทุกสมัยทุกกาล

ทุกเวลาของชาวโลก เป็นมรดกตกทอดไว้ในหัวใจพระมหากษัตริย์
หัวใจแห่งปวงมนุษย์ สัตว์โลกและเทวดามารพพรหมพรหมณ์
อยู่ตรงๆ แล้ว และก็มักจะพากันร่ำร้องข่มขานนกลายมะม่วง
และเอาดินถมถมทองเพชรพลอยของตัวจนไม่รู้ตัวเนี่ยๆ หรือ
มีเงินหนักสิ่งเสริมวิบากมเลือนหาย ผลสุดท้ายก็ได้อ่านกกระสา
มาเป็นหลายกัมภสมจิตกีนกมอยู่เป็นอาหาร หมายความว่า
เอาวิชาเอกพระพุทธรูป คำสอนมานิยมชมชอบปกครองโลก (วิชา
พระพุทธรูปคำสอนเป็นวิชาบรมมรดกครองโลกปกครองธรรม
พออยู่แล้ว) วิชาเอกจากพระพุทธรูปคำสอนแล้ว เป็นวิชาพื้นไฟ
ใหม่โลกใหม่ได้ทั้งน้ำทั้งดินไม่ร้อโรยเลย เป็นวิชานินทานไม่มี
ค่าลอกชরণอีกด้วย นักปราชญ์ใญ่ๆก็ตามถ้าสำคัญตัวว่ามีความรู้
ความเห็นความปฏิบัติแก่กาจทรงพระอำนาจ เห็นพระพุทธรูป
คำสอนไปแล้ว (หนักคือวิชาโลกกันตะอย่างสดๆร้อนๆ ตามอด
อดดัสสนิธัม) กรรมและผลของกรรมทรงอำนาจมรรจงไม่มี
คอร์รับชั้นกัมพรรตพวกใญ่ๆ เป็นค่าลยตีธรรมประจำโลก ทำน
ผู้เชื่อกรรมและผลของกรรมลงได้สนิท ก็คือโลกุตตะระ
ศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาสมดุลยกันปฏิบัติมันในกัลงโอ้เดินทาง
ตรงรองความประพฤติ จะถึงจุดหมายได้ไม่ช้าในสามจี
ธรรมแท้แน่นอนละ พระธรรมคำสอนของพระพุทธรูปคำสอน เป็น
ธรรมดาสอนโลกเป็นแว่นส่องโลกทุกๆโลก ทุกๆจักรวาล เป็น
แว่นดวงใจดวงธรรมนำไปสู่ความเจริญโลกุตตะระเป็นแม่เหล็ก

ตั้งดูดกศิลปะได้ทักๆ ขึ้นให้อยู่ใต้อำนาจของพระมหาสถิตพระมหา
ปัสสุยาญาณ เป็นเครื่องวัดเป็นเครื่องตวงของม่วงนักปราชญ์
ราชบัณฑิต เป็นยาไอศกพลดอกกุหลาบ เป็นมหาเสน่ห์ -
เป็นมหานิยม เป็นดอกไม้สวยและหอมหวานชื่นได้ เป็น
ทรัพย์สินภายใน เป็นรองไม้ไผ่กลมหนึ่งท่อนอยู่โดยรอบเป็นต้น เป็น
รองไม้ไผ่กลมไม่มีเวลาทั้งเหตุผล เป็นรองเหนือเหตุเหนือผล
ไม่จนมุมเลย (ท่านผู้ใดได้เสวยก็รู้เองไม่ต้องจ้างพยานชำนาญ
ในครัว) (เป็นรองเขาไม่มีประมาณไม่มีสิ่งเปรียบเทียบกับให้เสมอ
เหมือนได้) ไม่เป็นทาสใดๆ ในสรรพไตรโลกา เป็นธรรมแท้
ไม่ใช่ธรรมปลอม ไม่ใช่ธรรมเทียม ไม่ใช่ธรรมอันท่านผู้ใดจะ
ลบล้างได้ตามอัธยาศัย ลัทธิศาสนาใดๆ จะมาล้อมแครง
ปลอมแปลงเอาไปเป็นศาสนาของเจ้าตัวเพื่อลวงตนใจก็ตาม
ก็ดล้ายกันมากมาลักเอาหนทางและร่นหนองนกลุยไปเป็น
หนองตัว มีหน้าซำกักรื่องประกาศตัวว่ากาๆ กากๆ อยู่

เขียนปรารภไปมากก็ตีสอดตาขมมากก็เกิดหันด้านอื่น -
แต่ก็ไม่ทันสลัดคืนเป็นอเบกราชัม การเกิดทูลดำสอนของ
พระพุทธรูปศาสนาพระเจดีย์เอง ทรงพระคุณค่ามากกว่าเกิด
ทูลดำสอนของชาวโลกล้วนๆ ตั้งล้านๆ เท่าของพระเจดีย์ แต่
ก็ผิดศิลปะของผู้ไม่เคารพกับผู้มีศรัทธาพระพุทธรูปศาสนาโดยแท้
(จะให้ถูกกับศิลปะของชาวโลกทักๆ แง่ กับผู้มีศรัทธาพระ
พุทธรูปศาสนาไม่ได้) จะกลายเป็นผู้ขลาดไม่ละทิ้งขลาดใน

สิ่งที่ดีวราจหาญ ก็จะไม่ไกลพระนิพพานไม่รีบหรือรีบหรือที่
ได้จนนักท่องเที่ยวทะเลหลวง การท่องเที่ยวทะเลหลวง
เพราะความไม่ระพุดับบรรจงในโลกก็แปลกกกลัว ดีลห้
มัวหมองไม่รักษา จึงเห็นแผ่นดินหาอมาลมุข คมมีตราพาไป
ทางทกรมี่ตราเทียมปลอม ไม่ยอมเดารพริคพทชด้าสนา
เลียงชี้ว่าทางไม่ซ่อมต่างๆ นาๆ โกลโล่สาอู่คนละมม
โลก ก็ต้องพบแต่ได้กเคว้าเท้าวั้นมรณา ไตรโลกาทากัน
อยู่ระด้นนี้เป็นส่วนมาก ถือว่าเป็นของล้ำมากในทางมะ-
พุดดับ การทำชั่วไม่กลัวกลั่นอาจหาญ กรรมนั้นศาล
พาให้เคยขึ้นมาจนเป็นอาจินไตย จะพรรณาไม่ก็เห็น-
เรื่องนอกๆ ๆ

๒๔ ท่านผู้หวังอะไรอะไรในอนาคตมากกว่านี้จุ่มันให้เป็น
เจ้าหัวใจแล้ว ท่านผู้นั้นจะสำคัญถือว่าเป็นผู้ฉลาดใน
ธรรมลึกเพื่อใดก็ตาม ความสำคัญตัวต่อนั้นจะ
ถ่วงหน่วงเวลาให้เจ้าตัวเป็นกรรมเคยขึ้นที่เรียกว่า
พหุลกรรม กรรมขึ้นอาจินกรรมกว่า นอนใจชั่วเวลา
ไม่ในตัวและก็จะสำคัญว่าราตรีและชั่วอ้างยาวนานอีก
ด้วย (ไม่ถูกกัมพุทธชมะสังคัธรรมประสังคัสังขมมะ
สังคัด้วย ๆ) ๆ

สรวรพกิเลส

๑ มนุษย์เป็นส่วนมากเท่าที่สังเกต มักจะชอบเทศน์เอาแต่ทำผู้อื่นเป็นส่วนมาก ส่วนเจ้าตัวนั้นไม่ค่อยจะทาดู ไม่ค่อยจะตามคำสอนของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายนั้น พระองค์ท่านตรัสรู้ในส่วนพระองค์ท่านโดยเวียนร้อแล้ว จึงทรงเกี่ยวสิ่งสอนท่านผู้อื่นจริงจัง และก็ไม่ได้ระวังความเดือดร้อนของตนจะตามมาภายหลัง เพราะได้หยั่งรู้หยั่งมุนต์หยั่งพันไม่จากสรวรพกิเลสทั้งมวลโดยสิ้นเชิงแล้ว การเทศน์ว่ากล่าวจึงได้รับแต่ผลเป็นจำนวนมากมา

แม้พระอรหันต์สาวกของพระองค์ครั้งพุทธกาล ที่เทศน์สั่งสอนประชาชนผู้ทรงเทศน์อย่างต่ำก็พระโสดาบันหมุดคณเช่นพระมหาอานนท์เถระ เจาก่อนที่พระองค์ยังทรงพระชนมายุอยู่พระมหาอานนท์เถระโสดา ก็ได้เทศน์แก่พุทธบริษัทเป็นบางคราว ๆ หลังพระบรมดาสดาเสด็จแล้วสอนมากที่เสสนิพพานแล้วสามเดือนจึงได้สำเร็จพระอรหันต์ในอนันต์ของสังคายนาหนั้นบรรดานักกองตำราคงรู้ดีพอแล้วไม่กล่าวมากก็ได้ มาในสมัยทุกวันนี้เป็นส่วนมาก พอได้ทรงเครื่องเหลืองเขากัดหรือไม้ดูหนังสือจำได้มาตามสัญญาคือ ไม่อ่านบรรพชิตและดกหัสดีต่างคนก็ต่างจะขึ้นเทศน์เอากัน ใครก็ว่าใครฉลาดพูดจะ

แตกเสียแล้ว) ถือว่าหัวหน้าอยู่ในใจเสมอๆ มักจะเป็น
คนตามอดจบก้นกุดตั้งมั่งมั่งดั่งกูดโต ใครก็เข้าใจว่ารักทางแก่
แต่ก็ยังคงถือว่าไม่สนใจในธรรมเสียเลย ยิ่งไปกว่านั้นก็ถือว่า
ไม่มีบุญไม่มีบาปตั้งล้านๆ เท่าอีกนะพระธรรมเอ๋ย ผู้เขียนเคยสำ
เหน็ดกเทียบตามเหตุผลว่า ท่านผู้เห็นดังลงไปไหนชั้นสันดาน
ว่าไม่มีบุญไม่มีบาปนั้นนั้น มันก็ตกนรกกรรมมีดมนอนชกกาลยัง
ยืนนานในโลกนี้ทัน นรกนั้นเอง เพราะยังไม่ตายจากมนษย์ก็
เตรียมตัวตกไว้แล้วสร้างไว้แล้วจะมีปฏิเสชว่านรกกรรมมีดไม่มี
ในเมืองมนษย์อย่างไรได้ เพราะสร้างไว้แล้ว เสียปฏิเสช
นั้นมันกลายเป็นเสียงรูดดินฝังตัวเองอยู่ในตัวแล้ว ลึก
แล้วจนมองไม่เห็นพิษไม่เห็นทางอันใดมีดมีนอดหนวกตั้ง
อึกโง่ มอดหนวกไปทั้งตาคอกและตาในหูนอกหูในนอดทั้งใจ
และสติปัญญา แล้วก็เทียบกวาดต้อนเป็นหัวหน้าดำสตา
ดำสนาหาเสียงพร้อมทั้งเอาต้นลมทำนผู้หันต่อหน้าสังคมา
รองม่วงนราชสุ คล้ายกับเปลือยกายไม่มีผ้าห่มให้ชาวโลกสุ
ภาพดูตกว่าตนเป็นฝ่ายสวลงามฉนโลก เปลือยกายไม่มีทงเก
และผ้าห่มด้วย ช้เปลือยกคือเปลือยกทั้งกายและใจ ฯลฯ

แต่ลึกก็ชี้เปลือยกเท่านั้นเขายังหลงจิตใจใคร่ตรวจว่ามี
บุญมีบาปอยู่ ผิดแต่ข้อวัตรไม่มีอย่างอาบเท่านั้น และก็นึกออก
ประชันกันแข่งกับลัทธิดำสนาอื่นๆ เช่นดำสนาพุทธเป็นต้น และ
ให้คะแนนตัวเองเอาเมตพันธุ ผักกาดไม่เทียบกันพระพุทชดำสนา

อันเป็นของใหญ่โตลึกซึ้งกว้างขวาง และสูงไม่มีประมาณว่าตน
เป็นอรหันต์ เย้ยหยันพระพุทธรูปว่ามุกีเลสมากไม่เหมือน
ตน เพราะตนเป็นผู้สิ้นโดยหมักน้อโดยไม่ต้องนุ่งผ้า แต่ก็กลาย-
เป็นสิ้นโดยหมักน้ำไม่ไม่รู้ตัวเสียเลยอนิจจาเอ๋ย ถ้าไม่มีสิ่งชั่ว
ประจานตัวออกให้เห็นชัดแล้ว สิ่งที่ดีเด่นก็ไม่มีเครื่องเอามาตัด-
สินเป็นพยานเอกให้เห็นให้รู้ได้โดยชัดแจ้ง เพราะในโลกมีทั้งดี
และชั่วปนเปื้อนอยู่ทุกยอดทุกสมัยทุกกาลทุกเวลา นักปราชญ์ทาง
พระพุทธรูปศาสนาผู้เราถึงสุปฏิปันในเท่านั้นจึงจะลงใจเลือกเห็นได้
ต่ำกว่านี้ลงมากเป็นตานอดดลคำข้าง หรือจะเรียกว่าเลือกผิด
ดี ๆ แต่ได้กินตัวมึงก็ว่าได้ หรือจะเรียกว่าไหวแต่มีตัวแต่เหยียบ
หัวแต่มีตนก็ได้ไม่ด้อยผิดเลยเพราะเคยเห็นมาแล้ว เพราะ
แก้ตัวนอนเสียท่าตมาหลายพัน

อันมาปรารภพระพุทธรูปศาสนาแท้ พระพุทธรูปศาสนาแท้
ไม่ได้ประพฤตพิรหมจรรย์แรงดึกกับท่านผู้ใดเลย แต่แรงดึกกับ
กิเลสของเจ้าตัวที่มันนอนเอนงออยู่ในขันชสันดานตัวเอง ชน-
ก็ชนกันอยู่ที่เมืองใจ แพ้ก็แพ้กินอยู่ที่เมืองใจ หรือรวม-
เมืองใจก็ว่า (เพราะใจตัวเดิมไม่มีกิเลส) แต่กิเลสมาล้อม
รวมเมืองใจต่างหาก (กองทัพพระสถิตกองทัพพระมีปัญญาใน
ทางที่ข้อมองโลกุตตระระเท่านั้นจะต่อสู้ได้ให้ชนะ) กองทัพทาง
วัตถุนิยมภายนอกเช่นสาตราอาวุธหรือนิวเคอร์นิวเคลียร์ที่ขั้วโลก
นิยมกันประชันกันแข่งแข่งแย่งกัน กัดมากกัดฟันใส่กันอยู่ทุก

ห่อหมกหว่านจะชนะกันไม่ได้เป็นอันขาด โหระเอกพระอรีย เจ้าทำ
หลายอันขาดตัวไว้แล้วไม่มีจะชนะในเวลาจะชนะได้ (เช่นเชื้อเพลิง
ใส่ไฟห่อหมกชนะไฟไม่ได้) เชื้อเพลิงก็ดับไฟก็ดับไฟก็ดับไฟก็ดับไฟก็ดับไฟ
ใช้หลาย ผู้ชนะไฟใส่ไฟ ผู้ชนะไฟใส่ไฟนั้นเองเป็นอัยตวโง่ๆ
เพราะชนะใส่แถมประชิดพื้นชนะใส่แถมประชิดไฟ

เมื่อเมื่อดังนี้การเอาแพ้เอาชนะกันภายนอก ชาวโลก
มนุษย์เราทั้งหลายที่เคารพรักน้อมถ่อมกตถันหน้า สมควร
ที่จะเห็นอหน้าลระอาเร็ดหลามเพราะไร้สาระทั้งสองฝ่าย มี
แต่ทุกข์กับตายเป็นรายรับอยู่ทุกกลมมราณ ต่างก็อาจหาญองอาจ
สามารถต่อขรรคมอันเมตตามราณไ้แก่กันและกันลองดูสัก ล้านๆ
ล้านๆๆๆ นี้จะไม่ได้มีสู้รกว่านี้อันหาประมาณมิได้ดอกหรือมระ
การใด (ขอเรียนตักณาไว้มาง) เกอสุ ๑๑.

๒๕ การภาวนาทุกไซ ชักลงสู่อัตราลักษณะได้ ไม่ได้หมาย
ความว่าคุณรองทุกไซธรรมสิ่งมีเป็นสังขารคุณแล้วเกิด
ดับไม่ไหนเลย เป็นวิสังขารคุณอันไม่เกิดดับเป็น
อนัตตาคุณอันไม่เกิดไม่ดับ แต่การมริกรรมว่า ทุกไซ
ทุกไซ นั้นเกิดดับติดต่อกันเป็นระยะระยะเพราะเป็น
เจต สิกขธรรมเกิดรั้นกับใจ จะว่าวิสังขารหรือจิตสัง-
ขารสัมปยุตเกิดดับไม่แควเดียวกันก็ได้ไม่ผิดเลย ๗

ช่างมือทำยาก-ช่างปากทำง่าย

๑ ผู้ที่ท่องเที่ยวในสังสารกับผู้ที่ท่องเที่ยวผ่านอันตรายใดๆ ทั้งสิ้นนั้นนี้ก็ต้องมีความหมายอันเดียวกัน ความเห็นชอบเป็น-
นาคหน้าของความปลอดภัยจึงพอจะโปรดตัวบ้าง และก็จะพอ-
เมามองทางทุกข์กายทุกข์ใจลงไปๆ ถ้าความเห็นผิดเป็นนาคหน้า-
แห่งความปลอดภัยแล้วก็ไม่รอดได้ ฆราวาสก็ด้นรพรพิศอกดี
ถ้าสิ่ง เสริมมาขมขมประเภทใดประเภทหนึ่งเป็นอาเจียนเสียแล้ว ก็
นั้นวันจะหนีหนายและอาจพลังตกๆ ด้านเห็นต่อหน้าต่อตาเร็วไว

แม้จะมีทรัพย์สิ่งขมารมรวิวารในส่วนอามิสลาภยศสรรเสริญ
เย็นล่อใจๆ มากล้นพันวิสัยก็ตาม ก็นั้นวันจะไหม้ม้วยมรไป -
เหมือนไฟเผาป่าทิวคุดนพูนอัมจน แต่คนโดยมากมักเห็นกงจักร
เป็นดอกบัว โภกพกลมตัวเอื้อมมือเขาไม่คิดว่าจับตัดมือขาด
ก็ยังสามารถประชดตัวเองเร่งแกล้งทำ กรรมนิยมกรรม มัน
ตาลบปัดให้อาจรหัสทำใจให้ถึงทางซัว แต่พอรู้ตัวได้บ้างก็
สาปไปเสียไม่มีทรัพย์เหลือพอที่จะเป็นทุน จำเนิ่นก็จนมมไม่มี
ทางแก้ บางรายจนถึงกับลงมตีมัวตัวตายก็มี สร้างมีสุหาไว้
รัยให้ผู้อยู่ข้างหลังเป็นทุกข์

ทั้งนี้เนื่องด้วยความประมาทลืมหูลืมตา ลืมใจ ลืมธรรม ไม่มี
สติมีสุสุวธาธาเลื่อมใสดำสอนของพระพุทธรศาสนา มีหน้าซ้ากล่าว
ต่อพระพุทธรศาสนาว่าเป็นของลัวสมัยเดอะดริ เมื่อมีท่านผู้ทรง-

เมตตามรณิกตักเตือนก็ไม่ฟัง กลั่นทำตัวเป็นผู้ฉลาดอาจหาญมี
ปฏิภาณไหวพริบ อวดฉลาดอวดรู้ เอาชนะทางคำพูดก็ไม่เป็นธรรม
นำมาอ้างอิงไม่ฟังพิจารณา ทำให้ท่านผู้เมตตาระอาถอยอดรีกธา
จะว่ากล่าวตักเตือน (ไม่ทราบเสียเลยว่าท่านผู้ตักเตือนเรานั้นเป็น
ผู้เอารวมทรัพย์ให้) นิสสัยพระราชาไม่ได้มาเป็นทุนแม่แต่ชนิดเดียว
เพราะเกลียดคนแต่คนพาลสันดานทลายทามขี้ใจและตัวเตี้ยหมองดำ

ในโลกนี้มีมากหาไม่ยากเต็มโลก ผู้เขียนเคยสังเกตเห็นมา
เกือบหมื่นไม่ถ้วนเห็นเหตุให้ชวนคิดอยู่ตลอดเวลา กลายเป็นธรรมะ
กังวลใจให้สับสนคลุกๆ หลานๆ เมื่อภายหลัง ผู้เรามีนิสัยเชื่อฟังก็
ยังมีอยู่มั่งในวังหน้าขนาดต เพื่อให้เห็นนรกนาคจะได้ไม่ขาดธรรม-
ทาน ในไตรโลกบาลธรรมทานเป็นรองพระเสวรีเลิศล้ำ นำชนะ
ธรรมฝ่ายอามิสทานทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายอธิบายสั่ง
สอนไว้ใช้ตรงกัน ไม่ได้มีระดับชั้นแรงแห่งกันและกันเพื่อลาภยศ
สรรเสริญสุภาพนอก องค์พระชินทร์มอกรจนถึงซึ่งทางไปพระนิพพาน
(โลกไม่ถาวรอาจหาญแรงแง่ดีแรงแง่เด่นกับพระองค์เลย) ทบยกของ
ชาวอังกฤษดีกว่าอังกฤษแดงกว่าเรา ความอ่อนนุ่มเตารพอำเกรงในสิ่ง
ที่ควรอ่อนนุ่มเตารพอำเกรงกลายเป็นริบแรงละกังวล ปกฤษณ
คนหนักมาจากกิเลสโดยแท้ แต่จะแก้ตัวไม่กลัวความดีก็มีมาจาก
ปกฤษณ พระอริยเจ้าไม่ได้พาเดินจนจันทโลก ท้าด้วยพระสติ
ปัญญาในทางที่ซอม ทรงพระสติพระปัญญาอรอมตอมแห่งไตรสังขาร
สังเวชทุกขมานมนานก็มีสุภาพเมื่อน้อย เมื่อเมื่อน้อยก็คลาย-

ก็หลุดพ้น ก็ไม่กังวลในสังขารทั้งปวงตัดความเป็นห่วง ในอดีต
อนาคต ชั่วตลกทั้งหมดไม่ในที่นั้น การประพฤติพรหมจรรย์ก็จบลงกัน
ในที่นี้แลฯ พูดได้ใช้ถูกพูดได้ใช้ไม่ถูกมีรสชาติและความหมายต่างกัน
ราวฟ้าและดินฯ การปฏิบัติธรรมไม่ได้นำพาให้สำเร็จแต่เฉพาะการพูด
ได้เท่านั้น ต้องลงมือปฏิบัตินั่นจนได้รับผลคุ้มค่าเท่าที่ควร การที่
พูดพล้อๆ แต่ปากลมจะกลมกลืนกับธรรมะเพียงไรก็ตาม ถ้าทำ
ไม่ได้เหมือนคำพูดแล้วก็หาประโยชน์ไม่ได้ ตรงกันข้ามที่ว่าช่างมือ
ทำยากช่างปากทำง่าย ผู้แอมเอาลาภยศทางผีมากมักจะมีมาก
ในโลกนี้และโลกหน้าแท้ๆ

ผู้ลงมือปฏิบัติจริงๆ จังๆ นั้นจะหาตัวเก็บไม่ได้ยากในโลกนี้และ
โลกหน้าและโลกอดีตด้วยอนิจจาธรรมเอย ผู้เขียนได้เคยเห็นด้วย
ตานอกและตาในพร้อมทั้งได้ใช้พระมีศุภะเห็นมามาก เพราะได้ลำบาก
วิตรัฐสุราษฎร์ธานีมาบ้าง ล่วงกาลผ่านวัยกว่าเจ็ดสิบปีมาแล้ว ได้
ผ่านอุปสรรคหนักขึ้นชุกๆ มา เร่งเรียนวิชาเมื่อหน้าปลายทะเล
หลวง เดินตรงตามตัดไกลชิดพระอาจารย์ปัจจุบันธรรม พระอาจารย์
ปัจจุบันจิตพระอาจารย์ปัจจุบันธรรมเท่านั้นสิ่งสอนดี เพราะสามารถ
มีพลังดีเห็นรูปเด่นชัดตัดสิ่งเสียไม่ให้เสีย จะบรรยายหรืออ่านก็ไม่
ต้องจมนมธรรมะประหมัดที่แห่งเดียว ไม่เกี่ยวกันการสั่งเสียว่าหา
ให้เสียเวลาเป็นชาติ (สรรพอนัตตาอันลงมาหาเอก อนัตตาใน
ปัจจุบันอันอื่นก็เช่นกัน) (ข้อสำคัญอย่าเข้าใจผิดแทรกข้อคือ
เอาเงินเจ้ารอง) (จะเป็นเหตุเป็นกรรมเป็นวิบากเอนกอะนองพอ

ตัวมันเองเข้าวิญญานปฏิสนธิ) (จงทรงพระวรญาณหยั่งรู้กันดี
อย่าได้มีเบ้าหมาล) ถ้าหมาลแล้วจะกลายเป็นสัญญาพหุเมื่อหยา
(นั่นไม่ใช่ตัวจริง) “ไม่ใช่ธรรมจริง” “ธรรมจริงนี้ว่างห่าง
จากสัตว์บุคคลตัวตนเราเขา ปรารถจากใดๆไปเป็นเจ้า”

ใจใดธรรมใดไม่อิงกันกับเหตุ ใจนั้นธรรมนั้นหมดประเภท
ท่านผู้^{ผู้}จะตามเห็นหาได้ ก็ต้องข้ามโลกาไปไม่ได้มีรอยแล

ใจใดธรรมใดไม่อยู่ในเขตเพื่อเผ่าอาณานิคม ใจนั้นธรรมนั้นไม่
ได้เดินเวียนวนอยู่ในโลกโลกาแล

ใจใดธรรมใดรู้เท่าไรเท่าธรรมที่กล้ำกั้นอยู่ในขณะเดียว
นั้นใจนั้นธรรมนั้นก็ดี ใจนี้ธรรมนี้ก็ดี หนีข้ามทะเลหลวงไป
แล้วเนื้อ ๆ

ใจใดธรรมใดไม่มีพิษเป็นภัยเหตุ ใจนั้นธรรมนั้นใจนี้ธรรม
นี้หมดประเภทท่านผู้^{ผู้}จะติดตามหากข้ามโลกาไปไม่ได้มีรอย
แล้วแล ๆ

ใจใดไม่รู้จักใจตนเองใจนี้ก็ไม่รู้จักธรรมตนเอง ๆ ก็
หันหาใจหันหาธรรมอยู่ไม่จบสิ้นได้ยิ่งไกลไปแล ๆ

เอกจิต - เอกธรรม

๐ มัดนี้ใจก็ดีธรรมก็ดีกลมกลืนกันกล่าว สาวธรรม-
ยอดเยี่ยมเตวรมสดีดำริ มีสุสุสาธุคุณ เดินทางไม่สู้พระ
นิพพานธรรมล้ำลึกตรึงตรอง มองมวลกทวนคืนมาหาเจ้าตัว
คว่ำหาพระมีสุสุสาธุคุณ เดินทางลัดตัดตอนสอนตนเองเร่งพระ
สติมีสุสุ นัจจนันน่านนั้นไม่ใช่ตัวตนเราเรา ถ้าท่านผู้ใดเห็น
ไม่เห็นพวพพันลัดถือเอาว่าข้าหรือของเรา ก็คงไม่พ้นลาพหิมาร
เผา ใจใจเผลอย่อมถือเอาเป็นตัวเหตุ ก็ต้องตกอยู่ในเรตานั้น
น้ำให้เป็นตัว มัวเมาหมองหลาบก็กลายเป็นอดีต ก็เผลอวาง
อยู่กับผู้รู้ในอนาคตจรอมรให้ขัดหมัดคือพระอนัตตาธรรม กรรม
จะไม่สามารถนำให้ติดต่อก่อกภาพ เพราะใจกลมลงจนถึงธรรม
ว่าง ไม่ได้ห่างทางเดินไปพระนิพพาน ถ้าเขี้ยวขำดูเดินมรรค
วิถีตัดตัดไม่ได้มีวันเว้น ใจก็เด่นเห็นธรรมอันไม่แปรตาย จะ
มรรยายไปหลาบก็ทวีมากเหลือหลาก ก่อนจะมากก็เพราะขยับ
ออกจากอันเดียว ถ้าหลงอันเดียวก็จะเกี่ยวอยู่ในสังสาร
นานเนิ่นช้า มีสุสุตามกล่าก็ต้องหันหาต้นของเหตุ ย่นนี้เทศ
เข้ามาหา เอกจิตเอกธรรม ไม่ต้องล่องล้าไปหาทางอันให้ต้น
ใจหารได้ การใดๆในอดีตอนาคตปัจจุบันจรรให้กันไม่ใช่
ตัวตนเราเราสัตว์มีดคลทั้งหลาบ ก็จะต้องได้หายสงสัยว่าจะ
ไม่หรือจะอยู่ พระมีสุสุสาธุคุณได้กอมกู่สู่ต่อความหลงหลง

เป็นการปลงการะสังขัตเหตุ ก็คงหมดประเภทท่านผู้อื่น
จะติดตามหา ก็ต้องข้ามโลกาไม้มือหอลเห็นรอบ ไม่
ต้องคอยแลฯ

เรื่องเข้าไม่สอดแทรกขัดถือเอาเป็นเจ้ารองในขณะผู้รู้
ใดๆทั้งปวงนี้ มันเป็นรากเหง้าเหล่ากรองกิเลสอาสวะอยู่
โดยตรงๆแล้ว เป็นรากเหง้ารองเครื่องดองก็ว่าอุปาทานก็ใช้
ไม่ผิด แต่นักปฏิวัติธรรมมักมองข้ามไปด้วยความเคยชิน
พหุลักษณ์เคยชินเป็นอกุศลกลายเป็นงานไม่จบสิ้นไปในตัว
โดยมิได้รู้ตัวอีกด้วย นักปฏิวัติพากันมาตัดอ้อยในใจในธรรม
ส่วนนี้มากมายหลายชนิดต่างๆ และก็มักเป็นเหตุให้ตัดด้าน
และทิ่มเสียดเกียดงอนกันฉันนั้น เมามัวเพราะมีตัวตนสัมผัส
มัลลเป็นตัวเหตุ อยู่ในร่องรอกแก้วกิเลสเป็นนิกาสอันฝัง
ลึก พระสติพระปัญญาไม่กลมกลืนละเอียดถึงในปัจจุมันัน ญาณัง
ก็กลายเป็นอนัตตเหตุนัตตมัจฉัย อนัตตวิปากะ อนัต
ตอารมณัตตะพีธตะพื่อ คำพูดสิ้นไม่มีกระดูกนั้นพดลอยู่
ง่ายเพราะชำนาญในการไต่วาท แต่ก็เล็ยังมิซ่อนเค็มใจ -
เหมือนเสือเหมือนแมว เพราะเคยโด่งดังในลาภยศสรรเสริญ
มาเป็น สรณะัจฉินามาแล้ว ไม่ยอมมนนหยใจๆได้โดยง่าย
(ส่วนนรรดาท่านผู้พ้นไปแล้วโดยสิ้นเชิงแท้ไม่เหลือหลอเช่นนั้น
รอกรามกูลไว้ไม่เอามาตรวดกวาดต้อนให้เสมอกันหมดรอก)
นี้ว่าเนพา:ผู้ยังติดรูปตเห็นติดเด่นติดดวงต้อม่วงตอดคา ธรรม

ตามนุษย์แถวตามารพรม พราหมณ์ (เมื่อภานาไปติดอยู่ในที่
ใจจำเป็นก็แอมกนอยู่ในที่นั้น)

(ส่วนญาติพี่น้องที่เห็นหน้าคลอลคลุคพื้นยังไม่มา
มารากฎโดยถ่องแท้แน่นอนได้โดยชอบธรรม) ก็ฟัดตัวทำท่าทำ
ทาบเป็นพระอรหันต์ (ตวงและคาดคะเน) เซซัยเซชวาเหมือน
คนเมาสราแม่โงแม่ทงชวีตา มีผู้มาให้คะแนหน้าว่าเป็นพระ
อรหันต์ ก็พลกจิตรวมในใจทันทีและอากาศก็ดกมผู้ให้คะแน
นั้น (เอาที่แทนหน้าเราก้เป็นหน้าของช่อมคนมาลกลมาลอมานอมานัน
อยู่ไม่ทวนดูตุนดูใจดูธรรมเลย) เมื่อไม่ทวนดูตุนดูใจดูธรรม
ก็เท่ากันว่าไม่ทวนดูพระวินัยอยู่ในตัวนั้นเองละอนิจจาเอ๋ย (อย่า
รีบทงตัวเลยจะช้นเคยคุณก็เลสิให้ทง)

ผู้เขียนคงเป็นคนมีกิเลสมากปากเผ็ดร้อน กิเลสสำส่อนจึงจวน
นิมนต์เขียน จึงขอเตือนมารกิเลสว่าดูก่อนมาโรบามะมารผู้ใจบาป
จงอย่าได้รบกวนผู้เขียนมาก (จงรทวาลผู้เขียนน้อยเถิด) ธรรมดา
ผู้เขียนก็ต้องพิจารณาเลือกเฟ้นเขียนแต่สิ่งที่เป็นสาระทั้งตนและท่าน
ผู้อื่นจึงคุ้มค่าในการเขียน มีนั้นแล้วก็กลายเป็นมัจฉา และน้ำ
อาแล้ง ถ้ามีน้ำอาแล้งแห้งก็เลสิถ้ามัจฉาธรรมช้มพระนันทพานรอมอบ
ให้ดาลอัยการสันตฑูรีโกนิจจัดตั้ง ผู้หนึ่งมีลลังค์คอบสังการหนึ่ง
อยู่นานไม่ลงธรรมมาสน์ นิ่งแนมองอาจไม่ปวดแรงแม่ปวดธา ไม่
มีศาลใดๆจะมากล่าวหาว่าเป็นดำเท็จ ไม่มีท่านผู้ใดมาให้นำเหน็จ
นำนาญและดอริ์ปชั้นเลย เคยเป็นดาลอัยการแต่ถกตำมรพ

มาไม่ขาดระยะไม่มีกาลไม่มีเวลาด้วยผูกขาดแล้วด้วย ดำลธรรม-
ส่วนนี้ก็จะเอียดลึกซึ่งสูงแหลมคมมากไม่มีประมาณใดทกๆ ตาน
ไม่มีท่านผู้ใดอาจหาอยู่เหนือกรรม และผลของกรรมได้ตอก-
ในโลกๆ เว้นไว้แต่พระอรหันต์ท่านผู้ทรงพระอรุณอยู่เหนือ
ใครก็ได้ไม่กังวล ปล่อยคนหนาอย่าอวดอ้าง ความเมียงไม่
สร้างไม่ต้องอวดอ้างว่าตนดี ชาวโลกก็วิสัยมองไม่เห็นใกล้-
ไกลใครมีสุลาสุลาธรรม ไม่รู้เท่ากรรมนำรุ่งอำนาทาน ท่อง-
เที่ยวหานโนในไตรเหตุอยู่ในเขตอวิชชาตักหา เป็นอาสาอวดดี
วิชาใจเฝ้าเต่าตนุ ตามท่านผู้ตักเตือนไปทางบุญก็หาว่าวัน
ไม่เข้าทางพรางบ่นพึมพำๆ อยู่นั้น แลฯ

๒๖ ชาตुरुกัถสูรูกัถจะจัดเป็นสังหารฝ่ายนามอันละเอียดก็ได้
เพราะเกิดตมเป็นอย่างละเอียด ถ้ามีผู้แก้ไขสอดแทรกขัด
ถือเอาเป็นเจ้ารองแล้ว ก็เป็นเหตุเป็นกรรมเป็นพิษเป็น
ภพเป็นอุปาทานเป็นชาติอันละเอียดได้ทั้งนั้น สติสัมปชัฏ
สุมีสุสุไม่สมตลบกัณละเอียดคมตาปีในขณะเดียวกันแล้ว
ก็ยากจะรู้อัดได้ ต้องอาศัยมานามานสที่อันละเอียดทรง
มีสุสุควบคุมให้สมตลบกัณทันเวลาในขณะเดียวกันจึง
จับพร้อมทั้งผู้รู้ตามเป็นจริงสัมปชัฏอีกด้วย ฯ

อำนาจอริยสังขะ

๑ โลกจะมีกลิ่นๆก็หารลงมาสังขารโลก สังขารโลก
กับสังขารธรรมสังขารชาติสังขารขันธสังขารรูปสังขารนามก็ได้
ความเป็นอันเดียวกัน อยู่ในอำนาจอริยสังขะที่จริงอย่างประ
เสริฐยิ่งอย่าง คือ ทุกระกนได้ยาก เหตุให้เกิดทุกข์ ร้อนภูมิติ
ให้ถึงความดับทุกข์ เป็นตัวเหตุให้ทำให้แจ้งในหนกทัฬ ใน
เนพระส่วนใจส่วนอริยปัญญา ынลงสิ้นก็คือเว้นมามำเพ็ญบุญ
บวกลและคุณให้พ้นสูงทว้งนทุกถ้าน บรรดาทำนผู้ทรงสติปัญญา
ก็พาตนพาใจใคร่ครวญทวนดูขุขรรมนำทวี่ ก็ห้ามโลกยไม่ได้ไม่
ล้งเล

บรรดาทำนผู้สังขัลลยก็สายก่น่ายกค้ำ สายน่ายด้าแม่ลว่า
สันลคมปรานไปแม่ลว่าๆ แต่ละชาติแต่ละชาติ ไม่สามารถจะเอา
ตัวเอาใจเอาธรรมปฏิบัตให้เล็ดรอดจากทะเลหลวงขำไม่ได้โดย
ง่าล ทะเลหลวงทวงตั้งอยู่รอบเมืองใจไม่อยู่ไกลจากฟ้าแดนดิน
ภายนอกเลย จะเอ่ยคัดค้านอาจหาญไม่ทางใดกไม่ได้เลย วิช
ใดๆในไตรโลกาไม่เลิศประเสริฐครเท่าวิชาทางพระพุทชด้าสนาเลย
ไม่ต้องสนใจในวิชาทางอื่นกได้ วิชาใดๆก็ไม่เป็นเสี้ยนหนามต่อ
พุทชด้าสนาแล้ววิชานั้นๆ เป็นวิชาถอยหลังอยู่แม่บไต้งๆ แล้ว
เห็นอย่างง่ายๆ นินทาขวันวาลอยซึ่งหน้าอ้อมภกทันตา หล้มตา
อยู่กเห็นชัดลิมตาอยู่กเห็นชัดไม่ลิมไปทางใด

การล่องอามมรทุกประเภทกับการทำลายตนเอง และ
ทำลายโลกเอาไฟเผาโลกก็อันเดียวกัน อามมรทุกประเภท
ไม่มีศิรเจ็มนแม่เต๋น็ดเดียว ก็ตรงทางเดินของพระพทช
คำสอนใจทุกขของล่องอามมรเป็นมีจนาทกรูเห็นผลจากทำ
นองคลองธรรมแบบหลาบบๆ เสียด้วย ท่านผู้หวังเจริญทรัพย์
สิ้นในอามมรนี้ เป็นผู้ไร้เหตุไร้ผล เหตุไปทางนั้นหา
ลวันๆ แลก็ยังมีผู้ล่องอามมรใหม่แต่เป็นอ้อตทาร์มไต่ป ว่า
เป็นทางเจริญพอที่จะแก้ทุกขได้ก็ยิ่งเพิ่มทุกขเข้าทวี เห็นกง
จักรว่าเป็นดอกบัวเอามือเท้าไปควาตัดมือตัด แล้วยังกล่าว
ตนว่าดวงไม่ดเรานี้หาหนอ ดวงไม่ดกันเหตุไม่ดกตนสร้าง
วันก็อันเดียวกัน เพราะเหตุที่อ้อทชวไม่ไดเกิดรหันมาแบบลอยๆ
เจ้าตัวสร้างวันเองทั้งนั้นตนจนมมดอ้อปในเหตุไม่รอนคอบปในเหตุ
ดีเหตุชั่ว ผลร้ายมันก็เหลือจึงไม่รู้จักเหตุดีเหตุชั่วแล้วจะเจริญ
ก้าวหน้าไม่ได้ด้วยวิธีใดแล้ว มีแต่เสื่อมกันเสื่อมทวีคูณเท่านั้น
พระพทชคำสอนให้เล็งเห็นเหตุที่จะทำลงไปก่อนน้าก เมื่อ
สร้างเหตุลงแล้วผลไม่ต้องร้องตะโกนให้มาหาเหตุให้ลำบาก
เป็นทิพย์เป็นมาเองตามเหตุที่สร้างนั้นน้อยและมากแม่ทางผิดก็
โดยนัย ชาวโลกยิ่งห่างเหินจากคำสอนของพระบรมศาสดาไป
เท่าใด โทกเลศก็ยิ่งลึกลงชื่อไหมโลกทวีคูณ แม่ตาหามิสภายนอก
ก็ยิ่งรัดสนอลหม่านไปด้วยพร้อมๆ กันด้วยจิตใจก็ต่ำลงต่ำลงไม่มี
ที่ปลงวางได้ๆ การนิยมชมชอบเอาเสียงคนมากเป็นประมาทหนัก

เดี๋ยวผูกขาดนี้เอาจริงไม่ได้ ถ้าคนมากยินดีไปไม่เป็นอัตราความ-
ชั้นของความเห็นทางผิด ถูกธรรมถูกวินัยแล้วก็ใช้ได้ดีมาก

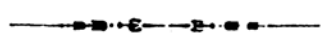
ถ้าหากว่าคนหม่มากหนักไปในทางกิเลสเอาเพื่อเอาชนะภาย-
นอกไม่มองดูธรรมแล้วก็พากันไปตกเหวทั้งเป็นจนดิ่งไปเสียหมดโดย
ไม่รู้ตัว พอรู้ตัวบ้างก็สายมาบด่าไปเสียแล้วนะ ทูจะต่อสู้ไม่ทาง
ดีก็หมดไปแล้วก็นมกนอยดิ่งนี่เอง กำลังใจก็อ่อนเฝ้าไปพร้อมๆ
กันด้วยซ้ำ ตกลงก็ไม่มียกฟุ้งตนได้ทั้งได้แต่ผลของความเลวกรรม
รสชาติของเหตุชั่วผลชั่วผลชั่วชักรุกๆ คนเราจะดีได้ในทางที่ไม่-
เห็นธรรมสักเพียงไรก็ตาม ผลของกรรมเป็นน้ำเหน็บนำหนืดติด-
ตามอยู่ ย่อมอยู่เหนือกกรรมและผลของกรรมไปไม่ได้ เก่งกาจ-
ทรงอำนาจไปในทางที่ผิดก็ไม่รอดได้ ไม่ประทุโลกก็ระตุหนึ่งก็
ซึ่งแห่งความพินาศแน่แท้ (ผลของกรรมก็คือโทษเอกภตตัว
เป็นค่าลยัตติธรรม) ว่าไปเท่าใดก็ห้ามกลายธรรมไปไม่ได้หรือ
ชาวโลกเอ๋ย ไม่ได้รอดฉับรารภตามธรรมะ

ถ้าไม่เอาธรรมะของพระพุทธเจ้าศาสนาเป็นแก่นเป็นกระดูก
เป็นทางร่มเย็นเป็นแก่นส่องทางแล้ว ก็เรียกได้ว่าเป็นคนทนนอก
เป็นคนตามอดแห่งหุนีสุญาตานุสุญา จะสำคัญตัวว่าเป็นปราชญ์
แต่ก็เป็นเปรตกันสดๆ ร้อนๆ เมล็ดอกาบเมล็ดใจให้หนักปราชญ์-
เห็นตัมเห็นปอดเห็นไปตลอดจีมาตะสารพัดเพ็บบเด็วก็รู้ได้ไม่
ต้องแก้ผาณหล่มถานึงก็รู้ได้เร็วไวกันก็ เพราะไม่ใช้สมาธิ -
หลอกกินอามิสทางวัตถุนิยมต่างๆ ภายนอก ชาวโลกเป็น-

ส่วนมากติดอยู่เพียงแต่อย่ามรเท่านั้น พ้นไปจากอย่ามร ทั้งมองแล้วจึงจะรู้สัจธรรมของพระพุทธรูปศาสนาสว่างกระจ่าง ใจไม่มัว จึงจะต้องไตร่ตรองในทางต้นของพระพุทธรูปศาสนา ทัศน์ มีนั่นแล้วก็ลาบเปล่าแล้วเจ้าทักในหัวกลิ้งกลิ้ง กลายเป็นคนน้อยใจข้อหาประสาทพิการใช้ไม่ได้ เพราะไม่รู้ รสแกงก็ไม่สำคัญ (การไม่รู้รสธรรมะนั้นเป็นรองสำคัญ- ึ่งในทางพระพุทธรูปศาสนาใจ) ฯ

๒๗ จะย่อพระไตรปิฎกในธรรมชั้นสูง ปัจจุบันผู้รู้เห็นเห็นแต่ สักว่ารู้เห็นแต่สักว่าเห็นเท่านั้น และใครเล่าเป็นผู้รู้ว่าเป็น- แต่สักว่ารู้เห็นแต่สักว่าเห็น ตามไม่หนีหลักเดิมว่า ก็ผู้รู้ เป็นแต่สักว่ารู้ เห็นแต่สักว่าเห็นนั้นเองเป็นผู้ เบื้องอกทาน ตามแบบทวนกระแสผู้เป็นเจ้าเหตุ- แต่เมื่อร่ำแรงอุปาทานขัดด้วยพระบิณฑบาตอันขอมองแล้ว- จะจัดเป็นเจ้าเหตุ เจ้าที่ชเจ้ากรรมไม่ได้ เมื่อไม่จัดผล- ร่องเหตุ ผลร่องพืช ผลร่องกรรมก็ไม่ต้องจัดอยู่ใหญ่- ทั่วเพราะขาดกันไม่ในตัวเองที่เต็ม หมดเหตุผลแล้ว ไม่ จำเป็นจะมาหวังทั้งเหตุอีก แม้จะไม่ต้องมาหาเสียง เอาคะแนนกับเหตุที่ชกรรมอีก (เพราะข้ามไปแล้ว)

นักปราชญ์-นักแปรศต

๑ ในโลกนี้ไม่มีอะไรมากพอที่จะให้หลงและอ่านไม่ออก ไม่มีสิ่งใดที่จะปิดบังแสงแห่งเล่ห์เหลี่ยม ความเกิดแก่เจ็บตายนั่นแลหนาเต็มอยู่ทั่วกาลา แต่ต้องห้อมเอามาพิจารณาเป็นเนื่องหนึ่งติดต่ออยู่ในอู่ของพระสติพระปัญญารู้เหตุให้เอื้อมระอา ล้ำดอย ไม่พลอยเพี้ยนในเกิดแก่เจ็บตาย แม้กิเลสอาสวะจะมีอยู่ทรงอยู่ในขันธสันดานมากหลายก็มีหนทางละอาลจะเพี้ยนและยินดี ใจก็จะม่กำลั้งไม่สั่งสมความหลงให้ท้อพิลลิมวกคุณ จะบริบูรณ์ในทางที่เห็นชอบรู้ชอบปฏิบัติชอบในส่วนนี้ ส่วนอื่น ๆ ก็พลอยจะดังดูดมาอยู่ในวงแวนของพระสติพระปัญญารู้แจ้ง-แทงตลอดได้ ชรรมะในทางโลกตตะระล่อมไม่ขัดจ้งหวะต่อ นักปราชญ์ และไม่ใช่ นักแปรศตสร้างแต่เหตุไม่ทางทุกๆ และหวังสรอยู่แต่เลือกเหตุสร้างไม่เป็น

ใช้ตรวนเชือกมื่อเป็นต้นตัดได้ง่าบไม่ต่อลจะลำนากกรรม และผลของกรรมตัดได้ปากแก่ๆ แต่ก็เป็นของง่าบแห่งพรอรหัตตมรรค เมื่อองค์ท่านรู้ประจักษ์ชัดแจ้งแห่งอนัตตาธรรมแบบดายแล้ว กรรมและผลของกรรมก็สลัดคืนเองไม่ลำนาก ไม่ปากแด้นอะไรเลย อวิชชาทัฬหาอุปาทนกรรมเป็นต้น ฯลฯ ก็สลัดคืนไม่ในตัวพร้อมๆ กันในขณะสลัดนิ้วมือเดียวไม่มีอันใดก่อนไม่มีอันใดหลัง อัสมีมานะก็ไม่ได้ฝังอยู่ในขันธสันดานองด์

ท่าน เพราะได้นและถอนตัวหาได้ทั้งรากเหง้าเหล่ากอแล้ว องค์
 ท่านก็ไม่ได้สำคัญตัวไม่สำคัญใจไม่สำคัญผู้รู้ไม่สำคัญผู้หนักไม่สำคัญผู้
 ดัดอยู่ในวิลาบทีใดๆทั้งสิ้น สุรทุกหรือเมกหาอะไรต่ออะไรทั้งชาวโลก
 นียมกัน ตลอดทั้งสูญๆ สานๆ ว่างๆ เวียงๆ อะไรต่ออะไรองค์ท่านก็
 ไม่ไปห้องไปห้องไปแมกไปกำเอาให้เป็นที่เหตุเป็นกรรมเป็นอันมาก -
 เป็นวิญญาณปฏิสนธิเป็นวิญญาณปฏิภานอันใดเลยหาหนา เพราะหมด
 การที่จะได้จะเสียจะลมจะเหินจะกำจะวางจะอยู่จะไปแล้ว หมดการ
 จะแพ้จะชนะจะกินจะถ่ายใดๆในสมมติ แม้มีตัวก็ไม่สำคัญตัวจะ
 เป็นเปรตเข้าอยู่ติดอยู่ด้วย ไม่ไปจีไปปล้นไปสมัคร อยู่ในที่ใดๆ
 ทั้งสิ้น เป็นที่สดทกรโดยชอบแท้ จะมีผู้ตีหรือไม่ก็ไม่เป็นปัญหา
 เพราะท่านก็รู้ใจใดๆในวันชุกรแล้วในวันชวันมากแล้ว ไม่มีการ
 แอมได้แอมเสียกับกองนมรูปและอรุปแล้ว ท่านผู้ใดจะให้ตะแน
 หรือไม้เท้าก็ตามไม่มีการรับไม่มีการมีดสิ่งใดๆ ทั้งม่วงเคล ๑/

- ๑) ห่วงลิ้งในนิ้วอยู่ไม่มีประมาณในนิ้วก็ไม่เปลือยอยู่ไม่มีประมาณ ๑
- ๑) เขามัดเหมือนหน้าอยู่ไม่มีประมาณก็ไม่ม้อลอยู่ไม่มีประมาณ ๑
- ๑) หกมันในอากาศไม่มีประมาณก็ไม่ม้อลอยู่ไม่มีประมาณ ๑
- ๑) กำเอาเมล็ดพันธ์สักกาทหว่านให้ปลายเหล็กแหลมไม่มีประมาณ -
 เมล็ดพันธ์สักกาทก็ไม่ติดอยู่ปลายเหล็กแหลมไม่มีประมาณ ๑

จิตใจและธรรมะของพระอรหันตก็อย่างนั้นอันมีารภมาหลาย ๗
 จ้อแล้ว ๑

อำนาจไตรลักษณ์

๑ ตากันรูปเป็นคู่กันอยู่ไม่มีประมาณ ๑ หูกันเสียงเป็นคู่กันอยู่
ไม่มีประมาณ ๑ จมูกกับกลิ่นเป็นคู่กันอยู่ไม่มีประมาณ ๑ รสกับลิ้น
เป็นคู่กันอยู่ไม่มีประมาณ ๑ ไผ่กฐีพพกันเกล็ดเป็นคู่กันอยู่ไม่มีประมาณ
๑ ใจกับธรรมมารมณิกเป็นคู่กันอยู่ไม่มีประมาณ จะว่าโลกตาโลกหูโลก
ลิ้นโลกกมลโลกใจว่าโลกทั้งหกภายในก็ได้ไม่ผิด

๑ โลกภายนอก โลกรูปโลกเสียงโลกกลิ่นโลกรสโลกไผ่กฐีพ
พะโลกธรรมมารมณ รวมโลกทั้งภายนอก ทั้งภายในแท้ก็เป็นโลก
สิบสอง เป็นโลกสังขารสิบสองก็ว่าได้ไม่ผิดอีก ๑ ภูมิโลกมีสี่สวห
กัฏฐ ๑ โลกเวทนาหกกัฏฐ ๑ โลกผัสสาหกกัฏฐ ๑ โลกอุปาทานหกกั
ฏฐ ๑ โลกภพหกกัฏฐ ๑ โลกชาติหกกัฏฐ ๑ โลกชราพยาธิมรณโลก
นรีเทวอุปายาส ทั้งหลายเหล่านี้มีผู้สูติโลกได้ทั้งนั้น เมื่อผู้สูติ
โลกได้ก็มีผู้สูติสังขารได้ มีผู้สูติทุกข์ได้ มีผู้สูติอนิจจังทุกขังอนัตตาได้
เพราะอยู่ที่อำนาจไตรลักษณ์

เมื่อมีอุปาทานเข้าไม่ยึดถือเอาเป็นเจ้าของสิ่งเหล่านี้แต่ละขณะ
จิตหรือแต่ขณะละอย่างๆ ก็สืบชื่อลือนามได้ว่ากิเลสตัณหาอุปาทาน
กรรมภพ ฯลฯ อะไรๆ ได้ทั้งนั้น (ผลลัพธสิ่งเหล่านี้ก็ คือ ทุกข์)
จะเห็นโทษในอุปาทานได้ก็ด้วยอำนาจของพระมีปัญญาญาณไม่ใช่สมมุติ
โต้้งๆ เมื่อถือมั่นในสังขารว่าเป็นสัตว์บุคคลตัวตนเราเราแล้ว
ย่อมเป็นการฝืนธรรมชาติ เพราะสังขารไม่ได้ยืนยันว่าจะอยู่ใน

กำมือรองกำมือใดและไม่ปฏิเสธด้วย มีหน้าที่เกิดขึ้นตั้งอยู่แต่เดิม
เป็นรวมๆ ติดต่อกันอยู่ไม่ขาดสายตามธรรมชาติในส่วนนี้เท่านั้น
เกิดขึ้นหาระหว่างไม่ได้ ตั้งอยู่หาระหว่างไม่ได้ แม้ปรนนาหา
ระหว่างไม่ได้ ดับหาระหว่างไม่ได้ ผลลัพธ์ก็คือทุกข์ หาระ
หว่างไม่ได้สัก จะใส่ชื่อลือนามของอัมแสงแปลงไปตามอัตราในมิติ
ของความเข้าใจผิด ความจริงก็ไม่ล้ำเอียงไปด้วยเลย

ก็ต้องมีหนทางเดียวลอมจำนวน ละอาบตนเองพร้อมทั้ง -
เมื่อหน้าปดคลาหลงของเจ้าตัวเจ้าใจที่ได้เคยขึ้นลงมาเท่านั้น
เพราะไม่มีประตูที่จะไปทางใดได้อีก แม้จะฝันไปก็ไม่แจ่มใจไม่
เป็นเครื่องอันใจอันนั้นเอง เพราะได้เห็นชัดด้วยตนเองโดยไม่ได้
ได้ถูกข่มขู่ทักผู้อื่นและไม่ได้ถูกล่อลวง หรือถูกรับจ้างคนภายนอก
ให้ชักชวนเชื่อ เป็นอิสระของเจ้าตัวในทางที่ชอบแล้ว ๆ

๒๘ การดัดหมัดไม้ใหม่บ้าน ไหมเมือง ไหมพระนครหลวง
อันเป็นไพเราะนอกที่ หุดตัม ทอด มีอาหาร มัน
ก็เป็นการถูกต้องดีแล้ว แต่ก็ยังจัดเป็นทั้งสอง
รองการรมดัดไม้กลิ้งที่มันใหม่ อยู่รอบเขตบ้าน
ใจ เมืองใจ กรุงใจอยู่ในอุ้งงั้นอันสันทานดวง
หยุดก็ ไผ่อันนี้ตัวรมดัดไม้ ๆ แก้ว ๆ ๗

สามัคคีธรรม

๑ เรื่องที่น่าวิจารณ์เป็นการให้หวนดูโลก เพื่อนรธาได้ให้
อยู่เย็นเป็นมีบุญสามัคคีธรรมจำใจจิต ให้หันเข้าใกล้ซัด
พระพุทธรูปดำสนา พร้อมทั้งไม้อวดวิชาแข่งดีต่อพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายที่ทรงเสด็จมา -
สร้างมารมและมาตริฐูในโลกเป็นยุคๆเป็นคราวๆก็ดีว่าตาม
เป็นจริงแล้ว ก็มากกว่าอสังขโยอสังขโยพระองค์ ทรงสั่ง -
และทรงสอนโลกทุกชั้นทุกภูมิ ด้วยพระมหาเมตตาด้วยพระ
มหากรุณาเต็มภูมิไม่ทรงลำเอียงไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย
เมื่อล้าเลย

และการทรงสั่งและทรงสอนเล่าในทางตรงและทางอ้อมก็
เป็นพระธรรมอันเดียวกันไม่แปลกเลย เพราะพระองค์ท่านทั้ง
หลายเหล่านั้นได้ตรองเห็นชอบแล้วพร้อมทั้งเหตุและผล ลง
เออกันไม่แก่งแย่งกันแม้แต่นิดเดียว เพราะทรงเป็นมหานัก
ปราชญ์องอาจกล้าหาญเชี่ยวชาญสืบสายธรรมโบราณทอดสืบทอดไว้
ดีเด่นเป็นยุคๆยุคๆ ทรงสั่งทรงสอนให้มีความเห็นชอบเป็นหลาย
หน้าปากของจิตใจในชั้นสันดานหตุกัย ให้ดำริไปในทางที่
ชอบ ไม่ดำริสั่งเสริมไปทางกามมารมณ์ ไม่สั่งเสริมไปทาง
พลามากเนียดเปื้อน

ทางวาทะสอนให้เว้นจากพูดเท็จพูดส่อเสียดพูดคำหยาบโลน

พูดเพื่อเจ้าเหล่านี้เป็นต้นไป ด้านการงานเล่าก็ทรงสั่งทรง-
สอนให้เว้นจากกาชทุจริต เว้นจากฆ่าสัตว์ฉีกทึ้งประพฤดี
ผิดในกามเป็นต้น ๆ ด้านเลี้ยงชีวิตเล่าก็ให้เว้นจากอมาตมฺห
ทุก ๆ ประเภท เพราะมันเป็นเหตุทางนันทาโยธัง ๆ แต่ชาว
มนุษยมักจะทำกันออกดีต่อพระบรมศาสดาได้เลี้ยงอยู่ไม่มักลาบ
จนไม่มักลาบดินไม่หาสาระได้ เพราะเหตุว่าล่องละเมิดไม่หา
สาระ (ผลลัพท์ก็นันทาโยธังอยู่ไม่หาสาระได้) และก็น่าสังสาร
ไม่รู้ตัวอีกด้วย แมลงวันไม่รู้ตัวว่านิมมชมชอมกินมูตรдукแมลง
เม่ามันเข้าไฟไม่รู้ตัวเหล่านี้เป็นต้นนั้นใด มรรดาทำนผู้ล่องละ
เมิดอมาตมฺหก็อันเดียวกันนั้นนั้น (โลกเวลานวาลรัดข้ออยู่จน
ไม่รู้จักประตูแกมดินมึงมองข้ามกลายเป็นก็ดิ้อประชันกันแรงกันล่อง
อมาตมฺหนี่เองอุมิจจาเอ๋ย) ไม่อยากเขียนเลขแต่อดไม่ได้

ทุกวันนี้จะยืนยันว่าถือลัทธิและศาสนาสากลใจ ๆ ก็ตามมอง
ชาวโลก แต่เนื้อเรื่องและเหตุผลก็ตกอยู่ในคอกในคำขอร้องอมาต
มฺหสรณังคัจฉามิแล้วล้วน ๆ เปอร์เซนต์ (มุขแปลว่านันทาโยธัง
ซึ่งหน้าซึ่งปาก) เต็มดวงเต็มดินแล้ว จัดเป็นโลกที่พอใจที่พอใจ
ธรรมที่พอใจ เพราะที่พอใจไม่ในทางเดือดร้อนและนันทาโยธัง
เอนกทุก ๆ ด้านจิปาตสาระพัด ไฟอมาตมฺหใหม่โลกไม่มีน้ำดื่มได้
น้ำทะเลและมหาสมุทรในโลกภายนอกก็ดื่มไม่ได้ ชาวโลกทุกวันนี้ -
หน้าที่เคารพและหวังดีอยู่ร่วมโลกกัน ต่างก็ช่วยกันสามัคคีเห็นโทษ
ที่พวกเราล่องละเมิดอมาตมฺหเป็นทุก ๆ ไฟใหม่โลก เพราะมันใหม่

อยู่ที่หัวใจของพวกเขาแต่ละท่านละคนอยู่ ต่างท่านต่างคนก็เว้น
อมาลมุขเสียบัดดาต โลกมนุษย์ก็จะเจริญก้าวหน้าไม่เร็ว-
พลันสังครามกิเลสก็จะมี หอนก็จะหล่นถล่มไม่มีเวรอยู่รอบข้างไม่
สะดุ้งผวาด้วย มองดูหน้ากันได้นัดเป็นยอดมิตร สาทราบอาวช-
ต่างท่านต่างคนก็จะปลดเองในตัวเองโดยไม่มีท่านผู้ใดมาบังคับ หน้าที่
สิ่งๆ ก็จะไม่รับ

สงบประสมสเนหาใจผู้รักก็จะมี คอรับชนักก็ไม่มี สัมปะ
ชีพราหมณ์ก็จะงามเลิศล้ำขรรฆวาสระอาต ปราชญ์มหาวิทและ
ปราชญ์มหาวิท ก็คงกันได้สนิทมิตรสหายธรรมแท้ เหมือนลูก
พ่อแม่อันเดียวกันไม่ขาด เพราะได้ธรรมอันดีสิ่งหนึ่งลงที่ใจไว้
มันคงทรงแน่นหนา การรักษาสิ่งของก็ไม่ต้องใช้กุญแจและเวร
ยาม สัมกับคำที่ใช้ชื่อว่ามนุษย์ มริสุทซ์เป็นสัตว์เป็นส่วน การ
ปฏิบัตินี้รวมตัวเพื่อพ้นทุกข์ในสังสาร พระนิพพานก็เปิดประตูทางใจ
ไม่มีกิเลสหลามใตๆ มากีดขวางให้หนักหน่วงถ่วงเวลา ชั่วกั-
ทรงคุณดั่งมหาศาลไม่วิปโยชน์ ต่างก็ปลดโทษตนเองเร่งเร่ง
เพื่อธรรมอันดี เพราะเลี้ยงชีพทางชอบประกอบดี ทอดสะพาน
อันดีไว้ให้ลูกๆ หลานๆ เป็นทรัพย์อันอันนานถาวรมันคงดำรง -
ทรงตัวทรงใจทรงนิสัยสัจจดังดังได้เด่น เป็นผู้เห็นโทษเห็น
คุณนุญมาบริวารตามเนิ่นจริง เป็นมิ่งขวัญของใจจิต สนิทสนม
กลมกลืนกันกับสัตว์

ชาวโลกโลกาเอื้ออ่าห่มกลายเลลจเห็นโทษในการละเมิด

อมาลมฺพวํ เป็นทางนับหลายโดยด่าบเด็ยวเถิด จงเห็นพระคุณใน
การละเว้นอมาลมฺพวํหาประมาณมิได้ ความเห็นชอบแนบนี้
แล้วใจถึงโลกุตตระระม่าลธรรมะ ก็เป็นผละพลังห้อยกับใจไปในตัว
ไม่ต้องคว่าหาว่าธรรมอยู่ที่ไหนไม่ต้องแก้ใจตีความหมายกลายไป
ทางอื่นจะตั้งน้ญญุตมิวิตติ เพราะรู้ชัดมัตรวมเท่าใดก็ดวงเหตุที่ด้อ
ใจใจใจใจแล้ว ก็มีแต่ใจและธรรมเป็นกรรมอันดีจะพลีทว้ให้สูง
สูงเดี-เตตรงไม่แจะซ้าลไม่แจะรอาและไม่ย่นอยู่ไม่ถอลหลังอีกด้วย
พร้อมทั้งห้ามความสงสัย รุดไปแล้วไกลรับหรือรับหรือ หนีไปไกล
ไม่วางจากบุชชนคนหนา โลกุตตระระมีญญาแสงสว่างกระจ่างตาให้
ด้อมีญญาจะว่าพระสตีพระมีญญาทรงคุณด่าปฏิหารย์ก็ได้ อจหาญ
ในทางที่ถูกลไม่ได้อูกอากทว้ให้เป็นเส้นหนนมหลาย ๆ ๑

๒๙ สิ่งใดที่เข้าไปติดไปถือเอาเป็นจ้าวเป็นจอมจนลอมมีล้อบ
วางไปไม่ได้ในดราวและระณะที่ควรระวังสิ่งนั้นทั้งหมด จะ
เป็นรอกหาโทษไม่ได้ สิ่งนั้นๆ ทั้งหมดล่อมไม่มีในโลก
นี้จุนันโลกอดัดโลกอนาดต นันแหละอนาทานทั้งหมด
พระสตีพระมีญญาไม่ปรากฏชัดในอนัตตาธรรม จึงกลาย
เป็นกรรมและผลรอกกรรมอนเว็ลนอยู่ในอ้นชสันถาน
ดวงเหตุที่รอมเมื่องใจ จังหวัดใจ กระจังใจ ชาศใจ ทัมใจ
อ้นชใจ ๆ

โทษเล่ห์หลอ

๑ อมาตย์มุขมนตรีแต่ผลรอลได้เป็นทูกจลวันๆ ล้าหนๆ อสงโงย-
ชาวโลกแข่งกันเอาพันทั้งใส่ไฟเพื่อให้ชนะไฟก็เป็นไปไม่ได้ แต่
ก็เป็นไม่ได้ในทางใหม่ด้วยมร ไม่ได้อาศัยอาวรณ์กับท่านผู้ได้-
ใหม่ซึ่งผลของจากคำหาญเขี้ยวขาส ไม่ได้นิยมกาลกับเพศชั้น
วรรณะใดๆ ทั้งสิ้นไม่มีการจับสินได้โดยง่าย เว้นไว้แต่ท่านผู้เห็น
โทษมากมาแล้วละอายความเข้าใจผิดของตนพร้อมทั้งเชื่อโทษ
แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายว่าเป็นโทษเอกอภิเษกกาลไว้
ว่าหนักหนาล ไม่ต้องห้ามกลางอวดดีต่อจรมือถือแล้วเว้นแต่
ราดเสีย ผัวเมียจะไม่ได้ทะเลาะกันเลย

สมุฏฐินโนเป็นพรหมจรรย์เบื้องต้นของพระพุทธศาสนา ไม่
ลวงล้ากล้ากลางอมาตย์ทุกาณะใจจริง ใจตกลงเชื่อพระพุทธ-
ศาสนาน้อมเข้ามาในใจจิต สนิทแน่นหนาถึงซึ่งไม่มีประมาณ
ไม่เคารพนับถือศาสนาอื่นมาคลุกเคล้ามอมเมาปนเปเลย ผังลึก
ไม่ซัดเซไม่แฉะซ่ายไม่แฉะรอา เจตนาไม่พัวพันในโลกีย์ ความ
เห็นชอบตรงดีไม่มีสงสัย ความประพฤติใกล้พระนิพพานไม่มา
ท่องเที่ยวอนมมานในสังสารสาครเลย ไม่คั่นเขื่องขึ้นเคยกับความ
ประมาณ ถึงแม้จะมีการพลาดพลั้งบ้าง ก็ไม่อำพรางความผิดไว้
ให้หมักดอง

การปฏิบัติตนตั้งใจในพระพุทธศาสนา ถ้ามารมีแก่กล้ามา-

แล้ว ไม่ได้เดินตามแถวของโลกชั่ววิสัย รีบเร่งเพ่งภาวนาไป
พร้อมทั้งไม่หอนใจจมมัวชมทะเลหลง ปลงน้สูญาลงสู่วิสัย
สันทัดต่อไม่ขาดสาย ทรงพระอนาถาแถมดาลัยในไตรลักษณ์
เห็นประจักษ์แจ้งพร้อมกันลมหาลีใจออกเจ้าไม่เปลวระไลชน
ล้อมเห็นโทษในชั่วเวลานี้เวลาที่ไม่คล้องคอบุญใคร เพราะล่อง
ไม่ล่องไปอย่างสิ่งฉายไม่มีเวลากลับหลัง น้ำไหลลงที่ต่ำไม่
กลับหลังมาสิ่งมาลาทำนผู้ใด ชั่วตักน้ำที่สมมุติใช้กันในโลก
ก็ล่องไปนั่นนั่น

อันเรามาเป็นมนุษย์สุดจะมีสักหลักให้พ้นความทุกข์ยากมัน
เป็นกาฝากอยู่ที่กายใจ จะหลักกันด้วยวิธีไหนใจก็พร้อมด้วย
พระสติพระปัญญาพิจารณาอนัตตาธรรมนำใจให้แถมดาลัย ความ
หน่ายความระอาปัญญาญาณก็ยิ่งสูงทว้น ยิ่งพิจารณาละเอียด
ละเอียดเท่าใดก็ยิ่งลึกซึ้งลงไปเท่านั้นไม่มีประมาณได้ในธรรมะ และ
ก็เป็นการวางการละเป็นการปล่อยวางสละไปในตัวไม่ได้ควหาไป
ทางอื่น ไม่ได้ต้นเงาหารอีกด้วยช้านะ ใจก็เป็นแต่สักว่าใจ ผู้รู้
ก็เป็นแต่สักว่าผู้รู้อดีตอนาคตปัจจุบันนี้โดยนัยยะเดียวกัน ใจก็ด
ธรรมก็ดีไม่มีใครยึดถือเอาเป็นเจ้ารอง อวิชชาความใจเงว่เท่าต้น
ต้นหาความทะเลอทะยานว่านวลสมุทัยก็เรียกก็ว่า นิโรธความ
ดับต้นหากว่ารู้แจ้งไปในตัวแล้ว มรรควิถีพิจารณาอยู่ก
เจ้าอันเดียวกันทันเวลาแถมดาลัยเป็นหลายหน้า เพราะพระปัญญา
กล่าวดมดาลัยทรงพระกำลังหลายเหนือความหลง จันเดราเหยียบ

เต็มตักมูกความหลงกว่าได้ ปัญหาก็สร้างขึ้นมาอีก มระตู่ใดก็ไม่
ไม่มีอีกต่อไป ก็ดันทะเลพื้นทะเลไปในตัวไม่แยกดินลูกต่อ
สู้ปัญญาก็ ตัวไม่อย่างนี้แล้วก็ไม่ทำงานผู้ใดจะชนะความหลงไม่ได้
ก็ต้องเป็นบ่อแห่งกมลเสียดทานอยู่ไม่จับสันได้โดยง่าย ๆ ชรรมะ
แท้ ๆ แล้วไม่มีมากหลากหลายหรือ กักรงอธิบายไว้หลาย ๆ กักรง
เทศนามรรยาบไว้แต่ละมุดคด (แล้วเอามารวมไว้จนครบเม็ด
หมั่นสัพพันพระธรรมอันช) มันเกลือกจะมันน้อยและมากก็มีรส
เต็มเท่านั้นเองจะเต็มมวกเต็ม ทวามมวกทวามเมี้ยวมวกเมี้ยว
ดินมวกดินน้ำมวกน้ำไฟมวกไฟลมมวกลม นามมวกนามบุญมวกบุญ
มรรคผลนัพพานมวกมรรคผลนัพพาน ชรรมะมวกชรรมะชาตุมวกชาต
อันชมวกอันช คุณก็เหมือนกันนั้นแหละ จะมวกหรือคุณหรือลม
หารก็ตามทีเกิด (ย่นลงมาในเอกจิตเอกชรรมะกลมกลืนในมัจ
จุมันเสียแล้วก็สิ้นเรื่อง) มัจจุมันจิตมัจจุมันชรรมะเป็นจิตเป็นชรรมะ
อันกว้างลึกซึ้งมากไม่มีประมาณได้ แต่ก็มีอยู่กับพระปัญญารู้ชัด
เห็นชัด ๆ แห่งพระอนัตตาชรรมะ เพราะมีใช้จะมีที่กันผู้ใดจะจงมูก
รอดหลงไว้ได้ในพระตัวเอง " กัลลเอบอนัตตาตามเคย "

อนัตตาชรรมะเป็นชรรมะอันละเอียดละเอียดอเนกคาบลึกซึ้งในทาง
ทุกขดาสนามากมายนัก ผู้พิจารณาแยกแยะไม่ละเอียดไม่ละเอียด -
แล้ว จะเลอะเลือนไปไม่รู้ตัวจะกลายเป็นความเห็นผิดเสล็ดเมื่อไป
ไม่มีหรืออัตรเลบ อนัตตาฝ่ายนามเป็นฝ่ายทรงสอนให้เกิน อนัตตา
ฝ่ายบุญเป็นฝ่ายมรรคเป็นฝ่ายเจริญทำให้เกิดให้มัน และเป็นฝ่าย

ก็ทำให้แจ้ง และก็เป็นมรรคเหตุมรรคผลเชื่อมโยงกันอยู่ในตัว-
ด้วย ส่วนอนัตตาคำว่าพรอรหัตตผล เป็นอนัตตาทรรมก็ไม่เชื่อม
โยงมาจากเหตุ (เป็นผลเหนือเหตุเหนือพีชเหนือกรรมราดตอน)
เพราะไม่มีอวิชชาตัณหาอุปาทานกรรมเข้าไม่สอดแทรกเชิงเป็นเจ้า
รอง “ เป็นธรรมใสดลฉันท์ ตัดสะพานในตัวแล้ว ” ใจว่างธรรมว่าง
พีเดชะไม่มีอันใดเข้าไม่ยึดถือและห่วงแทน ” แต่ก็ยากลำบากกับ
ท่านผู้ทบทวนสติมีสัญญาอันอ่อน ” เพราะกรรมและผลของกรรมพีช
และผลของพีชเหตุและผลของเหตุ ตัดตามคูกดามสนองวนเวียน
อยู่ไม่จมนสิ้นต่อเมื่อถึงอรหัตตผล จึงพ้นจากทะเลวนทะเลเวียนกัน
ราดตอนเป็นพีเดชะ โดยเฉพาะธรรมล้วนๆเหนือโลกๆเหนือสังขาร
เหนือสังขรณ์เหนือได้เหนือเสียเหนืออัตตาเหนืออนัตตาลีกคำละ-
เอียดละออไม่มีประมาณได้แล ฯ

๓๐ การไม่การอยู่เหนือของสังขารมีกายทวารวจีทวารมโน
ทวารทำให้เป็นไปในอริยามก ถ้าหากว่าทรงพระอร-
หัตตผลปรากฏชัดไม่ได้มัตถนมัตตัมมัตถเรมัตถเร มัตถใจ
มัตถธรรม สิ้นสุดตัวตนเราเขาอะไรๆแล้ว การไม่การอยู่
ก็ไม่ทรงสิ่งเสริมพีชอันใด เพราะอุปาทานไม่จ้อง
เอาใจเป็นพลหน้าหวัจกร ฯ

ข้ามทะเลหลวง

๑ การเวลาล่องไปล่องไปไม่มีวันอาทิตย์วันเสาร์ ที่ล้มมตติ
ว่าช้าแล้วก็เร็วไกลไหวม้วยมรมล ในสากลกาลหน่วยหน่วยเราหา
อนิจจาธรรมตามเป็นจริงของธรรมชาติฝ่ายสังขารสังขระ แท้ๆ
ไม่มีท่านผู้ใดจะหาสามารถวิงวอนให้คงยืนง่อนได้ดังใจหวังทั่ว
ทั้งไตรโลกาก็ไม่สามารถใช้อำนาจให้สมปรารถนาได้ ก็ต้องฝืน
อยู่ไปตามบุญกรรมที่สร้างสมไว้ในชาติปางก่อนที่ลืมนั่นต่อกันมา
จนกว่าอวิชชาความโง่เง่าตัวตนจะสูญสิ้น ไม่มีอยู่ในถีนทรันธ-
สิ้นแดนดวงใจ พระสัพพัญญูเสด็จมาแล้วเมื่อไรอวิชชาก็จะดับ
ไปในเมื่อนั้นเรือกปล้นกันคว้น ตัดสำนวนความโง่ได้ไม่แสดง
อุทธรณ์ ผู้เห็นผลจากทำนองคลองธรรมของพระพุทธศาสนาไม่
มีเวลาจะรู้ได้ไกลมรรคผลนิพพานรับหรือ

สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ชาวพุทธศาสนาจะใช้พระปัญญาคำ
หนึ่งคำนวณชวนให้รู้ทั้งนั้น ไม่ปล่อยไว้ให้ล่องเวลาสายเกินหวัตะ
วันคล้อปล้นเหลือมฤเขาไปเปล่าๆ เวลาวันคืนไม่ทันตัว
มัวแต่มุงวัดตฤนิมมนันนิสสัยไว้ประชันกันแห่งแห่งลาภยศภาย
นอก ร้อยแล้วว่าพระองค์ชื่อบอกอำมน์เป็นอนิจจังมีทุกข์เป็น-
นัลลึงก์แห่งรสชาติ พวกบ่วงปราชญ์ไม่ติดอยู่รู่เท่ากัน-
เทียมถึง เพราะเคยได้คำนึงเป็นนิจจัตถมา ด้านมีปัญญา
วิปัสสนากระจำใจมลาย คลายความหลงสังคินให้ไกลเสีย ไม่

ได้ยอมเป็นเปรตเข้าความเห็นผิดเป็นมัจฉา

ข้ามทะเลลงไปด้วยพระนฤสูวอันถ่องแท้ ชรรณแก่เนื่อน
นอนแล้วไม่มีมากดอก ไม่ยอมให้ไฉนหารหลอกดอกวิสังหาร-
เกิดขึ้นแล้วไม่มมทานอะไรก็แปรและดั้นไป อะไรอะไรทุกสิ่ง
สรรพอันมีอยู่ในโลกา อย่างสังสัยเลเยนาคคืออนิจจารอนเท่านั้น
เอง แม่จะร้องเพลงไปวันยังคำก็ตาม ความหมายหม่นหม่น
ก็ไม่ได้หนีไปทางอื่นให้หลงตนนี้เดือนวันคืนระยะเวลาก่อนจจา
ตัวเดียวเที่ยวหม่นเวียนเป็นรอนๆ ไม่มีใครหันหน้าเงื่อนหลัง

เรื่องหลงหนึ่งหลงกระดกผูกติดด้วยเอ็นเป็นก้อนๆ ก้อน-
ดินน้ำไฟลมก็จมอยู่ที่อนิจจัง เห็นรู้อนิจจังระจิต เดียวก็ครบ
ไตรโลกชาติแล้ว กลายเป็นเรือแจวเรือพายหมายถึงฝั่ง-
รองความไม่หลง พระไตรนี้ทุกกับมรรจงจนเพียงนี้เท่านั้นแล-

๗/

๓๓ อาศัพทิตอ่านว่าอาศัพทิต ไม่ว่าจะแต่ฝ่ายที่เป็นวิตถลเลย
แม่จิตใจและมูฐฐาหากว่าก็เลสิเราไม่ยึดไปถือเอาเป็นเจ้า
รองโดยจริงจังแล้ว จนเกาะไม่ได้คลายไม่ออกแล้ว ก็
เป็นอาศัพทิตทั้งนั้นละ ๗

เส้นผมบังตา

๑ โลกเอ๋ยโลกพากันเศร้าได้กว่าจะปกครองกันแนม -
ไหนๆ ถ้ายังหาไปหาไม่ให้ไกลพระพุทธรูปศาสนา ก็ยังหนี
คนเวลาจะเห็นเข้าไม่ไกลคนมานาน (ธรรมเป็นโลกนาล
คุมครองปกป้องโลกมออยู่ทรงอยู่) แต่ขอให้ยอมธรรม -
ยอมใจเข้ามาสู่ในหัวใจแต่ละคนละท่าน พระบรมศาสดา
จารย์เป็นวิชาเอกโหรเอกปกครองโลก พวกเราไม่ต้องเศร้า
ไม่ต้องโศกไปหาทางอื่นเลย เพราะเคยเอามาปฏิบัตกัน
แต่บรรพบุรุษได้ความบริสุทธิ์ ๒๕๓๓ มาช้านานแล้ว ไม่
ได้ฉลาดแล้วและไม่สูญหายไปทางไหนๆ

หรือความระอาบ่อมาบ่ ใตตตบ่ปะความสั้งกล้วต่อ
มาน นันแหลจะปะปกครองโลกได้ พระผู้เป็นเจ้าจต -
พระผู้เป็นเจ้าใจจงสร้างงานทำนให้เกิดใหม่ในชั้นสันต
ดวงใจแต่ละท่านละคนเป็นมหาสามัคคีธรรมเทอญ อันอื่น
ไม่ต้องร้องเรียกหากได้ สัตราอาจไม่ต้องร่นวาลก็ได้ชาว
โลกสร้างสัตราอาจกับสร้างเวรสร้างภัยกันเองกัน สร้าง
ทุกข์กว่า สร้างอนาถมรก็ใช้ วิชาก็ชวิชามารกว่า มนุษย์
วินิต สวรรควินิต พรหมวินิตกว่า นิพพานวินิตก็ใช้
วินิตแต่ต้นแล้วปลวกับวินิต เพราะพืชเหตกรรมไปทางวินิต
ผลของเหตุผลของพืชผลของกรรมก็เป็นผลรับไปทาง

ฉันท (ไม่ต้องการรักเป็นรองที่พลมาเอง) ความจริงใน-
ชั้นนี้ไม่มีท่านผู้ใดในโลกจะลบล้างได้ จะว่ากรรมและผล
ของกรรมแบบทอดสั้นๆ ก็ถูก

ขอให้มองชาวโลกทุกวันหน้าต่างก็สามัคคี สนิท
สำนึกให้มากๆ จึงจะไม่เป็นเส้นสมมั่งงูเขา จึงจะไม่-
เป็นปากฟ้ารุมตา จึงจะไม่หลงหาผ้าที่พื้นและโพกศีรษะ
อยู่ จึงจะไม่เป็นมดแดงเผ่ามะม่วงและกบเผ่าดอกบัว จึงจะ
เป็นกบเลือกนาย จึงจะเป็นผู้สิ้นเริ่มถูก จึงจะเป็นคุณ
หมอร่วงลาถูกกับโรคแก่ๆ จึงจะเป็นธรรมนุญธรรมพุลพุนให้
ทางดีสูงชันๆ จึงจะเป็นมหาพัฒนาทั้งวัดถือนิยมและอดมคติ
จึงจะสมกับพระบรมศาสดาลงทูลลงแรงสร้างมารมี เพื่อห-
และรื้อโลกเป็นยุค ๆ ๆ

๓๒ โลกจรวดโลกดาวเทียมอันทรงมีอยู่ในโลกสัมมุติไม่สำคัญเลย พระอรหันต์ข้ามโลกจรวดและโลกดาวเทียมไปแล้วด้วยพระเมตตาญาณ เรียกว่าจรวดจริงดาวเทียมใช้ดาวเทียม ไม่มีจรวดใดๆ และดาวเทียมใดๆ จะมาเทียบได้ ชาวโลกเป็นส่วนมาก ชักจะมักเอาแต่กิเลสมาแข่งขันกันอันมรดาจากทางดี ๆ

สัมมัตตปัสสัมมัตต

๑. นักเห็นอะไรๆ ก็เขียนไปตามอัตโนมัต เพราะเป็น เรื่องของกาลสังขารวจีสังขารจิตสังขาร พระนิพพานไม่ได้มาวัดมาเขียนมาอ่านมาวิจารณ์ด้วยว่าผิดและถูกด้วยอะไรๆ ทั้งสิ้นเลย เป็นงานของชาวโลกจะมีอิสระเล็กน้อยเห็นเอาตามความเห็นของเจ้าใจเจ้าตัวที่เรียกว่ากรรมๆ เหตุๆ พืชๆ ผลของเหตุผลของกรรมผลของพืช ย่อมเป็นรางวัลเป็นบำเหน็จเป็นบำนาญ ไม่นิยมกาลไม่นิยมเวลาประจำกรรมเหตุพืชผล ผลจะรู้ได้ชัดแจ้งต้องขึ้นอยู่กับสติปัญญาแข็งแกร่งในทางปฏิปัตติธรรมเท่าที่ควรของพระทุกศาสนา ไม่ใช่เป็นผู้สัมผัสสัมผัสหาเดาเด้น

นักปราชญ์ในทางพระทุกศาสนา ไม่ใช่หนีภัยที่หนีหนาคอเบ็ดไถและสิ่งกักรงชีวิตให้ขาดจากลมมรณของเท (เพราะเอาตัวเป็นพยานรักชีวิตของตัวเป็นหลักทั้ง เรียกว่าเราข้างตัวในทางดี) ไม่ใช่เอาชีวิตเรามาของสรวงก็เลยของตัว เรียกว่าเราข้างตัวในทางที่ลามก) ร้อยสองสามสี่ห้าก็เหมือนกัน สอนข้อหาแล้ว เมื่อใดกลิ่นสุราอยู่กับท่านผู้ใดก็เท่ากันว่าเราเห็นใจและความประพฤติของเราแล้วว่าอยู่ในระดับนั้นๆ นรธาถานผู้เป็นปราชญ์แทบจะไม่พอใจด้วยมองท่านพูดแตกตั้นประชิดพระทุกศาสนาและถือเป็น

วาทาสนุกๆ ว่า กิณเป็นระยะระยะไม่เป็นไรดอกๆ ผู้เขียน
ขอตอบว่า ก็เมาเป็นระยะระยะ เสียตั้งแต่เป็นระยะระยะ
ก่อการทะเลาะวิวาทเป็นระยะระยะ เกิดโรคเป็นระยะระยะ
ต้องตีเตียนเป็นระยะระยะ ไม่รู้จักอาบเป็นระยะระยะก่อน
กำลังมีสุขภาพเป็นระยะระยะๆ ตายไปก็ตกนรกเป็นระยะระยะ
พญายมก็เอาน้ำเหล็กแดงกลอกมากและเหล็กแดงเทง
มากเป็นระยะระยะ (หลายหมื่นหลายแสนปีในนรกนั้น)

บรรดาท่านผู้เชื่อกกรรมและผลของกรรมลงได้สนิทคือ
ผู้ได้ดวงตามีสุขภาพนั้นเอง ก็คือผู้เคารพรักนุญที่พระ
พุทธเจ้าสั่งสอนไม่ถอยหลังนั้นเอง เพราะมีวิชาดีเป็นอัน
เดียวกัน มีความหมายอยู่ในรอบเขตอันเดียวกัน ไม่แปลก
อะไรไม่ทางอื่น เป็นโลกตตาระตวรรษเป็นตวรรษสั่งลักเน้น
หนาไม่ลุ่มดล่ำไม่ส่งสี่หนทางเดินทางใจมีแต่จะเดินทาง
ใจก้าวหน้า ช้าหรือเร็วก็ไม่แฉะปลิกทางเป็นทางตรงไม่คดโค้ง
ด้วย ไม่สงสัยว่าเหตุและผลจะอยู่ไกลกันคนละมุมโลก เหตุ
เขียนผลก็เขียนเหตุอ่านผลก็อ่าน เหตุเข้าใจผลก็เข้าใจ เหตุ
สงสัยผลก็สงสัย เหตุและผลไม่ทรงไกลกันพอวิชาที่หนึ่งเหนือ
อื่นและกระดุกเป็นต้น ไม่ได้ทรงอยู่คนละระณะพร้อมทั้งที่ใส่ชื่อ
คือนามว่าเป็นชาติอันด้วยเพราะจัดเข้าให้ลักขณะเด่นแรง พร้อม
ทั้งมีน้ำใจกลมสัมพันธ์กันอยู่ทุกขณะทุกกาล สติมีสุขภาพนั้นไม่แก่
กล้าไปเห็นไม่รู้เป็นระณะๆ แล้วตีความหมายว่ามีอยู่คนละระณะ

ใดๆในสังฆารธรรมและวิสังฆารธรรมทั้งปวงอันไม่มีประ-
มาณเกิด จะมีผลดีและไม่ผลดีก็ตามของจริงทั้งหลายเหล่านี้
มีอยู่ทรงอยู่ในปัจจุบันทั้งนั้น ธรรมะฝ่ายสังฆารและวิสังฆาร-
ก็ไม่ได้มาอาภานุไต่เถียงเถียงงอนกันเอาแต่เอาชนะกันใน-
ประการใดๆเลย แต่มันเป็นเรื่องอวิชชาอภัยกองทัพลุสสรั้ง
เหตุสังกรรมสร้างปัญหาขึ้นต่างหาก คล้ายกับเหล็กที่ไม่รู้ตัว
สร้างสนิมขึ้นกัดตัว อวิชชาอภัยใดๆก็ว่าทะเลหลวงทะเลใต้อีกว่า
ใส่ชื่อลือนามเพื่อให้อริกรองความหมายและสมมุติของปัสสุตตีเท่า
นั้นเพื่อจะได้บัญญัติถูก

ผู้บัญญัติจะท่องเอาจำเอาสมมุติปัสสุตตีมาเป็นเครื่องบริสุทธิ
หน้าเดียวก็ไม่ได้สักละ แม้จะขาดบริสุทธิก็ไม่ได้สัก จะกลายเป็น
เป็นนักท่องเทียวหลงทิศ และจะกลายเป็นช่างก่อสร้างไม่มี-
ดิ่งไม่มีบรรทัดไม่มีเครื่องวัดเครื่องตวงไม่มีไม้เมตรไม่มีไม้เซนต์
เป็นต้น ฯลฯ ลูกก็ต้องมีพ่อแม่ ดินก็ต้องมีครู ไม่ใช่
อัตโนมัติตามกิเลสไปทั้งหมด และกิเลสเล็กๆยังเป็นครูเป็น
อาจารย์อยู่แล้ว คือเป็นอาจารย์ให้ท่านผู้ที่มีปัญญาเร็ดหลาม-
ตามหล้า แม้สนิมก็ยังเป็นอาจารย์ได้เช่นเอาอาหารไว้ไม่ด-
สนิม ก็มาสั่งสอนเอาไปกินเสีย ก็ต้องเร็ดหลาม เกิดมา
แล้วแก่เจ็บตายเหล่านี้เป็นอาจารย์สอนให้เร็ดหลามทั้งนั้น
อาจารย์เต็มโลกก็ถูก ทั้งเต็มโลกหนึ่งหุ้มก็ถูก อาจารย์เต็ม
โลกหนึ่งหุ้มก็ถูก เพราะอาจารย์มูดราและเหม็นเป็นต้น

เกิด แก่ เจ็บ ตาย โลก ไกรธ หลง เป็นมหาอาจารย์
ให้นักปราชญ์ไม่พอใจทั้งนั้น ฯ

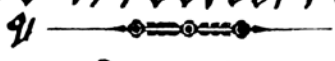

- ๓๓ เรามาพิจารณาเรื่องสงขรสีห์ให้เป็นประโยชน์ในฝ่าย -
ธรรม ปฏิบัติ ตาเป็นสงขรสีห์รูปหรือรูปเป็นสงขรสีห์ตา
เว้นไว้แต่ตาฟังตามจหรือตามอดที่เรียกว่า จักขุพิการ ฯ
หูเป็นสงขรสีห์เสียงหรือเสียงเป็นสงขรสีห์หู เว้นไว้
แต่หูหนวกหรือหูที่เรียกว่าประสาทหูพิการ ฯ จมูกเป็น
สงขรสีห์กลิ่น หรือกลิ่นเป็นสงขรสีห์จมูก เว้นไว้แต่
เป็นหวัดคัดจมูกที่เรียกว่ามานะประสาทพิการ ฯ ลิ้นเป็น
สงขรสีห์รส หรือรสเป็นสงขรสีห์ลิ้น เว้นไว้แต่ลิ้น
พิการที่เรียกว่าชีวหาประสาทพิการ ฯ กายเป็นสงขรสี
ห์เย็นร้อนอ่อนแข็ง หรือเย็นร้อนอ่อนแข็งมาเป็นสง
ขรสีห์กาย เว้นไว้แต่กายวิมุตติเช่นเม่นไรดอัมภาท -
และเหม็นข่าเป็นต้น ที่เรียกว่ากายประสาทพิการ ฯ
- ๓๔ ใจเป็นสงขรสีห์ธรรมมารมภ์ หรือธรรมมารมภ์เป็น
สงขรสีห์ใจ เว้นไว้แต่ใจวิกลพิการที่เรียกว่า นามเสียง
จิตฉัดมณฑล แต่กัจฉเป็นธรรมมารมภ์อันหลวมที่นัก
ปราชญ์ไม่ทรงสรรเสริญ ฯ

ข้อพระจักรกลแกงไม้ม

๑ ถ้าหากว่าสรรพโลกทั้งม่วงทั้งภายใน
ไกลใกล้หลายบเลเอ็ดตมระณิตสขมใด ๆ มีอนิจจตาความ
ไม่เที่ยง ทกขตาเป็นทกขรกันไดยาก อนัตตาไม่ได้ตามมระ
สังค์รองควมหวัง ู้และเห็นชัดพร้อมกันในระยะเดื่อ
เข็ลวขาสตุตุดต่อออลซึ่งหน้าสตีหน้ามีสุสุาหน้าสุาณสัมป
ลตขัดแรงไดยมิได้สังสาบสังสัยแล้ว ความหลงๆไหลๆ
หล้าๆอันอลากจะหมกใหม่ออกสิงออกลาบเพื่อจะหมาย-
หมาเอาโลกคือสังขารทั้งม่วง กองทกขทั้งม่วงมาเป็นสม
มัตพิสสถานรองตัวรองตนรองคนรองสัตว์จันมีดไม่ได้คลาบ
ไม่ออกนอกไม่ถูกผูกไม้แก้แล้ว (มันจะรวมผลมาจาก-
มระตู่ไหน ๆ มระตู่ใด ๆ มระตู่ใด ๆ มระตู่ไร ๆ อีกละ) ร่อนี้
ล่อมจะผิดธรรมขัตยรองธรรมะแท้ล่อมเป็นไมได้เป็นอันทาด
ขัดแย้งในฝ่ายธรรมอันทรงปราชญ์ไม่สมเหตุไม่สมผล ขัด
แย้งต่อเหตุผลไม่ล่อมจำนนต่อความจริง ถ้าเกิดมีสุหาท่ม
เลียงกันร้นก็กลาเป็นคนตาบอดไม่ล่อมรับว่าตนเป็นคนตา
บอด บอดทั้งตาเนื้อและบอดทั้งตานิสุสุาสุาณ บังอาจ-
หาสุราลยใ้ใจเตเลียงผู้ทรงตาดทั้งตาเนื้อและตานิสุสุา-
สุาณ ตาอรหหาสุรามทะเลและมหาสมุทรมีดไม่ในลัดนิ้ว
มือเดื่อ รณะจิตเดื่อในมัจจุบันทันเวลา ไม่กลั่นหลัง

ดันมาแหวกอ่าว ทะเลหลวงทะเลเล็กมหาสมุทรหลวงมหาสมุทร
 มีดอีกต่อไม่ เรียกว่าเวียน หมอและไฮดรอสคริปต์แล้ว
 (ข้อนี้รู้จักแกงไม่มี) ลินท์ประสาทไม่มีการเท่านั้นรู้จักรส-
 แกงตามธรรมชาติ (พระนิพพานเท่านั้นจะรู้จักรสพระนิพพาน)
 ไม่เป็นหนวกของสังขารจะไม่รูรสของพระนิพพานได้ เพราะ
 ไม่เป็นรสเผ็ดเค็มเปรี้ยวหวานมัน เหมือนรสของชาว
 โลกที่นิยมใช้กันในตลาดล้นนอกๆที่แลบเลี้ยวเคี้ยวเอามล
 ทุมเห็ดเบ็ดไก่ถ่าลออกไปเหม็นๆปดๆราๆ หมาและหนอน
 แยกกันกินกินไม่กินมา ทาลแต่ละชาติแต่ละชาติก็ถูกสมมติว่า
 ตาลๆๆๆ รongแรงก็รวมลงสู่ชาติอัน รongเหลวชิมชามได้ก็ลง
 สู่ชาตนั้น รongพัดไปมาได้ก็ไปรวมที่ชาตคน รongที่อ่อนได้
 ก็ไปรวมตัวที่ชาตไฟ ใจที่เป็นนามก็ไปรวมบอกคุณที่เป็นนาม
 ใจที่เป็นนุญก็ไปบอกคุณที่เป็นนุญ (พ้นไปจากนามนุญแล้วก็
 ไปบอกคุณพระนิพพาน) ความจริงทั้งหลายเหล่านี้ไม่คำเอียง
 จริงผูกขาดประจำธรรมเป็นกลางอยู่ไม่ดันไม่สู้สุจนเลยเกิด
 ไม่ไหนๆได้เลยใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ พระธรรมแท้ก็ไม่มี
 อากาธ อากัปกิริยาใดๆที่ชาวโลกสมมติใช้กันเลย ฯ

๖ ทะเลมด

๑ พระธรรมทั้งหลายอันมรรยาไปไว้ในทุกศาสนา ก็พระ
เถรานุเถระตลอดถึงพระมหาเถรอรหันต์. พระองค์ท่านทั้ง -
หลายเหล่านั้น ได้อุตสาห์ทำสังคายนาหรือการลงไว้มีมรรณะ
ไม่บกพร่องอะไรเลย เป็นธรรมคำสอนของนริสฺสทธีมีระเสวริ
ไม่มีสิ่งใดในโลกจะมาเทียบเทียบให้เสมอเหมือนได้นั้น เป็น
ของไม่เหลือวิสัยของท่านผู้ทรงธรรมชารักใคร่เคารพปฏิบัติ
แต่ก็ตรงกันข้ามไปเป็นการเหลือวิสัยของท่านผู้ไม่เคารพรัก
ไม่พอใจปฏิบัติเพราะไม่ชอบนี้ มันก็ต้องมีอยู่ในนั้นสันดาน
รอมล่อมดวงใจของปวงสัตว์โลกอยู่ตามธรรมดาของควม
จริงประจำโลกกลมโลกนามอยู่ทุกยุคทุกสมัย

แม้พระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่ยังไม่สิ้นลมปราณ ก็ต้อง
มีอาการชอบใจและไม่ชอบใจอยู่เป็นธรรมดาด้วยกัน แต่ไม่มี
รสชาติเป็นตัวกิเลส ความพอใจและไม่พอใจจะกล่าวถือว่า
เป็นกิเลสไปทั้งหมดจนไม่มีรอมเรตแล้ว ก็เรียกว่าไม่รู้จัก
ชัดไม่ปฏิบัติชัดไม่พ้นไปจากทะเลมดโดยสิ้นเชิงชัด ความ
จริงแท้แล้วพระอรหันต์จึงเกี่ยวจมาไม่พอใจในปาป (แต่
ไม่ติดอยู่ในมาปเป็นอนุภาทาน) แล้วก็พอใจในบุญมรรดมคณิพ -
พาน แต่ไม่ติดอยู่ในบุญมรรดมคณิพพาน จนเป็นอนุภาทานใดๆ
ทั้งสิ้น

ท่านผู้ใดจะกล่าวถึงว่าพระอรหันต์สิ่งเสวริมแต่ทางบุญเพราะ
 ติดอยู่ในบุญ (ก็เมื่อนั้นเจ้าที่ภูมิจึง) ถ้าจะถูกแต่กล่าวถึงทั้งทางเงิน-
 ทางล่องแล้ว เรื่องกล่าวถึงก็เป็นผลร้ายแก่ผู้กล่าวถึงนั้น หาได้
 ถึงพระอรหันต์ไม่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่สิ่งเสวริม
 และไม่ยินดีในทรัพย์ จึงได้ขียนถึงกล่าวทรงสั่งและสอน ให้เพียร
 พยายามละนามนำเพื่อบุญอันเป็นผ้าของโลกตระกูลมนุษย์เป็นพรหม
 จรรย์เบื้องต้น คือสิ่งที่มีในบุญไปจนถึงอรหันต์มรรคบุญ
 (เว้นอรหันต์ผลเสีย) เพราะเป็นผลที่เด่นนอกเหตุคือผลล้วนๆ
 ไม่เียงเอนมาจากมรรคบุญเป็นผลขาดตอนนอกจากทะเลหลวง
 พากสิ่งไปแล้วตัดสะพานในทะเลหลวง ฯ มีปัญหาว่าอรหันต์
 มรรคมีทะเลนามในทางโลกุตตระระมะนีอยู่หรือไม่หนอชฌาย
 ตอมนัดในมัตถว่า มีระมะนีอย่างละเอียดอ่อน เพราะ
 เหตุว่าอุปาทานในมานะแก้ อันเป็นสิ่งโยชน์เนื่องมลาปลังคาลัย
 ไม่ออกสนิทสิ้นเชิงได้ เพราะถือว่าเป็นอาหารที่พอใจอรโอมมี
 หวานเย็นพอใจพอนั้นอยู่ พละพระมีสุสุสาธุแแก้กล่าวยังมก-
 พร่องอยู่บ้างยังกำจัดมีอันละเอียดไม่กระเจิงให้แตกไม่ได้
 ถ้าเทียบกับพระอาทิตย์ก็ยังมีเมฆหมอกกำบังอยู่แบบนาง ฯ
 ไม่สว่างจ้าเต็มภูมิ ฯ เพราะเหตุว่ายังติดผู้ที่อยู่แบบเนา ฯ
 ในมัจฉานั้นมีเราเขาเป็นปรมาณอันละเอียดอ่อนผสมผสานอยู่-
 เป็นยาพิษเค็ลือน้ำตาลคล้ายรสขชาติของคุณใดลิสพระพละพระ
 สัตพระมีสุสุในการพิจารณา อนันตตาธรรมกลมกลืนกันไน-

ขณะเดียวของมีจุมมันจิตมีจุมมันธรรมยังไม่เต็มภูมิพอ อวิชชา
ความโง่หลงอันละเอียดอ่อนจึงสามารถซ่อนผสมอยู่ได้ จจะว่า
ติดสัวในจิตเด่นดวงผู้รู้เด่นดวงก็ได้ไม่ผิด จจะว่าติดปีติสัว
เวทนาเพลินเกินเลบเถิดก็ได้ นพพิทาสุธาอันเต็มภูมิก็เป็น
นั้นสุดท้ายก็ติดใกลีชิตอยู่ ถ้าจะเทียบในการเอาเลียบตัดไม้ก็
ดึงเลียบมาอีกครั้งเดียวก็ราดตุ้ม หรือยังอีกลัดนิ้วมือเดียวก็
ถูก แพร้มเดียวก็ถูก ยังขณะจิตเดียวก็ถูก

ปีติสัวเพลิน ร่องไสดา สักกา อนาคา อรหันต์สาวก-
สาวิกา พระปัจเจก พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราจะเอาปีติสัวเพลิน
รองพระองค์ท่านทั้งหลายเหล่านี้มาเทียบมรลชาตของธรรมให้ -
เสมอกันหมด ก็เป็นการยกตนเทียบท่าน เพราะมีพระคุณค่า
ต่างกันตามชั้นวรรณะของภาณสัมมุต แห่งธรรมอันละเอียด
พระพุทธศาสนา่อมมีตำมีสูงตามคุณค่าของวิยคุณธรรม ใจธรรมะ
แม่ทางโลกๆ พ่อตากันลูกเรบกมีใช้ว่าจะผองหนึ่งนอนร่วมเตียง
เดียวคุดกันเล่นสนุกๆ พร้อมทั้งนั่งกันแก้มัดมีสัวราพูดหลอกคือ
กันเล่นไม่มีตำสัวทไว้นไว้แต่พ่อตาและลูกเรบนิยมชมชอบ มีปฏิบทา
เนนจิตใกรักเกริกกา หลงโลกดาวเทียบโลกจรวดโลกพรรจันทร

ข้ออันยังมีอยู่อีก พอกใจๆ เจนๆ ก็มีชั้นวรรณะเพราะมีหัวหน้า
เนนผู้วางแผน สัตว์ตีรจันานเข่นลิงเป็นต้นเมื่อจะเคลื่อนที่ออกหา
กิน ก็ต้องมีนำหน้าออกไมสินทางก่อนว่าจะมีอันตราบคอบดักทำ
ร้ายหรือไม่ เมื่อตัวใหญ่ทะโหมนค้อป็นนำปไปไกลพอตวรแล้วก็นั่ง

อยู่บนต้นไม้เงยบ ๆ เหลื่อมซ้ายแลขวาชะโงกจ้องมองนั้นมองนี้ไม่ใน
ที่ดั่งซึ่งลืมองไกลลืมองไกลในแผ่นดินโดยรอบในบริเวณที่ระไป นาน
ประมาณห้า นาที ถ้าเห็นว่าไม่มีอันตรายใดๆ แล้ว เลี้ยวออกมาให้ไท
เลี้ยวก็พวกบรืวารกองหลังก็พร้อมเพรียงกันมาโดยรวดเร็วเป็นฝูงๆ
พร้อมทั้งยกทัพเดินหน้าต่อไม่จนตงที่มีผลไม่ จึงพากันหยุดกัน
ทะเลาะกัถกันบ้างก็มี บางตัวที่เป็นตัวเมียมีลูกเล็กหนึ่งตัวแล้ว -
กอดคอแม่ร้างหลังพาดูกระระใจนี้สีก็งไม่อันพอที่ระกระโดดถึง ถ้า
บางตัวมีลูกสองตัว ๆ ตัวหนึ่งต้องกอดคอแม่สีหน้าสู้อแม่เอา
สันหลังต่อสู้อกับกิ่งไม้ที่แม่กระโดดกระใจนปะทะกังไม่ได้ความลำบาก
ตัวอยู่ร้างหลังกอดคอแม่นั้นไม่ด้อลจะกระทบกับกิ่งไม้ แม่แล้ว -
กอดคอแม่พร้อมกันทั้งสองตัวแม่อยู่กลางเอาลูกไปพร้อมทั้งสอง
ตัวดราวเดียวกันเป็นสามตัวกันแม่ ก็สามารถพาดูทั้งสองกระ
ใจนไม่ได้ในเที่ยวเดียว

ในราชนกล่าววาเอาลูกรักไว้ร้างหลังเอาลูกซึ่งไว้ร้างหน้าเพทะ
ปะทะกับกิ่งไม้ในเวลากระโดดกระใจน ไม่ว่าจะนหะลีสัตว์ตัวตัวจันาน
ในเวลาทีลู่ล่งหาเลี้ยงตัวเองยังไม่ได้ความรักเมตตากังวลคัทหนัก
หน่องถ่วงอารมณ์เป็นทุกข์ทางใจไม่น้อยเลย ต่อเมื่อกำลังกายใจ
พอหากินได้ความกังวลลดหล่นหัวใจก็ลดหล่นลงบ้าง ผลรับ
ที่ประจำอยู่ตามแม่น้ำวังของธรรมฝ่ายพุทธ ก็คือกิเลสทุกข์ชาติ -
ทุกข์เราดี ๆ นี้เอง จะรู้ตัวหรือไม่ก็ไม่มีปัญหา ทุกข์อันริบสัจ
จึงก็จริงอยู่ทุกกระหนเวลา ถ้าไม่มีกิเลสเป็นโทษโลกไทรชหลง

ให้เป็นภพเป็นชาติแล้ว ทุกๆจะมีมาในประตูไหนๆอีกเพราะ
ปีดประตูมืดซัดแล้ว (ทำลายหลงๆ หลงๆ แล้ว)

นั่นจึงไม่ควรดูหมิ่นพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา
ว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในทางที่ทรงพระเดชพระคุณ เป็นพระมหา
เดชพระมหาดุคก่อนไม่มีพระมาทรงอยู่มีอยู่แบบมรรจงทรงธรรม-
แลผู้ไม่เลื่อมใสเคารพรักปฏิบัตืพระพุทธศาสนาใจและธรรมหาให้
กลมกลืนกันแล้ว ก็เท่านั้นว่าเคารพรักปฏิบัตืใจชั่วธรรมชั่วเป็นสข-
แห่งด้รนามิ เป็นใจถึงทางชั่วเมื่อตเมื่อใจชั่วและธรรมของเจ้า
ตัวอื่นจะพึงได้อื่นจะพึงถึงอันเป็นกึ่งร่องตัวพอที่จะเป็นเครื่อง
อนอื่นไม่ได้ เป็นกรรมและผลของกรรมของกรรมเจ้าตัวอยู่ -
แบบมรรจง ท่านผู้อื่นจะกระเสือกกระสนทำแทนให้โดยง่าย -
เดี๋ยวผูกขาดไม่ได้ เป็นเพียงทำแทนให้ได้เป็นบางประการ
อย่างเพลาๆ เท่านั้น ฯ)

๑ การหวังพึ่งตนเองในทางทำดีฝ่ายโลกุตตระโดยด่วน
ไม่รอช้าเป็นคำสั่งและคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย
ผูกขาดจองรูดอยู่ในตัวไม่คมไม่เลือนไม่เปลี่ยนไม่ในกาลใดๆ ได้ -
เลข ๗

๑ อย่างได้หัดนิสัยสั่งให้เมื่อนั้นในช่วงมือทำยากช่วงมากทำ -
ง่าย (ช่วงมือก็ทำได้ช่วงใจก็ต้องทำเมื่อนั้น)

โลกภายนอก-โลกภายใน

๐ สัตว์ทั้งหลายที่มีกระดูกงอนนามรูปอยู่ บ่อมห่วงเกี่ยว
ที่คณาจารย์ในกองนามรูปอยู่ไม่แลและไม่รอดพ้นไปได้โดยง่ายพอ
จากจะเห็นโทษในความหลงระเห็จตัวอย่างเต็มที่แล้วก็ปล่อย
วาง สละคืนสิ่งคืนไม่ไปจึงไม่ปล้นมาเป็นเราเขาสัตว์ชนิดใด
โดยจริงจังตั้งที่ชาวโลกสมมติกันใช้ แล้วไม่ถ่อมหน้าจนเจ้าตัว
เองเกาะไม่ได้คลายไม่ออกนอกเจ้าตัวไม่ถูกผูกสนัก

โลกตาเป็นโลกภายใน โลกหูเป็นโลกภายนอก ธรรมภายใน
ในธรรมภายนอกก็ว่า ชาติภายในชาติภายนอกก็ว่า อาตมภาพ
ภายในอาตมภาพนอกก็ว่า หน้าที่ภายในหน้าที่นอกก็ว่า -
(อินทรีย์ก็ว่า แต่ไม่ใช่นกอินทรีย์) อินทรีย์แปลว่า เป็น
ใหญ่ในการเห็นรูปที่เรียกว่าตา เมื่อรู้ตาชัดมันรู้สึกเป็นอาตม-
ตมภายในแล้ว หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็คิดโดยนัย ก็มีความ
หมายให้เรารู้ใจอันเดียวกัน มีคุณตัวเท่ากัน มีโทษเท่ากัน
เป็นกลางๆ เท่ากันเสมอภาค

ส่วนรูปเสียงกลิ่นรสในภูมิจัพบพระธรรมมารมณที่มันรู้สึก
ว่าเป็นโลกภายนอกธรรมภายนอก หรืออะไรๆ ที่ว่ามาแล้ว
ในเรื่องตา ตา นั่นก็ดี ก็มีความหมายอันเดียวกันทุกๆ -
ประการมีทั้งคุณทั้งโทษมีทั้งกลางๆ สุดแท้แต่ใจที่หลง-
และไม่หลงจะไม่รู้สึกใช้ ใช้แบบมีพิษและใช้แบบไม่มีพิษ

ก็ร่นอกกับพระสตีพระมีสุธาอาบผู้กำลังสิ้นใจปฏิบัติ และไม
ไม่สิ้นใจปฏิบัติเท่านั้น ส่วนท่านผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบที่หลุด
ที่พ้นไปโดยสิ้นเชิงไม่เหลือเศษดังดาอยู่หนึ่ง (ยกเว้นไว้เสีย)

ส่วนท่านที่ท่องเที่ยวที่ค้นหาจรอยู่ในโลกภายในภายนอก
ไม่รู้จักอ้อมไม่รู้จักหน้าอื่น ทั้งที่มีอวิชชาคืออวิชชาหลง ๆ เผลอ
แม่ทัพตั้งค่ายตั้งทัพตั้งกองพลอยู่รอมเมื่องใจ สอมนได้ขึ้น -
เอกกองทัพเอก แต่เอกไปในทางที่หลงเอกตาเดียวก็ว่า -
สองตาก็พูด เพราะตาฟ้าตาฟางตาเมตาตามัว ก็คิดว่าเอาคิดว่า
เอาว่า เป็นสัตว์เป็นคนเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขาไป -
ถือเอาเงามาเป็นจริงยังขึ้นมากลั่นกินว่าเป็นอาหารอัน
อร่อย ไม่ยอมปล่อยความหลงมรรจงอยู่ด้วยกรรมและ
ผลของกรรม เหตุผลของเหตุ พืชผลของพืช เป็นต้น สิ่ง
สารวัฏฏ์ ก็เดินวนเวียนกงจักรไม่จบไม่สิ้นได้ (เพราะ
เหตุไม่ชัดในไตรลักษณ์นั้นเอง) เพราะถือเอาที่เงาเป็นสุข
เป็นตัวตนจริง ๆ ๆ

๓๕ มวลเหนือโลกมระเสฐียรกว่ามวลแหลมโลก พระอรหันต์
เป็นหนักมวลเอกเหนือโลกไม่แล้วไม่กลั่น มาชกต่อยกับ
โลกก็เล็กลอก หนักก็เล็กลอกจากรวมสืนามหลงใจไม่มี
หนักก็เล็กลอกจะรวมถนัดได้เลย ๆ

ขำมทะเลใจ

๑๑ มรรดาทำนผู้สิ้นใจในธรรมของพระพุทธศาสนาใจ -
เพื่อต้องการขำทะเลใจไปได้แล้วจะไม่ต้องมาเป็นทาสของใจอีก
ก็ต้องพิจารณาใจให้แตกหักแบบดาบถัดวันด้วยดี เพราะสิ่งอื่น
ไม่ได้มาเป็นปัญหาแก่ใจเลย แต่ใจไปเป็นปัญหาแก่สิ่งอื่นๆ ทั้งใจ-
สมมติขึ้น ใจเป็นตัวมหาสมมติตั้งเดิม ใจจึงมีอุปาทานยึดมั่น-
ถือมั่นตัวเอง โดยที่สิ่งอื่นๆ เขาไม่รับได้รับเสียรับด้รับชิว และ
เขาก็ไม่ปฏิเสธให้เป็นเหตุเป็นกรรมเป็นวิบากอะไรๆ ทั้งนั้น ทำ
ให้มากให้น้อยก็ใจเป็นผู้ทำมีสร้างทั้งดีและชั่ว หรือชั่วปะ
ปนดีหรือชั่วโต้งๆ หรือดีโต้งๆ ใจเป็นผู้สร้างทั้งนั้น

เมื่อใจถือมั่นใจตัวเองอุปาทานความยึดถือว่าเราเขาสัตว์
บุคคลก็มวคคณทวี่ไม่มีวันจบสิ้น เป็นอนันตธรรมปัจจุัย เป็นอนัน
ตเหตุ เป็นอนันตผลอนันตเหตุ อนันตกรรมและ-
ผลของกรรมสัมพันธ์กันอยู่ในขณะเดียวกลมกลืนกัน พระสติ-
พระปัญญาไม่แบบดาบว่องไวให้ทันกาลก็ยากจะรู้ได้ในปัจจุบันเหตุ
ปัจจุบันผล ก็ต้องวนเวียนอยู่ทั้งเหตุทั้งผลพร้อมด้วยเครื่อง-
ฉาบทา คืออุปาทานกิเลสอาภรณ์ เพราะสติปัญญาเพลา

พระอานาปานสติ อันละเอียดอ่อนเท่านั้นจะรู้แจ้งได้ชัด -
แต่ไม่ได้หมายความว่าสมาธิของลมออกเข้าๆ ไปละเอียดจนไม่ปรากฏ
รูปกลม อันนั้นคือฉานล้วนๆ ไม่มีปัญญา แก่กล้าสัมดุลย์กัน

แต่เมื่อหมดกำลังก็ถอนออกมา เพราะสมาธิขั้นนี้ก็อยู่ใต้อำนาจไตรลักษณ์อันละเอียด ถ้าทรงอยู่เหนือไตรลักษณ์แล้ว เป็นของจีรังยั่งยืนจะถอนออกมาทำไมนี้ วิชาสมาบัติก็เช่นกัน นี่นั่นพระอรหันต์ทุก ๆ ประเภทจึงไม่สำคัญตัวในอุปาทานและนอกอุปาทานใดๆ ทั้งสิ้นเลย จึงได้ข้ามทะเลวิชชาทะเลหลบลทะเลอุปาทานหรือทะเลอะไรๆ ก็มีความหมายอันเดียวกันไม่ต้องอ่างมีสัญญาไปมากก็ได้หรืออ่างหรือไม่อ่างธรรมอันจริงก็ทรงตัวมรรจงแล้ว ๆ

๑๑ ใจและผู้นั้นไม่มีเราเขาแล้ว เหตุกรรมวิบากวิฤตตามปฏิสนธิจะรวมผลและหาเสียงมาจากประตูใดๆ ก็ไม่มีแล้ว - ความหลง ๆ เผลง ๆ กิเลสก็ลบล้างสารพัด จะบัญญัติก็จับกันลงเท่านั้น ๆ

๑๒ นอกจากความรู้และการปฏิบัตินั้นมีตั้งพร้อมแล้วพร้อมทั้งพระธรรมอันเป็นคำสั่งและคำสอนดีได้พร้อมทั้งเหตุผลพอไม่มีข้อแย้งได้ คำสอนลึกซึ้งมีตาเห็นเต็มโลก อยาได้ไ้อหังการมะมังการมาทำทาลอวดดีต่อพระพุทชธาสิ้นหาเลย จะกลายเป็นตามอวดอวดดีสิ้นเห้ อ้ออ่างพอตัวรหในเทจัว เมล็ดพันชู้ ผักกาดเมล็ดเดียวสำคัญตัวว่าใหญ่โตเท่าภูเขาคือมาลัย กองทัพหน้าลายม้วนไตพัว ๆ

คำว่าใจใจ

๐ (คำว่าใจก็คือใจมนุษย์ตนเองว่าใจใจ) ส่วนตาทู-
จุมกลืนกายนี้ไม่ได้มีสติตัวเองได้เลย เมื่อใจมีสติตัว-
เองว่าใจใจตามสมมติและปรมาตมแล้ว เมื่อใจไม่รู้เท่าใจ
ตอนใด ๆ แล้ว ใจก็ไม่รู้เท่าธรรมตอนนั้น ๆ ก็ไม่สามารถจะปฏิ-
บัติใจและธรรมตอนนั้น ๆ ได้ ก็ต้องสงสัยใจและธรรมตอนนั้น
นั้น ๆ นี้ ๆ ด้วย เหตุดีผลดีเหตุชั่วผลชั่วตอนไหน ๆ ก็ต้องเป็น
รางวัลของใจทั้งนั้น ใจจะปฏิเสชเหตุและผลไม่ทันภมกทั้งให้
กายและวาทะย่อมไม่เป็นธรรมตามความจริง คล้าย ๆ กับที่
เหตุกับผลไม่ให้เห็น ๆ ลม ๆ ภาวนอกที่หาไม่รู้หรือเห็น
อะไรเลย

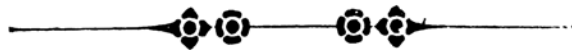
ความผิดปกติไม่รับสารภาพยอมจำนนตัวเอง เป็น
เหตุให้สร้างปัญหาหมัดตัวเข้า กลายเป็นทาสแห่งปัญหา
ของเจ้าตัวทวารัน เป็นสังครามดับเงาเจ้าตัวเองไม่จมนสิ้น
เป็นสังสารวัฏฏ์ หมัดตัวให้วนเวียนไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย
เพราะใจไม่เพ่งดูตนอันเป็นต้นเหตุ กลายเป็นของไม่มีขอบ
เขตคือทะเลหลวง เพราะทนงตัวถือว่าตัวเป็นใจ ๆ แท้ ๆ ตน
เอาไหนสวามหัวตนไว้มีสติว่าใจ ๆ ทำให้อมาทานแก้กลัว
อาสายนัยน์ สิ่งอื่น ๆ เป็นธรรมชาต้อยู่ตามปกติ ไม่มีอา
การและโทษสิ่งอื่นใด ใจเป็นผู้สร้างพิษสร้างภัยให้

เผาตัวเอง ใจจะดับพิษดับสงฆ์ต้องตกลงใจอยู่ที่ตัวเองเพราะ
กาลเวลาสร้างพื้นสร้างไฟอะไรไม่ได้

เพราะเขาไม่ได้ตั้งใจจะ
ใจฟุ้งตัวเองนั่นไงใจๆ แล้วยังเป็นโง่จนมอดนมอืดในมด
ไปบ่สูญตัวว่าเขาเป็นกายเป็นพลาจ เขาไม่ตอมว่า รอร์ม รอร์ม
รอบพระคณลันเกล้าแล้ว และเขาก็ไม่บ่ดแนมหน้าหู คิ้ว
ยวมตอีกเลย และเขาก็ไม่บ่บงเนบด้วยประกายใด ๆ ทั้งบ่บงอีก
ด้วย มีหน้าซำใจไปบ่บงเนบว่ากาลเวลาเป็นสมมติพิสดา
ของเจ้าตัวอีก กาลเวลาก็ไม่รับไม่บ่ดไม่บ่เมกธาอีก ตกลง
ใจก็เสพรักษาซ่อมมาอยู่แต่เจ้าตัวผู้เดียว (เจ้าแล้วก็น่าหัวเราะ
ใจมาก) ให้พระสติพระมีปัญญาเป็นผู้หัวเราะ

นั่นพระอรหันต์ทั้งหลายจนไม่สามารถถนอมใจ จึงรู้
เหนือใจไป เหนือรู้ไปไกลไม่มีตัวเป็นพื้น เขาเขาดัมสนิท
ไม่ตอดบในใจและผู้รู้ใด ๆ ทก ๆ กาลอนาทานก์แตกกระเจิง
แตกเน็ดเนิงไปไม่ต้องมีสูญตัวมีกิจจ สัมปนาทก็ได้ ไม่ต้อง
อ้างคำภีร์อื่นก็ได้ อ้างคำภีร์ใจก็พอ ๆ

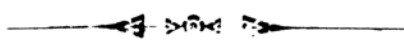
บัญญัติจักษุ

๑) พระสติพระเนตฺตฺวาอันทรงพระมหาโลกุตตาระระเต็มภูมิแล้ว สามารถแผดเผาหน้าทะเลหลวงให้แห้งไม่ใช้พรหมตาเดียว แต่ไม่ใช้ตานอกที่เรียกว่ามังสะจักษุ จักษุคือดวงตาเมื่อหมายถึงถึงเนตฺตฺวาจักษุ จักษุคือเนตฺตฺวา (หรือพระมหาจักษุ จักษุคือพระมหาเนตฺตฺวาก็ว่าได้ไม่ผิด) พระมหาสมันตจักษุคือพระมหารอบดอมกว่าอีก เมื่อว่าถูกว่าวันยังดำก็ถูกวันยังดำ เมื่อว่าผิดว่าวันยังดำก็ผิดวันยังดำ (เมื่อว่าถูกไม่ว่าอีกก็ถูกอีก) (เพื่อว่าผิดไม่ว่าอีกก็ผิดอีก) ความถูกความผิดขึ้นอยู่กับการว่าและไม่ว่าก็ไม่ใช้ จะว่าหรือไม่ว่าก็ตาม ความจริงในชั้นโลกุตตาระระใด ๆ ก็ดี ก็จริงอยู่ไม่มีกาลไม่มีเวลาตามธรรมดาของความจริงไม่ว่าขึ้นอยู่กับผู้รู้ผู้เห็นและไม่รู้ไม่เห็น (เห็นธรรมทรงตัวอยู่ไม่มีกาลไม่มีเวลาเลยก็ด้วย)

เหตุนี้ พระบรมดำสิดาทรงหลายจึงลอมเดารพ และกรรมธรรมไม่กระด้างกระเดื่องเลยและไม่ประหม่าด้วย ถ้าหากว่าพระธรรมไม่ทรงมีอยู่ก่อนตามมพเพสฺสแล้วพระบรมดำสิดาทรงหลายทรงอุมตฺถนเป็นบุคคล ๆ จนไม่สามารถนั้นบุคคลไหน ก็ไม่สามารถจะรู้ธรรมปฏิบัตธรรม ในตอนหลังนำกรอบธรรมได้ ธรรมก็จะทำให้รู้ชัดแจ้งได้ใช้เมื่อกฎที่ใดก็ไม่ให้ผู้รู้ผู้ปฏิบัติตามกตณเองคณนี้ ก็มีจฺจฺบันธรรม

ปัจจุบันจิตใจเท่านั้นเดี๋ยวนี้เอง (ไม่ใช่เดิวนั้นเดี๋ยวนี้หรือ
เทวดาเทวมุตรเอ๋ย) ปรารถนาอย่าไม่พ้ออธิษฐานปรารถนา -
หลายถูกกล่าวตำหนิออกดี แต่ถ้ามัวอยู่ข้างข้างดีกว่าอด
ชั่วปลิ้นสดมภ์ ฯลฯ

เมื่อเขียนไปบ้างก็เกิดมานิตานี้ เมื่อรู้เท่านั้นแล้วมา-
ก็ต้องหายไปพลันทันเวลา พระบรมศาสดาทรงกล่าวว่า ดู
ก่อนมาโรปานี้มะ ผู้ใจมาจงรณขวาลตภาดตให้ห้อยเกล้า
(เมื่อพระบรมศาสดาทรงรู้เท่านั้นมาตลอดทั้งโคตรเชื้อและ
หน้าตาของมารแล้วมารก็หายไปในที่นั้น) อันผู้เขียนนี้ไม่
เท่าไรเชื้อของพระองค์แม่เพียงเมล็ดงาซีกเดียวเลย แต่ก็
โล้เม้นโล้ตาลว่าเก็บมิใส่กายภายนอกหยาม ๆ ถ้าขาด
แหขาดไปหมดแต่ยังไม่ตาล ก็จะไม่ดักขีโครงเกาะ -
พลาตามเลื้อยไปเหมือนงูที่ไม่ดักขีออกตามหลังพระองค์
และอริย สาวกไม่กอลหลัง ๆ)

๓๗ ยินดีในโลกทั้งมวลก็เท่ากับเม้นห่วงใยในการเกิดแก่
เจ็บตายทั้งมวลอยู่ในตัวแล้ว ๆ ถ้าไม่ยินดีในโลกทั้ง
มวลก็ตรงกันข้าม โภกิเลสก็จะไม่ลุลกลามพอมันน้ำจะ
ดื่มมันไฟได้ ๆ

โสดเป็นโสดตาย

๑ ใจเป็นตัวละครดั่งเดิมเป็นฝ่ายจิตสังหาร แล้วก็สามารถอาฆาตหาญาติชื่อลือนามว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ๗ อย่างว่าของเหล่านี้เป็นบริวารสมนัตของเรอย่างจริงจังแท้ๆ แล้วก็ลงทลงแรงปรนนิบัติแม่โสดเป็นโสดตาย คำไม่ได้เป็นคิดไม่ได้อยู่ ตา หู จมูก ลิ้น ถูกกล่าวตำหนิพร้อมทั้งกายด้วย แต่ที่ช่วยใจได้บ้างในเวลาอันหาไฟลมไม่วิการมากนัก เมื่อโหวตังไปมาไม่ได้แล้วก็ช่วยอะไรให้ใจไม่ได้เป็นอันขาด

และเมื่อถูกใส่ชื่อลือนามว่า ตา หู จมูก ลิ้น กายแล้วก็ไม่รับนับถือใจและก็ไม่ผิด และก็ไม่อเนกหาอเนกวางอะไรๆ ทั้งนั้น เมื่อเป็นดังนี้ใจจะรับตามรับตามตนเองด้วยวิธีไหนละ ตกลงใจก็จะจนมุมตนอยู่จริงๆ นี้เอง เพราะมีเหตุทั้งหลายตนเองเป็นผู้ปลูกสร้างขึ้น จะปฏิเสธไปไหนๆ ก็คงไม่มีประตูจะไปรอด ก็ต้องถอยหลังคืนมาหาตนอันเป็นต้นตอของเหตุ ผลของเหตุใดๆ ไม่ว่าทางดีไม่ว่าทางชั่วที่ตัวก่อขึ้น

ที่เรียกว่ากรรมใดใครก่อ ตนกามตนตอมตนจนเวียนอยู่ในอุ้งของสังสารวัฏ วัฏฏจักร ก็ว่าอวิชชาที่เรียก จิตสังหารก็เอ๋ย เอ๋ยไม่เอ๋ยมากก็มีทะเลหลวงและหลอกเงา -

ตนเองวนเวียนอยู่ไม่รู้จะจบสิ้นได้ แต่เมื่อสิ้นใจไปๆ มาๆ
ทวนหาเข้าตนคือใจๆ แล้ว มีตุ๊กตาก็เกิดขึ้นเป็นพี่เลี้ยง -
นางนมของใจ ก็พอมีเวลาอันมาสอนตนคือใจๆ สอนใจได้
การหมอลพอง ตา หจุมก ลีน กาลก็ เมาใจ ไปเมาใจไม่ทีละ
เล็กทีละน้อยค่อยเป็นไปค่อยเป็นไม่ได้ เรียบร้อยไปเป็นตอน
ตอน การนอนใจเหมือนแต่ก่อนก็อ่อนเมาลง ใจก็กลายเป็น
เป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้ทรงธรรมไม่ในตัวเอง ใจก็จะเห็นทั้งโทษ
ทั้งคุณที่ตนก่อและสร้างนั้น โดยไม่มีท่านผู้ใดมาแย่งสร้าง
ทั้งเหตุต่างๆ ผลต่างๆ เป็นฝ่ายรับ แล้วจะรู้จักเลือกเหตุ
กรรมพชที่ควรก่อและไม่ควรก่อที่ควรสร้างและไม่ควร
สร้าง ไม่ล้มเหลวตาตตะเนเพราะใจได้ประสพเหตุการณ์มา
ทั้งดีและชั่ว อันเป็นมกเวียนมาทดสอบอยู่ในตัว เป็นศาล
ใต้สวนเป็นศาลพิจารณาและเป็นศาลตัดสินอยู่ในตัวแล้ว
เป็นสำนักปฏิรูปใจลงโอชัดแจ้งด้วยใจเองตนเอง จะหาบเพ่ง
โทษจะหาบเพ่งคุณไม่ให้ ตา หจุมก ลีน กาลก็เขาไม่รู้
ไหนอึไหนอะไรก็มีใจ ใจก็ต้องสอนตนเองทั้งตนเองไม่จบสิ้น
ที่สกัดทวงโดยชอบโดยถ้วนในมีจมนั้นใจแท้ๆ เหนือ เพราะใจ
อันเดียวเป็นโสดไม่มีเพื่อนเป็นไม่มีเพื่อนตายมารับประกั้นสง
ทุกข้อเมกาให้เข็ญม ใจจงปฏิรูปจิตใจให้ไกลความหลง จงต่อ
สู้กับความหลงที่ทรงอยู่รอบเมืองใจให้ชนะไปโดยถ้วน ใจไม่
ปฏิรูปจิตใจไปทางโลกตตะระใจ ใจก็จะถูกแพ้ความหลงของใจ -

อยู่ไม่รู้จะจบสิ้นได้

สนิมใจก็ค้อก็เลส สนิมภายนอกก็ออกมาจากธาตุเหล็ก
ธาตุอื่นก็ว่าเพราะเป็นของแข็ง ใจไม่รัดเกล้า สนิมออกจากตน-
ก็ไม่ว่าจะให้ของภายนอกอะไรๆ มารัดสี้ให้ไม่มีหนทางเคลือบใจ
ไม่มีภูมิจิตใจๆ ก็ปล่อยให้สนิมใจค้อก็เลสทรงมีอิทธิพลมีอำ-
นาจสูงขึ้นไปสูงขึ้นไปทวงคุณพอกพูน พุนให้สูงขึ้นเหมือนพูน-
ดินก็ว่า พุดไปไหนๆ ก็ใจเป็นผู้พูด เขียนไปไหนๆ ก็ใจเป็นผู้
เขียน อ่านไปไหนๆ ก็ใจเป็นผู้อ่าน ฟังไปไหนๆ ก็ใจเป็นผู้ฟัง คน
ตาบแล้ววิญญานไม่ได้อยู่ที่คต พุดเขียนอ่านฟังไม่ได้ใจอัน -
เดียวเที่ยววกอวดคุณก่อโทษให้ตนเองแนมนวนเวียน

เหตุนี้พระนิพพานธรรมจึงปล่อยวางใจข้ามไปเสีย ไม่มีท่าน
ผู้ใดมาขัดข้องเอาใจเป็นตน ตนเป็นใจดังที่เคลหลงมา ก็จมบ่สูญ
หาของใจไปในตัว แลก็ไม่กลัวว่าจะหลงใจ ทั้งทั้งเหล็กทั้งทั้ง -
สนิมแล้ว เหล็กจะมาจากประตูดิสนิมจะมาจากประตูดักต้องจน-
กันเหตุๆ ผลๆ ของใจก็กว้างๆ เว้งๆ ของใจก็ดักทรงมีอยู่ในตัว
ใจก็ได้สำคัญว่าตนเป็นใจๆ เป็นต้นเหตุของใจพืชของใจกรรม -
ของใจ ผลของเหตุผลของพืชผลของกรรมแห่งใจก็จมกัน แม้จะ
กลายเป็นอันละเอียดจนไม่มีท่านผู้ใดเข้าไม่มันหมาบสัลลาออกมาทน
ทั้งสิ้นทั้งผู้รู้ๆ และไม่รู้ก็ไม่เหมือนใดเขาไม่เป็นเจ้า เป็นจอม สู้ญและ
ไม่สู้ญก็ไม่มีใครเข้าไม่เป็นเจ้าจอมว่า ฯ

สัมมตติและวิมตติ

๑ —...— ๑

๐ ท่านผู้หนาไม่แล้วไม่ติดอยู่ในสัมมตติและวิมตติ ไม่ติดอยู่ในสังขารและวิสังขาร พระนันทพานกว่าแต่ไม่สำคัญอยู่ในนันทพานอีก (อันตัวตนเราๆ เราๆ ก็สลัดคืนอยู่ในตัวไม่ได้ใช้กิริยาสลัดเลย) ถ้าใช้กิริยาสลัดออกก็เป็นเหตุเป็นกรรมเป็น วิบากผลของกรรมก็วนเวียนอยู่ทั้งเหตุและผลไม่จบ

นรธาหนักปฏิภนตติเป็นส่วนมากมักจะหลงสำคัญตั่วว่าเป็นนั่นเป็นนี่เสมอๆ โดลไม่รู้ตัวเพราะเหตุว่าสติมีสุญญายังอ่อน ไม่สามารถจะรู้เท่าทันความหลงของเจ้าตัวตั่วก็เลยอันละเอียดได้โดยง่าย ก็เลยกลายเป็นเจ้าที่ปฏิภนตติอันละเอียดแฝงอยู่ (เหตุที่ว่าเมื่อหน้าบดดาลหลุดพ้นยังตอนต้นไม่ได้ถนัดแจ่มแจ้งกระจ่าง บางคราวก็สงสัยว่าตนพ้นโดยสิ้นเชิงไปแล้วไม่เหลือ)

หนักปฏิภนตติควรระวังให้ต่อนี้ อ่าวาริปที่ตั่วเป็นพระอรหันต์ปลอม เดี่ยวจะพาหน้าในยามมรณาภาพแล้วถูกเพลิงเผาเสร็จแล้วอัฐิธาตุ ไม่มีแปลก เป็นกระดกธรรมดาแต่ดงราวนั่งเพราะอำนาจฌานและอำนาจวิปัสสนาภาวนา แต่ก็ยังดีกว่าไม่สนใจปฏิภนตติธรรมเลยอีกไรสำคัญตั่วว่าเป็นพระอรหันต์ แต่แท้ใจผิดไม่เป็นโทษในทางพระวินัยเลย อ่าวาสำคัญดีกว่าจะเป็นอุปาทาน

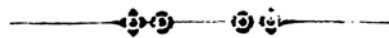
พระอรหันต์แท้ๆ แล้วเป็นรองหาได้ยากในโลก คำว่าโลกๆ

แล้วมันมีแต่สังขารและกองทุกข์ แต่ความจริงแล้วตนต้อง
ทำตนทำใจให้เป็นพระอรหันต์เสียก่อน จึงจะรู้รสชาติแท้จริงของ
พระอรหันต์ มีมันนั้นแล้วจะหนักไม่ในทางดาตคะเนและเดา-
อันเป็นส่วนมาก ๆ

๓๘ ด้านกำลังปฏิบัตอยู่ทั้งไม่หลุดพ้นโดยสิ้นเชิงในพระพุทธ
ศาสนา ต่างก็มักจะสำคัญว่าตนถูกตนดีกว่าเพื่อนทั้งนั้น
เป็นส่วนมากไม่ค่อยจะลงกันได้ภายในใจได้สนิทเป็นส่วน
มาก นี่เป็นเพราะเหตุอะไรกันแน่หนอแล จงอธิบายให้สัมพันธ์
เหตุผลบ้างเกิด

๓๙ ทอมาหรือสามสิบแปดนี้ มีหลายประเภทไม่สามารถจะพรรณา
ให้ครบได้ ประเภทที่ทรงมานะถือตัวจัด ประเภทที่หลวม
หลุดหมิ่นมระมากและอิจฉาตาร้อนผูกโกรธ ใจอวดหัวดี
แข่งดีมาลาสาเสลเหล่านี้ ก็มักจะไม่ลงคนละธรรมแท้ไม่
ได้โดยง่าย ก็มักจะยังมีอันแกมโทสะ และก็มีอยู่กับกิ-
เลสมากน้อยแต่ละรายของบุคคล (กิเลสมากก็ทรงมา
นะเก๋าอันหนักมาก) ๆ

ธรรมชาวนคิดพิศมัญญา (ต่อ)

- ๕๐ ผู้ท้อใจพิจารณาอนิจจังทุกขังอนัตตาให้กลมกลืนกันเป็นหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมกันลมออกเข้าอย่าไม่ด้อบราดสาบ (ก็ต้องทลายสังขลในสรรพโลกทั้งมวลได้โดยแท้ไม่มรดกตกคืน) ผู้ที่จะมาหลอกลวงไม่ทางอื่น ด้วยการใช้ทรัพย์สินทางอัฐฤทถนอก เพื่อให้คลายความเลื่อมใสในมรดกผลนิพพานนั้นก็ได้ เพื่อให้ลืมใจลืมธรรมลืมตนลืมตัวนั้นกดข่มเป็นไปไม่ได้เป็นอันตราย เพราะถึงธรรมะก็ทรงอำนาจในธรรมะแรงแกร่งแล้ว ข้ามบุถุชนคนหนาไม่คนละทากฝั่งแล้ว ไม่ติดเม็ดติดแระกัที่ทรานเม็ดทรานแระไปรยล่อไว้ (เขาเลื่อมใสพระพุทธศาสนาเราทำเพื่ออกุศลผลบุญนั้นรอกไว้ไม่ใช่เราล่อ) (เขาล่อในที่นี้หมายถึงเขาทดสอบดูว่าผู้ปฏิบัติธรรมผู้นี้จะเท็จจริงเพียงใด!) ๗
- ๕๑ การท้อใจในโลกทั้งมวลในทางพระวินัยและพระสูตร ชื่อสูตรตา สูตรหู สูตรจมูก สูตรลิ้น สูตรกาย สูตรใจเป็นหัวหน้าสูตรในทางปรมัตถ์ และก็มีสูตรรูปสูตรนามอีก ที่เรียกว่ารูปเวทนามัลลัญญาสังขารวิญญูญาณ โลกภายนอกโลกรูปโลกเสียงโลกกลิ่นโลกรสโลกโสมมัญญูพิพพะโลกธรรมมารมณห์ ทั้งนี้โลกอดีตโลกอนาคตโลกปัจจุบัน แต่อาศัยโลกปัจจุบันธรรมะปัจจุบันจิตปัจจุบันชาตปัจจุบัน อินทรีย์

ปัจจุบัน เป็นตัวศีลสมาธิปัญญาปฏิบัติไปเป็นขั้นๆ จนจบ
ก็พระพุทธเจ้าสอนตามสิ่งขจรเวลา

ถ้าหากว่าหอนใจในโลกทั้งหลายที่เรียกว่าโลกภายใน
ในตาเป็นต้น โลกภายนอกมีรูปเป็นต้น โลกอดีตโลกอนา-
คตโลกปัจจุบันก็ ถ้ายังไม่สัมมาวิมุตติสัมมาญาณอัน-
ล่องแก่แน่นอนสิ้นเชิงแล้ว ยังหอนใจก็อภิวินาสะอยู่
(ก็ตกอยู่ในอุณหอุณหลุมกานเพลียงอุณหอุณหลุมกานไฟเรา
ดั่งนี้เอง) ๑

๕๒ ผู้ที่เกิดตนเป็นใหม่ ตอนว่าเกิดตนเป็นละเอียดมาก จะ
ว่าภพชาติอันละเอียดก็ได้ไม่ผิดเลย แต่.....ก็ห้อยก้ม
อ้ายก็เลสิทก็ไม่ติดถือเอาเป็นเจ้ารอง ถ้าไม่มีอ้ายก็เลสิ
ไม่ติดถือเอาเป็นเจ้ารองแล้ว จะกล่าวต่อว่าเป็นภพเป็น
ชาติอันละเอียดไม่ได้ ถ้าหนักกล่าวต่อก็กกล่าวต่อแบบลำเอียง
แต่จะฝันไปแต่เอียงเอียงงอนกันศาลนี้จจัดตั้งเท่านั้นไม่ได้
เรียกว่าสู้หรือต่อครู เปรียบเหมือนช่าง ก่อสร้าง ถ้าตั้ง
เสาหลักอันตั้งลงลกตั้งทานลมพัดได้ไม่ไหวไปมาจะเอียง
ตั้งว่าไม่ตรงก็ไม่ได้อีก จะเอียงระดับน้ำในด้านตำทาง-
ใจสองทางไหนก็ไม่ได้อีก นี่หมายความว่าตั้งและระดับ
น้ำสัมมรรณไม่วินิตี และดำอำนี้ตั้งจัดตั้งก็หมายเอาที่ตั้งจัด
ตั้งจริงไม่ใช้ที่ตั้งจัดตั้งปลอม (ที่นี้ผู้ปฏิบัติเอาตามกิเลสของ
เจ้าตัว) เป็นที่ตั้งจัดตั้งตามธรรมมาชินีไทยแท้ (เว้นอัสสา

รับโทษและโลกาธิปไตยเสียเพราะไม่สมมุติในธรรม)

๔๓ หันคืนมาบรรณาเรื่องวัตถุนิจจังสิ ก็มีมาในทางที่ชอบและไมชอบ ก็มีมาในทางที่ชอบนั้น จะมีน้อยและมากก็มอมให้เป็นที่วิเศษนามารมย์ของพระพทศดำสนาไม่เสีย เมื่อได้มากก็จะมี ทุนงตัวเมื่อได้น้อยก็จะมีพลอยเสียใจ และความขี้ขลาด และเขย่งหน้กันก็จะมี (เป็นการรู้เท่าก็เลยไม่ในหัว)

ส่วนที่ได้มากทางที่ไม่ชอบนั้นก็มิใช่โดยมาเอาหน้มาวิเศษพระนรมดำสนาอชญาไว้ในพระวินัยนรินทรแล้ว เอ้า! พุดนืดหน้อพอดไม่เสียเกี่ยว ผู้ขอเมื่อได้ก็เป็นที่พอใจของผู้ขอ แต่ไม่พอใจของผู้ถูกรอ ผู้ถูกรอเมื่อไม่ไขก็ไม่ใช่ที่พอใจของผู้ขอ (ผู้ทรงมีคุณช้อมไม่ขอเลย) ๑ (พระวินัยนรินทร) และก็มีวิธีต่างๆ ทางไม่เหมาะสมอีก พุดเลียบเดียงและโสภาสต่างๆ นานา สาระพัด ช่องทางช่องเกี่ยวใช้แผนจัดการจัดงานนี้ ทยรูปหรือลตุ เกียนไรดอกไม้ ผ้าไตรผืนเดียง ทยอันยังคำ ผู้เขียนมีก็เลยมากตอนนี้ นี้ก็ค่นองอวกจะจันร้างเรามาต่อหน้าสังคม (แต่ก็ไม่กล้าเพราะกลัวเราจะฆ่าตายคาสังคม) ถ้าจะกล่าวในเรื่องเสด็จหาทั่ว ๖ ที่ไม่สมควรแก่สมณะยังมีอยู่อีกมากตั้งร้อยตั้งพันนับ เอ็งก่อนแนบอ่อยพอสั่งเริ่ม ถ้าเอาขาวเหยียดหลายๆ เรื่องก็สมั้โลกจรวอดและดาวเทียม อันตราย!

๔๔ พระธรรม คำสั่งและคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นคำสั่ง-
และคำสอนของสรรพ ไตรโลกาเปรียบเหมือนระดับน้ำและ-
ลูกดิ่ง ก็ชาวก่อสร้างจะเว้นไม่ได้ จะเรี่ยหนมมาจากที่ใด ๆ ก็
เว้นไม่ได้ เพราะไม่ยอมรับชั้นไม้อื่นเอียงไปก็มีพรรคใด ๆ รัก
ชาติความจริงและเที่ยงตรงทรงไว้ซึ่งนิรันดร อันคำสอนของ
พระพุทธศาสนา สอนชาวโลกสอนอุมาสิกอุมาสิกาผู้ครอง -
เรือนเพื่อมิให้ผิดเพี้ยนไปเสียพอมายุคนทุกประเภทเพราะ
เป็นเหตุแห่งอลหม่านและนินทาขบถจืด นินทาทั้งด้าน
จิตใจและทรัพย์สินทั้งวัตถุอาภรณ์และธรรมะ ไม่สามารถสูง
ส่งทรงทางดีเลย แต่อนิจจาเอ๋ย โลกเป็นส่วนมากแล้วเห็น-
กงจักรว่าเป็นดอกบัว เพราะตามีสัญญามัจฉองไม่เห็นโทษ -
เป็นมัจฉาชีพแท้ ๆ แล้วยังเอาไหนไม่คิดว่าเห็นทางดี ผู้ที่
รู้จักทางเจริญและทางเสื่อมก็ต้องเป็นผู้ทรงปัญญาหา
ต้องอรรถาหารุเดารพรักับภูมิทัพระพุทธศาสนาไม่ระมาท ๆ
๔๕ ผู้ที่ลึงเลสงสัยไม่มีเจตจำนงตรงธรรมเพื่อพ้นทุกข์โดยด่วน
ใหม่จุ่มน้ำจิตปัจจุบันธรรมแท้แล้ว ก็มักจะคิดว่าเอาอดีต -
อนาคตมาสำคัญนึญญัตติว่าเป็นปัจจุบันโดยไม่รู้ตัวอีกด้วย
ถ้าหากว่าท่านผู้ทรงปัญญาในฝ่ายวิมสิหามานักแล้วและขำ-
หาญมานัก ก็ย่อมมีข้ออ้างตนเองได้ว่าอดีตก็ตามอนาคต
ก็ตามปัจจุบันก็ตาม (ทรงอนัตตาธรรมอยู่ทุกตัวตาม
เป็นจริงแล้ว) ไม่เป็นหน้าที่เจ้าตัวจะไม่ผูกปัญญาและวาง

แผนสร้างมีสุหาเก็บรองหนักขึ้นหน้าแม่อีกให้หลัง-
รอดตดแตก ๆ

๕๖ อันเวลาหาที่แต่ละชาติในอณิกหนา เมื่อความตายเขามา
หากชั่วพริบตาเดียวไม่ได้เกี่ยวกับกรรมที่ใดๆได้เลยเว
มหนต์และภพเปลี่ยนภพนอกจะพอกพูนสูงเท่าทั่วก็อาจไป
ก่อนไม่ได้อ่านแล้วพิจารณาแล้วหน้า สลดสังเวชใจหรือไม่พอ
เกิดมาพบปะกับพระพุทธรูปศาสนาเป็นโชคชะตาดวงดีเด่นเห็น
ประเสริฐ อย่าน่าได้มีความเห็นผิดเลยเถิดไม่ว่าตนเป็นคนไร
กรรมดีดี คือธรรมกรรมมีอยู่ต้องมองดหวัใจตน เราก็คง
ทำนก็ตนเต็มภูมิไม่เมื่อนานไม่เสียจริตมิตมุนษย์ จะนริสภ
หรือไม่ก็รูปคั้นสันใจจริงจะอยู่หนึ่งนอนใจไม่ทรงอำนาจผลเมื่อ
ถึงคราวจวนแจะเสียดใจในภายหลังหนึ่งกอดเข้าเส้าสรรพทก

๕๗ การไปการอยู่รองนักภาวนาแต่ว่ายังไม่พนักเลสิโดยสัน
เชิง ต้องทรงเจตนาบรรเท็งว่า จะอยู่ที่ไหนๆไมที่ไหน
ไหนก็ตาม ไม่ได้ไปและอยู่เพื่อมีจรัลและอามิสภานอก
ใดๆทั้งสิ้นเลยผูกขาดแล้ว จองขาดแล้วในดวงเจตนา
มณ ไม่ก็ไม่ปฏิบัติเพื่อมวกคณธรรมวินัยให้พ้นทุกข์
ในโลกสังสาร อยู่ก็อยู่เพื่อปฏิบัติมวกคณธรรมวินัยให้
พ้นทุกข์ในโลกสังสาร ถ้าทรงเจตนาถึงม่านนั้นแล้ว
ก็เป็นโลกุตตระระเจตนา ถ้าไม่ก็เป็นมถดลแกใจก้าว
หน้าสู่ธรรมวินัยสูงส่งตรงทางพระนิพพาน ถ้าอยู่ก็เป็น

มรดกแก่ใจก้าวหน้าสู่ธรรมวินัยสูงส่งตรงทางพระนิพพาน
โดยแท้แลแต่หาได้ยาก ๆ

๔๘ โลกทั้งมวลคืออะไรกันแน่ ถ้าจะตอมในฝ่ายมีสัญญาชั้นสูง
แท้ ๆ ก็คือ ผู้รู้ในอดีต ผู้รู้ในอหัตตปุระใหม่ปัจจุบัน อันมีผู้
เข้าไม่ขัดคือเอาเมื่อนเจ้ารองเอาเป็นตัวแทนจริง ๆ จัง ๆ ก็เอง
อันทำให้เกิดเห็นตัวชาติตัวภพตัวอุปาทานตัวกรรมตัววิบาก
อันละเอียดอ่อน ถ้าพระสัพพัญญูพระมีสัญญาญาณไม่แก่กล้า -
แล้วก็ยากที่จะรู้เท่าทันเทียบถึงในขณะปัจจุบันโดยแท้ ๆ

๔๙ ผู้พ้นทุกข์ในสงสารโดยสิ้นเชิงแล้ว แต่ยังไม่สิ้นลมมรณ-
จิตนั้นจะตั้งอยู่แนมไหน ตอมแนมอดีตใหม่ชื่อว่า จะตั้ง-
อยู่แนมใด ๆ ก็ไม่ลำบากเพราะจิตปราศจากโทษแล้ว ไม่
มีการกลัวแพ้กัวขหนะกับสิ่งใด ๆ ในสรรพโลกทั้งมวล -
เพราะการหวั่นคะแนมใด ๆ ไม่มีในขั้นสิ้นทานแล้ว งาน
อันมีผลสุทธารองเจ้าตัวเจ้าใจเจ้าธรรมก็ไม่มี จะสมมติ-
และวิมุตติและนิสสตี หรือไม่ก็ไม่พ้นเคลือบแฝงอยู่เป็น
ธรรมชาติอันไม่กระเทือนอยู่ทรงตัวแล้ว ๆ

๕๐ ผู้รักสมาธิภาวนา และวิมุตติภาวนาให้กลมกลืนกันใน
ขณะเดียวโดยมิได้สงสัยสงสัยว่าหานั่นกันเหล่านั้นรู้จัก
มรรคผลไม่ทางลัดแล้ว มีมหาอวัตรเป็นหน้าหน้ามวิหาร
ธรรมเป็นอารมณ์ ต้องการชมธรรมะชั้นสูงสูงใจพร้อม
กับธรรมนำสั่งตรงไปพระนิพพานไม่หอนใจหนานเห็นข้าทรง

เวลามีคนค่ามากในโลก ตระกะวันหน้าไม่ถอยหลัง เจตนา
หยังถึงพระนิพพานเป็นแดนดี ๆ

๕๑ การปฏิบัติพระพทธศาสนาถ้าเลือกการเลือกเวลาอยู่แล้ว -
เรียกว่าไม่ชำนาญในรณของจิตที่พลิกใช้ในธรรมะ บรร
ดาท่านผู้ชำนาญในจะสู้หาไม่ทำทำทำทางอันใดก็พลิกใจ
ใช้ได้ไม่ลำบาก เพราะพระลัทธิพระมีสัญญาปลอมจำนน ชำ
นาญในมีจรรยาธรรมอื่นไม่่งอนเงงนง่มง่าม ๆ

๕๒ กรรม จานแต่ละอย่าง แต่ละอย่างส่งต่อพระนิพพานได้ -
ทั้งนั้น และก็ต้องขึ้นอยู่กับมีสัญญาสัมมยัต เพราะไม่ได้
กล่าวต่อว่ากรรมจรรยาเหล่านี้ต่ำสูง ต่ำหรือสูงขึ้นอยู่กับมีสัญญา
เป็นหลายหน้า ๆ

๕๓ ผู้ปฏิบัติพระพทธศาสนาเด็ดเดี่ยว เป็นเครื่องเหนี่ยวใจของ
ท่านผู้หลังพันทุกกรในมีจรรยาชาตินี้ ๆ

๕๔ การปฏิบัติพระพทธศาสนาพอเป็นนิสัยลับ เป็นเครื่องเหนี่ยว
ใจของท่านผู้มีสัญญาแข็งอ่อน ๆ

๕๕ ผู้ปฏิบัติเด็ดเดี่ยวย่อมพิจารณาเกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์เห็น
มรรจักขแจ้งติดต่อยู่ในอุ้งของสติปัญญา ไม่ได้สงสัยว่าโลกจะ
เป็นอนนอกจากนี้ไม่ ความเพียรในโลกสังสารก็ไม่มีอาการที่
ลึก ก็รู้สึกตนเองเพ่งสลับถอนความอาลัยทั้งบวงดินกลิ่นหลง
ไว้ก็ใคร่ครวญดูคลาย ๆ

๕๖ การหน่ายโลกคือกรหน่ายคลายหลง คลายแนมมรรจงมีพระ

- ปัสัฎฐาเจ้าเป็นหน้าหน้าแจ่มชัด ๆ
- ๕๗ ฟากกองนามรูป สัฎฐาได้ว่าเป็นชาติธรรมอันชั้นสูง ไม่ต้องจุ-
วิสุทธาณว่าเราเราสัตว์บุคคล ๆ
- ๕๘ เหตุผลจนเพราะมีผู้เข้าไม่สอดแทรกยึดถือ ถ้าลงนงอ้อแล้วก็
ต้องปล่อยวางไปในตัว ๆ
- ๕๙ ไม่ประนีพทานักต้องไม่ติดอยู่ในนิพเพณีน ค่อมเป็นธรรมทรง
เจริญมีอยู่ตามธรรมชาติ ๆ
- ๖๐ ธรรมะย่อมเป็นเจ้ารองธรรมะอยู่ในตัวแล้ว ไม่เป็นหนักที่รอง
ภาวนอกจะมากออกนอกยึดถือ ๆ
- ๖๑ สมมตักต้องทรงสมมตักไว้ตายตัว วิมตักต้องทรงวิมตักไว้ตาย
ตัว ไม่เป็นหนักที่อื่น ๆ จะมาจุกจิก ๆ
- ๖๒ ขึ้นเดินหนึ่งนอนหลับตื่นนึกคิดรู้จำภาระสภาระพัดจัดเข้ากันได้
ว่าธรรมะฝ่ายสังฆาร พระนิพพานไม่ได้มาขึ้นกรณารับผิด
ชอบด้วย ไม่ได้มาบอกสังฆารว่าให้เป็นเมืองขึ้นไม่สิ่งส่วย
ให้ช่วยการงานใด ๆ ๆ
- ๖๓ หนึ่งในโลกทั้งมองก็เท่ากันเป็นหัวใจในการเกิดแก่เจ็บตาย
ทั้งมองอยู่ในตัวแล้ว ๆ ถ้าไม่ขึ้นดีในโลกทั้งมองก็ตบกันกับ
ไฟกิเลสก็จะไม่ลุกลามพอมันน้ำจะดับมัมไฟได้ ๆ
- ๖๔ พระนิพพานไม่ได้ทรงขึ้นกรณว่าอยู่ในโลกและนอกโลกไม่
สำคัญที่ว่ามริโกตสุสุ ๆ สาน ๆ อะไร ไม่สำคัญที่ว่าอยู่ไกลใกล้
พยายามละเอื้อมระเกะต่อนใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ชาวโลกผู้ไม่รู้ก็ -

วาดภาพไว้สำหรับใจในใจว่าคงจะเป็นอย่างนั้นคงจะเป็นอย่าง
นี้ อ้ออีกที่แก้กวาดภาพผิดทั้งนั้น ๆ

๖๕ ผู้ยิ่งใหญ่ในพระนิพพาน เป็นมรรคผลเบื้องต้นของโลกุตตระ
เป็นเจตนาเบื้องต้น เป็นสมาทานอธิษฐานเบื้องต้นเป็นดี
จงควมเบื้องต้นของพระมหามจรยในพระพุทธรูปศาสนาซึ่งลึกกว่า
แผ่นดิน ๆ

๖๖ ผู้ยิ่งใหญ่ในพระนิพพานก็คือผู้สละทามีสถาภาหยาบมอง -
เห็นสิ่งรองความใจหลงวิมหารี่ ๆ แล้ว ข้ามมฤตชนคนหนา
ไม้หนึ่งหนึ่งแล้ว ข้อมไม่นอนจมใจไหว้สูงส่งสารแนม --
กรนไกรกรัก ๆ เหมือนกาฬาคค จะออกมากพูดหรือไม่พูดก็ดื่ม
ดูดไว้ในใจจงทรงธรรม ๆ

๖๗ ข้อมมาปรารถนาเรื่องตนไว้ในระดับดีลห้ และกรวมลงมาเป็น
ดีลห้ตัวเอง เมื่อไม่ล่องละเมิดแล้วทั้งห้าข้อก็ขอลงมาหวั
ใจเป็นดีลห้ตัวเอง ตั้งมั่นอยู่ในตัวเดียวเรียกสมาธิก็ได้
รอนคอบอยู่ในตัวเดียวเรียกว่ามีสุญญก็ได้ จระว่าดีลห้อนรม
สมาธิมีสุญญ์ทุก จระว่าสมาธิอนรมดีลห้และมีสุญญ์ทุก จระว่า
มีสุญญ์อนรมสมาธิและดีลห้ทุก เชือกสามเกลียวเกี่ยวโยง
ทรงความมั่นคงมรรจงไว้ที่แห่งเดียวอาถรรพ์อัสสุหมีสุญญ์กัน
และกันทันเวลา ๆ

๖๘ อดิตอนาคตมัจฉันเป็นสังฆารธรรมตามธรรมชาตากรงตัว
ฝ่ายสังฆารแล้ว แม้จะมีการเกิดดับอยู่ในตัวแนมไม่รู้

ตัวก็ตาม ก็ทรงสังหารกรรมอยู่ตามเคยเพราะพระนิพพาน
ไม่ได้มาเนิ่นมิตถและดีตรและสังสรรค์กันกรรมสามกาลนี้แต่
พระกาโรโต ถ้าจำจนเนิ่นมิตถถูกไม่ในทางโลกตตะระ ก็เนิ่น
มรรคเป็นผลไม่ในตัวแต่ละชั้นแต่ละชั้นจนถึงอรหัตตผล -
แต่อรหัตตผล นั้นไม่ได้เชื่อมกับเหตุกับมรรคกับกรรมกับ
พืชเสียแล้ว เป็นผลขาดตอนไม่ได้โยงมาจากใดๆ ทั้งสิ้น
(ทรงอิสระเอกราช)

๖๗ อุตถเว็ลหมาเป็นอนาคตเว็ลหมาเป็นมัจจนันหวนอยู่ไม่จม -
สิ้นใช้ไหม? ตอบว่าในธรรมะชั้นลึกซึ้งแล้วไม่ใช่ดอก
อุตถก็ล่วงไม่เสมอๆ ไม่ขาดวรรคตอน อนาคตก็ร้างหน้า
ตะพึดไม่ขาดวรรคตอน มัจจนันก็ทรงอยู่ตามหน้าที่ไม่
ขาดวรรคตอน เพราะเนิ่นธรรมคนละหน้าที่ และก็เป็น
ธรรมคนละรสละชาติด้วย เพราะอนาคตมีแต่่มสุขไม่
มีตัวเงินใช้เลย อุตถก็เงินจ่ายไปแล้ว มีแต่่มสุข (มัจ
จนันมีทั้งนสุขมีทั้งตัวเงิน) พระนิพพานมิได้มาติดอยู่
ให้อุตถอนาคตและมัจจนันอะไรอะไรให้คล้ายกันคนคุม
หนักโทษ เพราะจน เกษณในงานที่จะเผ้าที่จะรักษา -
แล้ว ก็จชระให้อุตถอนาคตมัจจนันไม่มี, ถ้ามเนิ่นต่อ
ไม่ว่า ถ้าอย่างนั้นพระนิพพานก็ต้องสูญ, ตอบว่า
สูญหรือไม่สูญ รสชาติของพระนิพพานแท้ก็ไม่ได้มาขึ้น
ันรรมหรือมัตถหรือมฏีเสชิตใดๆ ก็มีใครๆ ทั้งสิ้น, ถ้าม-

กระหน่ำต่อไปว่า ถ้าอย่างนั้นก็เมกราช, ต่อมว่า พระ
นิพพานมิใช่เป็นเมรตจะมาเมื่อเมกราชเมกราชอะไรอีก -

ดอก ๗

๗๐ ถ้าสำคัญตัวอยู่ในพระจิตใด พระจิตนั้นแหละคือชาติภพ-
มาทานกรรมและผลของกรรมอันละเอียดอวิชชาที่ว่า ไม่หะ
จิตก็เรียก ลูกโซ่เกี่ยวร้อยกันก็เรียก วิญญาณจักรก็ว่า
ว่าถูกว่าอันยังดำก็ถูกว่าอันยังดำ ถ้าว่าผิดว่าอันยังดำก็-
ผิดว่าอันยังดำ และการว่าและไม่ว่ามันก็ไม่สำคัญอีก
เพราะมันเป็นหลังหน้ากรของความจริง ความจริงแล้วไม่
ขึ้นอยู่กับว่าหรือไม่ว่า ตรงกับคำว่าถ้าไม่ว่าอีกก็จริงอีก
และเนี่ยอยู่กับจริงอีก ออ? เรียบหนังสือตัววันและห่าง
เพราะขณะที่เรียบร้อยนี้ไม่ได้ใส่แว่นตา เห็นพอตะคุ่ม ๆ ๆ

๗๑ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายมากกว่าอสังขโย ๗ พระองค์
มาตรัสรู้ธรรมะอันเดียวกันไม่แปลกกันเลย เพราะธรรม
เป็นของไม่เปลี่ยนแปลงไม่ตามความนิยมของชาวโลกลัก
ลั่น ๆ พระองค์เจ้าทั้งหลายเหล่านั้นจึงอันอันเคารพ
ธรรมเสมอภาคกันเป็นระเนียบตามตัวไม่กระด้างไม่กระ-
เดื่องไม่สังสัยแคลงคลาง กฎของธรรมต่างก็มีกฎของ
ชาวโลกมาก คราวใดขดีใดชาวโลกเอาธรรมะของพระ
พุทธเจ้าสนาตั้งกฎไว้ที่ดวงใจตนแต่ละท่านแต่ละคน มี
อย่างอาลและกลัวต่อมากเท่าที่ควรนับแล้ว คราวนั้นยุค-

นี้ เวรๆ ภัยๆ ก็น้อยลดลงจากหัวใจแต่ละท่านความ -
อลหม่านทกมมโลกก็ลดทอล ถ้าตรงกันข้ามแล้วก็เป็น
โพลามเข้าเผาหัวใจแต่ละรายในทางมวกคุณทวี่ แต่ชะตา
กรรมและวาสนาของโลกรู้ๆ หากนี้ ๆ ลง ๆ ก็น้อยแม่นนี่
เป็นยุคๆ ไม่มีท่านผู้ใดจะมาเอ่ยมากตักสินให้ชาวโลกได้
โดยเด็ดขาด ก็เป็นทนายกรรมและผลของกรรมอันประ
จำใจสัตว์โลกทรงหนึ่งมรรคังก็เป็นนำเหน็จเป็นนำนาสูญ
เวียนอยู่ในอุ้งรอกองทกฯ เมื่อเจ้าตัวแต่ละรายไม่เห็นคุณ
ไม่เห็นโทษเองในต่อนั้นๆ นี้ๆ แล้ว ก็ยอมเป็นรอกมีด -
มึงไม่ชัดแจ้งเป็นอิสระได้ นั่นนั่นมีจิตตังและสิ้นทวิฏฐิ -
โกจึงเป็นธรรมใหญ่โตเมตตาโลกตตาระหนักนราชสุ สำ
มัญชนไม่สามารถจะรู้ได้และปฏิบัติได้โดยง่าย พระทกธ -
ดาสนาจึงเป็นธรรมะชั้นสูงกว่าสากลดาสินาใด ๆ ทั้งสิ้น
(ไม่ว่าไม่เวียนออกก็จริงอีกตามธรรมชาติ ๆ)

๗๒ การท่องเที่ยวแห่งการนึกคิดก็คือ นามธรรมนามชาตทกมหรือ
นามโลกทกมสังขารนามทกฯ มีความหมายอันเดียวกันส่วน
ก็เลิศล้ำมยต ก็แสงเข้าไม่ชัดคือเอาเป็นเจ้ารอง เป็นฝ่าย
สอนให้รู้ทกก่อนนาก ถ้ารู้ทกหลังนากก็เรียกว่ารักษาแผล
หรือเรียกว่าตามรอยเห็นรอกธรรมะฝ่ายอดีต แต่ก็ยังดี
กว่าไม่รู้ตัวเสียเลย (เห็นมาความว่าท่านผู้ยังไม่หลุดพ้น
โดยสิ้นเชิง) ท่านผู้หลุดพ้นโดยสิ้นเชิงแล้วไม่ได้มีปัญหา

แก่เจ้าตัวเจ้าใจเจ้าธรรมอันใดเลย ฯ

๗๓ ความนึกคิดของ เจตสิกธรรมฝ่ายจิตตสังขาร เกิด
เร็วแปรรวดเร็วฉับเร็วนัก แล้วยังรู้ตามเป็นจริง-
ฝ่ายปรมาตม คือไม่ใช้สัตว์ไม่ใช้บุคคลตัวตนเราเขา-
เรียกว่ารู้ตามเป็นจริงในฝ่ายปรมาตมไม่ต้องเอามารัดแย้ง
กันกันสมมติ ถ้าเอามารัดแย้งกันสมมติแล้ว ก็
เท่ากับว่าไม่รับสมมติ และก็ไม่รับปรมาตมอีกด้วย -
(กลายเป็นเจ้าที่ปฏิมาหะเพิ่มกิเลส)

๗๔ นิมิตทั้งหลายมีอยู่สองประเภท ประเภทที่ทรงเป็น
รูปมีต้นกำเนิดที่ประชุมกันเป็นรูป คือร่างกายมี
มนุษย์ เทวดา มาร พรหม และสัตว์ที่มีวิเสสาณตรอง
สิ่งไม่ต้องปฏิเสชหรือก ส่วนนี้ตานอกพอเห็นได้
ส่วนนี้มิตภายในเล่าที่เรียกว่านาม นามังแปลว่าชื่อ
ของนาม มีเวทนาความเสวยอารมณ์สี่ทกหรือเมกา
โสมนัส โทมนัส เมินตัน เป็นหน้าที่ของสติปัญญาอันพอ
จะสังเกตุและมองได้ตามอิสระของมช่อมุสำเหนียกมฐิ
มิต จะคัดค้านก็ไม่ได้อีก สิ่งเหล่านี้ยอมให้อำนาจ
ของสัจจะธรรมฝ่ายไตรลักษณ์ จะเอามาเป็นเครื่อง
ยืนยันเอาเป็นเอาตาบว่า เป็นฝ่ายมวิสทชีก้อมเป็นไม่
ไม่ได้ เว้นแต่ทรงสุภาพอันหน้าอันคล้ายหลุดพ้น
จากความหลงของเจ้าตัวไปไม่ติดกันไม่รบกัน จึง

จะเอาเป็นพระมาให้ได้ การสอนให้พิจารณามาก ๆ ติด
ต่ออยู่ไม่ขาดสายเพื่อให้ความหมายปรากฏเป็นสังขาร
โกแจ้งชัด จึงจะได้ลงใจด้วยตนเอง ไม่ต้องหาพรรค
ภายนอกเพื่อตะแวนเสียงเหมือนชาวโลกนิยมกันอันใด
เลย จะเรียกว่าใจเป็นพยานใจก็ได้ไม่ผิดเลย จงว่า
ธรรมอันสมควรด้วยพระมีสุทธาสุมาให้การสืบสวน
เจ้าตัวเองก็ได้ไม่ผิดอีกเลยก็ได้ ๆ

๓๕ การประพฤติพรหมจรรย์ไม่มุ่งมีปัจจัยสี่เป็นเจ้าเจตนา
เด่นชัดเฉพาะส่วนตัวส่วนใจไม่มีกมลมาสาโยภนี้การ
ปฏิบัตินี้ไม่มีปัญหาจะแข่งเจ้าตัวมาก และก็จะก้าวหน้า
ไม่บอกคุณทวี่ให้สัตย์สุทธาสสูงสิ่งตรงไปไม่แฉะไม่ยั้งไม่
ลังเลไม่สงสัย เดินทางใจได้ไม่สับสนเดา ๆ

ด้วยเดชพระพุทธานุภาพ พวกเราทั้งหลายอย่าได้นอนใจใน
วิภวสงสารเลย จงรีบหลุดรีบพ้นตามคำสั่งของพระบรมศาสดาที่ว่า
“เมื่อพวกเธอทั้งหลายยังไม่มีญาณว่าพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง พวกเธออย่า
ได้นอนใจนะ” คล้ายๆ กับว่า ไฟไหม้หัวพวกเธออยู่ พรุ่งนี้พวกเธอ
จึงจะดับมันก็ไม่ถูก พวกเธอจะเสียใจในภายหลัง ดังนั้นเป็นต้น

ธรรมอันนี้ท่านแสดงไว้ในธรรมหมวด ๑๐ แล้วให้เพิ่มอีกเป็น
ข้อ ๑๑ ให้พิจารณาว่า **ธรรมอันนี้ไม่ควรเน้นซ้ำเนื้อ**

พระคุณ งามนิตย์

หนังสืออ้างอิง

พระหล้า เขมปโต, ชีวประวัติ พระหล้า เขมปโต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, ๒๕๓๙,
บริษัท ศิลป์สยามบรรณภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

หลวงปู่หล้า เขมปโต, ธรรมคำสอนของหลวงปู่หล้า เขมปโต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,
กันยายน ๒๕๓๖, บริษัท ศิลป์สยามการพิมพ์ จำกัด.

คำแก้แค้นแก่สรรพสัตว์

ณ วัดป่าอัมพโรปัญญาภิรมย์

ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดิถีขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑

ขอบุญกุศลจรรยา อันข้าพเจ้าทั้งหลายได้บำเพ็ญด้วยดีแล้ว ทางกาย วาจา และใจ กล่าวโดยจำเพาะคือ การสร้างอารามถวายแด่สงฆ์จตุรทิศ อุทิศไว้ในพระบรมพุทธานุภาพ อารามนั้นมีนามว่า วัดป่าอัมพโรปัญญาภิรมย์ ประกอบด้วยปูชนียวัตถุ และเสนาสนะต่างๆ กล่าวคือพระพุทธรูปปฏิมาปางนาคปรก พระพุทธรูปปฏิมาปางสมาธิ ศาลาที่ประชุมอาคารพิพิธภัณฑสถานประมวลธรรมโอวาทของพระสุปฏิปันโน ถนนลาดยางกว้าง ๕ เมตร ยาว ๘๐๐ เมตร อ่างเก็บน้ำสาธารณทาน กำแพงรอบพื้นที่ยาว ๒,๘๐๐ เมตร สูง ๓ เมตร ตลอดจนบุญกุศลแห่งการบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ด้วยน้ำใจศรัทธาเลื่อมใส มั่นคงในพระรัตนตรัย ดังนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสังฆาภิธาน แก่สรรพสัตว์ไปไม่มีประมาณ ขอถวาย เป็นพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ และเป็นกุศลสนองคุณท่านผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ และพระพุทธานุภาพ เป็นปฐม

อนึ่ง ขอสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีที่ สุด ไม่มีประมาณ, จงมีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้า ได้ทำในบัดนี้, และแห่งบุญอื่นที่ได้ทำไว้ก่อนแล้ว, คือจะเป็นสัตว์เหล่าใด, ซึ่งเป็นที่รักใคร่ และมีบุญคุณ เช่นมารดาบิดาของข้าพเจ้า เป็นต้นก็ดี ที่ข้าพเจ้าเห็นแล้วหรือไม่ได้เห็นก็ดี, สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลางๆ หรือเป็นคู่เวรกันก็ดี, สัตว์ทั้งหลายตั้งอยู่ในโลก, อยู่ในภูมิทั้ง ๓, อยู่ในกำเนิดทั้ง ๔, มีชั้น ๕ ชั้น, มีชั้นชั้นเดียว, มีชั้น ๔ ชั้น, กำลังท่องเที่ยว อยู่ในภพน้อยภพใหญ่ก็ดี, สัตว์เหล่าใดรู้ส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว, สัตว์เหล่านั้น จงอนุโมทนาเองเถิด, ส่วนสัตว์เหล่าใดยังไม่รู้ส่วนบุญนี้, ขอเทวดาทั้งหลายจงบอกสัตว์ เหล่านั้นให้รู้

เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนาส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว, สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, จงเป็นผู้ไม่มีเวร, อยู่เป็นสุขทุกเมื่อ, จงถึงบพอันเกษมกล่าวคือพระนิพพาน, ความปรารถนาที่ ดึงามของสัตว์เหล่านั้น จงสำเร็จเถิด, สาธุ สาธุ สาธุ

